

“HERKESİN YARGISI KENDİNE...”

Demokratikleşme Sürecinde Basının Yargı Algısı

Meryem Erdal

TESEV
YAYINLARI

“HERKESİN YARGISI KENDİNE...”

**DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE
BASININ YARGI ALGISI**

TESEV
YAYINLARI

“HERKESİN YARGISI KENDİNE...” DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE BASININ YARGI ALGISI

ISBN 978-605-5832-34-6

TESEV YAYINLARI

Düzeltili: Özge Genç

Kapak Tasarımı: Bora Tekoğul

Baskı Öncesi Hazırlık: Myra

Baskı: Sena Ofset

TESEV

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı**

Demokratikleşme Programı

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 3

Karaköy 34420, İstanbul

Tel: +90 212 292 89 03 PBX

Fax: +90 212 292 90 46

info@tesev.org.tr

www.tesev.org.tr

Copyright © Şubat 2010

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt veya bilgi depolama, vd.) yollarla çoğaltılamaz.

Bu kitapta yer alan görüşler yazara aittir ve bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

Bu kitabın yayımlanmasındaki katkılarından ötürü Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür ederiz.

“HERKESİN YARGISI KENDİNE...”

**DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE
BASININ YARGI ALGISI**

MERYEM ERDAL

**TESEV
YAYINLARI**

Teşekkür

Zorlu ve yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu kitap, bir çok kişinin emeği ve özveri-
siyle gerçekleşti. Binlerce sayfayı bulan dokümanları biraraya getirerek ve sınıflan-
dırarak büyük bir engeli aşmamı sağlayan sevgili arkadaşlarımın katkısı benim için
unutulmazdı. Böylesine yüklü bir çalışmayı gerçekleştirmemde önerileriyle yol
gösterici olan Mithat Sancar'a ve çalışma boyunca desteklerini esirgemeyerek
yükümü hafifleten Koray Özdil ve Özge Genç başta olmak üzere TESEV Demokra-
tikleşme Programı çalışanlarına sonsuz teşekkürler.

İçindekiler

Yargıya Dair Algılar ve Zihniyet Yapıları, 1

Basının Yargı Algısına Bakarken, 3

Summary, 5

GİRİŞ, 9

YÖNTEM, 11

DERİN DEVLET VE DERİNLEŞEMEYEN YARGILAMA, 13

Türkiye'nin Derin Devleti, 13

Derin Devletin Derin İzi: Mustafa Muğlalı, **15**

“Acemi Derin Devlet” Olur mu?, **18**

Genelkurmay'ın Derin Devlet Bildirisi, **20**

Yargının Gözüyle Derin Devlet, **22**

Susurluk Sürecinde Derin Devlet Tartışmaları, 29

Askerin Susurluk'la İlişkilendirilmeye Tepkisi: “Hainliktir”, **32**

Şemdinli Sürecinde Derin Devlet Tartışmaları, 34

Hrant Dink Cinayetinde Derin Devlet Tartışmaları, 49

Cinayet Derin Devlet Bağlantılı, **59**

Cinayet Örgüt İş mi, “Mahalle Psikolojisi” mi?, **62**

Emniyet Müdürü Cinayeti “Milliyetçi Duygulara” Bağladı, **66**

Cinayette Ergenekon Bağlantısı, **73**

Ergenekon Soruşturmasında Derin Devlet Tartışmaları, 75

Ergenekon ile Veli Küçük'e İlk Kez 'Dokunuldu', **76**

Basının Ergenekon Tanımlaması, **79**

Askeri Yargı-Sivil Yargı Ayrımı, 85

Çift Başlı Yargının Askeri Dokunulmazlıktaki İşlevi, **93**

YARGI BAĞIMSIZLIĞI, 96

Yargıya Saygı: “Sözde Değil, Özde”, 101

Yargının Siyasallaşması, 105

Susurluk ve Ergenekon’da Taraf Olma Tartışmaları, 108

Basının Yargıyı Etkilemesi, 113

Basın Yargıyı “Parti Kapamada” Göreve Çağırıyor, 116

Yasamanın Yargıya Müdahalesi, 120

DEP’lilerin Dokunulmazlıklarının Kaldırılması, 129

RP Kapatma Davasında Yasama-Yargı Çekişmesi, 137

Kritik Yargı Süreçlerinde Ordu, 138

Yargının Ordu Hassasiyeti, 141

Parti Kapatma Davalarında Ordunun Rolü, 146

TSK’nın Ergenekon Tepkisi, 156

Genelkurmay-Hükümet Arasındaki Görüşme Trafiği, 162

Silah Tehdidiyle Yargıyı Hizaya Getirmek, 164

Yargının Tarafsızlığı, 170

HÂKİM (VE SAVCI) GÜVENCESİ, 177

Savcı Ferhat Sarıkaya’nın İhracı, 178

Basının Genelkurmay’dan Beklediği Bildiri “Nihayet” Geldi, 191

İstenen Oldu: Savcı İhraç Edildi, 198

İhraç Kararının Gölgesindeki Yargı, 203

Susurluk Hakimi: “Baskıya Boyun Eğmediğim İçin Atandım”, 214

Susurluk Komisyonu’nda Görevli Hakimin Kuşku Ölümlü, 215

ADİL YARGI, 217

Makul Sürede Yargılanma, 218

Şemdinli Davasına “Hızlı Yargılama” Suçlaması, 219

Ergenekon Soruşturmasına “Gecikti” Suçlaması, 223

Masumiyet Karinesi, 226

Soruşturmanın Gizliliği, 228

Şemdinli İddianamesi Basına Sızdı, 230

Ergenekon Soruşturmasında Basına Sızdırma Tartışmaları, 231

Ergenekon’da “Sanıklar Suçlamadan Haberdar Edilmedi” İddiası, 240

Şemdinli Davasında İddianame Sansürlenerek Okundu, 243

Ergenekon Davasında Yargılamanın Aleniyeti Tartışmaları, 244

Davaların Nakli, 245

DOKUNULMAZLIK VE CEZASIZLIK, 247

Susurluk Sürecinde Dokunulmazlık, 248

Mahkûmiyet, Buz Dağının Görünen Kısmı, 252

Siyasi Dokunulmazlıklar, 261

Susurluk Başbakanlık Eliyle Araştırıldı, 266

Şemdinli Soruşturmasında Dokunulmazlık, 268

TSK'dan Sanıklara Avukat Desteği, 272

Hrant Dink Cinayetinde Dokunulmazlık, 273

“Hrant İçin, Adalet İçin”, 282

Ergenekon Soruşturmasında Dokunulmazlara Dokunmak, 285

Dokunulmazlara Dokunmanın Ağır Bedeli, 288

Soruşturmaların Derinleşmesine “Devlet Sırrı” Engeli, 291

Meclis Araştırma Komisyonlarına “Devlet Sırrı” Engeli, 296

Susurluk ve Dink Cinayeti Davalarında Deliller Saklandı, 296

Yasayla “Cezasızlık Statüsü”, 299

Siyasi İrade Yoksunluğu, 301

Dokunulmazlık Ve Cezasızlığın Yarattığı Cesaret Ortamı, 305

SONUÇ YERİNE, 311

YAZAR HAKKINDA, 321

Kısaltmalar

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK Parti/AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
BÇĞ	Batı Çalışma Grubu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DEP	Demokrasi Partisi
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
EMASYA	Emniyet Asayiş Yardımlaşma
ETÖ	Ergenekon Terör Örgütü
FP	Fazilet Partisi
GATA	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
HSYK	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
JİT	Jandarma İstihbarat Teşkilatı
JİTEM	Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele
KKK	Kara Kuvvetleri Komutanı
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
OHAL	Olağanüstü Hal
ÖHD	Özel Harp Dairesi
RP	Refah Partisi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YARSAV	Yargıçlar ve Savcılar Birliği

Yargıya Dair Algılar ve Zihniyet Yapıları

Avrupa Birliği üyelik sürecinin siyasette merkezi bir yere oturmasından bu yana Türkiye reformlara ve değişime odaklanmış durumda. Ne var ki bu sadece siyasi iradeyi değil, toplumsal kabullenmeyi de gerektiriyor. Çünkü Türkiye'nin ayak bağları devlet geleneğinden olduğu kadar, toplumsal zihniyetten de kaynaklanmakta.

Bu nedenle yeniden yapılanması beklenen alanlarda toplumsal algının nasıl değiştiği ve muhtemel reformlara ne denli hazır olduğu çok önemli bir soru. TESEV bu yöndeki irdelemelerini yakın geçmişte dört kitapla kamuoyuna sunmuştu. Dindarlık, laiklik, milliyetçilik gibi ideolojik çerçeveler yanında, devlete olan yaklaşımı ve aile içindeki ataerkil ortamı ele alan bu çalışmalar, algıların bireysel ve grupsal düzlemde nasıl değişmekte olduğunu ortaya koydu.

Ancak siyasi irade ile toplumsal sahiplenme arasında çok önemli bir katman daha var ve Türkiye'nin reform ihtiyacı belki de kendisini en fazla bu noktada gösteriyor. Söz konusu katman, bürokratik kurumlar. Başta silahlı kuvvetler, yargı ve emniyet olmak üzere neredeyse bütün bürokrasinin hem zihniyet hem de organizasyon ve işlevler açısından yeniden yapılandırılması zorunlu gözüküyor.

Dolayısıyla "Algılar ve Zihniyetler" dizisinin bundan sonraki çalışmaları kurumları ele alıyor. Yargıyı kuşatan zihinsel çerçeveyi farklı boyutlarıyla sunmayı hedefleyen ilk proje, meseleye üç açıdan yaklaşıyor. Birinci çalışma savcı ve yargıçların anlam dünyasını irdelerken, ikinci kitap toplumdaki adalet algısını ve yargı kurumunun zihinlerde nasıl işlevselleştiğini tespit etmeyi hedeflemişti. Elinizdeki son kitap ise, yargı kurumu ile adalet ve hukukun toplumsal algılanma biçimi arasında köprü işlevi gören hayati bir alana, yani medyaya bakıyor. Çünkü yargının kurumsal dönüşümünün toplumda bir ihtiyaç olarak algılanması ve bu ihtiyacın demokratik ilke ve normlar çerçevesinde çözümü, modern toplumlarda güçlü bir medya desteğini gerektirmekte. Ne var ki medyanın kendisi de mesleğin ima ettiği standartlardan hayli uzakta ve yargıya ideolojik bir süzgeçle bakmaktan kurtulabilmiş değil. Dolayısıyla medyanın farklı bir sorumluluk anlayışı geliştirebilmesi, yargı reformunun önkoşullarından biri olarak karşımıza çıkıyor.

Türkiye'nin demokratikleşme sürecindeki gereksinimi, günümüzün evrensel kabulüne uygun bir vatandaşlığın ve ona uygun yönetsel mekanizmanın oluşmasıdır. Hukuk ve dolayısıyla yargı bürokrasisi ise böyle bir dönüşümün vazgeçilmez teminatı olarak merkezi bir yere sahip. Elinizdeki çalışmanın, böylesine önemli bir alanda yapılacak reformların tartışılmasına ciddi katkılar yapacağını umuyoruz...

Etyen Mahçupyan

Demokratikleşme Programı Direktörü

TESEV

Basının Yargı Algısına Bakarken

TESEV Demokratikleşme Programı, geçtiğimiz senelerde “Toplumsal Algı ve Zihniyet Yapıları” araştırmalarını tamamlamasının ardından, 2007’den itibaren yargıyı kuşatan algı ve zihniyet kalıplarını inceleyen bir araştırma dizisi ile devam etmeye karar vermişti. Bunun esas nedenlerinden birisi, Türkiye’de demokratikleşme, hukuk, devlet-yurttaş ilişkileri açısından merkezi konumda olan bu kurumla ilgili çok az sayıda araştırma bulunmasıydı. Bu eksiklik dikkate alınarak, kamuoyunda yargı hakkında yapılan tartışmalara, bilgilendirici ve yön gösterici katkı sunması hedefiyle birbirini tamamlayıcı nitelikte üç ayrı çalışmadan oluşan bir araştırma dizisi hazırlandı. Yargının işleyişi ve yapılanması açısından kilit role sahip olan hâkim ve savcıların zihniyet ve algı kalıplarını inceleyen, “Adalet Biraz Es Geçiliyor...” *Demokratikleşme Sürecinde Hâkimler ve Savcılar* adlı ilk çalışma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Mithat Sancar ile Eylem Ümit Atılğan tarafından hazırlandı. Bu kitap, hâkim ve savcıların devlet, adalet ve hak kavramları ile Avrupa Birliği, demokratikleşme süreci ve reformlara nasıl yaklaştıklarına ışık tutmaya çalışıyor ve yargı bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı ve yargıda devletçilik gibi konular etrafında süregelen tartışmalara ilişkin bakış açılarını sergiliyor. Yine Mithat Sancar ile Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü’nden Suavi Aydın tarafından hazırlanan serinin ikinci kitabı “Biraz adil, biraz değil...”: *Demokratikleşme Sürecinde Toplumun Yargı Algısı* ise, yargı bağımsızlığının önündeki engeller, mahkemelerin adilliği, adalet sistemi dışında hak arayışı gibi farklı konular üzerinden yurttaşların hukuk sistemi ve yargısal işleyişe ilişkin algı ve bakış açılarını inceliyor.

Hukukçu ve araştırmacı yazar Meryem Erdal tarafından hazırlanan “Herkesin Yargısı Kendine...” *Demokratikleşme Sürecinde Basının Yargı Algısı* adlı çalışma ise, serinin üçüncü ve son kitabı. Araştırmada, Türkiye’nin yakın siyasi geçmişine damgasını vuran ve derin devlet, ifade özgürlüğü ve siyasi parti kapatma gibi hukuki boyutları bulunan konuları kapsayan davalara; temsil ettikleri eğilimler göz önünde bulundurularak seçilen *Hürriyet*, *Zaman*, *Ortadoğu*, *Radikal* ve *Taraf* gazetelerinin yaklaşımları incelendi. Bu inceleme derin devletin derinleşemeyen yargısı, yargının bağımsızlığı, silahlı kuvvetler başta olmak üzere kurumların yargılama süreçlerindeki etkileri ve müdahale biçimleri, askeri yargı-sivil yargı ayrımı, hâkim ve savcı güvencesi, adil yargı, dokunulmazlık ve cezasızlık sorunu başlıkları altında ele alınıyor.

Meryem Erdal'ın çalışmasının ana hedeflerinden birisi, basının hukuk, adalet, devlet-vatandaş ilişkisi ve siyasi özgürlükler gibi kavramlara yaklaşımını ve basın kuruluşlarının bu olgulara bakış açılarındaki farklılıkları ortaya koymak. Erdal'ın çalışması aynı zamanda, basının kamuoyunun yargıya ilişkin konuları tartışma biçimlerini şekillendirmesindeki rolünü anlamamız açısından da kapsamlı bir arka plan bilgisi sunuyor. Araştırma dâhilinde yapılan basın taraması, basın temsilcilerinin farklı davalar özelinde aldıkları pozisyonları ve bu pozisyonların farklı siyasi şartlar altında nasıl değişebildiğini ayrıntılı biçimde gözler önüne seriyor. Ayrıca, çalışmanın basın yargı algısını göstermesinin yanı sıra, içerdiği detaylı basın taraması sayesinde gazetecilik ve habercilik uygulamaları ile ilgili de değerli bir kaynak oluşturduğuna inanıyoruz. Kitapta, haberlerden ve köşe yazılarından yapılan alıntılara mümkün olduğunca uzun yer verildi. Bununla, incelenen davalarla ilgili metinsel veya söylem analizi yapmak isteyen araştırmacılara, kapsamlı bir yazılı kaynak oluşturulması hedeflendi.

Çalışmanın geneline yansıyan bulgulardan birisi, basın yargıyla ilgili konulara yaklaşımının ve haber yapma pratiğinin tutarlı, açıklayıcı ve geniş perspektiften bakma hassasiyetinden yoksun oluşu. Davaların ele alınışı kapsamında ortaya çıkan ayrışmalar, basının kamuoyunu bilgilendirme görevini ilkeli biçimde yerine getirmediğini sergilemekte. Dileğimiz, medyanın, demokratik dönüşümün gerçekleşmesi yolunda kısıtlayıcı değil, sorunların çözülmesine katkıda bulunan bir rol üstlenmesi...

TESEV Demokratikleşme Programı

Summary

Under the scope of a research series titled “Perceptions and Mentality Structures” as part of TESEV’s Democratization Program, this study constitutes the third stage in the project “Perceptions and Mentality Structures within and about the Judiciary.” Following the two books *“Adalet Biraz Es Geçiliyor...” Demokratikleşme Sürecinde Hâkimler ve Savcılar* (“Justice can be Bypassed Sometimes...” Judges and Prosecutors in the Democratization Process) and *“Biraz Adil Biraz Değil...” Demokratikleşme Sürecinde Toplumun Yargı Algısı* (“Just at Times, Unjust in Others...” People’s Perception of the Judiciary in the Democratization Process), this book titled *“Herkesin Yargısı Kendine...” Demokratikleşme Sürecinde Basının Yargı Algısı* (“Everybody has his own Judiciary...” Press’ Perception of the Judiciary in the Democratization Process) focuses on the relationship between the media and the judiciary, aiming to provide an outline of the former’s perception of the latter on the basis of select critical court cases, which have drawn close public attention and media scrutiny.

With this purpose, the study builds on cases concerning ‘the deep state’ and political party closures that have significantly hampered the democratization process in Turkey, bearing case-specific political, legal and social consequences. Under the category of the deep state, the media’s coverage of the following cases were analyzed: Susurluk, Şemdinli, Ergenekon cases and the Hrant Dink murder case. As for political party dissolutions, the cases of Democracy Party (DEP) and Welfare Party (RP) were selected. In order to reflect the the media’s perception of justice and the judiciary regarding these six critical cases, *Hürriyet*, *Zaman*, *Ortadoğu*, *Radikal* and *Taraf* newspapers were screened based on the diversity of their political tendencies.

The book comprises five main chapters. Building on the cases analyzed under this study, the first chapter summarizes the discussions around the deep state and the failure of the courts to get deeper in their review. This chapter highlights the approaches of the press, judiciary and army to the notion of deep state, and the discussions around the events surrounding these cases. Views and comments expressed in the press point that a vast majority of the press holds the idea that the state can exceed the limits of the rule of law when its higher interests deem it necessary. Those segments of the press expressing such a claim have also reacted against the association of the people and events under investigation with the deep state, and the judicial inquiry into these cases. The same segments in

general have shaped their attitude towards the events and developments on the basis of militaristic sensitivities. Only a smaller segment of the press has expressed an unconditional support for investigations into the deep state. A limited number of columnists have suggested that compared to other organized crimes, the judiciary has held a double standard for the deep state related cases regarding the judiciary's assessment of the acts of accused, effective execution of the investigation, and other similar issues. This chapter also analyses the separation of military and civilian judiciary, the consequent problems caused by this categorization as well as the role played by this dichotomy in the judicial immunity of the military. The press' perception of the double-headed judiciary system's impeding role in critical processes also varies. While the problems due to this separation are highlighted by those newspapers and writers advocating that the deep state should be uncovered, those adopting the militaristic sensitivity have undermined this issue.

The second chapter aims to reflect the press' view on the issue of judicial independence and impartiality. The findings of this chapter demonstrate that the major actors claimed to be interfering with or affecting the judiciary are the government, political parties, legislature, army, and the press. Likewise, it is also evident that the issue of judicial independence and impartiality is defined relative to the position the actor takes, and is not based on any standards. Parties to the controversy in the press surrounding these cases have also assessed judicial independence and impartiality from their own perspectives.

Considered to be a key aspect of judicial independence, occupational security for judges and prosecutors is the subject matter of the third chapter. This chapter analyzes the press coverage of processes such as the dismissal, transfer to a new place or a new post, and lifting of job security for judges and prosecutors. Regarding this issue, which has started and come to be symbolized with the Şemdinli investigation, a vast majority of the press has been observed to adopt an approach in support of the immunity of military officers. Therefore, judicial discretion exercised by judges and prosecutors towards accusing senior military officers in investigations in relation to the deep state have caused significant reactions and led to the punishment of such judiciary personnel.

The fourth chapter sets out to reflect the press' approach to the notion of fair trial, a major issue in Turkish judicial system. While lack of fair trial is common to judicial practice in Turkey, it has been observed that the press' interest in the issue is limited to specific cases and segments of the society, and the media coverage of the issue is not based on coherent and objective criteria.

Looking at the critical cases covered by the press, the fifth chapter evaluates issues of immunity and impunity as major issues in the current judicial practice,

which serves to encourage further human rights violations. Although it is a prevailing issue that some individuals and institutions have carefully been kept out of the deep state related investigations at all times, the issues of immunity and impunity have rather been pointed out by those newspapers and writers supporting the deep state related investigations. It is emphasized that immunity and impunity at individual and institutional levels ensure the sustenance of the deep state. While only one case has yielded a sentence of imprisonment so far, this sentence is the “tip of the iceberg,” failing to produce a durable solution of the impunity of perpetrators.

As a result, this study demonstrates that in relation to critical judicial processes, the dominant approach adopted by the press towards major issues of the judiciary is in support of the etatist judicial practices. It also puts forth that regarding the judicial processes, a significant portion of the press holds a militaristic perspective based on institutional legitimacy, and that the journalistic outcome of this perspective does not contribute to the democratization of the judiciary and the society. While still failing to change the perception created by this dominant tendency, those remaining outside this perspective have played a significant role in meeting the public’s needs to be informed on some critical processes and, albeit partially, in promoting judicial transparency and ensuring democratic control by providing the society with information on different aspects of the events.

Giriş

TESEV'in Demokratikleşme Programı'nda yer alan "Algılar ve Zihniyet Yapıları" başlıklı araştırma dizisi çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışma, "Yargıda ve Yargıya Dair Algı ve Zihniyet Kalıpları" projesinin üçüncü aşamasını oluşturmaktadır. Proje kapsamındaki yargının kendine bakışını yansıtan "*Adalet Biraz Es Geçiliyor...*" *Demokratikleşme Sürecinde Hâkimler ve Savcılar* adlı kitapla, toplumun yargıya bakışını ele alan "*Biraz Adil Biraz Değil...*" *Demokratikleşme Sürecinde Toplumun Yargı Algısı* adlı kitapları izleyen bu çalışmayla, yargı algısı konusuna, demokratikleşme sürecinde ve yargıya yönelik algının şekillenmesindeki pay sahiplerinden biri olan basın penceresinden bakılmıştır. Çalışmayla, basın-yargı ilişkisine odaklanılarak, kamuoyunda geniş yankı uyandıran ve çeşitli basın yayın organlarında ayrıntılı bir biçimde ele alınan kritik davalar temelinde, basının yargıya bakışı ve yargısal süreçlerde etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın bir ayağında, bireyler arası veya kamusal eylem ve işlemlerden doğan uyuşmazlıkları çözüme bağlayarak toplumsal uzlaşmayı sağlayan "yargı", öteki ayağında ise bireyler ve toplumla devleti oluşturan kurumlar arasındaki mesafeyi, kamunun bilgilenme hakkı çerçevesinde azaltma veya ortadan kaldırma olanaklarına sahip "basın" yer almaktadır. Basının, gerçeklik, nesnellik, bağımsızlık ve tarafsızlık ölçütlerine uygun biçimde toplum adına faaliyetlerini izlediği kurumlar arasında yargı önemli bir yere sahiptir. Toplumun yargı algısının şekillenmesinde, basının yargıyla ilgili eleştiri, yorum ve değerlendirmeleri gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Basının yargısal süreçlerle ilgili artan rolüne işaret eden bir başka nokta, basının, ulaştığı bulguları ve gözlemlerini kamuoyuna aktarmakla, yargısal süreçlerin şeffaflaşmasını ve demokratikleşmesini sağlamasıdır. Demokratik sistemin ayrılmaz parçası haline gelen basının etkili bir demokratik denetim aracı olmasının, demokrasinin, hak ve özgürlüklerin gelişmesine ve güçlenmesine katkı sunacağı açıktır.

Bu çalışmayla, örnek davalar üzerinden, basının bu işlevini yerine getiriş biçimi ile toplumun ve yargının demokratikleşmesine ne ölçüde katkı sunduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, kritik dava süreçlerinde ortaya çıkan kurumlar arası çekişmelerin basındaki yansımaları ve bunların sürece etkileri aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece, basının davalarla ilgili haber, yorum ve değerlendirmelerinde izlediği çizginin toplumsal, siyasal bölünmeleri keskinleştirmeye mi, yoksa törpülemeye mi yol açtığı da ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bunu sağlayabilmek için çalışmada yer

alan haber, yorum ve değerlendirmelerin aynen aktarımına özen gösterilmiştir. Bu çalışmada, gazetelerin kimliğiyle özdeşleşen yazar ve yorumculardan farklı olarak, kendine özgü tutum ve yaklaşımlarıyla dikkat çeken ve gazetelerin genel duruşunu ve yayın çizgisini birebir yansıtmayan veya örtüşmeyen yazar ve yorumcuların görüşlerine de özel bir önem verilmiştir. Genel olarak basın içindeki ayrışmadan ve çekişmeden bağımsız biçimde olayları ele alan yazar ve yorumcuların değerlendirmeleri, kritik süreçlerde, basının demokratik denetim işlevini hatırlatması bakımından da yol açıcı olmuştur.

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek üzere, her biri kendi özelinde siyasi, hukuki ve toplumsal sonuçları olan, iz bırakan altı kritik dava ile basındaki eğilimleri ve dağılımı yansıtmaları bakımından beş gazete belirlenmiştir.

Son olarak, bu çalışmanın, Haziran 2009'da sonlanması nedeniyle, kitabın yayımlandığı tarih itibarıyla devam etmekte olan Ergenekon, Hrant Dink ve Şemdinli davaları ile ilgili bu tarihten sonraki gelişmeleri ve değerlendirmeleri kapsamadığını belirtmekte yarar var. Bu husus, özellikle devam eden Ergenekon soruşturmalarında yaşanan kritik gelişmeleri göz ardı etmemek bakımından önem taşımaktadır. Yine aynı biçimde aradan geçen süre boyunca Şemdinli davasında askeri mahkemenin görevsizlik kararı vererek dosyayı Hakkari Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermesi de bir başka kritik gelişme olarak kaydedilmiştir.

Yöntem

Bu çalışma, basının yargı algısının, farklı eğilimleri temsil eden yazılı basın kuruluşlarının, devletin ve toplumun demokratikleşmesi bakımından önemli göstergeler sunan kritik davalardaki tutum ve söylemleriyle ortaya konulması yöntemine dayanıyor.

Çalışmada, geniş dava dağarcığı arasından, basının algısını ortaya koyma amacını gerçekleştirmeye elverişli davaların seçimi önem kazanmıştır. Bu nedenle kamuoyu ve basının uzun süre gündeminde yer alan, toplum vicdanında rahatsızlık yaratan, etkili yargılama ve cezalandırma beklentisi taşınan ve yarattığı sonuçlar itibariyle toplumsal bellekte iz bırakan altı dava belirlenmiştir. Bunlar, “derin devlet” bağlamında Susurluk, Şemdinli ve Ergenekon davaları, ifade özgürlüğünden cinayete giden süreçte Hrant Dink davası ile örgütlenme ve ifade özgürlüğü bağlamında Demokrasi Partisi (DEP) ve Refah Partisi (RP) kapatma davalarıdır.

Derin devlet davaları, birçok faili meçhul cinayet, kayıp ve yaşam hakkı ihlalini ve bunların fail ve sorumlularını kapsamaları, devlet içinde kurumsal düzeyde açığa çıkardığı bağlantılar, dokunulmazlık engelleri ve basındaki yansımalarıyla dikkati çektiler. Hrant Dink cinayeti davası, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 301. madde yargılamalarıyla başlayan ve devlet bağlantılı cinayete sonuçlanan süreci ve ilişkileri ortaya koymasıyla önem kazandı. Türkiye’deki milli güvenlik politikalarının “bölücülük” ve “irtica” başlıklı iki ayrı iç tehdit algısından hareketle, etnik ve dinsel temsil bakımından öne çıkan DEP ve RP kapatma davaları ise örgütlenme, siyasi faaliyette bulunma ve ifade özgürlüğü üzerindeki katı hukuki ve fiili engelleri açığa çıkarmasıyla öne çıktı.

Çalışma, tespite elverişliliği, basının yargı algısını yansıtmaya uygunluğu ve ulaşılabilirliği açısından sağladığı imkanlar nedeniyle yazılı basın üzerinden gerçekleştirilmiştir. Basının yargı algısını ortaya koyabilmede, temsil ettikleri kesimler ve yayın çizgileri itibariyle taşıdıkları farklılıklar dikkate alınarak beş gazete belirlenmiştir. Ana akım medyayı temsil etmesi bakımından *Hürriyet*, baskı sayısının yüksekliği ve muhafazakâr kesimin görüşlerini yansıtmaları bakımından *Zaman*, milliyetçi kesimi temsil etmesi bakımından *Ortadoğu*, kritik dava süreçlerinde farklı bir üslup ve bakış açısı sergileyerek kamuoyunu bilgilendiren *Taraf* ve *Taraf* gazetesinin yayına başlamasından önceki dönemler için *Radikal* gazetesi seçilmiştir.

Derin Devlet ve Derinleşemeyen Yargılama

Derin devletin kökeni, Türkiye’deki yapılanması ve izlediği seyirle ilgili basında pek çok değerlendirme ve yorum kaleme alındı. Derin devlet bağlantılı soruşturma ve davalar ile faili meçhul cinayet ve olaylar her seferinde derin devletin gündeme gelmesini ve tartışılmasını sağladı. Türkiye’de devlet içinde gizli örgütlenmeler oluşturarak “hukuk dışı” yöntemlere başvurulmasıyla ilgili tartışmalarda, Soğuk Savaş döneminde komünizm tehlikesine karşı NATO bünyesinde oluşturulan Gladio tipi örgütlenmelere atıfta bulunuldu.

Susurluk, Şemdinli, Hrant Dink cinayeti ve Ergenekon soruşturmaları ve yargılamaları, yakalanan veya açığa çıkan ilişkiler ağı ve suçüstü halleri nedeniyle, derin devlet olgusunun ve tartışmalarının son yıllardaki kritik dönemeçleri oldular. Bu davaların her biri kendi içinde farklı noktalarda ilk olma özellikleri taşıdılar. Bu da, derin devlet yapılanmasındaki değişimlerin işaretiydi. Bu değişim aynı zamanda, derin devletin gittikçe gücünü arttırdığının bir göstergesi oldu. Nitekim gerçekleştirilen her operasyon ve açığa çıkan her bilgi ve ilişkiler ağı, yeni derin devletin bir öncekinden daha derin ve daha kapsamlı olduğu yorumlarına yol açtı. Örneğin, Şemdinli ve Ergenekon süreçleri, soruşturmaları destekleyen basın ve kamuoyu tarafından Susurluk’tan daha derin ve kapsamlı olarak nitelendirildi.

En dikkat çekici yan ise derin devletin tasfiyesi konusunda devlet kurumlarının ortaya koyduğu dirençti. Bu kurumsal direncin, siyasi aktörler, yargı ve basın içinden destek görmesi, derin devletin devamlılığını sağlayan önemli bir faktör oldu. Böylece, hem olayların aydınlatılması engellendi, hem de hukuki süreçler tıkılarak yargısal sürecin etkin işleminin önüne geçildi. Dolayısıyla kritik soruşturma ve dava süreçleri, derin devletin tasfiyesi ve cezalandırılması konusunda bir uzlaşmayı ve ortak kararlılığı göstermenin fırsatı olmak yerine, mevcut siyasi ayrışmaların keskinleştiği ve safların sıkılaştırıldığı bir etki yarattı.

TÜRKİYE’NİN DERİN DEVLETİ

Ergenekon soruşturması, basında, “derin devlet” yapılanmasının kökeni ve izlediği seyirle ilgili görüş, yorum ve analizleri ön plana çıkardı. İlk kurulduğu 1948 yılından 1990’lı yıllara kadar geçen dönemde değişik adlarla kurulan bu yapılanmanın birçok faili meçhul olay ve eylemi gerçekleştirdiği vurgulandı:

Türkiye’de “Özel Seferberlik Tetkik Kurulu” adıyla 1948 yılında kurulan, daha sonra “Özel Harp Dairesi”, “Özel Harekât Komutanlığı”, “Özel Tim”, “Jan-darma İstihbarat Teşkilatı (JİTEM)” adlarını alan bu gizli yapılanma devlet yetkilileri tarafından nedense hep inkâr edildi. 1950’li yıllardan başlayarak 1960, 1970, 1980 ve 90’lı yıllardan beri karanlıkta kalmış yüzlerce, binlerce cina-yetin, onlarca olayın bu örgüt(ler) tarafından yapıldığı ileri sürüldü.¹

Gladio’nun soğuk savaş döneminde Türkiye’de ortaya çıkmamasının düşünüle-me-yeceğini belirten Mehmet Kamış da, Türkiye’deki derin devletin sayısız cinayet ve eyleme imza attığını belirtti. Diğer ülkelerin aksine Türkiye’de derin devletin tas-fiye edilememesini ise dokunulmazlara dokunulamamasına bağladı:

Gladio türü yapılanmaların tabii ki, bir diğer NATO ülkesi ve komünizm tehdidi altında olan (NATO’nun varlığı için böyle bir tehlide ihtiyacı vardı) Türkiye’de ortaya çıkmaması düşünülemezdi. Bu örgüt Soğuk Savaş sürecinde Türkiye’de de tahmin edilemeyecek kadar çok iş yaptı. Ülkeyi 12 Eylül sürecine hazırladı. Faili hâlâ belli olmayan yüzlerce eyleme imza attı. Türkiye, İtalya gibi dokunul-maz kişi ve kurumların dokunulmazlığını kaldıramadığı için, 12 Eylül’den önce ve özellikle 90’lı yıllarda kaç faili meçhul terör eylemine imza attıkları tam ola-rak tespit edilemiyor. Ancak yüzlerce faili belli olmayan dosyanın adresi olarak orayı görmek sanıyorum haksızlık olmaz.²

Mehmet Kamış bir başka yazısında, Ergenekon yapılanmasının İtalya’daki Gladio örgütlenmesine benzemesini, örgütün devlet içinde ve dışında birçok alana dağı-lan ilişkiler ağının olmasına dayandırdı:

Bizdeki Ergenekon soruşturması İtalya’daki “Temiz Eller” operasyonuna çok benziyor. Benziyor çünkü oradaki yapı da NATO döneminde komünizm tehlike-sine karşı rejimi koruma kastıyla oluşturulmuş gayri nizami bir oluşumdur... Bu çetenin üyeleri tıpkı Ergenekon’da olduğu gibi sadece bir kurumda yuvalanma-mıştı. Örneğin sadece ordu ya da polis içinde değildi. Ordu içinden, polisten, medyadan, iş dünyasından büyük holding yöneticilerine, oradan büyük işadam-larına kadar uzanan çok geniş bir çeteydi. Hâkimler, savcılar, spor adamları da bu yapıdan ayrı tutulmamıştı. Ülkede etkin sayılabilecek her kesimden bağlan-tılı oldukları kişiler vardı. Yani tıpkı bizim Ergenekon gibi bir yapıydı.³

1 Demir, Halim, 2009, ‘Ergenekon’un Derin Devletle Olan Bağlantıları’, *Taraf*, 12 Ocak.

2 Kamış, Mehmet, 2008, ‘Gladio ya da Ergenekon’, *Zaman*, 29 Mart.

3 Kamış, Mehmet, 2008, ‘Atatürk’ün Değil Darbelerin Rejimi’, *Zaman*, 16 Temmuz.

DERİN DEVLETİN DERİN İZİ: MUSTAFA MUĞLALI

Mustafa Muğlalı,⁴ derin devlet bağlantılı olayların yargı süreçlerinde, derin devletin ve devlet adına suç işleyenlerin cezalandırılmasından duyulan pişmanlığın simgesi olarak sık sık anılan isim oldu. Susurluk raporunu değerlendirdiği yazısında Ertuğrul Özkök, Muğlalı olayını, siyasi aktörlerce güvenlik görevlilerine dokunulmazlık güvencesinin ifadesi olarak kullanıldığı dönemi hatırlatarak, “derin devletin hafızasında derin bir iz olarak” şöyle aktardı:

“Derin devletin” hafızasında, Mustafa Muğlalı olayı diye derin bir iz vardır. Muğlalı, Doğu’daki Kürt isyanlarının bastırılmasında uyguladığı acımasız yöntemlerle tanınan bir subay. Bazı kaynaklara göre, isyanın bastırılmasında onun yöntemlerinin de etkisi olmuştur. Muğlalı bütün bunları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bütünlüğünü korumak için yaptığını inanıyordu. Ama bir gün geldi, cezalandırıldı. İşte o nedenle Demirel, 1991 yılında başbakan olduktan sonra, Güneydoğu’da mücadele eden güvenlik güçlerine moral vermek için sık sık, “Muğlalı örneği yaratmayacağız” demişti. Muğlalı, Türk devletinin gücünü mü, yoksa zaafını mı gösterir? Susurluk raporu işte Muğlalı tartışmasının yeniden yapılacağı bir örnek olacak.⁵

Ertuğrul Özkök, Susurluk sanıklarından özel timci Ayhan Çarkın’ın açıklamalarını değerlendirdiği yazısında, Süleyman Demirel’in sözlerinin doğruluğunu ve derin devletin gerekliliğini belirtti. Özkök, Muğlalı gibi “meçhul” insanlara duyulan ihtiyaca ve “kahraman” olarak nitelediği bu kişilerin sonraki yaşamlarında da “meçhul” kalabilmelerinin güvence altına alınmasını istedi:

Dağlarına neredeyse PKK bayrakları çekilmişti. İşte öyle günlerin birinde bu ülkenin Dokuzuncu Cumhurbaşkanı, devletinin bayrağı için dağda savaşan insanlara şu güvenciyi vermişti: “Korkmayın, ikinci bir Muğlalı olayı yaratmayız.” Evet aynen böyle demişti ve doğru olanı yapmıştı. Bir kısmı ise başka işlere bulaştı. Hangi işlere dersiniz, iddialar çok ama öyle somut delil de pek yok. Ne yazık ki dünyanın hiçbir yerinde böyle savaşlar, sadece düzenli ordularla kazanılamıyor. Her ülkenin böyle “meçhul” insanlara ihtiyacı oluyor... Genelkurmay’ın bahçesindeki “kahraman komutanlar” galerisindeki heykellerden biri Muğlalı’nındır. O yüzden bu sözler üzerinde ciddi bir biçimde durma-

4 3. Ordunun Komutanı Orgeneral Mustafa Muğlalı’nın emriyle, 30 Temmuz 1943 tarihinde, Van’ın Özalp ilçesinde, hayvan kaçakçılığı yapan köylülerin yakalanamaması üzerine aynı aşirete mensup 33 köylünün gözaltına alınarak sınıra yakın bir yerde kurşuna dizildiği, 32’sinin ölümü ve birinin kaçması ile sonuçlanan olay. Demokrat Parti tarafından Meclis gündemine getirilen olayla ilgili asker ve sivil yönetici Genelkurmay Askeri Mahkemesi’nde yargılandı. Yargılama sonunda, kurşuna dizme emrini verdiğini söyleyen Mustafa Muğlalı hakkında 2 Mart 1950 tarihinde verilen ölüm cezası, ileri yaşı ve hafifletici nedenler dikkate alınarak 20 yıl hapse çevrildi. Mahkemenin mahkumiyet kararının Askeri Yargıtay tarafından bozulmasını takiben Muğlalı, 11 Aralık 1951 tarihinde (71 yaşında) askeri cezaevinde öldü. Menemen ayaklanması ve Kubilay’ın öldürülmesi olayını yargılayan İstiklal Mahkemesi Başkanlığı da yapan Muğlalı’nın yargılanması ve cezaevinde ölümü, TSK tarafından kabullenilmediğinin göstergesi olarak, 2004 yılında, Van’ın Özalp ilçesindeki jandarma sınır taburuna Mustafa Muğlalı Kışlası adı verildi.

5 Özkök, Ertuğrul, 1998, ‘Susurluk Raporundaki İsimler’, *Hürriyet*, 10 Ocak.

lıyız. Her kahraman için bir dağdan iniş vardır. Önemli olan bu kahramanların tarihi bir özveride bulunmasıdır. Yani dağda meçhul kalmak, indikten sonra da... Devletin milli siyaset belgesindeki en gizli maddenin bu olması gerekirdi.⁶

Özkök'ün yazısını yorumlayan ve kendisinin de daha önce benzer içerikteki bir yazıyı kaleme aldığını belirten Fatih Altaylı da, devletin katilleri olabileceğini ancak bu katillerin başıboş bırakılmayacağını ifade etti:

Geçtiğimiz günlerde Ertuğrul Özkök her devletin “katillere” ihtiyaç duyabileceğini, devletlerin kirlî işlerini yaptıracak ellere ihtiyacı olabileceğini yazdı. Özkök, Ayşe Arman'ın gerçekten müthiş röportajına atıfta bulunuyor ve Susurluk ekibinin “Ne yaptıkça devlet için yaptık” serzenişine bir anlamda “hak” veriyordu. Çok benzer bir yazıyı 5 yıl önce kaleme almıştım. Bana göre de devletlerin katilleri olabilirdi ama bu katiller başıboş bırakılıp, mafyalaşma hakkına “hukuk devletleri”nde sahip olamazdı. Bugün “Susurluk Çetesi” denilen ve “devlet için kurşun attıkları için” yargılandıklarını öne süren grubun “korunması” talebi, devlet için bir şeyler yapan herkesin yarın öbür gün “kanunsuz” hareketlerinden sorumlu tutulmaması isteğini de beraberinde getirir. Doğrudur. Devletler bazı pis işlerini yaptıracak kirlî eller bulabilirler. Fakat “devlet” olabilenler, bu eller ortaya çıkınca gereğini yapabilenlerdir.⁷

Devletin, çıkarlarının gerektirdiği durumlarda hukuk dışına çıkabileceği ve gizli yapılanmalar oluşturabileceği fikri, *Hürriyet* gazetesiyle sınırlı kalmadı. *Ortadoğu* gazetesi de “kutsal devlet” anlayışı temelinde derin devleti savundu. Gazete, derin devleti, devletin kendini savunmasının meşru bir aracı olarak gördü.

Gazete yazarı Altumur Kılıç, devletin hukuk dışı yöntemlerle iç ve dış düşmanlara karşı mücadele etmesinin gerekliliğini savunduğu yazısında, derin devleti, devletin “meşru savunması” olarak niteledi:

O zamanların özel koşulları olduğu gibi ileride de, yine devletin meşru savunması uğruna hukuken ve açıkça yapılamayacak bazı şeylerin özel operasyonlarla yapılması muhakkak gerekecektir. Maalesef cennette değil, vahşi hayvanlarla dolu bir çengelde tehlikeler gittikçe artıyor.⁸

“Cennette yaşamıyoruz” tespiti çerçevesinde Altumur Kılıç, devletin hukuk dışı operasyonlara başvurması nedeniyle ortaya çıkabilecek olası risklerin doğal olduğunu, hatta bazılarının “yoldan çıkabileceklerini” belirtti:

Bir takım kıyırıklar tarafından milliyetçiliğe ve ülkücülüğe hatta derin devlet diye devlete karşı alabildiğine istismar edilecek, oysa milliyetçilerin ve ülkücülerin bu konuda eziklik duymalarına komplekse kapılmalarına gerek yok; Ülkü-

6 Özkök, Ertuğrul, 2002, ‘30. İsyanda Çarpışacak Adam Bulamazsınız’, *Hürriyet*, 12 Şubat.

7 Altaylı, Fatih, 2002, ‘Devletler ve Kirlî Elleri’, *Hürriyet*, 16 Şubat.

8 Kılıç, Altumur, 1998, ‘Rapor’, *Ortadoğu*, 24 Ocak.

cümlükle nispetleri kesilmiş olanlar gerçekten suç işlemişlerse bu milliyetçiliği ve ülkücülüğü bağlamaz. [...] Türkiye bu tehlikeli konumunda her türlü düşmanla çevrili iken en demokratik devletlerin de yaptığı gibi düşmanların gizli güçlerine karşı bazı gizli operasyonlar yapacak ve de yaptıracaktır. Cennette yaşamıyoruz. Bundan sonra da diğer ülkelerde olduğu gibi bazen bu operasyonlar yapılacak bazıları da başarısız kalacak, deşifre olacak, yapanlar da türlü etkiler altında hayal kırıklığından yeni alışkanlıklar elde ettikleri için ve elde edilebilecek maddi kazançlar çok fazla olduğu için yoldan çıkabileceklerdir. Bazı devlet memurları da bu arada harcanacaklardır. Bunlar için malum riskleridir.⁹

Aynı yazar başka yazısında da, derin devletin açığa çıkarılmasıyla ilgili tutumları, her ülke için gerekli “derin bağışıklık sistemini” çökertmekle ve yabancı servislerin maşası olmakla suçladı:

Bunlar “Susurluk” olayını, “vatansız duyarlılığı” yok etmek için fırsat bilmiş, “gizli” hizmet kadrolarının önemli bir bölümünü hem deşifre etmiş, hem de aşığılamışlardır. Medyamızdaki sayısız maşayı kullanan yabancı servislerin amacı; her ülkeye gerekli “derin bağışıklık sistemi”ni çökertmektir. Bunun için; fert başına en çok “yabancı uşağı”nın düştüğü sektör medyadır. Gazete ve televizyonlarımızda, Türk devletinin gizli etkinliklerinden rahatsızlık duyanların büyük bölümü, başka bir devlet adına ve kendi ülkesi aleyhine iş görür.¹⁰

Bu çabaları, Susurluk çetesinin yurt dışındaki operasyonları gerçekleştiren kişi ve kuruluşları yıpratmak olarak niteleyen Refik Sönmezsoy ise bu konuda basın bir bölümünü hedef alarak, Susurluk’ta ortaya çıkan çirkin işbirliğini kullanmak istemekle suçladı:

Örneğin PKK’nın başı Apo’ya güvenlik güçlerinin suikast girişimini ya da ASALA adındaki Fransız ve Amerikan gizli örgütlerince de destek bulan terörist kuruluşun üyelerine karşı, kana kan-cana can tanımlamasına girecek bir mücadeleyi gerçekleştiren kuruluş ve de kişileri yıpratıp suçlamak ve bunun hesabını sormak herhalde medyanın Ali Kemallerinin, para için yapmayacakları ihanet kalmayan bazı teknelci medya patronlarının haddi değildir... Kaldı ki “Siyasetçi-Meclis-Mafya” çetesi kadar tehlikeli ve kabul edilemez bir diğer gelişmenin de, Siyasetçi-Teknelci sermaye-Medya şebekesi, olduğu da gözardı edilemez. Türkiye bir bakıma, bir çeteden yakasını kurtarmaya çalışırken, diğer bir çetenin öksesine yakalanır. Bu görüntü de, Susurluk’ta ortaya çıkan çirkin işbirliğinin, birilerince, kendi çıkarlarına kullanılmak istendiğini gösterir.¹¹

Basındaki, devletin çıkarlarını koruma ve devlete yönelen tehlikeleri bertaraf etme gerekçesiyle dile getirilen derin devlet savunusu, derin devletle ilgili hazırlanan resmi raporlara da yansıyan bir yaklaşım oldu. Bu konudaki en çarpıcı saptama,

9 Kılıç, Altemur, 1998, ‘Bütün Bunlardan Ne Çıkacak’, *Ortadoğu*, 28 Ağustos.

10 Tayyar, Ali, 2002, ‘Susurluk ve Şuursuzluk’, *Ortadoğu*, 3 Mart.

11 Sönmezsoy, Refik, 1998, ‘Susurluk ve Devlet Düşmanlığı’, *Ortadoğu*, 23 Ocak.

Susurluk olayını araştırmak üzere görevlendirilen, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'ın hazırladığı raporda¹² yer aldı. *Radikal*'in "İnfaz yetkisine rapor onayı" başlığıyla verdiği habere göre, Savaş'ın raporunun 73. sayfasında devletin hukuk dışına çıkabileceği yönündeki görüşleri şu sözlerle ifade edildi:

'Hukuk devletinde bu suallerin yeri olamaz' itirazı da kanaatimizce geçerli değildir ve realiteye uygun düşmez. Bu uygulama tüm dünya ülkelerinde olduğuna göre bizde de olacaktır. Ama (cümle Sayın Başbakan'a ters gelse de) hukuk devleti kuralları içinde bu tip kararlar alınacak ve devlet ciddiyeti içinde uygulanacaktır.¹³

Radikal rapordaki bu ifadeleri, "işte bu son alıntıyla görüyoruz ki, Kutlu Savaş'ın kişisel görüşü, devletlerin gerekirse cinayet de işleyebileceği yolunda. Savaş'ın bütün itirazı, bu yetkinin "laubali" ve "alaturka" kullanılmasına, karar alma sürecinin "başçavuş seviyesine kadar inmesine." Tabii, Savaş'ın ifadelerine bakarak, "Resmen size teslim edilmiş bir kişiyi köprü altında öldürecek kadar aptal olmanın, işinizi temiz yapın" ğd verdiği sonucunu çıkarmak bile mümkün" biçiminde değerlendirilerek eleştirildi.

Rapor ayrıca içerdiği, Jandarma İstihabarât Terörle Mücadele (JİTEM) biriminin Olağanüstü Hal Bölgesi'nde (OHAL) etkili çalışmalar yaptığı, devletin infaz grubu kurma yetkisi olacaksa sistemin hangi amaçla ve nasıl işleyeceği, öldürme yetkisi konusunda karar mercilerinin itirazılara kadar indirildiği ve bu yetkinin keyfi kullanıldığı tespitleriyle de, derin devlet savunusuyla rtşt.

"ACEMİ DERİN DEVLET" OLUR MU?

Kritik davalarda derin devlet tartışmalarının ilginç görünümlerinden biri de, zellekle "suçüstü" durumlarında ortaya çıkan tablonun, "acemi derin devlet" olur mu? temelinde ele alınarak değerlendirilmesiydi. şemdinli ve Ergenekon soruşturmaları sırasında rastlanan bu değerlendirmeler, daha ziyade, açığa çıkan faillerle eylemler arasındaki ilişkilere dair kuşkulara dayandırıldı.

şemdinli olaylarını *Hürriyet* yazarlarının bir bölümü, ayrıntıları ve oluş biçimini itibarıyla derin devletin bu kadar acemi bir eylem yapıp yapamayacağı noktasında sorulararak, derin devlet iddialarına dönük eleştiri ve kuşkularını dile getirdiler.

12 Susurluk raporu, 3 Kasım 1993 tarihinde Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen kazayla ortaya çıkan devlet-siyaset-mafya ilişkilerinin aydınlatılması iddiasıyla 55. Hükümetin Başbakanı Mesut Yılmaz tarafından, 13 Ağustos 1997'da verilen görevle Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'a hazırlatıldı. Başbakan Mesut Yılmaz raporda yer alan bilgilerin bir kısmını, 22 Ocak 1998 tarihinde çıktığı bir televizyon programında açıkladı. Bu açıklamanın ardından medya, raporun tamamının açıklanmasını istedi. Ancak devlet sırrı nedeniyle raporun tamamı açıklanmadı. Resmen açıklanmamakla birlikte, raporun gizli tutulan 12 sayfalık bölümünde yer alan konular basına sızdı. Raporun gizli tutulan bölümleri Susurluk davasına bakan mahkemeye dahi gönderilmedi. Buna karşın raporun gizli bölümleri, Ergenekon operasyonları sırasında sanıkların ev ve işyeri aramalarında bulunarak, Ergenekon iddianamesinin ekleri arasında yer aldı.

13 *Radikal*, 1998, 'İnfaz Yetkisine Rapor Onayı', 29 Ocak.

Ertuğrul Özkök derin devletin bu kadar “acemice” bir eylem yapamayacağından yola çıkarak, “bütün gücüyle devletin yanında saf tutmaktan vazgeçmemek için” olayın aydınlatılması gerektiğini şu sözlerle ifade etti:

Yıllardan beri “derin devlet” kavramı etrafında efsaneleştirdiğimiz “güçlü devlet” bu kadar beceriksiz, bu kadar sığ, bu kadar acemice bir “gizli görev” yapabilir mi?...Bu kadar beceriksiz ve acemi bir “güvenlik birimi”, Ortadoğu gibi derin bir gayya kuyusunda Türkiye’nin güvenliğini nasıl koruyabilecek? İşte o nedenle, bu olayın mutlaka, ama mutlaka bütün açıklığı ile ortaya çıkarılması gerektiğine inanıyorum. Olay, sadece “illegal bir devlet operasyonu suçu” iddiası olmaktan ibaret değil. Aynı zamanda güvenliğimizi toptan ilgilendiren bir “beceriksizlik” hatta “ahmaklık” yanı da var... Bu ülkede gerçek anlamda bir “derin devlet” falan yoktur. Çünkü derin devlet bu kadar sığ bir kafaya sığmaz... alçak ve acımasız bir katiller çetesinin varlığını da kafamızın arkasına atmayalım... Ayrıca ne yalan söyleyeyim, daha hiçbir şey kesinlik kazanmadan, bir katil çetesi ile devlet arasında tarafsız saha müşahidi olmayı da kendime yediremiyorum. Bütün gücümle devletimin yanında saf tutmaktan vazgeçmemek için de bu olayın mutlaka aydınlatılması gerektiğine inanıyorum.¹⁴

Ahmet Hakan jandarma yetkililerinden aldığı bilgiye dayanarak, yakalanan jandarma görevlilerinin olayla ilgili “provokasyon” değerlendirmesine yer verdiği yazısında, derin devletin bu kadar acemice eylem yapıp yapamayacağıyla ilgili kuşklarını şöyle dile getirdi:

Ancak Şemdinli tanıkları, “Derin devlet bu kadar acemice bir eylem yapar mı?” şeklindeki soruya tatmin edici bir yanıt veremiyorlar. Askeri istihbarat görevlilerinin “Gelin bizi yakalayın” dercesine bir eyleme nasıl imza atabildikleri konusu boşluk... İşte bu boşluk, kuşkları besliyor ve dört başı mamur bir öykünün yazılması zorlaşıyor... Jandarma görevlilerine şu soruyu sordum: “Umut Kitabevi olayını nasıl yorumluyorsunuz?” Dediler ki: “O kitabevi sahibinin 1 Kasım’daki bombalamayı gerçekleştirdiği saptandı. Jandarma istihbaratı o kişiyi yakalayacaktı. Ancak olay öyle bir şekle büründü ki, biz bile ne olduğunu anlayamadık. Bildiğimiz tek bir şey var: Bu bizim aleyhimize bir provokasyondur”. “Peki araçtaki silahları nasıl yorumluyorsunuz?” diye sordum. Yanıtları şu oldu: “Jandarma istihbarat elemanlarının arabalarında silah olmasından daha doğal ne olabilir?” Kitabevini bombaladığı öne sürülen itirafçı Veysel’i de sordum. “Onun araçta ne işi vardı?” dedim. “O haber elemanıdır” dediler. Jandarma istihbaratından söz ettiklerini hatırlattım ve sordum: “Bu JİTEM mi?”. Yanıtları kısa oldu: “JİTEM yok JİT var.”¹⁵

Radikal yazarı Haluk Şahin de olayda “tuhaf” bulduğu noktaları, acemilik kuşkusuyla birlikte ele aldı:

14 Özkök, Ertuğrul, 2005, ‘Tarafsız Saha Müşahidi Olamam’, *Hürriyet*, 23 Kasım.

15 Hakan, Ahmet, 2005, ‘Şemdinli Notları: Aydının Şavkı Vurur Şemdinli’nin Üstüne’, *Hürriyet*, 4 Aralık.

Şemdinli’de yaşanan her şey bir taraftan çok yalın, öte yandan ise çok kafa karıştırıcı görünüyor. Son bombayı atanı ve arkadaşlarını halk görüp yakalamış... Tuhaflık burada başlıyor: Bombacıların geldikleri otomobilin içinden böyle bir eyleme giden bir araçta asla bulunmayacak belgeler ve kanıtlar çıkmış. Silahlar, haritalar, hedef listeleri... Bu işte bir mantıksızlık yok mu? Onları oraya birileri bu türden kanıtlarla yakalansınlar diye mi gönderdi? Yoksa garip bir acemilik mi söz konusu? İşin içinde hangi işler var? Kimler suçlu, kimler güçlü? Şemdinli’nin az ötesinde kanunsuzluk başlıyor.¹⁶

Şemdinli olaylarının yarattığı tabloyu, derin devletin bu kadar “acemi” olamayacağı yaklaşımıyla ele alan yazarlara benzer bir yaklaşımı, Ergenekon soruşturmasıyla ilgili yorumunda Bekir Coşkun da dile getirdi. Coşkun, Türkiye’de derin devlet olmadığını, bazı sanıkların ve delillerin ele geçirilmesini sağlayan yanlışlara bağladı:

Ben size söyleyeyim; Türkiye’de derin devlet yoktur. Gömdüğü silahların krokisini çizip masasının üzerinde unutanın özel kuvvetlerin başı... Sakal bırakınca tanınmadığını zannedip hastanede yakalananın askeri istihbaratın komutanı... El bombalarını mutfağında saklayanın en önemli istihbarat elamanı olduğunu düşünürseniz... Artı; Türk haber alma sisteminin işte bu gördüğünüz Tuncay Güney’den yararlandığını hesaba katarsanız... Ve normal devletin de zaten olmadığını bilirseniz... Derin devletin olmadığını görürsünüz... Ve olamayacağını...¹⁷

Hadi Uluengin ise Ergenekon soruşturması bağlamında yaptığı değerlendirmede, Ergenekon’un derin devlet olamayacağı düşüncesini, “kifayetsiz muhteris” olarak adlandırdığı sanıklara ve örgütlenmenin beş benzemezleri barındırmasına bağladı:

Öyle, zira ilkin, kendisini eski Türk efsanesinin adıyla vaftiz etmiş olan teşkilat, söz konusu iddiaların aksine, devlet içindeki bir organizma değildir! “Derin devlet” hiç değildir! “Ergenekon”, hazin bir “ulusalcılık” ideolojisini payanda almanın dışında tek ortak özelliği olmayan ve tortulardan oluşan l-u-m-p-e-n bir magmadır. Bir başıbozuk gürûhudur. Bünyesinde, “Kontrgerilla” ertesi işsiz kalarak mafyalaşan asker-sivil unsurlardan, her kapıyı denedikten sonra kapağı darbeciliğe atan “karanlıkçı maocular”a dek, poker oyunundaki tabirle “beş benzemez” barındırmaktadır. Hepsi de “kifayetsiz muhteris”tir!¹⁸

GENELKURMAY’IN DERİN DEVLET BİLDİRİSİ

Genelkurmay kritik yargı süreçlerine diğer birçok konuda olduğu gibi “derin devlet” ile ilgili tartışmalara da yayımladığı bildiri veya açıklamalarla katıldı. Genelkurmay bu konudaki açıklamasını, Şemdinli olaylarının yol açtığı derin devlet tartışmalarına dayanarak 16 Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirdi. Şemdinli’de ortaya çıkan durumun derin devletin varlığının kanıtı olarak gösterilmesine yanıt niteliğindeki bu açıklama-

16 Şahin, Haluk, 2005, ‘Şemdinli’de Sınav Var’, *Radikal*, 13 Kasım.

17 Coşun, Bekir, 2009, “Derin Devlet Yok”, *Hürriyet*, 19 Ocak.

18 Uluengin, Hadi, 2008, ‘Ergenekon Taşı’, *Hürriyet*, 23 Ekim.

mada, “Geçmişte zaman zaman gündeme getirilen ‘Kontrgerilla’, ‘Gladio’, ‘Derin Devlet’ gibi kavramların, son günlerde Özel Harp Teşkilatı’yla irtibatlandırılması gayretlerinin arttığı dikkati çekmektedir. [...] Tamamıyla yetkili makamların onayı ile teşkil edilen, ilgili yasal mevzuat ve emir-komuta disiplini içinde Genelkurmay Başkanlığı’na bağlı olarak görev yapan Özel Kuvvetler Komutanlığı adının bu tartışmalara karıştırılmasından üzüntü ve endişe duyulmaktadır” denildi.

Böylece, Genelkurmay, bir yandan derin devlet olarak nitelenen adı geçen kurumların, yasal çerçeveye uygun biçimde, emir-komuta zinciri içinde kendisine bağlı olarak görev yaptığını belirterek savunurken, diğer yandan bu kurumların derin devletle ilişkilendirilmesine tepki gösterdi. Ancak bu tepki, bu konudaki tartışmaların ve Genelkurmay bünyesindeki Özel Harp Dairesi (ÖHD) gibi bazı kurumların derin devletle ilişkilendirilmesinin önüne geçemedi.

Zaman gazetesi yazarı Tamer Korkmaz açıklamada geçen ve Genelkurmay’ın derin devletle ilişkilendirilmesinden rahatsız olduğu ÖHD’nin İtalya’daki Gladio’nun karşılığı olduğunu belirtti:

Genelkurmay Başkanlığı’nın üç gün önce yaptığı açıklamayı hatırlayalım: “Geçmişte zaman zaman gündeme getirilen Gladio, Derin Devlet gibi kavramların son günlerde Özel Harp Teşkilatı ile irtibatlandırılması gayretleri dikkat çekmektedir. Bu çabalar Soğuk Harp döneminde teşkil edilmiş diğer birçok ülkede benzeri bulunan bu birime zarar vermekte ve vatan savunması hazırlıklarında zafiyete sebep olmaktadır.” Gladio, ÖHD’nin İtalya’daki muadili: Yani, NATO’nun Soğuk Savaş döneminde üye ülkelerde “örtülü harp” konsepti çerçevesinde kullandığı mekanizmadan söz ediyoruz...¹⁹

Söz konusu açıklama, Ergenekon soruşturması sırasında *Zaman* yazarı Mümtaz Er Türköne tarafından yeniden gündeme getirildi. Türköne, “Genelkurmay bildirisinde belirtilen kontrgerilla örgütlenmesinin” Ergenekon iddianamesinde dava konusu edildiğini ve iddianamenin bu bölümünün “Genelkurmay bildirisine” yanıt niteliğinde olduğunu söyledi:

Genelkurmay’ın iki yıl öncesinde kalan bu bildirisinden Ergenekon davasının iddianamesine geçelim. İddianame doğrudan doğruya, Genelkurmay’ın bu bildirisinde geçen kontrgerilla örgütlenmesinin dava konusu edildiğini açık ve net ifadelerle belirtiyor: 46. sayfada yer alan şu ifadeye bakalım: “...NATO’nun komünizmle mücadele amacıyla birçok ülkede kurduğu bu örgütler, zaman içerisinde amaçları dışına çıkmış ve bir kısım kişi ve zümrelerin kendi amaç ve ideolojilerini gerçekleştirmek için kullandıkları birer terör örgütüne dönüşmüştür.” İddianamedeki bu bölüm, aslında Genelkurmay’ın yukardaki bildirisine de bir cevap niteliğinde... İddianame değişik yerlerde sıklıkla bu örgütün kendisini “Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde faaliyet gösteren” bir örgüt olarak takdim ettiğini tekrarlıyor. Zaman uzadıkça dikkatler dağılıyor, bazı şeyleri tekrarlamak gerekiyor.²⁰

19 Korkmaz, Tamer, 2006, ‘Beyhude’, *Zaman*, 20 Ocak.

20 Türköne, Mümtaz Er, 2008, ‘Ergenekon Soruşturmasında Eksik Olan Ne?’, *Zaman*, 23 Eylül.

YARGININ GÖZÜYLE DERİN DEVLET

“Derin devlet” kavramı, “devletin hukuk dışı örgütlenmesi” bağlamında mahkeme kararlarına da yansdı. Ele alınan kritik davalar içinde hukuki süreci tamamlanan ilk ve tek dava, Susurluk oldu. Ancak Susurluk skandalıyla ortaya çıkan ilişkiler, soruşturmayı yürüten savcılık ve davaya bakan mahkeme tarafından “terör suçu” kapsamında değerlendirilmedi. Davanın, basit çete suçu²¹ olarak değerlendirilmesinin altında yatan en büyük neden “terörle mücadele” hassasiyetiydi. “Terörist” ile “terörle mücadele edeni” aynı kefedede görmeme tutumu, sanıkların işledikleri suçların ağırlığı ile örtüşmeyen ve sanıkların işine yarayan bir kayırma biçimi olarak gözlemlendi.

Susurluk’la ilgili mahkeme kararlarının gerekçelerine yansıyan hususlar dahi, sanıkların eylemlerinin basit bir çete niteliği taşımadığını göstermesi bakımından hayli önemliydi. Sanıkların 4 ile 6 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldığı mahkûmiyet kararında, devlet içindeki çeteleşmeye dikkat çekildikten sonra, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ve yüce Türk milletinin iç ve dış güvenliğinin katillere, uyuşturucu kaçakçılara, kumarhane işletmecilerine emanet edilmesi, bunlardan medet umulması affedilemez, kabul edilemez bir davranıştır” tespitinin yapılması hayli düşündürücüydü.²²

Mahkûmiyet kararını onayan Yargıtay 8. Ceza Dairesi de, gerekçeli kararında, güvenlik güçlerinin terörle mücadele adı altında hukuk dışı örgütlenmeye başvurulduğunu yineledi:

Sanıkların, “Terörle mücadele” adı altında yola çıkıp, bir süre sonra yasaların kendilerine verdiği yetkileri tam bir “sorumsuzluk” içinde ve kendi çıkarlarını gözeterek, her türlü yasa dışılığı meşru sayıp amaçlarına ulaşmak için her yöntemi uygun yöntem olarak benimsemişlerdir. Terörle mücadele adı altında da olsa, açıklandığı gibi bir hukuk dışı örgütlenmeyle, devletin meşru güçleri gibi güç kullanarak, yürürlükteki yasalar yerine, kendi güç ve kuralları ile sözde yasalar oluşturmak, devleti, hukuk devleti olmaktan çıkarır. Bunun ise savunulur yeri yoktur.²³

Devlet içinde hukuk dışı örgütlenmeyle ilgili bir başka tespit, Susurluk’la ilgili dağınık biçimde ele alınan davalardan birinde Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasında yer aldı. Çeşitli illere ve mahkemelere dağılan ve tamamına

21 Gerek 765 sayılı TCK’nin 313, maddesi, gerek 1 Haziran 2005’de yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK’nin 220. maddesi, “suç işlemek için örgüt kurmak” suçunu kamu düzeni aleyhine suçlar olarak değerlendirerek, devlete karşı suçlar kapsamındaki örgütlü suçların ve Terörle Mücadele Kanunu’nun kapsamı dışında, basit bir suç olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla bu suç için 765 sayılı TCK’de en fazla 6 yıl, 5237 sayılı yeni TCK’de ise en fazla 5 yıl hapis cezası öngörülürken, daha ağır yaptırımlar içeren devlete karşı suçlar kapsamındaki örgüt suçlarında ise ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası başta olmak üzere en üst sınırdaki hapis cezaları öngörülmüştür.

22 *Hürriyet*, 2001, ‘Susurluk Dersi’, 12 Nisan.

23 *Hürriyet*, 2002, ‘Anayasa Suçu İşlediler’, 24 Ocak.

yakını zaman aşımı, şartlı salıverme ve erteleme gibi kararlarla cezasız kalan davalarda nadiren de olsa devlet içindeki çetelerin yapısını ele alan hukuki değerlendirmelere rastlanması şaşırtıcı oldu. Enis Berberoğlu, savcının esas hakkındaki mütalaasında çizilen derin devlet portresini şöyle aktardı:

Bürokrasi ve siyasetin yanı sıra yargıdan da yürekli ses çıkıyor. Ankara Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada Savcı Fahri Artunç, esas hakkında görüşünü açıklarken enfes bir çeteci portresi çiziyor: "Yüksekova, Haymana ve Sedat Demir çetesi gibi çeteler şeklinde anılan, organize şekilde içlerinde rütbeli zabıta görevlilerinin bulunduğu gruplar, yüksek düzeyde menfaatler sağlamışlar ve bu konu, yargının konusu olduğu gibi siyasetin de başlıca malzemesi olmuştur. Bir kısım zabıta mensuplarının çete mensubiyetleri (üyelikleri), yaşantılarında açıkça görülmüş ve bazı zabıta görevlileri gelirleriyle mütenasip (uygun) olmayan yaşantı içinde görülmüş, Beymen ve Vakko markalı giysiler ile yine markalı çakmak ve gözlükler adeta bu bir kısım kamu görevlileri ile özdeşleşmiştir. Bütün bunları alt alta koyduğumuzda, zabitanın, bir kısım üst düzey personelinin memurlarını da kullanarak bazı insanlarla dostluklar kurup onların menfaatlerini gözetip kolladıkları, bazen de daha ileri gidip yol keserek malını gasp ettikleri inkâr edilemeyecek bir gerçek haline gelmiştir." Savcı Bey'in ağzına sağlık. Tek satır bile eklemeye gerek yok.²⁴

Henüz hukuki süreç tamamlanmamakla birlikte, Şemdinli soruşturması ve davası her aşamada ortaya çıkan gelişmeleriyle kritik davalar içindeki özelliğini korudu. Şemdinli, derin devlet iddialarının yargı tarafından nitelendirilmesi konusunda önemli bir farklılık gösterdi. Susurluk'la başlayan ilk yargılama sürecinde sanıkların eylemleri çete suçu kapsamında değerlendirilirken, Şemdinli'de sanıkların eylemleri ilk kez, adli çete suçu dışında görüldü. Davanın sanığı olan astsubaylar "devletin birliği ve ülkenin bütünlüğünü bozma" suçunu işledikleri gerekçesiyle tutuklandılar. Tutuklama kararının gerekçesi, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) başta olmak üzere, birçok kesimde rahatsızlık yarattı. Basın, aynı suçtan Öcalan ve PKK yöneticilerinin de yargılandığını hatırlattı:

Şemdinli olaylarıyla ilgili iki astsubayın tutuklanmasından şok gerekçe çıktı. Van ağır ceza yargıcının, astsubayları, "suç işlemek amacıyla çete kurma" dışında, "devletin birliği ve ülkenin bütünlüğünü bozmaya yönelik faaliyette bulunmak"tan tutukladığı belirlendi. PKK yönetici ve eylemcilerine işletilen, müebbet ağır hapis öngören madde, ilk kez askerlere uygulanmış oldu. Bu suç, eski TCK'nın 125. maddesinde yer alıyordu ve ağırlıkla Abdullah Öcalan dâhil PKK yönetici ve eylemcilerine uygulanmıştı. Yargıcın "suç bu," dediği 302. madde, böylece ilk kez görevdeki rütbeli askerlere de uygulanmış oldu... Tutuklamadaki diğer önemli ayrıntı ise yargıcın, savcı talebinin aksine astsubayları bomba atmak (TCK 170) ve adam öldürmek (TCK 82) suçlarından tutuklamadığının belirlenmesi oldu.²⁵

24 Berberoğlu, Enis, 1998, 'Devlet Refleksi', *Hürriyet*, 2 Şubat.

25 *Radikal*, 2005, 'Astsubaylara Bölücülük Yaptı', 30 Kasım.

Astsubayların devlete karşı suçlar kapsamında tutuklanmalarına ve gerekçesine milliyetçi yazarların tepkisi gecikmedi. *Ortadoğu* gazetesi yazarı Taylan Sorgun astsubayların Öcalan'la aynı gerekçeyle tutuklanmasını, PKK ile mücadele eden bölgede görev yapan güvenlik güçlerinin üzerinde bırakacağı etkiyi öne çıkartarak eleştirdi:

Burada dikkatleri çeken bir gelişme şudur: Tutuklanmaya gerekçe olarak terör-başı onca insanın katili Öcalan'ın mahkûm edildiği 302'ci madde de gösterilmektedir. Tabii yargı bu iddiaları değerlendirecektir. Ali Kaya ise verdiği ifade de şöyle demiştir: “Terörle mücadele ederken dağda PKK'lıları öldürdüm. Şimdi suçu saptanmış bir PKK'lıyı neden yakalamayıp da bomba atayım.” Böyle bir gerekçe ile tutuklanmak bölgedeki güvenlik güçlerinin üzerinde nasıl bir etki yapacaktır?²⁶

Bir başka *Ortadoğu* yazarı, tutuklama gerekçesini “vatana ihanet” suçlaması olarak özetleyerek, astsubayların tutuklanmalarını “günah keçisi ilan edilmek” olarak niteledi ve protesto gösterilerine katılanlara karşı aynı savcılık tarafından ne yapıldığını sorguladı:

Ve önceki gün iki günah keçisi ilan edildi. İki astsubay “Vatana İhanet” suçlamasıyla yargılanacak. Bebek katili terör elebaşısı Abdullah Öcalan ile aynı suçtan! Onlarca insanın yaralandığı olayların faili olarak gösterilen iki astsubay hakkında yargının vereceği kararı beklemekten başka elden gelen bir şey yok. Ne var ki PKK paçavraları açan, devlete karşı isyan edip ayaklanan, taşlı sopalı, maskeli bombalı ortalığı talan edip sokaklarda terör estirenlerin akibetini sormak da boynumuzun borcu!²⁷

Tutuklama gerekçesindeki suçlama iddianameye²⁸ de yansdı. Ancak iddianamenin önemi yalnızca suç niteliğindeki farklılıkla sınırlı değildi. İddianame, suçlanmaların kapsamının genişliğiyle de bir ilke imza attı. “Susurluk hep vardı, Şemdinli’de olan terördür, orada çete kurulmuştur” diyen savcılık, bölgede yaşanan yasa dışılıkların ordunun üst birimlerine kadar uzandığını öne sürdü. İddianamede, dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt hakkında “suç örgütünü kurmak, görevi kötüye kullanmak, sahtecilik ve yargıyı etkilemeye teşebbüs”ten, komutası altındaki diğer üst düzey komutanlar hakkında ise “suç işlemek için örgüt kurmak, görevi kötüye kullanmak ve sahte belge düzenlemek” suçlarından Genelkurmay Askeri Savcılığı’na suç duyurusunda bulunuldu. Yine, olaylar sırasında bölgede görev yapan üç komutan hakkında da “yasadışı istihbarat” nedeniyle görevi kötüye kullanmak iddiasıyla işlem yapılması istendi. İddianamede “Askeri hiyerarşi ve Emniyet-Asayiş Yardımlaşma (EMASYA) direktifleri gereğince

26 Sorgun, Taylan, 2005, ‘Cevap Bekleyen Sorular ve AB Statükocülüğü’, *Ortadoğu*, 1 Aralık.

27 Çankaya, Esra Demir, 2005, ‘Astsubaylar ve Öcalan Aynı Kefede’, *Ortadoğu*, 2 Aralık.

28 *Radikal*, 2006, ‘İddianame: Büyükanıt Askerlerle Çete Kurdu’, 7 Mart.

astın üstten habersizce onun izni veya emri olmadıkça herhangi bir işlem yapamayaacağı genel kural olduğundan, halen Hakkâri Dağ Komando Tugay Komutanı Erdal Öztürk ile Van Asayış Kolordu Komutanı Selahattin Uğurlu'nun yasaya aykırı istihbarat çalışmalarından bilgisinin olmadığı düşünülemez” denilerek üst düzey komutanların sorumluluğuna işaret edildi.

İddianamenin geniş kapsamı ve içeriğinin ne anlama geldiğini değerlendiren Mümtaz Er Türköne, iddianameyle eylemlerin bir merkezden planlandığının, emir-komuta zinciriyle uygulamaya sokulduğunun ortaya çıktığını, “savcı macunu tüpten çıkardı” benzetmesiyle açıkladı:

Savcı, net olarak “askeri bürokrasiyi” kastediyor. Şunu söylüyor. “Şemdinli, lokal bir olay değildir. Bu, merkezde planlanan, uygulamaya sokulan, emir-komuta zinciriyle yukarıdan aşağıya doğru inen bir olaydır” diyor. Yani, Şemdinli olayı, bürokratik elitlerin demokratik siyaseti, özgürlükleri bastırarak, kendi iktidar alanlarını genişletme planıdır... Savcı, olayları devlet görevlilerinin kışkırttığını ve bunun sistematik, planlı bir faaliyet olduğunu söylüyor. Devlet görevlilerini, halkı devlete karşı kışkırtacak eylemler yapmakla suçluyor... İddianamede, Kara Kuvvetleri Komutanı Büyükanıt dâhil, general rütbesinde bir sürü asker var... Güneydoğu’da yıllardır süren terör, aynı Afganistan’daki gibi bizde de “savaş lordları” yaratmış. PKK tarafında da, devlet tarafında da terörden beslenen, gücünü ve sahip olduklarını terörle sağlayan, uyuşturucu, haraç her türlü işi yapan, elindeki imkân ve yetkiyi kendi çıkarına kullanan “savaş lordları” ortaya çıkmış... Bu paralel örgütlenmenin jandarma bünyesinde olduğunu iddianamede verdiği isimlerle ve imalarla söylüyor savcı... Suçlanan isimlerin büyük çoğunluğu jandarmadan... Devletin içinde çeteleşme olduğuna dair endişelenmemizi haklı gösterecek yeteri kadar delil sunuyorlar bize... Savcı jandarmanın yargılanma sürecini başlattı, macunu tüpten çıkardı. Artık macunu tüpe geri koyamazsınız.²⁹

Şemdinli sanıklarına yönelik suçlamanın niteliği ve suçun hangi kapsamda değerlendirileceği sorunu karar aşamasına da damgasını vurdu. İddianamedeki suç vasfı, davanın ikinci duruşmasında savcının esas hakkındaki mütalaasında değiştirilerek, sanıkların eylemleri Susurluk davasında olduğu gibi “çete” suçu kapsamında değerlendirildi.³⁰ Sanıklar, mahkemenin oy çokluğu ile verdiği kararla “çete”, “adam öldürme” ve “adam öldürmeye teşebbüs” suçlarından toplam 39’ar yıl hapis cezasına mahkûm edildiler. Ancak bu mahkûmiyet kararına, astsubayların eylemlerinin (tutuklama gerekçelerinde olduğu gibi) “devletin birlik ve bütünlüğünü bozmak” kapsamında değerlendirilmesi gerektiği gerekçesiyle üye hâkim Sinan Sivri tarafından muhalefet şerhi konuldu. Böylece, derin devlet suçlarının da diğer örgütlü suçlar kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşü, bir kez daha gündeme gelmiş oldu:

29 Düzcel, Neşe, Mümtaz Er Türköne söyleşisi, 2006, ‘Devlette “Savaş Lordları” Yaratıldı’, *Radikal*, 20 Mart.

30 *Hürriyet*, 2006, ‘Şemdinli İçin Yayın Yasağı’, 2 Haziran.

Van 3.Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada karar çıktı. Astsubaylar Ali Kaya ve Özcan İldeniz'e çete kurmak suçundan bir yıl 11 ay on gün, Zair Korkmaz'ı öldürmekten 25'er yıl, Seferi Yılmaz'ı öldürmeye teşebbüsten 12 yıl ve Metin Korkmaz'ı yaralamaktan 6 ay olmak üzere toplam 39 yıl beş ay, 10 gün hapis cezası verildi. Karar bir üyenin karşı çıkması nedeniyle oy çokluğu ile alındı. Hâkim üye Sinan Sivri, sanıkların devletin birlik ve bütünlüğünü bozmak, adam öldürmek suçlarından iki kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmaları gerektiğini belirterek karşı oy verdi.³¹

Şemdinli davası kararı, devlet içinde çeteleşmeye ve sanıkların emir komuta zinciri içinde hareket ettiklerine dair tespitler nedeniyle derin devlet yargılamalarında önemli bir adım oldu. *Radikal*'in "Şemdinli'de karar: İki askere 39'ar yıl" manşetiyle duyurduğu mahkûmiyet kararının gerekçesi, mahkemenin olayın Susurluk'a benzediği sonucuna vardığını gösterdi.³²

Mahkeme, Şemdinli'nin Susurluk benzeri bir olay olduğuna dikkati çekerek ve Yargıtay'ın Susurluk kararına gönderme yaparak gerekçesini oluşturdu. Karar, sanıkların astlık-üstlük ilişkisi, konumları ve iç disiplin gereği daha yüksek rütbeli görevlilerin himayesi ve katılımı olmadan bu eylemi gerçekleştiremeyecekleri gerekçesine dayandırıldı. Ayrıca, üst düzey komutanların sorumluluğuna atfen, sanıkların faaliyetlerinin görev sınırları dışına taşıdığı ve bu görevlendirme nedeniyle ödüllendirildiklerinin anlaşıldığı da vurgulandı.

Hürriyet gazetesinin "Üst Rütbeli de Var, Devlet Yakalamalı", *Zaman* gazetesinin "Çeteyi Üst Rütbeli Subaylar Koruyor" başlığıyla verdiği haberlere göre kararın gerekçesinde şu tespitler öne çıktı:

Askerî bir emir komuta zinciri içinde bulunan sanıkların böylesi bir eylemi terör eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı bir bölgede tek başlarına planlamaları ve uygulamaları hayatın olağan akışına aykırı ve olanak dışı olup; suç konusu, olayın derinliğinin çok yönlü araştırılmasını gerekli kılmakla birlikte, olayın arkasındaki ilişkilerin çözülmesinin, bölgedeki diğer kamu görevlilerini de kapsayacak ölçüde güç ve karmaşık olduğunu ortaya çıkardığından, soruşturma ve kovuşturma safhasında bu kişilerin varlığı tespit edilememiş, var ise de kendilerine ulaşılamamıştır.³³

Şayet var ise, sanıklar dışında bunlara yardım eden kişilerin yargı önüne çıkarılmaları görevi devletin yetkili organlarındadır. Jandarma teşkilatında görevli olan sanıklar, yanlarına bir itirafçiyi alarak terörle mücadele adı altında yola çıkmışlardır. Bir süre sonra yasaların kendilerine yetki verdiği alanlarda her türlü yasa dışılığı meşru saymaya başlamışlardır. Yeterli delil elde edilemediğinden, terörle mücadeleye yönelik olduğu kabul edilen amaçları için tam bir sorumsuzlukla yasadışı her yöntemle ve tam işbirliğiyle çeteleşme sürecine gir-

31 *Hürriyet*, 2006, 'Şemdinli Davasında 2 Astsubaya 39'ar Yıl Hapis', 20 Haziran.

32 *Radikal*, 2006, 'Şemdinli'de Karar: İki Askere 39'ar Yıl'-manşet, 20 Haziran.

33 *Zaman*, 2006, 'Çeteyi Üst Rütbeli Subaylar Koruyor', 19 Temmuz.

mişlerdir... Görevlendirmelerinin ve buna dayalı olarak yerine getirip karşılığında ödüllendirilmiş bulunduğu anlaşılan görev ve faaliyetlerinin Jandarma İstihbarat görevinin sınırları dışına taşmış bulunduğu görülmektedir.³⁴

İddianameye tepki gösteren kesimler mahkûmiyet kararına da çeşitli gerekçelerle tepki gösterdiler. Tepkiler, davanın hızlı bitirilmesi, delillerin yeterince toplanmaması ve kararda sanıkların emir-komuta zinciri içinde hareket ettikleri yönündeki tespitler üzerinde yoğunlaştı.

Hürriyet gazetesi, gerekçede vurgulanan sanıkların emir-komuta zinciri içinde hareket ettikleri tespitine yönelik eleştirileri öne çıkardı. Avukat Turgut Kazan'ın "normal karşılamıyorum" açıklaması gazetede şöyle yer aldı:

Ünlü hukukçu, avukat Turgut Kazan, Şemdinli kararının gerekçesinde hüküm giyen sanıkların emir komuta zinciri içinde hareket ettiğine dair değerlendirmenin yer aldığı bölümün normal olmadığını söyledi. Kazan, "Delile dayanmayan saptamalar yapmak rastladığım bir örnek değil" dedi. "Zaten Şemdinli iddianamesi için yapılan değerlendirmeleri hatırlarsak, bu karar da böyle bir değerlendirmenin sonucudur diye düşünüyorum. Bu karar, bir anlamda, HSYK'nın savcıyla ilgili uyguladığı yaptırım tartışma girişimi."³⁵

Mahkûmiyet kararına gösterilen tepkiler, kararın Yargıtay tarafından bozulmasından sonra gönderildiği askeri mahkemedeki ilk duruşmada sanıkların salıverilmeleriyle yerini 'sevince' bıraktı. Soruşturmanın başından beri her türlü korumanın sergilendiği davadaki bu gelişme, Şemdinli'de bulunan askeri yetkililerce sevinçle karşılandı. *Radikal* gazetesi, "Şemdinli Kararını Tanklarla Tur Atarak Kutladılar" başlığıyla verdiği haberde, Demokratik Toplum Partisi yetkililerinin açıklamalarına dayanarak, tahliye kararından sonra Şemdinli'de üst düzey askeri yetkililerin tanklarla ilçede tur atarak kutlama yaptıkları iddialarını duyurdu.³⁶

Kritik davalarda sanıklara gösterilen hoşgörü ve suçlamaların basit çete suçu kapsamında değerlendirilmesi konusunda yargının tutumu, Hrant Dink cinayeti davasında "çifte standart" yorumuyla eleştirildi. Güvenlik birimlerinin açıklamalarından sonra yargının, sanıkların işledikleri suçları "terör" suçu yerine basit çete suçu kapsamında değerlendirmesi, bazı yazarlar tarafından, örgütlü suçlardan yargılanan diğer sanıklarla kıyaslanarak "çifte standart" olarak nitelendirildi. Yargının sergilediği tutumu, Hrant Dink davasında eleştiri konusu yapan ilk yazar İsmet Berkan'dı. Dink cinayeti zanlılarına "terörist" denmemesini ve tutuklama gerekçesinin "terör suçu" yerine basit çete suçu olması konusunda yargının gösterdiği iki farklı tutumun ardında yatan zihniyeti İsmet Berkan, siyasilerin benzer içerikteki söylemlerine gönderme yaparak şöyle değerlendirdi:

34 *Hürriyet*, 2006, 'Üst Rütbeli de Var Devlet Yakalamalı', 18 Temmuz.

35 *Hürriyet*, 2006, 'O Bölüm Normal Değil', 19 Temmuz.

36 *Radikal*, 2007, 'Şemdinli Kararını Tanklarla Tur Atarak Kutladılar', 16 Aralık.

Fakat nedense, özellikle milliyetçi kanadın teröristleri her zaman “terörist” olarak nitelenmediler. Örneğin Türkiye İşçi Partili yedi genci elleriyle öldüren ülkücü Haluk Kırıcı, terör tanımına giren ceza kanunu maddeleriyle değil, adi cinayet suçlusu olarak yargılandı ve hüküm giydi. (Kırıcı, terör kapsamındaki bir maddeden yargılanıp hüküm giymiş olsaydı bugün serbestti, adi cinayetten yargılandığı için hâlâ hapisteydi, o ayrı.) Kırıcı bu konuda yalnız da değildi. Adli yetkililer, özellikle savcılar, çoğu ülkücü teröristin yaptıklarını “Devlete karşı kalkışma” yani terör eylemi olarak sayma konusunda hayli utangaç davranıyorlardı... Neden İstanbul Cumhuriyet Savcılığı sanıkları terör suçundan değil de basit çeteden tutukladı? Herhangi bir solcu genç pankart açsa “tek kişilik terör örgütü” oluyor da, Türkiye’nin birlik bütünlüğüne yönelik bir saldırı olduğu daha ilk andan söylenen Hrant Dink cinayetinin zanlıları neden “terörist” olmuyor? Ben söyleyeyim neden olmadığını, “Bana milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz” diyen, “Devlet için kurşun sıkın, kurşun yiyen” diyen zihniyet bugün hâlâ geçerli de o yüzden. Savcılar derinine inseler, toplum kendisiyle yüzleşmeye razı olsa, son üç-beş yılda basit bir siyasi muhalefet yapmak uğruna sorumsuzca yaratılan milliyetçi atmosferin zehirli etkileri “sakıncalı” şeyler olarak konuşulmaya başlanacak da ondan derine inmiyorlar.³⁷

Dink cinayeti zanlılarının tutuklanma gerekçelerinin basına yansımaları birlikte, yargının tutumuna yönelik bir başka eleştiri *Hürriyet* yazarı Mehmet Y. Yılmaz’dan geldi. Yılmaz, suçla suçlama arasındaki orantısızlığa ve uygulamadaki çifte standarda dikkati çekerek, bazı suçluların daha az ceza almaları için yargı sisteminin elinden geleni yaptığını belirtti:

Dink’i öldüren katil ve örgüt arkadaşları “suç işlemek amacıyla kurulan örgüte üye olmak” ve “adam öldürmek” suçlarından tutuklandılar. Savcılığın, soruşturmanın bu aşamasında sanıklara “terör örgütü kurma” suçlaması yöneltmediği anlaşılıyor. Yargılama sırasında haklarındaki iddianame bu yönde düzenlenmediği takdirde sanıklar ceza açısından önemli bir avantaj elde edecekler. Türkiye’de iki afiş astığı için, bir yürüyüşe katıldığı için insanların “terör örgütüne üye olmakla” suçlandıklarını ve bu suçtan mahkûm edildiklerini çok gördük. Ancak her ne hikmetse bazı sanıklar, işledikleri suç açıkça terör suçu olduğu halde bu şekilde yargılanmıyorlar. Hrant Dink’in katilini azmettiren “bombacının” da bombalama eylemi nedeniyle kısa süre yatıp çıkması, bu tutumun bir sonucu. Çocukların gittiği bir kafeteryaya, hedef gözetmeksizin bomba atmak, nasıl oluyor da “terör suçu” sayılmıyor, Adalet Bakanlığı’nın, savcılarının ve yargıçlarının bunu açıklamasında yarar var! Dünyanın neresine giderseniz gidin bu tür suçların bir tek adı var: Terör! Bu suçları “terör suçu” kapsamına sokmamanın ise bir tek izahı olabilir: Bazı suçluların az ceza almaları için yargı sistemi elinden geleni yapıyor!³⁸

37 Berkan, İsmet, 2007, ‘Terörü Görmeyen Yapı’, *Radikal*, 27 Ocak.

38 Yılmaz, Mehmet Y., 2007, ‘Buna Dünyanın Her Yerinde ‘Terör’ Denir’, *Radikal*, 27 Ocak.

SUSURLUK SÜRECİNDE DERİN DEVLET TARTIŞMALARI

3 Kasım 1996 tarihinde Balıkesir'in Susurluk ilçesi sınırlarında meydana gelen trafik kazası,³⁹ rastlantıyla da olsa, derin ve geniş ilişkiler ağının siyaset-mafya-polis ayağının ipuçlarını vermesi bakımından ilk kritik eşikti. Kazanın açığa çıkardığı bu tablo kamuoyunun sayısız faili meçhul olaya duyduğu tepkiyi dile getirme olanağı yarattı. Sivil inisiyatifle gerçekleştirilen “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” eylemine vatandaşların geniş katılımı Susurluk’un aydınlatılması yönündeki kamuoyu desteğini gösterdi. Susurluk, hem örgütlenmenin siyasi bağlantıları, hem de olayın aydınlatılması bakımından siyasi irade eksikliğini ortaya koyan önemli bir süreç oldu. Dönemin Başbakanı ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan sivil eylemleri “faso fiso”, “mum söndü oynuyorlar” şeklinde değerlendirirken, hakkında birçok iddianın gündeme getirildiği Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Başkanı Tansu Çiller ise skandal öncesi ve sonrasında sarf ettiği “sahiplenme” söylemleriyle öne çıktı.

Kamuoyu ve basın uzun süre sorumlularının açığa çıkacağı ve cezalandırılacağı beklentisini taşıdı. Türkiye kendi derin devletiyle yüzleşme ve hesaplaşma fırsatını, 28 Şubat’la⁴⁰ birlikte dikkatlerin başka yönlere çekilmesi, skandalın siyasetçi ayağında yer alan isimlerin dönemin hükümetinde yer almaları ve devamındaki hükümetlerin iddialı çıkışlarını hayata geçirememeleri gibi nedenlerle hiçbir zaman kullanamadı. Siyaseten karşılıksız kalan beklentiler dikkatlerin ve ilginin yargılama sürecine çevrilmesine neden oldu. Ancak bu süreç de kamuoyunun ve basının desteğine rağmen, büyük oranda dokunulmazlık ve cezasızlık tablosuyla nok-

39 Kaza yapan Mercedes marka otomobilde, DYP Şanlıurfa milletvekili Sedat Edip Bucak, İstanbul Polis Müdürü Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay sahte kimlikli ve kırmızı bültenle aranan, Bahçelievler katliamı sanıklarından Abdullah Çatlı ve Gonca Us adlı bir kadın bulunuyordu. Sedat Edip Bucak’ın yaralı kutulduğu kazada, diğer üç kişi yaşamını yitirdi. Kazadan sonra Bucak’a ait otomobilde birçok silah ve doküman ele geçti. Kazanın gerçekleştiği tarihte İçişleri Bakanı Mehmet Ağar’dı. Çatlı ve polis müdürü Hüseyin Kocadağ’ın aynı araçta olmasını, “Güvenlik güçlerine teslim etmek üzere götürüyorlardı” şeklinde açıklamaya çalışan Ağar, tepkiler üzerine, kazadan beş gün sonra Bakanlık’tan istifa etti. Kaza sonrası ortaya çıkan pek çok suçlamada Ağar’ın adı geçti. Kayıp silahlar, MİT mubiri Tanık Ümit’e ve uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz’e sahte yeşil pasaport vermek, bu suçlamalardan yalnızca bir kaçıydı.

40 30 Ocak 1997 tarihinde Sincan Belediyesi’nin düzenlediği Kudüs gecesinde sergilenen cihad oyununun ardından Sincan’da tankların yürümesiyle tırmanan süreç, 28 Şubat’ta toplanan Milli Güvenlik Kurulu’nda alınan kararlarla, hükümet değişikliğine kadar uzanan tarihi gelişmelerin yaşanmasına yol açtı. 28 Şubat muhtırası ve post-modern darbe olarak anılan MGK kararları arasında, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkartılması, tariklara bağlı okulların denetlenmesi ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanması, irtica nedeniyle ordudan atılan ve orduyu din düşmanıymış gibi gösteren medya kontrol altına alınması, Atatürk aleyhindeki eylemlerin cezalandırılması, kıyafet kanununa riayet edilmesi gibi hususlar yer aldı. Bu süreçte ordunun siyasete müdahalesini eleştiren bir kısım yazar ve gazeteci Genelkurmay tarafından andıçlandı. Kararları takiben, 21 Mayıs’ta, iktidarda bulunan Refah Partisi hakkında “laiklik karşıtı eylemlerin odağı olmak” iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’nde kapatma davası açıldı. 10 Haziran’da üst düzey yargı mensuplarına Genelkurmay Başkanlığı’nda irtica brifingi verildi. 18 Haziran’da Başbakan Necmettin Erbakan Başbakanlık’tan istifa etti. Erbakan, Başbakanlığı hükümet ortağı DYP’nin Genel Başkanı olan Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’e devrederek Refah’ı hükümetinin devam etmesini sağlamak istediye de, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini Meclis’te çoğunluğu bulunan DYP Genel Başkanına değil ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a verdi. Yılmaz ise DSP ve Demokrat Türkiye Partisi’yle birlikte ANASOL-D hükümetini (55. Hükümet) kurdu.

talandı. Devletin kurumları ve sanıklar “devlet sırrı”, “devletin yüksek çıkarları” gibi mazeretlerle bilgi ve belgeleri mahkemelere vermeyerek, yargılamanın derinleşmesini engellediler. Çete davasında açığa çıkan sınırlı sayıdaki sanığın mahkûmiyetiyle sonuçlanan bu sürecin ardından yeni karanlık eylem ve ilişkiler ülkenin gündeminde kalmaya devam etti.

Bu manzara, derin devletin aslında “bizatihi devlet” olduğunu düşündürtecek denli yaygın ve kapsamlı bir oluşuma da işaret etti. Guntay Şimşek bu durumu, Susurluk kazasından sonraki açıklamalarıyla dikkati çeken ve birçok konunun açığa çıkmasında rol oynayan dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı Hanefi Avcı'nın “derin devlet, gerçek devletti” sözlerine gönderme yaparak şöyle açıkladı:

Aylardır “Derin Devlet”in tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışırken, cevap Hanefi Avcı'dan geldi: “Derin Devlet” gerçek devletti. Gerçek devletin merkezinde, Susurluk Raporu'nda tartışmaya açılan hadiselerin odağındaki istihbarat birimleri vardı... Görüldüğü üzere siyasilerin gerçek devlet pardon “Derin Devlet” üzerinde tasarrufları yok. Güçleri yetmiyor. Ancak, “Derin Devlet”in güçlenerek, siyasetçi olması, hükümete gelmesi, siyasi çevreleri derin güçleriyle kontrol etmeleri gibi bir manzara var. Susurluk Raporu'ndan çıkarılacak en anlamlı özet bu.⁴¹

Susurluk kazasından sonra yapılan yorumların ortak özelliği, kazayla birlikte devlet içinde gizli bir yapılanmanın olduğunun kabul edilmesiydi. Taha Kıvanç'ın “3 Kasım 1996 pazar günü Susurluk'ta meydana gelen kazada ortaya saçılan pislikler, devletin içinde gizli bir yapılanmanın var olduğunu o zamana kadar görmeyen gözlere de sokmuş oldu” tespiti bu noktada önemlidir.⁴² Taha Kıvanç aynı tespitini yinelediği bir başka yazısında da, derin devletin hükmetme yönteminin sürekliliğine ve bu durumun hükümetleri gerçek iktidar sahibi yapmadığına vurgu yaptı:

Susurluk Skandalı hiç bir işe yaramadıysa bir kanaatin yerleşmesine hizmet ettiği yadsınamaz: Türkiye'de devlet içinde bir başka devletin varlığı. Bazılarının haklı olarak “derin devlet” de dedikleri bu yapılanma, hükümetler değişse bile hükmetme yönteminin ve temel politikaların neden değişmediğinin, partilerin hükümet kursalar bile neden iktidar olamadıklarının da izahı. Gerçek iktidar hükümetlerin dışında çünkü. “Devlet içinde devlet”? “Hiç öyle bir şey olur mu canım” diyorlardı bize. Susurluk “derin devlet” denilebilecek bir yapının varlığını görmeyen gözlerle bile gösterdi.⁴³

Yazar aynı yazısında, derin devlet tartışmalarında dikkati Millî Güvenlik Siyaset Belgesi'ne çekerek, “gizli devletin anayasası” olarak nitelediği belgenin derin devlet kavramına güç verdiği belirtti:

41 Şimşek, Guntay, 1998, ‘Susurluk Raporuna Nazire’, *Zaman*, 9 Şubat.

42 Kıvanç, Taha, 1997, ‘Susurluk’a Nasıl Gelindi’, *Zaman*, 4 Kasım.

43 Kıvanç, Taha, 1997, ‘Yalnız Bize Değil, Herkese Lazım’, *Zaman*, 6 Kasım.

Refahiyol'un Susurluk'un üzerine gitmeyeceği anlaşıldıktan sonra, yazılarımda ve konuşmalarımda, ısrarla bir konuyu vurguladım: "Bu hükümet Susurluk'un üzerine gitmezse devrilir ve yerini alacak olan artık bir "çeteler hükümeti" olacaktır." "Milli güvenlik siyaset belgesi"ne bu gözle bakabiliriz. "Derin devlet" kavramına güç veren böyle bir belgenin varlığından çoktandır haberdardık... "Milli güvenlik siyaset belgesi", varlığından çoktandır haberdar olunan "derin devlet"in çalışma esaslarını içeren "gizli anayasa"dır. Benim, "Susurluk'un üzerine gidilmezse çeteler hükümeti kurulacaktır" derken kastettiğim de buydu işte. Yani, "gizli devlet" diye anılan yapılanmanın kendini yasallaştırma çabasına girmesi. Belge yargıya da, ülkenin uluslararası ilişkilerine de burnunu sokuyor; tam bir "büyük birader devleti" haline getiriyor Türkiye'yi.

Devletin "derin devlet" oluşumlarına ve yasa dışı işlere yönelmesinin nedenlerini değerlendirdiği yazısında Bekir Coşkun, devletin devlet olamaması nedeniyle çetelere elini verip kolunu kaptırdığını ileri sürdü:

Peki devlet niye devlet gibi olamıyor?... Devlet niçin illegaliteye muhtaç?... Çağdaş devlette, bir yasa dışılığı ortadan kaldırmak için, bir başka yasa dışılığa sığınmak ve onu güçlendirmek, onunla el ele vermek olabilir mi?... Devlet niye bunlara muhtaç?... Bir büyük devlet, yer altı örgütlerine-tarikatlara-derebeylerine-mafyaya-çetelere sığınabilir mi?... Nasıl?... Eğer devlet, devlet değilse... İşte böyle olur... Elini verir, kolunu alamaz... Susurluk olayında yaşananlar sizi niçin şaşırtıyor? Şaşılacak ne var?... Devlet elini verdi kolunu alamıyor... Bu kadar...⁴⁴

Susurluk'u tanımladığı yazısında Yavuz Gökmen ise, çetelerin bizzat devlet tarafından kurulup yönetildiğini, cinayetlerin devleti yönetenlerce verilen emirlerle çetelerce yerine getirildiğini belirterek derin devletin çerçevesini çizdi:

Susurluk olayı işte buydu: Çeteleri bizzat bürokratik devlet kurmuş, yönetmiş, tüm emirleri vermiş ve sonra olayların suçunu kendi yarattığı bir avuç adama yüklemek istemişti. Meral Çatlı, kadın başıyla işte bunu söylüyordu... Demek ki, uzun yıllar öncesinde işlenen bir dolu tek ve seri cinayet yukarıdan verilen emirlerle ve yukarıdan örgütlenen çeteler aracılığıyla işlenmiş. Demek ki, yozlaşmış düzenindeki kalan saltanatını sürdürmek amacıyla birtakım insanlar, halkımızın yüreğine saldıkları öcü motiflerini güçlendirmek amacıyla oluk oluk kanlar akıtmışlar.⁴⁵

Derin devletin devletten bağımsız olmayışı ve devlet içinde dayandığı güçler, aynı zamanda derin devletin tasfiyesi konusundaki beklenti ve umutları azaltan bir unsur olarak görüldü. Susurluk'un açığa çıkardığı bağlantıların olayın devletten bağımsız olmadığını gösterdiğini belirten Serdar Turgut da, olayın çözülmesi konusundaki umutsuzluğunu, "Ben uzun zamandır Susurluk olayının çözülmesinin

44 Coşkun, Bekir, 1997, 'Bataklık', *Hürriyet*, 16 Eylül.

45 Gökmen, Yavuz, 1997, 'Devlet Ayağa Kalk', *Hürriyet*, 25 Ekim.

mümkün olmadığını düşünüyordum. Hâlâ da olayın resmi makamlarca çözülmesinin mantıken mümkün olmadığı inancındayım. Çünkü Susurluk olayı, devletten bağımsız değil, ama ne yazık ki devletin bilgisi dâhilinde gelişen bir olaymış gibi gözüküyor.” sözleriyle ifade etti.⁴⁶

ASKERİN SUSURLUK’LA İLİŞKİLENDİRİLMEMEYE TEPKİSİ: “HAINLIKTIR”

Susurluk sürecinde açığa çıkan ilişkiler ağı kazada görüldüğü biçimde mafya-siyaset-polis üçgeniyle sınırlı tutulmak istendi. Oysa skandalla ilgili olarak meclis ve yürütme içinde yapılan araştırma sonuçları ilişkilerin bunlarla sınırlı olmadığını gösterdi. Olayların ve eylemlerin birçoğu OHAL Bölgesi’nde veya burayla bağlantılı olarak gerçekleştiği halde, TSK özenle bu sürecin dışında tutulmaya çalışıldı. JİTEM özelinde jandarmaya dönük yoğun iddialar, hem iç soruşturmalarla bertaraf edildi, hem de hiçbir yargı organı tarafından TSK mensuplarına yönelik suçlamada bulunulmadı.

Bu tutum basının konuyla ilgili değerlendirmelerine de yansdı. Örneğin, Meclis Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış’ın, ülke yönetiminde ve Susurluk’ta askerin yerinin ve 28 Şubat muhtırası ile Susurluk sürecinin gündemden düşürülüşünü değerlendirdiği açıklaması, *Hürriyet* gazetesi tarafından, “Elkatmış’tan Asker İçin Ağır Suçlama” başlığıyla haberleştirildi. Elkatmış’ın meclis araştırmaları sırasında edindiği izlenimlere dayandırdığı tespitleri haberde şöyle aktarıldı:

Mehmet Elkatmış Susurluk olayının 28 Şubat’tan sonra gündemden düştüğünü söyledi ve “Susurluk olayı 3 Kasım tarihinden 28 Şubat tarihine kadar Türkiye’nin gündemini en fazla meşgul eden ve her şeyi Susurluk’a kilitleyen bir olaydı. Ama gel gör ki 28 Şubat’tan sonra bu kayboldu” dedi. Devletin ve hükümetin üzerinde gizli bir güç olduğunu öne süren Elkatmış, “Bu gücü son günlerde özellikle 28 Şubat tarihinden sonra daha iyi görüyoruz” diye konuştu. Bütün ifadelerin yan yana konulması durumunda “derin devlet”in ortaya çıktığını söyleyen Elkatmış, Türkiye’nin bütçesinin iki katından fazla uyuşturucu ticareti yapıldığını söyledi ve “Bu işlerde asker, polis ve gümrükçüler vasıtasıyla oluyor” iddiasında bulundu. “Askerler bakıyorsunuz bir eroin yakalıyor, bir kısmını gösteriyor, diğer kısmını da pazarlıyor. Kimse aramadığı için rahatlıkla girip çıkıyorlar. Silahta da aynı şey var. Bu işlerin önlenmesi için mutlaka Güneydoğu meselesinin halledilmesi lazım. Orada bu işler çok güzel yapılıyor. Yapanlar da tamamen asker kişiler, polisler.”⁴⁷

Elkatmış aynı açıklamasında, komisyon çalışmaları sırasında dinlenen ve askerin rolüne işaret eden kişilerden biri olan sürecin dokunulmazlarından Mehmet Ağar’ın kayıp silahlarla ilgili “PKK’ye karşı kullanıldığı” yönündeki sözlerine de netlik kazandırdı. Mehmet Ağar’ı komisyonunda dinlerken kendisine, “Sizin MGK’ye

46 Turgut, Serdar, 1997, ‘Susurluk’, *Hürriyet*, 4 Kasım.

47 *Hürriyet*, 1997, ‘Elkatmış’tan Asker İçin Ağır Suçlama’, 16 Mayıs.

2 maddelik bir tasarı sunduğunuz söyleniyor bunu açıklar mısınız?” sorusunu yönelttiğini ve Ağar’ın da, “Hayır, ben 2 maddelik değil, birçok maddelik tasarı verdim. Milli Güvenlik Kurulu’nda (MGK) alınan kararlar uygulanmıştır” yanıtını verdiğini belirten Elkatmış, “İşin içinde kendisinin sorumlu olmadığını, kendine verilen emirleri ve alınan kararları uyguladığını ima etmek istemiştir. 12 Mart’ta MGK Genel Sekreterliği’ne yazı yazdım. Bugüne kadar bir cevap alamadım” dedi.⁴⁸

Ordunun Susurluk’taki rolüne işaret eden her açıklama ve yorum, bir yandan ordunun kendini koruma reflekslerini devreye sokmasına, öte yandan da ordu ile çete arasındaki bağları reddedenlerin tepkilerinin öne çıkmasına neden oldu. Fatih Altaylı, Ağar’ın açıklamalarıyla orduyu Susurluk’a bulaştırmak istediğini belirterek, çetecileri vatandaşın orduya güvenini kullanmakla suçladı:

Türkiye’de çözülemeyen ve devleti yıpratın her olayın altından çıkan Mehmet Ağar-İbrahim Şahin ikilisi, kaybolan silahlarla ilgili yine benzer demeçler veriyorlar: “Bunlar PKK’ya karşı kullanıldı...” Ağar bir adım ileri giderek bu silahların ordunun isteğiyle verildiğini söylüyor. Herhalde işe orduyu da bulaştırarak, yeni bir gizlilik perdesi yaratma peşinde... Ağar’ın bu sözleri üzerine Genelkurmay bir açıklama borçlu... Ya çıkıp diyecek ki, “Evet, bu silahları polise biz verdik. Biz aldırдық ve bunlar bizim bilgimiz dâhilinde Güneydoğu’da kullanıldı” ya da “Hayır, bu silahlar bizimle alakalı değildir. Çünkü Susurluk çetesi diye bildiğimiz rezaletin mimarları, olayın patladığı günden beri sistemli bir biçimde orduyu bu rezaletin içine çekmeye çalışıyorlar...” Bunda en büyük primi ise Türkiye’de devletin yıpranmasından medet uman güçler yapıyor... Yani PKK, yani şer güçler. Vatandaş da ordusuna güvendiği için “Ordu yapmışsa, doğru yapmıştır” mantığını yürütüyor... Çünkü herkes PKK ile mücadelede ordu duruma el koyunca, bölgede devlet gücünün tesis edildiğini biliyor. Bu yüzden de çeteciler suçlarına Türk Ordusu’nu ortak etmek için sistematik bir çalışma yapıyorlar...⁴⁹

Susurluk ile açığa çıkan ilişkiler ağı içinde jandarmanın yer aldığıyla ilgili bir başka tespit Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş’ın raporunda yer aldı. Daha önce siyasiler tarafından da gündeme getirilen bu iddialara raporda şöyle yer verildi:

Güvenlikle ilgili kurumlarda itici güç Silahlı Kuvvetler’dir. Özel Harp Kuvvetleri ise Özel Harekât timleriyle örtülü diğer etkili çalışmalar yürütmüşlerdir. Fakat maddi menfaate yönelik işlere askerler karışmamıştır. Karışanlar da tasfiye edilmiştir. Farklılık herhalde yönetimde, yönetende, anlayıştadır. Konunun sadece disiplinle izah edilebileceği düşünülebilirse de jandarmanın niçin diğer askeri birliklere değil de polise yakın olduğunu izah etmek gerekir.⁵⁰

48 *Hürriyet*, 1997, ‘Elkatmış’tan Asker İçin Ağır Suçlama’, 16 Mayıs.

49 Altaylı, Fatih, 1997, ‘Çeteciler, Orduyu Susurluk’a Bulaştırmak İstiyor’, *Hürriyet*, 18 Eylül.

50 *Radikal*, 1998, ‘İnfaz Yetkisine Rapor Onayı’, 29 Ocak.

Kutlu Savaş'ın raporunun basına yansmasıyla birlikte, TSK'nin tepkisi hesap sorma tehdidine kadar vardı. *Radikal*, rapordaki jandarma ve Veli Küçük'le ilgili iddiaları, "bizim evimizin içi temiz" ve "askeri bulaştırmak istemek maksatlı ve hainane" olarak niteleyen bir askeri yetkilinin açıklamasını, içerdiği tehdidi öne çıkararak "Bunun Hesabını Sorarız" başlıklı haberde aktardı:

Jandarma dediğiniz 200 bin kişi demek. Diyelim ki bu adam herkesten çok bu işin içinde. Bu bütün jandarmayı bağlar mı? Kaldı ki ortadaki şeyler iddia. İspatınız var mı? "Ordu yok jandarma var" diyorlar, bu laf mı yani. İsmen konuşun. Bu insanlar bizim. Çok yanlış şeyler yapıyor Jandarma asayiş görevini İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda yapıyor. Genelkurmay'ın sorumluluğunda yapıyor. Dolayısıyla kolaylıkla "ordu yok, jandarma var" denilebilir. Ama bu da çok haksızlık olur. Onlarla aynı üniformayı giyiyoruz... Bizim evimizin içi temiz. Başkaları da evlerini bizim kadar temiz tutsun... Biliyorsunuz olayın başında polis kendisine ortak aradı. "Eğer askerde iş varsa, askerleri ayarlayalım, bize kimse dokunamaz" dedi. Polisin hesabı buydu. O yüzden Ağar'dı, oydu buydu orada burada konuştular ve devamlı çamur atmak istediler. Ordu bu işin içinde varmış gibi. Bir taraflarını kurtarmak için, "Ordunun bilgisi dâhilinde yapıldı" havasını vermeye çalıştılar... On sene evvel de vardı. Susurluk olayı ile ilgili konuşuyoruz. Jandarma'da asla böyle bir şey olmaz. Olmaz olur mu, olur tabii; Ama Susurluk olayına askeri bulaştırmak istemek maksatlı, hainane bir şeydir. Bunların hesabını sorarız.⁵¹

Askerlerle ilgili iddiaları dile getirenleri "hainlik" ile suçlayan ve "hesap sormak" ile tehdit eden bu açıklama, herhangi bir tepkiye yol açmadı.

ŞEMDİNLİ SÜRECİNDE DERİN DEVLET TARTIŞMALARI

Susurluk skandalının ardından Türkiye, 9 Kasım 2005 tarihinde yeni bir derin devlet tartışmasıyla yüz yüze kaldı. Şemdinli'de faili meçhul bombalama eylemlerinin sonucunda, Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) elemanı iki astsubay ve bir PKK itirafçısının halk tarafından yakalanmasıyla, derin devlet tartışmaları yeniden gündemin başat konusu haline geldi. Bu bombalama eyleminden önce bölgede, 15 Temmuz 2005 tarihinden itibaren 17 bombalama eyleminin meydana geldiği, bunlardan 12'sinin faili meçhul kaldığı, 7 askerin öldüğü ve 44 kişinin yaralandığı ortaya çıktı.

Jandarma görevlilerinin kullandığı araçtan birçok isim listesi, kroki, silah ve benzeri malzeme çıkması ve yakalananların JİTEM elemanı olması tüm dikkatleri bu bombalama eylemine çekti.⁵²

Hürriyet bir kitabevinin bombalandığı ve 2 kişinin öldüğü saldırıyı, "Karanlık Olay: Araçtakiler Jandarmamış" manşetiyle duyurdu ve olayları provokasyon olarak değerlendirdi. Haberde gelişmeler özetle şöyle aktarıldı:

⁵¹ *Radikal*, 1998, 'Bunun Hesabını Sorarız', 24 Ocak.

⁵² Değer, Mesut, 'Şemdinli mi?', Mart 2007, s.12.

Olaydan sonra linç edilmek istenirken polislin kurtardığı bir üsteğmen, bir astsubay ve bir uzman çavuş talimat üzerine savcılığa teslim edildi. “Bilgilerine” başvurulmuş ve haklarında gözaltı işlemi yapılmayan üç asker, patlama ile bir ilgi ya da bilgilerinin olmadığını söyledi. “Olay yerinde tesadüf eseri bulunuyor-duk” diyen 3 görevli, savcılığın yaptığı kimlik tespitinin ardından salıverildi. Saldırılı yapanların kullandığı ileri sürülen 30 AK 933 plakalı araçta, savcılığın incelemesinden önce çevredekilerin bulduğu öne sürülen bir askeri kimlik basın kuruluşlarına ulaştırıldı. Bu arada otomobilin, Hakkâri Emniyeti tarafından jandarmaya tahsis edilmiş sahte plakalı bir araç olduğu bildirildi.⁵³

Hürriyet, aynı gün “Asker Bilgi Topliyordu” başlıklı bir başka haberde ise halkın linç girişiminde bulunduğu üç askerin olayla bir ilgisinin olmadığı yönündeki askeri bir yetkilinin açıklamalarına yer verdi. Açıklamayı yapan yetkili olayı, “Meydana gelen patlamayı da güvenlik güçlerinin üzerine yıkmaya çalışıyorlar. Bu örgütün genel taktiğidir. Bazı kişilerin üzerine çıkıp tepindikleri, içinde kalaşnikof bulunan sivil plakalı otomobil merak ediliyor. Bu otomobil bir askere ait. Aracın orada bulunması da bazı duyular üzerine araştırma yapmak, bilgi toplamak için gidilmesinden kaynaklanıyor” şeklinde aktardı.⁵⁴ Gazete ayrıca Genelkurmay Başkanlığı’nın olayla ilgili yaptığı açıklamaya da yer verdi. *Hürriyet*’in “Oldukça temkinli” olarak nitelendirdiği bu açıklamada, “Bu üzücü olaya bazı askeri şahısların da karışmış olabileceğine dair iddialar ortaya atılmaktadır. Söz konusu olay her yönüyle adli makamlara intikal etmiş olup gerekli yasal işlemler yapılmaktadır. Soruşturma safhasının gizliliği dolayısıyla gelişmeler hakkında yapılacak müteakip açıklamalar adli makamların takdirinde olacaktır” denildi.⁵⁵

Olayların akabinde geniş bir kesim, Şemdinli olaylarının derin devletle bağıını “İkinci Susurluk” benzetmesiyle kurdu. Her iki derin devlet soruşturması arasında kurulan bu bağ, bir kısım gazetenin manşetine aynen yansıdı.

Zaman gazetesi, Şemdinli olaylarını, başından itibaren Susurluk’la benzerliklerine dikkati çekerek ele aldı. “Şemdinli’de Susurluk Şüphesi: Şemdinli Karartma Değil, Aydınlatma” manşetiyle olayla ilgili olarak Susurluk’un karartılmasına gönderme yaptı. Haberde, yakalanan askerlerin araçlarında çıkan silah, üzeri işaretli isim listesi, harita ve benzeri bulgulara dayanarak “İkinci Susurluk” ifadesi kullanıldı ve yeni bir gerilim senaryosunu hayata geçirmek isteyen provokatörlerin bu kez yakayı ele verdikleri belirtildi. Haberde ayrıca, Başbakan’ın ve Genelkurmay Başkanı’nın olayın aydınlatılması konusunda ağırlıklarını koydukları ve Susurluk’ta yapılan hatanın tekrarlanmayacağı vurgusu yapıldı:

1996’da Susurluk’ta devletin yaptığı en büyük hata olaya “fasa fiso” mantığıyla yaklaşmasıydı. Bu açıdan derhal soruşturmaların başlatılması tansiyonu düşü-

53 *Hürriyet*, 2005, ‘Karanlık Olay: Araçtakiler Jandarmaymış’-manşet, 11 Kasım.

54 *Hürriyet*, 2005, ‘Askerler Bilgi Topliyordu’, 11 Kasım.

55 *Hürriyet*, 2005, ‘Genelkurmay: Olaylarla İlgili Araştırma Başlatıldı’, 11 Kasım.

recektir... Hükümete, yargıya ve güvenlik güçlerine büyük görevler düşüyor. Yetkililer, ilçede ve ülkede sağduyunun hâkim olması için olayları “karartmayı değil, aydınlatmayı” düşündüklerini göstermeliler.⁵⁶

Zaman devam eden günlerde de bu yaklaşımını sürdürdü. “Türkiye Kararlı: Olaylar Karanlıkta Kalmayacak: Şemdinli Karanlıkta Kalmayacak” manşetiyle Şemdinli’nin aydınlatılması konusundaki hükümet dâhil tüm kesimlerin ifade ettiği kararlılık mesajlarını öne çıkarmaya özen gösterdi. Mesajların büyük bir bölümü, Şemdinli’nin “İkinci Susurluk” olduğu noktasında birleşti. Meclis İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış iki olay arasındaki bağlantıyı, “Şemdinli’deki olay Susurluk olayını andırıyor. Susurluk’ta olduğu gibi ortada bir araç var. Araçta meçhul silahlar, meçhul insanlar var. Bazı olaylara karışıyorlar, devlet adamı olduklarını, olayları devlet adına yaptıklarını söylüyorlar. Geçmişte de bu olaylar olmuştu, Susurluk’ta da yaşandı. Bu olay da Susurluk’u andırıyor”⁵⁷ sözleriyle kurdu.

Radikal, Şemdinli sürecinin başından itibaren gelişmelerin önemli bir bölümünü manşetten duyurdu. Şemdinli’yi, “Susurluk Şemdinli’de: Şemdinli Kaynıyor Devlet Susuyor” manşeti çerçevesinde değerlendirdi. Haberde, olayla ilgili gelişmeler ayrıntılarıyla aktarıldı.⁵⁸

Şemdinli’nin ikinci derin devlet vakası olduğu yönündeki kanaat, köşe yazarlarının yorumlarına da yansdı. Yazarlar, olayın Susurluk’la çakışan özelliklerine vurgu yaptıkları yazılarında, bu görüşlerini, olaydaki somut bulgulara dayandırdılar.

Hürriyet başyazarı Oktay Ekşi, Şemdinli olayının Susurluk’tan zerre kadar farkı olmadığını belirttiği yazısında, hükümet ve ordudan gelen açıklamaların ne kadar samimi olup olmadığını ilerleyen günlerde anlaşılacağını ifade etti:

Şemdinli gibi bir ücra Güney Anadolu ilçesinde arka arkaya 17 kere bomba patlar mı? Patlarmış... Nitekim birkaç hafta içinde birbiri ardından patlayıp durmuş. “Orada bir şeyler oluyor” diye İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu bu ayın ilk günlerinde Şemdinli’ye gitmiş... Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü’nden bir ekibi de oraya göndermiş. Velakin kendisini devlet içinde devlet sananlar 9 Kasım günü, hem de güpegündüz, ilçe merkezindeki Umut Kitabevi’ni bombalayacak kadar pervasız davrandılar. Fail diye -üstelik halk tarafından- yakalanıp polise teslim edilenlerin Kıdemli Çavuş, Uzman Başçavuş çıkması; JİTEM isimli yasadışı infaz biriminin kalıntısı olduğu izlenimini veren JİT’e (Jandarma İstihbarat Teşkilatı) mensup olduklarının anlaşılması gösteriyor ki Şemdinli olayının yapısı Susurluk’tan zerre kadar farklı değildir. Şimdi bekleyip göreceğiz. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı “sonu nereye varırsa

56 *Zaman*, 2005, ‘Şemdinli’de Susurluk Şüphesi: Şemdinli Karatma Değil, Aydınlatma’-manşet, 11 Kasım.

57 *Zaman*, 2005, ‘Türkiye Kararlı: Olaylar Karanlıkta Kalmayacak: Şemdinli Karanlıkta Kalmayacak’-manşet, 12 Kasım.

58 *Radikal*, 2005, ‘Susurluk Şemdinli’de: Şemdinli Kaynıyor, Devlet Susuyor’-manşet, 11 Kasım.

varsın, sorumluları bulup adalete verme” konusunda kararlı olduklarını ilan ederken ne ölçüde samimilermiş, anlayacağız. Dediklerini yaparlarsa bu devletin hukuk devleti olması yolunda çok ama gerçekten çok önemli bir adım atmış olacağız. Ama ya dediklerini yapamazlarsa?⁵⁹

Radikal yazarı Haluk Şahin, yayımlanan belgelere dayanarak son bombalama olayının Susurluk olayıyla benzerliğinin ortaya konulduğunu belirterek, dikkatleri Jandarma İstihbarat Teşkilatı’na çekti:

Radikal’in dün yayımladığı belgeler Şemdinli olayının Susurluk olayıyla benzerliğini ortaya koyuyor... Şemdinli’deki bomba olayıyla ilgili şüpheler, dün Radikal’in yayımladığı belgelerle daha da koyulaştı. Bunlar, 9 Kasım günündeki eylemin JİT’le ilgili olduğu şüpheleriydi... Jandarma Genel Komutanlığı’na bağlı bir birim olarak biliniyor. Jandarma Genel Komutanlığının ise ikili bir konumu var. Genelkurmay’ın komuta alanına bağlı ama, yönetim açısından İçişleri Bakanlığı’nın bünyesinde... Radikal’in açıkladığı belgeler bombanın atılışından sonraki olaylarla birleştirilince, ürkütücü bir tablo ortaya çıkıyor.⁶⁰

Zaman yazarı Vahap Coşkun da Şemdinli’yi Susurluk’un yeni bir versiyonu olarak nitelerken, bu iddiayı güçlendiren ciddi emareler olduğunu ifade etti:

Şemdinli’de iki buçuk aydır tam 17 bombalı saldırı yaşandı. Tüm bu bilgi ve gelişmeler; Susurluk Çetesi’nin yeni bir versiyonuyla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Hiç şüphe yok ki bu olay, en az Susurluk kadar ciddidir. Çünkü aynen Susurluk’ta olduğu gibi; devletin, vatandaşların güvenliğini sağlamaya memur ettiği güçlerinin, vatandaşların temel haklarına kastettiği iddia edilmekte ve bu iddiayı güçlendiren ciddi emareler bulunmaktadır. Bu nedenle, olayın her yönünün titizlikle incelenmesi gerekir.⁶¹

Bazı yazarlar Şemdinli’yi Susurluk’tan daha derin ve vahim olarak nitelediler. Bu fikri savunanlardan biri olan Yalçın Doğan, Susurluk benzetmelerine “hayır” demesinin nedenlerini şöyle açıkladı:

Türkiye Şemdinli ile sarsılıyor... Olaydan sonra yakalananların jandarma istihbarat üyeleri olduğu öne sürülüyor. Neden bu bombalama? Neden Şemdinli? Kimden emir alıyor bu kişiler? Ya da emir olmadan, kendi iradeleriyle mi böyle bir işe kalkışıyorlar? Ve ne uğruna? Yargı ile sivil ve askeri yönetim bu olayın kişilerini ve amaçlarını mutlaka aydınlatmalı... Basında Susurluk-Şemdinli benzetmeleri yapılıyor. Hayır. Şemdinli çok daha derin ve vahim sonuçlar yaratabilir. Susurluk’ta bir çete var. Kapsamı dar. Şemdinli bir kent ve orada bir halk yaşıyor. Sık sık terörle karşılaşan halkın devletine güveni için bu tuzağı kuranlar açığa çıkmalı.⁶²

59 Ekşi, Oktay, 2005, ‘Hukuk Devleti Sınavı’, *Hürriyet*, 15 Kasım.

60 *Radikal*, 2005, ‘Güvenlikte Reform İhtiyacı’, 13 Kasım.

61 Coşkun, Vahap, 2005, ‘Makale, İkinci Susurluk’, *Zaman*, 12 Kasım.

62 Doğan, Yalçın, 2005, ‘Şemdinli Tuzağı’, *Hürriyet*, 12 Kasım.

Susurluk benzetmelerini daha ileriye taşıyan Mustafa Ünal ise, Susurluk’u gölgede bırakan Şemdinli’de “kralın daha çıplak” olduğunu savundu. Ünal, suç işleyenleri koruma refleksinin bırakılması ve ilgili herkesin cezalandırılmalarının sağlanması çağrısında bulundu:

Dosya savcılıkta, titizlikle soruşturuluyor. Ortaya Susurluk’u bile gölgede bırakacak bir sonuç çıkabilir. Çünkü Susurluk’a göre kral daha çıplak. Üstünün sis perdeyle örtülmesi, olayın örtbas edilmesi çok zor görünüyor... Başta askerî kesim olmak üzere devletin ilgili birimleri kontrol dışına çıkarak suç işleyenlere karşı koruma refleksini bir yana bırakmalı, olaya doğrudan ya da dolaylı olarak bulaşanların gerekli cezayı almasını sağlamalı... provokasyonun olduğu kesin; ancak işin içinde jandarma var. Provokasyonu kimin hangi amaçla yaptığı sorusu çok önemli, önümüzdeki günlerde cevabını bulacağımızı umuyorum.⁶³

Ortadoğu gazetesi ise olayla ilgili değerlendirmelerini “Şemdinli’de PKK parmağı” manşetiyle aktardı. Gazete Şemdinli olaylarının arkasında PKK’nın olduğunu belirtti ve bu yaklaşımını, bombalanan yerin sahibinin “15 yıl hapis yatan PKK itirafçısı” olmasına dayandırdı. Bu kanının askerlere ait araçta ele geçirilen belgelerle kuvvetlendiği ifade edildi. Haberde, yakalanan failer “tesadüfen olay yerinden geçmekte olan” kişiler olarak nitelendirildi:

Şemdinli’de olayların arkasında PKK terör örgütü olduğu iddia edildi. Bombalanan yerin 15 yıl hapis yatan PKK itirafçısına ait olması iddiaların doğruluğunu ortaya koydu. Tesadüfen olay yerinden geçmekte olan üç kişinin, Jandarma İstihbarat Teşkilatı’nın (JİT) sivil ekibi olduğu ortaya çıkmasının ardından suçlamaların hedefi haline gelmeleri terör örgütünün işine geldi. “Bombalama olayının arkasında devletin parmağı var” iddiasını ortaya atanlar, PKK’nın elinde olanları görmezden gelerek, olayın sorumlusu olarak güvenlik güçlerini gösterdiler... Savcılık soruşturması yapılırken halkın üzerine ateş açılması PKK’nın tahrik unsuru olarak görülmektedir. Eylem planları Roj Tv’den Terör örgütü PKK’nın bombalama talimatlarını üyelerine şifreler aracılığı ile televizyondan verdiği iddia edildi.⁶⁴

Yine *Ortadoğu* gazetesi yazarları, gösterileri gerekçe göstererek, güvenlik güçlerinin yetkilerini arttıran yeni yasal önlemler alınması gerektiğini belirterek, bu kapsamda MGK’nin olağanüstü gündemle toplanması çağrısını yinelediler:

TBMM’de ivedilikle Şemdinli oturumu yapılmalıdır. MGK olağanüstü toplanmalıdır. Gerekliyse ki bize göre gerekiyor, yeni bir Terörle Mücadele Yasası çıkarılmalıdır. Teröre hassas bölgelerde olağanüstü tedbirler alınmalıdır. Ülkenin bir yerinde güvenlik birimleri saldırıya uğruyor, devletin kaymakamı zor durumda kalıyor ve güvenlik güçleri ile saldırganlar arasında çatışma çıkıyor,

63 Ünal, Mustafa, 2005, ‘Şemdinli’de Kral Çıplak’, *Zaman*, 13 Kasım.

64 *Ortadoğu*, 2005, ‘Şemdinli’de PKK Parmağı’-manşet, 12 Kasım.

ülkeyi yönetenler dışarıda gezemez, gezmemelidirler. Hükümet niçin bütün dikkatini bu olaylara yoğunlaştırmıyor. [...] Kısaca, PKK Türk devletinin hükümlerini sınırları içinde prova yapmaktadır. Bunu görmek ve gereken tedbiri almak zorundasınız. İsyancıya yalvarıp yakarak, taviz vererek güvenliğimizi sağlayamazsınız.⁶⁵

Ortadoğu yazarları ayrıca, bombalama eyleminden sonra çeşitli il ve ilçelerde gerçekleştirilen Şemdinli olayını protesto gösterilerini ayaklanma provası olarak değerlendirerek, hükümeti, gösterilere karşı sergilediği tutum nedeniyle, vatanın bütünlüğünün tehlike içinde olmasına seyirci kalmakla suçladı:

Ne yazık ki, gelişmeler “vahim” çok “tehlikeli” bir kimlik taşıyor. Sokaklarda bütün bu terör dalgalanmaları olurken, hükümetin “duruşu” en azından hayretler uyandırıyor... Vatanın bölünmez bütünlüğünün “tehlike” içinde oluşuna hiçbir kimse, hiçbir kuruluş, hiçbir kurum “seyirci” kalmaz, kalmamalı... Her şeyden önce, hükümetin olaylara derhal elkoyması, önlemesi, müsebbiplerini yakalayıp adalete teslim etmesi gerekiyor. Hükümetin, “teorik” olarak böyle bir gücü bulunuyor.⁶⁶

Gazetedeki yazısında Kenan Akın da protesto gösterileri sırasında jetlerin alçaktan uçuşunu TSK'nin “ihtarı” olarak niteleyerek, en ağır önlemlerin alınması için meşru zeminin doğduğunu belirtti:

Öte yandan, başta Milli Güvenlik Kurulu olmak üzere, birçok yüksek kurum ve kuruluşlara da “görevler” düşüyor. Ne kadar eleştirilse de, “Durumdan vazife çıkarma”nın tam zamanı yaşanıyor. Nitekim dün Yüksekova’da jetlerimizin alçaktan geçişi, bir “ihtar”ı gerçekleştiriyor. Eskilerin deyimiyle “seferberlik” ilan etmenin bütün vahameti ve şartları, en “ağır” önlemleri alma meşruiyetini kendiliğinden doğuruyor.⁶⁷

Orhan Karataş devletin olaylar karşısında gücünü göstermesi gerektiğini, Başbakan'ın Şemdinli’de yaptığı konuşmaya atıfla, sarf edilen sözlerin “hainlere cesaret verdiğini” belirtti.

Başta AB ülkeleri olmak üzere, dünyanın her yerinde yapıldığı gibi, orada devletin gücünü göstermek ve hiçbir kanunsuzluğa meydan verilmeyeceğini göstermek yerine, yine “Kürdüm deme hakkı” gibi ipe sapa gelmez laflar edilmiş, güvenlik güçleri zor durumda bırakılmış ve bölücüye, haine cesaret verilmiştir.⁶⁸

“İkinci Susurluk” benzetmesi derin devlete gönderme yapması nedeniyle, devletin kendi çıkarlarını korumak için hukuk dışına çıkmasını savunan *Ortadoğu* gaze-

65 Saraçoğlu, Zeki, 2005, ‘Şemdinli, Yüksekova Derken’, *Ortadoğu*, 17 Kasım.

66 Akın, Kenan, 2005, ‘Ya Milli Koalisyon, ya Erken Seçim’, *Ortadoğu*, 15 Kasım.

67 Akın, Kenan, 2005, ‘Dikkat Dikkat, Vatan Tehlikede’, *Ortadoğu*, 18 Kasım.

68 Karataş, Orhan, 2005, ‘Şemdinli’den yansıyanlar’, *Ortadoğu*, 22 Kasım.

tesi tarafından tepkiyle karşılandı. Şemdinli'nin derin devletle ilişkilendirilmesine duyduğu tepki, gazetenin manşetlerine ve köşe yazarlarının yorumlarına aynen yansdı. *Ortadoğu* gazetesi derin devlet iddialarını reddederek, olayı "PKK tezgâhı" olarak değerlendirerek, benzetmeyi yapan basını ve olayla ilgili yaklaşımı nedeniyle hükümeti, devleti yıpratmakla suçladılar:

Şemdinli'de daha hiç bir delil ortada yokken, askerimiz de hedef alınarak devletin temel taşları yıpratılmak isteniyor. Hükümet ve medyanın büyük bölümü ağız birliği etmişçesine aynı ifadeleri kullandılar... Türkiye'nin milli birliğini hedef alan bölücü tahriklerin arttığı bu dönemde devlet yöneticilerine ve basına önemli görevler düşüyor... Basının büyük bölümü belgeler ortaya konmadan, rapor hazırlanmadan, dava sonuçlanmadan "İkinci Susurluk" manşeti atıp devleti suçladılar, suçlamayı da sürdürüyorlar.⁶⁹

Gazete, ertesi gün, "İkinci Susurluk" benzetmelerine karşılık, üst düzey bir askeri istihbarat yetkilisine dayanarak, saldırının PKK tarafından gerçekleştirildiği iddiasını yineleyerek, olaydan iki dakika sonra *Roj TV*'nin aynı yerde çekim yaptığının belirlendiği iddialarını öne çıkardı. "Naklen terör: Karayılan parmağı" başlıklı manşet haberde, bu iddianın telsiz konuşmalarıyla doğrulandığı belirtildi.⁷⁰ Gazete, Şemdinli olaylarının ardından birçok ilde gerçekleştirilen gösterileri "ayaklanma" olarak nitelendirerek, olağanüstü hal ilan edilmesi çağrısında bulundu. "OHAL şart oldu" manşetiyle verilen haberde çağrı şu ifadelerle yapıldı:

Hakkari başta olmak üzere Güneydoğu illeri yaşanmaz bir hal aldı. Fransa'da bir kaç şehirde olaylar çıktı diye Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edildi. Türkiye'de ise her geçen gün artan terör olayları, can, mal ve Türkiye'nin geleceği açısından OHAL ilan edilmesinin şart olduğunu gösteriyor. MGK da terör gündemiyle olağanüstü toplanmalı.⁷¹

Benzetmeyi, PKK tezgâhına düşmek olarak niteleyen Yıldırım Çiçek, bu tezgâhın deşifre olduğunu belirterek, durumu bedeli mutlaka görülecek bir "ihanet" olarak niteledi:

PKK ve çevresi, Şemdinli'den yola çıkarak, ikinci bir "Susurluk" tekerlemesi yaratmaya çalışıyor... PKK'nın tezgâhına düşüp, ikinci "Susurluk" çılgınları atanlar, acaba Susurluk gayrimeşru bir yapılanmanın ürünü de, PKK meşru mu? Yaptığımız açıklamalar, yorumlar nerdeyse PKK'nın meşru, mazlum haline yakılan ağıtlar gibi görünmektedir. Şemdinli'deki PKK tezgâhı deşifre olmuştur. Bu tezgâhta rol alan kim olursa olsun, Türk devletine, milletine ihanet etmektedir. Her ihanetin bedeli de muhakkak görülecektir.⁷²

69 *Ortadoğu*, 2005, 'Devlete Haksız Suçlama'-manşet, 13 Kasım.

70 *Ortadoğu*, 2005, 'Naklen Terör: Karayılan Parmağı'-manşet, 14 Kasım.

71 *Ortadoğu*, 2005, 'OHAL Şart Oldu'-manşet, 18 Kasım.

72 Çiçek, Yıldırım, 2005, 'PKK Tezgâhına Düşmeyin', *Ortadoğu*, 16 Kasım.

Olayın, PKK komplosu olduğu iddiasını yineleyen gazete yazarlarından Yıldray Çiçek ise, devletin suçlanmasını ve yıpratılmak istenmesini eleştirerek, terörlü mücadele eden devlet görevlilerinin töhmet ve baskı altında tutulduğunu belirtti:

Bu olayların çok açık bir PKK komplosu olduğu iyice aşikârdır. Dikkat ettiniz mi bilmiyorum? Hedef olan kitapevi sahibi ve bölücülükten hüküm giymiş olan şahsa hiçbir şey olmamış, sadece orada çalışan bir kişi ölmüştür. Demek ki bu bombayı o kitapevi sahibi kendisi de koymuş olabilir. Çünkü araba ile dolaşan güvenlik görevlilerini suçlamak için bir-iki kişiyi öldürmek hiç de zor değildir. Eğer araba oradan geçerken bomba patlatılmışsa elbette arabadaki görevliler can havli ile arabalarını terk edip kaçacaklardır... Sanki bu vatan evlatları suçlu sandalyesine oturtulmuş ve beyinlerde infazı yapılmıştır. Bu yolla... adli organlar ve idari görevliler töhmet ve baskı altında tutulmuştur. Daha doğrusu devlet suçlanmıştır.⁷³

Taylan Sorgun bölgede yabancı istihbarat elemanlarının bulunduğunu belirterek, Avrupa Birliği'ni (AB) Türk ordusuna saldırgan davranmakla suçladı ve İkinci Susurluk benzetmesini eleştirdi:

Şemdinli'de yaşanan bombalama olayları bir süre önce bölgede PKK terörünün başlattığı bombalama olayları ardından ortaya çıkmıştır. Ama buna daha ilk gün kimi çevrelerce hemen "İkinci Susurluk" yaftası asılmıştır... Şemdinli'deki bombalama olaylarından sonra bir otomobil tahrip edilmiştir. Savcı gelene kadar o otomobilin bagajı açık kalmıştır. Acaba hangi eller o bagajla meşgul olmuştur? [...] AB bundan bir süre önce Türk ordusunun teröre karşı saldırgan davrandığı yolunda "rezil bir açıklama" yapmıştır. Ama buna karşı kısım-ı siyaset sessiz kalmıştır.[...] Öte yandan, bölgede yabancı devlet istihbaratları elemanları fink atmaktadır. [...] Şemdinli ve etrafa yayılan olaylardan sonra "Kürt sorununa siyasi çözüm" talepleri decam etmiştir. Şimdi bütün bu gelişmelere bakmadan, "ikinci Susurluk" iddialarına yönelivermek soruna satıhtan bakmaktır.⁷⁴

Aynı yazar, ertesi günkü yazısında, bölgede yaşanan olayları Avrupalı parlamenterlerin ziyaretleri ile ilişkilendirdikten sonra, terörlü mücadelede kesin ihtiyaç duyulan yeni yasal düzenlemelerin rafa kaldırılmasından duyduğu endişeleri dile getirdi:

Zaman zaman bölgeye giderek orayı "bilmemneistan ilan eden" Avrupalı komiserler ve parlamenterlere gereken tepki gösterilmemiştir, o tepkisizlik bölgedeki öteki gelişmelere ve teröre yeni desteklere neden olmuştur. [...] Şemdinli olaylarından sonra güvenlik güçlerinin vahim siyasi hatalarla suçlanması, terörü daha da artıracaktır. [...] Güvenlik güçlerinin moralleri üzerinde ters etki yaratacaktır. [...] Terörlü mücadelede kesin bir ihtiyaç olduğu açığa çıkan yeni yasal düzenlemeler de böylece sanki yeniden rafa kaldırılabilecektir.⁷⁵

73 Şahin, Seyfi, 2005, 'Şemdinli Olayları PKK Tertibidir', *Ortadoğu*, 17 Kasım.

74 Sorgun, Taylan, 2005, 'Şemdinli, Teröre Destek, Kürt Sorunu Tabiri', *Ortadoğu*, 14 Kasım.

75 Sorgun, Taylan, 2005, 'Şemdinli, AB'ni Müdahaleye Davet, "Sözde Kürt Sorunu"', *Ortadoğu*, 15 Kasım.

Bir yandan Susurluk benzetmesi tartışmaları yürürken, öte yandan olayla ilgili önemli gelişmeler yaşanmaya devam etti. Bu gelişmeler, izleyen günlerde gazeteler tarafından manşetten verilmeye devam etti. *Hürriyet*, Şemdinli’de ilk etapta “bilgisine başvurulduktan sonra” salverilen askerlerin yeniden gözaltına alınmalarını “6 Kişi Sorguda”⁷⁶ başlığıyla manşete çekerken; *Radikal*, olayın “suçüstü” özelliğine dikkati çekerek, askerlere ait araçta ele geçen belgeleri, “İşte Suçüstü Belgeleri: Araçtan Çıkan Belgelerle ‘Suçüstü’” manşetiyle mercek altına aldı ve belgeler arasında yer alan krokiler hakkında ayrıntılı bilgiler verdi.⁷⁷

Yakalanan faillerin üzerinden jandarmaya ait kimliklerin çıkması, gözlerin Jandarma Genel Komutanlığı’na çevrilmesine neden oldu. Murat Yetkin’in “Susurluk Skandalında Görülmeyen Gelişme” olarak aktardığı, “Hilmi Özkök: Ne Korurum, Ne Suçlarım” başlıklı yazısında, askerlerin ve siyasi çevrelerin görüşleri ve tepkileri aktarıldı.⁷⁸

Bu tepkilerden ilki, olayı “lokal” ve “provokasyon” olarak niteleyen Jandarma Genel Komutanı Fevzi Türkeri’ye aitti. Yetkin’in aktarımına göre Türkeri’nin açıklamasında, “Soruşturma sonuçlanana kadar yorumda bulunmak doğru değil. Güvenlik kuvvetlerinin mücadele gücünü düşünmek lazım. Soğukkanlı olmak lazım” dedikten sonra, Susurluk benzetmelerinin hatırlatılması üzerine de “Doğru değil, bu lokal bir olay” dediği belirtildi.⁷⁹

Yetkin yazısında ayrıca Kara Kuvvetleri Komutanı (KKK) Yaşar Büyükanıt’ın, ilerleyen süreçte yargıya müdahale tartışmalarını başlatacak olan sözlerine yer verdi. Soruşturmanın sürmesini gerekçe göstererek soruları yanıtızsız bıraktığı belirtilen Büyükanıt’ın yaptığı kısa açıklamada, “Gazetelerde resmi çıkan astsubay benim yanımda görev yaptı. Çelik operasyonunda peşmergeler bizimle işbirliği yaparken yanımdaydı, çok iyi Kürtçe konuşur. Suç işleyecek biri olduğunu sanmıyorum, ama soruşturmada meydana çıkar” dediği ifade edildi.⁸⁰

Gerek Büyükanıt, gerek Türkeri’nin açıklamaları, Şemdinli sürecinde daha sonra yaşanan baş döndürücü gelişmelerin habercisi olması bakımından tarihi bir önem kazandı. Olayın seyrini değiştiren bu açıklamalar, Şemdinli’nin, yargıya müdahale, hakim (ve savcı) güvencesi, dokunulmazlık ve cezasızlık konularının ana tartışması haline geldi. (Bu konulardaki gelişmeler ve basın yaklaşımı, izleyen bölümlerde ayrıntılarıyla ele alınmıştır.)

Büyükanıt ve Türkeri’nin açıklamalarının aksine, Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ise Murat Yetkin’in, “konuya daha farklı bir bakış getirdi” şeklinde yorum-

76 *Hürriyet*, 2005, ‘6 Kişi Sorguda’-manşet, 12 Kasım.

77 *Radikal*, 2005, ‘İşte Suçüstü Belgeleri: Araçtan Çıkan Belgelerle ‘Suçüstü’-manşet, 12 Kasım.

78 Yetkin, Murat, 2005, ‘Hilmi Özkök: Ne Korurum, Ne Suçlarım’, *Radikal*, 12 Kasım.

79 a.e.

80 a.e.

ladığı, “Olaylara anında müdahale edildi. Van’daki asayiş komutanı hemen Şemdinli’ye gitti. Biz idari soruşturma yürütüyoruz, ayrıca adli soruşturma yürütüyor. Ben personelimi ne suçlarım, ne korurum. Soruşturmanın sonucunu bekleyelim. Yargıya güveniyoruz.” sözleriyle temkinli bir biçimde değerlendirdi.⁸¹

Murat Yetkin komutanların beyanları arasındaki farkı ve belirleyici rolü değerlendirdiği yazısında, olaydaki derin devlet kuşkusunu, “Şemdinli’de bir başka şey de mi patladı, açığa çıktı yoksa?” sorusu temelinde dile getirdi:

Özkök’ün “Personelimi ne suçlarım, ne korurum” demesi dikkat çekiyor. Dikkat çeken bir başka nokta, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri’nin, hem soruşturma sonuçlanmadan yorum yapmayı yanlış bulduğunu söylemesi, hem de Susurluk benzetmesine karşı çıkarak, “Bu lokal bir olay” demesi. Akla, acaba Türkeri’nin soruşturma sonuçlanmamış olsa da olayın yerel, yani merkezle, Ankara ile bağlantılı olmadığından nasıl bu kadar emin olduğu sorusu takılıyor... Ayrıca Türkeri, şüphelilerin jandarmayla bağı olmasına karşın, konunun Kara Kuvvetleri’ni ilgilendirdiğini söylüyor. Türkeri’nin iki kez yaptığı bu vurgu, üzerinde durulmaya değer. Kilit soru, yalnızca ortadaki suçun devlet görevlilerinin yerel bir “disiplinsizliği” mi, yoksa ucu Ankara’ya uzanan bir başka anlayışın mı sonucu olup olmadığı değil. Aynı zamanda, bu kadar dar bir bölgede, eğer konu disiplinsizlikse, bu disiplinsizliğin nasıl fark edilemediği. Ya da acaba göz mü yumulduğu. Neden Şemdinli’nin arızı bir olay, bir disiplinsizlik suçu olduğunu, Ankara ile bir bağı olmadığını kanıtlama telaşı var? Şemdinli’de bir başka şey de mi patladı, açığa çıktı yoksa?⁸²

Komutanların açıklamalarının olayın merkezi haline gelmesiyle birlikte, çok geçmeden, açıklamaya yönelik tepkiler de basına yansıdı. Özellikle Türkeri’nin, olayı derin devlet nitelemesinden uzaklaştırmaya dönük sözleri, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın “lokal değil” sözleriyle tepki göstermesine yol açtı. *Radikal*, Başbakan’ın tepkisini ve olayın üzerine gideceği yönündeki kararlılık mesajını, “Devletten Şemdinli Sözü: Başbakan’dan ‘Sonuna Kadar Gideceğiz’ Sözü” başlığıyla yine manşete çekti. Aynı haberi *Zaman* ise, “Şemdinli Bir Zihniyetin Devamı, Yargıdan Da Gereğini Bekliyoruz” başlığıyla öne çıkardı. Haberlerde, Başbakan Erdoğan’ın, olayı aydınlatma kararlılığını da vurguladığı açıklamaları ise şöyleydi:

Şemdinli’de de eski zihniyetin devam ettiğini görüyoruz. Bulgular elimize geldiğinde daha sağlıklı değerlendirme yapabiliriz. Devletle milleti karşı karşıya getirmek istiyorlar. Amaçları budur. Ama onlara bunun bedelini ödettireceğiz. [...] Bir marka koymak gerekmez. Bir anlayışın devamı demek yeterlidir. [...] Bizim zamanımızda JİTEM diye bir şey yok. [...] Hadise pek öyle iddia edildiği gibi lokal bir meseleye benzemiyor. Arkasında bir anlayış bulunuyor. [...] Bulgular iyice netleşsin arkasındaki şey neyse onu kazımaya kararlıyız. Hukukun çiğ-

81 a.e.

82 Yetkin, Murat, 2005, ‘Şemdinli’de Madalyonun İki Yüzü’, *Radikal*, 13 Kasım.

nenmesine, kimilerinin devletle milleti düşman etmesine göz yumulmayacak. Genelkurmay Başkanı'yla görüştüm. Ortak karar verdik. Nereye kadar gidiyorsa oraya kadar gideceğiz. Sonuna kadar gideceğiz. Aynı kanaatteyiz. Cumhurbaşkanı'yla da görüştüm. O da böyle düşünüyor. Devletin tüm organları uyum içinde görevini yapmaya hazır.[...] Siyasi iktidar ve Meclis olarak atabileceğimiz üç adım var.[...] Bir, TBMM'de araştırma önergesi vermek ki bu hafta içinde verilecek. İki, yürütme ve yasama olarak sağlam bir çalışma yapmak. Gerektiği takdirde yeni yasalar çıkararak, sorumlu kişi ve anlayışları hukuken ortadan kaldırmak. Üç, yargının bu konuda çok sıkı, özgür çalışmasının zeminini hazırlamak.⁸³

Başbakan'ın tepkisi, olayın derin devlet çerçevesinde değerlendirildiği veya bu yöndeki kuşkuvarın dile getirildiği yorumları da beraberinde getirdi. Mehmet Y. Yılmaz meselenin lokal bir olaya benzemediğini ancak bu sürecin derin devletle hesaplaşmayı sağlamaya yetmeyeceğini ve soruşturmanın görünen olayla sınırlı kalacağını ileri sürdü:

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri, Şemdinli olayı ile ilgili olarak "Bu lokal bir olay" dedi. Başbakan'ın bu söze verdiği yanıt da gazetelere yansıdı: "Hadise pek öyle iddia edildiği gibi lokal bir meseleye benzemiyor. Arkasında bir anlayış var. Bulgular iyice netleşsin, arkasındaki şey neyse onu kazımaya kararlıyız." Hepimiz biliyoruz ki Şemdinli'de sürmekte olan soruşturma, bu olayla sınırlı kalmaya mahkûm ve sadece görünen gerçekleri tekrar tespit etmeye yetebilir. "Arkasındaki şey neyse onu kazımaya" yetmez! Yapılması gereken, bu işe Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin el koymasındır. Meclis'in bu olayı araştırması ve yerel savcılarının ulaşamayacağı tanıklar bulup sorgulaması gerekiyor. Soğuk savaş döneminin artığı "Gladio" ile hesaplaşmadan, Şemdinli olayının üstündeki esrar perdesinin bütünüyle kaldırılmasının mümkün olamayacağını düşünüyorum.⁸⁴

Şemdinli'deki olayın derin devletin işi olduğu yönündeki yaygın inanışa vurgu yaptığı bir başka yazısında da Mehmet Y. Yılmaz, olayın perde arkasının aydınlatılması konusunda, siyasi aktörlerin açıklamalarına yansıyan kararlılık ifadesini, "siyasi irade ciddiye alırsa çözer" biçiminde değerlendirdi:

Şemdinli'de meydana gelen bombalama olayının "derin devletin bir işi" olduğu yaygın bir inanış. Olayın ardından ortaya çıkan belirtiler, bölgedeki kamu yöneticilerinin tereddütleri bu kanıyı güçlendiriyor. Başbakan'ın Hakkâri gezisinde söyledikleri de aynı minval üzerinde. "Her şey açığa çıkarılacak" sözü, üstü örtülü bir "derin devlet" iması da taşıyor. Siyasi otorite, ciddiye aldığı takdirde bu sorunu kolaylıkla çözebilir. Susurluk'taki karanlık ilişkiler ağının hâlâ tam olarak ortaya çıkmamış olmasının nedeni, biraz da siyasi otoritenin gönülsüz

83 Radikal, 2005, 'Devletten Şemdinli Sözü: Başbakan'dan 'Sonuna Kadar Gideceğiz' Sözü'-manşet, 14 Kasım ve Zaman, 2005, 'Şemdinli, Bir Zihniyetin Devamı Yargıdan da Gereğini Bekliyoruz', 13 Kasım.

84 Yılmaz, Mehmet Y., 2005, "Gladio" ile Hesaplaşma Zamanı', Hürriyet, 15 Kasım.

katılımından kaynaklanıyordu. İktidar ve muhalefetin önemli kesimi bir karanlık olayı açığa çıkarmak için ilk kez bu kadar kararlı davranıyor ama bu bölgenin sakinleşmesine yine de yetmiyor.⁸⁵

Ortadoğu gazetesi ve yazarları ise komutanların açıklamalarını destekleyen ve içeriklerini onaylayan yazılar kaleme aldılar. Olayın münferit olduğu ve derin devlet bağlantısı kurulamayacağını ileri sürdüler. Gazete yazarlarından Kenan Akın, Türkeri'nin "lokal" açıklamasına katıldığını ve olayın münferit olduğu halde, örgüt ve derin devlet bağlantısı kurulmaya çalışıldığını belirterek, resmi bilgilere dayanarak yorum yapmak gerektiğini ifade etti:

"Münferit" bir olayı "organize" hale getirip "derinleştirme"nin hiçbir yararı bulunmuyor. Üstelik "münferit" olayı gerekçe göstererek "devlet"e karşı eyleme girişmek, beraberinde çeşitli provokasyonları da getiriyor. Elbette, "Münferit olsa da, böylesine bir olayın fail veya faileri mutlaka bulunmalı ve cezalandırılmalı" görüşüne kimsenin itirazı bulunmuyor. Ayrıca, "münferit" de olsa, böyle bir olayın sebebi veya fail veya failerini bulup yakalamak, bizzat hükümete düşüyor. Suçluların yakalanması yerine "derin" ithamlarda bulunmak, kimseye yakışmıyor. Herkes ayrı telden çalıyor... Sadece resmi ve doğru bilgi üzerine yorum yapmak gerekirken, herkes kendine göre "yakıştırmalarla" ortaya çıkıyor. "Susurluk" benzetmesiyle "devlet" yıpratılmak isteniliyor. Kaldı ki, 4. gününde olsa da, yakalanan 4 kişiden 2'sinin tutuklanması, olayın "bireysellik" ihtimalini güçlendiriyor.⁸⁶

Radikal yazarı İsmet Berkan olayı "lokal" olarak niteleyen ve jandarma görevlilerine ait araçtan çıkan belgeleri küçümseyen yazarları eleştirerek, Şemdinli'nin bir "suçüstü" durumu olduğunu ve olayı olduğundan daha küçük göstermekten kaçınılması gerektiğini belirtti:

Şemdinli'de bir suçüstü durumu oluştu. Bu hafife alınabilecek bir şey değil. Her ne kadar bazı meslektaşlarımız daha dereyi görmeden paçaları sıvayıp olup biteni "lokal" gösterme ve otomobilden çıkan belgeleri de "sıradan istihbarat notları" olarak niteleme eğilimine girdiyse de bizim durma niyetimiz yok. Bakın, Şemdinli daha şimdiden PKK'ya propaganda malzemesi oldu. Olayı örtbas etmek yerine her şeyin ortaya çıkmasını sağlamak en doğrusu. Yoksa o PKK propagandasının sonu gelmez. Şemdinli muhasebesini herkes serinkanlı biçimde yapmaya çalışmalı ve adaletin önü açılmalı. Ama önce, Şemdinli'yi olduğundan küçük göstermekten kaçınmalıyız.⁸⁷

Komutanların sözlerinin yarattığı tartışma ortamına rağmen, resmi görevliler arka arkaya yaptıkları açıklamalarla Şemdinli olayının derin devletle bağlantısı konusundaki tartışmalara katılmaya ve yönlendirici beyanlarda bulunmaya devam etti-

85 Yılmaz, Mehmet Y., 2005, 'Türkiye En Kritik Dönemeçte', *Hürriyet*, 23. Kasım.

86 Akın, Kenan, 2005, 'Artık Önce Türkiye', *Ortadoğu*, 13 Kasım.

87 Berkan, İsmet, 2005, 'Şemdinli Muhasebesi', *Radikal*, 15 Kasım.

ler. Hakkari Valisi Erdoğan Gürbüz bu konuda öne çıkan isimlerden biri oldu. Gürbüz, olayın hemen ardından yaptığı açıklamalarda, bombalama eylemlerini PKK'nın yaptığını ileri sürdü. Gürbüz'ün, zanlılar yakalanmış olmasına ve soruşturma sürmesine rağmen *CNN Türk*'te katıldığı canlı yayında "güvenlik güçlerinin bu işle ilişkisinin olması mümkün değil. Böyle bir şey olabilir mi?" sözlerine tepkiler gecikmedi. Birçok sivil toplum örgütünün yanısıra, basın da valinin olayın yönünü değiştirmeye ve güvenlik görevlilerini korumaya dönük tavrını eleştirdi.

Zaman'daki yazısında Vahap Coşkun, bu tür tavırların klasik devlet refleksini yansıtmaya yarayacağını, "hukukun gücünün" değil "güç sahiplerinin hukukunun" hâkim olduğu inancının kökleşmesine yol açacağını belirtti:

Bu demeçler, ancak devlet iktidarını kullananların asla yanlışla sapmayacaklarına iman eden klasik devlet refleksini yansıtmaya yarar, gerçekleri ortaya çıkarmaya değil. Kaldı ki bu ülkenin insanları; bazı durumlarda devletin, hukuku çığnemedi ne denli pervasız davrandığını gösteren yeter miktarda tarihî tecrübeye sahiptir. Ayrıca, bu olayın üzerine hemencecik "münferit bir vaka" damgası da vurulmamalıdır. Şemdinli'de, Türkiye'de bir hukuk devletinin var olup olmadığı test edilecektir ve bu süreçte en önemli görev yargıya düşmektedir. Yargı organları, olayın üzerine kararlılıkla gitmeli ve taşıdıkları sıfatlardan bağımsız olarak suçu işleyenlere gereken cezayı vermelidir. Hukuka güven ancak bu şekilde tesis edilebilir... Bu kişilerin kimlikleri itibarıyla, olayı örtbas etmek için devlet iktidarını kullanabilme ve delilleri karartabilme imkanına sahip oldukları açıktır. Onların serbest bırakılması; hem hukuki gerçeğe ulaşmayı sekteye uğratacaktır, hem de insanlarda "hukukun gücü"nü değil, "güç sahiplerinin hukuku"nun hâkim olduğu inancının kökleşmesine neden olacaktır. Eğer Susurluk'ta, tüm failler adaletin önüne çıkartılıp gereken cezalar verilseydi; bugün belki de böyle "devlet içi ama hukuk dışı" bir yapılanma vücut bulmazdı. O halde, yarın öbür gün ülkenin bir başka ilçesinde bir "üçüncü Susurluk"un yaşanmaması için, bugün Şemdinli'de hukuku hâkim kılmak gerekir.⁸⁸

Açıklamanın yankısı sürerken Hakkari Valisi Erdoğan Gürbüz görevden alınarak Tokat Valisi olarak atandı. Ancak hükümetin bu kararı da, *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri tarafından tepkiyle karşılandı. Görevden alma kararı, olayın aydınlatılmasını talep eden kesimlere verilen bir ödün olarak görüldü. *Hürriyet* gazetesi kararı, "İmzayı Bile Beklemedi: Nöbet Değişimi" manşetiyle vererek, haksız bir tasarrufa karşı valinin onurlu tavrı izlenimini yarattı.⁸⁹ Askerin dokunulmazlığı destekleyen yazarlar, aynı gerekçeyle bölgedeki sivil bürokratların görevden alınmasına, bölgede görev yapan kamu görevlileri üzerinde yaratacağı etkiye dikkat çekerek karşı çıktılar. Emin Çölaşan, "vay halimize" sözleriyle özetlediği bu yaklaşımını şöyle açıkladı:

88 Coşkun, Vahap, 2005, 'Makale, İkinci Susurluk', *Zaman*, 12 Kasım.

89 *Hürriyet*, 2005, 'İmzayı Bile Beklemedi: Nöbet Değişimi'-manşet, 24 Kasım.

Son Şemdinli, Yüksekova, Hakkâri kalkışması sonrasında ahali ve yörenin DEHAP'lı belediye başkanları, Hakkari Valisi Erdoğan Gürbüz'ün görevden alınmasını istediler. Başbakan yöreye gittiğinde, karşısında bu doğrultuda açılmış pankartlar buldu. "Vali görevden alınsın." Bu istemler kendisine aynı kesim tarafından sözlü olarak da iletildi... Ve Hakkâri valisi görevden alındı, Tokat valiliğine atandı. Hem de hiç zaman yitirmeden! Eğer yoksa birilerinin baskısı ve "umumi arzusu" üzerine nasıl olur da görevden alınır?... Pekiii bu işlemde sonra bölgedeki valiler, kaymakamlar, hâkimler, savcılar ve öteki kamu görevlileri rahat olacak mıdır? Birileri ortaya çıkıp onlar için de "istemezük" derse, o kişiler ne yapacaktır? Bu koşullarda kendilerinden verimli ve ödünsüz hizmet beklenebilir mi? Terör ciddi iştir... Her olayda birileri tarafından "istenmeyen" kamu görevlileri görevden alınırsa, bu yol açılırsa, vay bizim halimize.⁹⁰

Ortadoğu yazarı Altemur Kılıç görevden alma olayını "taviz" olarak niteleyerek, "Tavizin sonu yoktur. Türkiye Cumhuriyeti'nin valisini ve uçaklarını istemeyenler ve dediklerini yaptırınlar bundan sonra başka neleri istemeyecekler? Göreceğiz!" diyerek tepkisini dile getirdi.⁹¹ Bir başka yazar Yıldırım Çiçek ise valinin tepki gören açıklamalarını, devletin varlığı ve birliğini savunan açıklamalar olarak değerlendirek, hükümetin bu kararıyla, valinin istifasını isteyenlerin hedeflerine ulaştığını belirtti:

Erdoğan Gürbüz olaylar başladığı andan itibaren devletin varlığı ve birliği yönünde açıklamalar yapıp, PKK'nın yaygarasına pabuç bırakmamıştı. Devlet adına bu onurlu duruşu ise, kendisini yerinden etmiştir. Recep Tayyip Erdoğan, Şemdinli'de yapmış olduğu konuşma sırasında PKK'lı, DEHAP'lı kişilerin "Vali istifa" diye tempo tutarak oluşturdukları atmosfer, ne yazık ki hedefine ulaşmıştır... Anlaşılan o ki, Şemdinli olayları, devlete kafa tutmak için bir sürecin başlangıcıdır ve bundan sonra o bölgede askerini, polisini, halkını PKK'dan koruyacak gerçek devlet adamlarına ihtiyaç vardır...⁹²

Hükümetin yapmadığını Hakkâri Valisi'nin yapmaya çalıştığını belirten bir diğer değerlendirmede ise valinin görevden alınması yönündeki talepler, AB ve hükümet eleştirisi temelinde ele alındı:

Bir yerde terör örgütü ve yandaşlarının devlete meydan okumasının arkasında AB ülkeleri bulunuyor. Türkiye'yi adım adım uçurumun kenarına sürükleyen bu tablo karşısında daha ne kadar suskun kalacağız? Hükümet olanlar daha ne kadar bu olaylara seyirci kalacak? Resmen ayaklanma provalara yapılıyor. Resmen devlete ve güvenlik güçlerine meydan okunuyor. Bütün bunlar yapılırken devlet suskun mu kalacak? Yoksa gereken tedbirleri alacak mı? Alacaksa daha niye bekliyor? Ankara'dakilerin yapması gerekenleri Hakkâri valisi yapmaya çalışıyor. Terör örgütü yandaşları valinin de görevden alınmasını istiyorlar. Tam

90 Çölaşan, Emin, 2005, 'İstemezük', *Hürriyet*, 25 Kasım.

91 Kılıç, Altemur, 2005, 'Karışık İşler, Karışık Kafalar', *Ortadoğu*, 25 Kasım.

92 Çiçek, Yıldırım, 2005, 'DEHAP İstifaresi mi?', *Ortadoğu*, 27 Kasım.

bir kargaşa yaşıyor. Kimin eli kimin cebinde belli değil. Olayları Ankara'dan değerlendirenleri vali uyarmak istiyor ama Ankara yine bildiğini okumaktan vazgeçmiyor.⁹³

Şemdinli ile ilgili tartışmalar valinin görevden alınmasıyla noktalanmadı. Olaylarla ilgili her türlü iddia tarafların kendi yaklaşımlarını sergilemeleri için bir fırsat olarak değerlendirildi. Bunlardan biri de gösteriler sırasında polis kulübesine yapılan saldırıda hayvanların öldürülmesi iddiasıydı. *Ortadoğu* yazarı Taylan Sorgun, bombalamayı protesto amacıyla gerçekleştirilen gösteriler sırasında, polis kulübesine saldıran göstericilerin orada bulunan ve güvenlik görevlilerinin beslediği hayvanları ve Pako adlı köpeği vahşice öldürdüğünü belirterek, olayı, "teröristin insan hakkı olamayacağı" anlayışı temelinde değerlendirdi. Sorgun, "teröristin insan hakları olur mu?" konusundaki yaklaşımını şöyle açıkladı:

Evet, olaylar sırasında bir başka vahşet yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin besledikleri zavallı Pako'ların gözleri kör edilmiş, yine güvenlik güçlerinin beslediği güvercinler, kanatlarından duvara çakılmışlar... Kimileri, "Teröristin bile insan hakları vardır" demez mi? İnsaftır. Hangi insan hakkı? Kundaktaki bebekleri kurşunlayanların insan hakkı olur mu? İnsan hakkı imiş. Öldüreceksin, pusu kuracaksın, vatan evlatlarını kallesçe şehit edeceksin, sonra da yakalanınca "Benim de insan hakkım var" diyeceksin. Sonra da AB, bunların da insan hakkı olduğunu söyleyecek. Peki o katledilen bebeklerin, ninelerin, dedelerin yaşama hakları nerede kalıyor ki?⁹⁴

Ortadoğu gazetesiyle aynı yaklaşımdaki Emin Çölaşan da, olaylar durulmuş gözükmele birlikte hükümeti, "ortada devlet yok, hükümet yok" sözleriyle eleştirerek, göstericilere karşı aciz kalmakla suçladı:

Olaylar şimdi durulmuş gibi görünüyor. Ya sonrası? Yakın gelecekte neler olacağını hiç kimse bilmiyor... Çünkü ortalıkta devlet yok, hükümet yok! PKK terörü 1984 yılında başladı. Nice olaylar yaşadık. Ancak böylesine, bu kadarına ilk kez tanık oluyoruz. İller, ilçeler, sokaklar, cenaze törenleri, mitingler, hiçbir zaman devlet dışı güçlerin kontrolüne bırakılmamıştı... Utandık. PKK'nın, bölücülerin, Kürtçülerin istediği de bundan başka bir şey değildir... Adamlar zaten diyordu da, bundan sonra da açıkça "buraları bizden sorulur" derse yanlış mı olur? Ülkeyi yönetenlerin yarattığı bu sorumsuzluk ortamında, yörede görevli vali, kaymakam, hâkim, savcı, doktor, öğretmen, asker, polis, bütün kamu görevlilerinde moral kalır mı? Nitekim yok.⁹⁵

93 Sivaslı, Necdet B., 2005, 'Terörü Hafife Almanın Af Turası', *Ortadoğu*, 20 Kasım.

94 Sorgun, Taylan, 2005, 'Pazar Notları! Şemdinli'deki Vahşet ve Terör', *Ortadoğu*, 4 Aralık.

95 Çölaşan, Emin, 2005, 'Oraları Kim Yönetiyor?... Devlet ve Hükümet Nerede', *Hürriyet*, 19 Kasım.

HRANT DİNK CİNAYETİNDE DERİN DEVLET TARTIŞMALARI

Hiçbir cinayet böylesine göstere göstere işlenmedi ve böylesine ‘geliyorum’ dedirtmedi. 19 Ocak 2007 tarihinde, Hrant Dink’in *AGOS* Gazetesi önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirmesi, yarattığı şoka rağmen beklenmeyen bir gelişme de olmadı. “Nasıl oldu”, “neden” sorusu yöneltilemedi. Cinayeti böylesine beklenen kılan şey, Dink’in çok öncesinden hedef haline getirilmesini sağlayan TCK’nın 301. maddesinden doğan yargılamaları ve başını Veli Küçük’ün çektiği grup ve destekçilerinin yürüttüğü linç kampanyası ve tehditlerdi. Cinayet sonrası açığa çıkan bilgiler, cinayet hazırlıklarının birinci elden devletin güvenlik birimleri tarafından bilindiğini, adım adım izlendiğini ve eylem sonlanana kadar müdahale edilmediğini gösterdi.

Bu gelişmeler ve bağlantılar, Dink cinayetinin de derin devlet bağlamında tartışılmasını kaçınılmaz kıldı. Ancak her derin devlet kaynaklı olay ve yargılamada olduğu gibi bu davada da sanıklar, sadece açığa vurulanlarla sınırlı kaldı. Cinayetin işleneceğini aylarca önceden bilen polis, jandarma, istihbarat görevlileri ve sorumluları dokunulmazlık zırhıyla korundu. Bir kısmının, Dink’in yaşam hakkının ortadan kaldırılmasını sağlayan ağır kusurlarına rağmen, cinayet davasından bağımsız yürütülen “görevi ihmal” davasına dâhil edilebilmeleri bile uzun bir çabayı gerektirdi. Bu gelişmeler karşısında, cinayetin aydınlatılması mümkün olmadı.

Hrant Dink’in öldürülmesini basın manşete taşıyarak duyurdu. *Hürriyet*, “Katil Vatan Haini: Türkiye’yi Vurdular” manşetiyle, cinayeti, Türkiye’ye karşı yapılmış bir saldırı olarak niteledi.⁹⁶ *Radikal*, “Eserinizle Gurur Duyun: Dink’e 301’nci Maddenin Yapamadığını Üç Kurşun Yaptı” manşetiyle, cinayette 301. madde yargılamalarının rolüne gönderme yaptı.⁹⁷ *Ortadoğu* gazetesi ise “Hrant Dink Öldürüldü” başlığıyla verdiği haberde cinayetin, “Türkiye’ye karşı suçlamaların arttığı bir dönemde” işlendiğine vurgu yaptı.⁹⁸ Gazete ertesi gün cinayeti “Hep Aynı Senaryo” manşetiyle ele aldı. Uğur Mumcu, Necip Hablemitoğlu gibi faili meçhul cinayetlerin hatırlatıldığı haberde, “Hrant Dink cinayeti de diğerlerinde olduğu gibi dış odakları işaret ediyor” yorumu yapıldı.⁹⁹ Katilin yakalanmasını, “Tek Başına Olamaz” manşetiyle¹⁰⁰ değerlendiren gazete, ertesi gün ise manşetine “Gündeme 4 Kurşun” başlığını taşıdı. Bu haberde de, cinayete birlikte gündemdeki, “Kerkük, Musul ve Türkmen katliamı”, “PKK terörü ve sınır ötesi hareket”, “cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler” ile “hükümet, Kıbrıs, AB dayatmaları ve Ermeni isteklerini unuttu” başlıklı konuların gündemden düştüğü ileri sürüldü.¹⁰¹

96 *Hürriyet*, 2007, ‘Katil Vatan Haini: Türkiye’yi Vurdular’-manşet, 20 Ocak.

97 *Radikal*, 2007, ‘Eserinizle Gurur Duyun: Dink’e 301. Maddenin Yapamadığını Üç Kurşun Yaptı’-manşet, 20 Ocak.

98 *Ortadoğu*, 2007, ‘Hrant Dink Öldürüldü’, 20 Ocak.

99 *Ortadoğu*, 2007, ‘Hep Aynı Senaryo’-manşet, 21 Ocak.

100 *Ortadoğu*, 2007, ‘Tek Başına Olmaz’-manşet, 22 Ocak.

101 *Ortadoğu*, 2007, ‘Gündeme 4 Kurşun’-manşet, 23 Ocak.

Hürriyet gazetesi, Dink'in 301'den mahkûm olmasına neden olan yazısında kullandığı ifadeleriyle ilgili ölümünden önce Ahmet Hakan'a yaptığı açıklamaları, cina yetten sonra "O sözleri alınma leke olarak sürdüler" başlığıyla manşetten yayımladı. Haberde, "Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermenilerin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur" sözleri nedeniyle Dink'in, Türklüğü aşağılamakla suçlanmayı kendisine yediremediği belirtildi. Gazete bu konudaki yorumu Dink'in, "aşağılayacaksam ben niye bu ülkede yaşıyorum? Aşağılayacaksam gider uzaktan aşağılarım, başıma da bu belalar gelmez. Alınma bir leke sürülmüş, Türklüğü aşağılamışım. Ben Ahmet Hakan'ı aşağılamışsam ben senle nasıl yaşarım? Ahlaksızlıktır. Ben Türkle yaşamayı şans sayarım." sözleriyle aktardı.¹⁰²

"Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama" suçunu düzenleyen TCK'nın 301. maddesi, Hrant Dink dâhil pek çok aydın ve yazarın yargılanması nedeniyle düşünce ve ifade özgürlüğü bağlamında önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıktı. Bu sorun, daha sonra Ergenekon davası sanıkları arasında yer alan bazı kişi ve kuruluşların, gerçekleştirdiği planlı müdahale ve saldırılarla farklı bir boyuta taşındı.

Bu aktörlerin, 301 yargılamalarında ve bu davalarla bağlantılı olarak açılan başka davalarda yarattığı baskı ve tehdit ortamı, Dink'in öldürülmesinin ertesinde yapılan değerlendirmelere damgasını vurdu. Basında geniş bir kesim, Dink'in 301. maddeden yargılandığı davanın ve bu dava sonunda verilen kararın cinayetdeki rolünü mutlak biçimde vurguladı. Tepkiler, cinayetin yalnızca tetiği çeken kişinin eylemi olmadığını, 301 yargılamalarına ve bunu fırsata çeviren kesimlerin yarattığı atmosfere atfen, yasamadan yürütmeye, yargıdan basına, güvenlik birimlerinden valiliğe kadar cinayetin pek çok paydaşı olduğu noktasında birleşti.¹⁰³

102 *Hürriyet*, 2007, 'O Sözleri Alınma Leke Olarak Sürdüler', 22 Ocak-manşet; *Hürriyet*, 'Yasin Abi 'Vur' Dedi Gitim Vurdum'-manşet, 22 Ocak.

103 Basın, Dink'in hedef haline getirilmesinde sürecin önemli bir parçası oldu. Basının rolünün, AGOS gazetesinde 6 Şubat 2004 tarihinde Hrant Dink imzasıyla yayımlanan ve Sabiha Gökçen'in Ermeni kökenli olduğunu açıklayan "Sabiha Gökçen'in 80 yıllık sırrı" başlıklı haberin, iki hafta sonra 21 Şubat 2004 tarihinde *Hürriyet* tarafından: Sabiha Gökçen mi, Hatun Sebirciyan mı?" manşeti kullanılarak yayımlanmasıyla başladığı söylenebilir. *Hürriyet*, haberi AGOS'ta yayımlanan habere dayandırmakla birlikte, manşette, içerikten bağımsız biçimde soru işareti yaratmaya dönük bir başlığı kullandı. Ertesi gün Genelkurmay Başkanlığı 22 Şubat tarihli açıklamasında, Sabiha Gökçen'le ilgili haberleri "milli duygu ve değerleri kötüye kullanmak" olarak niteledi. Bu açıklamadan iki gün sonra ise Dink İstanbul Valiliği'ne çağrılarak tehdit edildi. Bu tehdidin ardından, radikal sağ basında Dink'i hedef gösteren yazı ve haberler yayımlandı. 26 Şubat'ta ise AGOS gazetesinin önünde, tehdit içerikli sloganlar eşliğinde gösteri yapıldı. Bu arada, basın, Dink'in Ermeni kimliği üzerine hazırladığı 8 bölümlük yazı dizisinin 13 Şubat 2004 tarihinde yayımlanan bölümü içinden cimbriz yaparak ve yazının içeriğinden soyutlayarak aldığı, "Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermenilerin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur. Yeter ki bu mevcudiyetin farkında olunsun" cümlesini, yeni saldırıların bahanesi olarak kullandı. 28 Şubat 2004 tarihinde *Hürriyet*'teki yazısında Emin Çölaşan, bu cümleyi, "AB yolunda hızla ilerliyoruz her şey özgür, her şey serbest. [...] Türk'in zehirli kanına kadar..." yorumuyla öne çıkardı. İzleyen günlerde sözkonusu cümleden hareketle Dink hakkında TCK'nın 301. maddesinden dava açıldı. Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi, bilirkişinin suç unsuru görmemesine rağmen, 7 Ekim 2005 tarihinde, Dink'i, 6 ay hapis cezasına mahkum etti. Mahkumiyet kararı, Yargıtay 9. Ceza Daire-

Radikal, “Dink’in Peşine 301’le Düştüler” başlığıyla verdiği haberde, 301 yargılamaları sırasında yaşanan saldırıları, oluşturulan baskı ve tehdit ortamını şöyle özetledi:

Kemal Kerinçsiz’in liderliğindeki Büyük Hukukçular Derneği tıpkı Elif Şafak’ın, Orhan Pamuk’un davalarında olduğu gibi, Hrant Dink yargılanırken de “davalı” protesto etmek için oradaydı. Yazarlar dava süreçlerinde hedef gösterildi. Hrant Dink’e yazılarından dolayı dört kez dava açıldı. Her bir duruşması, kendisini milliyetçi olarak adlandıran grupların protestolarına sahne oldu... Hrant Dink, Şişli Adliyesi’nin koridorlarında duruşma salonuna doğru ilerliyor. Salona varmadan kesiyorlar yolunu. Küfürler, tehditler havada uçuşuyor. Kimi “hain” diyor, kimi “alçak”. Dink’e tükürmeye çalışanlar etraftan tebrik bekliyor. İçlerinden biri Dink’i çağırıyor, “Gel de temiz Türk kanını gör...” Güç bela girebildiği mahkeme salonunda söz almak istiyor. Bu kez karşısında kendine “ulusalci” diyen avukatlar var. “Sus, yeter artık. Sürekli konuşuyorsun...”¹⁰⁴

Yıldırım Türker, Hrant Dink’in 301. maddeden yargılandığı davanın mahkûmiyetle sonuçlanmasıyla birlikte Dink’e yönelik saldırıların, yeni bir noktaya taşınarak “ülkeyi terk” çağrısına dek vardırılmasını hatırlatarak, çağırığı ve mahkeme kararını şöyle yorumladı:

Mahkeme çıkışında okeyde tek taşa kalmış bir kıraathane kaşarının zafer ifadesiyle kameralara sırıtiyordu. Daha önce de Ermeni konferansının durdurulmasında başrol üstlenmiş o avukat, Hrant Dink’i altı ay hapse mahkûm eden mahkemenin kararını savunuyor, Hrant’ı da Türkiye’yi terk etmeye davet ediyordu. O surata dikkatlice bakanlar, özgürleşmeye, insanlaşmaya direnen güçlerin ruh halini açıkça görmüştür. 2. Asliye Ceza mahkemesi, Hrant Dink hakkında “yazmış olduğu yazı eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklaması niteliğinde olmadığından, Türk’ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kanın Ermeni’nin Ermenistan’la kuracağı asil damarında mevcuttur şeklindeki yazılar bir nevi Türk’ün kanının pis, aşağılayıcı, incitici nitelikte olduğu mahkemece kabul edilerek ve .... mad. uyarınca suçun işlenişindeki özellik de göz önüne alınarak taktiren altı ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, ancak sanığın görevi sabıkasız oluşu ilerde bir daha suç işlemeyeceği konusunda mahkememizde olumlu kanaat uyandığından sanığa verilen cezanın... ertelenmesine” karar verdi. Türklüğü korurken Türkçenin pek umursanmadığını görüyoruz...¹⁰⁵

si tarafından onanarak kesinleşti. Onama kararına Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nca yapılan itiraz da, Ceza Genel Kurulu tarafından reddedilmesi nedeniyle sonuçsuz kaldı. 9 Ekim 2004 tarihinde *Yeniçağ* gazetesi, “Ermeniyeye bak” manşetiyle Dink’i hedef gösterdi. Gazeteye, bu haber nedeniyle, Basın Konseyi tarafından uyarma cezası verildi. Basın ve yargı kışkırtıcılığı altındaki Dink’e yönelik süreç burada noktalanmadı. Dink’in kararla ilgili açıklamaları da dava konusu yapıldı. Bu kez hakkında “yargılamayı etkilemeye teşebbüs” dava açıldı. Bu dava sırasında tehdit ve saldırılar, medyanın ve yargının gözü önünde gerçekleşti. Dink ve avukatları, davanın ilk duruşmasında, davaya müdahil olmak istediğini söyleyen grubun küfür, hakaret ve tehditlerine maruz kaldı. Dink ve avukatlarının duruşmaya giriş ve çıkışları, polis koruması altında gerçekleşebildi.

104 *Radikal*, 2007, ‘Dink’in Peşine 301’le Düştüler’, 20 Ocak.

105 Türker, Yıldırım, 2007, ‘Kardeşimi Vurdular’, *Radikal*, 22 Ocak.

Taner Akçam, 301 ekseninde yaptığı değerlendirmede, cinayet öncesi ortamın yaratılmasında ve sürdürülmesinde payı olanların tutumlarına ve kayıtsızlıklarına gönderme yaparak, Dink'in katilinin yalnızca 17 yaşındaki birinin olamayacağını belirterek, Dink'i öldürenleri şöyle tanımladı:

Hrant'ı 17 yaşında bir katil öldürmedi. Her gün basında Hrant'ı Türk düşmanı gösterenler öldürdü. Hrant'ı 301. maddeden mahkeme kapılarında sürüyenler öldürdü [...] Hrant'ı, korumak yerine, Valilik binasına çağırıp tehdit edenler öldürdü [...] Her gün basında bu katile Hrant'ı Türk düşmanı diye gösterenler öldürdü. Hrant'ı 301. maddeden mahkeme kapılarında sürüyenler öldürdü. Hrant'ı, 301. maddeyi aydınların süreklilik avı olarak kullananlar, 301. maddeyi değiştirmeye cesaret edemeyenler öldürdü. Siz 301'i aydın avında kullananlar, 301 üzerine yazdıklarınıza, mahkeme kararlarına bakınız, katili orada göreceksiniz.¹⁰⁶

Dink cinayetini, düşüncüyü açıklamanın bedelinin öldürmek olabileceğini göstermesi bağlamında ele alan Murathan Mungan da, tetiği çeken diğer parmakları şöyle işaret etti:

Bu ülkede kişinin söz söylemesinin, düşüncesini açıklamasının bedelinin öldürülmek olabileceği, böylelikle bir kez daha herkese hatırlatılmış, 301. maddeyle yeterince cezalandırılmadıklarının, 7,65'lik tabancayla susturulabileceği herkese gösterilmiş oldu. [...] Hrant Dink'in katili yakalanamadı aslında. Yalnızca tetiği çeken yakalanmış oldu. 17 yaşındaki bir genç, Hrant Dink'in öldürülmesini isteyen niceleri adına tetiği çekmiş oldu. Onun çektiği tetikte daha nice elin parmağı var. Olay yerinde belki yalnızdı. Ama yalnız değildi. Arkasında yıllardır sistemli bir biçimde kışkırtılan, kanla ve kinle bilenmiş kitlelerin uğultusunu duyuyordu. [...] Yakın tarihte Trabzon'daki her linç girişiminin, devlet yetkililerince nasıl hoşgörülle karşılandığının bilgisine ve onayına sahipti. Sonunda kurt dışı kana değdi.¹⁰⁷

Avni Özgürel ise aydınların 301. maddeyle hedef haline getirildiklerini belirterek kanun yapıcının sorumluluğuna işaret etti.

Hrant Dink suikastı özelinde elbette TCK'nın 301. maddesini muğlak bırakıp kimi aydınların Oğün'lerin hedefi haline gelmesine zemin hazırlayan kanun yapıcının sorumluluk payı var. Ama bundan öte her köşe başında, her okulda, her internet dükkânında kümelenen, şiddet, öfke, kan gruplarını başıboş bırakan Emniyet ve istihbarat birimlerinin ağır ihmali var.¹⁰⁸

Dink'in öldürülmesini, "göstere göstere gelen tasarlanmış cinayet" olarak tanımlayan Murat Belge, yargılama sürecindeki aktörlerin, hukuk yoluyla mücadele izlenimi yaratarak saldırılarını gerçekleştirdiklerini belirterek eleştirilerini, bu sal-

106 Akçam, Taner, 2007, 'Türklüğümün İsyanı', *Radikal*, 24 Ocak.

107 Mungan, Murathan, 2007, 'Cinayetin Arkasındaki En Büyük Örgüt', *Radikal* 2, 4 Şubat.

108 Özgürel, Avni, 2007, 'Daha Çok Oğün Var', *Radikal*, 24 Ocak.

dırılarını engellemeyen, arkasındaki zihniyetin üzerine gitmeyen ve psikolojik linç aracına dönüştürülen 301. maddeyi kaldırmayan hükümete yöneltti:

Orhan Pamuk, Elif Şafak, Perihan Mağden gibi değerli yazarların duruşmalarında yapıldığı gibi Hrant Dink'in duruşmalarında da aynı faşist saldırılar yapıldı. Amaçları çok açık belli olan bu saldırganların hakaretleri, tehditleri, fiili tecavüzleri, savcı ve hâkimleri tehdit edip baskı altına almaları seyredildi. Hatta bu grup medyada sivil toplum örgütü olarak tanıtıldı ve görüşleri önemsendi. Sanki suç duyuruları ve müdahil olma talepleriyle hukuk yoluyla hareket ediyorlarmış gibi bir izlenim yaratıp, mahkeme salonlarını bir arenaya çevirip demokrasinin, ifade özgürlüğünün ve hukukun canına okuyarak suç işlemleri sorgulanmadı. Medya olayı çıkarı doğrultusunda kullanırken, baro sessiz kaldı. Hükümet, özellikle Adalet ve İçişleri Bakanları bu saldırıların ve gerisindeki oluşum ve zihniyetlerin üzerine gitmedi. TCK 301. maddenin psikolojik linç ve saldırıların aracı olarak kullanılması, kaldırılarak bu madde derhal engellenmedi. Göstere göstere gelen tasarlanmış bir cinayete siyasi iktidar, bürokrasi, medya tarafından göz yumuldu ve cinayet çok kolay ve basitçe işlendi. Suçlu ayağa kalk dendiğinde herkesin, hepimizin ayağa kalkması gerekiyor.¹⁰⁹

Kemal Kerinçsiz'in Dink'e yönelik saldırılarına ve Dink'i hedef haline getirişine vurgu yapan Hadi Uluengin, cinayeti yabancı gizli servislerin ve Ermeni diasporasının eylemi olarak niteleyenleri eleştirdiği yazısında, cinayetin azmettiricilerine dikkati çekti:

Evet evet sizler, yani avenesiyle birlikte ahparike de sille tokat girişmeye kalkışan o avukat numunesi! Yani, ahpariki "yılın vatan haini" diye ilân ve teşhir eden o "sol" (!) yaftalı provokasyon paçavrası! Yani, ahpariki her an boy hedefi olarak gösteren o "karanlık" ajan şebekesi! Yani, İttihatçı Talât'ın cürümlerini iftiharla sahiplenen o "komitacı" bozuntuları! Yani, "Ermeni piçi"; "Agop'un dölü"; en terbiyeli "bağrımızdaki yılan" diye Hrant Dink'i namlunun önüne koyan o nefret tacirleri! Yani, ahparikin cesedi daha morga kaldırılmadan kâtili "Ermeni diasporası"nda; "ABD servisleri"nde; "NATO örgütleri"nde keşfediveren o bezirgân kompto teorisyenleri! Suçlular ayağa kalk ve teamüden cinayete AZ-MET-TİRT-MEK-TEN hesap verin.¹¹⁰

Dink'in, görüşlerini ifade ettiği için öldürüldüğü kanısını taşıyanlar arasında Oktay Ekşi, Dink'in görüşlerine katılmadığını, ancak öldürülüşünü, inandıklarını yazan bir gazetecinin katledilişi olarak değerlendirdiğini söyledi:

Ama bugünün meselesi,-görüşlerine katılmadığımız- bir gazetecinin, inandıklarını yazdığı için katledilmiş olmasıdır. Dink, sözünü sakınmayan yani inandıklarını olduğu gibi yazan, yürekli ve -bildiğimiz kadarıyla- dürüst, özellikle uygar bir gazeteciydi.¹¹¹

109 Belge, Murat, 2007, 'Ürkek Güvercin Misali Yaşamak', *Radikal*, 28 Ocak.

110 Uluengin, Hadi, 2007, 'Ahparik, Ahparik', *Hürriyet*, 20 Ocak.

111 Ekşi, Oktay, 2007, 'O Kurşun Türkiye'ye Atıldı', *Hürriyet*, 20 Ocak.

301 yargılamalarıyla ilgili süreci, hukukun askıya alındığı durumlardan biri olarak niteleyen Fuat Keyman ise bu süreçte öne çıkan aktörlerin, saldırılarını farklı düşünceyi ve farklı olanı “yok edilmesi gereken öteki” olarak kodlayan “yeni milliyetçi ve meta ırkçı” söylemlere dayandırdıklarını ve Dink’i hedef haline getirdiklerini belirtti:

Son dönemlerde hukukun askıya alındığı alanların başında, TCK 301. madde temelinde oluşan, özellikle gazeteci ve yazarları “Türklüğe hakaret” adı altında yargılama sürecine sokma eylemi ve süreci oldu. Bu sürecin temel söylemi, farklı olanı, farklı düşünceyi “düşman ve yok edilmesi gereken öteki” olarak kodlayan, 1990’lardan bugüne küreselleşen, son dönemlerde de Türkiye’de de güç kazanan “yeni milliyetçi ve meta-ırkçı” yaklaşım oldu. Bu sürecin temel aktörleri, bir taraftan bu söylemi yaşama geçirme temelinde örgütlenen sivil toplum kuruluşları ve çeteler olurken, bu süreç içinde ilginç bir biçimde, yeni milliyetçi ve meta-ırkçı söylemi en yüksek sesle seslendirenler de hukuk alanında yer alan, avukat meslek kimliğini taşıyan kişiler oldu. Bu aktörler, bir taraftan TCK 301. madde temelinde gazeteci ve yazarları yargı sürecine soktular, bu süreçte avukat kimlikleriyle mahkemeleri bastılar, mahkeme önlerinde yargılanan kişilere linç eylemi düzenlediler, diğer taraftan da yargılanan kişileri yok edilmesi gereken düşman olarak kodlayarak hedef tahtası konumuna getirdiler, sergileri ve toplantıları bastılar ve bu eylemlerini yaptıktan sonra ellerini kollarını sallayarak evlerine gittiler, hatta televizyon kanallarına ve gazetelere görüşlerini bildirdiler... Ne Adalet Bakanlığı, ne İçişleri Bakanlığı, ne valilikler, ne emniyet müdürlükleri, ne iktidar partisi, ne muhalefet partisi, ne Cumhurbaşkanlığı, ne Genelkurmay Başkanlığı, ne kuvvet komutanlıkları, ne yazılı ve görsel basında önemli yer tutan, istisnalar hariç, çoğu genel yayın yönetmeni ve köşe yazarı, ne önemli sivil toplum örgütleri, bu söyleme, bu sürece, bu eylemlere ve bu aktörlere dur dedi, bu hukukun askıya alınma durumuna müdahale etti. Aksine, genel eğilim, bu yeni milliyetçi ve meta-ırkçı eğilime katılmak, dolaylı ya da dolaysız destek oldu. Linç eylemlerinden mahkeme önünde onur kırıcı iğrenç saldırılara, ölüm tehditlerinden açık hedef ilan etmelere hukuk askıya alındı, farklı düşünenleri düşman ötekine indirgeyen yeni milliyetçi ve meta-ırkçı söylem, siyasal düzen adına dolaylı ya da dolaysız desteklendi.¹¹²

Bu söylemlere dikkati çeken Mithat Sancar da, Dink’in, kin ve intikam duygularını barındırmayan “dili”ni mahkûm eden zihniyetin, onun hayatını da mahkûm ettiğini belirterek, her linç girişiminde ve yargılama sürecinde ortaya çıkan bu söylemlerin, yetkililer ve yaygın medya tarafından meşrulaştırıldığını vurguladı:

Hrant’ın neredeyse tek başına oluşturduğu ve geçmişle hesaplaşmada evrensel birikime bir model olarak katılabilecek bir dildi bu. Bu dil, hayatıydı onun. Kin ve intikam duygularını barındırması mümkün olmayan bu dilin ve bu hayatın

112 Keyman, E. Fuat, 2007, ‘Hrant Dink’i Yaşatmak’, *Radikal* 2, 28 Ocak.

karşısında kadim olduğuna inandığı ve ebedi olacağını zannettiği güvenliğini yitiren ırkçı/milliyetçi zihniyet, hıncı ve düşmanlıkla cevap verdi buna. Hakaretler, tehditler yağdı; büyük çoğunluğun kayıtsız bakışları, azımsanmayacak bir kesimin de destekleyici çıkışları altında. Davalar açıldı, yargılamalar açık linç gösterilerine dönüştürüldü, yine büyük çoğunluğun ve onu temsil eden resmî makamların engin hoşgörüsü altında. İnanmak çok zor geliyor, ama hüküm de giydi bu dilden. Bilirkişilerin, savcılarının karşı görüşlerine rağmen, Yargıtay'ın onayından geçti bu hüküm. Bu dili mahkûm eden zihniyet, o güzelim hayatı da mahkûm etmiş olmuyor muydu? İşte burada bir kez daha vuruldu Hrant, son zamanlarda canını en çok yakan darbeye hem de. O, zaten daha önce çok üst düzey yetkililerin de katıldığı meşum bir koro tarafından "hain" ilân edilmişti. Şimdi artık "tescilli bir düşman"dı. Bu ülkede, iç düşman yaratma politikasının veya muhalifleri genel bir "iç düşman" kategorisine yerleştirme yaklaşımının sonuçlarına dair sayısız tecrübe, olabilecekler hakkında herkese yeterince fikir verdi, en azından vermiş olmalıdır. "İç düşman" ilan edilen "hainler", "vatan-daş" statüsünden fiilen çıkarılır, her türlü güvenceden yoksunlaştırılır ve adeta "kanı helal" bir hale getirilir. Trabzon'da başlayan ve dalga dalga yayılan linç girişimleri, bu politikanın olağan, hatta kaçınılmaz yansımalarıdır. Nitekim, emniyet müdürleri, valiler, bakanlar ve hatta başbakan ve kuşkusuz yaygın medya tarafından, "vatandaşın milli hassasiyetlerden kaynaklanan normal davranışlar" söylemiyle meşrulaştırıldı bu barbarlık ayinleri. Her linç girişimi ve bunu meşrulaştıran her tutum, söz ve suskunlukta Hrant bir kez daha vuruldu.¹¹³

İsmet Berkan, tetiği çeken zanlıya cinayette eşlik eden katil atmosferi oluşturanları ve sorumluları, TSK, hükümet ve medyayı da içine alacak biçimde tanımladı:

Lümpen milliyetçiliği "sattırıcı unsur" olarak kullanan reklamcı ve reklam veren, Türkiye'yi dünyadan izole etmeyi savunan, yabancı düşmanlığını artık utanmadan açıkça yapan ana ve yavru muhalefet partilerinin sözcüleri, muhalefetin "düşmanlarımız" söyleminden beslenen bu negatif milliyetçiliğinin karşısına pozitif milliyetçiliği koymak yerine en kaba saba lumpen milliyetçiliği yapmaya başlayan iktidar, NATO sebebiyle Türkiye'nin Batılı eşiti kurumlarla en iç içe geçmiş kurumu olan ama son birkaç yılda geliştirdiği üçüncü dünyacı, zaman zaman izolasyonist antiemperyalist söylemle Türk Silahlı Kuvvetleri, sebebini açıklamaya bile gerek olmaksızın biz medya ve en önemlisi her fikir tartışmasını "siz vatan hainisiniz"le bitirenlerin tamamı...¹¹⁴

Zaman yazarı İhsan Dağı ise Dink'i hedef haline getiren şoven milliyetçiliğin kışkırtılmasında siyasi aktörlerin katkısına işaret etti. Dağı ayrıca, Dink'i mahkûm eden hâkimlerin, yersiz, anlamsız korku ve ideolojik saplantılarla Dink'i kurban ettiklerini belirtti:

113 Sancar, Mithat, 2007, 'Güvercin Kasapları', *Radikal*, 28 Ocak.

114 Berkan, İsmet, 2007, '17 Yaşında Bir Çocuk mu?', *Radikal*, 22 Ocak.

Kışkırtılan milliyetçilik, tahammülsüzlük ve saldırganlıklar Dink'i hedef haline getirdi; hem bu kesimlerin hedefi haline getirdi hem de provokatörlerin. Geçen yıl Ermeni konferansı düzenleyenleri "bu milleti arkadan hançerleyenler" diye hedef gösteren Adalet Bakanı Cemil Çiçek ve "301'in kaldırılmasına asla izin vermeyiz" diyen CHP lideri Deniz Baykal neyi kışkırtıyorlardı? Önceki gün bir yurtsever Ermeni vatandaşımızın yok oluşuna çanak tutan şoven milliyetçiliği... Ve öte yandan Dink'in bir paragraf Türkçe yazısını anlayamayıp onu Türklüğe hakareten mahkûm eden Türk hâkimler... Yersiz, anlamsız korkular ve ideolojik saplantılara Dink'i kurban ettiler.¹¹⁵

Ekrem Dumanlı, Dink'in yargılanmasına neden olan ifadelerin tahrik edici olduğunda kuşku olmadığını, ancak Dink'in yanlış anlaşıldığını ve bundan dolayı defalarca özür dilediği halde, 301. madde yargılamalarının kamplaşmayı derinleştirdiğini, sokak tahrikçilerinin duruşma salonlarını basacak cesareti bulabildiğini belirtti:

Tansiyonun çok yüksek olduğu bir noktada o meşhur "Türk'ün zehirli kanı" tartışması patladı. Yazının tahrik edici bir yönü olduğunda şüphe yok. O yüzden tepki de büyük oldu. Ancak yazının sahibi Dink, yanlış anlaşıldığını, asıl maksadının Ermeni diasporası olduğunu, onlara Türk düşmanlığından dolayı kanlarının zehirlendiğini; bunu söylemek isterken yanlış bir cümle -daha doğrusu maksadını tam anlatamayan bir cümle- kurduğunu söyledi ve yanlış anlaşılmaya neden olduğu için Türklerden defalarca özür dilediğini söyledi. Bu tür durumlarda muhatabın samimiyet testine tabi tutulması doğru değil. 301. madde üzerinden açılan davalar, kamplaşmayı daha da derinleştirdi. "Türklüğe hakaret" basit bir suçlama değil. Üstelik sokak tahrikçileri mahkeme salonlarını basacak cesareti buluyordu kendinde. Ellere yumurtayı alan küçük ama haşin bir zümre sokağa fırladı. Manzara hoş değildi. Diyelim ki ortada "Türklüğe hakaret" diye bir durum var; buna karşı çıkmanın yolu yumurta avcılığı mıydı?¹¹⁶

Hüseyin Gülerce, Dink'in sözleri çarpıtılarak "hain" olarak yaftalandığını, bu söylemlerin tahrikçilerin gösterileriyle kitlelere yayıldığını belirtti:

Böyle bir insanın lafını çarpıtarak, hem de hiç okumadan çarpıtarak, "Türk'ün kanına zehirli diyen hain" yaftasını acımasızca yapıştırdılar, mahkemelere çıkarttılar, avukat cübbeli tahrikçilerin gösterileriyle bu yalanı, araştırma imkânı olmayan kitlelere yaydılar da yaydılar. Hem de bilirkişi raporuna rağmen bunu yaptılar.¹¹⁷

Ali Bulaç da, Dink'in 301. maddenin ve nefret dolu atmosferin kurbanı olduğunu belirterek, bu süreçte "Türk ve Türklük düşmanı" olarak ilan edilerek ötekileştirildiğine, haftalarca manşetlerden düşürülmediğine ve yetkililerin destekleyici beyanlarına dikkati çekti:

115 Dağı, İhsan, 2007, 'Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek', *Zaman*, 21 Ocak.

116 Dumanlı, Ekrem, 2007, 'Dink Suikastından Medyanın Çıkaracağı Ders', *Zaman*, 29 Ocak.

117 Gülerce, Hüseyin, 2007, 'Hrant Dink', *Zaman*, 25 Ocak.

Ben, aylardır “hedef gösterilen” Hrant Dink’in “cezalandırıldığı”nı düşünüyorum. Hrant Dink, 301’in ve giderek derinleşmekte ve bir yanardağa dönüşmekte olan bir nefretin patlamasının kurbanı oldu. Hrant Dink, haftalarca manşetlerden inmedi, “Türk ve Türklük düşmanı” ilan edildi; en yüksek makamlardan yetkililer, 301’i ihlal edenler için “bizi arkadan hançerliyorlar” dedi. Hrant Dink bir anda “ötekileştirildi, iblisleştirildi ve bu ülkenin varlığı, devletin bekası önündeki en büyük engel, zararlı bir unsur” olarak gösterildi. Trabzon’dan 17 yaşında bir çocuğun (...) kalkıp İstanbul’a gelmesi ve Hrant Dink’i vurması, onun tetikleyen, motive eden bir iklimin, nefret dolu bir atmosferin sonucudur.¹¹⁸

“Hrant 301. madde kurbanıdır” diyen Şahin Alpay, resmi yetkililerin yürütülen nefret kampanyasına karşı sessiz kalarak cinayete katkıda bulunduğunu, çanak tuttuğunu ve hükümetin de ifade özgürlüğünü boğan bu kampanyayı körüklediğini belirtti:

Resmi yetkililer, özellikle bunların bazıları, aydınlar karşı yürütülen nefret kampanyasına karşı sessiz kalarak, hatta bazen katkıda bulunarak çanak tutuyorlar. Hükümet, ifade özgürlüğünü boğduğu, farklı fikir sahiplerine karşı yürütülen linç kampanyasını körüklediği için TCK’nın bunca zamandır tartışılan ve eleştirilen 301. maddesi hakkında ne yazık ki hiçbir şey yapmadı. Birçok başka aydınımız gibi Hrant Dink de bu maddeden yargılandı. Duruşmaları Türk adalet tarihinde belki hiç görülmedik hakaretler ve saldırılar altında cereyan etti. Ermeni diasporasındaki ırkçılar Türk düşmanlığı yapmamaları konusunda uyarıcı sözleri, bilirkişi raporlarına rağmen, tepetaklak edilerek “Türklüğe hakaret” olarak yorumlandı ve Hrant, adalet duygusunu rencide edecek ölçüde haksız bir şekilde mahkûm edildi. Hrant, kuşku yok ki bir bakıma da 301. madde kurbanıdır...¹¹⁹

Hükümete yönelik bu eleştirilerde, Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in adı çeşitli vesilelerle öne çıktı. Çiçek’le ilgili tepkiler, cinayetin birinci yıldönümünde de sürdü. *Taraf* gazetesi, Çiçek’in “301. maddenin kaldırılması kimsenin derdi değil” açıklamasını “Bunu Rakel’in Yüzüne Söyle” başlığıyla manşetten verdi. Haberde, Çiçek’in Ermeni Konferansı¹²⁰ sırasındaki tutumu da hatırlatıldı:

İki yıl önce Ermeni Konferansı girişimini Meclis kürsüsünden ihbar edip savcıları 301. maddeyi işletmeye davet etmesinden bu yana Devlet Bakanı Cemil Çiçek’in tutumunda değişiklik yok... Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, TCK’nın 301. maddesiyle ilgili değişikliği engelleyen isim olarak gösterilmesine kızdı ve “Vur abalya olmaz. Herkes benim üzerimden yazıyor, vuruyor. Filancanın fikir özgürlüğü var da peki devlet bakanı olarak benim

118 Bulaç, Ali, 2007, ‘Kurşun Kime Sıkıldı?’, *Zaman*, 22 Ocak.

119 Alpay, Şahin, 2007, ‘301 Derhal Kalkmalı’, *Zaman*, 23 Ocak.

120 Cemil Çiçek, Ermeni Konferansı’nın yapılmasının planlandığı ve ertelendiği dönemde TBMM’de “Ermeni Konferansı konulu 24 Mayıs 2005 tarihli oturumda yaptığı konuşmada, Konferans’ı Türk Milleti’ni arkadan hançerlemek, sorumsuzluk, ciddiyetsizlik ve millete küfretme olarak niteleyerek, “Özerk kuruluşları [YÖK’ü kastederek] göreve davet ediyoruz. Hükümet olarak bir yetkimiz olsaydı gereğini yapardık. Keşke Adalet Bakanı olarak dava açma yetkimi devretmeseydim.” sözleriyle TCK 301. maddenin işletilmesini hatırlatmıştı.

özgürlüğüm yok mu?” diye sordu. Ardından da “301 kişisel meselem değil. Hem 301, Türkiye’de kimsenin derdi de değil” diye ekledi.¹²¹

301. madde temelinde yapılan yorumlar, *Ortadoğu* ve *Hürriyet* gazetelerinin yazarları tarafından tepkiyle karşılandı.

Ertuğrul Özkök, Dink’in katili tanımlamasında 301. maddeyi savunanların belirtilmesini ve cinayetle 301. madde yargılamalarının ilişkilendirilmesine tepki gösterdi. Özkök tepkisini, bu madde olmasaydı da kimliğinin aşağılandığını hissedenlerin yarattığı tehlikenin ortadan kalkmayacağı tespitine dayandırdı:

Belki de en ilişkisiz cevap, Orhan Pamuk’un suikasttan 301’i destekleyenleri sorumlu tutması oldu. Doğru, bu maddedeki Türklüğün aşağılanması kavramının sorun niteliği henüz giderilmiş değil. Ama bu madde olmasaydı, kimliği aşağılanmış hissedenlerin yaratabileceği tehlikeler ortadan kalkar mıydı? Oysa o, *Radikal*’in ön sayfasını tanzim vesilesiyle tam tersini yaptı. Toplumun ve devletin, Nâzım’la başlayan ve kendisiyle devam eden, hoşgörüsüzlüğünün kurbanı olduğunda ısrar etti. Bu, gerçeklerle yüzleşmek ya da ifade özgürlüğü getirmek gibi yüce amaçlarla ilişkisiz marazi bir inat.¹²²

Konuyu düşünce özgürlüğü bağlamında ele aldığı bir başka yazısında Özkök, 301. maddeyi savunma hakkının olmadığı yerde demokrasiden söz edilemeyeceğini belirtti:

Yapılan konuşmaların bir kısmına bakıyorum. “Hrant Dink’in katili 301’i savunanlardır.” Çok yanlış. Bana göre bu sözün, okey masasında cinayet kararı alanların muhabbetinden hiç farkı yok. Yani bu ülkede bazı insanların 301’inci maddeyi savunma hakkı yoksa, hangi demokrasiden söz edeceğiz? Ha, Keringçsiz gibilerle, 301’i tamamen demokratik tavır ve duygularla savunan insanları ayırılım diyorsanız, buyurun sonuna kadar sizinle birlikteyim. “Şu veya bu yazar aleyhine yazmayalım.” Bu da çok yanlış.¹²³

Ortadoğu gazetesi yazarları ise yorumlarını 301. madde savunusuyla temellendirdiler. Orhan Karataş, “gerçek failler 301. maddeyi savunanlardır” yaklaşımını, madenin kaldırılmasının yeni canavarlar yaratabileceği ve ülkesiyle, milletiyle meselesi olmayanların maddeyle bir derdinin olmadığı gerekçesine dayanarak eleştirdi:

Olay yenidir taze ve çok üzücüdür. Bu sebeple daha cenaze toprağa verilmeden 301’i tartışmak ve 301 savunan fikirleri katil ilan etmek “aydın” olmakla bağdaşmaz. Ayrıca 301 nci madde devleti koruyan bir kalkandır. 301 Devlet ve millet olgusunu hatırdan tutan bir ayrıcalıktır. Mikro çıkarlar uğruna bu maddeyi kaldırmak canavarlar yaratabilir! 301 i yok etmek size ne kazandırır! Menfur cinayeti kınayan Milliyetçi aydınların tamamı bu olaydan üzüntü duyup dile getirmişlerdir. Bu gerçeği görmemek asıl körlük değil midir?... Gerçek failer,

121 *Taraf*, 2008, ‘Bunu Rakel’in Yüzüne Söyle’-manşet, 11 Ocak.

122 *Aktan, Gündüz*, 2007, ‘Bir Ölüm’, *Radikal*, 3 Şubat.

123 *Özkök, Ertuğrul*, 2007, ‘Madımak Sendromu’, *Hürriyet*, 24 Ocak.

301. maddeyi savunanlarmış. Ne güzel. Ne kadar basit. Ne kadar masum... Ülkesiyle, milletiyle meselesi olmayanların 301 diye bir derdi yok. Kimse çıkıp da demokrasi, ifade özgürlüğü gibi genel ve yaygın kabul gören değerleri bahane ederek, meseleyi izah etmeye kalkışmasın... Her türlü iftirayı atacaksınız, her türlü yakıştırmayı yapacaksınız, her türlü hükmü vereceksiniz ve bu alenen aşığılama değil de eleştiri olacak, öyle mi?¹²⁴

CİNAYET DERİN DEVLET BAĞLANTILI

301 yargılamaları, cinayetin derin devletin işi olup olmadığı yönündeki tartışmaları da belirleyen unsur oldu. 301 yargılamalarının cinayetdeki rolüne özel vurgu yapan gazete ve yazarlar, aynı zamanda, derin devlet bağlantısına da işaret ettiler.

Zaman yazarı Mustafa Ünal, derin devletin aydınlatılması konusunda mesafe alınmamasını, derin devletin devlet içindeki gücüne ve derinliğine bağlayarak, Hrant Dink cinayetindeki derin çetenin hedef saptırmak ve gerçek faile götüren izleri karartmakla meşgul olduğunu belirtti:

Herhalde derin devlet denen mekanizmayı vücuda getirenler veya resmî kurumlarda çeteleşenler başbakanlardan da Meclis'ten de daha güçlü. Söz konusu oluşumların üstesinden gelinebilmesi devletin içindeki çetelerin derinliğini, uzandığı yerlerin yüksekliğini gösteriyor açıkçası. Yoksa bu kadar söz havada kalmaz, bugüne kadar epey mesafe alınırdı. Konuyu güncellersek gazeteci Hrant Dink suikastında derin devlet veya uzantılarından söz edilebilir mi? Maalesef hiç kimse, bu soruya kesin olarak "hayır" diyemiyor. Hemen herkeste derin kuşkulular var. Bir kara kutuya dönüşen tetikçi Ogün Samast'ın sim kartı, azmettirici Yasin Hayal ve Erhan Tuncel'in esrarengiz ilişkiler ağı, cinayetin üzerine sis perdesi olarak düşüyor. Derin çete yine işbaşında, şu sıralar hedef saptırmak, gerçek faile doğru giden izleri karartmakla meşgul. Var gücüyle tartışmayı başka yönlere çekmeye uğraşiyor.¹²⁵

Dink cinayetinde derin devlet bağlantısıyla ilgili değerlendirmelere Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da katıldı. Erdoğan, Hrant Dink cinayetiyle ilgili yaptığı açıklamada, derin devleti kurumlar içinde çeteleşme olarak tanımladı:

Derin devletin varlığına katılmıyorum diye bir şey yok. Katılmıyorum olur mu, neden olmasın. O her zaman olmuş. Türkiye Cumhuriyeti döneminde başlamış bir şey de değil. Ta, Osmanlı'dan. Bu gelenekten gelen bir şey zaten. Ama bunu minimize etmek, mümkünse yok etmek, bunu başarmak gerek.¹²⁶

Başbakan'ın bu açıklaması, basında, sokak serserilerine itibar kazandırılacağı, olayı derin devlete havale ederek cinayeti tasarlayanların perdeleneceği, esas failerinin gizleneceği, rehavete kapılarak olanları kanıksamaya yol açacağı ve mevcut

124 Karataş, Orhan, 2007, '301 ve Hrant Dink', *Ortadoğu*, 24 Ocak.

125 Ünal, Mustafa, 2007, 'Derin Çete', *Zaman*, 7 Şubat.

126 *Radikal*, 2007, 'Erdoğan: Derin Devlet Her Zaman Var', 28 Ocak.

verilerin göz ardı edilemeyeceği gibi itirazları beraberinde getirdi. Enis Berberoğlu, cinayetdeki açık ve ağır ihmaller zincirine rağmen sorumluların halen görevde olduğuna vurgu yaptığı yazısında, Başbakan'ın olayla ilgili değerlendirmelerine gönderme yaparak, cinayetin failini derin devlet olarak ilan ederek eldeki somut verilerin göz ardı edildiğini belirtti:

Dink öldürüldü, 11 ay önceki ihbara rağmen bariz ve ağır ihmal ortada. Ama İstanbul Emniyet Müdürü yerinde, İçişleri Bakanı görevde. Fakat neden şaşırıyorsunuz ki, zaten katil peşinen ilan edildi: Derin devlet. Onu da yakalamak mümkün değil, çaresiz sadece eşkâliyle yetineceğiz... Başbakan bu brifingden ilham alarak, suikastta suçluyu "derin devlet" olarak ilan etti. Muhalefet "Neden yakalamıyorsunuz?" diye itiraz edince polemik patlak verdi. Devlete dönük soyut suçlamalar, memurun olaydaki ihmali unutturdu. Tekrar tekrar yazıyor, uyarıyoruz: Artık yargı önünde değil yargı üzerinden adalet aranıyor. Gerçeğin sadece işine gelen bölümünü açıklayarak siyaseti, medyayı manipüle edenler var. 10 soruya sığın muhbir dosyası bile cinayetin sebep ve faili kadar işbirlikçilerini gösteriyor. Peki, o zaman "derin devlet" diye topu taca atmak neden?¹²⁷

Başbakan'ın açıklamalarını, "sokak serserilerini derin devlet" saymakla onlara itibar kazandırmak ve hayatını kaybedenlere hakaret olarak değerlendiren İsmet Berkan, eleştirilerini şöyle sürdürdü:

Ve şimdi Başbakan bu haydutlara, çetecilere rütbe takıyor. Hrant Dink'e kıyanların devlete hizmet ettikleri izlenimini yaratıyor. Ölçü kaçınca, yanlış tarif suça övgüye, hatta reklama dönüşüyor. Oğün Samast elde, azmettiren abileri, silahlar, telefonlar da öyle. Bakalım iddianameden Kurtlar Vadisi mi çıkacak, yoksa Susurluk mu?... Bugünkü sokak serserilerini derin devlet saymak... Derin devletle mücadeleyi hayatlarıyla ödeyenlere hakarettir.¹²⁸

Avni Özgürel de, adi suçlulara derin devlet atfetmenin cinayeti tasarlayanları perdediğini ifade etti:

Hrant Dink suikastının Trabzon'dan başlayıp İstanbul'da devam eden bir "polis zafiyeti" sonucu gerçekleştiğini kabullenmesi imkânsız... Derin devlet diye işaret ettiğimizde, hele hele bu iddia Başbakan'ın ağzından çıktığında, olay kimilerinin gözünde "görmezlikten gelinebilir" nitelik kazanıyor, adi suçlulara "kimlik" vehmedilmiş oluyor. En önemlisi, derin devlet diye "Oğün"ü işaret etmekle gerçek derin tuzaklar, onun planlayıcıları perdeleniyor.¹²⁹

Derin devletin uyuşturan bir tarafı olduğunu belirten Ahmet Altan, Dink cinayetinde failerin polis ve jandarmayla olan bağlantılarının ortaya çıkmasından hareketle, derin devleti olayın faili olarak ilan ettikten sonra rehavete kapılarak olanları kanıksama, derinliği ve gizliliği sorgulamama riskini şöyle irdeledi:

127 Berberoğlu, Enis, 2007, '10 Soruda Muhbir Dosyası', *Hürriyet*, 17 Şubat.

128 Berkan, İsmet, 1998, 'Pazar Günü İçin Can Sıkıcı Bir Çete Yazısı', *Radikal*, 30 Ağustos.

129 Özgürel, Avni, 2007, 'Derin Devlet Sorunu', *Radikal*, 7 Şubat.

Şu bizim meşhur “derin devlet” lafının insanı uyuşturan bir yanı var. Suikastlar düzenleniyor, cinayetler işleniyor, sabotajlar yapılıyor, bombalar atılıyor, haraçlar alınıyor, uyuşturucu kaçakçılığı örgütleniyor... Biz kimin yaptığını anlıyoruz. “Derin devlet” diyoruz... Ve, rahatlayıp duruyoruz. Sanki bir ülkede “derin devlet” olması, suç işlemesi, ülkenin istikrarını bozması, adam öldürmesi çok normal ve sıradan bir işmiş gibi... Sanki “derin devlet” dediğimizde “failleri” bulmuşuz gibi... “Derinlik” ve “gizlilik” arasındaki ilişki neden hiç sorgulanmadı? Bir devlet kendi içinde böyle bir örgütü nasıl barındırdı? Bunları çok net sorduk. Hrant Dink’in öldürülmesinden sonra katili yönlendiren “muhbirin” jandarmayla ve polisle bağlantıları resmen ortaya çıktı. Bu cinayette rol alan insanlarla ilişkideki devlet görevlilerini kim yönetiyordu? Bu görevliler kime bağlıydı? Onların bağlı olduğu “makam” devletin hangi kademesine yerleşmişti?... Bunun için de tepesinde kimin bulunduğunu açıkça sormalıyız. Bir sivil mi yönetiyor bunu, bir asker mi? Bu “derin devlet” polisin içinde, ordunun içinde nerelere kadar uzanıyor?... Eğer bu örgütün üyeleri ve yöneticileri devletin içinde değilse neden devlet bu suçları ve onların liderlerini yakalamıyor? Yok, devletin içindeyse, bir devlet bir suç örgütünü ne kadar içinde barındırabilir?¹³⁰

Sorumluluğu soyut derin devlet kavramına yüklemenin esas faili gizlediğini ileri süren Hadi Uluengin, yaşanan gelişmelerin hiçbirinin olayda derin devletin olmadığı gerçeğini değiştirmeyeceğini ifade etti:

Hayır, Hrant Dink cinayetinin perde arkasında “derin devlet” falan yok! Olmadı da! Olamazdı da! Olmayacaktı da! Yukarıdaki hükmü daha maktûlun cesedi soğumadan yazmaya başladığım acılar yazısında vurgulamıştım ve sonraki bütün gelişmeler de bunu harfiyen doğruladı. Yani, ne Trabzon’daki lumpen çetenin varlığı; ne istihbarat birimlerinin alargalığı; ne de bayraklı ve sloganlı “hatıra fotoğrafları”nın mevcudiyeti bu “yokluğu” değiştirmez. Tersine, cürmün “derin devlet” tanımlı soyut kavrama mal edilmek isteniyor olması azmettiricilerin ekmeğine yağ sürüyor ki, onların “esas faili” gizlemek girişimlerine yarıyor.¹³¹

Cinayette derin devlet olduğunu belirten Türker Alkan ise, failerin cinayeti işlemesini engelleyecek önlemlerin alınmamasında derin devlet ideolojisinin etkili olduğuna dikkati çekti:

Hrant Dink cinayetinde derin devlet var elbette. Yetkililerin cinayeti engelleyecek önlemleri almamalarında sadece ihmal veya tevekkül değil, aynı zamanda derin devlet ideolojisi de rol oynamış olmalı. Derin devletle nasıl baş edilir? Başbakan Erdoğan, “Yürütme, yasama, yargının işlevini yerine getirmesiyle” diyor. İlke olarak haklıdır. Ama bu üç organ, zaten devletin kendisi demek. Üçü de işlevlerini yerine getirirse, yasalara uygun davranırsa, tanım gereği derin devlet olmaz...¹³²

130 Altan, Ahmet, 2008, ‘Derinlik Sarhoşluğu’, *Taraf*, 25 Ocak.

131 Uluengin, Hadi, 2007, ‘Derin Toplum, Yatay Devlet’, *Hürriyet*, 7 Şubat.

132 Alkan, Türker, 2007, ‘Derin Devletin Derin Toplumu’, *Radikal*, 1 Şubat.

CİNAYET ÖRGÜT İŞİ Mİ, “MAHALLE PSİKOLOJİSİ” Mİ?

301 yargılamalarının rolüne karşı çıkan gazete ve yazarlar, olayın arkasında örgütlü bir gücün bulunduğu yorumlarına da karşı çıktılar. Cinayetin derin devletle ilişkilendirilmesini redderek cinayeti, ya yabancı istihbarat örgütlerinin provokasyonu ya da içinde buldukları sosyal-ekonomik-siyasi koşulların/i iklimin itmesiyle, varoş gençlerinin gerçekleştirdiği bir eylem olarak gördüler. Ertuğrul Özkök olayla ilgili ilk yorumunda, cinayette insanları pespaye katiller haline getiren sosyal ve siyasi iklimin etkili olduğuna vurgu yaptı:

Bu cinayet, sözde soykırım iddiaları konusunda büyük bir fikri taarruza hazırlanan Türkiye'nin savunma gücüne vurulmuş çok büyük bir darbedir. Bu cinayet, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en vahim suikastlarından biridir... O adamın eline silahı veren kim, onu bulup yakasına yapışalım. Ama her şeyden önce, ülkemizde insanları böyle pespaye katiller haline getiren sosyal ve siyasi iklimi kim, kimler yaratıyor ona bakalım [...] Emin olun, bu cinayetin iki sevinişi olacaktır. İrkçi Türkler ile ırkçı Ermeniler.¹³³

Özkök, bir başka yazısında cinayeti, “psikolojisini öyle iyi okuyabiliyorum ki” dediği ve bir “abi”nin dolduruşuna gelmiş, tutunamayan bir genç tarafından işlenmiş cinayet olarak çözümlendi:

Günlerden beri televizyon televizyon dolaşım hep şunu söylüyorum: “İnşallah, bu gerçek bir örgüt işi çıkar. Eğer birbirini dolduruşaya getiren mahalle kabadayıları ise işimiz daha zor.” Korktuğum başımıza geldi. Kendi kendine misyon yüklenmiş, bir abinin dolduruşuna gelmiş, daha 20 yaşına gelmeden tam anlamıyla “looser”, “tutunamayan” durumuna gelmiş bir genç. Psikolojisini öyle iyi okuyabiliyorum ki. Cinayeti işledikten sonra en önemli iki delili, silahını ve beyaz beresini atmamış. Polis bile hayretler içinde. Hiç kendi kendinize sordunuz mu: “Niye bunları atıp delilleri yok etmemiş?” Cevabı çok basit. Trabzon’a dönüyor. Orada arkadaşlarına övüne övüne, “Hrant Dink’i ben öldürdüm” diyecek. Büyük bir ihtimalle arkadaşları, “Atma lan” diyerek dalga geçecekler. Yani inandıramayacak. İşte o nedenle delillerini de getiriyor. Sırf arkadaşlarını ikna edebilmek için.¹³⁴

Kendisini “derin devlet kavramını Türk literatürüne sokan gazeteci olarak” niteleyen Ertuğrul Özkök, daha sonra ortaya attığı Türkiye’de “derin devlet yok” iddiasını, Dink cinayeti davasında cinayette “mahalle psikolojisi”nin etkili olduğu tezine dayandırdı. Cinayette örgüt bağlantısı arayanların boşuna çaba harcadığını, çözülemeyen her sorunun “derin devlet”e havale edilerek, derin ihmallerin bahanesi haline getirildiğini belirtti:

133 Özkök, Ertuğrul, 2007, ‘Ali Kemal’e Vatan Haini Dememiştim’, *Hürriyet*, 20 Ocak.

134 Özkök, Ertuğrul, 2007, ‘Sizce O Silahı Niye Atmadı’, *Hürriyet*, 23 Ocak.

Derin devlet” kavramını Türk literatürüne sokan gazeteci olarak şunu iddia ediyorum. Türkiye’de derin devlet yoktur. Ve arkasından şu provokatif iddiayı yapıyorum. Keşke bu ülkenin gerçek anlamda bir derin devleti olsa. Çünkü, bizimki gibi mayınlı coğrafyalarda bekasını sürdürmeye çalışan her ülkenin derin bir devlete de ihtiyacı vardır...Ülkenin özellikle aydın kesimi, Dink cinayetinde “çok sofistike” bir örgüt arıyor. Öyle anlaşılıyor ki, araştırmanın sonunda böyle sofistike bir örgüte ulaşılmadığı takdirde, o kesimin vicdanı rahatlamayacak. Elbette böyle bir ilişki varsa mutlaka ortaya çıkarılmalı. Öyleyse tehlike ne? Ben bu olayın başından beri “mahalle psikolojisinin” önemini vurgulamaya çalışıyorum. Mesele orada, mahallede, internet kafelerde, okey masalarında karara bağlanıyor... Mahalledeki o çocuğu ve abilerini neredeyse kahraman haline getirdik. Eğer o gün mahalleye, okey masalarına eğilsaydık, orada oluşan havayı anlamaya çalışsaydık, Hrant Dink belki bugün yaşıyor olacaktı... Farkında mısınız, çözemediğimiz her sorunu artık komisyona havale eder gibi “derin devlete” havale ediyoruz. “Derin devlet”, giderek “derin ihmalmimizin” bahanesi haline geliyor. Biz bu sofistike meseleler üzerinden yazarlık rantı sağlamaya çalışırken, okey masalarındaki, internet kafelerdeki çocuklar ellerinde tabancalarla şöhret yollarını aralamaya çalışıyor. Bizse derin ilişkiler peşindeyiz.¹³⁵

Özkök’ün bu yaklaşımına basın içinden tepkiler gecikmedi. Yasemin Çongar henüz zanlılarının adlarının yeni öğrenildiği sırada, canileri “varoş psikopatları” olarak nitelendirenlerin cinayetin arkasında derin güçlerin aranmamasını istediğini belirtti:

Hrant Dink’in katledilmesinden hemen sonraydı. Ogün Samast, Yasin Hayal, Erhan Tuncel adlarını henüz yeni öğrenirken biz, birileri de bu adamları nasıl bilmemiz, cinayeti nasıl çözümlememiz gerektiğini buyuruyordu köşelerinden. “Varoş psikopatları” demeliydik bu canilere; her birinin birer “yalnız kurt” olduğuna inanmalıydık. Hâşâ cinayetin arkasında “derin güçler” aramamalıydık. Esas zorluk, tek başına hareket eden bu sersem canilerin psiko-sosyal çözümlemesini yapmaktı zira. Neyse ki bunu en âlâsından yapacak sosyomedyatik kalemler vardı. Bize düşen, onların yazdıklarını dikkatle okuyup yürekten inanmaktı.¹³⁶

Dink cinayetinin derin devlet tarafından gerçekleştirildiği yaklaşımına karşı çıkanlar, cinayetin zamanlamasına dikkati çekerek, olayı daha ziyade yabancı istihbarat örgütlerinin Türkiye’yi içeride ve dışarıda zor durumda bırakmak amacıyla gerçekleştirdiği bir provokasyon olarak gördüler. Ağırlıklı olarak *Ortadoğu* gazetesi yazarlarının savunduğu bu görüş, *Hürriyet* ve *Radikal* yazarları arasında da dile getirildi:

135 Özkök, Ertuğrul, 2007, ‘Derin Devlet Bir Bahane mi?’, *Radikal*, 2 Şubat.

136 Çongar, Yasemin, 2008, ‘Bir Cinayet, İki Darbe Planı ve Fikri Takibin Erdemi’, *Taraf*, 15 Nisan.

Bazı akıldâneler de bu cinayeti hemen “derin devlet”e bağlayıverdiler. Efendim, “ulusalci derin devletçiler”, Türkiye’yi AB’den koparmak ve içeriye kapayarak antidemokratik bir rejim kurmak için bu suikastı yaptırmışlarmış... Güvenlik ve istihbarat örgütlerinin, silâhli kuvvetlerin başka işi gücü yokmuş da Hrant Dink’i öldürteceklermiş. Ben asıl, sokaklarda “Katil Devlet!” diye bağırانları kimlerin yönlendirdiğini merak ediyorum. Ordu, Irak sınırına yığınak yapıp beklerken hangi “derin devletçi” böyle bir provokasyonu düzenler? Bu, olsa olsa başka devletlerin “derin” operasyonu olabilir... Nasıl gerçekleştirilmiş olursa olsun, bu suikastın Türkiye aleyhinde olduğu muhakkaktır. Türk güvenlik ve istihbarat güçlerinin bu müessif olayın faillerini en kısa zamanda yakalaması elzemdir.¹³⁷

Hürriyet yazarı Tufan Türeñç de, zamanlamasına vurgu yaptığı cinayetin Türkiye’nin soykırım iftiralarına karşı yürüttüğü mücadele gücünü yok ettiğini, bu çerçevede Ermeni diasporasının işini kolaylaştırdığını belirtti:

Hrant Dink’e sıkılan kurşunlar onun ölümüne yol açtı ama aynı kurşunlar Türkiye’yi de ağır yaraladı. Bu saldırı için öyle bir zamanlama seçildi ki, Ermeni iddialarına karşı Türkiye’nin bütün haklı tezleri çürütüldü. Türkiye’nin soykırım iftiralarına karşı sürdürdüğü mücadele gücünü yok etti. Sanırım Türkiye’yi soykırım suçlusunu olarak damgalatmayı amaçlayan Ermeni diasporasının işini çok kolaylaştırdı.¹³⁸

Olayı derin devlet bağlamı dışında ele alan *Ortadoğu* gazetesi yazarları da cinayeti genel tutumlarına paralel biçimde değerlendirerek “provokasyon” olarak nitelediler. Bir kısım yazarlar cinayet nedeniyle devletin ve milliyetçilerin suçlanmasına tepki gösterdiler. Gazetede ki yorumlarda, Ermeni soykırımı tasarılarının görüşüldüğü döneme denk gelmesi nedeniyle zamanlamaya dikkat çekilerek, cinayetin arkasındaki asıl güçlerin AB dâhil yabancı ülkelerin gizli servisleri olduğu belirtildi. Ayrıca zanlıların profilinden hareketle, işsizliğin yarattığı sosyal boyuta dair vurgular da öne çıktı:

Hrant Dink’in bir cinayet sonucu öldürülmesinin arkasındaki sır devam ederken, bu cinayeti işlediği öne sürülen 17 yaşındaki Oğun Samast’ın kimlere hizmet edebileceği ve zamanlaması dikkat çekici... Umarım arkasındaki kişiler de yakalanır. Hepimiz çok iyi biliyoruz ki bu cinayeti birileri yaptırdı. Bu, 17 yaşındaki bir çocuğun akıl edebileceği bir şey değil. Umarım o pislikler de yakalanır. Zanlı beş defa uçakla İstanbul’a gidiyor. Bu bir ay içinde yapıyor. Babası zengin biri değil, kendi de bir işte çalışmıyor... Sizce bu parayı nereden bulmuş olabilir?... Türkiye’nin gündeminden, Irak ve Kerkük’ü düşürmek için Ermeni diasporasının işlemiş olduğu bu cinayetin tuzağına düşmemeli, Irak ve Kerkük yine birinci gündem olmalı. Hrant Dink de planlı bir suikastla öldürülmüştür. Ve

137 Güzel, Hasan Celal, 2007, ‘Hrant Dink’i Kim Öldürdü’, *Radikal*, 21 Ocak.

138 Türeñç, Tufan, 2007, ‘Kurşunlar Hem Hrant’a Hem Türkiye’ye Sıkıldı’, *Hürriyet*, 20 Ocak.

bana Türkiye'ye karşı planlı olmayan bir suikast de gösteremezsiniz. Karanlık güçler bir cinayet daha işledi...¹³⁹

Taylan Sorgun, cinayetle ilgili değerlendirmelerinde devletin ve milliyetçilerin suçlanmasına tepki göstererek, bunun bir iftira olduğunu belirtti:

Devlet çirkin bir şekilde suçlanmıştır. Tabi bu müfterilik, yani iftira atmaktır... Bestesi ve güftesi aynı kişiler tarafından yapılan bir şarkının korusu ortaya çıkıverdi. Doğrudan ya da dolaylı milliyetçilik suçlaması söylentileri. Elinizde belge var mı? Yok. Ama koro iş başındadır.¹⁴⁰

Ramazan Kaan Kurt, "Hrant Dink'e gaz veren devşirmeler" olarak nitelediği aydın ve yazarları da cinayetin arkasındaki güçler olarak niteledi:

Öncelikle şunun altını çizelim. Hrant Dink'i öldüren tetikçi yakalandı, arkadaki esas katil AB ülkelerinin bazılarının gizli servisleri, CIA, İsrail gizli servisi MOS-SAD ve Türkiye'de "demokrasi"yi Türk milletine sövmek, onun değerleriyle alay etmek olarak algılayan, bu vesile ile toprağı bol olsun Hrant Dink'e "gaz veren" devşirmelerdir.¹⁴¹

Aydınları hedef alan bir başka yazar ise, cinayeti "yangının üzerine benzin dökme" olarak değerlendirdi:

Alevlerin her yanı sardığı bir yangının üzerine benzin dökülmesi gibi bir şey, Hrant Dink'in öldürülmesi. Bu menfur cinayetin işlenmesi her halde en çok Türk milliyetçilerini üzmüştür. Bu provakasyon'un arkasından yapılabilecek en kolay şey insan hakları, demokrasi ve özgürlük gibi Soros'un gizli emellerinin kamufle olan kavramlarla yapılacak edebiyattır. Her grup kendini tatmin anlamında bir takım davranışlar sergilerken, kendini Türk milletine ve Devlete adanmış olan vatansızlar ise, var olan belaların üzerine gelen bu provakasyonun başımıza açacağı bedellerini de, minimal zararla geçiştirmenin yollarını aramak durumunda kalmışlardır...¹⁴²

Necdet B. Sivaslı, işsizliğin yarattığı sosyal koşulların kandırılmaya uygun insanların cinayet işlenmesini kolaylaştırdığına vurgu yaptı. Sivaslı, bir başka yorumunda da Dink'in devlet tarafından korunmaması nedeniyle göz göre göre öldürüldüğünü belirtti:

Hrant Dink cinayeti ülkemizde çok kolay cinayet işlenebileceği gerçeğini de ortaya koymuştur. Asıl sıkıntı, işi sosyal boyutudur. İşsizliktir, geçim sıkıntısıdır. Etrafınıza dikkat ediniz, öyle başı boş insan, öylesine kandırılmaya uygun insan var ki bunların beyinleri yıkanarak, her an suça teşvik edilebilir.¹⁴³ Aslına

139 Tavanoğlu, Tarık, 2007, 'Bir Cinayetin Anatomisi', *Ortadoğu*, 27 Ocak.

140 Sorgun, Taylan, 2007, 'Dink'in Öldürülmesi-Devlete İftira-Yaşadığımız Tarih Günleri-Atay-Askerin Düşünü', *Ortadoğu*, 21 Ocak.

141 Kurt, Ramazan Kaan, 2007, 'Hrant Dink, Kripto Ermeniler, PKK ve Asala', *Ortadoğu*, 24 Ocak.

142 Güzelhan, Yalçın, 2007, 'Hrant Dink'in Öldürülmesi', *Ortadoğu*, 23 Ocak.

143 Sivaslı, Necdet B., 2007, 'Hrant Dink Cinayetinde Asıl Suçlu Olanlar Kim?', *Ortadoğu*, 24 Ocak.

bakılacak olursa ortada çok önemli bir olay vardır. Hrant Dink, resmen göz göre göre cinayete kurban gitmiştir. Devlet olarak, kritik bir durumda bulunan bir vatandaşımızı koruyamıyorsa, buraya bir nokta koymamız gerekiyor.¹⁴⁴

Gazete yazarları ayrıca cinayeti Şemdinli olaylarında olduğu gibi “münferit olay” olarak nitelediler. Yazarlardan Ali Öncü, cinayetin bireysel veya dışarıdan telkinlerle gerçekleşmiş “münferit” bir eylem olduğunu ifade etti:

Bir suç işlendi... Suçun asla savunması olmaz. Suç, suçtur... Ötesi yok. Adam Hırant'ın faaliyetlerini kendine göre zararlı bulmuş. Karar vermiş ve eylemini gerçekleştirmiş. Azmettiricisi olmuş... Veya dışarıdan telkinler. Onlar da cezasını alacak. Ama sonuç olarak münferit bir olay ve bu suça kanunlarca verilecek ceza belli. Ve mahkeme karşısına çıkıldığında cezası kesilecek...¹⁴⁵

EMNİYET MÜDÜRÜ CİNAYETİ “MİLLİYETÇİ DUYGULARA” BAĞLADI

Cinayetin örgüt işi olmadığını ileri süren bir başka kesimse, cinayetle ilgili sorumluluklarıyla gündeme gelen mülki amirlerdi. Şemdinli sürecinden sonra Dink cinayeti soruşturması sürecinde de mülki amirler, açıklamalarıyla olayı niteleme telaşı içine girdiler. Dink cinayetinin akabinde İstanbul ve Trabzon valileri ile İstanbul Emniyet Müdürü'nün, yaptıkları açıklamalarda, derin devlet bağlantısını reddeden kesimlerin görüşleriyle örtüşen bir biçimde, cinayette örgüt bağlantısının olmadığını, failerin “milliyetçi duygularla” hareket ettiklerini söylemeleri, tartışmaları yeni bir boyuta taşıdı. Dink'e yönelik tehditlerden haberdar oldukları ve izledikleri halde önlem almayan aynı yetkililerin, olayı basit bir cinayet olarak lanse etmeleri, basın tarafından soruşturmayı yönlendirme ve kendi sorumluluklarını perdeleme çabası olarak algılandı. Nitekim, ilerleyen süreçte açığa çıkan bilgiler, polis ve jandarmanın, cinayetin işleneceğini muhbirler aracılığıyla çok önceden öğrendiği halde hiçbir önlem almadıklarını ortaya çıkardı.

İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah, Dink cinayetinin ertesi günü sabah saatlerinde *Anadolu Ajansı*'na (AA) yaptığı açıklamada “Cinayetin herhangi bir siyasi boyutu ve örgüt bağlantısı yok. Zanlı, milliyetçi duygularla cinayeti işlemiş. Arkadaşı Yasin Hayal'le de bu konuda görüşmede bulunmuş.” dedi. Ancak bu haberin televizyon ve gazetelerin internet sitelerinde yayımlanmasıyla gelişen tepkiler üzerine aynı gün öğle saatlerinde AA'ya ikinci bir yazılı açıklama yapıldı. *Radikal*, iki açıklamadan ilkinin öne çıkararak yayımladığı haberde, “Cerrah Örtbas Ediyor: Bir Emniyet Müdürü Bunu Söylüyorsa Türkiye Yandı, Bitti” başlığıyla duyurdu ve sözleri cinayeti örtbas etme olarak değerlendirdi. *Radikal* ikinci açıklamada “örgüt bağlantısı yok” ve “milliyetçi duygular” sözünün çıkarıldığını belirtti.¹⁴⁶ *Hürriyet*

144 Sivaslı, Necdet B., 2007, ‘Bakan Aksu O Koltukta Oturmamalıdır’, *Ortadoğu*, 5 Şubat.

145 Öncü, Ali, 2007, ‘Ben Hrant Değilim Ermeni İse Hiç Değilim’, *Ortadoğu*, 24 Ocak.

146 *Radikal*, 2007, ‘Cerrah Örtbas Ediyor: Bir Emniyet Müdürü Bunu Söylüyorsa Türkiye Yandı, Bitti’, 23 Ocak.

ise her iki açıklamayı içerecek biçimde “‘Milliyetçi Hislerle Yapmışlar’a Düzeltme” başlığıyla haberi verdi. Düzeltme açıklamasında hem Cerrah’ın hem İstanbul Valisi Muammer Güler’in beyanlarına yer verildi. Ancak haberde aktarılan ikinci açıklamada da, “zanlı okuduğu gazetelerden etkilenmiş” sözleriyle eylemin bireysel bir tasarruf olduğu yaklaşımının sürdürüldüğü ve önceki açıklamanın bir rastlantı olmadığı görüldü:

Cerrah, “Cinayetin siyasi boyutu ve örgüt bağlantısı araştırılıyor. Zanlı, okuduğu haberlerden etkilenmiş. Arkadaşı Yasin Hayal’le de bu konuda görüşmelerde bulunmuş” diye konuştu. İstanbul Valisi Muammer Güler de örgüt bağlantısı olup olmadığına, cumhuriyet savcılarınca araştırıldığını belirtti. Vali Güler, şunları söyledi: “Soruşturma bitmeden örgüt veya siyasi bağlantısının olup olmadığı konusunda kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Sayın Cerrah da “Cumhuriyet savcıları bakacaklar, o onların görevidir bizim görevimiz değildir” demiştir.”¹⁴⁷

Celalettin Cerrah’ın sözleri, Şemdinli olayları ve Trabzon’da Rahip Santoro cinayetinin ardından mülki amirler tarafından yapılan resmi açıklamalarla benzerlik gösterdi. Yazarların birçoğu bu tutuma cinayetlerin aydınlatılmasını engellediği ve örtbas edilmesine hizmet ettiği gerekçesiyle tepki gösterdi.

“Örgüt var demek için antetli kağıt mı bastırması gerekirdi” diyen Mehmet Y. Yılmaz, Santoro cinayetinde erken açıklamalarla soruşturma kapatılmasaydı, Dink cinayetinin işlenemeyeceğini vurguladı:

Gerçekten ilginç bir durum! Bir “reis” var, genç çocukları etrafına topluyor, onlarla yaylada atış talimleri yapıyor. Sonra birisinin eline silah verip “göreve” gönderiyor. Aynı kişi daha önce de benzer eylemlerde bulunmuş. İçi çocuklarla dolu olan bir hamburgerciye bomba atıp altı çocuğun yaralanmasına neden olmuş! Ve İstanbul Emniyeti’nin bir numaralı ismi, “Örgüt yok” diyor. Suç işlemek için bir araya gelmiş bir çetenin “örgüt” sayılması için “antetli kâğıt” bastırması, bir büro tutması mı gerekiyor? Trabzon’da Rahip Santoro öldürüldüğünde, böyle “erken açıklamalar” ile soruşturma alelacele kapatılmamış olsaydı, acaba Hrant Dink cinayeti işlenebilir miydi? Elbette bu sorunun yanıtını öğrenemeyeceğiz. Çünkü emniyet kararını bugünden verdi: Örgüt yok, milliyetçi duygular var!¹⁴⁸

Cerrah’ın açıklamalarına tepki gösterenlerden biri de yazar Yaşar Kemal’di. *Hürriyet* gazetesinde yer alan haberde Yaşar Kemal’in tepkisi, “Ben inanmıyorum buna. Böyle söylediğine. Söyleyebiliyorsa biz yandık gitti. Türkiye yandı gitti. Eğer bir polis müdürü böyle söylüyorsa. Mümkün değil ben inanmıyorum buna” sözleriyle yansıtıldı.¹⁴⁹

147 *Hürriyet*, 2007, ‘Milliyetçi Hislerle Yapmışlar’a Düzeltme’, 23 Ocak.

148 Yılmaz, Mehmet Y., 2007, ‘Müdür Bey Kararını Verdi Bile’, *Hürriyet*, 23 Ocak.

149 *Hürriyet*, 2007, ‘Öyle Dediye Yandık Gitti’, 23 Ocak.

Cerrah'ın sözlerini, kendini yargı erkinin yerine koymak olarak değerlendiren Cüneyt Ülsever de, açıklamayla çizilen sanal çerçevenin olayın arkasındaki gerçeğin irdelenmesini engelleyeceğini belirtti ve pek çok yazar gibi Cerrah'ın görevden alınmasını istedi:

Hükümetin liyakat üzerine değil biat üzerine kamu istihdamı politikası yürütmesi kendisinin yargı erki olmadığını bilmeyen bir kişiyi İstanbul'a emniyet müdür yapıyor. Başarılı yöneticiliği siyasiler karşısında ceketinin tüm düğmelerini ilikleyip, boyun kırmak zannedenler İstanbul'u yönetiyorsa bizim de şu görüntüleri gerçek görüntü kabul etmemiz gerekiyor: "Zürafanın düşkününü beyaz giyer kış günü" şiarı ile hareket eden bir adet katil internette okudukları üzerine Hrant Dink'e kızır ve cebinde bir adet tabanca ve o gün itibarıyla neredeyse İstanbul'da beyaz bere giyen tek kişi olarak Halaskargazi Caddesi'nde cinayeti işler. Sonra kameralara takılmaya aldırış etmeden otobüs garına gider, boy boy resimleri TV'lerde bilmem kaç yüz kere yayınlanırken o otogarda birkaç saat hiç televizyona bakmadan bekler. Sonra otobüse biner. Samsun'da yakalanır. Ancak, neredeyse şahsi kimliği haline gelen beyaz beresini atmayı, kıyafet değiştirmeyi, sakalını dahi kesmeyi akıl edememiştir. Hele hele cinayet delili tabancasını atmayı ise gururuna hiç yedirememiştir. Yakalanınca "Celalettin Abim şahidimdir, ben bu cinayeti tek başıma milliyetçi duygular ile işledim" der. Celalettin Abi de "hey ya!" der ve konu kapanır!... Bu tip cinayetlerde amaç bir an önce yemi yakalatıp, cinayetin çözüldüğü duygusunu ortaya yayarak işin aslının astarının irdelenmesine engel olmaktır. Yemleme üzerine kurgulanan cinayetlerde kullanılan metoda da "yerse!" metodu denir. "Bu iş çok kolay çözüldü, hatta adeta biz bir şey yapmadan çözüldü" diyecek emniyet müdürleri "yerse metodu"nun sevmediği emniyet müdürleridir. Zira onlar görünen gerçeğin ardında başka gerçekler de ararlar. Hamd olsun ki bu tip müdür sayısı azdır; onları da süratle serhat illerimize sürmek, acilen görevden almak, "Sonuna kadar git arkadayım" deyip ardından satmak caizdir.¹⁵⁰

İsmet Berkan, Dink cinayetinin ardından resmi makamların açıklamalarını ve cinayet zanlılarına güvenlik güçlerince gösterilen hoşgörüyü, cinayeti sıradanlaştırma ve katili kahramanlaştırma çabası bağlamında değerlendirdi:

Bakın, daha ilk günden beri Hrant Dink cinayetini sıradanlaştırma ve katilini kahramanlaştırma yönünde ciddi bir çaba var. Şeytanın aklına gelir mi, katil zanlısının arkasına bir takvim yaprağını tutup adeta bir poster yaratmak? Hem de o kıstlı zamanda? Ama Samsun polisinde birileri bunu yaptı, üstelik bu fotoğrafı "üçüncü kişiler" aracılığıyla basına da gönderdi. Neydi o İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın, "Bu iş örgüt işi değil, milliyetçi üç-beş genç birbirinden etkilenmiş" demesindeki acelecilik? Neydi dün görevden alınan Trabzon Valisi'nin ve Emniyet Müdürü'nün kendi başarısızlıklarının suçunu Avrupa Birliği reform yasalarına atmaları ve ardından valinin katil zanlısını neredeyse temize çıkaran sözleri?¹⁵¹

150 Ülsever, Cüneyt, 2007, 'Çapsız Yöneticiler Ülkesi', *Hürriyet*, 24 Ocak.

151 Brkan, İsmet, 2007, 'Terörü Görmeyen Yapı', *Radikal*, 27 Ocak.

İstanbul Emniyet Müdürü'nün cinayete ilgili "örgüt yok" açıklamasına tepkilerin sürdüğü sırada, benzer içerikteki ikinci açıklama Trabzon Valisi Hüseyin Yavuzdemir'den geldi. *Radikal*'in "Vali Çözdü, Savcılar Yorulmasın" başlığıyla verdiği habere göre, cinayeti değerlendiren Yavuzdemir, olayın arkasından bir şey çıkmayacağını savunarak, "Amatörce işlenmiş bir cinayet. İdeolojik örgüt yok. İsmi bildiğimiz kişi tarafından kullanılmış ve örgütlenmiştir. Teşvik edilmiştir... Anne-babaların çocuklarına olan ilgi azlığı, anne-babanın çalışıyor olması, çocukları başıboş bırakıyor. Başıboş kalan çocuk atarı ve internet salonlarında vakit geçiriyor. İnternet kafeler mülki amirin onayıyla denetlenmeli. Ben hâkimden izin alıyorum." dedi.¹⁵²

Bu açıklamadan kısa bir süre sonra Vali Yavuzdemir ve Trabzon Emniyet Müdürü Reşat Altay, İçişleri Bakanlığı tarafından görevlerinden alındılar. Bakanlık, Cerrah hakkında herhangi bir işlem yapmadı.¹⁵³ Aynı biçimde İstanbul Valisi ve İçişleri Bakanı da, yoğun eleştirilere rağmen görevlerinde kalmaya devam ettiler.

Hürriyet, Trabzon Valisi ve Emniyet Müdürünün görevden alınmalarını "Beklenen Fatura: Fatura Onlara, Trabzon'da Aksu Tarafından Görevlendirilmişti" manşetiyle değerlendirdi.¹⁵⁴ Haberde, Vali Yavuzdemir'in Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu ile Susurluk Komisyonu'nda uzman olarak çalıştığı ve görevlendirildiği 2004 yılından itibaren, Trabzon'da meydana gelen linç girişimine ve Rahip Santoro'nun öldürülmesine dikkat çekildi.

Radikal, cinayeti önleme gücüne sahip oldukları halde bunu yapmayan ve cinayet sonrasındaki açıklamalarıyla failer hakkında farklı izlenim yaratmaya çalışan sorumluları, "Oturmayın O Koltuklarda: Akyürek Savsakladı, Güler Görmedi, Cerrah Kolladı, Bakan Sadece Baktı" başlığıyla manşete çekti. Sorumluluk makamındaki kişileri ve ihmallerini daha önceki "vukuatları" ile birlikte ayrıntılarıyla sıralayan *Radikal*, çoğunun halen görevde olmasına dikkati çekti:

Daha önce birçok "vukuatı" bulunan kamu görevlileri Dink cinayetinde de başroldeydi: İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, İstanbul Valisi Muammer Güler, İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah ve Trabzon Emniyet Müdürü'yken terfi ettirilerek Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığı'na getirilen Ramazan Akyürek... Soruşturma sırasında sadece Trabzon Valisi Hüseyin Yavuzdemir ve Emniyet Müdürü Reşat Altay görevden alındı... İçişleri Bakanlığı, 26 Ocak'ta Trabzon Valisi Hüseyin Yavuzdemir'i ve Emniyet Müdürü Reşat Altay'ı görevden aldı. Bu ihmaller zinciri sürerken İçişleri Bakanlığı koltuğunda Abdülkadir Aksu oturuyordu. Daha önce dört kez İçişleri Bakanı olan Aksu'nun dönemlerinde toplam 16 derin suikast yaşandı... Bu suikastların birçoğu halen çözülmedi.¹⁵⁵

152 *Radikal*, 2007, 'Vali Çözdü, Savcılar Yorulmasın', 25 Ocak.

153 *Radikal*, 2007, 'Trabzon'a Nihayet Neşter Vuruldu', 27 Ocak.

154 *Hürriyet*, 2007, 'Beklenen Fatura: Fatura Onlara'-manşet, 27 Ocak.

155 *Radikal*, 2007, 'Oturmayın O Koltuklarda: Akyürek Savsakladı, Güler Görmedi, Cerrah Kolladı, Bakan Sadece Baktı'-manşet, 31 Ocak.

Zaman yazarı Şahin Alpay, güvenlik birimlerinin ağır kusurunun üzerinin Trabzon'daki görevden almalarla örtülemeyeceğini, İçişleri Bakanı'nın da istifa etmesi gerektiğini ve Başbakan'ın derin devlet açıklamalarının yeterli olmadığını belirtti:

Basına yansıyan haberlere göre, Trabzon Emniyet Müdürlüğü Hrant Dink'in öldürüleceğine dair istihbaratı tam 17 kez Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bildirdiği halde, nedense bunlardan yalnızca biri İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne ulaştırıldı. Söz konusu olan ağır kusur ve ihmalin üzeri Trabzon valisi ve emniyet müdürünün görevden alınmalarıyla örtülemez. Güvenlik örgütünün en üst yetkilisi olan İçişleri Bakanı'nın istifa etmesi gerekir. Hükümet, eğer iktidar ise, bu ağır kusur ve ihmalin sorumlularından mutlaka hesap sormalıdır. Söz konusu ağır kusur ve ihmalin üzeri, "Osmanlı'dan beri devam eden derin devlet geleneği"ne atıfta bulunmakla da örtülemez.¹⁵⁶

Katilin hemen yakalanmış olmasının, cinayetle ilgili sorumlulukları ortadan kaldırmayacağını vurgulayan Mehmet Y. Yılmaz ise emniyet görevlilerinin koruma ve önleme görevlerini yerine getirmediklerinden hareketle görevden alınmaları gerektiğini yineledi:

Katilin bu kadar çabuk yakalanmış olmasından dolayı elbette polislerimizi kutlamamız gerekiyor. Ama bu "başarı", başımızı döndürmesin. Şu koca İstanbul'da "ölüm tehdidi" altında yaşayan, hatta bunu gazetesindeki köşesinde de açıkça yazan kaç kişi var? İstanbul Emniyet Müdürü'nün görevlerinden biri de bu kişileri korumak değil mi? "Başarı", tesadüfen bir güvenlik kamerasında görüntülenen katili yakalamak mı, yoksa o cinayetin işlenmesini önleyebilecek tedbirleri önceden almakta mıdır? İstanbul Valisi, vilayet binasında Hrant Dink'e bazı uyarıları ileten kişinin "istihbarat görevlisi" olduğunu söylüyor. İstihbarat görevlilerinin işi, tehdit altındaki kişilere nutuk atmak mıdır, yoksa bu tür suçların işlenmesini önleyecek istihbaratları toplayıp, gerekenleri yapmak mı? Katilin yakalanmasındaki başarı, görevlerini ihmal edenlerin sorumluluklarını örtmeye kullanılsın. Hükümet, Emniyet Müdürü'ne bir hayli büyük gelen bu görevi ondan bir an önce almalıdır.¹⁵⁷

Cinayetle ilgili açıklamaların münferit ve yeni olmadığını belirten Ahmet İnsel de, geçmiş yıllarda yetkililerce sarf edilen "Bana milliyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz" ve "milliyetçi tosuncuklar" sözlerine gönderme yaptı:

Peki, Hrant'ın katilinin yakalanmasının hemen ertesinde, cinayetin arkasında siyasal bir amaç olmadığını, işin sadece milliyetçi duygularla yapılmış olduğunu alelacele beyan eden, sonra kim uyarılmışsa, sözlerini toparlamaya çalışan İstanbul Emniyet Müdürü? "Trabzon halkı da iyidir, ulusalcı refleksleri yüksektir, manevi değerleri yüksektir, bu münferit bir olaydır" diyen Trabzon Valisi? Bunlardan bir rahatsızlık duyuluyor mu? Ulusalcı-milliyetçi-Müslüman vicdanın

156 Alpay, Şahin, 2007, 'Farklılığa Saygı Seferberliği', Zaman, 6 Şubat.

157 Yılmaz, Mehmet Y., 2007, 'Hürriyet, Emniyet Müdürü Görevinden Alınmalı', Hürriyet, 22 Ocak.

bu sesleri ne münferit ne de yeni. “Bana milliyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz” diye çıkışan ses hâlâ kulaklarımızda. Eli kanlı canilerin başını, “milliyetçi tosuncuklar” diye okşayanlar da. Üstelik bu sesler şimdi günümüzün akil seslerini temsil ediyorlar. Daha az akil olan geri kalanının ne durumda olduğunu tarif etmeye gerek yok. Bu ülkede ırkçılığın adı milliyetçilik, vatanseverlik, dindarlık oldu.¹⁵⁸

Katille Fotoğraf Çektirme Yarışı

Hrant Dink cinayetinde güvenlik birimleriyle ilgili gelişmeler bununla sınırlı kalmadı. Zanlının Samsun’da yakalanmasından sonra güvenlik görevlilerinin Samsun Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi çay ocağında zanlıyla kol kola girerek fotoğraf çektirdikleri ve çekim yaptıkları ortaya çıktı. Fotoğraf ve görüntüler basında tepkiyle karşılandı ve güvenlik birimlerine yönelik eleştirilerin artmasına neden oldu.

Zaman, bu gelişmeyi, Başbakan Erdoğan’ın tepkisini de öne çıkararak, “Erdoğan: Devlet Kurumlarını Vuruşturmak Yanlış” manşetiyle verdi. Haberde, 15 polisin fotoğraf çektirmek için sıraya girdiği, Başbakan Erdoğan’ın da olayı “sululuk ve gayri ciddilik” olarak değerlendirdiği belirtildi. Fotoğrafların ve görüntülerin kim tarafından basına sızdırıldığı tartışmaları nedeniyle polis ve jandarma arasında sürtüşme olduğu iddialarını reddeden Başbakan Erdoğan, fotoğrafın Samsun Emniyet Müdürlüğü’nde çekildiğini, müfettiş raporları doğrultusunda 4 jandarmasının görev yerinin değiştirildiğini, 4 polisin de görevden alındığını açıkladı.¹⁵⁹ Aynı haberi *Hürriyet*, polislerin ifadelerindeki gerekçeyi öne çıkararak “Sadece Hatıraydı” başlığını kullanarak aktardı. Habere göre, suikast zanlısı ile fotoğraf çektiren polislerin müfettişlere, zanlının kendi düzenledikleri operasyonla yakalanmasının heyecanına kapılarak, önemli bir başarıya imza attıklarını düşünerek, “yakalama anının hatırası olarak çektirdik” dedikleri belirtildi.¹⁶⁰

Hürriyet, fotoğrafların basına sızdırılmasından bir süre sonra bu kez Samsun Emniyet Müdürlüğü’nde katil zanlısı ile polislerin poz verdiği video görüntülerini gündeme taşıdı. Gazete görüntüleri ele geçirdiğini belirterek olayı, “İşte 2. kaset: Bayrağı cebinden çıkardı” manşetiyle kamuoyuna duyurdu.

Haberde, “Vatan toprağı kutsaldır, kendi kaderine teslim edilemez” yazılı takvimin önünde çekilen görüntülerde güvenlik görevlilerinin, “Gel sen şöyle, ikimizi beraber çeksinler”, “Aslanım benim”, “Salih Bey’i çağır bana, Salih Bey’i... Polis yelekli arkadaş gelsin. Gir koluna Osman Abi.. Bunlar bizim arkadaşlar” ve “Kendi şeyimiz. Kendi arşivimiz deriz ya hani. Dosyaya koyarız... Söylüyorum sana. Yoksa

158 İnsel, Ahmet, 2007, ‘İrkçılığın Adı’, *Radikal* 2, 28 Ocak.

159 *Zaman*, 2007, ‘Erdoğan: Devlet Kurumlarını Vuruşturmak Yanlış’-manşet, 3 Şubat.

160 *Hürriyet*, 2007, ‘Sadece Hatıraydı’, 4 Şubat.

bir tek gazetede, bir tek yayın kuruluşunda geçerse ben o.. çocuğuyum kendi adıma anladın mı?” şeklindeki konuşmalarının duyulduğu belirtildi. *Hürriyet*, fotoğrafların çekildiği sırada savcı ve emniyet müdürünün de odada olduğunu iddia ettiği haberini ise “Müdür ve Savcı Çay Ocağında: Emniyet Müdürü ve Bir Savcı da Oradaymış” manşetiyle duyurdu.¹⁶¹ Bu haber ve görüntüler, güvenlik görevlilerinin zanlıya kahraman muamelesi yaptıklarını ortaya koydu.

Katille fotoğraf çektirilmesine çeşitli kesimlerden tepkiler geldi. Tepkilerin büyük bir bölümü, katille fotoğraf çektirmenin anlamı ve gösterdiği gerçeklik üzerine yoğunlaştı. Mehmet Y. Yılmaz ise katille fotoğraf çektirmeyi derin devletin varlığına ihtiyaç duymayacak denli faşizan bir gelişmenin işareti olarak yorumladı:

Bir katille fotoğraf çektirme isteğine, o fotoğraf çekilirken şapkanın çıkarılıp saçların düzeltilmesine bakınca, Türkiye’de bir “derin devlet” varlığına ihtiyaç olmadığını da düşünmek mümkün. Durumdan vazife çıkarmaya hazır bir kitle var ve bu kitlenin bir yerlerden talimat almasına hiç gerek yok. Bunu “içgüdüsel olarak” gayet iyi başarabilme kapasitesine sahipler çünkü. Cinayetin, bildiğimiz klasik örgütlere benzer yapısı olmayan bir çete tarafından işlendiği yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Bu, kendisine benzemeyen her şeyi ve herkesi dışlamaya hazır bir toplumun şiddeti meşru bir yöntem olarak görmesinin sonucu. Toplumsal iklim bu olunca, böyle bir cinayetin işlenmesinde de, katilin kahramanmış gibi karakolda “belgesel” çektirmesinde de yadırganacak bir durum yok... Ortada insan ilişkilerinden doğduğu açık bir faşizan gelişme var ve “Türklüğün tehdit altında olduğu” önermesiyle bu tehlikenin altına odun atılıyor!¹⁶²

Görüntü ve fotoğraflarda güvenlik görevlilerinin cinayet zanlısına yönelik övgü ve öykünme anlamına gelebilecek söz ve davranışlarını Mustafa Ünal, ‘hatıra’ olmanın ötesinde bir anlamı olduğunu belirterek yorumladı ve basına kim tarafından servis edildiğinin önemini vurguladı:

Ogün Samast’ın Türk bayrağı önünde fotoğrafını çekenleri gösteren görüntüler televizyonlarda yayınlanınca büyük gürültü koptu. Görüntülerin medyaya nasıl sızdığı merak konusu... Ogün Samast’ı bir kahraman gibi gösteren, üzerinde Mustafa Kemal Atatürk’ün yazısının okunduğu, Türk bayrağının arka fon olarak kullanıldığı meşhur fotoğrafı kim çekti, daha önemlisi medyaya kim servis yaptı? Bütün dünya medyası manidar bulduğu o fotoğrafı Türkiye’ye karşı kullandı. Mülkiye müfettişlerinin soruşturmasında bu nokta maalesef açıklık kazanmadı. Bayraklı fotoğrafın hatıra için çekilmesinin ötesinde anlamı var. Bir misyon yüklüyor çünkü...¹⁶³

Buna karşın tepkilerin bir bölümü, olayın ordu-polis çekişmesinin bir uzantısı olarak görüldüğü ve TSK’nın yıpratılmasının amaçlandığı bir bakış açısına hapsoldü.

161 *Hürriyet*, 2007, ‘Müdür ve Savcı Çay Ocağında: Emniyet Müdürü ve Bir Savcı da Oradaymış’-manşet, 14 Şubat.

162 Yılmaz, Mehmet Y., 2007, ‘Uzatsan Tam Süper Olacak’, *Hürriyet*, 3 Şubat.

163 Ünal, Mustafa, 2007, ‘İzler’, *Zaman*, 4 Şubat.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Deniz Baykal, basına sızan görüntüleri ve bu görüntülerin nerede çekildiğiyle ilgili emniyet-jandarma tartışmalarını değerlendirdiği açıklamasında, Şemdinli'yle bağlantı kurarak emniyetteki kadrolaşmadan hareketle, TSK'nın güç duruma düşürülmesinin amaçlandığını belirtti:

Güvenlik güçleri karşı karşıya getiriliyor. Bunlardan birisi öbürüne karşı sistematik, kamuoyu gözünde düşürme anlayışı içinde. Şemdinli'de de bunu gördük. Emniyet'teki sakıncalı kadrolaşmanın amaçlarından biri Silahlı Kuvvetleri güç duruma düşürmek. Ben hiçbir zaman jandarmanın polisi suçladığını, teşhir ettiğini görmedim. Şemdinli, Atabeyler, Dink cinayeti... Üç olayda da aynı manzara. Hep polis, jandarmaya dönük yapıyor. Görevini yapmayanlar görevini yapanları suçluyor. Sokakta gösteri yapanı copluyup götüreceksin, adam cinayet işlemiş, Türkiye'ye kötülük yapmış, bayraklar, posterler, övgüler...¹⁶⁴

Ortadoğu gazetesi ise olaya bambaşka bir anlam yükledi. Gazete, Samsun Emniyet Müdürlüğü'nde katil zanlısı ile güvenlik görevlilerinin fotoğraf çekilmeleri ve video çekimi yaptıklarını, olaya yeni bir boyut kazandırma çabası olarak nitelendi ve zanlının yakalanmasını büyük başarı olarak değerlendirerek, fotoğrafları da bu başarının kanıtı olarak gösterdiler. Bu açıklama biçiminin, ilerleyen günlerde olayla ilgili güvenlik görevlileriyle ilgili kovuşturmayla yer olmadığı kararının gerekçesiyle örtüşmesi ise ilginç bir rastlantı oldu:

Hrant Dink cinayetinin tutuklu sanığı Ogün Samast'ın yakalandıktan sonra Türk bayrağı önünde çekilen ve basına yansıyan fotoğraf ile video görüntüsü basının yönlendirmesiyle yeni bir boyut kazandırılmaya çalışılıyor. Cinayeti işleyen Ogün Samast'ın İstanbul'da bir gece kalarak ertesi gün kara yoluyla memleketine giderken Samsun'da Emniyet ve Jandarma ekiplerince yakalanması büyük bir başarıdır. Günlerdir konuşulan ve tartışılan hatta savcılık tarafından soruşturma başlatılan fotoğraf olayı aslında başarının belgesidir. Başarıyı fotoğraflayan Emniyet ve Jandarma'yı yıpratmak adına altında başka sebepler aramak kimseye bir yarar sağlamaz. Başarıyı kamuoyuna duyurmak için bu tür görüntüleri her gün görüyoruz. Madem sakıncalıyı bugüne kadar neden hiç gündeme getirilmedi?... Bugün ne oldu da Samsun Emniyeti ve Jandarmanın başarısını Türk bayrağıyla fotoğraflaması yazılı ve görsel basın tarafından skandal olarak nitelendiriliyor? Yoksa katil zanlısı bahane edilerek bayrağımız tartışmaya mı açılıyor?¹⁶⁵

CİNAYETTE ERGENEKON BAĞLANTISI

Ergenekon soruşturması kapsamındaki gözaltı ve tutuklamalar, Dink cinayetinin de bu örgütlenme tarafından gerçekleştirildiği iddialarını gündeme getirdi. 301 yargılamalarında kimi zaman şikayetçi, kimi zaman müdahil ve kimi zaman gösterici, sal-

¹⁶⁴ *Radikal*, 2007, 'Baykal'la Erdoğan Aksu İçin Restleşti', 10 Şubat.

¹⁶⁵ Müftüoğlu, Mehmet, 2007, 'Medyanın Gölgelediği Fotoğraf', *Ortadoğu*, 3 Şubat.

dırgan olarak ortaya çıkarak aktif rol oynayanların Ergenekon davasında sanık olarak yargılanmaları, bu iddiaları güçlendiren önemli bir gelişmeydi. Ergenekon örgütüyle cinayet arasındaki bağı müdahil avukatlardan Fethiye Çetin şöyle açıkladı:

Asıl azmettiriciler davanın şu anki sanıkları değil. Hrant Dink cinyeti çok daha organize bir yapının işi. Bunlar, Hrant Dink hakkında dava açılmasını sağladılar, onu bir nefret objesi haline getirdiler, hedef gösterdiler. Hrant'ın duruşmalarını kampanyaya dönüştürdüler. Bir duruşmada Hrant'ı bunların linçinden zor kurtardık. Yumruklar, tükürükler, küfürler... Bu saldırganların arasında Veli Küçük, Sevgi Erenrol, Oktay Yıldırım ve Kemal Keriçsiz gibi bugün Ergenekon'dan tutuklu dört sanık da vardı. Zaten Veli Küçük Hrant'ın duruşmalarına daima gelirdi. Koridorda onu gören herkes önünü ilikleyip elini öperdi... İki astsubayın ifadelerinden sonra cinayetin aydınlanması konusunda bizim elimiz güçlendi şimdi... Bu bir işaret. Ergenekon örgütlenmesinin asker içindeki bazı uzantılarını deşifre sürecine girildi. Orduda bir tasfiye başladı, suç işleyenler gözden çıkarılacak. Bütün bunlar Silahlı Kuvvetler'in kararıyla oluyor... Şimdi Hrant'ı hain olarak gösterenler, Ergenekon operasyonundan tutuklular. Bunların devlet içerisindeki uzantılarına Hrant üzerinden gidebiliriz.¹⁶⁶

Cinayetle Ergenekon örgütlenmesi arasından ilişki, cinayet davasında da gündeme geldi. Avukatların talebi üzerine Dink cinyeti davasına bakan mahkeme, Ergenekon davası sanıklarından Veli Küçük'le, cinayetin işleneceğini bildiği halde hiçbir önlem almadığı gerekçesiyle Trabzon'da yargılanan Albay Ali Öz arasındaki ilişkinin araştırılmasına karar verdi. *Radikal*'in "Dink Suikastında Ergenekon Bağı: Dink Davasında Ergenekon İzi" manşetiyle verdiği haberde karar içeriği şöyle belirtildi:

Karara göre, "Dink'in öldürülmesinin arkasındaki örgütlü yapının ortaya çıkarılabilmesi" için Öz adı kayıtlı ya da Öz'ün kullandığı telefonlarla yapılan görüşmelerin tespit edilmesi ve banka hesap hareketlerinin Ergenekon soruşturmasını yürüten cumhuriyet savcılar eliyle araştırılması" için İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazı yazılacak. Ayrıca Ergenekon tutuklu sanıklarından Türk Ortodoks Patrikanesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenrol'un Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri" başlıklı seminerlerin kayıtlı olduğu CD'lerin delil olarak bu kurumlardan istenmesine hükmedildi. Mahkeme yine Ergenekon sanıklarıyla Dink davasından yargılanan sanıklar arasında bir irtibat olup olmadığının tespiti açısından İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nden Ergenekon sanıklarına ait telefon numaralarının HTS raporlarının dijital katırlarını da delil olarak isteyecek.¹⁶⁷

Yalçın Doğan, Susurluk sürecinde adı geçenlerden bazılarının, Dink cinayetinde adı geçenlerle aynı olduğunu vurgulayarak, bu bağlantıyı, siyasi iktidarlarca derin devletin ortaya çıkarılmayışına bağladı. Doğan, derin devletin tasfiyesi için siyasi

¹⁶⁶ Düzel, Neşe, Fethiye Çetin söyleşisi, 2008, 'Fethiye Çetin: Santaro'nun da Öldürüleceği Biliniyordu', *Taraf*, 31 Mart.

¹⁶⁷ *Radikal*, 2009, 'Dink Suikastında Ergenekon Bağı: Dink Davasında Ergenekon İzi'-manşet, 27 Ocak.

iktidara verilen en büyük desteğe rağmen Susurluk'un aydınlatılmamasıyla, aradan geçen on yıl geçtikten sonra Dink cinayetinin işlendiğine dikkati çekti:

Dün gibi anımsıyorum. 23 milyon insan ayağa kalkıyor. "Biz böyle bir Türkiye'de yaşamak istemiyoruz. Biz derin devletin kol gezdiği, insan haklarının ayaklar altına alındığı bir ülkede yaşamak istemiyoruz. Biz şeffaf bir hukuk devletinde yaşamak istiyoruz." 23 milyon insan bu nedenle 1 Şubat 1997 akşamı saat 21'de, bir dakika süreyle ışıkları kapatıyor. Birkaç gün düşünülen eylem, bir ay sürüyor. 23 milyon insan derin devleti protesto için, birbirinden bağımsız olarak bir araya geliyor. Derin devletin ortaya çıkartılması için kola kola giriyor. Derin devletin dibine kadar inilmesi için, siyasal iktidarlara verilen en büyük destek. Şu tesadüfe bakın. O gün Susurluk'ta adı geçenlerin bazıları, bugün emekli ya da değil, Hrant Dink cinayeti senaryolarında adı geçenlerle aynı. Oysa on yıl önceki eylem bu karanlıklara son vermeyi amaçlıyor. Ama Susurluk'ların, faili meçhullerin ardı arkası kesilmiyor. Bugün derin devlet tartışması yeniden alevleniyor. Olay ortada. Siz siyasal iktidar sahipleri, Türkiye'yi yönettiğini sananlar, siz on yıldır ne yaptınız?¹⁶⁸

Cinayetin Ergenekon'la ilişkisine yönelik iddialara rağmen soruşturma kapsamında böyle bir bağlantının kurulduğuna tanık olunmadığını söyleyen Mehmet Y. Yılmaz ise örgütün devlet içindeki ilişkiler ağını ortaya çıkarması bakımından Ergenekon soruşturmasının yürütülüş biçimini kuşkuyla karşıladı:

Hrant Dink cinayeti ile ilgili yargılama ise sürüyor ve o dava ile Ergenekon arasında bir bağlantı kurulmaya çalışıldığına da tanık olmadık. Dink Suikastı'nda, polis ve jandarma istihbaratının cinayete sonuçlanan ihmalleri olduğu da basına yansıyan haberlerden açıkça görülüyor, ancak soruşturmanın o yönde derinleştirildiğini de duymadık. Bu yapılsaydı, Ergenekon'un devlet içindeki uzantılarına ulaşmak da mümkün olabilirdi. Bu soruşturmanın yürütülme biçiminden bu nedenle kuşkuluyum: Büyük iddialar var ve o büyük iddiaları ortaya koyacak ilişkiler ağı hiçbir şekilde gündeme gelmiyor!¹⁶⁹

ERGENEKON SORUŞTURMASINDA DERİN DEVLET TARTIŞMALARI

12 Haziran 2007 tarihinde Ümraniye'de bir gecekonduya ele geçirilen bombaların izi sürülerek başlatılan Ergenekon soruşturması, Danıştay baskını, Cumhuriyet gazetesinin bombalanması ve hükümete karşı darbe girişimleri gibi olayları içine alacak biçimde genişletilerek sürdürüldü. Hâlihazırda İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam etmekte olan davanın kapsamı her yeni gelişmeyle birlikte genişletilerek sürdürüldü.

Ergenekon soruşturması, suçlamaların kapsamı, örgütlenmenin yaygınlığı, emekli ve muvazzaf TSK mensuplarının ve üst düzey komutanların dâhil edilmesiyle ken-

¹⁶⁸ Yalçın, Doğan, 2007, 'On Yıldır Ne Yaptınız Siz, Hepiniz', *Hürriyet*, 2 Şubat.

¹⁶⁹ Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Soruşturmada Bir Yön Eksik Kalıyor', *Hürriyet*, 14 Temmuz.

dine özgü farklılıklara ve ilklere sahne oldu. Ancak soruşturmanın seyrindeki gelişmeler, her yeni gözaltı dalgasında siyasi platformda, toplumda ve basında anında yankısını buldu. Ayrışma ve kutuplaşmalar, her seferinde biraz daha arttı.

Yazılı ve görsel basın soruşturmaya ve gözaltı operasyonlarına karşı tavrını, iktidara karşı tutumlarına ve genel yayın çizgilerine uygun biçimde belirlediler. Dolayısıyla, derin devletin tasfiyesi konusunda yargısal süreci destekleyen bir uzlaşma sergilemediler. Soruşturma ve yargılama sürecindeki gelişmeler, varolan tartışmayı her seferinde daha ileri bir noktaya taşıdı.

Ayrışmanın ilk görünümü soruşturmanın adlandırmasında kendini gösterdi. *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri operasyonları ve soruşturmayı adlandırırken “terör örgütü” ifadesini kullanmaktan özenle kaçınırken, soruşturmayı destekleyen ve iktidar yanlısı olmakla suçlanan basın ise terör örgütü vurgusunu kullanmaya özen gösterdi. *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri “Ergenekon soruşturması” veya “Ergenekon davası” demeyi tercih ederken, *Zaman*, *Taraf* ve *Radikal* ise “Ergenekon terör örgütü” ifadesini kullandılar.

Ana akım medya soruşturmanın, dolayısıyla yargının, hükümetin siyasi çıkarları temelinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) karşıtlarını sindirmek ve korku toplumu yaratmak için kullanıldığını ileri sürdü. Soruşturmayı destekleyen gazeteler ise, soruşturma ve davayı, “Cumhuriyet tarihinin en önemli davası”, “yüzyılın davası”, “tarihi fırsat” ve “devletin bağışsıklarının temizlenmesi” olarak değerlendirdiler.

Murat Belge, medyadaki bu ayrışmayı toplumdaki cepheleşmeye bağladığı yazısında, soruşturmayı eleştiren medyanın bir bölümünün tutumunu, devletin sözcülüğüne dayalı yayın çizgisine bağladı:

Toplumun kendisinde bir cepheleşme var; o olduğu içindir ki medyanın bir bölümü cephenin o tarafında yer almayı tercih ediyor. Bu tercihin tarihe dayanan nedenleri var. Bir kurum ki şimdiki sahibi veya çalışanlarından çok önce devletin topluma iletmek istediği bilgi ve düşüncelerin sözcüsü olmuş, böyle bir ortamda o gazetenin başka bir yerde olacağını hayal edemezsiniz.¹⁷⁰

ERGENEKON İLE VELİ KÜÇÜK'E İLK KEZ 'DOKUNULDU'

Daha önceki derin devlet olaylarında adları geçmekle birlikte ‘dokunulmayan’ bir kısım zanlılar, bu operasyonlar kapsamında sorgulandılar veya tutuklanarak cezaevine konuldular.

Adı ilk kez Susurluk skandalında ortaya çıkan ve hiç bir adli soruşturma geçirmeyen Emekli Tuğgeneral Veli Küçük, yıllardan sonra ilk kez yasalarla yüzleşti.

170 Belge, Murat, 2009, ‘Niçin Herkes Değil?’, *Taraf*, 20 Ocak.

Susurluk'taki kazadan sonra hakkındaki iddialar nedeniyle TBMM'de oluşturulan komisyona gidip ifade vermeyi reddeden, Tuğgeneral rütbesine terfi ettikten sonra emekliye ayrılan Küçük, Ergenekon soruşturmasında ilk kez gözüne alındı.¹⁷¹ Veli Küçük'ün Susurluk'tan bu yana öyküsünü *Zaman*'dan Tamer Korkmaz şöyle özetledi:

Susurluk hadisesinin kilit isimlerinden biriydi. Veli Küçük'ün adı ilk kez Hanefi Avcı'nın TBMM Susurluk Komisyonu'na verdiği ifade sırasında (13 Şubat 1997) ortaya atılmıştı... Avcı, komisyona "...İzmit bölgesinde Veli Küçük mesela; şu anda Karadeniz Bölgesi'nde (Giresun'da) general zannediyorum. Bütün bu mafyacılarla çok sıkı irtibatı var. Mafyacıların bağlantılarını incelediğiniz zaman çok sıkı diyalogu olduğunu görürsünüz" diyerek "Küçük Dosyası"ni açmış oluyordu. Adı Susurluk filminin ortalarına doğru zikredilmiş olsa da, Veli Küçük'ün filmin başlangıç sahnesinde önemli bir rolü vardı. Susurluk Kazası meydana geldiğinde, Küçük "Kocaeli İl Jandarma Alay Komutanı" idi... Neticede, Veli Küçük, Abdullah Çatlı'nın deşifre olmasını engelleyememişti... İstanbul DGM Savcısı, Çatlı'ya ait cep telefonu dökümlerinde Veli Küçük'ün ismine rastlayınca Genelkurmay Başkanlığı'na suç duyurusunda bulundu... Genelkurmay'ın isteği üzerine, Jandarma Genel Komutanlığı Küçük'le ilgili iddiaları araştırmak üzere bir komisyon kurdu... Araştırma sonucunda Veli Küçük'le ilgili suç unsuruna rastlanmadı! Küçük, araştırma komisyonuna verdiği ifadede, Abdullah Çatlı, Mahmut Yıldırım, Sami Hoştan ve Sedat Peker gibi isimlerle "istihbarat temini" için konuşmalar yaptığını söylemişti!... Veli Küçük, Susurluk'tan sonra tuğge neralliğe terfi etti. Sonra da emekli oldu...¹⁷²

Ergenekon soruşturması kapsamında tutuklanan Veli Küçük, adeta derin devlet iddiaları ve davalarıyla özdeşleşen aktörlerden biri olarak her dönemde gündemdeki yerini korudu. JİTEM temelinde jandarmayla bağlantılı tüm iddialarda adı geçmesine rağmen, Susurluk'la başlayan derin devlet yargılamalarında askerin dokunulmazlığının simgelerinden biri olan Küçük, bu süreçte, idari açıdan da aklanarak görevinde terfi ettirilmişti:

Eğer bu ülkede Meclis ve Yargı on yıl boyunca Veli Küçük'ün ifadesini alamadıysa bunun bir tek nedeni var. Devlet buna engel oldu ve Veli Küçük aksine terfi ettirildi. Hatırlayın Susurluk sürecinde Mehmet Ağar dâhil herkes hep ne dedi? "Bunlar devlet sırrıdır, bilgi veremem" dediler...¹⁷³

Küçük'ün, hakkındaki tüm iddia ve şüphelere rağmen cezalandırılmak bir yana terfi edilerek ödüllendirilmesinde kuşkusuz kurumsal korumanın rolü büyüktü. Komutanlarınca daima korunmuş ve iddiaların en yoğun olduğu günlerde dâhi onun yerine komutanları iddiaları yanıtlayarak, kuşkuları dağıtmaya çalışmıştı:

171 *Hürriyet*, 2008, 'Küçük'e Dokunmaya Askerden Yeşil Işık', 25 Ocak.

172 Korkmaz, Tamer, 2004, 'Tutturmuşlar Bir JİTEM', *Zaman*, 28 Aralık.

173 Düzal, Neşe, Mahmut Övür söyleşisi, 2009, '11. Operasyon Medya ve Siyasete: "Medyada Ergenekoncular Temizlenecek"', *Taraf*, 12 Ocak.

Tuğgeneral Veli Küçük'ün adı, Susurluk'la ilgili "gerçekçi ve tarafsız" çalışmalar yapan bütün gazetecilerin ve araştırmacıların önüne bir şekilde çıktı... Bir dönemin faili meçhul cinayet kurbanlarının tümünün onun bölgesinde bulunması, eski MİT Müsteşarı ve Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman tarafından, "Belki de şüpheleri üzerine yöneltmek için oraya atılmıştır" diye yorumlandı.¹⁷⁴

Susurluk sürecinde derin devletle hesaplaşamamanın doğal sonucu olarak, tasfiye edilemeyen yapılanmaların yakın tarihe kadar faaliyetlerini sürdürmesi, Ergenekon'la Susurluk arasındaki ilişkinin sık sık gündeme gelmesine yol açtı. Ergenekon'u, daha geniş ve kapsamlı olması nedeniyle, Susurluk'un devamı olarak niteleyen Mahmut Övür, iki olayın derin devletle bağlantıları bakımından arasındaki farkları ortaya koyarken, kontrgerillanın özünün asker olduğunu, Ergenekon'la birlikte bu ayağın deşifre olduğunu söyledi:

Aslında Ergenekon Susurluk'un devamı... Ama Ergenekon Susurluk'un çok daha geniş ve kapsamlı bir hali. En büyük fark şu. Ergenekon çok farklı kesimleri bir araya getirdi. Susurluk devletin içindeki devletçi, milliyetçi, ülkücü kadrolarla devletin dışındaki ülkücü kesimlerin oluşturduğu sağcı bir derin devlet yapılanmasıyken... Mesela Susurluk'un mafyası bile eski ülkücülerden oluşurken... Ergenekon Susurluk'un sağcı kesimleriyle yetinmedi. Ergenekon bu yapıya solu da kattı. Susurluk'ta yer almayan solun ve Kemalistlerin bir kesimini de içine aldı. Böylece hem darbeci yapı çok genişletildi hem de bu yapı "ulusalçı, cumhuriyetçi, laik" denilen bir ideolojik temele oturtuldu... Susurluk'ta işin polis ayağı deşifre oldu. Şimdi Ergenekon'la birlikte bu yapının asker ayağı da deşifre oldu. Zaten kontrgerillanın özü askerdir, Özel Harp Dairesi'dir. Susurluk'ta bu yapıyı açığa çıkartmaya kimsenin gücü yetmemişti. Şimdi yetiyor.¹⁷⁵

Etyen Mahçupyan, derin devletin ideolojik ve operasyonel boyutlarını ve işlevlerini değerlendirdiği yazısında, yarattığı yasa dışı iktidar alanıyla bu yapının tamamen tasfiyesinin mümkün olmadığını Ergenekon yapılanması bağlamında şöyle somutladı:

Türkiye'de "derin devlet" denen olgunun iki ayağı var ve "normal" dönemlerde ayrışan bu iki ayak, "kriz" anlarında doğal bir biçimde bütünleşiyor. Söz konusu ayaklardan biri "ideolojik" derin devlettir. Başta asker olmak üzere, yargı ve diğer bürokratik kurum ve şahsiyetleri birbirine bağlayan bu hiyerarşik ağ, sivil siyaseti, medyayı ve sivil toplumu engelleyerek ve yönlendirerek istediği noktada tutmayı hedefler. Amaç rejimin olduğu gibi kalması, yani daha demokratik hale gelmemesidir... Ama sırf ideolojik kurgu ile ülkeyi darbe ortamına getirmeniz mümkün değil. Sokağa da hâkim olmanız, toplumun sokaktan çekilmesini sağlamanız lazım. Dolayısıyla derin devletin bir de "operasyonel" ayağı

174 Altaylı, Fatih, 1998, 'Koman, Küçük'e Kefil mi?', *Hürriyet*, 3 Mart.

175 Düzel, Neşe, Mahmut Övür söyleşisi, 2009, '11. Operasyon Medya ve Siyasete: "Medyada Ergenekoncular Temizlenecek"', *Taraf*, 12 Ocak.

var. Cinayet işleyecek, kargaşa çıkartacak, tahrik edecek, manipülasyon yapacak farklı tiyette kadrolar gerekiyor. Öyle ki, derin devletin ideolojik kanadının iktidara el koyması meşru hale gelebilirsin... Bugün de Ergenekon çetesi denen oluşum, esas olarak iktidarı uzun vadeli ele geçirmeyi ve rejimi demokratikleşmeyi engelleyecek şekilde konsolide etmeyi planlamaktaydı. İşin ideolojik kanadında doğal olarak bir sürü asker, akademisyen ve işadamı var. Ancak hiyerarşinin tepesinde bazı ordu mensuplarının olduğu ve zaten sistemin de bu sayede gizli ve disiplinli kaldığı açık. Buna karşılık işin operasyonel tarafında ise, geçmişten bu yana devlet içinde ve çeperinde taşınan suça batmış çeteler ve hücreler bulunuyor.¹⁷⁶

BASININ ERGENEKON TANIMLAMASI

Gazete ve yazarlar, Ergenekon'u farklı biçimlerde tanımladılar. Aynı biçimde soruşturmanın önemine dair vurgular da farklılık gösterdi. Bu tanımlama ve vurgularda, yargı önemli bir unsur olarak ortaya çıktı. Soruşturma sürecinde görev alan savcılar ve hâkimler, kararları ve tasarruflarıyla, eleştirilerin hedefi oldular.

Yasemin Çongar, *Taraf*'ın yaklaşımını özetlediği yazısında, Ergenekon soruşturmasını, "Şiddet kullanıp istikrarsızlık yaratarak siyasetin akışını değiştirmeyi ve darbe zemini hazırlamayı denediğinden, bu amaçla bugüne dek birçok suikasti, saldırıyı planlayıp gerçekleştirdiğinden kuşkulanan, sivil-asker bürokraside, siyasette, iş dünyasında, basında uzantıları olduğu sanılan bir çetenin ortaya çıkarılması çabası" olarak tanımladı. Çongar ayrıca, derin devlet olarak nitelediği bu yapının üzerine gitmenin, yargının ve siyasi iradenin kararlılığına bağlı olduğunu belirtti:

Öte yandan, içinde emekli ve muvazzaf subayların, gazetecilerin, en üst kademelerde görev yapmış bürokratların ve siyasetçilerin olduğu söylenen bir derin devlet yapılanmasının üstüne gitmek, sadece kararlı bir yargıcı değil, hiç kuşkusuz o yargıcın elini tutmayacak kararlı bir siyasi iradeyi de gerektiriyor.¹⁷⁷

Zaman yazarı Mümtaz Er Türköne Ergenekon davasının önemini, davanın devlet içindeki suç örgütlerinin tasfiyesi dışında güvenlik hizmeti veren kurumların siyasi denetimi ihtiyacını ortaya koymasına dayandırdı:

Ergenekon davası Türkiye'de bir devri kapatıp yeni bir devir açacak kadar önemli bir dava. Önemi, sadece devlet içine yerleşmiş suç örgütlerinin tasfiyesi ile sınırlı değil. Bu dava devletin üstlendiği en önemli sorumluluğun, yani güvenlik hizmetinin nasıl suiistimal edildiğini; ülke ve vatandaşlara yönelik bir tehlikeye dönüştüğünü gösteriyor... Bu yüzden devlet düzeninin en temel kuralı, güvenlik hizmeti veren kurumların denetlenmesidir... Güvenlik birimleri

176 Mahçupyan, Etyen, 2009, 'Derin Devletin İki Ayağı', *Taraf*, 13 Ocak.

177 Çongar, Yasemin, 2008, 'Körleşen Simetri, Kapatma Davası ve Ergenekon', *Taraf*, 25 Mart.

üzerinde çok güçlü ve etkili bir siyasî denetim mekanizmasına ihtiyacımız var. Ergenekon davası bize özlü bir şekilde bu ihtiyacı anlatıyor. Hem Başbakanlığın hem de TBMM'nin bu alanda inisiyatif sahibi olması ve bu inisiyatifin kurumlaşması şart. Denetimsiz gücün verdiği zararların, taşıdığı potansiyel tehlikelerin başka türlü önünün alınması mümkün değil.¹⁷⁸

Hürriyet gazetesinin Ergenekon soruşturmasına ve davasına bakışı, daha ziyade eleştiri temelinde gelişti ve bu eleştiriler soruşturmanın yürütülüş biçimine ve amacına yöneldi. Bu çerçevede birçok gerekçe ileri sürüldü. Bunlardan ilki, soruşturmanın AK Parti karşıtlarını sindirmek ve gözdağı vermek için kullanıldığıydı:

Ergenekon örgütü ile ilgili dava sürecine ve soruşturmanın yürütülme biçimine yönelik eleştirilerimizin nedeni, bu soruşturmanın AKP'ye muhalif çevreleri sindirmek için de kullanılıyor olmasıdır... Bu dava AKP muhaliflerini sindirmek için bir araç olarak kullanılıyor, iddianame o kadar özensiz ve kötü yazıldı ki asıl suçluların yakayı kurtarmaları mümkün olabilir, dava süreci sanıkların insan haklarına saygı açısından tam bir rezaletti!¹⁷⁹

Hürriyet yazarı Rahmi Turan “sindirme ve susturma politikası” olarak nitelediği soruşturmanın hedefine ulaştığını belirtti:

Siz bundan ne anlıyorsunuz bilemeyiz ama biz “sindirme ve susturma politikasının” hedefine ulaştığı sonucuna varıyoruz. Muhalifleri birer birer susturuyorlar!... Bu gidişle sessiz, suskun bir korku toplumu haline geleceğiz.¹⁸⁰

Tufan Türeñç de, operasyonların korku toplumu yaratmaya dönüştürüldüğünü ve yargının “AKP karşıtlarını” susturmak için iktidarca kullanıldığını belirtti:

Suç çetelerinin ortaya çıkarılması için başlatılan operasyonlar bir korku toplumu yaratmaya dönüştürüldü. Yargı, AKP karşıtlarını susturmak için iktidar tarafından kullanılıyor. Ondan sonra Başbakan çıkıp kürsülerden bas bas bağıyor: “Hukuku rahat bırakın”.¹⁸¹

AK Parti hakkında Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açılmasıyla, soruşturma kapsamındaki yeni operasyon ve gözaltılar, *Hürriyet* gazetesi tarafından “AKP'yi kapatma davasına karşı rövanş” olarak nitelendirildi. *Hürriyet*, “Gözaltı emri niye iki gün bekletildi” başlıklı haberinde, Ergenekon soruşturması kapsamındaki 6. dalga operasyonunun, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın kapatma davasında sözlü açıklama yaptığı güne denk getirildiğini ileri sürdü:

Ergenekon soruşturması çerçevesinde dün sabah yapılan gözaltılar için polise verilen emrin 29 Haziran tarihini taşıması kafaları karıştırdı. Emir iki gün bek-

178 Türköne, Mümtaz Er, 2008, 'Denetimsiz Güvenlik Gücü, Suç Örgütüne Dönüşür', *Zaman*, 28 Kasım.

179 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Bizim İşimiz Gerçeklerle Dedikodularla Değil', *Hürriyet*, 15 Ocak.

180 Turan, Rahmi, 2009, 'Susan Türkiye Daha mı İyi?', *Hürriyet*, 26 Ocak.

181 Türeñç, Tufan, 2009, 'Gazze Fiyaskosu', *Hürriyet*, 19 Ocak.

letildikten sonra, polis dün sabah gözaltıları gerçekleştirdi. Kulislerde, gözaltı emrinin, Yargıtay Başsavcısı'nın AKP'nin kapatılma davasında Anayasa Mahkemesi'nde sözlü açıklama yaptığı güne denk getirildiği iddia edildi... Bir gün sonra ise İstanbul Nöbetçi 10. Ağır Ceza Mahkemesi'nden gözaltına alınacak kişilerin adreslerine ilişkin arama kararı çıkartıldı. Dün de 150 polisten oluşan ve savcıların da yakından takip ettiği 40 ayrı ekip, çeşitli adreslere operasyon düzenledi.¹⁸²

Ertuğrul Özkök, soruşturmanın birçok kişide “bir şeylerin rövanşı alınmaya çalışılıyor duygusu” yarattığını belirtti:

Soruşturma daha şimdiden ideolojik bir zihniyete teslim olma sinyalleri veriyor. Daha şimdiden çok sayıda insanın kafasında “Bir şeylerin rövanşı alınmaya çalışılıyor” duygusu yaratmıştır.¹⁸³

Tufan Türeñç, gözaltıları darbe dönemlerine benzeterek, savcıların gözaltına alınmasını istediği isimlerin tümünün “AKP karşıtları” olmasının, soruşturmada güdülen amacın ne olduğuna dair ipuçları verdiğini, belirtirken,¹⁸⁴ Ferai Tınç ise gözaltılarla kapatma ihtimaline karşı “AKP'nin gardını aldığına” vurgu yaptı:

Savcının gözaltına alınmasını istediği isimlerin tümünün AKP karşıtları olması, güdülen amacın ne olduğunun ipuçlarını veriyor...Başbakan, Ergenekon davasını İtalya'daki Temiz Eller Operasyonu'na benzetiyor. Hem de bu benzetmeyi o gün yapıyor. AKP'ye muhalefetin en sert zirvelerindeki isimlerin sabaha karşı, 12 Mart ya da 12 Eylül tipi ev baskınlarıyla gözaltına alındıkları gün [...] Kaldı ki AKP, partinin kapatılma ihtimaline karşı gardını alırken, muhalefeti susturmaya bu denli abanırsa, temiz eller operasyonu derken kendi ellerini kirlenmesinden korkarım.¹⁸⁵

Cüneyt Ülsever de, “darbecilerin”, “darbe” yöntemiyle gözaltına alınmalarının amacının “rövanş” olduğunu belirtenler arasındaydı:

“Darbecileri” yine bir “darbe” ile sabah yataklarından gözaltına almaları esas amacın üzüm yemek olmadığı, amacın rövanş olduğu, ortalıkta büyük pazarlıklar döndüğü iddialarını güçlendiriyor.¹⁸⁶

“Rövanş” değerlendirmesi, soruşturmayı destekleyen gazete ve yazarlarca tepkiyle karşılandı. *Zaman*, kapatma davası ile soruşturma arasındaki ilişkiyi, “soruşturma üzerinde baskı oluşturmak” ve “yargıyı etkileme çabası” olarak yorumladı. Soruşturma karşıtlarını AK Parti'nin kapatılması davasında takındıkları tutumla kıyaslayarak eleştirdi. Mümtaz Er Türköne, “rövanş” başlıklı yazısında, soruş-

182 *Hürriyet*, 2008, ‘Gözaltı Emri Niye İki Gün Bekletildi’, 2 Temmuz.

183 Özkök, Ertuğrul, 2008, ‘Asacaksın Beni, Memleket Kurtulacak’, *Hürriyet*, 3 Temmuz.

184 Türeñç, Tufan, 2008, ‘Canım Sıkılıyor’, *Hürriyet*, 2 Temmuz.

185 Tınç, Ferai, 2008, ‘Dikkat Edin Elleriniz Kirlenmesin’, *Hürriyet*, 23 Mart.

186 Ülsever, Cüneyt, 2008, ‘Manzara-i Umumiye’, *Hürriyet*, 2 Temmuz.

turma ile kapatma davası arasında ilişki kurulmasını “akıl dışı” olarak niteleyerek bu iddianın her iki yargıyı da vebal altına soktuğunu belirtti:

Ergenekon terör örgütü soruşturması ile AK Parti’nin Anayasa Mahkemesi’nde görülmekte olan kapatma davası arasında kurulan ilişki akıl dışı... Ergenekon’un özellikle son gözaltılar safhasını AK Parti kapatma davasının rövanşı olarak görmek ve göstermenin tek anlamı var: Ergenekon soruşturması üzerinde psikolojik bir baskı oluşturarak gerçeklerin ortaya çıkmasını engellemek... Rövanş, yargının iki alanı üzerinden alınmaz. Rövanş iddiasının kendisi, doğrudan yargıyı, özellikle anayasal yargıyı vebal altına sokuyor.¹⁸⁷

İhsan Dağı, Baykal’ın soruşturma savcısının Başbakan’dan emir ve direktif aldığı iddialarının, kapatma davası savcısının Baykal’dan veya Ergenekon liderlerinden mi direktif aldığı sorusunu gündeme getireceğini belirtti:

Baykal da Ergenekon soruşturmasını yürüten savcının Başbakan’dan emir ve direktif aldığını ima ediyor. “Ergenekon, Başbakan’ın kişisel davasıdır” demekle bunu kastediyor Baykal. Savcılar böyle emirler alıyorsa sormazlar mı adama, AK Parti’ye kapatma davası açan başsavcı kimden emir ve direktif almıştı peki? Ergenekon’un liderlerinden mi, yoksa Baykal’ın kendisinden mi? Baykal’ın iddiasının mantıkî uzantısı budur.¹⁸⁸

Soruşturmayı eleştiri ve tepkiyle karşılayan kesimlerin bir başka karşı çıkışı, soruşturma ile ilgisi olmadığını ileri sürdükleri kişilerin de soruşturmaya karıştırılmalarıydı. Soruşturmada “sapla samanın birbirine karıştırıldığını” ileri süren *Hürriyet* gazetesi yazarları, bu yöntemle derin devletin ortaya çıkarılması ve cezalandırılması amacından uzaklaşıldığını ve dolayısıyla soruşturmanın inandırıcılığını yitirdiğini belirttiler:

Kişisel olarak Ergenekon isimli bir örgütün varlığına, bazı karanlık işler çevirmiş olduklarına ikna olmuş durumdayım. Ancak, bu işle hiç ilgisi olmayan insanların isimlerinin uyduruk ifadelerle, sahte belgelerle soruşturmaya karıştırılmış olmasını kabul edemiyorum... Böyle savruk bir soruşturmanın, gerçek suç ve suçluyu laf ve belge kalabalığı arasında kaybetmesinden de endişe ediyorum.¹⁸⁹

Enis Berberoğlu Susurluk süreciyle kıyaslayarak yaptığı değerlendirmede, aradaki farkın soruşturma tekniği olduğunu, Ergenekon’da failerin seçilerek, suçlamaya uygun olaylar arandığını belirtti:

Mesleğinin tek güvencesi ifade özgürlüğü olan gazeteci darbe ister mi? Tabii ki hayır... Ama gazetelerle darbe soruşturması eleştiriliyor. Bu yaman çelişki neden diye merak mı ettiniz? Aslında çok sebebi var ama biz birkaçını sayalım yeter. 1) Ergenekon-Susurluk farkı: Dikkat ediyorum, Susurluk ilişkilerini aylarca ve hatta yıllarca mercek altında tutan birçok kalem (bendeniz dâhil!) Ergenekon

187 Türköne, Mümtaz Er, 2008, ‘Rövanş’, *Zaman*, 8 Temmuz.

188 Dağı, İhsan, 2008, ‘Savcılara Kim Emir Veriyor?’, *Zaman*, 8 Temmuz.

189 Berberoğlu, Enis, 2008, ‘AKP Medyasının Görmezden Geldiği Bölüm’, *Hürriyet*, 16 Ağustos.

soruşturmasına mesafeli duruyor. Bence Susurluk ve Ergenekon'u ayıran soruşturma tekniğidir. Susurluk'ta seri cinayetler işlendi, bombalar atıldı, devletin istihbarat mekanizması adeta ikiye bölündü, resmi raporlar medyaya sızdı. Kamyon Mercedes'e çarptığında ilişki ağı sergilendi. Susurluk faili meçhullerin sorumlularını yakalayıp adalete çıkartma sürecidir. Ergenekon'da ise izlenimim, failerin seçilip, suçlamaya uygun olaylar arandığıdır. 2) Eski davalara kulp aranıyor...3) Darbe yöntemleri uygulanıyor...4) İş kara mizaha dökülüyor...¹⁹⁰

Rahmi Turan, içi boş bir soruşturma olmadığı halde emekli generaller, profesörler ve YÖK Başkanı gibi her cinsten insanın bir araya gelmesiyle "aşure" gibi bir gizli örgütün olamayacağını, bu nedenle soruşturmanın inandırıcılığının azaldığını ve ciddi iddiaların bile sulandırıldığını belirtti:

Ergenekon, içi boş bir soruşturma değil ama sapla saman birbirine karıştırılınca inandırıcılığı azalıyor [...] Evet, kazı yapılarak yeraltından çıkarılan silah ve bombalar endişe veriyor, fakat bunlarla emekli generallerin, profesörlerin, eski YÖK Başkanı'nın ve Bedrettin Dalan'ın ne ilgisi olabilir? Her cinsten insanın bulunduğu "aşure gibi" bir gizli örgüt olamaz. Soruşturmanın rejim mücadelesi gibi gösterilmesi yanlış! Toprak altından çıkarılan silahların üzerine sonuna kadar gidilmeli. "Bunları kimler koydu, bağlantıları nedir?" Mutlaka bulunmalı ve kamuoyuna açıklanmalı. Ancak... Çok kişiye inandırıcı gelmeyen, sindirme ve baskı izlenimi yaratan gözaltıların, en ciddi iddiaları bile sulandırdığı bilinmeli [...] Türkiye bir hukuk devletidir ve yargı gerekeni yapacaktır. Suçlu olanlar elbette cezalandırılmalı, ama ya suçsuzlarsa? Onlara şimdiden "suçlu" damgası vurmak, telafisi mümkün olmayan zararlar yaratmaz mı?¹⁹¹

Mehmet Y. Yılmaz da dedikodular ve önemsiz sanıklarla asıl fotoğrafı görebilmenin zorlaştığını ve bu durumun asıl amacın laik muhalefeti cezalandırmak olarak düşünülmeye yol açtığını belirtti:

İddianame gereksiz ayrıntılar, dedikodular ve önemsiz sanıklar ile o hale getirildi ki, asıl fotoğrafı görebilmek giderek güçleşti. Bu davayla ilgili kuşku da bundan ileri geliyor. Asıl amacın, yüzlerce faili meçhul cinayetin, terör eyleminin ve yasadışı faaliyetin odağı olan bir devlet içi gizli örgütünü cezalandırmaktan çok, bundan yararlanarak laik muhalefeti cezalandırmak olduğunu düşünmemin nedeni budur.¹⁹²

Ahmet Hakan, Sabih Kanadoğlu ile İbrahim Şahin'in aynı kefeye konmasını soruşturma hatası olarak değerlendirdi:

Eğer savcı olsaydım... Devletin derin ve kirliliğe güçlerine karşı verdiğim güzelim mücadelenin, "AKP muhaliflerine yönelik sindirme operasyonu" diye algılanmasının önüne geçmek için var gücümle çaba harcardım... Eğer savcı olsaydım...

190 Berberoğlu, Enis, 2008, 'Fail Tamam, Olay Eksik', *Hürriyet*, 8 Temmuz.

191 Turan, Rahmi, 2009, 'Allahın Adaleti Var', *Hürriyet*, 18 Ocak.

192 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Öyle Görünüyor ki İki Ayrı Örgüt Var', *Hürriyet*, 13 Ocak.

Derin devletin pisliklerini ortaya çıkarmak için giriştiğim muhteşem savaşı, bir manipülasyon yavşağı olan Tuncay Güney adlı şahsın üzerinden yükseltmeyi denemedim... Eğer savcı olsaydım... Ya Sabih Kanadoğlu ile İbrahim Şahin'i aynı kefeye koymazdım... Ya da "İbrahim Şahin hücresi" ile "Sabih Kanadoğlu hücresi"nin arasında ne türden bir bağ olduğunun işaretlerini çakardım.¹⁹³

Tufan Türeñç, karanlık işler çevirenlerin arasına, laik cumhuriyet yanlılarının sokulmasıyla davanın yozlaştırıldığını ve hukuk devletinin zedelendiğini belirtti ve bunun suçlusunu olarak "bir üst akıl" işaret etti:

Türk toplumunu korku toplumuna dönüştüren Ergenekon Davası ve dalga dalga sürdürülen soruşturması anlaşılıyor ki artık iktidarın da kontrolünden çıktı. Karanlık işler çeviren, cinayetler işleyen, her türlü pislığe bulaşan devlet içine çöreklenmiş çete mensuplarının arasına laik demokratik cumhuriyet yanlılarını sokma gayretleri yüzünden hem dava yozlaştırıldı, hem de hukuk devleti zedelenmeye başladı. Bunun suçlusunu, soruşturmayı yürüten savcı Zekeriya Öz ve yardımcıları mı? Yoksa onların arkasındaki görünmeyen, Türkiye'yi bir başka yöreğe oturtmayı amaçlayan "bir üst akıl" mı?¹⁹⁴

Hürriyet yazarlarınca Ergenekon soruşturmasına yönelik olarak dile getirilen iddialar, basında pek çok yazar tarafından eleştiriyile karşılandı. Söz konusu yazarlar, Ergenekon'un bir "derin devlet" yapılanması olduğu ve bu nedenle de her yeni operasyonun bu yapılanmanın boyutlarını gösterdiği noktasında birleşti. Murat Belge soruşturma kapsamında farklı kişilerin bir araya gelmelerini, "derin devlet" gibi geniş bir yapı içindeki karmaşık işbölümüne dayandırdı:

Ancak "derin devlet" gibi metaforlarla anlatabildiğimiz son derece geniş bir yapının içindeki karmaşık işbölümünden söz ediyoruz. Onun için, şu son gözaltı dalgasına karşı üretilen "o adamla bu adam nasıl bir arada olur?" mugalâtasının hiçbir geçerliliği yok. Yapılan işin kendi mantığı bunun böyle olmasını gerektiriyor. Askeri, yargıcı, profesörü, gazetecisi, sendikacısı olmadan "derin devlet" olabilir mi?¹⁹⁵

Zaman yazarı Mustafa Ünal da, "çetelerin anası" olarak nitelediği Ergenekon'un her yere dal budak salan büyük bir suç şebekesi olduğunu belirterek yeni gözaltıları, çetenin boyutlarına bağladı:

AK Parti'yi kapatma davasını anlamaya çalışırken, Ergenekon çetesinden yeni gözaltılar yaşandı... Hâlâ Ergenekon çetesinin boyutlarını tam kavrayabilmiş değiliz. Her yere dal budak salan büyük bir suç şebekesiyle karşı karşıya olduğumuz bir gerçek. Amaçları ses getirecek eylemlerle ülkeyi kaosa sürüklemek... Ergenekon, çetelerin anası.¹⁹⁶

193 Hakan, Ahmet, 2009, 'Eğer Ergenekon Savcısı Olsaydım', *Hürriyet*, 15 Ocak.

194 Türeñç, Tufan, 2009, 'Başbakan ve Adalet Bakanının Dikkatine', *Hürriyet*, 12 Ocak.

195 Belge, Murat, 2009, 'Cinnetin Kökü', *Taraf*, 13 Ocak.

196 Ünal, Mustafa, 2008, 'Ergenekon'dan Rahatsız Olanlar', *Zaman*, 26 Mart.

ASKERİ YARGI - SİVİL YARGI AYRIMI

Devlet içindeki “derin” ilişkiler ağı veya örgütlenmelerinde adı geçen asker kişi ve bürokratların yargılanmaları her dönemde sorun oldu. Jandarma teşkilatı, Susurluk sürecinden bu yana çeşitli vesilelerle eleştirilerin odağında bulunmasına rağmen sürekli olarak yargılama süreçlerinin dışında tutulmaya çalışıldı. Şemdinli’deki bombalama olayıyla ilgili yargı süreci başlayana kadar bu durum devam etti. Şemdinli davasında, tartışmalı bir yargılama sürecinin sonunda ne yazık ki, suç işleyen askerlerin sivil yargıda başlayan yargılamaları tamamlanamadı.

Şemdinli davası, yargı bağımsızlığı ve yargının tarafsızlığı, asker kişilere “dokunmanın” bedeli ve hâkim (ve savcı) güvencesi konularında yarattığı travmalarla Türkiye yargılama tarihine geçen bir davaydı kuşkusuz.

Böyle bir davanın sonraki sürece damgasını vurması da yadırgatıcı olamazdı. Nitekim sivil yargıyla başlayan, askeri yargıyla devam eden bu davada edinilen “deneyim”ler, basının da aracılık etmesiyle sürmekte olan Ergenekon davasında yeniden gündeme getirildi ve ek iddianame kapsamındaki darbe suçlarının askeri mahkemede görülmesi gerektiği ileri sürüldü.

Emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek’e ait “darbe günlükleri”nin Ergenekon davası iddianamesinde yer almaması, basında, davanın askeri yargıda mı, yoksa sivil yargıda mı görüleceği tartışmalarını başlatan ilk gelişme oldu. Günlüklerin iddianamede yer almamasını “dağ fare doğurdu” sözüyle değerlendirenler, aynı zamanda konunun sivil yargının görev alanına girmediğini iddia ettiler. Buna karşın günlüklerin sivil yargının görev alanına girdiği tezini savunanlar, günlüklerle ilgili soruşturmanın ikinci bir dava konusu olması gerektiğine vurgu yaptılar. Nitekim günlükler, Ergenekon davası açıldıktan sonra aralarında emekli generallerin de bulunduğu yeni gözaltılarla soruşturma genişletilince ek iddianame kapsamında yer aldı.

Darbe günlüklerinin ilk iddianamede yer almamasını doğal karşılayarak konunun sivil yargının görev alanına girdiğini ve asıl beklentinin darbe davası olduğunu savunanlar bu beklentilerini şöyle dile getirdiler:

İddianame hakkında verilen resmi bilgiler esas alındığında, davanın darbe planlarıyla ilgili olmadığı, bir darbenin altyapısını hazırlamaya yönelik faaliyetleri amaçlayan bir terör örgütü ile ilgili olduğu görülmektedir. Zaten, başlangıcından itibaren yürütülen soruşturma bu çerçeveye oturtulmuştu. Darbe günlüklerinin iddianamede yer almamasını bu bakımdan tabii karşılamak gerekir. Ancak, bu soruşturma dışında, adli yargının darbe günlükleri çerçevesinde yeni bir soruşturma başlatması ve bu konudaki tartışmaları ayrı bir dava konusu yapması gerekmektedir. Türkiye, asıl darbe davasını beklemektedir. Aslında, günlüklerin Nokta dergisinde yayımlanmasından hemen sonra böyle bir soruşturmanın başlatılması gerekirdi, bu olmamıştır, yapılamamıştır. Darbe teşeb-

büslerinin soruşturulması bir yana, herhangi bir muvazzaf subayın isminin bile geçtiği soruşturmaların nasıl sonuçlandığını hepimiz biliyoruz... Bir bütün olarak baktığımızda, “darbe suçu”nun askerî bir suç olarak kabulü mümkün olmadığı için, asker kişilerin gerek muvazzaf iken gerekse emekliliklerindeki fiilleri dolayısıyla askerî yargıda yargılanmaları mümkün değildir. Mevcut iddianame çerçevesinde, sadece emeklilik dönemlerine dair fiiller söz konusu olduğundan, zaten askerî yargının görev alanından bahsedilemez. Darbe günlükleri çerçevesinde açılacak yeni bir soruşturmanın da, sadece muvazzaflık döneminde işlenmiş birtakım fiilleri ihtiva etmesinden dolayı askerî yargının görev alanında kabulü mümkün değildir; bu fiiller muvazzaflar tarafından da işlenmiş olsa askerî suç veya görevle ilgili bir suç olarak değerlendirilemeyeceğinden askerî yargıya havale edilemez... İddianame sadece bir başlangıç olmalıdır. Türkiye, darbe teşebbüsleriyle ve darbelerle hukuk sistemi içinde hesaplaşmak zorundadır. Bu bakımdan, savcılarımızın desteklenmesi ve yetkilerinin artırılması gerekmektedir. Hepsinden önemlisi, 12 Eylül askerî darbesini yapanları hukuk karşısında himaye eden Anayasa’nın geçici 15. maddesi derhal yürürlükten kaldırılmalıdır. Bu madde, darbenin üzerinden 28 yıl geçtiği halde bir utanç vesikası olarak Anayasa’da varlığını koruyabilmektedir.¹⁹⁷

Ancak gelişmeler bununla sınırlı kalmadı. Emekli Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu’nun, emekli orgenerallerin görevde buldukları sıradaki darbe girişimlerinin, emekli de olsalar görevleri başındayken işledikleri için Genelkurmay Askeri Mahkemesi’nde yargılanmaları gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmasıyla tartışmanın boyutu genişledi. Ergenekon soruşturmasını destekleyen basın, bu yaklaşıma karşı çıkan görüşleri öne çıkaran haber ve yorumlara yer vermeye özen gösterdi. Nitekim *Zaman*, darbe girişiminin sivil yargının görev alanına girdiğini belirten görüşleri, “Darbe Girişimine Askeri Değil Sivil Mahkeme Bakar” başlığıyla manşetten duyurarak, daha sonra da konuyu uzun süre gündemde tuttu:

Emekli askerî hâkim Ümit Kardaş, asker kişilerin görev başında işlediği her suçun askerî suç kapsamına girmediğini belirterek, “Darbe suçu Askerî Ceza Kanunu (ACK)’nda varsa Sabih Kanadoğlu’nun söylediğini kabul edelim. Eğer bu darbe teşebbüsü askerî mahalde işlendiği için askerî mahkemede dava açılmış olsaydı ve o arada emekli olsalardı sivil statüye geçtikleri için görevsizlik kararıyla sivil mahkemeye gönderilecekti.”¹⁹⁸

Bazı yazarlar, özellikle Şemdinli deneyiminden hareketle ve darbe girişiminin cezasızlıkla sonuçlanması kaygısıyla, Ergenekon soruşturmasında da benzer sürecin yaşanmasına karşı çıktılar ve bu tavırlarını destekleyen görüşleri yansıtmak konusunda özenli davrandılar. *Zaman*, “Hukukçulara Göre, Emekli Askerlerin Yargılanma Yeri Sivil Mahkemeler” başlıklı haberde, davanın sivil yargıda görülmesi gerektiği yönündeki görüşlere yer vermeye devam etti:

197 Şentop, Mustafa, 2008, ‘Darbecilik Neden Askeri Bir Suç Değildir?’, *Zaman*, 16 Temmuz.

198 *Zaman*, 2008, ‘Darbe Girişimine Askeri Değil Sivil Mahkeme Bakar’-manşet, 13 Temmuz.

Ergenekon terör örgütü soruşturması kapsamında tutuklanan eski Jandarma Genel Komutanı emekli Orgeneral Şener Eruygur ve emekli Orgeneral Hurşit Tolon'un askerî mahkemelerde yargılanması gerektiği iddialarına hukukçulardan tepki geldi. Eski Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Ahmet Gündel, rejimi yıkmaya yönelik darbe suçlarının sivil savcılığın görev alanına girdiğini belirterek, "Gözüne alındıkları tarihten geriye doğru Sarıkız ve Ayışığı darbe girişimlerini savcılık oluşturabilir." dedi... Emekli askerî hâkim Ümit Kardaş da Askerî Ceza Usul Yasası'nın Türk Silahlı Kuvvetleri'yle ilişkisi kesilen asker kişilerin işlediği suçun askerî bir suç olmaması halinde sivil mahkemelerde yargılanacağını ifade ediyor. Kardaş, tutuklanan emekli paşaların görev zamanlarında darbe girişiminde bulunduğunu, ancak askerî savcılık tarafından bir soruşturma başlatılmadığına dikkat çekiyor. Kardaş, emekli orgeneralin artık "normal yurttaş" olduğunu belirterek, "Emekli oldular, TSK ile ilişkileri kesildi. Bu suçların Askerî Ceza Kanunu'nda yeri yok. Darbe girişimlerini cezalandırmayı öngören düzenlemeler TCK'da yer alıyor. Askerî suç da değil. Dolayısıyla askerî ceza usul yasasının kriterlerine uyuyor. Normal yurttaş bunlar."¹⁹⁹

Ergenekon soruşturması kapsamında darbe suçlamasıyla muvazzaf askerlerin sivil savcılıkça sorgulanmaları ve aynı biçimde sivillerin de askeri savcılıkça gözaltına alınmaları, askeri yargı ile sivil yargı arasındaki görev ve yetki sorununu yeniden alevlendirdi. *Zaman*, konuyla ilgili akademisyenlerin görüşlerini içeren haberi "Ergenekon zanlıların hepsi sivil mahkemede yargılanmalı" başlığıyla yine manşetten verdi:

Ergenekon soruşturmasının konusu olan "darbeye teşebbüs" suçunun Askerî Ceza Kanunu'nda düzenlenmediğini kaydeden Prof. Dr. Bahri Öztürk, bu sebeple yargılamanın sivil mahkemelerin görev alanına girdiğini aktardı. Son operasyonda gözaltına alınan askerlerle ilgili soruşturmanın Ergenekon ana davası ile birleştirilebileceğini dile getiren Öztürk, asker ve sivil zanlıların bir arada olduğu için soruşturmada sivil savcılar ve askerî yetkililerin işbirliği yaptığını da işaret etti... Ceza hukukçusu Prof. Dr. Vahit Bıçak, zanlılarla ilgili "suçun niteliğine" bakılacağını ifade etti. Asker kişilerin Askerî Ceza Kanunu dışında başka kanunlarda düzenlenen suçlardan dolayı gözaltına alınması halinde sivil mahkemede yargılanacağını aktaran Bıçak, Ergenekon iddianamesinde atılı suçlara bakıldığında bunların TCK'da düzenlenen suçlar olduğunu, dolayısıyla yargılamayı da sivil mahkemelerin yapacağını kaydetti... Emekli Askerî Hâkim Ümit Kardaş, muvazzaf askerlerin yargılanmasıyla ilgili sivil yargının yetkili olduğunu, Ergenekon soruşturmasının sivil suçları kapsadığını söyledi. Kardaş, "Sivil suç söz konusu. Askerlerle siviller birlikte suç işlenmiş ama yüklenen suçlar sivil suçlar. Askeri Ceza Kanunu'nda belirtilmeyen ve sivil bir suçsa sivil yargı görevlidir. Eğer askerî bir suç olsaydı askerî savcı devreye girerdi ve askerî mahkemede yargılanırlardı." açıklamasında bulundu.²⁰⁰

199 *Zaman*, 2008, 'Hukukçulara Göre, Emekli Askerlerin Yargılanma Yeri Sivil Mahkemeler', 11 Temmuz.

200 *Zaman*, 2008, 'Ergenekon Zanlılarının Hepsisi Sivil Mahkemede Yargılanmalı'-manşet, 20 Eylül.

Taraf gazetesi de Ergenekon soruşturması çerçevesinde süren bu tartışma ekseninde, soruşturmanın sivil yargının görev alanına girdiği yönündeki görüşleri aynı şekilde yansıtmaya devam etti:

Şu an Askerî Ceza Kanunu'na göre değil TCK'ya göre soruşturma mevcut. Demek ki bu fiiller askerî değil. O zaman illegal yapılarla bağlantısı varsa bu soruşturma ekseninde görevdeki generaller dahi sivil savcılarca doğrudan soruşturulur ve gözaltına alınabilir.²⁰¹

Ergenekon soruşturmasında askeri savcılığın uygulamalarını değerlendiren Emekli Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Ahmet Gündel de, savcılığın muvazzafları davetiye ile çağırırken, sivilleri gözaltına almalarına dikkat çektiği yazısında, askeri mahkemelerle sivil mahkemeler arasındaki görev uyumsuzluklarının darbe ortamı yaratan faktörlerden olduğunu vurguladı:

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Genelkurmay Askeri Savcılığı'na görevsizlik kararıyla gönderilen *Nokta* dergisinde yayınlanan günlüklerdeki darbe girişimleri hakkında yıllardan beri hiçbir işlem yapılmamıştır. Yine "Karargâh evleri"yle ilgili askerî savcılığın yaptığı veya yapar görüldüğü soruşturmayı da ilgi ve hayretle izliyoruz. Muvazzaflar davetiyeyle savcılığa davet ediliyor, siviller gözaltına alınıyor... Bu nedenle gerek muvazzaflar askerler, gerek emekliler ve gerekse siviller hakkında askeri savcılıkların yukarıda sözünü ettiğimiz suçlarla ilgili soruşturma yapma yetkisi söz konusu değildir. Askerî yargı makamları bu suçlarla ilgili gözaltı, tutuklama, yargılama gibi işlemleri gerçekleştiremezler... Askerî yargı ile sivil yargı arasındaki bu görev uyumsuzlukları darbe ortamına zemin hazırlayan faktörlerden bir tanesidir. Askerî savcılıklar darbe girişimleriyle ilgili suçların kendileri tarafından soruşturulacağını kabul etmekte sivil savcılarının da bir takım nedenlerle bu tür suçların soruşturmasında kendilerini yetkili görmedikleri ve ellerini taşın altına sokmak istemedikleri görülmektedir. Sokanların da akıbetlerinin ne olduğu bilinmemektedir.²⁰²

Adli yargı ile askeri yargının görevleri arasındaki sınırın net ve açık yapılmadığına ve askeri yargının askeri bürokrasiyi dokunulmaz kıldığına işaret eden Ümit Kardeş, *Taraf*'ta yayımlanan yazısında, yargıdaki bu çift başlılık nedeniyle yıllardır ihlal edilen "doğal hâkim" ilkesinin öneminin Ergenekon soruşturması vesilesiyle daha anlaşılır hale geldiğini belirtti. Kardeş, askeri yargının varlık amacının dışına çıkmasının da Türkiye'de yargının en önemli sorunu olduğunu ve anayasa değişikliğiyle askeri yüksek mahkemelerin kaldırılmasını ve askeri mahkemelerin görev alanının askeri disiplin suçlarıyla sınırlandırılmasını istedi:

En önemlisi sivil kişilerin askerî mahkemelerde yargılanma gerekçeleri olarak askerlerle birlikte işledikleri suçların askerî suç sayılması ve bu gerekçe ile sivillerin tabii hâkimlerinden koparılmaları vahim bir sorun olarak ortaya çık-

201 Avcı, Gültekin, 2008, 'Ergenekon Sadece 'Terör Örgütü' Değildir', *Taraf*, 23 Temmuz.

202 Gündel, Ahmet, 2009, 'Ergenekon'da Neler Oluyor', *Taraf*, 15 Şubat.

maktadır. Türkiye’de uygulanan sivil ve askerî yargı sistemlerinin farklı sistemler olduğu, ayrı usuller uyguladıkları, hâkimlerinin bağımsızlıklarının ve güvenlerinin farklı düzenlemelere bağlı olduğu bu durumun da yargılama birliğine aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle askerî suç kavramının açıklıkla ve kesinlikle belirlenmesi, yoruma açık olmaması, sınırlarının iyi çizilmesi büyük önem göstermektedir...²⁰³

Bu duruma örnek olarak Şemdinli davasını gösteren Kardaş, bu gibi davalarda karşılaşılan uygulamaların, askeri suç tanımının geniş tutulmasından kaynaklandığını ve askeri yargının sivil yargı aleyhine genişletildiğini vurguladı:

Yine Van Cumhuriyet Başsavcılığı dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı hakkında “suç işlemek için örgüt kurmak”, “ görevi kötüye kullanmak”, “sahte belge düzenlemek” ve “adil yargılamayı etkilemek” suçlarıyla ilgili evrakı da Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığı’na göndermiştir. Bu evrak da Askerî Savcılıkça Genelkurmay Başkanlığı’na gönderilmiş olup, bu komutan hakkında da soruşturma emri verilmemiştir. Oysa dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı’na yüklenen suçlardan “suç işlemek için örgüt kurmak”, “sahte belge düzenlemek” ve “adil yargılamayı etkileme” suçları askeri suç kapsamı içinde olmadıklarından bu suçların soruşturulmasının adli yargıda yapılması gerekirdi... En önemlisi askerî yargının görev alanı yukarıda belirttiğimiz ölçütlere göre yeniden düzenlendiğinde sivillerin hiçbir şekilde askeri mahkemelerde yargılanamayacakları özellikle belirtilmelidir. Bunun dışında asker kişiler de disiplini ihlal eden suçları dışında tabii yargı yerlerinde yargılanır olacaktırlar.²⁰⁴

Ümit Kardaş, Şemdinli yargılaması sürecinde *Zaman*’a yaptığı değerlendirmede de benzer görüşleri gündeme getirmiş ve askeri yargı-sivil yargı ayırımının, hâkim bağımsızlığı ve tarafsızlığı, doğal yargıç ve yargılama birliği ilkelerine aykırılığı nedeniyle adil yargılanma hakkının önemli dayanaklarını yitirmesine yol açtığını vurgulamıştı:

Ergenekon terör örgütüyle ilgili soruşturmaya karşı çıkan çevrelerin dile getirdiği, “darbe girişimine askeri savcı bakar” iddiasına hukukçular tepkili. Eski Askerî Yargıtay Başkanı emekli Tuğgeneral Nursafa Pandar, Sarıkız ve Ayışığı gibi darbe teşebbüslerinin sivil yargının görev alanına girdiğini söyledi. Şener Eruygur ve Hürşit Tolon’un tutuklandığı... suçların askerî nitelik taşımadığını belirten Pandar, “Bunlara adli yargı bakar, kural budur. Askerî mahkemeler, asker kişilerin Askerî Ceza Kanunu’na giren ve askerî mahalde işlenen suçlarıyla ilgilenir.” dedi. ...Pandar, sözlerini şöyle sürdürdü: “Darbe hazırlığına ilişkin toplantılar dışarıda yapılıyor. Sivil kişiler de var... Fiilin işlendiği yer son hareketin yapıldığı yerdir. Bu yönden de sivil mahkemeler görevlidir.”²⁰⁵

203 Kardaş, Ümit, 2009, ‘Yargının Temel Sorunu Çift Başlılık’, *Taraf*, 14 Şubat.

204 a.e.

205 Kardaş, Ümit, 2006, ‘Şemdinli Tartışmasında Asıl Büyük Tablo’, *Zaman*, 7 Mart.

Şemdinli davasında sivil-askeri yargı ayrımı, asıl olarak, Yargıtay'ın ilk temyiz incelemesinde verdiği bozma kararıyla önem kazandı. O güne dek sanık tarafın talebi olarak gündeme gelen yargılamanın askeri mahkemede yapılması talebi, Yargıtay'ın da aynı yönde karar vermesiyle davada somut bir sorun haline geldi. Kararın gelecekteki etkilerini, "terörle mücadelede görev alan askeri güçlerin görevleri dolayısıyla işledikleri suçlarda emsal" olarak değerlendiren sanık avukatlarından Vedat Gülşen'in açıklamasından sezinlemek mümkün:

Sanık avukatı Vedat Gülşen'in Yargıtay'ın Şemdinli kararıyla ilgili değerlendirmesi şöyle: "Bozma kararı adaletin yerini bulması yönünden çok önemlidir. Bu terörle mücadelede çalışan diğer arkadaşlar için de moral olacaktır. Çünkü, terörle mücadele eden askeri güçlerin bu görevleri dolayısıyla işlenmiş suçlara da emsal bir karar çıkmıştır. Bundan sonra zannediyorum ki adli yargı ile askeri mahkemeler arasındaki uyumsuzluk mahkemesinin kararı uygulanmaya başlanacak ve askeri mahkemeler bu konuda yetkili olacaktır. Bu yönüyle de bu kararlar bir ilk yaşanmış oluyor. Hepimize, vatanımıza, milletimize, devletimize hayırlı olsun."²⁰⁶

Kararı değerlendiren müdahil avukatların açıklamaları ise Yargıtay kararının siyasi değerlendirmeler içerdiği, kararda Genelkurmay Başkanı'nın açıklamasının etkili olduğu ve askeri mahkemede adil bir yargılama olanağı olmayacağı şeklinde aktarıldı:

Şemdinli davasına müdahil avukatlardan Diyarbakır Barosu Başkanı Sezgin Tanrıkulu, "Mahkeme kararındaki ifadeler hukuki olmaktan daha çok siyasi değerlendirmeler içermektedir" dedi. Tanrıkulu, şöyle devam etti: "En son 12 Nisan'da Genelkurmay Başkanı bu davayı kastederek "Şemdinli'de hukuk cinayeti işlenmiştir" ifadelerinden sonra bu karar bizim için sürpriz değildir. Ama kamuoyu vicdanında tereddüt yoktur. Dosya askeri mahkemeye gittiğinde, adil yargılama imkânı olmayacaktır."²⁰⁷

Yargıtay'ın askeri mahkemeye gönderilmesi yönündeki bozma kararına direnen Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin bu direnci, hâkim ve savcıların başka yerlere tayin edilmeleriyle kırıldı.²⁰⁸ Yeni üyelerin katılımıyla oluşan heyet, Yargıtay'ın ikinci kez aynı gerekçeyle yinelediği karara uyarak dosyayı askeri yargıya gönderdi. Askeri mahkeme, beklentileri boşa çıkarmayarak daha ilk duruşmada tutuklu sanıklar hakkında tahliye kararı verdi. Aynı duruşmada müdahil tarafın, davanın sivil mahkemenin görev alanına girdiği gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmesi talebi ise mahkemece reddedildi.²⁰⁹

206 *Radikal*, 2006, 'Şemdinli'de Askeri Mahkeme Talebine Ret', 14 Haziran.

207 a.e.

208 *Hürriyet*, 2006, 'Şemdinli Davası Yine Aynı Mahkemede', 14 Haziran.

209 *Hürriyet*, 2007, 'Şemdinli'de Tutuklu Kalmadı', 15 Aralık.

Sanıkların avukatlarının yargılama boyunca davanın askeri mahkemeye gönderilmesi yönündeki taleplerinin sonuç vermesi ve dosyanın askeri yargıya gönderilmesinin ardından sanıkların salıverilmeleri, gelişmeleri yakından izleyen basın tarafından “bilinçli bir uğraş” olarak değerlendirilerek, tahliyelerin şaşırtıcı olmadığı şeklinde yorumlandı:

Şemdinli Davası'nın bilinçli bir uğraş sonucunda askeri yargıya intikal ettirilmesinin ardından alınan tahliye kararları çok da şaşırtıcı olmadı. Çünkü amaç zaten sanıkları sistemin koruyucu şemsiyesi altına almaktı. Hukuku bir devlet tasarrufu olarak algılayan zihniyeti hâlâ kanıksamamış olanlar, bu sürecin ifade ettiği apaçık çelişkilerden rahatsız olmuşlardır... Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin davayı ille de askeri yargıya havale etme isteği... kendi çapında birer hukuk skandalı. Ama asıl akıl almaz gelişme askeri mahkemede son duruşmada yaşandı: Düşünün ki daha önce sivil mahkemede 39 yıl ağır hapis cezası almış sanıklardan söz etmekteyiz... Suçüstü yakalanan bu zanlıların bombalama eylemi sonunda bir kişi ölmüştü... Dolayısıyla askeri yargıya gidince müdahil avukatlar görevsizlik kararı verilmesini istediler. Çünkü suçlu oldukları apaçık olan bu insanların, yaptıkları işi askeri görev kapsamı içinde yapmış olmaları düşünülemezdi... Askeri yargı görevsizlik kararı verseydi, suçluların askeri emir komuta dışında davranmış olduklarını söylemiş olacaktı... Ama tam da beklendiği üzere tersi oldu! Yani askeri yargı görevsizlik talebini reddederek, suçluların askeri görev anlayışı içinde davrandıklarını kabullendi. Bunun akla yakın en olası nedeni, kurumsal hiyerarşinin ima ettiği söze dökülmemiş şantaj gücüdür... Bu ihtimalin ne derece geçerli olduğunu tabii ki bilemeyiz, ama meselenin bugüne kadarki serencamı askeri yargının tahliye kararı ile birleştiğinde, ilk akla gelenin bu olması doğaldır.²¹⁰

Mahçupyan, yazının devamında ise davanın askeri mahkemede görülmesiyle basının ilgisinden kaçırılarak unutturulmasının ve yargı sürecinin etkisizleştirilmesinin güçlü bir beklenti olduğuna işaret etti:

Bundan sonra en güçlü beklenti söz konusu davanın kamuoyunun dikkatinden giderek kaçırılması, çok satan gazetelerin bu konudan bahsetmemesinin sağlanması ve olayın sulandırılarak unutturulmasıdır. Davanın yeterince uzatılması sonucu verilecek “ihmal” cezasının da zaman aşımına uğramasıyla mesele kapanacaktır. Düşmanlık yaratmak ve kamusal düzeni bozmak üzere eylem yapan, cinayet işleyen bu insanlar, muhtemelen ait oldukları kurumda ait oldukları görevlerinin başında “işlerine” devam edecekler. Bu sonuç ne ilk, ne de son olacak... Ama suçluların kurumsal destek ve koruma altına alındığı her olay, devleti gerçek yüzüyle ve işleviyle biraz daha şeffaf hale getiriyor.²¹¹

Şemdinli soruşturmasında dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'la ilgili iddiaları askeri savcılığa gönderen savcı Ferhat Sarıkaya'nın bu tasarrufuna

210 Mahçupyan, Etyen, 2007, 'Devlet Çıplak', Taraf, 18 Aralık.

211 a.e.

karşı Genelkurmay Başkanlığı'nın 8 Mart 2006 tarihli bildirisinin tamamı *Hürriyet* tarafından "Suç İşlediyse Askeri Mahkemede Bakılır" başlığıyla duyuruldu. *Hürriyet* bildiriye, "Genelkurmay Başkanlığı, isim vermeden, Van Cumhuriyet Savcısı'nın Şemdinli İddianamesi'nde suçladığı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın bir suçu varsa, yargılamayı Genelkurmay Başkanı'nın izniyle Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nin yapabileceğini vurguladı" şeklinde aktardı:²¹²

353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 95. maddesi gereğince, asker kişilerin askeri yargıya tabi suçlarına ilişkin olarak Cumhuriyet başsavcılıklarına yapılacak ihbar ve şikâyetlerin, gerekli adli işlem yapılmak üzere; generaller ve amiraller için yine aynı Kanunun 15. maddesi uyarınca doğrudan Genelkurmay Başkanlığına, diğer askeri şahıslar için teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıt'a komutanlıklarına veya askeri kurum amirlerine gönderilmesi gerekir. Açıklanan bu yasal mevzuat çerçevesinde: General ve amiraller için adli soruşturma ancak Genelkurmay Başkanı'nın emir ve müsaadesi ile Genelkurmay Askeri Savcılığı tarafından yapılabilir. Cumhuriyet başsavcıları, generaller ve amiraller hakkında vaki olabilecek suçlamaları, bunların ciddiyetini dikkate alarak Genelkurmay Başkanlığı'na gönderirler. Genelkurmay Başkanı iddiaları Adli Müşavirliği'ne inceleterek ve onların tekliflerini de dikkate alarak değerlendirir ve soruşturma açılıp açılmamasına karar verir. Soruşturma sonucunda askeri savcı ya dava açar ya da kovuşturmayla yer olmadığına karar verir.²¹³

Adeta sivil yargıda görev alan hâkim ve savcıların askeri bürokrasiyle ilgili nasıl davranması gerektiğini gösteren bir talimat algısı yaratan bildiri, yargı ve hukuk çevrelerinden herhangi bir tepki görmezken, basın içinden de Savcı Sarıkaya'ya tepki gösteren kesimlerden beklenen desteği aldı:

Farkında mısınız, adı ne olursa olsun veya konusu, ülkemizin temel kurumlarına yönelmiş bir "yargılama süreci" adı altında linç görüntüsü hâkim son günlerde... Klasik olacak ama dört tarafı ateş ve düşmanla çevrili bu coğrafyada ayakta kalmasını en çok istediğimiz iki üç temel yapıdan biri olan TSK ve onun mensuplarına yönelik, taa Şemdinli davasından bu yana "sistematik" olarak yürütülen bir "psikolojik savaş" var... Söyler misiniz, en üst seviyedeki askerler hakkında bu milletin gururu ve gözbebeği "ordu"sunun prestijini kırmadan, kendi usul ve esasları çerçevesinde soruşturma ve yargılama yürütülemez miydi? Yani eğer olduysa görevde oldukları dönemde malum basınca yapıldığı varsayılan yasaya aykırı eylemlerin kovuşturulmasını, Silahlı Kuvvetler'in başı, askeri yargı usul ve esaslarında yapılmasını hükümet ve devletin başındaki kişiler "başkomutan"dan isteyemez miydi? Yönlendirilmiş "malum medya" linçine fırsat vermeden, haklarında iddia olan bu zevat hakkında "suçüstü hükümleri" veya "delillerin karartılması" ihtimali mi vardı da böylesine "avantür" polisiye operasyonlarla gözaltına alındılar? Korkarım ki bu süreç toplumun en

212 *Hürriyet*, 2006, "Suç İşlediyse Askeri Mahkemede Yargılanır", 9 Mart.

213 a.e.

çok güvendiği kurumların başında olan “ordu” onun mensupları üzerinde onulmaz yaralar açacaktır. Yargı mı dediniz? Allahaşkına son iki yıldır yargı kurumları ve yargıçları bu kadar yerle bir eden, onların prestijini hiçe sayan bir dönem yaşadı mı ülkemiz?²¹⁴

ÇİFT BAŞLI YARGININ ASKERİ DOKUNULMAZLIKTAKİ İŞLEVİ

Şemdinli ve Ergenekon gibi derin devlet bağlantılı davalar, ordu mensuplarına yönelik iddialar söz konusu olduğunda askeri yargı-sivil yargı ayrımının cezasızlık ve dokunulmazlık sorununda önemli bir engel olduğunu gösterdi. Basın bu meseleye de soruşturmada aldığı pozisyona göre yaklaştı. Ordunun dokunulmazlığına eleştirel yaklaşanlar, dava ve soruşturmaların sivil yargı tarafından yürütülmesi gerektiğini destekleyen savları öne çıkardılar. Buna karşılık, üst düzey komutanlar başta olmak üzere, ordu mensuplarına dokunmayı, yıpratmak ve mücadele azmini kırmak çerçevesinde değerlendirenler ise sivil yargının tasarruflarına karşı daha hassas ve eleştirel davrandılar. Bu hassasiyet, komuta kademesi söz konusu olduğunda “mutlak dokunulmazlık” anlayışıyla daha katı bir tutuma dönüştü.

Komuta kademesinin yargılanamazlığı, yalnızca sergilenen yaklaşımla sınırlı kalmadı. Askeri mevzuattan kaynaklanan imkânsızlıklar da belirleyici unsurlardan biriydi. Askeri mevzuata göre komutanları yargılayacak mahkemenin kurulması fiilen imkânsızdı. Çünkü bu mahkemelerde görev alabilecek, suçlanan komutanlardan daha yüksek rütbeli bir komutan yoktu. Kamuoyu bu imkânsızlığı Şemdinli davası sayesinde öğrenebildi. Böylece, sivil yargıdan alınarak askeri yargıya havale edilen suçlarda, komutanlar söz konusu olduğunda geniş bir yargılamadan muafiyet alanı doğduğu ortaya çıktı.

İkili yargı sisteminin yarattığı bu dokunulmazlık zırhına, Şemdinli sürecinde yapılan değerlendirmelerinde yer veren Etyen Mahçupyan, komutanların yargılanamazlığına şöyle dikkati çekti:

Askerlerin ayrı bir yargı sistemine sahip olmasının bedelini ise görüyoruz... Büyükanıt suçlansa bile yargılanamayacak, çünkü askerlerin kendileri için üretmiş oldukları hukuka göre yargıç olarak ondan daha üst rütbeli iki subay gerekiyor. Türkiye kendi memurlarını yargı harici kılmış bir ülke. Bazıları da makatlarını aşırıp hukuk harici oluyorlar, şaşırtıcı mı?²¹⁵

Şemdinli iddianamesinde üst düzey komutanlar hakkındaki suçlamayla başlayan askeri yargı-sivil yargı ayrımını yargı sisteminin en önemli sorunu olarak niteleyen Ümit Kardaş, *Taraf*'taki yorumunda, komutanları yargılayacak mahkemenin kurulamayacağına şöyle açıklık getirdi:

214 Bayer, Yalçın, 2008, 'Yargı mı Dediniz', *Hürriyet*, 5 Temmuz.

215 Mahçupyan, Etyen, 2006, 'Maksat Nerede Aşıldı', *Zaman*, 17 Mart.

Niye asker kişinin askeri suçu dışındaki suçları askeri yargıda görülüyor? Türkiye'nin yargı sisteminde çözülmesi gereken bir sorun bu. Büyükanıt dava açılrsa da, yargılanamayabilir. Niye? Aslında Büyükanıt yargılanamaz. Çünkü Büyükanıt'la ilgili askeri mahkeme kurulamayacak. Bu mahkeme üçü askeri hâkim ikisi subay üye beş kişiden oluşuyor. Hukukçu olmayan bu iki subay üyenin, yargılanan komutandan daha kıdemli olması gerekiyor. Oysa bugün orduda Org. Büyükanıt'tan daha kıdemli iki kişi yok. Bir tek Genelkurmay Başkanı var, o da soruşturma emrini verdiği için zaten mahkemeye giremiyor. Mesela Genelkurmay Başkanı böyle bir suç işleseydi, o da yargılanamazdı. Orduda ondan daha kıdemli kişiler olmadığı için mahkeme kurulamazdı. Bu kıdemdekiler ancak emekli olduklarında yargılanabilirler. Türkiye'de generaller, nerede suç işlerlerse işlesinler Ankara'da kurulan Genelkurmay mahkemesinde yargılanabiliyorlar. Askeri yargı meselesi çok önemli bir meseledir...²¹⁶

Kardaş, sivil yargıda ilk kez askerlerin yargılanmasını savcının cesaretine bağlayarak, siyasetin, medyanın ve bürokrasinin bu süreçte sergilediği tutumun umut verici olmadığını ve bu davanın da Susurluk gibi sonuçsuz kalacağını belirterek, "Savcı bizi 'Hesap verme yolunu açın. Süreci başlatın' diye uyarıyor. Siyasete, bürokrasiye, medyaya bakın... 'Bir generalin önü kesiliyor, terör mücadelesi zayıflatılıyor' gibi değerlendiriliyor olay. Bu dava bir şekilde kapatılacak. Susurluk gibi bu dava da birkaç kişiyle sınırlı kalacak. Savcı da yaptığıyla kalacak." dedi. Kardaş bu öngörüsünde yanılmadı. Yaşanan gelişmeler bu yöndeki kaygıları haklı çıkardı. Nitekim Ergenekon soruşturması vesilesiyle yaptığı değerlendirmede, Kardaş, Büyükanıt ve diğer komutanlarla ilgili suç duyurusunun sonuçsuz kalmasını da şöyle açıkladı:

Şemdinli soruşturmasında ayrıca sanıkların sıralı komutanları olan alay komutanı, tugay komutanı ve kolordu komutanı hakkındaki soruşturma evrakı da gereği yapılmak üzere Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığı'na gönderilmiştir. Söz konusu komutanlardan ikisinin general olduğu ve generalleri yargılayan tek mahkemenin Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesi olması nedeniyle soruşturma evrakı askeri yargıya gönderilmiştir. Söz konusu komutanlara ilişkin evrak Askerî Savcılıkça Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilmiş, ancak bu makamca soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir. Yine Van Cumhuriyet Başsavcılığı dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı hakkında "suç işlemek için örgüt kurmak", " görevi kötüye kullanmak", "sahte belge düzenlemek" ve "adil yargılamayı etkilemek" suçlarıyla ilgili evrakı da Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığı'na göndermiştir. Bu evrak da Askerî Savcılıkça Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilmiş olup, bu komutan hakkında da soruşturma emri verilmemiştir.²¹⁷

216 Düzcel, Neşe, Ümit Kardaş söyleşisi, 2006, 'Van Savcısı Doğru Olanı Yaptı', *Radikal*, 13 Mart.

217 Kardaş, Ümit, 2009, 'Yargının Temel Sorunu Çift Başlılık', *Taraf*, 14 Şubat.

Çift başlı yargının bazı askeri bürokratları dokunulmaz kıldığına ilişkin bir diğer örnek, darbe günlükleriyle ilgili soruşturma süreciydi. Emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek'e ait 2003-2004 yıllarına ait darbe girişimlerini anlatan günlüklerdeki eylemlere ilişkin yargısal sürecin işlemeyişini Ümit Kardeş aynı yazısında şöyle değerlendirdi:

Alper Görmüş hakkında Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'nca iftira atmak ve hakaret etmek suçlarından dava açılmış, bunun yanı sıra günlüklerdeki darbe girişimleri anlatımları ciddiye alınarak şüpheli Özden Örnek hakkında da askerî darbe hazırlığı iddiasıyla soruşturma başlatılmıştır. Ancak savcılık kendisini bu konuda yetkili görmediğinden soruşturmaya başlamadan Nokta dergisindeki yayını delil göstererek soruşturma evrakını [...] yetkisizlik kararıyla [...] Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığı'na göndermiştir. [...] Özden Örnek ve günlüklerde adı geçen generaller hakkında emekli olmaları ve suçun da askerî bir suç olmaması nedenleriyle görevli merci adli yargıdır. [...] Genelkurmay Başkanlığı [...] ise iddia hakkında gerçek, somut ve tutarlı bir bilgi ve belge bulunmaması nedeniyle herhangi bir işlem yapılamadığı bilgisini vermiştir. [...] Adli yargının görevli ve yetkili olduğu bir olayda görev, yetki ve soruşturmanın açılması konularında Genelkurmay Başkanlığı tek karar verici merci durumuna sokulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı adeta yargıyı bloke etmiş ve hukuka ve kanunlara aykırı olarak fiili bir durum yaratmıştır... Bu durumun sonucu olarak darbe teşebbüsünde buldukları iddia edilen kuvvet komutanları soruşturulamaz ve yargılanamaz bir konuma gelmişler, hukuk dışı bir korumaya alınmışlardır.²¹⁸

Bu çalışmanın sonlandırıldığı süreçte hükümet tarafından askeri mahkemelerin görev alanını sınırlandırmayı amaçlayan bir adım atıldı. Hükümet, 26 Haziran 2009 tarih ve 5918 sayılı kanunla, CMK'nın 250. maddesi kapsamında askeri mahkemelerin görev alanını savaş ve sıkıyönetim halleriyle sınırlamak istedi. Ancak bu girişim, CHP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru üzerine, 21 Ocak 2010 tarihinde verilen iptal kararıyla sonuçsuz kaldı.

Yargı Bağımsızlığı

1985 tarihli “Yargı Bağımsızlığına Dair Temel İlkeler”²¹⁹ bütün hükümet organlarının ve diğer kurumların, yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmekle yükümlü olduğunu, yargı bağımsızlığının, yargılama organının davaları adil bir biçimde görmesini ve tarafların haklarına saygı gösterilmesini gerektirdiğini ve yargılama sürecine usulsüz ve yetkisiz müdahale yapılamayacağını öngörmüştür.

Uluslararası norm ve belgelerin de vurguladığı üzere, bütün resmi ve diğer kurumlar yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmekle yükümlüdür. Ancak, saygı yükümlülüğü biçimsel olmayıp özsel bir tutumdur. Aksi halde, mahkemelerin ve hâkimlerin kararlarını verirken özgür olmaları, dışsal baskı ve etkiden uzak kalmaları mümkün olmayacaktır.

Derin devlet ve parti kapatma davaları gibi kritik dava süreçleri, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının sınıandığı ve tartışıldığı önemli köşe taşları olmuştur. Yargının bağımsızlığı sorunu siyaset, basın ve toplum içindeki var olan ayrışmaların derinleştiği yeni bir alan olarak algılanmıştır. Bu yanıla soruşturma ve dava süreçleri, siyaset ve medya kurumları arasındaki çekişmede araçsallaştırılmıştır. Buna, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki kurumsal ve sistemik zaaflar ve yapısal sorunların eklenmesiyle de durum içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Ancak toplumsal tepkiler ve duyarlılıklar dahi bu durumu değiştirmeye yetmemiştir.

Kritik davalar üzerinden yürütülen tartışmaların en çarpıcı özelliği, yargı makamları dâhil tarafların, yargının bağımsızlığını ve bağımsızlığı tehdit eden kaynakları kendilerine göre yorumlamaları ve tanımlamalarıdır. Bu nedenle, kritik davalarda tarafların kendi konumlarını ve tezlerini destekleyen gelişmelere paralel biçimde yargının bağımsızlığı sorununu öne sürdükleri veya mazeret olarak kullandıkları görülmektedir.

Tarafların, kendi yaklaşımlarına uygun gelişmelerde yargının bağımsız olduğuna vurgu yaparken, tersi durumlarda yargının müdahale veya yönlendirmelerle bağımsızlığını yitirdiği iddialarını dile getirmeleri dikkat çekicidir.

Yargısal süreçler temelindeki ayrışma ve saflaşma, basının içinden ve dışından olmak üzere pek çok yorumu da beraberinde getirdi. Eski yüksek yargı mensup-

219 26 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano’da toplanan “Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı” konulu Yedinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş ve Genel Kurul’un 29 Kasım 1985 tarih ve 40/32 sayılı, 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararlarıyla onaylanmıştır.

ları, yazarlar, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin bu konudaki görüşleri sık sık basına yansdı. Bunlardan biri de Eski Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'tu. Zaman gazetesinde yer alan söyleşisinde Sami Selçuk, davalar temelindeki saflaşmaları, toplumdaki cemaatçi kültürün ürünü olarak değerlendirdi:

Toplumumuzda cemaatçi bir yaklaşım var. Ergenekon davasında da Türkiye adeta iki cemaate bölündü. Birbirlerine adeta meydan okuyorlar. Kapatma davasını destekleyenler Ergenekon'a karşı çıkıyor, Ergenekon'u destekleyenler, kapatma davasına... Bu, cemaatçi bir kültürün ürünüdür. Yani bizden olanlar, bizim çocuklar hep doğru yaparlar, suç işlemezler anlayışı. Kimse önceden, "Bunlar suç işler ya da işlemez" biçiminde önyargıyla konuya yaklaşmamalı.²²⁰

Siyasi partiler arasında ve medya içinde Ergenekon soruşturması ve AK Parti'yi kapatma davası üzerinden yeniden bir ayrışma yaşanması ve bu ayrışmanın gösterdiği çelişkiler, çok geçmeden bazı yazarların eleştirisine konu oldu. *Hürriyet* yazarı İlter Türkmen "kutuplaşma" olarak değerlendirdiği bu tabloyu şöyle özetledi:

Ergenekon soruşturması ile AKP'yi kapatma davası Türkiye'deki kutuplaşmayı artık had safhaya getirdi. Bir sağlıklar diyalogudur gidiyor. Sadece siyasi yelpazenin iki tarafındakiler değil, fakat medya ve toplum da tamamen bölünmüş durumda. Tuttuğunuz tarafa göre hukuka ve yargı sistemine ya saygıda ısrar ediyorsunuz veya onları yerin dibine batırıyorsunuz. Bu çelişkinin en çarpıcı örneği de muhalefet lideridir. Kapatma davası söz konusu olduğunda hukuk ve yargı onun için kutsal. Yargıtay Başsavcısı iddianamesinde yerden göre haklı ve onu eleştirmek yargıya müdahaleden başka bir şey değil. Ergenekon soruşturmasına gelince bu soruşturma bütünü ile siyasi ve arkasında hükümet var.²²¹

Parti kapatma ve derin devlet bağlantılı davalarda herkesin kendi durumuna göre pozisyon alarak yargının bağımsızlığını ileri sürmesi ve aynı nedenle tutarsız ve çelişkili bir tutum sergilenmesine yönelik bir başka değerlendirme de Murat Belge'den geldi. Yargının bağımsızlığı temelindeki yaklaşım farklılığını ve bunun nedenlerini irdeleyen Murat Belge, tarafların içine düştükleri çelişkiyi, yargının siyasetin etkisinde kalmasına bağlıyor. Ergenekon soruşturması ve AK Parti'nin kapatılması davası karşılaştırması bağlamında Belge, bu çelişkili tutumu şöyle açıklıyor:

"Yargı bağımsızdır. Yargıya müdahale etmeyin." İki kısa, yalın, kolay anlaşılır cümle. Ve bugünlerde Türkiye'de bu cümleler kulağınıza sık sık çalınabilir. Çalınabilir ama burada, bu bağlamda, söylediğim yalınlık birden yok oluyor. Çünkü sözgelisi, Yargıtay Başsavcısı, çeşitli partilerin kapatılması için (ama en "sıcak" olanı tabii iktidardaki partiyi ilgilendiren) dava açıyor. Bunun üstüne bir kesim,

220 Şenocaklı, Mine, Sami Selçuk söyleşisi, 2008, 'Herkes Susmalı', *Zaman*, 28 Temmuz.

221 Türkmen, İlter 2008, 'Kutuplaşma ve İki Dava', *Hürriyet*, 19 Temmuz.

hemen o yukarıdaki cümleleri arka arkaya getiriyor. Aradan birkaç gün geçiyor çoğu tanınmış bir grup insan daha “Ergenekon” adıyla tanınan davada gözaltına alınıyor. Bu durumda, “Yargı bağımsızdır. Yargıya müdahale etmemin” cümlelerini kurmak, öteki kesime düşüyor. Bu durumdan çıkacak ne gibi anlamlar olabilir?... Aynı cümleler, hem “Parti hemen kapatılsın,” hem de “Darbecilerin hepsi yakalansın” anlamına gelebilmektedir. Peki, bu nasıl böyle oluyor? Yargı, politikanın ağır etkisinde kaldığı için böyle bir durum olabiliyor. Yani, var olan politik çelişkiler, mücadeleler, manevralar ortamı, iki yargı sürecini ön plana itiyor, bütün bu sorunların bu düzeyde, bu süreçlerde bir çözüme varacağını ima ediyor. Öyle olabilir mi?²²²

Aynı çelişkiye dikkati çeken *Hürriyet* yazarı Mehmet Y. Yılmaz da, davalar üzerinde siyasi partilerce yaratılan saflaşmaya göre yargının bir bölümü bağımsızken, diğer bölümünün bağımlı olarak nitelendirildiğini ve tarafların yargıya saygıyı işlerine geldiği biçimde yorumlayarak, keyfi bir mesele hale getirdiklerini vurguluyor:

AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat, dün sabahki Ergenekon tutuklamalarından sonra gazetecilere şunu söyledi: “Yargının tarafsızlığına, bağımsızlığına saygı gösterilmesi lazım.” Sabah haberlerinde bu sözleri duyunca “hayırdır inşallah” dedim, “yoksa Dengir Bey yine bir travma mı geçiriyor?” Çünkü Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, kapatma davası açıldığından beri, AKP sözcüleri arasında “yargı hakkında ileri-geri konuşma yarışması” yapılmış olsaydı, birincilik uzak ara Dengir Bey’in olurdu. Demek ki yargı söz konusu olduğunda Dengir Bey ve çizgisindekiler için yargının bir bölümü saygıdeğer, öteki bölümü saygı değmez! Aynı durum CHP sözcüleri için, bu kez tersinden geçerli... Onlar için de yargının bir bölümü bağımsız, öteki bölümü bağımlı! İşine gelince saygı, işine gelmeyince kaygı!²²³

Aynı şekilde *Zaman* gazetesi yazarı Mustafa Ünal da, muhalefet partisinin AK Parti’yi kapatma davası ile Ergenekon davasında yargıya saygı konusunda izlediği farklı tutuma dikkat çekerek mevcut durumu eleştirdi:

Gözlerden kaçmıyor; çetenin derinleşmesinden rahatsız olanlar, bazı gerçeklerin ortaya çıkmasından korkanlar var. AK Parti’ye dava açan savcıyı yücelten bu kesimler Ergenekon savcısını ise yerden yere vuruyor. Daha dün söyledikleri “Yargıya saygıyı da hukuk sürecine müdahaleyi” de çabuk unutuyorlar.²²⁴

Yargı hiyerarşisindeki konumu itibarıyla ve devletin ideolojik temellerini koruma işlevi ve beklentisi nedeniyle Anayasa Mahkemesi’nin özellikle siyasi partilerin kapatılması davalarında yargıya saygı ve güven vurgusu özel bir önem ve anlam taşıdı. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi’nin devletin resmi ideolojisiyle çatışma halinde olan veya sorun yaşayan partiler hakkındaki kapatma kararlarının, basın

222 Belge, Murat, 2008, ‘Yargı Politikayı İkame Edemez’, *Taraf*, 5 Temmuz.

223 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, ‘Bir Gün Saygı, Öteki Gün Kaygı’, *Hürriyet*, 2 Temmuz.

224 Ünal, Mustafa, 2008, ‘Ergenekon’dan Rahatsız Olanlar’, *Zaman*, 26 Mart.

dâhil resmi ideoloji yanlısı kesimler tarafından tartışma dışı bırakılarak, tam bir saygı ve güvenle karşılandığı görüldü. Bu durum, “bölücülük” ve “irtica” temelli tehdit algısına paralel biçimde DEP ve RP kapatma davaları süreçlerinde daha net biçimde gözlemlenebildi. DEP davasında basının neredeyse tamamını kapsayan bu tutum, RP davasında politik ayrışma temelinde bir bölünme yarattı.

DEP’in kapatılması kararı, basın ve siyasi çevreler tarafından bir yandan beklenen, hatta gecikmiş bir gelişme olarak değerlendirilirken, öte yandan yargıya saygının, özellikle de Anayasa Mahkemesi gibi üst yargı kararlarının tartışılmayacağı fikrinin öne çıkmasını sağladı. *Zaman* gazetesinin “Anayasa Mahkemesi DEP’i Kapatdı” manşetiyle duyurduğu DEP kapatma kararı, siyasi parti temsilcilerince, “mahkeme kararlarına saygılıyız” biçiminde yorumlandı. Anavatan Partisi (ANAP) Başkanvekili Ekrem Pakdemirli, “DEP’in kapatılması yargı kararıdır. Buna saygılıyız. Anayasa Mahkemesi kararlarının tartışılmasını doğru bulmuyorum”, DYP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Dedelek, “Yargının verdiği karar hakkında bir yorum getirmek istemiyoruz”, RP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Ulucak ise “DEP’in kapatılması Anayasa Mahkemesi kararıdır... Bu konuda yorum yapmak da bu aşamada doğru değil... Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararını beklemek durumundayız. Sayıştay, Danıştay, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumlar devletimizin en üst makamlarıdır. Bu makamlar hakkında çıkarılacak söylentiler önce devleti zedeler” demiştir.²²⁵

Zaman gazetesi yazarı İlhan Murad bu yaklaşımı özetle, “Mahkeme kararı bizce layüs’eldir. Yani tartışma dışı bırakılmak icap eder”²²⁶ sözleriyle ifade etti.

RP kapatma davasında ise mahkeme kararına saygı ve güven, ‘laiklik’ anlayışı ve politik çıkarlar temelinde ayrışan siyasi aktörler ve basın kuruluşları tarafından farklı algılandı ve yorumlandı.

ANAP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Okuyan RP’nin kapatılmasını, yargının bağımsızlığı ile yargıya güveni birbirinden ayırarak ve Susurluk sürecindeki tutumlara gönderme yaparak, “Adaletin bağımsızlığına ilişkin şikâyetler olabilir, yakınmalar olabilir, ama yargıya güvenmemenin dayanağı yapılamaz bu. Yargıya güvenmezseniz neye güveneceksiniz? Çetelere güveniyor, ‘Susurluk’a sahip çıkıyoruz’ diyor, ama yargıya güvenmiyor” sözleriyle değerlendirdi.

DEP’in kapatılması davasında basının tümüne hakim olan mahkemenin kararını saygıyla karşılamak gerektiği yaklaşımı, *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazetesi tarafından RP’nin kapatılması kararında da sürdürüldü. *Zaman* gazetesi ise kararı eleştiriyle karşıladı.

225 *Zaman*, 1994, ‘Anayasa Mahkemesi DEP’i kapattı’-manşet, 17 Haziran.

226 Murad, İlhan, 1994, ‘Hukuk mu, Guguk mu?’, *Zaman*, 22 Haziran.

Anayasa Mahkemesi kararının saygıyla karşılanması gerektiği, kararın içeriğiyle ilgili beklenti ve öngörülerden kaynaklı olarak, ana akım medya yazarlarının üzerinde önemle durduğu bir konu oldu. *Hürriyet* gazetesinden Tufan Türeñç, kararı, saygıyla ve soğukkanlılıkla karşılamak gerektiğini belirtti:

Başta Refah Partililer olmak üzere bütün vatandaşlarımıza, politikacılarımıza düşen çok önemli görevler var. Herkes, ama herkes yargının kararlarını saygıyla karşılamalı. Kimse tahriklere kapılmamalı. Provokatörlerin oyunlarına gelmemeli. Olayları soğukkanlılıkla karşılamalıyız.²²⁷

Kapatma kararının, RP'nin stratejik hatalarının sonucu olacağını belirten Ertuğrul Özkök, mahkemenin kararına karşı saygılı olma zorunluluğunu yineledi:

Türkiye bir hukuk devleti. Bu devletin en yüksek yargı organı da Anayasa Mahkemesi. Hepimiz bu mahkemenin aldığı karara saygılı olmak zorundayız. Ayrıca bu mahkemenin "siyasi" bir yargılama olduğuna inanmamızı gerektirecek hiçbir belirti yok. Refah Partisi, özellikle DYP ile koalisyon yaptıktan sonraki stratejik hatalarının kurbanı olmuştur.²²⁸

Hürriyet yazarı Emin Çölaşan, "en doğru kararı verdiğini" belirttiği Anayasa Mahkemesi kararını, parti yetkilileri tarafından karardan önce mahkemeye güven konusunda yapılan açıklamalar çerçevesinde "Hadi canım sen de!" sözleriyle değerlendirdi:

Kapatılan Refah'ın Genel Başkanı Necmettin Erbakan, karar açıklanmadan önce çok anlamlı konuşuyordu: "Anayasa Mahkemesi'ne güveniniz. Orada çok değerli hâkimlerimiz var. En doğru kararı vereceklerdir..." Anayasa Mahkemesi dosyayı inceledi ve Refah'ı kapatarak en doğru kararı verdi. Ve bir anda, bunların dilinde tu kaka oldu! Hani o mahkemeye güvenmek gerekiyordu? Kapatma, şimdi bunlar nutuk atıyor olacaklardı: "İşte, adalet budur. Mahkeme en doğru kararı vermiştir." Şimdi hadise 180 derece yön değiştirdi: "Vay efendim, 3 milyon üyesi olan bir parti nasıl kapatılmış! Hukuk adına cinayet işlenmiş..." Hadi canım sen de!²²⁹

DEP kararını tartışma dışı kabul eden görüşlerin dile getirildiği *Zaman* gazetesi yazarlarından Mustafa Ünal ise, RP'nin kapatılması kararının saygıyla karşılanması gerektiğini belirtenlerin yaklaşımlarının bir ilkeye dayanmadığını ve konuyu işlerine geldiği gibi kullandıklarını ifade ederek eleştirdi:

Avrupa'da başbakanını asan tek ülke utancının yanına bir yenisini ekledik, şiddetle uzaktan yakından ilgisi olmayan Türkiye'nin en büyük partisini kapatarak. İlkesizlik hastalığının medyada yaygın olduğuna bir kez daha tanık oluyor-

227 Türeñç, Tufan, 1998, 'Şeriatın Kestiği Parmak Acımaz', *Hürriyet*, 17 Ocak.

228 Özkök, Ertuğrul, 1998, 'Ne Zafer Çılgılığı Ne Ağıt', *Hürriyet*, 17 Ocak.

229 Çölaşan, Emin, *Hürriyet*, 1998, 'Kıyma Makinesi', 27 Ocak.

ruz. Demokrasi ve çağdaşlık adına destanlar yazan kalemler mahkeme kararının saygıyla karşılanması gerektiğinden dem vurdular. Mahkeme kararına saygı bir ilkenin sonucu olsa bir söz söyleyemeyiz. Ancak bu ilke değil. İşine gelince saygı, işine gelmeyince tepki.²³⁰

YARGIYA SAYGI: “SÖZDE DEĞİL, ÖZDE”

Yargıya “saygı” ve “güven” meselesi her ne kadar siyasi aktörlerin farklılaşan tutumları üzerinden tarif edilse de, bu meselenin basına yansımaları için de aynı şeyleri söylemek mümkün. Pozisyona göre değişen tutum, yargıya “saygı” ve “güven”in sıklıkla, hatta abartılı biçimde vurgulandığı ancak gerçekte aynı özen ve dikkatin gösterilmediği sorunlu bir tabloya işaret etmektedir. “Saygı” ve “güvene” dair tekrarlanan söylemler, yargının bağımsızlığını sağlamadığı gibi, aksine, yargıyı baskı altında tutan bir müdahale biçimine ve mesaja dönüşmüştür.

Şemdinli olayları sırasında Genelkurmay Başkanı olması beklenen Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Şemdinli soruşturması sürerken sanıklardan biriyle ilgili olarak yaptığı açıklamanın “yargıyı etkilemek” olarak değerlendirilmesi üzerine yargıya saygılı olduklarını şu sözlerle vurguladı:

Olay yargıya intikal etti. Dolayısıyla o olayla ilgili bir şey söylemem mümkün değil. Yargıya saygılıyız... Asker olarak yargıyı baskı altına almak aklımızdan bile geçmez, inandığımız temel değerlere aykırıdır. Biz yargıya saygılıyız. Ama ben şunu sormak istiyorum. Hiçbir soruşturma neticelendirilmeden, hiçbir yargı kararı olmadan, hemen olaya Susurluk yaftasını yapıştırırlar yargıya saygı gösterdiler mi? Göstermediler. Bu, asker olarak bizi son derece üzdü.²³¹

Öte yandan, Şemdinli soruşturması savcısı Ferhat Sarıkaya'nın iddianamede Büyükanıt ve üst düzey komutanlara yönelik iddialara yer vermesi üzerine, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan ve savcının meslekten ihraç edilmesi sürecini başlatan 20 Mart tarihli bildiriye siyasi organların ve yargının nasıl davranması gerektiğini işaret eden ve anayasal kurumları göreve çağırın söylemlerin ardından, “Türk Silahlı Kuvvetleri hukukun üstünlüğüne ve yargının bağımsızlığına yürekten inanan bir kurumdur”²³² denmesi, TSK'nin beklentilerinin karşılanması mesajı dışında bir anlam ifade etmedi.

Genelkurmay'ın aynı bildiriye, Şemdinli iddianamesini hazırlayan Sarıkaya hakkında anayasal kurumları göreve çağırması, basında yazarlar tarafından yargının bağımsızlığını ortadan kaldıran bir gelişme olarak nitelendirildi. *Hürriyet* yazarı Yalçın Doğan bu konudaki görüşlerini şöyle açıkladı:

230 Ünal, Mustafa, 1998, ‘İlkesizlik ve Tarih Kararı’, *Zaman*, 18 Ocak.

231 Batur, Nur, Yaşar Büyükanıt söyleşi, 2005, ‘F-16’ları Kasten Uçurmadık Ama: Suçluysa Ceza Alır’, *Hürriyet*, 23 Kasım.

232 *Hürriyet*, 2006, ‘Asker Mesajının Gizli Şifreleri: Genelkurmay’ın Gizli Şifreleri’, 21 Mart.

Bu olay, sembolik bir anlam taşıyor. Ne var ki, Genelkurmay Başkanlığı'nın dünkü açıklaması, bu sembolleri yıkıyor. Genelkurmay "savcı hakkında inceleme yapılmasını yönünde girişimde bulduklarını" açıklıyor... Genelkurmay tarihinde İlk kez bir açıklamada, anayasal kurumları göreve davet ediyor. Dolayısıyla, belleklerimizde kazınan antik, modern, postmodern çağrışım sembollerini yıkıyor. Demokratik kuralların işletilmesini istiyor. Ama bu arada yargı bağımsızlığı bir kez daha sizlere ömür.²³³

Şemdinli iddianamesi nedeniyle yaşanan gelişmeleri değerlendirdiği açıklamasında dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, "Bütün bunları hepimiz bir ders olarak alalım ve sonuna kadar güvenebileceğimiz, sonuna kadar bizi acıtsa bile acısını duyacağımız bir güveni tesis etmeliyiz. Şimdi yargıya herkesin güvenmesi gerekir. Teorik olarak söylüyorum. Böyle olması gerekir. Hani atalarımızın söylediği gibi bir söz vardır. 'Şeriatın kestiği parmak acımaz' diye. Yani öyle bir şey var ki, yargıya sevsin sevmesin herkesin tam inanması tam güvenmesi gerekir" diyerek yargıya güven vurgusu yaptı.²³⁴ Ancak, siyasilerin bu vurgusu, ordunun müdahalesiyle yaşanan gelişmeleri önlemeye yetmedi.

Yargıya saygı ve güven konusunda kritik davalarda söylemlerle uygulama arasında gözlenen tutarsızlıklar, bazı yazarların dikkatinden kaçmadı. *Zaman* yazarı Mustafa Ünal, yargıya saygı konusunda samimiyeti şöyle dile getirdi:

Yargı bağımsızlığı konusundaki samimiyet, soyut beyanlarla, açılış nutuklarıyla değil, somut olaylar karşısındaki tutumlarla ortaya çıkmaktadır. Şemdinli Davası yargıya saygı ve yargı bağımsızlığı meselesini bütün boyutlarıyla bir daha gözümüzün önüne getirmiştir. Ne zaman, nereye kadar yargıya saygı?²³⁵

Yargıya saygı konusunda kurumların ve kişilerin ne ölçüde samimi olduklarına dikkat çeken yazar, Şemdinli iddianamesiyle ilgili olarak yaşanan gelişmelerle ilgili yaptığı bu değerlendirmeleri, aradan geçen zamana rağmen güncelliğini yitirmemesi nedeniyle, Ergenekon soruşturmasıyla ilgili yürüyen tartışmalarda da yinelemek zorunda kaldı.

Şemdinli olayları sebebiyle yaşanan yargılama sürecini Türkiye ve bütün kurumlar bir kez daha hatırlamalıdır. Yargı süreci gazetelerde yazılan köşe yazılarından değil, kurumsal açıklamalardan etkilenmektedir. Bu etkinin psikolojik bir etki olmanın ötesine geçtiğini hep beraber görmüştük... Kısaca, kronolojik olarak özetlediğimiz süreç, devam eden davalar hakkında söz ve iş yapacağı zaman ne kadar dikkatli olunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin, "saygılı" olarak da olsa, yargıya müdahaleye tahammülü yoktur. Ergenekon Davası Türkiye için yepyeni bir süreci başlatmıştır; bundan geriye dönüş yoktur. Artık demokratik hukuk devleti bütün gerekleriyle işlerlik kaza-

233 Doğan, Yalçın, 2006, 'Sembollerini Yıkan Açıklama', *Hürriyet*, 21 Mart.

234 *Hürriyet*, 2006, 'Yargıya Sevsin Sevmesin Herkes İnanıp Güvensin', 10 Mart.

235 Şentop, Mustafa, 2006, 'Hukuka Saygı ve Şemdinli İddianamesi', *Zaman*, 12 Mart.

nacaktır; yol budur. Anayasanın da gereği olan bu hususu herkesin içine sindirmesi gerekmektedir. Hukuka ve yargıya sözde değil özde saygı beklemek bizim hakkımız, göstermek de kamu görevlilerinin vazifesidir.²³⁶

Toplumun yargıya olan saygı ve güvenini koruması, toplumsal uzlaşmanın önemli dinamiklerinden biridir. Bu noktada kritik davalar, toplumun yargıya güveninin en önemli göstergeleri haline gelmektedir. Susurluk kazasıyla açığa çıkan ilişkiler ağı ve yargılama sürecinde ortaya çıkan dokunulmazlık tablosu, toplumun yargıya saygı ve güveninin sarsılmasında önemli rol oynadı.²³⁷

Toplumun yargıya güveni konusundaki bir başka vurgu Şemdinli soruşturması sırasında gündeme geldi. Şemdinli’de bölge halkının günlerce süren gösterileriyle yargıya güven arasında bağ kuran *Radikal* yazarı Murat Çelikkan da, “Şimdi bölge durulmuyor. Olayın üstünün örtülmemesi, karartılmaması, bu konularda bu coğrafyada alışıldığı gibi yargılamanın aysbergin ucu ile sınırlı kalmaması için halk ayakta. Niçin? Çünkü bu ülkede kimse yargıya güvenmiyor. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığının lafta kaldığını düşünüyor”²³⁸ yorumunu yaptı.

Susurluk’tan Ergenekon’a uzanan dönemdeki gelişmeler yargıya güvendedeki aşınmanın artarak sürdüğünü gösterdi. Toplum nazarında yargıya güvenin kaybolduğuna dair izlenimler daha çok dile getirildi:

Hukukçular ne derse desin, şu bir gerçek ki, Türkiye’de kimse hukuka güvenmiyor. Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi gibi hukukun güzide kurumlarında alınan kararlar, ülke insanlarının büyük çoğunluğunca mesnetsiz bulunuyorsa, bunu düşünmesi gerekenler önce kendileridir. “Halk bundan ne anlar” demeyin. Evet, halk karışık kanun metinlerini bilmez ama alınan bir kararın “hukuki” olup olmadığını bilir. Haklı ile haksız ayırt edip etmediğini anlar. İnsanların en büyük sorunu olan “bu ülkede hiçbir mesele hukuk yoluyla çözülmez, güç ile çözülür” kanaatini değiştirmek için devletin temel organlarından biri olan Yargı’nın bağımsızlığını sağlamak gerekli her şeyden önce. “Herkes hukuki sürece saygı gösterebilir” denilmesine gerek kalmayacak kadar hukuka güvenimizin olduğu bir ülkede yaşamak istiyoruz, hepsi bu aslında.²³⁹

Yargıya güvenin tahrip olduğu bu koşullarda toplumsal vicdana dönük vurgular daha çok öne çıktı. Bazı yorumlarda bu durumun ortaya çıkmasında yargının demokratik değişimleri engelleyen tutumuna da dikkat çekildi:

Türkiye’nin bütün demokratik değişim imkânlarının önü yargı tarafından kesilmiştir... Ergenekon’a karşı mücadele hukukun olamadığı bir Türkiye’de veril-

236 Şentop, Mustafa, 2008, “Yargıya ‘Sözde Değil Özde Saygı’”, *Zaman*, 5 Eylül.

237 Bkz. Mithat Sancar, Suavi Aydın, “Adalet Biraz Es Geçiliyor” *Demokratikleşme Sürecinde Toplumun Yargı Algısı*, TESEV Yayınları, 2009, İstanbul.

238 Çelikkan, Murat, 2005, ‘Yargı Bağımsız, Hukuk da Üstün Değil’, *Radikal*, 20 Kasım.

239 Çakır, Elif, 2008, ‘Hukuk Kuşu, Devlet Kuşu’, *Taraf*, 25 Mart.

mektedir ve umut ederiz ki verilmeye de devam edecektir. Çünkü hukukun olmadığı yerde mücadele biter diye bir şey yok. Hukukun olmadığı yerdeki mücadele kaçınılmaz olarak vicdani bir mücadeledir. Bu mücadelede nihai hükmü, kredibilitesini tamamıyla kaybetmiş Türk yargısından önce halkın vicdani verecektir... Halkın dokunulamazlara karşı verdiği vicdani mücadeledir. Bu mücadeleyi bir mugalâtaya çevirmeye çalışan bir garip vicdan türü var ki, bunlar ekmeğini taştan çıkarır. Şimdi “benim yargım senin yargın” ikileminden ekme yemekler.²⁴⁰

“Klasik devlet” veya “kutsal devlet” anlayışıyla soruna yaklaşan kesimler bakımından yargıya güven ve saygının temel ölçütü, yargının devlet kurumlarını ve görevlilerini koruması olarak algılandı. Bu kesimlerin yargıya saygı ve güvenlerinin kökeninde, yargının devletçi geleneği ve refleksleri rol oynadı. Bu konuya yapılan vurgular ise, yargının bu çerçeve içinde “gereğini yapması” anlamında yoğunlaştı:

Devletimizin temel direği kurumlarımızı “karanlık bir şüphe” altında bırakmak bu ülkeye yapılabilecek en büyük haksızlıktır. Güzide kurumlarımıza saldıran karanlık “sinsi” güçlere duyarlı olmak gerekir... Jandarma içinde münferit olarak yapılmış bir olay eğer var ise aydınlatılmalıdır. Ortaya konan ciddi deliller varsa hassasiyetle değerlendirilmeli orta yere konmalıdır. Eğer böyle bir delil yoksa “papağan” gibi konuşan “tellallara” fırsat verilmemelidir. İnaniyorum bu olay en kısa zamanda aydınlatılacaktır. Büyük “Devletimize ve yüce yargımıza” güvenimiz tamdır.²⁴¹

Yargıya güven, kritik davalarda yargılanan sanıkların ve destekçilerinin de savunma stratejisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Devlet için yapıldığına inanılan hukuk dışı eylemlerin yargı tarafından hoş görüyle karşılanacağı beklentisi, sanıklar arasında oldukça yaygın bir beklenti olarak öne çıkmaktadır. Sanıklar lehine çıkan her türlü karar yargıya güvenin tazelenmesine yol açarken, aksi yöndeki kararlar ise yargıya güvende yanlılığı, hayal kırıklığını gündeme getirebilmektedir. Susurluk kazası sırasında iktidarda bulunan Refahyol hükümetinin Başbakan Yardımcısı olan DYP Genel Başkanı Tansu Çiller’in, Susurluk skandalının önemli aktörlerinden biri olan Özel Harekât Daire Başkanvekili İbrahim Şahin’in tahliyesiyle ilgili olarak “Bu bağımsız yargının zaferidir” açıklaması bu noktada dikkat çekicidir.²⁴²

Susurluk davasında hakkında mahkûmiyet kararı verilen Emekli Yarbay Korkut Eken, kararla ilgili basına yaptığı değerlendirmede, yargıya güvenmekte yanlılığını söyleyerek hayal kırıklığının nedenini mahkemenin baskı altında tutulmasına bağladı:

240 Özgün, H. Gökhan, 2008, ‘Biraz Vicdan Yürütelim’, *Taraf*, 3 Temmuz.

241 Ertekin, Mustafa, 2005, ‘Karanlık “Bomba”, Ürküten “Şüphe”’, *Ortadoğu*, 13 Kasım.

242 *Hürriyet*, 1997, ‘Çiller Orakoğlu’na Sayın Köstebek Dedi’, 14 Eylül.

Korkut Eken, duruşmalar başladığında Türk adalet sistemine, hâkim ve savcılara güvendiğini belirterek, “Yanılmışım” dedi. Eken, mahkemenin kararı siyasi baskı altında verdiğini söyleyerek, “Hiçbir belgeye dayanmayan, dedikodularla isnatlarla 6 yıl ceza verilir mi?” diye konuştu. Eken, “Dava daha tam bitmemiştir. Temyize başvuracağız. İnanıyorum ki bu yanlışlık düzeltilecektir. Düzeltilemezse de devlete, millete zarar verecek en ufak bir şey söylemem. Söyleyecek durum da yok. Sağlık olsun diyorum, hayırlısı olsun diyorum” dedi.²⁴³

YARGININ SİYASALLAŞMASI

Yargının bağımsızlığıyla ilgili tartışmaların odağında yer alan konulardan birini “yargının siyasallaşması” meselesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede, siyasi müdahale suçlamasının ana eksenini siyasi aktörler oluşturmakla birlikte, bizatihi yargının da bu iddialara kaynaklık ettiği görülebilmektedir.

Yargının resmi ideolojiye mesafesiz duruşu, bu yöndeki tartışmaları koşullayan faktörlerin başında gelmektedir. Bu durum, yargının resmi ideolojiyi temsil eden kurumlara ve tutumlara karşı kayıtsız kalamamasına, dolayısıyla da yargının bağımsızlığı konusundaki kuşkuğun artmasına neden olmaktadır.

Şemdinli olaylarıyla yaşanan gelişmelerin, yargının resmi ideolojinin uzantısı bir zihniyetten beslendiğini ortaya çıkardığını belirten Etyen Mahçupyan, siyaset dışı kalamayan yargının hakem olma niteliğini kaybettiğini şöyle ifade ediyor:

Şemdinli olayı ise devleti iyice çıplak bırakmış durumda. Bu olay Kürt meselesinde TSK'nın konumunu ve rolünü görünür kılmak bir yana, yargının da hukuktan ziyade resmi ideolojinin uzantısı bir zihniyetten beslendiğini ortaya koyuyor [...] ülkenin adalet dağıtması ve “siyaset dışı” olması beklenen yargı kurumu da hakem olma niteliğini her geçen gün yitiriyor...²⁴⁴

Mahçupyan, Türkiye’de yargının kendisini rejimin siyasi aktörü olarak gördüğünü ve öyle davrandığını belirten bir başka yazısında ise, yargının rejim adına sergilediği karşı çıkışlara şöyle dikkati çekiyor:

Düşünün ki attığı tüm anti-demokratik adımlarda “biz yasaları uyguluyoruz” diye kendini aklayan; ancak iş yasaların değişimine geldiğinde “rejim” adına bu değişikliğe karşı çıkan bir yargı kurumu var... Dolayısıyla yargının tasarruflarının yasalar nedeniyle atılan zorunlu adımlar olduğuna inanmak sadece saflık olur. Türkiye’de yargı kendisini rejimin siyasi aktörü olarak görmekte ve öyle de davranmakta. Bu nedenle de asıl değişmesi gereken şey rejimin zihniyetidir.²⁴⁵

Yargının resmi ideolojinin etkisinde kalmasıyla ilgili bu tespitlere karşın, “yargının siyasallaşması” sorunu daha ziyade, siyasi iktidarın, yürütmenin yargıya müdahale

243 *Hürriyet*, 2001, ‘Beni İmralı’ya Hapsedin’, 13 Şubat.

244 Mahçupyan, Etyen, 2007, ‘Devlet Çıplak’, *Taraf*, 18 Aralık.

245 Mahçupyan, Etyen, 2008, ‘İtidal Tuzağı’, *Taraf*, 23 Mart.

lesi bağlamında algılandı ve ele alındı. Bu algılama biçimi, kritik davalar söz konusu olduğunda diğer siyasi aktörlerin yani muhalefet partilerinin yargıya müdahalesini de kapsadı. Yargı cephesinden gelen yargının siyasallaştırıldığı yönündeki iddiaların muhatabı ise genel anlamda hükümet oldu. Yargıtay Başkanı Hasan Gerçeker, Ergenekon operasyonlarının güncelliğini koruduğu döneme rastlayan adli yıl açılış törenindeki konuşmasında, Ergenekon davasını kastederek, “Dilerim ki mümkün olan en kısa sürede hukuki süreç içinde yanlışlar doğrular birbirine karıştırılmadan, hukuk siyasallaştırılmadan yargılama tamamlanarak gerçek ve doğru bir çözüme ulaşılır ve gerçek suçlular cezalandırılır” dedi.²⁴⁶

Basın, özellikle kritik dava süreçlerinde, Türkiye’de siyasi aktörlerin ve siyaset dışı olmalarına rağmen bu alanda politika üreten güçlerin yargıya müdahalesine ilişkin örnekleri kamuoyuna sunması ve görünür kılması bakımından önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Karşılaşılan örnekler, yargı yetkisinin kullanılması söz konusu olduğunda “hiçbir organ, makam, merci veya kişinin mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği” kuralıyla çerçevesi çizilen yargı bağımsızlığının sağlanamadığını göstermektedir.

Kritik önemdeki olaylara dönük yargılamalara siyasetçi ilgisi her dönemde karşılaşılan bir olgu olmuştur. Susurluk sürecini de yakından izleyen gazeteci Enis Berberoğlu’nun, “Amma ve lakin soruşturmaya siyasetçi ilgisi ne yazık ki Türkiye’nin geleneği...”²⁴⁷ şeklindeki sözleriyle özetlediği bu ilginin, kritik davalar açısından, hükümetle sınırlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Yargıya siyasi müdahalenin önemli bir ayağını hükümetle birlikte, muhalefet partileri de oluşturmaktadır. Derin devlet yargılamaları ve parti kapatma davalarında, muhalefet partileri aktif rol üstlenmiştir. Bu durum, iktidar ve muhalefet partilerinin, yargıya müdahale tartışmalarının merkezinde yer almasına neden olmuştur.

Susurluk davası, hükümetin ve iktidar partilerinin, hukukun ve yargının siyasallaştırıldığı iddialarına maruz kaldığı kritik davalardan biri oldu. Bu davanın görüldüğü dönemde Başbakan Mesut Yılmaz, muhalefet partileri tarafından yargıya intikal etmiş bir konuda beyanda bulunarak yargıyı siyasallaştırmakla suçlandı. Bu iddiayı gündeme getirenlerin başında, Susurluk kazası gerçekleştiği sırada hükümet ortağı olan ve skandalın siyasetçilerle bağlantısında adı geçen DYP geldi. Partinin Grup Başkan Vekili Turhan Güven yaptığı açıklamada Başbakan’ın ve siyasetçilerin yargıya müdahale ederek hukuku siyasallaştırdığını ileri sürdü:

Anayasamızda kuvvetler ayrılığı ilkesi mevcut iken ve demokratik, çağdaş devlet anlayışının temel esaslarına göre yargı organlarının her türlü siyasi ve idari müdahalelerden uzak tutulması anayasamızda açıkça belirtilmiş olmasına karşın, hukukun maalesef siyasileştirildiğini, siyasi mülahazalarla yargıya baskı

246 *Hürriyet*, 2008, ‘Siyasallaşmanın’, 9 Eylül.

247 Berberoğlu, Enis, 2008, ‘Ekipler Amiri Ruhü’, *Hürriyet*, 25 Şubat.

yapıldığını ve yargıya intikal eden konularda Yılmaz başta olmak üzere birçok siyasetçinin müdahalelerde bulunarak, ileride verilecek kararlar üzerinde tesir icra etmeye çalıştıkları açıkça görülmektedir.²⁴⁸

Susurluk kazasıyla açığa çıkan devlet-çete bağlantılarına karşı mücadelede öne çıkan ve o dönemde olayın aydınlatılması için iktidar partilerine karşı muhalefet yürüten CHP, bu tavrını, izleyen yıllarda Şemdinli ve Ergenekon soruşturmaları ve yargılamaları sırasında devam ettirmedi.

CHP lideri Deniz Baykal, Şemdinli sürecinin başında olayın karanlıkta kalmaması yönündeki açıklamalarına karşın, iddianamenin içeriğinde üst düzey komutanların suçlandığının açığa çıkmasıyla birlikte bu tutumunu değiştirdi. Baykal, Şemdinli iddianamesini, siyasi bir belge olarak niteledi. *CNN Türk*'te yayımlanan *Ankara Kulisi* programına katılan Baykal, Meclis Araştırma Komisyonu'nun da bu tertibin bir parçası olduğunu ileri sürdü.

Şemdinli İddianamesi'nin siyasi bir nitelik taşıdığı yönünde hiç şüphem yoktur. İddianame hukuki değil, siyasi bir belgedir. Şemdinli Araştırma Komisyonu da tertibin bir parçası haline gelmiştir. Komisyon Başkanı'nın tutumu tertibin siyasi parçası olduğunu göstermiştir.²⁴⁹

Şemdinli soruşturması sırasında Başbakan Erdoğan, yaptığı açıklamalarla yargıyı etkileme iddialarına muhatap oldu. Başbakan, soruşturmanın devam ettiği günlerde, "Oradaki vatandaştan tanık olarak istifade edemezsiniz. Çünkü her an tehdit altında. Orada bölücü örgütün istemediği bir şeyi söylerse yanmıştır. Çünkü tehdit altındadır" şeklinde sarf ettiği sözler, "yargıya müdahale" olarak nitelendirilerek tepkiyle karşılandı. Diyarbakır ve Van Baro Başkanları, açıklamayı yargıya müdahale olarak değerlendirdiler.

Benzer nitelikteki suçlama, Ergenekon soruşturması sırasında iktidardaki AK Parti'ye karşı muhalefet partilerinden geldi. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkan Yardımcısı Faruk Bal, Ergenekon soruşturmasıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, soruşturmayı "parti kapatma davasına karşı bir meydan okuma" olarak niteleyerek, her iki davanın da iktidar partisi tarafından siyasallaştırıldığını ileri sürdü:

Türkiye'nin enerjisi boşa harcanıyor. Ergenekon'da iddia edildiği gibi bir çete varsa hukuk içinde bunun mücadelesi sonuna kadar yapılabilirdi. İktidar partisi bunu yapmak yerine kapatma davasına karşı siyasi bir meydan okuma havasında bu olayı siyasallaştırdı... Sonuçta bu iki dava hukuki olmaktan çıkıp siyasi dava haline geldi.²⁵⁰

248 *Zaman*, 1997, 'DYP: Yargı Baskı Altında', 4 Kasım.

249 *Hürriyet*, 2006, 'Kollanmadı Sözü Geri Zekalıktır', 27 Mart.

250 *Hürriyet*, 2008, 'Kapatma ve Ergenekon Davaları Siyasallaştı', 28 Temmuz.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal Ergenekon soruşturmasının, iktidar partisi tarafından siyasallaştırıldığını ileri sürmekle kalmayarak, davanın iddianamesini de “siyasi belge” olarak niteledi. Baykal’ın iddianameyle ilgili değerlendirmelerine yansıyan, “Fesatla, fitneyle dava kurulmaz. İddianame safsataya, efsaneye dayanmaz”²⁵¹ ve “iddianame hukuki değil, polemik yönü ağır basan siyasi bir belgedir. Çoğunlukla dedikodu, çekiştirme ya da bazı demokratik talepleri dile getiren suç teşekkül etmeyen sözler. Bence bu belge bir iddianameden çok BBG Evi’nin tutanakları”²⁵² gibi benzetme ve söylemleri, yargının siyasallaşması iddialarını bir başka noktaya taşıdı.

SUSURLUK VE ERGENEKON’DA TARAF OLMA TARTIŞMALARI

Ergenekon davasıyla ilgili iktidar ve muhalefet liderlerinin açıklamaları, yeni gözaltı operasyonları nedeniyle ilerleyen günlerde de devam etti. *Radikal*’ın “Ergenekon’un savcısıyla avukatı Meclis’te kapıştı” manşetiyle duyurduğu haberde, tartışmaların aynı eksende tekrarlandığı görüldü. Haberde, Anayasanın 9, 10 ve 38. madde hükümlerini hatırlatan Başbakan’ın açıklamaları, “Milli iradeye, demokrasiye tehditlerin Meclis’in içinden avukat bulabiliyor olması son derece düşündürücü. Bundan kim, neden rahatsız olabilir? Son derece vahim ve ağır iddialar var. Bırakalım, yargı ve hukuk işlesin, ak ile kara ortaya çıksın. Süreci bulandırarak, istismar ederek, hâkimleri, savcılar, yargıyı itham ederek, tehdit ederek kimse bir yere varamaz” şeklinde özetlendi. Buna karşın CHP lideri Baykal ise açıklamalarında, “Herkes kendine göre bir yerinden tutuyor. Ucu açık bir iddianame söz konusu. Eskiden ‘arkası yarın’lar vardı, şimdi de diziler var. Dizi gibi iddianame olur mu? Yargılamalar mahkemede değil, kamuoyu önünde yapılıyor. Kim darbe yapıyorsa, tahkikatını yap, bul ve hesabını sor. Ama onların yerine gelsin Türkan Saylan’lar, Mehmet Haberal’lar, Atatürkçü profesörler... Bu nasıl iş?” dedi. Baykal ayrıca, Anayasa’nın 138. maddesinin yargıya talimat vermeyi yasakladığını belirterek “Oradan sen ders çıkar. Ben muhalefetim, yanlışları eleştiriyorum” dedi.²⁵³ Aynı haber *Zaman* gazetesi tarafından, Başbakan’ın “hâkim ve savcılar tehdit etmeyin, bırakın yargı işlesin” mesajı öne çıkarılarak verildi.²⁵⁴

Yargının bağımsızlığının siyasi iktidar tarafından ortadan kaldırıldığı eleştirisinin en yoğun biçimde gündeme getirildiği davalardan biri de Şemdinli’ydi. Bu dava açılmadan önce ve açıldıktan sonra hükümet ve ordu kaynaklı açıklama ve girişimlerin yargıya müdahale anlamına geldiği yönündeki değerlendirmeler, süreç boyunca sık sık dile getirildi. Bunlar arasında, *Hürriyet* gazetesi yazarlarının yargının bağımsızlığını ortadan kaldıran unsur olarak yalnızca hükümeti hedef alan değerlendirmeleri öne çıktı:

251 *Hürriyet*, 2008, ‘Namertçe Bir Mücadele’, 23 Temmuz.

252 *Hürriyet*, 2008, ‘Cüppeyi Çıkar da Hesaplaşalım’, 30 Temmuz.

253 *Radikal*, 2009, ‘Ergenekon’un Savcısıyla Avukatı Meclis’te Kapıştı’, 22 Nisan.

254 *Zaman*, 2009, ‘Hâkim ve Savcılar Tehdit Etmeyin, Bırakın Yargı İşlesin’, 22 Nisan.

Türkiye’de yargı bağımsız değil. Bağımsız değilse, kime bağımlı? Herhalde, bana, sana değil. Elbette siyasal iktidara. Zaten, Şemdinli Komisyonu’nun AKP’li milletvekilleri de, savcıyı haklı buluyor. Tabloyu AKP milletvekilleri bütünleştiriyor.²⁵⁵

Susurluk ve Ergenekon’un “Avukat”ları

Susurluk ve Ergenekon davaları, iktidar ve muhalefet partileri arasındaki davayı “sahiplenme” ve “sahiplenmeme” polemliği hususunda benzerlik gösterdi. Yargılama faaliyeti üzerinden yürütülen bu siyasi çekişme, yargının siyasallaşması tartışmalarında önemli kilometre taşlarından biri oldu. Her iki davada da muhalefet partileri ile iktidar partileri, soruşturma ve yargılama süreçlerine karşı çıkma ya da destekleme noktasında saflaştılar.

Davalar üzerinden yaratılan bu saflaşmaya, Susurluk kazası öncesindeki ve sonrasında tutum ve açıklamalarıyla DYP Genel Başkanı ve dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’in öncülük ettiği söylenebilir. Çiller’in Susurluk’u sahiplendiği yönündeki açıklama, basında, “Susurluk’un avukatı” yorumlarının gündeme gelmesine neden oldu.

Tansu Çiller ilk kez açıkça Susurluk’u sahiplendi: “Susurluk olayını ve (Bülent) Orakoğlu’nu sahipleniyoruz. Çünkü güvenlik güçlerinin ve devletin çete ilan edilmesi, Türkiye’nin savunma refleksini zayıflatıyor, milletin bütünlüğünü tehdit ediyor”... Susurluk sanıklarının avukatı Çiller...²⁵⁶

Ergenekon soruşturması, muhalefet ve iktidar partilerinin tutumlarını ve konumlarını daha net ve açıktan ifade ettikleri yeni bir gelişmeye sahne oldu. CHP Ergenekon soruşturmasındaki konumunu, soruşturmada suçlananları sahiplenerek belirlendi. Susurluk sürecinde Çiller’in yaptığını, Ergenekon sürecinde CHP lideri yaparak, soruşturma ve dava kapsamında suçlananları ‘mağdur’ ve ‘insan hakları ihlal edilenler’ olarak niteleyerek onların ‘avukatı’ olduğunu açıkladı:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat’ın “Ergenekon zanlıların avukatı mısın?” sorusuna, “Eğer bu davanın savcısı Başbakansa, avukatı da ana muhalefet lideri Deniz Baykal olur” yanıtını verdi... Baykal’ın açıklamaları şöyle: “Başbakan’ın talimatıyla yürüyen adalet süreci olur mu? Başbakan, ‘iki gün sonra iş bitiyor, iddianame geliyor’ diye ilan ediyor. Sen nereden biliyorsun kardeşim bunun ne zaman biteceğini? Biz bunları söyleyince bana ‘sen avukatı mısın’ diyorlar. Demokrasi-lerde muhalefet tüm mağdurların, mazlumların, insan hakları ihlal edilenlerin avukatıdır. Ben hakkı yenen, insan hakları ihlal edilen, mazlum bütün insanların avukatı olmaktan şeref duyarım. Bu benim onurumdur. Bu öyle bir dava ki

255 Doğan, Yalçın, 2006, ‘AB’de Eleştiri Orduya Değil Yargıya’, *Hürriyet*, 8 Mart.

256 Berberoğlu, Enis, 1997, ‘DGM Yanlış Hesap İstediy’, *Hürriyet*, 18 Eylül.

sanki bu davanın savcısı Başbakan. Eğer bu davanın savcısı Başbakansa avukatı da ana muhalefet lideri Deniz Baykal olur.²⁵⁷

CHP'nin derin devlet bağlantılı davalarda izlediği tutum ve açıklamalar, soruşturmayı destekleyen basın tarafından eleştiriyile karşılanarak, CHP'nin soruşturmayı siyasallaştırdığı ileri sürüldü. *Zaman* yazarı İhsan Dağı, Ergenekon soruşturmasında CHP'nin izlediği tutumu, Susurluk sürecinde Başbakan Necmettin Erbakan'ın izlediği küçümseyici tutuma benzetti:

Medyasıyla, sivil toplumuyla ve siyasi partileriyle bu iddiaların üzerine gidilmesi gerekirken Doğan medya olayı karartmaya, Türkiye'nin en büyük "sivil toplum" kuruluşunun başkanı, savcıyı korkutmaya, ana muhalefet lideri de soruşturmayı siyasallaştırmaya çalışıyor... Ergenekon'un avukatıyım diyor. Yakışır mı bir ana muhalefet partisi liderine? Bu sözleriyle anılacak Baykal bundan böyle. Tıpkı Necmettin Erbakan'ın Susurluk için söylediği "fasa fiso" gibi.²⁵⁸

Soruşturma kapsamındaki suçlamalara gönderme yaparak, bir siyasi partinin çete davasına angaje olmasını "intihar" olarak niteleyen Ahmet Altan ise, CHP'nin suçlamaları kendi isteğiyle sırtlandığını belirtti:

Bir siyasi parti bir çete davasına niye bu kadar angaje olur, bunu anlamak çok kolay değil. Bilmediğimiz bir nedeni olmalı. Ama unutmayın ki CHP'nin açıkça desteklediği bu çetenin suçları arasında cinayetler, saldırılar, bombalamalar var. Bu çetenin Hrant Dink cinayetiyle, Danıştay baskınıyla ağları olduğuna dair çok kuvvetli emareler bulunuyor. Cumhuriyet Gazetesi'ne atılan bombalarla aynı seri numaralarını taşıyan el bombaları bu çetenin "zulasında" yakalandı. Ayrıca, bu çetenin bir "darbe" hazırlamaya uğraştığı da biliniyor. Bir siyasi parti için "intihar" sayılacak "darbecilik, çetecilik" suçlamalarını CHP kendi isteğiyle sırtlanıyor.²⁵⁹

CHP'nin soruşturma kapsamındaki suçlamaları dikkate almadan taraf olmasını eleştiren *Zaman* yazarı Mustafa Ünal ise bu durumu yadırgatıcı bulduğunu belirtti:

CHP sözcüleri Ergenekon soruşturmasına başından itibaren koyduğu tepkiyi iddianame aşamasında da sürdürdü. "Ergenekon'un avukatıyım" diyen Baykal suçlamalar karşısında kayıtsız. İthamları, iddiaları hiç dikkate almıyor. Avukatlığa aynen devam... "İddianame çok uzun" dedi. Şemdinli'yi hatırlattı. Muhalefetteki bir partinin terör davasına bu denli taraf olmasını yadırgamamak mümkün mü?²⁶⁰

257 *Taraf*, 2008, 'Ergenekon'un Avukatıyım', 5 Temmuz.

258 Dağı, İhsan, 2008, 'Savcılara Kim Emir Veriyor?', *Zaman*, 8 Temmuz.

259 Altan, Ahmet, 2008, 'Kararlar', *Taraf*, 6 Temmuz.

260 Ünal, Mustafa, 2008, 'Sulandırmayın', *Zaman*, 16 Temmuz.

Ergenekon'un "Savcısı"

Ergenekon soruşturmasında konumunu belirleyen tek siyasi aktör CHP değildi. İktidar partisi lideri Başbakan Tayyip Erdoğan da soruşturmanın "savcısı" olduğunu ilan ederek, karşı konumunu belirledi. Bu gelişme, *Radikal* tarafından, "Mahkemeyi Meclis'te Kurdular: Başbakan Savcılığı Seve Seve Üstlendi" başlığıyla manşetten verildi. Haberde ele alındığı üzere, CHP lideri Baykal'ın "Ergenekon'un savcısı Başbakan" şeklindeki sözlerine, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından, "evet, savcıyız" yanıtı geldi. Erdoğan bu konumunu şu gerekçelere dayandırdı:

Hukuki süreç işlerken, demokratik siyasi sürece darbe vurma iddiasıyla soruşturulan illegal yapılanmaların avukatlığına soyunmak, ancak demokratik hukuk devleti anlayışına inancı zayıf olan bir siyasi anlayışın kalkışabileceği bir iştir... Kim kimlerin avukatlığına soyunmuş veya kimler kimlerin avukatlığına soyunmuş. Biz kendimize hiçbir vasıf tayin etmemişken, bize de savcılık görevini sağ olsun yine onlar veriyorlar. Bu da güzel bir şey. Niye? Savcı millet adına vardır. İddia makamı millet adına oradadır ve biz de millet adına hakkı aramanın, hakkı savunmanın gayreti içerisindeyiz. Eğer bu anlamda savcılıksa, evet savcıyız.²⁶¹

Muhalefet liderinin "avukat", Başbakan'ın "savcı" olarak konumlarını açıklamaları, basında Ergenekon soruşturmasıyla ilgili yargının siyasallaşması tartışmalarına yeni bir boyut kazandırdı. Soruşturmayı destekleyen ve eleştiren kesimler, bu açıklamaların adalete olan inancı yıpratacağını belirtirken, davanın siyasallaşması konusundaki eleştirileri kendi konumlarına göre belirledikleri hedeflere yöneltmeyi sürdürdüler.

Ana akım medya, her iki açıklamayı eleştirmekle birlikte, bu tablonun müsebbibi olarak hükümeti, hükümet yanlısı olarak niteledikleri soruşturmayı destekleyen basını ve savcılığı gösterdi:

Böyle önemli bir dava üzerinden siyaset yapmak, bunu günlük siyasi nutukların başköşesine oturtmak, karşılıklı "savcı" - "avukat" kılığına girip çene yarıştırmak, böyle bir davaya zarar verir. Sanıklar açısından da zararlıdır, iddia makamı açısından da! Ve her halükarda kaybeden Türkiye'de adalete olan inanç olur. Bugün, kamuoyunun belli bir kesiminde bu davanın "siyasi emirle, intikam için açıldığı" kanaati uyandıysa, bunu savcılık ve AKP medyası el ele vererek yarattı.²⁶²

Başbakan'ın Ergenekon soruşturması kapsamındaki operasyonlar sırasında gerçekleştirilen yeni gözaltılarla ilgili açıklamalarında kullandığı ifadeler, *Hürriyet* gazetesi yazarları tarafından "dava üzerine siyasi gölge" olarak değerlendirildi.

261 *Radikal*, 2008, 'Mahkemeyi Mecliste Kurdular: Başbakan Savcılığı Seve Seve Üstlendi', 16 Temmuz.

262 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Çok Önemli Fırsatı Harcamak', *Hürriyet*, 16 Temmuz.

Gazetenin başyazarı Oktay Ekşi, Başbakan'ın "savcıyım" açıklamasına ve benzeri çıkışlara dayanarak, soruşturmaya iktidar tarafından müdahale edildiği kuşkusunu dile getirdi:

İtiraz ediyoruz, çünkü Başbakan'ın kendisini "savcı" ilan ettiği, iktidar milletvekillerinin "şu kadar adam daha tutuklanacak" diye demeç verdiği, hatta "şu adam da tutuklanmalıdır" diye hedef gösterdiği bir soruşturmanın içine "yargı"dan başka ellerin girdiğinden kuşku duyuyoruz.²⁶³

Başbakan'ın soruşturmanın aşamalarıyla ilgili kullandığı sözlerin, soruşturmanın gizliliğiyle çeliştiği ve davanın bizzat Başbakan tarafından yönlendirildiği iddialarını güçlendirdiği belirtildi:

Şunu merak ediyorum: Bağımsız yargı tarafından sürdürülmekte olan bir soruşturmada, daha işin başında olunduğunu başbakan nasıl ve nereden biliyor? Normal olarak, Başbakan'ın da gelişmeleri bizler gibi takip ediyor olması gerekir. Yani, savcılık bu konuda kamuya açık bir adım attığında öğreniyor olmalı. Ama bakın Başbakan ne diyor: "Daha işin başındayız!" İki olasılık var bu durumda. 1- Başbakan, savcılık tarafından özel olarak soruşturmanın gelecekte alacağı seyir ile ilgili olarak bilgilendiriliyor. 2- Polis içinde savcılıktan habersiz olarak Başbakan'a da bilgi aktaran birileri var. Her iki durum da soruşturmanın gizliliği kuralı ile çelişiyor. Dava üzerine siyasi bir gölge düşürüyor, davanın bizzat Başbakan tarafından yönlendirildiği iddialarını güçlendiriyor.²⁶⁴

Buna karşın, soruşturmayı destekleyen basın grupları ise eleştirilerin odağına muhalefet partisi CHP'yi ve ana akım medyayı oturttu:

Artık ideolojik cinnet mi insanları bu hale getiriyor, yoksa cidden saplantı derecesinde bazı değerlerin sahibi, bazı değerlerin düşmanı olmanın doğal sonucu mu bilemiyorum. Lakin hem Andıç-Ergenekon medyasının hem de CHP'nin geldiği nokta gerçekten inanılmaz. İşte tüm bu şaşkın ve yamuk sürecin doğal sonucu olarak şimdi Deniz Baykal açık açık kalkıp "Evet ben Ergenekon'un avukatıyım" diyebiliyor!... Andıç medyası ve CHP karşılıklı olarak birbirini gaza getire getire biri Türkiye'deki solu, diğeri Andıç ve Holding medyasının itibarını yemiş bitirmiştir.²⁶⁵

Zaman gazetesi, hükümetin soruşturmaya olan ilgisini, suçu önlemedeki siyasi sorumluluğunun gereği olarak değerlendirdi. Hükümetin Ergenekon soruşturmasına müdahil olduğu ve soruşturmayı yönlendirdiği iddialarını reddetti.

Cumhurbaşkanı'nın ve Başbakan'ın Ergenekon soruşturmasını yakından takip ettiklerine ve bilgi sahibi olduklarına dair sözlerini "yargıya müdahale" olarak niteleyenler kimler? Ergenekon'un varlığından, hükümete yönelik hesapların-

²⁶³ Ekşi, Oktay, 2009, 'Anlayana', *Hürriyet*, 1 Ocak.

²⁶⁴ Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Başbakan Gelecekte Ne Olacağını Biliyor', *Hürriyet*, 15 Ocak.

²⁶⁵ Hazar, M. Nedim, 2008, 'Kara Göründü', *Zaman*, 7 Temmuz.

dan dolayı memnuniyet duyan sempatizanlar değil mi?... Ergenekon sadece yargının değil, hükümetin de meselesi. Hukuk bu konuda açık bir ölçü koyuyor. Bir suçun önlenmesi icranın görevidir. Polis, önleyici kolluk kuvveti olarak icranın emrindedir. Suç işlendikten sonra sorumluluk yargıya aittir. Polis, o zaman savcının emrinde adli kolluk gücüne dönüşür. Ergenekon, devasa bir suç makinesi. İşlediği suçlardan dolayı yargı önünde. İşleyeceği suçları engellemek ise hükümetin görevi değil mi? Hükümet bu görevi neyle, hangi bilgiyle yapacak?²⁶⁶

Mustafa Şentop, *Zaman* gazetesindeki yazılarında, hükümete yönelik yargıya müdahale ettiği iddialarının, soruşturmayı manipüle etmeyi amaçladığını belirtti:

Hükümetin soruşturmaya müdahil olduğu, soruşturmayı yönlendirdiği, muhafilere ortadan kaldırmaya veya sindirmeye çalıştığı şeklindeki değerlendirmeler Ergenekon soruşturmasını manipüle etmeye yöneliktir.²⁶⁷

Keza yine aynı gazetede Ekrem Dumanlı da, hükümetin, Susurluk sürecinde Necmettin Erbakan'ın yaptığı hatayı tekrarlamayarak, Ergenekon soruşturmasındaki hukuki sürece engel olmadığını belirtti ve çeteye destek çıkılmasını affedilmeyecek bir hata olarak niteledi.

Bugünkü iktidar Ergenekon davasını siyasileştirmedi; sadece hukukî sürece engel olmadı. Bu bile önemli bir gelişme. Bu hükümet de çete için "gulu gulu dansı" diyebilirdi. Şayet öyle bir yanlışa girilseydi Ergenekon bu hükümetin üzerine yığılıp kalırdı. Yargı üzerinde kurulacak baskı, siyaset üzerine bina edilen zaaf ya da medya korkusuyla oluşturulacak hava ile çeteye destek çıkılması affedilecek bir hata değil.²⁶⁸

BASININ YARGIYI ETKİLEMESİ

Siyaset kurumu, yargının tarafsızlığını zaafa uğratma konusunda daima elverişli kanallara ve fırsatlara sahip olmasına karşın, bu konuda baskıyı yaratan tek güç olmadı. Demokratik denetim sürecinde üstlendiği role dayanarak basın da yargıya müdahale tartışmalarında belirleyici unsurlardan biri olduğunu ortaya çıkardı. Yargıyı etkileme konusunda basına yönelik eleştiriler, siyasi aktörlerden, yargılamanın taraflarından ve basının kendi içinden geldi.

Kritik davalarda önemli bir baskı unsuru olarak öne çıkan basın tarafından yapılan yayınlar, özellikle davalarda yargılanan sanıkları rahatsız etti. Sanıklar, soruşturma veya dava kapsamındaki suçlamalarla ilgili yayınların yargısal sürecin aleyhlerine işlemesine neden olduğu gerekçesiyle, basını yargı üzerinde baskı oluşturmakla suçladılar. Sanıklar, özellikle yasal bir yaptırımla karşılaştıkları durumlarda, bunun sorumlusu olarak medyayı gördüler.

²⁶⁶ Türköne, Mümtaz Er, 2008, 'Ergenekon'un Militanları ve Sempatizanları', *Zaman*, 13 Temmuz.

²⁶⁷ Şentop, Mustafa, 2009, 'Hani Hukukun Üstünlüğü Vardı', *Zaman*, 9 Ocak.

²⁶⁸ Dumanlı, Ekrem, 2008, 'Ya Ergenekon ya Kaçınılmaz Son', *Zaman*, 23 Ekim.

Susurluk davası sanıklarından ve çete lideri olduğu gerekçesiyle 6 yıl hapis cezasına mahkûm edilen Korkut Eken, kendi hakkındaki karara tepki gösterirken, bu durumu medyanın baskısına bağladı. *Hürriyet* gazetesinde öne çıkan haberde, Erken'in şu sözlerine yer verildi:

Bu ceza çok ağır oldu. Ben değil ceza almayı, 4 senedir sanık olarak bile bu mahkemeye gelmeyi hak etmemiş bir insanım. Tabii birçok sebepleri var bunun. Bir defa bana şahsi kını, garezi olan 1-2 kişi. Onların sadece dedikoduya dayalı ifadeleriyle mahkûm oldum. Tabii bir de bütün dava boyunca büyük bir medya baskısı. Bazı bölücü sivil toplum örgütlerinin çalışmaları, hatta bazı siyasilere etkisinde bu mahkeme yürümüştür.²⁶⁹

Şemdinli olayları sırasında da, basın dahil soruşturmayı destekleyen tüm kesimler, milliyetçi yazarlar tarafından, hem savcı, hem yargıç olmakla ve yargıyı etkilemekle suçlandılar:

Şemdinli'deki olaylara savcılık el koymuştur. Ama dikkatleri çeken başka gelişmeler vardır. Bölgede görev yapan güvenlik güçleri "ısrarlı bir şekilde suçlanmaya" başlanmışlardır... Bu yapılırken bazıları "hem savcı hem de yargıç" olmuşlardır... Bir taraftan hukuk devleti denilecektir, öte yandan "adli soruşturma" başlamasına rağmen kimileri adeta yargıyı etkileyecek açıklama yapabileceklerdir. Bu nasıl bir iştir?²⁷⁰

Basını yargı üzerinde baskı oluşturmakla suçlayan bir başka kesim ise siyasi partiler oldu. Ergenekon soruşturmasında iktidar ve muhalefet partileri, karşı tutumdaki basını yargının yerine geçmekle suçladılar. MHP, "Soruşturmayı basın yürütüyor" şeklinde topyekûn suçlamada bulunurken, CHP yargıyı etkileyen basını "dinci basın" şeklinde nitelendirdi:

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: "Her basın organının farklı yorumlarıyla Türkiye'de bir Ergenekon soruşturması yürütülüyor. Kamuoyu da kirli bilgi ile yükleniyor. Bundan sıyrılmak lazım."²⁷¹

CHP lideri Deniz Baykal, dinci basının bu operasyonu kapatma davasına misilleme olarak gördüğünü ve Başbakan'a "düğmeye bas" telkini yaptığını belirterek, "Bir noktada Başbakan da düğmeye basma kararı aldı ve bastı" dedi.²⁷²

Muhalefet partileri gibi hükümet yetkilileri de, Ergenekon soruşturması bağlamında medyanın hâkimlerden, savcılardan önce karar verdiğini belirtti. Hükümet sözcüsü ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek yaptığı açıklamada, medyayı, tüm hassas süreçlerde yargıyı etkilemekle suçladı:

269 *Hürriyet*, 2001, 'Beni İmralı'ya Hapsedin', 13 Şubat.

270 *Sorgun*, Taylan, 2005, 'Şemdinli, AB'ni Müdahaleye Davet, "Sözde Kürt Sorunu"', *Ortadoğu*, 15 Kasım.

271 *Hürriyet*, 2008, 'Erdoğan: İddianame Bir An Önce Bitmeli', 2 Temmuz.

272 *Hürriyet*, 2008, 'Düğmeye Bas Dediler, Erdoğan da Bastı', 12 Temmuz.

Asıl önemli olan ve beni üzen Ergenekon soruşturması da dâhil olmak üzere Türkiye'nin yaşadığı hassas süreçlerde medyanın; hâkimlerden, savcılardan önce karar verip, mahkûm edip, infaz etmesi. Bu hayatlara mı mal olur, aileleri mi yıkar, ilgili kişilerin gururuyla mı oynar, kimsenin umurunda değil. Böyle bir şey olabilir mi? İnsanların itibarıyla oynuyorsun, görüşüne başvurulsa, savcılığa davet edilse bile ya da gözaltına bile alınsa daha suçlu olduğuna karar verilmeden, karar verip mahkûm ediyorsun. Bırakın yargı sürecinde yargıya müdahaleyi, daha süreç başlamadan kendini hem hâkim, hem savcı ilan ediyorsun. Bir gecede bir insanın onurunu, hayatını bitirmek kolay mı? Anayasa'nın 138, Ceza Kanunu'nun 288, Basın Kanunu'nun 19. maddesi çok açık. Medya infazını insan hakları adına yapmamalı.²⁷³

Eski Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, yazılı ve görsel basında yer alan yorumlarla hukukun temel ilkelerinin çiğnendiğini, yargıya bir şey bırakılmayarak hüküm kurulduğunu belirterek ortaya çıkan tabloyu eleştirerek herkesi susmaya davet etti:

Yazılı ve görsel basında her gün yorumlar yapılıyor, yargıçların yerine geçilerek aklanma ya da mahkûmiyet hükümleri kuruluyor. Hukukun temel ilkeleri çiğneniyor. Suçsuzluk karinesi, yani "suçluluğu kesinleşinceye dek her insan suçsuzdur", bir başka deyişle "beraat-i zimmet asıldır" ilkesi çiğneniyor. Hukukta "kamuoyu" diye bir kanıt kaynağı yoktur... Aklanabilirler de, hüküm de giyebilirler. Susup bekleyeceğiz sabırla... Türk Ceza Yasası'nın 277, 285 ve 288 ve Basın Yasası'nın 19. maddeleri. Kimsenin de sesi çıkmıyor. Bu da beni çok şaşırtıyor. Gizli bilgileri yayınlamak, yargıçları ve yargıyı etkilemek suçtur... Ama herkes yazıyor, konuşuyor, kanıtları değerlendiriyor. "Dağ fare doğurdu" diyenler, "Hayır doğurmadı, kanıtlar çok güçlü" diyenler var. Hatta hüküm kuranlar var: Şu olay belli oldu, saptandı, anlaşıldı gibilerden. Kimse mahkemeye bir şey bırakmıyor. Şaşkınlık ve dehşet içindeyim. Bir olayın saptanıp saptanamayacağı iddianemelerin açıklanmasıyla belli olmaz. İddianamedeki kanıtların açık yargılamada diyalektik kurallara göre tartışılmasından sonra belli olur.²⁷⁴

Basının yargıyı etkilediği iddiaları, gazete yazarlarınca da dile getirildi. Kritik davalardaki kutuplaşmanın yarattığı ortamın doğal sonucu olarak, basının bir kısmı diğer kısmını yargıyı etkilemekle suçladı. "Öteki basının" sorunu gibi algılanan bu durumu, "basın, basını suçluyor" şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu yanılla Ergenekon soruşturması kritik öneme sahipti.

Ergenekon soruşturmasının her yeni aşaması, tartışmaları alevlendiren bir işlev gördü. Emekli Orgeneral Şener Eryugur'un eşinin Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA)'da görevli doktorla yaptığı telefon görüşmesinin yayımlanması, soruşturmayı eleştiren basın tarafından, tahliye kararlarını karara bağlayan mahkemeleri etkileme çabası olarak değerlendirildi:

273 *Hürriyet*, 2009, 'Medya Kendini Hem Hâkim, Hem Savcı İlan Ediyor', 23 Ocak.

274 Şenocaklı, Mine, Sami Selçuk söyleşisi, 2008, 'Herkes Susmalı', *Zaman*, 28 Temmuz.

Dünkü AKP medyasının konuyla ilgili haberleri, bu ortam dinlemesinin neden yapıp sızdırıldığına ipuçlarını veriyordu. Amaç, emekli Orgeneral Hurşit Tolon'un tahliye kararına yapılacak itirazı değerlendirecek mahkemeyi etki altında bırakmak olmalı. Ses kaydı "12 ve 14. mahkemeler bizden" diyor, savcılık tahliye kararına itirazı 12. Ağır Ceza Mahkemesi'ne yapıyor! Hadi siz şimdi kendinizi mahkeme heyetinin yerine koyun. Bir tarafta bir kısım medya üzerine gelmeye hazır. Elleri bu iş için kullanılacak bir de ses kaydı var! Bir tarafta da hukuk ve kişisel vicdanınız! Hiç kuşkusuz ki mahkeme heyeti bu tür etkileme çabalarına aldırarak değildir. Heyet üyeleri, Ağır Ceza'da yargıç olana kadar kim bilir nelerle karşılaştı. O nedenle kararlarını, hangi yönde olursa olsun, etki altında kalmadan vereceklerine inanırım... Memleketimizin siyasi iktidarın itelemelerinden etkilenmeyecek savcılarına sesleniyorum... Mahkeme kararlarını etkilemeye teşebbüs suç değil midir?²⁷⁵

Oktay Ekşi, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanlığı açıklamalarından hareketle, "yargıyı etkileme" iddialarının bir gerçekliğe dayandığını ve bu konudaki gerçek resmin ortaya çıkması için yayın organları ve gazeteciler hakkında açılan soruşturmalara dair bilgilerin açıklanmasını istedi.

Böyle "yargıyı etkileyen" bir şey olmasa veya "soruşturmanın gizliliği" ihlal edilmese herhalde ne Cumhurbaşkanlığı açıklama yapıp, "uygulamalarda usul yasalarına azami özen gösterilmesinin Türkiye'yi daha da güçlü kılacağını" ifade ederdi, ne de "hukukun üstünlüğüne ve temel ilkelerine titizlikle bağlı kalınmasının" önemini vurgulardı. Keza Başbakan da; "Yargı süreci bitmeden kimseyi suçlu ilan etmeye hiç kimsenin hakkı yok. Fakat ülkemizde maalesef yargısız infaz yapmaya alışmış bazı kurum ve kuruluşlar olduğu gibi bazı şahıslar, hatta köşe yazarları da var. [...] Ben şu anda [...] soruşturmayı yürütmekte olan savcı üzerindeki tasarrufları da kınıyorum, savcıya yönelik baskıları kınıyorum [...]" demezdi. Elbet Genelkurmay'ın da özetle, "Kişi ve kuruluşların adeta yargısız infaz edilerek suçlu ilan edilmesi hiçbir hukuki ve ahlaki kuralla bağdaşmamaktadır. Artık söylem yerine tedbir alma zamanıdır" demesine gerek olmazdı... Adalet Bakanlığı bugüne kadar "yargıyı etkileme" ve "soruşturmanın gizliliğini ihlal" iddiasıyla hangi gazeteciler ve yayın organları hakkında soruşturma başlatıldığını açıklasın, resmi hep birlikte görelim.²⁷⁶

BASIN YARGIYI "PARTİ KAPAMADA" GÖREVE ÇAĞIRIYOR

Basın, davalarla ilgili haber, yorum ve değerlendirmelerde kullandığı dil ve söylemler nedeniyle de sürecin belirleyenleri arasındaydı. Kimi dava ve soruşturmalarda tarafgir söylemler kullanmaktan kaçınmadı. Parti kapatma davaları bu anlamda kritik veriler sundu. Yazarlar, dava süreçleri devam ederken, kendi arzu ve beklentilerini açıklamaktan sakınmadı.

²⁷⁵ Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Cumhuriyet Savcılar Gazete Okuyor mu?', *Hürriyet*, 13 Şubat.

²⁷⁶ Ekşi, Oktay, 2009, 'Halep Ordaysa', *Hürriyet*, 22 Ocak.

Oktay Ekşi, kapatma davasıyla ilgili olarak RP'li yetkililerin sarf ettiği sözleri “mahkemeyi etkileyici beyanlar” olarak değerlendirdiği yazısında, savcılar görevlerini yapmamakla suçladı.

İkide bir zihin karıştırıcı ve mahkemeyi etkileyici beyanlarda bulunma kampanyası açtılar. Örneğin pek parlak hukukçuları Mustafa Kamalak, mahkemede görülen bu dava hakkında “Hukuk çıldırmadıysa RP kapatılmaz. Çıldırmaşa ona bir şey diyemem” dedi. RP lideri Erbakan bu davanın “Türkiye açısından bir yüz kararı” olduğunu söyledi. RP Genel Başkan Yardımcısı Recai Kutan, bu davayı açan Başsavcı’yı “Menderes’i asan hâkim gibi Atatürk bulvarında yürüyemez hale gelirsın” diyerek tehdit etti. Son beyanın, RP Trabzon milletvekili Şeref Malkoç’tan geldiği ve muhteremin “Karar 11-o lehimize olur” dediği bildiriliyor. Savcılara soruyoruz: Şimdiye kadar Anayasa Mahkemesi, 20 ayrı partinin kapatılmasına karar vermiş. Bunların hiçbiriyle ilgili böyle baskı yapılmadığına göre, acaba onlar mı görevlerini yapmıyorlar, yoksa yasalar mı değişti?²⁷⁷

Ekşi, kapatma kararının açıklanmasından sonra yaptığı değerlendirmede ise daha önce RP’nin kapatılmasını gerektirecek kadar “vahim” bulduğu söz ve hareketlere sayısız defa dikkati çektiğini ve göreve çağırdığı halde, dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’nı harekete geçiremediğini ifade etti. Ekşi devamla, kapatma davasının savcısı Vural Savaş’ı ve Mahkeme yargıçlarını “devletin, laik Türkiye Cumhuriyeti’ne sahip çıkan evlatları” olarak niteledi:

Daha ilk günlerden itibaren bu sözlerin ve hareketlerin Refah Partisi’nin kapatılmasını sonuçlandıracak kadar vahim olduğunu sayısız defa yazdık... O tarihte Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı sıfatıyla görev yapan Haluk Yardımcı’yı sayısız defa göreve çağırdık. Ama muhteremi bir türlü harekete geçiremedik. Şimdi bu zatla, üzerinde taşıdığı “Cumhuriyet Savcısı” sıfatının gereğini yerine getiren, yani cumhuriyeti koruma görevinin kendisine verildiğini bilen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş arasındaki farkın sonuçlarını yaşıyoruz. Bu devletin Vural Savaş gibi, Anayasa Mahkemesi’nin saygıdeğer üyeleri gibi, “Laik Türkiye Cumhuriyeti’ne sahip çıkan” evlatları olduğu için geleceğimize güvenle bakıyoruz. Ve Refah Partililer’in, Atatürk’ün sillesinin ne kadar ağır olduğunu görerek, önümüzdeki dönemde demokrasiye, hukuk devletine ve özellikle laik cumhuriyete saygılı bir siyasi yaşam çizgisi benimsemelerini diliyoruz.²⁷⁸

Emin Çölaşan, “elbette kapatılması gerekiyordu” dediği kapatma kararından dolayı “mutlu” ve “gururlu” olduğunu belirterek, kararın millete ve ülkeye hayırlı olacağını ifade etti:

Refah Partisi kapatılmıştı. Elbette kapatılması gerekiyordu. Türk milletinin kutsal değerlerine, Atatürk’e, Cumhuriyet rejimine, Türk ordusuna ve Türk mille-

277 Ekşi, Oktay, 1998, ‘Savcılar Neredesiniz’, *Hürriyet*, 10 Ocak.

278 Ekşi, Oktay, 1998, ‘Atatürk’ün Eli Ağırır’, *Hürriyet*, 17 Ocak.

tine söven, din sömürüsü yoluyla oy toparlamaya çalışan bir partinin, Türkiye’de elbette yeri olamazdı. Anayasa Mahkemesi çok önemli bir karar verdi... Mutlu olduk. Gurur duyduk... Sen başbakan olacaksın, Cumhuriyet rejimine posta koymaya, onu yıkmaya, Türkiye’yi ortaçağ karanlıklarına sürüklemeye kalkışacaksın!.. Bir yanda din sömürüsü, öbür yanda vatan millet edebiyatı! Yargı bunları yemedi. Bay Erbakan dün düzenlediği basın toplantısında Anayasa Mahkemesi’nin kararını “hukuk açısından vahim bir karar” olarak tanımladı. Tam tersine, hukuk ve Türkiye açısından son derece düzgün bir karardır... Türk yargısı, dün verdiği iki kararla Türkiye’nin önünü açtı. Meydanın boş olmadığını dosta düşmana gösterdi. Dün, Refahiyol ortaklarının “Kara Cuma’sı” idi. Ülkemize ve milletimize hayırlı olsun... Ve hayırlı olacak.²⁷⁹

Kapatma kararıyla ilgili değerlendirmelerde öne çıkan savlardan biri de, kapatma yönündeki yasaların işletilmesi gerektiğinin daha önceleri çeşitli biçimlerde vurgulanmış olduğuna dikkat çekilmesiydi. *Hürriyet*’ten Tufan Türeñç, parti kapatmanın sağlıklı bir yöntem olmadığını söylemekle birlikte, “RP’nin şimdide dek bin kere kapatılması” gerektiğini belirtti:

Erbakan adlı tacir, halka yutturduğu çikolata içindeki dini devlet hapını şimdi de kendini aydın sananlara yutturuyor. Aynı hapi 20 yıl önce İran’daki mollalar da solculara yutturmuşlardı. Bu yutturmacayı yerseniz; ordu, demokratik sivil toplum örgütleri darbe yanlısı, Refah ise demokrat. Erbakan, “Amerika’da, İngiltere’de ordu nasıl hükümetin emrindeyse Türkiye’de de öyledir” diyor... Hoca kendini akıllı, karşısındakileri aptal sanıyor. Şunu iyi bilin ki, Refah Partisi’nin bugüne kadar bir değil, bin kere kapatılması gerekirdi. Ama bugün için artık bu çözüm sağlıklı değildir. Türkiye, RP’yi sandıkta kapatmanın yollarını yaratmalıdır.²⁸⁰

Türeñç bir başka yazısında, rejime yönelik tehlikelere karşı yasaların ateş bacayı sarmadan zamanında uygulanmasını isteyerek bu konudaki görüşünü yineledi.

Ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarını çiğnedikleri için partileri kapatıldı. Dileriz devleti yönetenler, rejime yönelik bu tehlikelere karşı bundan sonra daha duyarlı davranırlar. Yasalar zamanında ve eksiksiz uygulanır, ateşin bacayı sarmasına bir kez daha izin verilmez.²⁸¹

Ortadoğu yazarı Altemur Kılıç, kapatma cezasını RP’nin hak ettiğini belirterek, irtica tehlikesinin yeşermesini, zamanında gerekenin yapılmamış olmasına dayandırdı:

Ama oyuncunun, daha doğrusu RP’nin bu cezayı hiç haketmemiş olduğunu iddia etmek de yanlış olur. RP, Erbakan ve arkadaşlarının yönetiminde, lâik Türkiye Cumhuriyeti’ne ve Atatürk ilkelerine, bu ilkelere sahip çıkan büyük bir çoğunluğa karşı iktidara geldikten sonra, artan bir pervasızlık içinde, “Kanlı mı ola-

279 Çölaşan, Emin, 1998, ‘Refahiyol’un “Kara Cuma”sı’, *Hürriyet*, 17 Ocak.

280 Türeñç, Tufan, 1997, ‘DYP’li Arkadaşlar Uyanın Artık’, *Hürriyet*, 18 Aralık.

281 Türeñç, Tufan, 1998, ‘Refah Tarih Oldu’, *Hürriyet*, 23 Şubat.

cak. Kansız mı?” mantığı ile müsademe rotasında ilerlemiş ve nihayet kayalara toslamıştır... Kararın hukuki dayanakları bence tartışılmaz... Kapatma kararının muhakkak ki siyasi neticeleri, hatta komplikasyonları olacaktır. Kapatmama kararının da olacaktır. Bu ihtimaller varit diye hukukun icapları yerine getirilmemeli miydi? Zaten yıllarca irtica tehlikesi adım adım yeşerirken, aynı siyasi mülahazalarla, gerekenin yapılmamış olması bizi bugünlere getirmiştir.²⁸²

Radikal yazarı Türker Alkan da pozitif hukuka göre RP'nin kapatılması gerektiğini ve kapatıldığını belirtti:

Hem anayasa yapacaksınız, “Devletin temel, değiştirilemez ilkesi laikliktir” diyeceksiniz. Hem de laikliği zorla, Kanla ortadan kaldıracığını ilan eden bir parti var olmaya devam edecek... Pozitif hukukun bir anlamı varsa Refah'ın kapatılması gerekirdi ve kapatıldı...²⁸³

RP'nin kapatılmasından daha önce gündeme gelen DEP'in kapatılması sürecinde de basın önemli rol oynadı. Parti yöneticilerinin konuşmaları, açıklamaları ve tutumları, kapatma sürecinin haklı gerekçeleri olarak sunuldu. Kapatma davasının açılmasını izleyen günlerde yapılan DEP kongresi, *Hürriyet* gazetesi tarafından “Dicle'den şok açıklama: Kürt sorununa PKK'sız çözüm düşünülemez. Bu kez Türk bayrağı astılar” başlığıyla verildi.²⁸⁴ *Hürriyet* gazetesi, bu haberle yetinmeyerek, kongreyle ilgili yayınlarını ertesi gün “Terörist Yunanlı” başlığıyla manşete taşıdı. Bu kez hedefte, Yunanistan'dan gelerek DEP kongresine katılan milletvekilleri vardı. Haberde, “Her fırsatta Türkiye'ye düşmanlığını gösteren Yunanlı parlamenterler DEP kongresinde gerçek yüzlerini bir defa daha ortaya çıkardılar” denildi. Aynı haberde, kongrede DEP'e Genel Başkan seçilen Hatip Dicle'nin konuşması, “PKK yandaşı açıklamalar” olarak nitelendirildi.²⁸⁵

Hürriyet yazarı Emin Çölaşan ise olayı, “Yunan gölgesinde Türkiye düşmanlığı” başlığıyla değerlendirdiği makalesinde, DEP'in, Türkiye partisi olamayacağını, bundan sonra da Kürtçülük yapacağını, amacına ulaşmak için Yunanistan'la, Ermenistan'la işbirliği içinde bulunarak. ‘düşmanın dostu dostumdur’ felsefesi izlediğini belirtti.²⁸⁶

Oktay Ekşi ise DEP'in kapatma kararını, “Başka ne olabilirdi ki. Tekrar ediyoruz... Sürpriz sayılacak bir şey yok.”²⁸⁷ sözleriyle değerlendirdi.

DEP'in kapatılması sürecine yaklaşımda, RP'nin kapatılması sürecini eleştiren gazete ve yazarlar açısından da bir farklılık gözlenmemiştir. Bu süreçte, parti

282 Kılıç, Altemur, 1998, ‘Refah'ın Kapatılması’, *Ortadoğu*, 19 Ocak.

283 Alkan, Türker, 1998, ‘Tarihin Arka Planında Neler Var?’, *Radikal*, 17 Ocak.

284 *Hürriyet*, 1993, ‘Dicle'den Şok Açıklama’, 13 Aralık.

285 *Hürriyet*, 1993, ‘Terörist Yunanlı’, 13 Aralık.

286 Çölaşan, Emin, 1993, ‘Yunan Gölgesinde Türkiye Düşmanlığı’, *Hürriyet*, 14 Aralık.

287 Ekşi, Oktay, 1994, ‘Başka Ne Olabilirdi ki’, *Hürriyet*, 18 Haziran.

kapatmaya ilkesel düzeyde tutarlı ve nesnel bir yaklaşım geliştiremeyen basının, DEP'in kapatılmasını desteklerken, ırkçı söylemler kullanması, siyasi parti olarak görmemek, insan hakları ve demokrasinin bahane olarak kullanılamayacağını ileri sürmesi şaşırtıcı olmamıştır.

DEP'in kapatılmasını eleştirenlere yönelik tepkisini "demokrasi ve insan hakları bahanesiyle yas tutmamız istenecek" sözleriyle ortaya koyan *Zaman* yazarı Hüseyin Gülerce, DEP'in siyasi parti gibi görülemeyeceğini belirtti. Ancak Gülerce, faydacı bir yaklaşımla partilerin üyelerin beyanlarına dayanarak kapatılmasını onaylamadığını sözlerine ekledi:

Son 2-3 ayda PKK'ya indirilen ağır darbeler unutturulduğu gibi demokrasi ve insan haklarını savunma bahanesiyle neredeyse DEP'liler için yas tutmamız istenecek... Bir siyasi partinin, hem de birkaç üyesinin beyanıyla kapatılmasını elbette tasvip etmek doğru olmaz. "Bugün bana, yarın sana" olur... Ancak düşülen hata DEP'i siyasi parti gibi görmektir. DEP'in PKK'nın legal alandaki görüntüsü olmadığını, iddia edebilecek biri var mıdır? Soralım DEP'lilere. PKK hain bir örgüt müdür, yoksa "gerilla" mıdır? DEP gibi siyasi parti olmaz. Hele hele sadece "Kürt sorunu", "Kürt hakları" diyerek siyaset yapılamaz, yapılırsa onda samimiyet aranamaz.²⁸⁸

Zaman yazarı Ahmet Selim de, DEP'lilerin savunduğu görüşleri "etnik bölücülük" olarak niteledi ve bu görüşleri "siyasi bir saplantı" olarak niteledi.

TBMM'deki ilk yeminleri sırasındaki tutumları her şeyi ortaya koyuyordu. Ayrıca etnik bölücülük fikir falan değildir. Fikirsizlikten doğan biyolojik ve siyasi bir saplantıdır.²⁸⁹

YASAMANIN YARGIYA MÜDAHALESİ

Derin devlet yapılanmalarına dönük yargısal süreç devam ederken, açığa çıkan ilişki ve olayları araştırmak üzere TBMM bünyesinde araştırma komisyonları kurulması ve bu komisyonların çalışmaları, yasamanın yargıya müdahale ettiği tartışmalarını gündeme getirdi. Meclis komisyonlarıyla ilgili tartışmalar, demokratik kurumların birbiriyle ilişkilerinin ve işleyişinin ne olması gerektiği, bağımsızlıklarının nasıl korunacağı gibi sorunsalları daha görünür kılmada önemli rol oynadı.

Derin devlet iddialarının kapsamı ve derinliği nedeniyle, yasama organının kendi denetim mekanizmalarını harekete geçirerek kurduğu komisyonlar aracılığıyla araştırma ve inceleme faaliyetleri yapması, kritik davalar bağlamında Susurluk, Şemdinli ve Hrant Dink cinayeti olaylarında mümkün olabildi.

²⁸⁸ Gülerce, Hüseyin, 1994, 'Kürt Sorunu Yok, Oyun Var', *Zaman*, 23 Haziran.

²⁸⁹ Selim, Ahmet, 1994, 'Ara Seçim Korkusu', *Zaman*, 18 Haziran.

Derin devlet bağlantılı son dava olan Ergenekon kapsamındaki olay ve ilişkilerin araştırılmasında parlamento bünyesinde çalışma yürütülmesi fikri basında gündeme getirilmesine rağmen, hükümetin bu fikre sıcak bakmaması nedeniyle gerçekleşemedi.

Derin devlet bağlantılı olaylar arasında kurulan ilk komisyon Susurluk Komisyonu'ydu. Ancak bu komisyon, birçok kurum ve kamu görevlisinin "devlet sırrı" gerekçesine dayanarak bilgi vermekten kaçınması ve komisyon davetine uymaması nedeniyle, incelemelerini derinleştiremedi. Meclis İç Tüzüğü ve ilgili yasaların, "devlet sırları" ile "ticaret sırları"nın araştırma kapsamı dışında tutması, olayların aydınlatılmasında komisyonun yetkilerini sınırlayan önemli bir engele dönüştü. Bu komisyon çalışmaları, "devlet sırrı" ve mevzuattan kaynaklanan sınırlılıklar nedeniyle beklenen sonucu yaratmadığı halde, "Cesaretle çalıştılar, yargının işini kolaylaştırdılar"²⁹⁰ biçiminde özetlenebilecek yorumlarla anılabildi. Bu komisyon çalışmaları sırasında yasamanın yargıya müdahale ettiği, yargının yetki alanına girdiği, komisyonun anayasaya aykırılığı gibi tartışmalara rastlanmadı.

Yasama ve yargı erkleri arasında yetki tartışmalarının gündeme getirilişi, asıl olarak, Şemdinli olaylarını araştırmak üzere kurulan Şemdinli Komisyonu'nun²⁹¹ çalışmaları sırasında gündeme getirildi. Şemdinli Komisyonu'nun anayasaya aykırılığı bağlamında ilk tepki, komisyonunun hazırladığı raporun içeriğinin kamuoyuna yansımaları takiben, Eski Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'ndan geldi. Kanadoğlu, komisyonun kurulmasıyla yargının bağımsızlığının ortadan kalktığını, Anayasa'nın 9. maddesine²⁹² göre hiçbir kurum ve kişinin dayanağını Anayasa'dan almayan bir yetkiyi kullanamayacağını vurguladı.²⁹³

Komisyonla yönelik tepkileri ateşleyen asıl gelişme, Şemdinli soruşturmasını yürüten savcı Ferhat Sarıkaya'nın istemi üzerine, Komisyon'un AK Partili başkanı Musa Sivacıoğlu'nun üst düzey komutanlar hakkındaki suçlamaları da içeren bir takım ifade tutanaklarını savcılığa göndermesi ve bu ifadelerden hareketle iddianamenin hazırlandığının açığa çıkmasıyla yaşandı. Komisyon Başkanı Sivacıoğlu tutanakları kendisinin gönderdiğini, "Ceza Kanunu hükümleri gereği, savcı bilgi istedi, biz de gönderdik" sözleriyle açıkladı.

Savcılık ve komisyon arasındaki bu ilişki, muhalefet partileri ve soruşturmayı eleştirenler tarafından, yasamanın yargıya müdahalesi olarak değerlendirildi. Bu görüşü savunanlar, gerekçelerini, Anayasa'nın 138. maddesindeki "Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili

290 *Radikal*, 2001, 'Kim Kazandı, Kim Kaybetti', 13 Şubat.

291 TBMM Hakkari Merkez Yüksekova, Şemdinli İlçelerinde Meydana Gelen Olayları Araştırma Komisyonu'nun kurulmasına, genel kurulun 23.11.2005 tarih ve 862 sayılı kararıyla, 22. birleşiminde karar verilmiştir.

292 T.C. Anayasası Madde 9: Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

293 *Radikal*, 2006, 'Yargı Çökmek Üzere', 26 Mart.

soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz” hükmüne dayandırdılar. Anayasanın sözel anlamıyla sınırlı biçimde yürütülen ve konuyla ilgili derinlikli bir çözümlemenin yapılmadığı bu süreçte basın, tutumunu esas olarak davadaki yaklaşımına göre belirledi ve yansıttı.

Hürriyet gazetesinde yer alan haberde, gönderilen raporda, Orgeneral Büyükanıt’tan “Ayrıca bir kuvvet komutanının, Astsubay Başçavuş Ali Kaya’yı tanıdığını söylemesi, kendisine sahip çıkıldığı ve bu olayın örtbas edileceği intibasını verdiği ve kuşkularını artırdığı inancındadırlar” diye söz edilmesine dikkat çekildi.²⁹⁴ Gazetenin yazarı Emin Çölaşan ise Meclis Komisyonu çalışmalarının gizliliğine rağmen Van Savcısı’na ulaştırılmasını, “savcı ile AKP arasındaki ilginç işbirliği” olarak nitelendirdi:

Şemdinli Komisyonu çalışmalarını henüz tamamlamadı, raporunu yazmadı. Komisyonun çalışmaları gizli! O kadar ki, görevliler bile içeriye örneğin cep telefonu sokamıyor. Pekiii, Meclis Komisyonu’nun bu gizli çalışması nasıl oluyor da haftalar öncesinden Van Savcısı’na iletiliyor, sızdırılıyor? Bu sorunun yanıtı dün belli oldu. Tutanakları Van savcısına Komisyonun Başkanı AKP milletvekili Musa Sivacioğlu’nun habersizce göndermiş olduğu ortaya çıktı. Bakar mısınız savcı ile AKP milletvekili arasındaki şu “ilginç” işbirliğine!...²⁹⁵

“Parlamentonun böyle bir yetkisi var mı” sorusuna, *Radikal* gazetesinde verdiği yanıtta Ümit Kardaş, kurumlar arasında bilgi alış veriş olabileceğini, bu tür eleştirilerle baskı yaratılmaya ve olayın hafifletilmeye çalışıldığını açıkladı:

Parlamento verebilir. Niye vermesin? Savcı da parlamentodan bilgileri isteyebilir. Niye istemesin? Bunda bir sakınca yok ki. Ama bu olaydan etkilenen kişiler, “Bu savcı ne yapıyor, siz parlamento olarak nasıl veriyorsunuz” gibisinden bir baskı yaratıyorlar. İddianameyi de “İçinde faso fiso şeyler var, bu siyasi bir değerlendirme” diyerek hafifletmeye, engellemeye çalışıyorlar. Mesela Van Savcısı, Diyarbakırlı işadaminin ifadesini komisyonun tutanaklarını alıp iddianamesine koymamış. Kendisi de bu işadaminin ifadesini almış. Ama durum böyle yansıtılmıyor.²⁹⁶

Komutanlarla ilgili iddiaların meclisten savcılığa gönderilmesini anayasaya aykırı olarak niteleyen kesimlerin, aynı komisyonun dinlediği Hakkâri Belediye Başkanı’nın komisyondaki beyanı sırasında sarf ettiği sözleri nedeniyle soruşturmaya uğramasına ve bu soruşturma kapsamında Ankara Cumhuriyet Savcılığı’nın meclis tutanaklarını istemesine aynı tepkiyi göstermedikleri görüldü. *Hürriyet*’in, “Bir başkanın gizli tutanaklardaki sözleri: PKK terör örgütü değildir” başlığını kullanarak manşete çektiği haberde, Tekçe’nin “gizli tutanakta” geçen “PKK terör örgütü değildir” sözleri öne çıkartılarak, ifadeleri aynen yayımlandı.²⁹⁷

294 *Hürriyet*, 2006, ‘Pişman Değilim’, 10 Mart; *Hürriyet*, 2006, ‘Savcıya Şemdinli Raporu Yollamış’, 11 Mart.

295 Çölaşan, Emin, 2006, ‘Böylesi Görülmedi’, *Hürriyet*, 9 Mart.

296 Düzel, Neşe, Ümit Kardaş söyleşisi, 2006, ‘Van Savcısı Doğru Olanı Yaptı’, *Radikal*, 13 Mart.

297 *Hürriyet*, 2006, ‘Bir Başkanın Gizli Tutanaklardaki Sözleri: Pkk Terör Örgütü Değildir’-manşet, 16 Mart.

Hürriyet, “Tutanaklar savcılığa verilecek” başlığıyla verdiği izleyen haberinde, Komisyon Başkanı Sivacıoğlu’nun, “Yargı istemiş. Çaresiz göndereceğiz. Yargı istedikten sonra vermemek, adaleti engellemek olur” açıklaması ile bir kısım üyenin “Yaptığınız hata nelere mal oluyor. Şimdi önüne gelen savcılık tutanak istiyor, isteyecek. Siz Van Cumhuriyet Savcısı’na tutanak vermeseydiniz böyle olmayacaktı. Bu gelişmelerden sonra kim davetimize icap eder, kim gelir burada özgürce bilgi verir?” tepkisine yer verdi.²⁹⁸

Basında komisyonun yargıya müdahale ettiği yönündeki tartışmalar devam ettiği sırada Genelkurmay Başkanlığı’nın 20 Mart tarihli bildirisinin yayımlanması olayların yönünü değiştirdi ve Komisyon’da bilgisine başvuru bazı kamu görevlilerinin hedef alındığı görüldü. Bildiride bahsedilen hedeflerden ilki, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanı Sabri Uzun idi. Uzun, Şemdinli’deki bombalarla ilgili “hırsız evin içinde olursa kilit işe yaramaz” sözleri ile kitabevi bombalanan Seferi Yılmaz’ın takip edilen kişiler arasında olmadığını ve olayın polisin yetki bölgesinde gerçekleştiğini açıklamasıyla dikkati çekmişti.²⁹⁹ Uzun, Genelkurmay bildirisini takiben görevinden alındı. Bu gelişme, Bildiri’nin şifrelerini çözen *Hürriyet* gazetesi tarafından, “Şifredeki ilk isim silindi: Şifredeki ilk kelle gitti” manşetiyle verildi.³⁰⁰

Uzun’un Komisyon’daki beyanlarına dayanarak görevinden alınması, *Hürriyet* yazarı Cüneyt Ülsever tarafından, Başbakan’ın yargıya müdahalesi olarak yorumlandı. Ülsever, hükümeti hem Uzun’un konuşmasını teşvik edip, hem de statüko ile anlaşarak iktidar koltuğunda oturmaya devam etmek için bu kararı almakla suçladı:

Şemdinli Komisyonu kurulduğunda Başbakan ne demişti? -Olaylar nereye kadar gidecekse oraya kadar gidilecektir! Aynı Başbakan, komisyonda ifade vermeden önce Sabri Uzun’a ne dedi? -Ne biliyorsan anlat! Sonra ne yaptı? Yanlış-doğru, bildiklerini anlattığı için Sabri Uzun’u görevden aldı. Tavşana kaç, taziye tut!... Neydi Başbakan’ın yapması gereken? Van’da açılan davanın sonucunu beklemek. Orada çıkacak sonuçlara göre değil Sabri Uzun’u görevden almak, hakkında cezai işlem dahi uygulayabilirdi. Sabri Uzun’u görevden alan Başbakan, Van’daki davanın sonucunu da şimdiden ilan etmiştir! - Bana zarar vermesin de, nerede patlarsa patlasın!... Şimdi de “hukukun üstünlüğü” bizzat hükümet tarafından ayaklar altına alınıyor! Neden? Statüko ile uzlaşım o kör makamda oturmaya devam etmek için!³⁰¹

Uzun’un görevden alınmasını değerlendiren Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, *Radikal* gazetesinde Neşe Düzel ile röportajında, aynı biçimde Meclis

298 *Hürriyet*, 2006, ‘Tutanaklar Savcılığa Verilecek’, 16 Mart.

299 *Radikal*, 2006, ‘Hırsız Evin İçindeyse Kilit Bir İşe Yaramaz: Uzun: Hırsız Evin İçinde’-manşet, 20 Şubat.

300 *Hürriyet*, 2006, ‘Şifredeki İlk İsim Silindi: Şifredeki İlk Kelle Gitti’-manşet, 23 Mart.

301 Ülsever, Cüneyt, 2006, ‘Hükümete Güvenen Bürokratın Aklına Şaşarım’, *Hürriyet*, 26 Mart.

Susurluk Komisyonu'na bilgi veren dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı Hanefi Avcı'nın da görevden alındığına ve askeri mahkemede yargılandığına dikkati çekerek şunları söyledi:

Bir kişi konuşacak oluyor. Hemen hakkında işlem yapılıyor. Susurluk Araştırma Komisyonu'nda ifade verenlerin basma o kadar çok şey geldi ki. Mesela Hanefi Avcı. Askeri mahkemede yargılandı, askeri cezaevinde yattı. Komisyona ifade veren Jitem mensubu Hüseyin Oğuz hemen emekli oldu. Hayati tehlike içindedi. Şimdi köyde yaşıyor, çobanlık yapıyor bu adam. Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Sabri Uzun, Şemdinli Komisyonu'na ifade verdi. Hemen görevinden alındı.³⁰²

Anayasaya aykırılık temelindeki eleştiriler, soruşturmanın seyirindeki gelişmelerin de etkisiyle, basında, komisyon çalışmalarının asker tarafından da hoş karşılanmadığı yorumlarıyla yeni bir boyut kazandı. *Radikal*'in "Asker komisyona soğuk" başlığıyla verdiği haberde, askerlerin komisyona "soğuk ve seviyeli" davrandığı belirtildi. Komisyon üyelerinin, askeri cezaevinde tutuklu astsubaylarla görüşmelerini askerlerin uygun görmemesi üzerine, görüşme adliye binasında gerçekleştirildi. Bu durumu, Komisyon Başkanı Musa Sivacıoğlu "Biz 23 Mart'ta Van'daki İl Jandarma Komutanlığı'na yazı yazdık ve iki astsubayı gösterilecek uygun bir yerde bilgisine başvuracağımızı ilettik. 27 Mart'ta da bize bu şahıslarla adliyede görüşme yeri gösterildi" biçiminde açıkladı. Ancak bu açıklamaya rağmen milletvekillerinin görüşmek için bir süre askerleri beklemek zorunda kaldığı ifade edildi.³⁰³

Ortadoğu gazetesi yazarları da, özellikle askeri cezaevinde sanıklarla görüşme girişimini eleştirilerinin odağına alarak, komisyonun anayasaya aykırılığı görüşünü savundular. Komisyonun yargının görev alanına girerek "soruşturma" yaptığını ileri süren Taylan Sorgun, yargıya intikal etmiş bir konuda meclisin araştırma çalışması yürütmesini eleştirdi:

Şemdinli Komisyonu Van'a giderek orada "Soruşturma" yapmaya başlamıştır. Anayasa'ya göre komisyonlar "Bilgi almak" esası içinde hareket etmek durumundadırlar. Ama komisyon üyelerinden AKP'li bir milletvekilinin tutuklu bulunan Kaya'ya, sorduğu şudur: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın... "Tanırım iyi çocuktur sözünün size faydası mı oldu zararı mı...?" Bu bilgi almak mıdır, yoksa "Bir yorumla bir yerlere varmak" arzusu mudur? Bu da yeni bir siyasi yaklaşım olmuştur. İşte bir önemli hata budur... Şemdinli olayları yargıya intikal etmiştir. Ama araştırma komisyonu şimdi buna rağmen çalışmasını devam ettirmektedir. Üstelik önemli hatalar da yapılmakta; bu hatalar da geçmiş siyasi tarihimizdeki "Meclis Tahkikat Komisyonu" çalışmalarına dayalı yorumları gündeme taşımaktadır. Onursal Cumhuriyet Başsavcısı

302 Düzcel, Neşe, 2008, Mehmet Elkatmış söyleşi, 'AKP Özgürlük Diyor, Yasak Getiriyor', *Taraf*, 21 Ocak.

303 *Radikal*, 2006, 'Asker Komisyona Soğuk', 30 Mart.

Kanadoğlu, Birgít ustanın da sözünü ettiği konuşmasında araştırma komisyonunun cezaevinde olan sanıklarla görüşme arzusunu, tanıkları dinleme çabasını da Anayasa'ya aykırı olarak tanımlamış. şimdi buradaki soru Birgít'in de değerlendirmesine göre, şemdinli Araştırma Komisyonu sırf merak amacı ile mi sanığı buldukları cezaevinde dinliyorlar, yoksa ifadelerine başvurmak için mi? Ortada tutulan zabıt da olduğuna göre bu durum daha çok ifade almakla örtüşmektedir. Araştırma komisyonunun AKP'li Başkanı Kastamonu milletvekili Musa Sıvacioğlu, Kanadoğlu'nun "Anayasaya aykırılık" iddialarına "Bunu kabul etmedikleri" cevabını vermiştir. şemdinli iddianamesinin Türk Ordusu'nda "Deprem gibi kaş çatmasına" neden olduğunu daha ilk gün bu sütunda belirtmiştik. Arada önemli gelişmeler yaşanmıştır. O deprem gibi kaş çatışın henüz tam ortadan kalktığını da söylemek zordur. TSK şimdi kendi ağırbaşlılığı içinde yine kendi ciddiyeti ile gelişmeleri izlemektedir.³⁰⁴

Askerin komisyon çalışmalarından duyduğu rahatsızlığı yansıtan tutumları yorumlayan bir başka yazar da, komisyonun askeri cezaevine alınmamasını bir güç gösterisi olarak ele aldı ve olayı, "el mi yaman, bey mi yaman, Paşa mı yaman" deyişiyle ordunun gücünü ve tavrını gösterdiği "asker engeli" olarak değerlendirdi:

Gel gör, TBMM şemdinli Komisyonu üyeleri, askeri cezaevine sokulmadılar. Vali Yardımcısı Mustafa Yavuz, Komisyon Başkanı Sıvacioğlu'na, Van Jandarma Asayış Kolordu Komutanlığı'nın "Askeri cezaevinde görüşmeniz için uygun yerimiz yok. Mekân sıkıntımız var. Bu kadar kalabalık bir heyeti cezaevinde tutuklularla görüştürme olanağımız bulunmamaktadır" mesajını ilettiler. şemdinli ile ilgili olarak daha önce yazdığımız bir yazıda, "El mi yaman, bey mi yaman, Paşa mı yaman? Göreceğiz" demiştik. Her gün yeni bir gelişmeye tanık oluyoruz. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt da, "tanıklığın" iyi bir şey olduğunu vurgulamıştı ya. TBMM'nin yanbaşındaki muhafız alayının "Hazırol!" komutlarından, postal seslerinden rahatsız olan, askerlerin lokantasından yakının AKP'li milletvekilleri, bu kez de bir başka "asker engeli"ne takılmışlardı.³⁰⁵

Tarhan Erdem ise meclis komisyonları ile çalışmalarının anayasaya uygunluğu konularının birbirine karıştırıldığını ve son yıllarda kurulan komisyonların sorgulama yaparak bilgi toplama ve araştırma işlevlerinden uzaklaştıklarını belirtti. Erdem, şemdinli Savcısı'na komisyonda dinlenen kişilerin beyanlarını içeren tutanakların gönderilmesini de aynı kapsamda eleştirerek, bunun yargıya müdahale anlamına geleceğini savundu:

Araştırma komisyonlarının Anayasa'ya uygunluğu ile şemdinli Komisyonu'nun Anayasa'ya uygun davranıp davranmadığı birbirinden ayrılmalıdır. Son yıllarda kurulan araştırma komisyonları kendilerini "sorgu hâkimi" yerine koydular;

304 Sorgun, Taylan, 2006, 'şemdinli İddianamesi –Komisyon- ve "Geçmişteki Bir Komisyon"', *Ortadoğu*, 29 Mart.

305 Tahsin, Orhan, 2006, 'şemdinli Turu', *Ortadoğu*, 30 Mart.

Anayasa'ya aykırı olan, komisyonun bu davranışdır. Son yıllarda araştırma komisyonları, içtüzüğe aykırı olarak, akıllarına kim geldiyse “herkesi” çağırıp “sorgulamaktadır”! Bombalama ya da yolsuzluk gibi, yeri, zamanı, ilgili kişileri suç oluşturan eylemler söz konusuysa, olayların nasıl geliştiğinin, nedenlerinin ve asıl faillerinin ortaya çıkarılmasının, yasama organı komisyonlarının değil yargının görevi olduğu adeta unutulmaktadır... Şemdinli Komisyonu da önerge metinlerinde görüldüğü gibi, daha kurulurken, “bilgi toplamak” amacıyla değil, “olayların araştırılması” amacıyla kurulmuşlardır ve kuruluşlarından başlayarak Anayasa'ya ve içtüzüğe aykırı duruma girmişlerdir. Şemdinli Komisyonu, davet ettiği kişilerden “bilgi almamış”, onları “sorgulamıştır”. Eski bir avukat olan Arınç sözleri arasında, “bir kişinin ifadesi” deyimini kullanarak, komisyonun yaptığı işi de tanımlamış oldu!... Diğer taraftan Arınç ve komisyon başkanı ne derlerse desinler, kişilerin komisyonunda söylediklerinin, olaya müdahale etmiş bulunan bir savcıya gönderilmesi eylemi, çok açık biçimde yargıya karışma anlamına gelir.³⁰⁶

Askere karşı hassasiyet, komisyon bünyesinde de sorunlara yol açtı. Komisyon çalışmaları, Orgeneral Yaşar Büyükanıt'la ilgili iddiaların komisyon raporunda yer alıp almayacağına dair tartışmalara sahne oldu. Bazı komisyon üyelerinin, Büyükanıt'ın sanık astsubay Ali Kaya'yı tanıdığını ve iyi çocuk olduğunu söylediği sözlerinin yargıyı etkileyebileceği yönündeki görüşlerinin raporda yer almasını istemesi krize neden oldu. Tartışmanın sonunda Büyükanıt'ı suçlayan ifadeler rapor taslağından çıkartıldı. CHP milletvekilleri, yargının böyle ifadelerle etkilenebilecek kadar güçsüz olmadığını savundular.³⁰⁷ Ancak askere yönelik hassasiyet, bununla sınırlı kalmadı. TSK'yi ilgilendiren JİTEM hakkındaki iddialar ve olaylar sırasında F-16 uçaklarının uçurulması konularındaki tespitler de rapordan çıkarıldı. Komisyonun oy çokluğuyla karar aldığı bu süreç, karşı çıkan üyelerin istifasıyla sonuçlandı.³⁰⁸

Meclis komisyon çalışmalarının yargıyı etkilediği iddiaları, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde bir alt komisyon olarak kurulan Hrant Dink Cinayetini Araştırma Komisyonu çalışmaları sırasında da gündeme getirildi.

Pek çok görüşme yapan komisyonun cinayet sanıklarının dinleyeceği yönündeki haberlerin yayılması üzerine, kurulduktan beş ay sonra çalışmalarını sonlandırarak rapor yazım aşamasına geçme kararı alması şaşırtıcıydı. Bu kararda, komisyonun dinlenen kişilerin açıklamalarının basına yansımalarının etkili olduğu belirtildi. Bu tartışmalarda Şemdinli Komisyonu'nda yaşanan sorunlar da gündeme geldi. Komisyon Başkanı Mehmet Ocaktan tarafından yapılan yazılı açıklamada, komisyonun çalışmalarını sonlandırma gerekçesini, “yargı sürecini etkileyecek bir

306 Erdem, Tarhan, 2006, ‘Arınç’ın Söyledikleri’, *Radikal*, 20 Nisan.

307 *Hürriyet*, 2006, ‘Suçlamada Geri Adım’, 26 Ocak.

308 *Hürriyet*, 2006, ‘Sözleri AKP’ye Kriz’, 28 Ocak.

durum olduğu için sanıkları dinleme gibi bir yetkisi olmadığı” şeklinde açıklandı. Yargıya müdahale anlamı taşıyabileceği endişesiyle halen yargılamaları sürenlerin görüşme kapsamı dışında bırakıldığı ve çalışmalarını sonlandırarak rapor yazım aşamasına geçildiği bildirildi. Böylece, geçmişteki Şemdinli süreci, bu kez parlamento denetiminin sınırlarını çizmiş oldu.³⁰⁹

Bu gelişmeler üzerine bazı üyeler, Komisyon Başkanı’na istifaya çağırıldılar ve yeni bir komisyon kurulmasını talep ettiler. Komisyondan istifa eden CHP milletvekili Çetin Soysal, cinayetin araştırılmasında sonuç alınmak isteniyorsa jandarma yetkilileri ile görüşmenin yeterli olmadığını, cezaevinde sanıklarla da görüşmeler yapılması gerektiğini belirtti.³¹⁰

Komisyonun yargıya müdahale olur gerekçesiyle jandarma yetkililerinin ve sanıkları dinlemeden çalışmalarını tamamlama kararı alması üzerine, CHP milletvekili Ahmet Ersin ise TBMM Başkanlığı’na başvurarak, komisyon çalışmalarının neden yarıda kesildiğini sordu. Ancak yargılanan iki jandarma istihbarat görevlisinin itirafları üzerine, komisyonun bu görevlileri dinlememe kararıyla ilgili tartışmalar yeniden başladı. “Derin karanlığın gölgesinde kaldı” suçlamasıyla komisyondan istifa eden Çetin Soysal bu gelişmeler üzerine yaptığı açıklamada, yargıya müdahale olur gerekçesiyle jandarma görevlilerinin dinlenmelerinin engellendiğini belirterek, gelişen yeni durumu şöyle yorumladı:

Jandarmanın ifadeleri bizim haklılığımızı ortaya koydu. ‘Örtbas var’ dedik, varmış... Komisyon Başkanı, bu işin önemini kavrayamamış, savsaklamıştır. Yargıya müdahale olur gerekçesiyle bu sanıkların Meclis Hrant Dink Komisyonu tarafından dinlenmesi engellendi. Tutanakları inceleme şansımız olmadı. Jandarma mensuplarının ifadeleri bizi bir kez daha haklı çıkardı. Gerekirse insan haklarından bağımsız yeni bir komisyon kurulması için çaba sarf edeceğiz.³¹¹

Komisyonun bu kararı almasını izleyen günlerde Trabzon’da yargılanan jandarma istihbarat görevlilerinin Dink cinayetine ilişkin itiraflarda bulunması, komisyonun çalışmalarını yeniden başlatmasını sağladı. Jandarma görevlileri, bilgilerine başvurmak üzere meclise davet edildi. Ancak bu girişim, “yargıya müdahale” engeliyle karşılandı. Zira, Jandarma Genel Komutanlığı’nın, davet edilen askerlerin komisyonda açıklama yapmalarının devam eden yargılamayı etkileyip etkilemeyeceği konusunda mahkemeye başvurarak görüş istediği ve henüz mahkemeden görüş alınamadığı için askerlerin bilgi vermeye gelmedikleri ortaya çıktı. Haberi, *Hürriyet*, “Jandarma komisyona gelmedi” başlığıyla verirken, *Taraf* ise, “CHP’nin kapatma silahı, jandarma: Ali Öz’ün 138 mazereti var” manşetiyle öne çıkardı.³¹²

309 *Hürriyet*, 2008, ‘Hrant Dink Komisyonuna Sürpriz Final’, 14 Mart.

310 *Radikal*, 2008, ‘Dink Komisyonunda Tartışma Bitmiyor’, 27 Mart.

311 *Hürriyet*, 2008, ‘CHP’li Soysal: Örtbas Var Dedik, Haklı Çıktık’, 22 Mart.

312 *Hürriyet*, 1998, ‘Jandarma Komisyona Gelmedi’, 3 Nisan; *Taraf*, 2008, ‘CHP’nin Kapatma Silahı, Jandarma: Ali Öz’ün 138 Mazereti Var’-manşet, 3 Nisan.

Dink cinayetindeki sorumluların başında gelen dönemin Trabzon İl Alay Komutanı Albay Ali Öz, gecikmeli olarak Meclis'e geldiğinde ise, mahkeme sürecinin devam ettiğini belirterek, komisyonunda anlatacaklarının yargıya müdahale şeklinde algılanacağı gerekçesiyle soruları yanıtlamadı. Öz, beyanda bulunmamasını gerekçesini, "Yargılamanın selameti için burada konuşmanın doğru olmayacağını düşünüyorum. Meclis'e olan saygımdan dolayı geldim. Mahkeme süreci bittikten sonra isterseniz gelip burada bütün sorularınıza cevap verebilirim." sözleriyle açıkladı.³¹³

Jandarma Genel Komutanlığı'nın başvurduğu ve jandarmaların yargılandığı Trabzon 2. Sulh Ceza Mahkemesi, sanıkların Meclis'e giderek bilgi vermesinin, Anayasa'nın 138. maddesinin ihlali anlamına gelmeyeceğine karar verdi. Sanıklardan Ali Öz'ün, karar yazılı olarak bildirilmediği gerekçesiyle Meclis'e geldiği halde bilgi vermediği belirtildi.³¹⁴

Şemdinli ve Hrant Dink komisyonlarıyla ilgili tartışmaların izleri, kapsamlı operasyonlara konu olan, darbe girişimleri dahil pek çok olay ve cinayetle bağlantılı derin devlet yapılanması hakkında önemli veriler sunan Ergenekon soruşturması sırasında görüldü. Meclis bünyesindeki siyasi partiler ve hükümet, Ergenekon yapılanmasını araştırmak üzere bir komisyon kurulmasına yanaşmadı. Aksine ana muhalefet partisi olan CHP, Ergenekon soruşturmasıyla ilgili uygulamaları araştırmak üzere bir komisyon kurulması için önerge verdi. Bu önerge, Meclis Başkanı Köksal Toptan tarafından, Anayasanın 138. maddesi gerekçe gösterilerek işleme konulmadı.

TBMM Başkanı Köksal Toptan, yargı sürecinin sonuna kadar beklenmesi gerektiği konusunda tüm siyasileri uyardığı açıklamasında, CHP tarafından verilen meclis araştırması komisyonu kurulması önergesini Anayasa'nın 138. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle işleme koymadığını belirtti:

Yargı sürecinin sonuna kadar beklenmesini isteyen Toptan, "Yargı organının vereceği karara saygılı olmayı şimdiden içimize sindirmemiz lazım." dedi. Toptan, CHP'nin Meclis araştırması komisyonu kurulması için verdiği önergeyi Anayasa'ya aykırı olduğu için işleme koymadığını dile getirdi. Toptan, "Mahkemelerin ve savcılarının verdiği kararların da araştırılması isteniyor. TBMM'de, görülmekte olan bir davayla ilgili görüşme, tartışma yapılmayacağı Anayasa'da öngörülüyor. Meclis, yargı yetkisinin kullanılmasını tartışma konusu yapamaz. "Mahkeme, beraat kararı veremez, mahkûmiyet kararı veremez" gelin bu kararları araştıralım diyemeyiz. Anayasa'nın 138'inci maddesi böyledir. Ergenekon bombalarını araştırmasına engel olmuyoruz. Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin bölümlerin ayıklandığı bir önerge gelirse işleme koyarız." şeklinde konuştu.³¹⁵

313 *Zaman*, 2008, 'Hrant Dink Komisyonu, Albay Ali Öz'ü Dinledi', 24 Nisan.

314 *Taraf*, 2008, 'Meclise Sadece Çay İçmeye Gelmiş', 25 Nisan.

315 *Zaman*, 2009, 'Başbakan Davos'ta Tavrı Koyunca 'Oh' Dedim', 8 Şubat.

Ergenekon kapsamında Meclis bünyesinde araştırma yapılmasını ısrarla gündeme getiren isimlerin başında *Zaman* yazarı Mümtaz Er Türküne geldi. Türküne, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, yargılama devam etmekteyken böyle bir çalışmanın yapılması ihtiyacını şöyle ifade etti:

Ergenekon'un Türk Gladio'su olduğu iddiası, kanımızı donduran ciddi bir iddia olarak bu davanın en önemli konusu olarak karşımızda duruyor. Ergenekon davasından, bu örgütün tasfiyesini bekliyoruz. İşlenen suçlarla ilgili yargılama devam ederken, tıpkı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bir Meclis Komisyonu'nun bu örgütlenmenin peşine düşmesi gerekmez mi³¹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir soruşturma komisyonunun, bugüne kadar çoktan devreye girmesi ve Ergenekon terör örgütü hakkında siyasî denetim kanallarının çoktan harekete geçmesi gerekirdi. İtham altında bulunan devlet ve devletin güvenlik birimleri... Parlamento denetimi olmadan, bu illegal örgütlenmenin bütünüyle teşhir edilmesi ve istikbalde benzerlerinin önünün alınması mümkün mü³¹⁷

Türküne, Sami Selçuk'la yaptığı söyleşide de bu konudaki sorunun yanıtını aradı. Söyleşide, Ergenekon operasyonları bağlamında, devam etmekte olan bir dava ile ilgili meclis araştırması yapıp yapılamayacağı sorusunu Sami Selçuk, şöyle yanıtladı:

Görüşme yapılamaz. Yapılırsa davanın çerçevesi dışında yapılabilir... Çünkü Anayasa açık... kural olarak yargıyı etkileyecek ve yargının alanına giren bir konuda kesinlikle Meclis araştırması, soruşturması yapılamaz.³¹⁸

DEP'LİLERİN DOKUNULMAZLIKLARININ KALDIRILMASI

2 Aralık 1993 tarihinde kapatma davasının açılmasından tam üç ay sonra 2 Mart 1994 tarihinde DEP'li milletvekilleri Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan, Sırrı Sakık, Ahmet Türk ve Mahmut Alınak'ın dokunulmazlığı, Meclis Genel Kurulu'nda yapılan oylamayla kaldırıldı. Partinin geriye kalan diğer milletvekilleri Selim Sadak ve Sedat Yurttaş'ın dokunulmazlıklarının kalkması ise DEP'in Anayasa Mahkemesi'nce 17 Haziran 1994 tarihinde kapatılmasının ardından gerçekleşti. Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un tedavi nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bulunduğu döneme rastlayan bu kararın ardından Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Başsavcısı Nusret Demiral'ın talimatıyla polisler milletvekillerini gözaltına almak için Meclis'i kuşattılar. Kararın ardından Meclis'i terk etmeyen milletvekilleri, ertesi gün Meclis kapısında itile-kakıla gözaltına alındılar. Bu gelişmeler, görülmedik bir atmosferin yaşanmasına ve "insan

316 *Türküne*, Mümtaz Er, 2008, 'Ergenekon'un CHP'si', *Zaman*, 17 Temmuz.

317 *Türküne*, Mümtaz Er Türküne, 2008, 'Ergenekon Gerginliği', *Zaman*, 10 Eylül.

318 *Türküne*, Mümtaz Er, Sami Selçuk söyleşisi, 2009, 'Prof. Dr. Sami Selçuk: Hâkimler ve Savcılar Rahat Bırakılmalı', *Zaman*, 2 Şubat.

hakları” ve “ifade özgürlüğü” bağlamında ağırlıklı olarak yurt dışından olmak üzere çeşitli tepkilerin doğmasına yol açtı.

Altı milletvekilinin tutuklanmasının ardından, Anayasa Mahkemesi tarafından, 15 Haziran 1994 tarihinde verilen DEP’in kapatılması kararı, ikinci kez milletvekillerinin Meclis’te gözaltına alınmalarını gündeme getirdi. Ancak bu kez Meclis Başkanı Cindoruk, gerekçeli karar yayımlanmadan milletvekilleri hakkında Meclis’te gözaltı işlemi yapılmasına izin vermedi.

DEP’li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının “kaldırılması” sırasında gösterilen tutumla, Susurluk sürecinin siyasi aktörleriyle ilgili dokunulmazlıkların “kaldırılmaması” konusunda sergilenen korumacı tutum kıyaslandığında ortaya oldukça farklı bir tablo çıktı. Bunda ordu, siyasi partiler, yargı ve basının gösterdiği uyum ve uzlaşının rolü büyüktü.

Bu uzlaşının tarafları DEP’li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını, gecikmiş bir gelişme olarak gördü ve memnuniyetle karşıladı. Basının bu memnuniyeti haber ve yorumlardaki dil ve söylemlere aynen yansıdı. Milletvekillerine yönelik “hain”, “hıyar”, “bölücü” gibi pek çok hakaret ve suçlama içeren ifadeler kullanıldı. “Gecikmiş” olarak nitelenen karar “Meclis’in temizlenmesi”, “Meclis gerillası” ve siyasilerin “hizaya getirilmesi” olarak yorumlandı.

“Hain” Denemezse “Hıyar” da mı Denemez?

DEP’li milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunun Meclis’te görüşülmesinden önceki aşamasını *Hürriyet*, “5 DEP’liye yargı yolu açılıyor” başlığıyla verdi. Haberde, DEP’li milletvekilleri Leyla Zana, Hatip Dicle, Ahmet Türk, Mahmut Alınak ve Orhan Doğan’ın dokunulmazlığının kaldırılmasının Alt Komisyon’da benimsendiği belirtildi.³¹⁹ Gazete altı milletvekilinin Meclis Genel Kurulu’nda yapılan oylamayla dokunulmazlıklarının kaldırılmasını “Yıldırım gözaltı” manşetiyle duyurdu. Haberde gözaltı olayı, “Cumhuriyet tarihinde ilk defa milletvekilleri polis tarafından Meclis kapısında gözaltına alındı” biçiminde verildi.³²⁰ *Zaman*, haberi “6 DEP’linin dokunulmazlığı kaldırıldı” başlığıyla duyurdu.³²¹ Gazete bir sonraki gün konuyu “Dokunulmazlık tartışması bitmedi” manşetiyle değerlendirdi.³²²

Hürriyet yazarı Oktay Ekşi, henüz karar verilmeden önce yaptığı değerlendirmede, siyasi suçlarla ilgili dokunulmazlıkların kaldırılmasına karşı çıkarak, yasalara aykırı olsa bile siyasi görüşlerini açıklayan milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmaması gerektiğini belirtti:

319 *Hürriyet*, 1993, ‘5 DEP’liye Yargı Yolu Açılıyor’, 16 Aralık.

320 *Hürriyet*, 1994, ‘Yıldırım Gözaltı’-manşet, 3 Mart.

321 *Zaman*, 1994, ‘6 DEP’linin Dokunulmazlığı Kaldırıldı’, 3 Mart.

322 *Zaman*, 1994, ‘Dokunulmazlık Tartışması Bitmedi’, 4 Mart.

Hadi Orhan Doğan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasını anlayalım. Çünkü ona atfedilen eylem, bir adi suç oluşturabilir. Orhan Doğan dışındakiler siyasi nitelikli suç iddiasıyla kovuşturmaya uğradıklarına göre, bir parlamento –yasalara aykırı bile olsa- siyasi görüş açıklayan üyesini yargılamak üzere adalete gönderir mi?... Bizce en doğrusu, son zamanlarda CHP'nin de savunduğu gibi, adi suçlarla ilgili dokunulmazlıkları kaldırıp siyasi suçlarla ilgili olanları dönem sonuna bırakmaktır. İtibarını düşünen ve demokrasiye saygısı olan bir parlamento, korursa korursa siyasi suç sanığını korur, adi suç sanığını değil.³²³

Ekşi, dokunulmazlıkların kaldırıldığı gün DEP Genel Başkanı Hatip Dicle'nin açıklamalarından hareketle yaptığı değerlendirmede ise, “devleti yıkma özgürlüğünü” savunana, “hain” denemese de “hıyar” denebileceğini belirtti:

Demokrasi Partisi'ni biliyorsunuz. Eminiz başında bulunan Hatip Dicle isimli milletvekilinin devlete karşı silahlı mücadele veren PKK'yı tutan, destekleyen sayısız beyanlarına ek olarak... Ama acaba bir ülkenin, üstelik parlamentosunda üye sıfatını taşıyan –yani o devleti kuran milletin temsilcisi konumuna gelen- bir kimsenin kendi devletinin askeri öğrenci elbiseli gençlerini öldürmeyi tasvip etmesine izin veren hangi demokrasi vardır? “Devleti yıkma özgürlüğü” veya “devletsiz demokrasi” savunulabilir mi? Bunu savunana “hain” denemezse “hıyar” da mı denemez.³²⁴

Emin Çölaşan, demokrat ve özgürlükçü kesimleri hedef aldığı yazısında DEP'li milletvekilleri dâhil “hain” olarak nitelediği kişilere cesaret vermekle suçladı:

Hiç kuşkunuz olmasın, Hasanlara, bölücülere, DEP'lilere ve bilumum hainlere bu gücü hep bizim medyadaki bu “demokrat” ve “özgürlükçü” kesim verdi. Türkiye, demokratlık ve özgürlük adına satışa getirildi. Yazık, çok yazık...³²⁵

Ertuğrul Özkök, “Meclis gerillası” başlıklı değerlendirmesinde gözaltı yöntemini hoş bir manzara olarak görmediğini belirtmekle birlikte, olayların bu noktaya gelmesinde milletvekillerini sorumlu tuttu:

Hiç tereddüt etmeden, birçok kişiyi kızdıracağımı bile bile fikrimi yazıyorum. Bu, iyi bir şey değil. İyi bir gidiş değil. Bu tutumlar Güneydoğu sorununun çözümüne katkıda bulanamaz... Dağa çıkmaktan korktuğu için milletvekilliği dokunulmazlığı altında Meclis'te gerilla ağzıyla konuşma yapmaya kalkanlar... Evet, onların bu noktaya gelmesinde bazı DEP'lilerin tarihi sorumluluğu vardır... Evet, akliselim yavaş yavaş ülkemizi terk ediyor... İçeride milletvekilleri şaşkın. Kapıları polisler tutmuş, çıkkanı gözaltına alıyor. Bu manzara hoş değil.³²⁶

323 Ekşi, Oktay, 1993, 'Parlamento'ya Yakışanı Yapmak', *Hürriyet*, 15 Aralık.

324 Ekşi, Oktay, 1994, 'Dokunulmazlıklar Bugün Kalkıyor', *Hürriyet*, 2 Mart.

325 Çölaşan, Emin, 1994, 'Bu Ne Biçim Fikir Özgürlüğü', *Hürriyet*, 4 Mart.

326 Özkök, Ertuğrul, 1994, 'Gözaltı Kararı Nasıl Alındı', *Hürriyet*, 3 Mart.

Dokunulmazlıkların kaldırılmasını takiben milletvekillerinin Meclis çıkışında polislerce gözaltına alınmalarıyla birlikte basın, gözaltı işlemini haklı ve meşru göstermeye yönelik polis ve savcılık kaynaklı haberleri manşete taşıyarak öne çıkardı. *Hürriyet*, “Kaçacaklardı” manşetiyle duyurduğu haberle, dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinin gözaltına alınmalarını, kaçacaklarını iddia etti.³²⁷ Gazete, gözaltı süresinin bitiminde milletvekillerinin Ankara DGM’ye çıkarılmalarını, gözaltında sorgulandıkları sırada sandalyenin üzerinde oturur vaziyetteki fotoğraflarını yayımlayarak, “İşte gözaltı fotoğrafları” manşetiyle duyurarak savcılık ve polis kaynaklı haberleri vermeyi sürdürdü. Gazetenin baş sayfasını tamamen kaplayan haberde, Hatip Dicle’nin ifade vermediği belirtildi.³²⁸ Milletvekillerinin tutuklanarak cezaevine konulmaları ise “DEP’lilere şok kanıtlar” manşetiyle verildi. Haberde, “DEP’li milletvekilleri DGM’deki sorgulanmaları sırasında önlerinde çeşitli deliller konunca şoke oldular. PKK liderine ‘Sayın Öcalan’ diye hitap eden DEP’linin Leyla Zana olduğu ortaya çıktı” denildi.³²⁹

Zaman gözaltındaki milletvekillerinin savcılığa çıkarılmalarını “DEP’liler DGM önünde” başlığıyla verdi ve 125. maddeden yargılanacaklarını belirtti.³³⁰ Gazete milletvekillerinin tutuklanmalarını ise “DEP’liler cezaevinde” başlığıyla verdi.³³¹

Zaman yazarı Ahmet Selim, Anayasa Mahkemesi’nde kapatma davası sonuçlanmadan dokunulmazlıkların kaldırılmasına karşı çıkanları eleştirerek, Meclis kararının milleti manevi açıdan tatmin ettiğini vurguladı:

DEP’li milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılması milletimize ihşirah vermiştir, manevi tatmin vermiştir. Niçin acaba? Baştan beri millet vicdanını müteessir etmişlerdir de ondan... Anayasa Mahkemesi karar verene kadar beklenilmeliymiş, hukuk çiğnenmiş. Bunu da laf diye söylüyorlar. Anayasa Mahkemesi, TBMM’nin kararlarını kesinleştirme makamı değildir. Konu o kadar açıktır ki, izaha lüzum yoktur.³³²

Ortaoğlu gazetesi “Bölücülerin kader günü” başlıklı haberinde DEP’li milletvekilleri ile bağımsız milletvekili Hasan Mezarıcı’nın dokunulmazlıklarının kaldırılmasının, Meclis’te görüşüleceğini belirtti. Haberde görüşme raporunda, milletvekillerinin “yaptıkları her konuşma ve çalışmalarda Türkiye Cumhuriyeti’nin birliğini bozmaya yönelik ısrar içinde oldukları” kaydedilerek, devletin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik isnatlara dayanarak dokunulmazlıkların kaldırılmasının kararlaştırılacağı vurgulandı.³³³

327 *Hürriyet*, 1994, ‘Kaçacaklardı’, 4 Mart.

328 *Hürriyet*, 1994, ‘İşte Gözaltı Fotoğrafları’, 17 Mart.

329 *Hürriyet*, 1994, ‘DEP’lilere Şok Kanıtlar’, 18 Mart.

330 *Zaman*, 1994, ‘DEP’liler DGM Önünde’, 17 Mart.

331 *Zaman*, 1994, ‘DEP’liler Cezaevinde’, 18 Mart.

332 Selim, Ahmet, 1994, ‘Önemli Olan Nedir?’, *Zaman*, 6 Mart.

333 *Ortaoğlu*, 1994, ‘Bölücülerin Kader Günü’, 2 Mart.

Ortadoğu gazetesi, kararı, DEP'lileri Meclis'e taşımakla suçladığı Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) tutumunu öne çıkararak, "SHP yine yan çizdi" manşetiyle verdi. Haberde, "TBMM'de yapılan oylamada DEP, SHP, CHP ve bazı bağımsız milletvekillerinin karşı çıkmasına rağmen Genel Kurul 8 milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verdi" denildi.³³⁴ "Meclis 'temiz'lendi!" başlıklı bir başka haberde ise, dokunulmazlıkları kaldırılan dört DEP'li milletvekilinin, polis tarafından gözaltına alınacaklarını anlayınca TBMM'den dışarı çıkmadıklarını bildirdi.³³⁵ Gazete, izleyen günlerde "SHP'ye büyük tepki" manşetiyle verdiği bir başka haberde de, konuyla ilgili olarak gazeteyi telefonla arayan vatandaşların, "PKK uzantılarını hem Meclis'e taşıdılar hem de korudular, bebek, asker, polis katillerini bir türlü kınamayan bu milletvekillerini gözümüzün içine baka baka korudular, SHP'yi kınıyoruz" diyerek tepkilerini dile getirdiklerini belirtti.³³⁶ "İhanet üçgeni" manşetli haberde de Yunanistan, Suriye ve DEP, Türk düşmanlığında ittifak halinde denildi.³³⁷ İlerleyen günlerde, "ABD anayasasına göre 7 DEP'li vatan haini"³³⁸, "İdamla yargılanacaklar"³³⁹, ve "SHP-DEP yine el ele"³⁴⁰ manşetleri dikkati çekti. Gazete, milletvekillerinin sorgulamalarını, "Birbirlerine düştüler" manşetiyle "Dicle konuşmamakta direniyor, Zana Dicle'yi suçluyor" sözleriyle aktardı. Aynı haberde DGM Başsavcısı Nusret Demiral'ın "DEP, PKK'nın siyasi kanadadır" açıklamasına da yer verildi.³⁴¹

Gazetenin bu yaklaşımı, yazarların yorumlarına da yansdı. Dokunulmazlıkların kaldırılmasını, kâbusun sona ermesi olarak niteleyen Tahir Kutsi Makal kararı, "Milletimize hayırlı olsun" ve "Meclis'imiz temizlendi" sözleriyle karşıladı.

Neyse bitti bu kâbus... Meclis'imiz temiz'lendi. Büyük Meclisimizin kararı milletimize hayırlı olsun. Ve dileriz ki karar, huzur getirir.³⁴²

"2,5 yıllık gecikme"ye vurgu yapan Arslan Bulut da kararı, "hizaya geeeel" komutu olarak niteleyerek, kararın siyasetçilerin akıllarını başlarına toplayacağını ve hizaya getireceğini belirtti:

Evet, "Meclis'in kapısından çıkana gözaltı" şeklindeki tablo da hiç hoş değil ama 2,5 yıllık gecikme yüzünden bu kadarını anlayışla karşılayabiliriz. Avrupa mı? Onlar biraz gürlü çıkırırlar, Türkiye'nin kararlılığını görünce otururlar. Asıl önemli nokta, "Hizaya geeeel" komutunu almada, siyasetçilerimizin akıl-

334 a.e.

335 Ortadoğu, 1994, 'Meclis "Temizlendi', 4 Mart.

336 Ortadoğu, 1994, 'SHP'ye Büyük Tepki'-manşet, 5 Mart.

337 Ortadoğu, 1994, 'İhanet Üçgeni'-manşet, 6 Mart.

338 Ortadoğu, 1994, 'ABD Anayasasına Göre 7 DEP'li Vatan Haini'-manşet, 13 Mart.

339 Ortadoğu, 1994, 'İdamla Yargılanacaklar'-manşet, 17 Mart.

340 Ortadoğu, 1994, 'DEP-SHP Yine El Ele'-manşet, 18 Mart.

341 Ortadoğu, 1994, 'Birbirlerine Düştüler'-manşet, 19 Mart.

342 Makal, Tahir Kutsi, 1994, 'Şaşılması SHP', *Ortadoğu*, 5 Mart.

larını başlarına toplamalarıydı. Galiba komutu da aldılar, hizaya da geldiler. Ama Atatürkçü geçinip, mandacılar gibi ülkenin, milli servetini tamamen yabancılara devretmek de vatana ihanettir. Bir “hizaya geeeel” komutu da lazım değil mi? Hadi bakalım. Hizaya geeeel!³⁴³

Milletvekillerinin Meclis’i terk etmemelerini konu alan Arslan Bulut, bu duruma tepkisini şu sözlerle ifade etti:

İsterseniz Meclis’te görüş günü de düzenleyelim. Öyle ya DEP milletvekilleri bu satırların yazıldığı ana kadar Meclis’te yatıyordu.³⁴⁴

Ergin Bayramcı, yargılamaların bir an evvel sonuçlandırılması gerekliliğine işaret ettiği yazısında, Türk devletinin ve milletinin düşmanlarının Meclis’e sızma yollarının kapatılması için tedbir alınması gerekliliğini vurguladı:

Yargılamaların Türk milletini biktiracak ölçüde uzatılmaması prensip olmalı, yargılamalarda gösteri yapılmasının önüne geçilerek her türlü tahrikten uzak hızlı ve adil bir yargılama yapılmalıdır. Türk adaletinin en kısa zamanda tecelli edeceğine inanıyoruz. Alınan birçok önemli tedbirlerden sonra Türk millet ve devletinin düşmanlarının bir daha demokrasinin nimetlerinden istifade ederek TBMM’ye sızma yollarının kapanacağına inanıyoruz. Ancak Türk demokrasisinin böyle bir tedbir almak mecburiyetinde bırakılmasına da üzüldüğümüzü söylemeliyiz. Herkesin aklını başına almasını ve bunun da son olmasını diliyorum.³⁴⁵

DEP Kapatma Davasında Yasama-Yargı Çekişmesi

Meclis Başkanı’nın yokluğunda gerçekleşen Meclis kapısındaki ilk gözaltı operasyonunun ardından DEP davası kapsamında yasama organı ile yargıyı karşı karşıya getiren ikinci kriz, DEP’in kapatılması kararının açıklanmasıyla birlikte başladı.

Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kapatma kararının ardından, Ankara Cumhuriyet Başsavcısı Nusret Demiral’ın, kararla birlikte Meclis üyelikleri düştüğü gerekçesiyle DEP’li milletvekilleri Sedat Yurttaş ve Selim Sadak’ın gözaltına alınmalarını istemesi, Meclis Başkanlığı ile DGM Başsavcılığı arasında krize yol açtı. 2 Mart 1993 tarihinde dokunulmazlıkları kaldırılan 6 DEP’li milletvekilinin Meclis çıkışında polislerce ite-kaka gözaltına alınmalarının yarattığı tepkileri dikkate alan Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararı yayımlanmadan 2 DEP’li milletvekilinin gözaltına alınmalarına karşı çıktı. Meclis Başkanı’nın bu tutumu ve 2 milletvekilinin Meclis’ten ayrılmamaları, başta DGM Başsavcısı Nusret Demiral olmak üzere yargı çevrelerinden tepkiyle karşılandı. Basın, Meclis Başkanı’nı hedef alan bu tepkileri yansıtmaya özellikle önem verdi.

343 Bulut, Arslan, 1994, ‘Hizaya Geeeel’, *Ortadoğu*, 4 Mart.

344 Bulut, Arslan, 1994, ‘Meclis’te Otel mi Var?’, *Ortadoğu*, 5 Mart.

345 Bayramcı, Ergin, 1994, ‘Hızlı ve Adil’, *Ortadoğu*, 4 Mart.

Bu gelişmelere kayıtsız kalmayan basın, gelişmeleri DGM Başsavcılığı ve polis kaynaklarından yapılan açıklamaları manşetlerine taşıyarak aktardı. *Zaman* gazetesi konuyu, “DEP krizi büyüyor” manşetiyle ele alarak Ankara DGM Başsavcısı Nusret Demiral’ın ve İçişleri Bakanı Nahit Menteşe’nin açıklamalarını öne çıkardı. Bu açıklamalarda Demiral’ın, “Ben yasaları tatbik ediyorum. Bunu herkes böyle bilsin” sözleri ve milletvekillerinin Meclis’ten çıkmaması halinde Meclis’e yazı yazıp istenebileceği, Meclis’ten direkt alınmalarının ise emniyetin meselesi olduğu şeklindeki ifadeleri yer aldı. Keza İçişleri Bakanı’nın da, “Ben polislere kati talimat verdim. Fakat polis adaletin yani DGM Başsavcısının da emrindedir. Temenni ediyorum ki DGM Başsavcısı rencide edecek bir tavır içerisine girmez” sözlerine yer verildi.³⁴⁶

Zaman yazarı İlhan Murad, “Hukuk mu, guguk mu?” başlıklı yazısında, Meclis Başkanı ve DGM Başsavcısı’nın açıklamalarında haklı bulduğu hususları belirttikten sonra, devletin zirvesinde böyle bir tartışma yaşanmasını doğru ve isabetli bulmadığını belirtti:

Şimdi devletin zirvesinde bir tartışma var. Meclis Başkanı, DGM Başsavcısı için bir yorumunda kendisini ve aldığı kararı eleştirirken “Hukuk var, guguk var, hangisi?”, Başsavcı ise arabasına binerken; “Bu onun fikri, beni bağlamaz” şeklinde konuşuyor. Birisi Meclis Başkanı. Diğeri DGM’nin savcısı. Sayın Meclis Başkanı haklı olabilir. “Ben Meclis’in haysiyetini koruyorum...” derken bu fikirde haklıdır. Sayın savcı “kanun açık ve ben kanunu uygulayacağım...” derken o da haklıdır. İki de haklı da, devletin zirvesinde böylesine tatsız bir tartışmaya kapı aralamak tatlı değil, mantıklı değil ve herhalde asgarisinden isabetli ve doğru değil.³⁴⁷

Hürriyet gazetesi de konuyu, “Yargıçların isyanı” manşetiyle ele aldı ve yargıçların tepkilerini ‘darbe’ söylemiyle “muhtıra gibi çıkış” olarak niteledi. Gazete, olayı “DGM yargıçlarını isyan ettirdi” biçiminde değerlendirerek, iki DEP’li milletvekilinin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Çankaya Köşkü’nde kabul edilmesiyle ilgili gelişmeyi, “Yargıçlar, emniyet üst düzey yetkililerine muhtıra gibi bir çıkış yaparak, ‘Görevinizi yapıp bu iki DEP’liyi gözaltına almazsanız, sizin hakkınızda tutuklama kararı çıkabilir’ mesajını iletiler” biçiminde aktardı.³⁴⁸

Hürriyet yazarı Yavuz Gökmen, gazetesinin çizgisinden farklı bir tutumla, gelişmeleri, “devlet içinde devlet’in temsilcisi” olarak nitelediği DGM Başsavcısı Demiral’ın açıkça posta koymasına karşılık, TBMM’nin saygınlığını temsil eden Meclis Başkanı’nın kendi mevzisini savunabilmesi olarak değerlendirdi:

346 *Zaman*, 1994, ‘DEP Krizi Büyüyor’-manşet, 21 Haziran.

347 Murad, İlhan, 1994, ‘Hukuk mu, Guguk mu?’, *Zaman*, 22 Haziran.

348 *Hürriyet*, 1994, ‘Yargıçların İsyani’-manşet, 26 Haziran.

Cindoruk oldukça uzun bir çalkantı dönemi geçirdikten sonra, aklını başına iyice toplamışa benzemektedir. TBMM dışındaki “sorumsuz” güçlerin, TBMM ve hükümeti nasıl kuşattıklarını anlamıştır. Bu güçler adeta “devlet içinde devlettirler” ve DGM Başsavcısı Nusret Demiral da işte bu güçlerin temsilcisidir. Cindoruk şu anda Türkiye’de, kuvvetler ayrılığı sistemi ile çağdaş demokrasiye geçilmesi için mücadele veren insanlar adına TBMM’nin namusunu kurtarmaya çalışmaktadır. İlginçtir ki Türkiye’nin en yüce kurumu TBMM’nin başında bulunan ve TBMM’nin saygınlığını temsil eden adam, bir Başsavcının açıkça posta koymasına eli kolu bağlı oturmakta, ancak kendi mevzilerini savunabilmektedir. Bu mevziler 2 Mart 94 Çarşamba günü gene aynı Başsavcının emriyle Cindoruk’un yokluğunda ele geçirilmiş, dokunulmazlıkları kaldırılan DEP’li milletvekilleri, TBMM çıkışında itile kakıla götürülmüşlerdi. TBMM polis kuşatması altına alınmış ve milletvekilleri dokunulmazlığı kaldırmakla ne kadar büyük bir gaf yaptıklarını anca kavrayabilmişlerdi.³⁴⁹

Ortadoğu gazetesi, milliyetçi kesimlerin, DGM Başsavcısı’nın ve diğer yargı çevrelerinin Meclis Başkanı’na yönelik eleştirileri ve tepkilerini yansıtmaya öncelik verdi. Milletvekillerinin Meclis’ten ayrılmamalarını, “Meclis suçlu yatağı değil” bağlığıyla değerlendirerek manşete çekti. Telefonla ulaştığı belirtilen vatandaşların sözlerine dayandırılan haberde, “Demiral’ın tutuklama kararı verdiği 2 DEP’linin Meclis’e sığınmasına halk büyük tepki gösterdi” denildi.³⁵⁰ Gazete, milletvekillerinin Cumhurbaşkanı’nca köşke davet edilmelerini ise, “Skandal” olarak niteleyerek, gelişmeyi, “Başsavcının tutuklama emri verdiği iki DEP’liyi Demirel kabul etti” biçiminde aktardı.³⁵¹ Ayrıca “Kaçak DEP’lilerden TBMM Başkanı’na övgü” başlıklı bir diğer haberde ise DEP’li milletvekilleri adına açıklama yapan Mahmut Kılınc’ın “Sayın Cindoruk’un mücadelesini takdirle karşılıyoruz” sözleri ile MHP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu’nun, “Meclis Başkanlığı bu anlamsız tavrı bırakmalı ve her geçen gün yıpratılan meclisimizin itibarını yükseltmek için çalışmalıdır” şeklindeki açıklamalarını öne çıkardı.³⁵²

Ortadoğu gazetesi yazarı Oytun Şahin, Cindoruk’un tutumunun, kendisinin DEP’in kapatılmasına karşı olduğunu gösterdiğini ve bulunduğu makamın yüceliğiyle bağdaşmadığını belirtti:

Türkiye’de milletimizin büyük çoğunluğunun yıllardır gerçekleşmesini beklediği olanlardan biri DEP’in kapatılması idi, nihayet gerçekleşti. Vatandaşa sorarsanız herkes memnun, ancak TBMM’nin başında oturan kişinin güya demokrasi adına takındığı tavır, bulunduğu makamın sorumluluğu ve yüceliğiyle bağdaşmıyor. Milletın sesi olamayan Cindoruk, millete yol gösterici de olamaz! Demokrasinin beççiliğini ise hiç yapamaz. Anayasa Mahkemesi tarafından

349 Gökmen, Yavuz, 1994, ‘Cindoruk, Demiral Kavgasının İç Yüzü’, *Hürriyet*, 20 Haziran.

350 *Ortadoğu*, 1994, ‘Meclis Suçlu Yatağı Değil’-manşet, 21 Haziran.

351 *Ortadoğu*, 1994, ‘Skandal’-manşet, 25 Haziran.

352 *Ortadoğu*, 1994, ‘Rıza Müftüoğlu: Herkes Haddini Bilmelidir’, 26 Haziran.

kapatılmış olan DEP, demokrasiyi çiğnemiştir, terör örgütünü desteklemiş, yurt dışında Türkiye aleyhine faaliyette bulunmuştur. Cindoruk'un bu kapatma kararına karşı olduğunu gösteren tavırlarını kınıyor ve demokrasi adına seçmenlerin bundan böyle Cindoruk ve benzerlerini TBMM'ye göndermeme konusunda hassas davranacaklarını umuyoruz.³⁵³

Gazete, "Herkes Anayasaya saygılı olmalı" başlıklı haberle Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden'in DGM Başsavcısı Demiral'ı destekleyen ve Meclis Başkanı'nı eleştiren sözlerini manşete çekti. Özden, yapılan eleştirilerin yargıyı yıpratıldığını savunan açıklamasında, milletvekilliğinin düşmesi konusunda yasama organının ayrıca karar alamayacağını belirtti:

Anayasa gereği üyeliği düşen milletvekilleri için yasama organında ayrıca düşme kararı almak gerekmez. TBMM Başkanlığı yazılarındaki açıklığa uygun üye olmama ve dava tarihinden önceki istifa durumunun tersine yanıtılmasına kimse kanmamalı, ulusumuz Mahkemesi'ne güvenmelidir. Yargıya kimse el atamaz. Yargı kararı siyasal kararlarla değişir, engellenir, yerine getirilmezse demokrasi gölgede kalır... Başkan bile Anayasa Mahkemesi yerine karar veremez.³⁵⁴

RP KAPATMA DAVASINDA YASAMA-YARGI ÇEKİŞMESİ

DEP davasında dokunulmazlıkların kaldırılması ve kapatma kararıyla birlikte üyeliği düşen milletvekillerinin gözaltına alınmaları konusunda yargı ile yasama organları arasında yaşanan sorun, RP'nin kapatılması davasında ise partinin Meclis çalışmalarına devam etmesi ve hazine yardımı alması meselelerinde yaşandı. Mahkemenin kararını açıklamasının ardından, partinin kapatılmış sayıldığı gerekçesiyle Meclis çalışmalarına katılamayacağı, bu nedenle RP'li milletvekillerinin katılımıyla alınan kararların geçersiz olduğu savı ileri sürüldü. Mahkemenin kararını yeterli görenler, partinin Meclis çalışmalarına devam edemeyeceğini ve hazine yardımı alamayacağını ileri sürdüler. Ancak Meclis Başkanı Hikmet Çetin, Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararı yayımlanmadığı sürece kararın Meclis çalışmalarını etkilemeyeceğini ve uygulanamayacağını belirterek bu yöndeki eleştirilere karşı koydu. Çetin'in izlediği bu tutum, basın tarafından eleştirilere maruz kalmasına neden oldu. Kapatma kararını destekleyen ve memnuniyetle karşılayan yazarlar, RP'nin "tarihe karışması" için bir an evvel gerekçeli kararın yazımının tamamlanması çağrısında bulundular.

Hürriyet gazetesi de konuyu "Çetin: Anayasa'ya göre davranıyorum" başlıklı haberle ele alarak, Meclis Başkanı'nın açıklama ve tutumuyla, partisi CHP'nin de tepkisini çektiğini belirtti:

353 Şahin, Oytun, 1994, 'Demokrasi ve Meclis Başkanı', *Ortadoğu*, 20 Haziran.

354 *Ortadoğu*, 1994, 'Herkes Anayasaya Saygılı Olmalıdır!' -manşet, 23 Haziran.

Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararı ve Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş'ın "Gerekçeli karar yayınlanana kadar RP'nin faaliyetlerini sürdürmesi Anayasa'ya aykırıdır" açıklamasına rağmen RP'nin halen tüzel kişiliğini koruması, TBMM Başkanı Hikmet Çetin'in başını ağrıttı. Çetin, "Gerekçeli karar yayınlanana kadar RP Meclis'in en büyük partisidir" açıklaması nedeniyle, başta kendi partisi CHP olmak üzere hukukçuların eleştirilerine hedef oldu. Çetin, eleştirilerin muhatabının kendisi olmadığını belirtti. Kararın açıklanmasının hemen ardından Anayasa Mahkemesi'nden görüş aldığını ve Mahkeme üyelerinin "Karar Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer" yorumuna göre uygulama yaptığını belirtti.³⁵⁵

Emin Çölaşan, RP'nin çalışmalarını sürdürmesinden duyduğu rahatsızlığı ve Vural Savaş'ın bu konudaki girişimlerini ve görüşlerini köşesine taşıyarak, bir an evvel gerekçeli kararın yazılmasını istedi ve karar muhalif üyelere dikkatleri çekti:

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Refah Partisi, sanki böyle bir şey olmamış gibi, çalışmalarını sürdürüyor. Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği yazıda bu duruma değiniyor ve "Bu parti, karar açıklandığı anda kapatılmıştır. Çalışmasına devam etmesi yasal değildir" diyor. Biz ise Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararının Resmi Gazete'de yayınlanaacağı günü bekliyoruz ki, Refah resmen kapatılmış olsun! Nerede bu gerekçeli karar? Hangi aşamada? Aradan yaklaşık iki hafta geçti. Halen yazılmadı mı? Bu karara muhalif kalan ve karşı oy veren Haşim Kılıç ve Sacit Adalı isimli iki üye, ya muhalefet gerekçelerini aylarca yazmazlarsa ne olacak?³⁵⁶

RP'nin ne zaman kapatılmış sayılacağına ilişkin tartışmayı Anayasa Mahkemesi, hazine yardımı konusunda verdiği kararla noktaladı. Mahkeme, kapatma kararıyla tüzel kişiliğin sona erdiğini, bu nedenle RP'nin hazine yardımı alamayacağını kararlaştırdı.³⁵⁷

KRİTİK YARGI SÜREÇLERİNDE ORDU

Kritik davalarda basın yansıttığı en önemli bulgulardan biri, yargı sürecinin işleyişinde, gerek yaratılan dokunulmazlık alanı, gerek sürecin seyrini değiştirme gücü bakımından ordunun tartışmasız bir etkiye ve üstünlüğe sahip olduğudur. Ele alınan tüm davalarda ordunun güç ve etkisi, her davanın kendi özgün koşulları içinde yaşanan deneyimlerle çarpıcı bir biçimde hissedilmiştir.

Derin devlet bağlantılı davalarda ordu mensuplarına dokunulabilen ilk dava olma özelliği taşıyan Şemdinli davası, ordunun sivil yargıyı etkileme kanallarını göstermesi ve bu kanalları açığa çıkarması bakımından oldukça önemlidir. Zira ondan

355 *Hürriyet*, 1998, 'Çetin: Anayasa'ya Göre Davranıyorum', 4 Şubat.

356 Çölaşan, Emin, 1998, 'Kızılcahamam'da', *Hürriyet*, 3 Şubat.

357 *Hürriyet*, 1998, 'RP Bitti, Para Yok', 5 Şubat.

önce derin devlet tartışmalarını gündeme getiren Susurluk davasında, jandarma, iddiaların odağındaki kurumlardan biri olmasına ve JİTEM özelinde bir takım komutanların adı geçmesine rağmen hiçbir ordu mensubuna dokunulamamıştı.

Şemdinli davasında ilk kez, JİT elemanı astsubaylar adli yargı tarafından tutuklanarak yargı önüne çıkarıldılar. Ancak bu süreç de, hükümetle Genelkurmay arasında yaşanan görüşme trafiği ve ardından gelen Genelkurmay bildirisini takiben soruşturma savcısı Ferhat Sarıkaya'nın meslekten ihraç edilmesiyle önemli bir yara aldı.

Bombalama eylemi sırasında halk tarafından yakalanan jandarma astsubaylarından Ali Kaya ile ilgili olarak Karar Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın basına yaptığı açıklamada, "O astsubayı tanırım. Benim emrimde çalıştı. İyi bir astsubaydır. Kürtçe bilir. Kuzey Irak'a düzenlenen Çevik Operasyonu'nda yanımdaydı. Suçlu mu, değil mi, soruşturmaya bakmak lazım" sözleri, daha sürecin başında yargıya müdahale olarak yorumlanarak tepkilere yol açtı. Büyükanıt, bu sözlerini, *Milliyet* gazetesi yazarı Fikret Bila'ya da yineleyerek hakkındaki iddialara tepki gösterdi. Bila'nın 16 Kasım 2005 tarihli köşe yazısında Büyükanıt'ın, "Çok yararlılıkları oldu. [...] Hakikaten çok iyi bir astsubaydır. Ancak suç işlemiş mi, işlememiş mi o soruşturma sonunda belli olur, soruşturma sonucunda suçlu bulunursa ben ne diyebilirim? Ama sözlerimin bir bölümü öne çıkartıldı." dediği aktarıldı.

Tartışmaların odağındaki isim olan Büyükanıt, bir başka açıklamasında da, olayın başında sanıkların suçlu ilan edilmelerini eleştirerek, yargıya gölge düşürülemeyeceğini ve bu yönde bir harekette bulunmamaları için bölgedeki komutanları uyarıldığını söyledi:

Şu anda psikolojik bir atmosfer ortaya çıktı. Güvenlik güçlerine nasıl olumsuz etki yaptığını düşünüyorlar mı? Bütün silme herkesin suçlandığı, merceklerin üstüne çevrildiği bir ortamda, insanlarımız dağlarda terörle mücadele ediyorlar... Doğru olana saygı duyarız ama, doğru olmayan kanıtlanmamış, tamamen kişisel ve kurumsal farklı düşünceleri kendileri için vasıta kabul edenlerin beyanları ve yayınları da güvenlik güçlerini rendice ediyor... Bölgede 2 ayda 16 esrarengiz patlama olduğu ve bunun ardında da derin devlet olabileceği iddia ediliyor. Bize göre esrarengiz değil. PKK yapıyor. Şemdinli'de patlama olduktan sonra Hakkari'de yola mayın döşendi, 3 erimiz şehit oldu. Asker şehit olduğu zaman bu bir olay değil mi? Kimdir bunu yapanlar? Asker kendini mi öldürdü orada? Her taraf patlayıcı kaynıyor... Daha olay olur olmaz suçlu ilan edilebilir mi? Suçluysa cezasını çekmeli. Yargıya gölge düşürülemez... Ben oradaki komutan arkadaşlara hiçbir şekilde soruşturmaya yargıya gölge düşürecek bir davranışta bulunmayacaksınız, dedim.³⁵⁸

358 Batur, Nur, 2005, 'Yaşar Büyükanıt Söyleşisi' ve 'F-16'ları Kasten Uçurmadık Ama: Suçluysa Ceza Alır', 23 Kasım.

Büyükkanıt'ın astsubay Ali Kaya ile ilgili sözleri, Şemdinli soruşturması savcısı Ferhat Sarıkaya tarafından, yargıyı etkilemek olarak değerlendirildi. Savcı Sarıkaya, hazırladığı iddianamede, Büyükkanıt hakkındaki diğer suç iddialarıyla birlikte, sarf ettiği sözler nedeniyle yargıyı etkilemeye teşebbüs suçundan görevsizlik kararı vererek işlem yapılmak üzere dosyayı Genelkurmay Askeri Savcılığı'na gönderdi. Ancak iddianamedeki bu suçlamalar, iddianame henüz mahkemece kabul edilmeden basına sızdırıldı. (İddianamenin basına sızmasından sonra yaşanan gelişmeler Hakim (ve Savcı) Güvencesi başlıklı III. Bölüm'de ele alınmıştır.)

Başından beri yargıya baskı ve müdahalenin tartışıldığı soruşturmaya ilgili asıl gelişmeler de bundan sonra yaşandı. Ordunun kurumsal tepkisi bundan sonraki tüm sürece damgasını vurdu.

Genelkurmay Başkanlığı, iddianameye atfen basında yer alan iddialarla ilgili olarak 8 Mart 2006 tarihinde bir basın bildirisi yayımladı. Bildiride, TSK komutanlarına yönelik iddiaların, Genelkurmay Başkanı'nın emri ve izni doğrultusunda Genelkurmay Askeri Savcılığınca soruşturulabileceği belirtildikten ve soruşturma prosedürü hatırlatıldıktan sonra, "Soruşturma yapılmadan adı geçen kişiler hakkında hüküm sergileyici hiçbir ifadenin kullanılmaması hukukun genel ilkesidir" denildi.

Nitekim komuta kademesindeki kişilerin adlarının geçtiği iddiaların Genelkurmay Savcılığı'na ulaşmasıyla birlikte Genelkurmay Başkanlığı, 20 Mart 2006 tarihili bildiriye yayımladı. Şemdinli iddianamesini konu alan bildiriye, Büyükkanıt hakkındaki "adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs" iddiasıyla ilgili olarak, "[...] kamuoyu tarafından çok iyi bilinen ifadenin, hüküm kurmak amacıyla kasıtlı olarak sadece bir bölümünün dikkate alındığı görülmüştür. İfadenin tamamı dikkate alındığında hükmün ön gördüğü kastın olmadığı açıkça anlaşılmaktadır." denildi. Bildiride, iddianameyi hazırlayan savcı hakkında ilgili makamlar nezdinde gerekli girişimin yapıldığı belirtilerek, TSK'nın kendisine karşı düzenlenen bu girişimlerin tümüyle farkında olduğu ve yasal yollardan sonuna kadar takipçisi olacağı ifade edildi.

Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamaları, komutanlar aleyhine sivil savcılık tarafından yapılan işlemlerin ve soruşturma sürecinin, TSK tarafından, komutanların şahsında kurumsal olarak ordunun hedef alındığı bir yıpratma hareketi olarak algılandığını gösterdi. Bu algı şekli, yargısal süreçlerde ordunun önemli bir baskı unsuru olduğu gerçeğini pekiştirdi.

Ana akım medya, genellikle Yaşar Büyükkanıt'ın Şemdinli davası sanıklarıyla ilgili açıklamasını yargıyı etkilemek olarak nitelmedi. *Ortadoğu* gazetesi yazarları ise bir adım daha ileri giderek, Büyükkanıt'ın açıklamasının yargıyı işaret eden kısmını gerekçe göstererek, asıl yargıyı etkileyenlerin Büyükkanıt'ı ve orduyu suçlayanlar olduğunu ileri sürdü:

Meslektaşım Hasan Cemal'e göre Orgeneral Büyükkanıt'ın sözleri yargıyı etkiler mahiyette imiş. Oysa Orgeneral Büyükkanıt, iddia edildiği gibi bir sorumluluk

varsa onun takibinin yapılacağını ve sorumluların cezalandırılması gerektiğini de söylemiştir. Bunun neresi yargıyı etkilemektir. Ama aslında yargı daha başından etki altına sokulma durumu ile karşı karşıya gelmiştir. 1) Olayın daha başında yargı duruma el koymuşken, “Devlet kuvvetleri” ağır bir şekilde suçlanmıştır. İddiaları ortaya atanlar hem savcı hem yargıç konumuna girmişlerdir. Peki bu, yargıyı etkileyecek bir girişim değil midir? Asıl buna karşı vaziyet almak gerekmez mi?³⁵⁹

Bir başka yazar ise Büyükanıt’ın astsubayı tanınmasını referans göstererek, bu durumun astsubayların suçsuzluklarının kanıtı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtti:

Kara Kuvvetleri Komutanı Sayın Yaşar Büyükanıt’ın bile yakından tanıdığı bu çok iyi yetişmiş bir görevlinin bir tezgâha kurban gitmesi gerçekten üzücüdür. Bu kişinin hiç böyle bir suç işlemesi beklenir mi?³⁶⁰

Ortadoğu gazetesi yargıyı etkileme iddialarını reddederken suçlamalarla asıl olarak ordunun baskı altına alınarak pasifize edilmek istendiğini öne sürdü. Ortadoğu yazarı Taylan Sorgun bu yöndeki yaklaşımını, güvenlik güçlerinin ve TSK’nın terörle mücadelede üstlendiği misyona dayandırdı:

Şemdinli’deki olaylardan sonra devlet kuvvetleri vahim bir siyasi hata ile alelacele hemen suçlanmıştır. O suçlamalar maalesef perdenin ardına tam olarak bakmadan vahim siyasi hatalarla devam etmektedir. Ama işte o devam ederken de yine Van’ın Başkale ilçesinde 3 Mehmetçik şehit olmuştur. Devlet kuvvetleri bir taraftan suçlanacak, bir taraftan da dağda şehitler vereceklerdir. Başlı ellerin arasına alıp düşünmek gerekmektedir. Hakkâri’deki olayların arkasında asıl kimlerin olduğu yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Ama ona rağmen, devlet kuvvetleri suçlanmaktadır. AB’nin, şimdi devreye sokmak istediği politika ortadadır. Emperyalizm, şimdi tsk’ni pasifize etmek istemektedir. Onun arkasından “Bu iş silahla olmuyor. Siyasi çözüm bulun”a daha baskıcı şekilde dayanacaktır. Bir süre önce “TSK teröre karşı saldırgan davranıyor” gibisinden maskara sözlerinin arkasında bu da vardır.³⁶¹

YARGININ ORDU HASSASİYETİ

Orduyla ilgili suçlamalarda gösterilen hassasiyetin en önemli göstergelerinden biri de yargı kararlarıydı. Kararların gerekçeleri, hassasiyetin en iyi yansıtıldığı belgeler oldu.

Şemdinli Savcısı Sarıkaya’nın, meslekten ihraç edilmesi sürecinde ortaya çıkan ve yargıya gözdağı olarak değerlendirilen etkiler, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun (HSYK) ihraç kararının gerekçesine de yansdı. İhraç gerekçesinde,

359 Sorgun, Taylan, 2005, ‘Şemdinli, Kretschmer, Azınlıklar, Lozan, Komutan Büyükanıt’, *Ortadoğu*, 25 Kasım.

360 Şahin, Seyfi, 2005, ‘Şemdinli Olayları PKK Tertibidir’, *Ortadoğu*, 17 Kasım.

361 Sorgun, Taylan, 2005, ‘TBMM’de Emperyalizm, Şehitler Ve Şemdinli, Vahim Hatalar’, *Ortadoğu*, 17 Kasım.

Sarıkaya'nın asker kişiler hakkındaki soruşturmayı konu alan genelgeye³⁶² aykırı davrandığı ve bu nedenle yetki sınırlarını aştığı belirtildi:

Radikal yazarı Murat Belge, ordunun dokunulmazlığı ve yargı üzerindeki etkisinin, yargı dâhil, devlet aygıtı tarafından ne kadar tartışmasız ve gönüllü bir şekilde kabullenildiğini ve bu konu etrafında kırmızı çizgiler oluşturulduğunu, HSYK'nın Şemdinli Savcısı Ferhat Sarıkaya hakkındaki meslekten ihraç kararına dayanarak şöyle vurguladı:

Evet, savcının meslekten ihracının yalnızca iki örneği var, çünkü şimdiye kadar yalnızca iki savcı subaylar, generaller hakkında politik mahiyette bir suçlamada bulunmuş. Bunu üçüncü bir savcı daha yapmış olsa, elimizdeki örnek sayısı da üçe çıkmış olacaktı. Bu işaret levhası, Türkiye'deki gerçek iktidarın, gerçek gücün nerede olduğunu gösteriyor, yalnız "söz" değil, herhangi bir özgürlüğün nereye kadar gidebileceğini gösteriyor, moda deyimle "kırmızı çizgiler"ın gerçekte nerede çizildiğini gösteriyor. Kararı veren merci HSYK. Bu da en az bu kadar önemli bir başka durumun göstergesi. Soyut olarak, soyut-ilkesel düzeyde, böyle bir kurulun bakanlıktan bağımsız olması ilkesini savunuruz. Niçin savunduğumuz, açıklayıcı bir cümle yazmamı fuzuli kılacak kadar bariz. Ama şimdi şu somut olguya bakalım: Bakan kendisi, "Siyasi etki oldu" denilmemesi için toplantıya katılmamış; onu temsil eden kişi, Yargıtay üyesi bir yargıç, ihraç kararını verenlerden (altı kişiden) biri. Zaten kararı verenlerin hepsi Yargıtay ve Danıştay'dan yargıçlar. "İhraç" değil "kınama" ile yetinilmesini savunan bir kişi var, o da bakanlığın müsteşarı. Bu kararın altında, "yargının politikleşmesi" kaygısı ve iddiası da yatıyor. Verilen bu karar, yargının politikleşmesini önlemiş oluyor. Evet, hâkim ve savcıların oluşturduğu en yüksek kurul, bu somut durumda, kendi "meslektaşları" hakkında bu kararı verdi. "O astsubayı tanırım, iyi çocuktur" diyen Kara Kuvvetleri Komutanı, bu vesileden giderek onu iddianamesine alan savcı ve bu iddianamenin yazılması konusunda bilinen açıklama ve suç duyurusunda bulunan Genelkurmay ve son olarak da "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu"nun bu kararı... Dediğim gibi, Türkiye'nin gerçek iktidar yapısını, ama belki ondan da önemlisi, bu yapının devlet aygıtı içinde ne kadar tartışmasız, ne kadar gönüllü benimsendiğini açık açık sergileyen bir olaylar dizisi.³⁶³

Zaman gazetesinin, "HSKY'ye göre Sarıkaya, yargı ile askerın arasını açmış" başlığıyla sunduğu haberde, savcının hazırladığı iddianameyle yargı ile askerın arasını açtığı yönündeki tespitleri öne çıkardı:

HSYK, hâkim ve cumhuriyet savcılarının görev ve yetkilerinin Anayasa ve yasalarla düzenlendiğini belirterek, Sarıkaya'nın yetki sınırlarını aşip iddianame hazırladığını savundu. Yüksek Kurul, savcının hazırladığı iddianameyle, yargı ile askerın arasını açtığını ve yargının yıpranmasına sebebiyet verdiğini öne sürdü... Gereççeli kararda, savcının ihbarcıların iddialarını değerlendirirken,

362 1.1.2006 tarih ve 23 sayılı "Asker Kişiler Hakkındaki Soruşturma" konulu Adalet Bakanı Cemil Çiçek imzalı genelge.

363 Belge, Murat, 2006, 'Savcı', *Radikal*, 22 Nisan.

Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu ile Adalet Bakanlığı'nın ilgili genelgesine aykırı davrandığı belirtildi. Gerekçede, Sarıkaya'nın Jandarma Genel Komutanlığı'na yazdığı 24 Ocak 2006 tarihli yazıda, yazışma kurallarına aykırı davrandığı ve Jandarma'yı eleştirdiği izlenimi verecek ifadeler kullandığı vurgulandı.³⁶⁴

Radikal gazetesi ise "HSYK'nın gerekçesi: Savcı yargıyı yıpratmış" başlığıyla verdiği haberde, 20 Nisan 2006 tarihli kararın gerekçesinde, yargıyı yıpratmak, yetki sınırlarını aşarak anayasal kurumlar arasındaki güven ortamını zedelemek, Meclis Komisyonu ile bağlantı kurmak ve özveriyle mücadele eden güvenlik güçlerinin olayların sebebiymiş gibi algılanmasına neden olacak açıklamalar yapmak gibi gerekçelere dikkati çekti. Gerekçede öne çıkan hususlar habere şöyle yansdı:

Sarıkaya, yasaların hükümlerini dikkate almadan araştırma yapmaya yetkisi bulunmadığı kişiler hakkında delil topladı. Söylemleriyle kamuoyu tarafından yakından bilinen bazı kişilerin ifadelerini suç kanıtı olarak gösterme çabasına girdiği gibi, suç vasıflandırması da yaparak suç ve cezaların şahsiliği ve illiyet bağı ilkesine riayet etmedi. Özveriyle mücadele eden güvenlik güçlerinin, olayların sebebiymiş gibi algılanmasına neden olacak açıklamalar yaptı. Bu açıklamaların terör örgütünü destekleyenlere propaganda malzemesi olacağını düşünmeden iddianamesinde yer verdi. Yargının siyasallaşması iddialarına hak verdirecek şekilde siyasi konulara girdi ve ayrıca Meclis Araştırma Komisyonu'yla bağlantı kurdu; böylece siyasallaşmaktan korunmaya çalışılan yargı erkinin yeniden tartışılır hale gelmesine neden oldu. Yargı etik kurallarına uygun düşmeyen davranışlarıyla adalete olan güveni sarstı. Yetki sınırlarını aşarak gerçekleştirdiği eylem ve işlemleriyle yargı erkiyle diğer anayasal kuruluşlar arasındaki güven ortamının zedelenmesine ve yargının yıpranmasına sebebiyet verdi. İhraç kararına karşı oy kullanan ve kınama cezası öneren Adalet Bakanlığı Müsteşarı Fahri Kasırga ise şu görüşü savundu: "İddianamenin özel bir maksatla hazırlandığına dair delil bulunmamıştır. Tanıklar, Sarıkaya'nın vatansever, Atatürk ilkelerine bağlı, bir siyasi akıma ilgi duymayan, yönlendirilemeyecek bir savcı olduğu ifade etmiştir."³⁶⁵

Gerekçelerle Genelkurmay bildirisindeki ifade ve içerik arasındaki paralellik dikkat çekiciydi. Yine gerekçelerin, üst yargı organlarının devleti ve devlet görevlilerini koruma ve kollama eğilimini göstermesi ve yansıtması da bir başka önemli noktaydı. Bu eğilimin, soruşturmayı destekleyen basın içinde de makul karşılanması özellikle önem taşımaktadır.

Zaman'dan Hüseyin Gülerce, iddianamenin genelgeye aykırılığı nedeniyle mahkemece geri çevrilmediğine işaret ettikten sonra, TSK mensuplarının 'haklı' olarak terörle mücadelelerinin aleyhlerine suçlamaya dönüşmesinden rahatsız olduklarını vurguladı:

364 *Zaman*, 2006, 'HSYK'ya Göre Sarıkaya, Yargı ile Askerin Arasını Açmış', 3 Mayıs.

365 *Radikal*, 2006, 'HSYK'nın Gerekçesi: Savcı Yargıyı Yıpratmış', 3 Mayıs.

Kriz bir yandan büyürken, bir yandan da yargı süreci işlemektedir. Hükümet, TSK ile hesaplaşmayacağı gibi yargı da askerle hesaplaşmaz. İddianamedeki üslubuna bakılarak cumhuriyet savcısı mercek altına alınabilir. Bir savcının tek başına, kendi görev anlayışı ile ilgili bir durumla da karşı karşıya olabiliriz. Bazen çatışmalarda oluyor, eller tetikte iken yanlışlıkla ateş alan bir silah yüzünden ortalık cehenneme dönüyor. Ama biz koskoca bir ülkeyiz ve hukuk devletini savunuyoruz, yargı bağımsızlığını savunuyoruz. Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları, haklı olarak terörle yaptıkları mücadelenin, bir iddianamede kendi aleyhlerine suçlamaya dönüşmesinden rahatsızdırlar. İşte bütün bu nazik durumlar başta medya, herkese sorumluluğunu hatırlatmalıdır. O zaman kimse, içine düştüğümüz bu krizde yangına benzin dökme tavrı ile hareket edemez. Hele hele “siviller ile askerler kavga ediyor” diyerek fanatik taraftarlar gibi kamplaşmayı körüklemek kimseye bir fayda sağlamaz.³⁶⁶

Şemdinli davasının temyiz incelemesi sonunda, Yargıtay tarafından verilen bozma kararının gerekçesinde, yerel mahkemenin sanık astsubaylar hakkında verdiği mahkûmiyet kararı, askerlerin, terör örgütünün işlediği suçları işlediklerini söylemenin hayal gücünün de ötesinde varsayımlara dayalı bir düşünce olarak nitelendirildi. Askeri dokunulmazlığı bir kez daha teyit eden gerekçe, ilgili haberde şöyle özetlendi:

Asker olan sanıkların terör örgütünün işlediği suçlarla aynı suçu işlediklerine ilişkin nitelendirme hayal gücünün de ötesinde tamamen varsayımlara dayalı, hukuki değerden yoksun düşünceye dayanmaktadır... Olay yerinde bomba uzmanı bilirkişi keşif yapmadı. Tanık beyanlarındaki çelişkiler giderilmedi ve olay saati kuşkuya yer vermeyecek şekilde saptanmadı. Soruşturma aşamasında ifadeleri alınan görgü tanıkları yargılamada dinlenmedi. Sanıklar ve avukatlarının savunma hakkı kısıtlandı. Olayın PKK terör örgütü tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin beyanları bulunduğu iddiasıyla itirafçılar Sabri Adanır ve Hasan Salar tanık olarak dinlenmedi.³⁶⁷

TSK Hassasiyeti Ergenekon İddianamesinin Diline Yansıdı

Şemdinli iddianamesinde ordunun üst düzey komutanları ve jandarmaya dönük suçlamaların yarattığı yoğun baskı ve sindirme operasyonunun ardından savcının ihracıyla sonuçlanan gelişmelerin aktardığı deneyim, Ergenekon iddianamesinde kullanılan dile de yansıdı.

Görevdeki veya emekli ordu mensuplarını kapsayan Ergenekon soruşturmasında, savcıların TSK ile ilgili bölümlerde oldukça özenli bir dil kullandıkları ve kurumsal suçlamadan kaçındıkları, basın dikkatinden kaçmadı. Zira iddianamede, TSK bünyesindeki faaliyetlerle ilgili bölümlerde, TSK'nin resmi söylemlerinde sıkça geçen

366 Gülerce, Hüseyin, 2006, 'Bir Hesaplaşma mı?', *Zaman*, 9 Mart.

367 *Radikal*, 2007, 'Yargıtay: Terör Ayır Askerlik Ayır', 17 Mayıs.

“sözde” ifadesine dayanarak, sanıklarla TSK arasında gerçekte bir ilişki bulunmadığı halde sanıklarca böyle bir izlenim yaratılmaya çalışıldığı izlenimi yaratıldı.

Daha iddianame yayımlanmadan *Hürriyet* konuyu manşetine taşıdı. “İddianame fıslıtları: İddianame dilinde TSK için ince ayar” manşetiyle verdiği haberde, gazete orduya gösterilen hassasiyete vurgu yaptı. Ancak bu hassasiyetin nedenleri konusuna bir açıklık getirilmedi. Ordudan gelebilecek tepkileri ortadan kaldırmak için gösterildiği açık olan bu hassasiyette, ordu-yargı ilişkilerinde yaşanmış travmatik deneyimlerin yarattığı baskının rolünün bulunup bulunmadığı ya da herhangi bir telkinin olup olmadığı sorgulanmadı. Haberde, iddianamenin diliyle ilgili özen şöyle aktarıldı:

Sadece Türkiye’nin değil, dünyanın da merakla beklediği Ergenekon soruşturması iddianamesinin bugün açıklanması bekleniyor. MİT ve Emniyet’in, Ergenekon yapılanması için “terör örgütüdür” görüşü verdiği ileri sürülen iddianamenin diline, TSK’nın itibarını zedeleyeceği gerekçesiyle iddianamenin diline özen gösterildi ve “TSK-Ergenekon ilişkisi” yerine “Sözde TSK içindeki terör örgütü” ifadesi kullanıldı.³⁶⁸

Zaman gazetesinde ise iddianamenin dili konusunda gösterilen özen, sanıkların TSK ile ilişkisi olmadığını göstermesi bakımından kayda değer bulunmakla birlikte, sanıkların ifadelerinin bu dili bozduğu belirtildi:

İddianamede ortaya konulan deliller kadar, kullanılan dil ve üslup da dikkat çekici. Sanıklar, eylemlerini kurumsal güçlerini kullanarak yapsa da, savcının dili kurumları yıpratmaktan kaçınır nitelikte: “Sözde Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde faaliyet gösteren ‘Ergenekon’a bağlı olarak, ‘Sivil Unsurların’ örgütlenmesi zorunluluğu kaçınılmaz bir gerçektir.” Buradaki “sözde” ifadesi, sanıkların, TSK ile alakasının olmadığını göstermek açısından kayda değer. İddianamenin dilini sanıkların ifadeleri bozuyor... Örgüt çok sayıda silaha sahip. Savcı Öz, ruhsatlı silahların suç olarak gösterilmediğini özellikle vurguluyor: “Yasa gereği silah taşıma yetkisine sahip olan asker, polis vb. örgüt üyelerinin ruhsatlı silahlarının örgütün amaçlarını gerçekleştirme amacıyla edindiklerinden söz edilemeyeceğinden örgütün silahlı örgüt olarak kabul edilmesinde bu kişilerin ruhsatlı silahları dikkate alınmamıştır.” Ortaya konulan silahlar örgütün kanlı yüzünü net bir şekilde göstermeye yetiyor.³⁶⁹

İddianamedeki somut veri ve olgulara dayanarak, TSK ile ilgili dilde gösterilen özen ile dosya içeriğinin çeliştiğine vurgu yapan bir başka saptama da *Taraf* yazarı Lale Sariibrahimoğlu’ndan geldi. Yazar, dildeki ince ayarın kurumları yıpratmama endişesinden kaynaklanan refleksiyle yapıldığını, hatta bir savcının sözlerine gönderme yaparak bu ifadelerin TSK’nın telkini ile konmuş olabileceğini gündeme getirdi:

368 *Hürriyet*, 2008, ‘İddianame Fıslıtları: İddianame Dilinde Tsk İçin ‘İnce Ayar’, 4 Temmuz.

369 *Zaman*, 2008, ‘Savcının Delileri Kurumlardan Onaylı’, 27 Temmuz.

Bildiğiniz üzere, iddianamenin 38. sayfasında Ergenekon terör örgütünün TSK ve MİT ile ilgisinin bulunmadığı belirtiliyor. Her iki kurumun da, cevabi yazılarında bu terör örgütüyle ilgileri bulunmadığını beyan ettikleri için Savcılar iddianamede bu sonuca ulaştıklarını belirtiyorlar. Ama yine aynı iddianamede, Ergenekon terör örgütünün TSK bünyesinde gizli örgütsel çalışma içinde olduğuna yönelik bulgulara ulaşıldığı da belirtilerek, “Örgütün TSK’da örgütlenmesi, hem dosyadaki resmî evraklardan, hem de telefon görüşmelerinden anlaşılmaktadır. (TSK içinde) En alt kademededen en üst kademelere kadar irtibat kurulabilecek örgüt üyelerinin bulunduğu, bu konudaki belgelerin de Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığı’na gönderildiği” ifadeleri yer alıyor. İddianame bir yandan TSK’nın Ergenekon ile ilgisinin bulunmadığını –kurumsal olarak olsa gerek-, diğer yandan örgütün TSK içinde örgütlendiğine yönelik kanıtları içeriyor. MİT’in, 2003 yılında hem TSK hem de hükümeti Ergenekon yapılması konusunda uyardığını düşünürsek, bu istihbarat teşkilatının bulaşmak yerine (bulaşanları da ayıklamış olabilir) örgütün ciddi şekilde izini sürdüğü anlaşılıyor. İddianamenin yukarıda aktardığım iki ayrı bölümü çelişki gibi görünmekle birlikte aslında TSK konusunda ince bir ayar yapıldığını çok açık biçimde gösteriyor. İnce ayarın, meşhur “kurumları yıpratmayalım” endişesinden kaynaklanan refleksle yapıldığı anlaşılırken, eski savcı Göktürk, NTV’deki açıkloturumda, yılların birikiminden hareketle, “TSK’nın Ergenekon ile ilgisi bulunmadığı” yolundaki ifadenin, TSK’dan gelen telkinle iddianameye konmuş olabileceğinin altını çiziyordu. Göktürk’e göre, TSK savcılığa, “biz size gerekli kolaylığı gösteririz ama siz de üzerimize gelmeyin” diye fışıldamış olabilir.³⁷⁰

PARTİ KAPATMA DAVALARINDA ORDUNUN ROLÜ

Yargı-ordu ilişkisi, parti kapatma davalarında da önem kazandı. Kapatma davalarında görev yapan yargı mensuplarının, özellikle de savcılarının, gerek dava görülürken, gerekse sonrasında yaptıkları açıklamalar, yüksek yargının orduya bakışını yansıtan önemli göstergelerden biri oldu.

Kapatma davası süreçlerinde ordu temsilcilerinin dolaylı veya dolaysız yollarla görüşlerini basın aracılığıyla kamuoyuna açıklamaktan sakınmadıklarına tanık olundu. Davanın görüldüğü sırada yapılan bu açıklamaların yargıyı yönlendirme veya etkilemede kritik öneme sahip çıkışlar olduğu görüldü.

DEP davasının Anayasa Mahkemesi’nde görülmekte olduğu ve DEP’li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırıldığı sırada üst düzey bir askeri yetkilinin *Zaman* gazetesinde yayımlanan açıklamasında, DEP’li milletvekilleri, “PKK’nın vekilleri” olarak nitelendirildi:

Onları hiçbir zaman milletvekili olarak görmüyoruz. Onlar PKK’nın vekilleridir. Çünkü PKK’nın emriyle seçime girdiler. Onların Meclis’te durması Meclis’in etkisini azaltır. Keşke bu bölgedeki milletvekilleri gerçekten Kürtler için

370 Sariibrahimoğlu, Lale, 2008, ‘Ergenekon İddianamesine İnce Ayar’, *Taraf*, 30 Temmuz.

Meclis'e gelen bir grup olsalardı. Ama böyle olmadılar. İşin başından itibaren gelişmeler PKK yoluyla'dır.³⁷¹

Dokunulmazlıkların kaldırılmasıyla ordunun beklentilerinin karşılandığını *Ortadoğu* gazetesi, "DEP milletvekilleri ile Hasan Mezarıcı'nın Meclis'ten atılıp, gözlem altına alınmaları, ordu içinde bir süredir devam eden rahatsızlıkları büyük ölçüde azalttı" yorumuyla yansıttı.³⁷² *Ortadoğu* yazarı Oytun Şahin de, "Utanmazlar" başlıklı yazısında, kararı, Türk milletinin devleti ve ordusuyla bütünleşmesi olarak değerlendiren, kararı eleştiren yazarları "DEP uşaklığı" ve "PKK sözcülüğü" yapmakla suçladı:

Türkiye'de kamuoyu oluşturduklarını iddia ederek yaygın kitle iletişim araçlarında PKK sözcülüğü ve DEP uşaklığı yapan bazı kalemler Türk milletinin devleti ve ordusu ile bütünleşmesi ve fikir birliği içinde olması karşısında yalnız kalmaya mahkûmdurlar. Birkaç dar görüşlü SHP yöneticisi ile DEP'liler onlara "kamuoyu" olarak yeter de artar bile... Varsın konuşsunlar, kendi kendilerini oyalasınlar "tabansız" adamlar! Bu ülkeyi bölemeyecekler.³⁷³

Ordunun yargı üzerindeki etkisini ve yargının orduya bakışını, bazen de yargı mensuplarının basına yansıyan tutum ve açıklamaları ortaya koymaktadır. Bu konuya RP'nin kapatılması davasını açan dönemin Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın sözleri açıklık getirmektedir. Genç Hukukçular Derneği tarafından "Yılın Hukukçusu" seçilmesi dolayısıyla ödül töreninde yaptığı konuşmada Savaş, ordunun anayasal düzeni korumak için gereğini yapacağını vurgulayarak şunları söyledi:

Laiklik, anayasamıza göre Türkiye Cumhuriyeti'nin değişmeyecek ve hatta değiştirilmesi teklif dahi edilmeyecek nitelikleri arasındadır. Bu sebeple şeriat düzeni halkımızın veya milletvekillerimizin oyları ile kurulamayacağına göre anayasal düzenimizi hukukçularımız korumayı başaramazsa bu görevi İç Hizmet Kanunu gereği Türk ordusu yapacaktır.³⁷⁴

Savaş'ın sözleri bir yandan, yargının yetersiz kaldığı durumlarda anayasal sistemi korumak için ordunun darbe yapmasının kabulünü öte yandan, kapatma davalarının müdahaleye gerek kalmaksızın ordunun niyetinin yargı tarafından okunarak gereğinin yapılması zemininde geliştiğini ortaya koydu.

Savaş gibi Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden de, bir Hollanda gazetesinde yayımlanan söyleşisinde, askeri müdahale bekleyip beklemediğiyle ilgili bir soruya verdiği yanıtta, ordunun rolünü iç tehdit açısından tanımladı:

371 *Zaman*, 1993, 'PKK'yı Demokrasi İçinde Bitireceğiz', 3 Aralık.

372 *Ortadoğu*, 1994, 'Ordudaki Rahatsızlık Sona Erdi', 6 Mart.

373 Şahin, Oytun, 1994, 'Utanmaz Adamlar', *Ortadoğu*, 6 Mart.

374 *Zaman*, 1998, 'Darbeci Değilim', 10 Şubat.

Askerler, anayasayı içeriden ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korurlar. Devletin temel ilkelerine karşı şu anda içeriden ağır saldırılar söz konusu. Ordu ve yargı erkinde köktendinciler var. Tehlikeli bir durum içindeyiz.³⁷⁵

Parti kapatma davalarında rastlanan olaylar, siyasi partilerin faaliyetlerinin rejime yönelik tehdit algılaması bakımından izlenmesinde ve denetiminde yargı ile ordunun ittifak halinde olduğunu gösterdi. DEP ve RP kapatma davaları, rejimin tehdit algılamasındaki bölücülük ve irtica tehlikesini temsil ettiğinden bu gerçeğin sınırdığı iki önemli dava oldu.

RP kapatma davası öncesinde yaşanan 28 Şubat süreci, kapatma davalarında ordunun rolünü ortaya koyması bakımından belirleyici öneme sahipti. Bu süreçte, Genelkurmay Başkanlığı'nın RP'yi irticai faaliyetlere destek vermekle suçlayan ve partinin kapatılması istemini içeren bir raporu Anayasa Mahkemesi'ne göndermesi basına yansıyan bir gelişme olarak kaydedildi. Bu rapor, RP'nin kapatılmasını destekleyen kesimlerce büyük bir özenle sunuldu. "İrtica" ile mücadele amacıyla Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde kurulan ve Batı Çalışma Grubu (BÇG) olarak adlandırılan özel örgüt tarafından hazırlanan ve RP'ye yönelik birçok suçlamanın yöneltildiği bu rapor, *Hürriyet* gazetesi tarafından "RP'ye şok deliller" başlığıyla duyuruldu.³⁷⁶

Ordunun iddianamesi izlenimi veren söz konusu raporda, irticai kesimin İslam devletinin kalesi olarak imam hatip okullarını gördükleri, bu okullardan talebin üzerinde mezun verildiği, ihtiyaç fazlasının da özellikle hukuk, siyaset bilgileri ve polis akademilerine bilinçli olarak yönlendirildiği ve buradaki amacın, devlet kadrolarını işgal ederek siyaset İslam ordusu içinde İslami bir devlet yapısı oluşturmak olduğu belirtildi.

RP'nin kapatılmasıyla sonuçlanan bu süreç, *Radikal*'deki yazısında Metin Sever tarafından şöyle özetlendi:

İktidar sürecinin başında kuşatılan RP, MGK toplantılarında alınan kararlar, kararların uygulanıp uygulanmaması tartışmaları içinde sürekli kan kaybetti. Özellikle ordu ile RP arasında ipler sık sık tambura teli gibi gerildi. Sincan'daki Kudüs Gecesi'nden sonra tanklar "balans ayarı" yaptı ve laik anti-laik kutuplaşmasının sürekli kaçınması darbe beklentilerini beraberinde getirdi. Bu kuşatmayı bazen ödün vererek bazen tabanını memnun etmek için pragmatik ve popülist çıkışlarla geçiştirmeye çalışan Erbakan ve RP, nihayetinde iktidarı bırakmak zorunda kaldı. Kuşatmanın ilk raundu bitmişti. Ama bu son raunt değildi. RP'nin kapatılmasına yönelik ilk sinyal oldukça önceden gelmişti. Erbakan'ı Kayseri ziyareti sırasında özel üniformalı gençlerin korumasını Siyasi Partiler Yasası'nın 94. maddesine aykırı bulan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

375 *Hürriyet*, 1997, 'Türkiye Tehlike İçinde', 27 Mayıs.

376 *Hürriyet*, 1997, 'RP'ye Şok Deliller', 12 Temmuz.

Vural Savaş, RP Kayseri İl Örgütü'nün 30 gün içinde feshedilmesini istedi. Yargıtay fesih işleminin yapılmaması halinde parti hakkında kapatma davası açacağını bildirdi. Bunun arkasından ise 21 Mayıs'ta Başsavcı Vural Savaş, RP'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Yargıtay'ın yazısında RP'nin temelli kapatılmasına karar verilmesi istemi büyük harflerle yazılmıştı. Ve kapatma sürecinde ilginç sahneler de yaşandı. 55. hükümetin kurulmasından hemen sonra zamanın Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir'in imzasıyla, RP'nin kapatılmasıyla ilgili davaya ilişkin olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na bir rapor gönderildi. Batı Çalışma Grubu'nun elde ettiği bilgilere dayanan raporda, RP'nin muhalefet döneminde zaman zaman dile getirdiği irtica yanlısı görüşlerinin bir bölümünü, iktidara gelmesinden sonra meşrulaştırdığı vurgulandı ve RP'nin "laik demokratik sisteme karşı büyük tehdit oluşturan irticai faaliyetlere destek ve cesaret verdiği" belirtildi... Kapatmayı "28 Şubat"ın anti- demokratik uygulaması olarak görenlerin yanı sıra RP hakkındaki kararın öncelikle, demokrasilerin kendilerini antidemokratik partilere karşı savunma hakkı bağlamında değerlendirenler de vardı. Ve RP, 16 Ocak 1998'de kapatıldı. Gerekçe ise "Devletin siyasi, hukuki, iktisadi temel nizamlarını dini esaslara göre değiştirmek amacıyla Anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs etmek"ti. Kapatılma kararı RP'li olmayan kesimlerde bile büyük bir hoşnutluk yaratmazken, Refahlı kesimin de genelde kararı soğukkanlılıkla karşıladığı görüldü.³⁷⁷

RP'nin kapatılması davasıyla ilgili basında yer alan değerlendirmelerde, davaya konu olan siyasi partilerin faaliyetleri, ordunun iç tehdit algılaması temelinde ele alındı. Kapatma davaları, ordunun darbe yapma zorunluluğunu bertaraf eden hukuki çözümler olarak görüldü. Dolayısıyla kapatmayı savunan yazarlar, görüşlerini ve tutumlarını, ordunun kurumsal gücünü ve rejimi koruma refleksini verili alarak açıkladılar:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından açılan kapatma davası dosyasında kapı gibi belgeler var... Dünyada hiçbir demokrasi, onu yıkmak isteyenlerin oyuncağı olamaz. Cumhuriyet ve rejim düşmanı bir siyasal parti olabilir mi? Türkiye buna izin verir mi? Sen bir yanda şeriatçılık yapacaksın, Cumhuriyet'e, Atatürk'e, kendi orduna, laikliğe, kutsal değerlerimize küfredereceksin, ondan sonra da iktidar olup amaçlarına ulaşmayı hedefleyeceksin! Sen Kürtçülük yapıp Türkiye'yi bölmeye kalkışacaksın ve bu görüşleri savunan parti kuracaksın! Bunları yemezler. Bu saatten sonra hiç yemezler. Türk devletinin kurumları vardır. Bu kurumlardan bazen yakınırsız, çalışmadıklarını, yanlış yaptıklarını, belli kararları almakta geç kaldıklarını vurgularız, ama biliriz ki o kurumlar vardır ve oradadır. Gerektiğinde devreye girerler. Yurdu, vatani, milleti, Cumhuriyet'i korurlar. Bir anda devreye girip birilerine "Hop dedik" derler!³⁷⁸

377 Sever, Metin, 2000, '28 Şubat Süreci Ve Kurt Kapanındaki İslam-ı: Üç Derste Adam Edilir', *Radikal*, 28 Şubat.
378 Çölaşan, Emin, 1997, 'Korku Dağları Bürüdü', *Hürriyet*, 13 Kasım.

Ertuğrul Özkök kapatma davasını yorumladığı yazısında, RP çevrelerinin kapatma davası açması için askerlerin Başsavcıya baskı yaptıkları yönündeki iddialarına karşılık, yüksek mahkeme hâkimlerinin kendilerinden kuşku duyulmasını gerektirecek davranışları olmadığını vurgulayarak, yargı ve orduya güveni yineleyerek değerlendirdi:

“Yargıya güvenmiyorum.” “Resmi ideoloji, özelleştirmeyi önlüyor.” Sizce bu cümleler kime ait olabilir?... Bu sözleri DYP Lideri Tansu Çiller söylüyor... Yargıya güvenmiyormuş. Yüce Divan’a güvenmiyor, mahkemelere güvenmiyor. Güya bu yöntemle hem kendisini kurtaracak, hem de Refah Partisi’nin kapatılma davasında Anayasa Mahkemesi’ni gözden düşürecek. Ama bu millet, yargısına güveniyor. Onun her gün yerden yere vurduğu ordusuna da güveniyor... Parlamentoların çıkaramadığı kanunların veya ortaya koyduğu yasaklamaların hesabı yargıdan sorulmaz. Refah çevreleri, kapatma davası açılması için askerlerin Başsavcıya baskı yaptıklarını yazıyor. Dün bu soruyu kendisine sordum. “Bazıları derin devlet gibi kavramlardan söz ediyorlar. Ben bunca yıldır törenlerde askerlerle bir araya geldim. Size şerefim üzerine yemin ediyorum, bir tek asker bile, ima yoluyla dahi bana böyle bir şey iletmedi. Ama buna karşılık Refah Partili Adalet Bakanı, benim yaptığım soruşturmayı engellemek için elinden geleni yaptı” cevabını veriyor. Türkiye’nin yüksek hâkimleri bugüne kadar kendilerinden şüphe etmemizi gerektirecek bir şey yapmadılar... O nedenle hepimiz bu yüce kurumun alacağı kararlara saygılı olmak zorundayız.³⁷⁹

Özkök bir başka yazısında da, kapatma davası ile ordunun ilişkilendirilmesini, RP’nin karşısında yalnızca ordunun olmadığını, askerlerin geniş halk kesiminin düşüncelerini paylaştığını belirterek eleştirdi:

Onlar, kendilerini cehenneme götürecek olan bazı siyasi şarlatanların ve egzantrik bir aydın kesiminin peşine takılıp, bir “Derin devlet komplosu” ile karşı karşıya buldukları paranoyasına saplanıp kaldılar. Hayır, onların karşısında sadece ordu yoktu. Modern hayat tarzını vazgeçilmez bir varlık nedeni olarak gören milyonlarca insan da aynı düşünceyi paylaşıyordu. Askerler, bu geniş halk kesiminin düşüncelerini paylaştılar.³⁸⁰

Buna karşın kapatma kararını eleştiriyle karşılayan gazete ve yazarlar ise kapatma kararında 28 Şubat’ın ve ordunun rolüne özel vurgu yaptılar. *Zaman* yazarı İlnur Çevik ise RP’nin kapatılması kararının 28 Şubat’la başlayan sürecin devamı olduğunu, dolayısıyla RP’yi kapatanın Anayasa Mahkemesi olmadığı yönündeki yaygın inanca vurgu yaparak, kararın yargıdan kaynaklanan bir olay olmadığına işaret etti:

Bugün gerçek demokratik sistemlerle idare edilen ülkelerde kimseyi “Refah’ı Anayasa Mahkemesi kapattı” laflarına inandıramıyoruz. Herkes Refah’ın kapa-

379 Özkök, Ertuğrul, 1997, ‘Yüksek Yargıya Güvenmek Zorundayız’, *Hürriyet*, 15 Kasım.

380 Özkök, Ertuğrul, 1997, ‘Siyasi Kapatma Olmaz’, *Hürriyet*, 6 Ekim.

tilmasının bir siyasi olay olduğunu ve Erbakan'ın istifaya zorlanmasıyla başlayan bir sürecin devamı olduğunu söylüyor ve başta Amerikalılar olmak üzere Türkiye'de çoğulcu sistemin ciddi yara aldığını vurguluyorlar... Biz ise kendimizi bile Refah'ın kapatılmasının bir yargı olayı olduğu konusunda ikna edemiyoruz.³⁸¹

Radikal yazarı Ümit Kıvanç, RP'nin iktidardan uzaklaştırılması sürecinde rol oynayan basının kapatma kararında da BÇG'yi karşılarına almaya cesaret edemediklerini belirtti:

Refah Partisi'nin Genelkurmay brifingleri ve bunlara eşlik eden basın ve halkla ilişkiler faaliyeti marifetiyle iktidardan indirilmesi sürecine çoğumuz alkışlarla katıldı. Ancak şakşakçıların bir kısmı dahi parti kapatıldığında belli belirsiz rahatsızlık duydu. Artık fena halde angaje olmuşlardı, tükürdüklerini yalamaları zordu. Öte yandan, Batı Çalışma Grubu'nu karşılarına almaya cesaret edemiyorlardı. Fakat Refah Partisi'nin kapatılmasıyla, bu partiyi iktidara kadar taşıyan "oluşum"un ortadan kalkmayacağını büyük çoğunluk kavramıştı. Bunun kavranması için o tuhaf boşluk hissinin kendini duyurması gerekti.³⁸²

Hürriyet gazetesinden, Yavuz Gökmen kapatma kararının 28 Şubat döneminde verildiğini vurguladığı yazısında, bir başka noktaya daha dikkati çekti. Gökmen'e göre, mahkemenin kendisine bir başvuru olmaksızın Siyasi Partiler Kanunu hükümünü iptal ettiğini ve yayımlanmadan yürürlüğe koyarak geçmişe uyguladığını, dolayısıyla bu yönüyle kararın, hukuk tarihine geçecek nitelikte olduğunu belirtti:

Açıkça söyleyeyim ki, bu karar tam da beklediğim gibi çıktı. Dünya hukuk tarihine geçecek ve iki binli yıllarda dünya hukuk fakültelerinde ders olarak okutulacak şekilde çıktı... Türkiye'de de 28 Şubat döneminde verilmiş ve belki de verilecek birçok brifingsel karar, ileride ders kitaplarına geçecektir. Çünkü demokrat devlet, kendini eleştiren devlettir. Kararın, Hukukun Umumi Prensiplerini takmaması yanında, Mahkemenin varlık nedeni Anayasa'yı bile takmadığı açıktır. Çünkü Mahkeme, kendisine başvuru olmadan yasa maddesi iptal etmiş, sonra da bunu Resmi Gazete'de yayınlamadan yürürlüğe koyarak geçmişe uygulamıştır.³⁸³

Basında bu tepkiler gündemdeyken, DYP, kapatma davasıyla ilgili yayımladığı bir bildiriyle RP'ye destek verdi. Ancak bildiri, RP'ye desteğin ötesinde bir anlam taşıdı ve ana akım medya tarafından orduya ve Anayasa Mahkemesi'ne verilmiş bir muhtıra olarak yorumlandı. Cumhurbaşkanlığı, TBMM Başkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na da gönderilen bildiriye, dava üzerinde yapılan spekülasyonların, Türk halkının demokratik hukuk devletine olan inancını ve güvenini sarsacak

381 Çevik, İlnur, 1998, 'İyi mi Oldu', 21 Ocak.

382 Kıvanç, Ümit, 1998, 'Refah'ta Gelişmeler: Önce Anlayalım', *Radikal*, 23 Şubat.

383 Gökmen, Yavuz, 1998, 'Hukuk Hepimize Lazım Olacaktır', *Hürriyet*, 27 Şubat.

iddialar içerdiği, bu iddiaların Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi Başkanlarının Türkiye’de yargı bağımsızlığının bulunmadığı şikâyetleriyle birleştiğinde ortaya çıkan tablonun vahim olduğu vurgulandı.³⁸⁴ *Hürriyet* gazetesi bildiriye, TSK ve Anayasa Mahkemesi’ni işaret ederek muhataplar noktasından ele aldı ve tepkiyle karşıladı:

Demek ki muhtıraymış. Bizim bildiğimiz, muhtıra birine karşı verilir. Acaba DYP Genel İdare Kurulu bu muhtırayı kime vermiş? Belirsiz ifadelerin arkasına gizlenmiş sözcüklere bakılırsa, muhtıranın iki muhatabı var. Birincisi Anayasa Mahkemesi. Öteki de Türk Silahlı Kuvvetleri. Üst paragraflara bakılırsa, muhatap Anayasa Mahkemesi. Alt satırlara geçilince, sanki orduymuş gibi geliyor. Bildirinin bir yerinde, “hiç kimsenin kaynağını Anayasa’dan almayan bir yetkiyi kullanamayacağı” belirtiliyor. Bildirinin konusu Refah Partisi’nin kapatılması. Kapatma istemini yargılayan ise Anayasa Mahkemesi. Şimdi bu tuhaf ve belirsiz ifadeye bakıp ne anlam çıkaracağız? Anayasa Mahkemesi’nin yetkisini Anayasa’dan almadığı mı iddia ediyor? Bildiride yer yer kararlılık ifadeleri yer alıyor. Ama dikkatle okunduğunda, bunun Anayasa Mahkemesi’ne karşı bir tehdidin kılıfı olarak kullanıldığı gözleniyor... Öyleyse amaç ne? Amaç çok açık. Anayasa Mahkemesi’nin alacağı kararı, hukuk alanından siyaset alanına çekmek... Oysa başından beri hep şunu yazıyoruz. Anayasa Mahkemesi’nin kararını siyaset alanına çekmek kimseye yarar vermez. Çünkü sonunda herkesin gerçek hukuka ihtiyacı var. Anayasa ve kanunlar, siyasi partilere uymaları gereken birtakım zorunluluklar getiriyorsa, Anayasa değiştirilinceye kadar bunlara uyulacaktır.³⁸⁵

Oktay Ekşi, yargı bağımsızlığıyla ilgili sorunların ve gerçeğin iktidarda buldukları sırada değil de, yeni farkına varılmasını eleştirirken, ilginç biçimde, sorunun yüksek yargı için söz konusu olmadığını ve bu mahkemelerin bağımsızlık güvencelerinin tamamına sahip olduklarını ileri sürdü:

DYP’nin başında bulunanlar belli ki pek celallenmişler. Bir bildiri Refah Partisi için yayınlamışlar. Bir yasa önerisinin de Çiller çiftinin bir gün adaletin huzuruna çıkması halinde üzülmemesi için hazırlanmasına karar vermişler. Türkiye’de adaletin maalesef yeterince olmadığını söyleyen sadece Anayasa Mahkemesi Başkanı değil. Hepimiz söylüyoruz. Ama bu gerçeği Doğru Yol Partisi’nin başındakiler ancak şimdi görüyorlar. Oysa onlara düşen, iktidarda buldukları sırada bu gerçeği görüp önlemini almaktı. Kaldı ki bir başka gerçek daha var: Evet, Türkiye’de yargı gerektiği şekilde bağımsız değildir ama bunu Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay hakkında da iddia etmek doğru değildir. Çünkü bu Yüksek Mahkemeler, “bağımsız yargı”nın sahip olması gereken güvencelerin hemen hemen tamamına sahiptirler.³⁸⁶

384 *Hürriyet*, 1997, ‘Destek Muhtırası’, 27 Aralık.

385 Özkök, Ertuğrul, 1997, ‘Bu ‘Muhtıranın’ Muhatabı Kimmiş?’, *Hürriyet*, 27 Aralık.

386 Ekşi, Oktay, 1997, ‘İşte Bu Zihniyetten Çekiyoruz’, *Hürriyet*, 27 Aralık.

Bildirinin DYP tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na ve Anayasa Mahkemesi'ne de gönderilmesi bazı yazarlarca alaycı bir üslupla ele alındı:

Bayan Tansu dün bir basın toplantısı düzenledi. Parti olarak bir muhtıra kaleme almışlar. Bunu okudu. Aynı metni TBMM Başkanlığı ile Genelkurmay'a da göndermişler. Meclis'i bilemem ama Genelkurmay bu metni alınca herhalde korkmuş ve paniğe kapılmıştır. Belki de Tansu'ya "Biz ettik sen etme" diye haber göndermiştir! Zaten dün bize gelen bilgilere göre Genelkurmay allak bullak olmuş, Tansu'nun muhtirasını alınca ortalık birbirine girmiş! Yurdun dört bir yanındaki askeri birliklerde de bozgun havası yaşanıyormuş! Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve çok sayıda komutan, istifa etmişler! Allah hepimizi Tansu'nun muhtıralarından korusun. Amin! Efendim ne diyor Tansu bu muhtırada? "Refah Partisi kapatılmasın" diyor. Refah'ı kapatmak tarih önünde suç olurmuş, bunun hesabını hiç kimse veremezmiş. Sonra da, isim vermeden ordumuzu eleştiriyor. Allah Allah çok ilginç! Peki ama bundan kısa süre önce Refah hakkında ağzına geleni söyleyen, bu partinin PKK'dan beter olduğunu, bölücülük yaptığını savunan aynı Tansu değil miydi? Bunlar için "Şerefsiz milliyetsizler" diyen kimdi? Yoksa biz mi yanlış anımsıyoruz? Vallahi yine kafam karıştı!³⁸⁷

Hürriyet yazarı Yavuz Gökmen ise gazetenin tutumundan farklı olarak bildiriye, içeriğindeki saptamaları haklı bulmakla birlikte, "daha önce neredeydiniz" yaklaşımıyla eleştirdi. Bildiriye sivil demokrasi atağı olarak değerlendiren Yavuz Gökmen, yaptığı alıntılarla bildirinin yargı bağımsızlığıyla ilgili bölümlerine dikkati çekti:

Ne var ki, bugün bugündür ve DYP Başkanlık Divanı, hemen hiç kimsenin cesaret edemediği bir şeyi yapmış, muhtıra gibi bir bildiri yayınlayarak sivil-asker tüm kesimlerin önüne atmıştır. Bu bildiriye hafife almak imkânsızdır. Bu bildiri, sivil demokrasiye inananların direnmekle kalmayıp atağa geçmekte olduklarının işaretidir. Türkiye'ye gereken de bu ve buna benzer sivil demokrasi ataklarıdır. Bildiri şöyle devam etmektedir: "Taraftarlık, laikliğin devlet eliyle tahribi demektir. Bir partinin kapatılmasıyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'nde görülen dava üzerinde yapılan spekülasyonlar, Türk halkının demokratik hukuk devletine olan inanç ve güvenini sarsacak iddialar içermektedir. Kamuoyuna yansıyan bütün bu iddialar; Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi Başkanlarının Türkiye'de yargı bağımsızlığının bulunmadığı şikâyetleriyle birleştiği zaman ortaya çıkan tablo vahimdir." Bildiride en sevdiğim cümle de şudur: "İçinde bulunduğumuz olağandışı dönemin koşullarını suiistimal ederek yargıya müdahalede bulunanlar kadar, böyle bir müdahaleye fırsat tanıyanlar da tarih önünde sorumlu olmaktan kurtulamayacaklardır."³⁸⁸

387 Çölaşan, Emin, 1997, 'Ah Amerika, Vah Amerika', *Hürriyet*, 27 Aralık.

388 Gökmen, Yavuz, 1997, 'Daha Önceleri Neredeydiniz', *Hürriyet*, 27 Aralık.

Radikal gazetesinde yer alan habere göre Genelkurmay Başkanlığı bildiri metnini cevabi bir yazıyla birlikte DYP'ye geri gönderdi. Mealen aktarılan cevap yazısında, "Türk Silahlı Kuvvetleri ciddi bir kurumdur ve böyle konulara ayıracak vakti yoktur. İlgili yazınızda, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilgilendiren bir yan görülemez, o yüzden yazınız işleme konulmamış, size geri gönderilmesi uygun bulunmuştur" denildiği ileri sürüldü. Yine bildirin hedef aldığı kurumlardan biri olan Anayasa Mahkemesi'nin Başkanı Yekta Göngör Özden'in de "Çiller çizmeyi aştı" dediği belirtildi.³⁸⁹

DYP'nin gönderdiği bildiri bir yandan Genelkurmay Başkanlığı tarafından iade edilirken, öte yandan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından "anayasal suç" olarak nitelendirildi. Akabinde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatıldı. Soruşturmanın, "Resmi heyetlere ve hâkimlere hakaret" ve bildirin Genelkurmay'a iletilmesi ve bu şekilde ordunun siyasete çekilmeye çalışılması ve içindeki bazı ifadeler nedeniyle de "Türk Ordusu'nun manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif" kapsamında açıldığı belirtildi. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Savaş yaptığı açıklamada, "DYP Genel Başkanı Tansu Çiller tarafından okunan, Anayasa'ya aykırı şekilde düzenlenmiş olması bir yana, tehdit edici cümleler de içeren ve yargıya açıkça baskı oluşturmaya yönelik... bildiriye kınıyorum...Yargıda, bu çeşit bildirilerden yılarak, anayasal görevini yapmaktan kaçınacak hiçbir kişi ve kurum bulunmamaktadır...Anayasamızın 138'inci maddesi gereğinde, hiçbir organ, makam, merci ve kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremezler; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz" dedi.³⁹⁰

Çiller ise yaptığı açıklamada, yargı bağımsızlığını istemenin, yargıya müdahale anlamına gelemeyeceğini belirterek bildiriden önce yayımlanmış, yargıya siyasi baskı yapıldığına ilişkin hukuk fakülteleri öğretim üyeleri, Türk Hukuk Enstitüsü, 123 öğretim üyesinin imzasını taşıyan bildirileri anımsatarak ordunun siyasete çekmeye çalışıldığını iddia edenlerin DYP'ye bakmamalarını istedi:

Uzunca bir süre, kimi üst rütbelilerin demeçlerini, manşetlerde verenler kimlerse; kaymakamlardan, bakkallara kadar siyasi görüşlerine göre vatandaşları fişleyenler kimlerse; "Demokrasie balans ayarı yapıyoruz" diye manşet atanlar veya atıranlar kimlerse; kurdurulmuş bir iktidar ve başındaki atanmışları desteklemek için kimi yönere işaret edenler kimlerse; ordumuzu siyasete karıştıran onlardır. Karşısında olanlar biziz. Bugünkü iktidarın beceri eksikliğinin faturasını TSK'ne çıkarmayalım.³⁹¹

RP'nin kapatılması kararından sonra da, basında kapatma kararını sevinçle karşılayan bazı yazarların anayasal düzeni, orduyu, yüksek yargıyı ve kapatma kararını savunurken kullandıkları standart ifadeleri tekrarlamaya devam ettikleri görüldü:

389 *Radikal*, 1997, 'DYP'nin Muhtırasına İade', 29 Aralık.

390 *Hürriyet*, 1997, 'Çiller'e Bildiri Soruşturması', 31 Aralık.

391 *Hürriyet*, 1998, 'Faksı Ben Çektirdim', 1 Ocak.

Mensupları Türkiye Cumhuriyeti'ne, Türk ordusuna, rejime, laikliğe ve Atatürk devrimlerine söven bir partinin Türk siyasal yaşamında yeri olamaz. Öyle köfteden “demokrasi” laflarıyla falan kimse kimseyi kandırmaya kalkışmasın...³⁹² Elbette kapatılması gerekiyordu. Türk milletinin kutsal değerlerine, Atatürk'e, Cumhuriyet rejimine, Türk ordusuna ve Türk milletine söven, din sömürüsü yoluyla oy toparlamaya çalışan bir partinin, Türkiye'de elbette yeri olamazdı...³⁹³ Sen parti kuracaksın, Cumhuriyet rejimine, Atatürk'e, Türk ordusu'na ve milletimizin kutsal değerlerine habire küfredeceksin, ha babam de babam din sömürüsü yapacaksın ve birileri seni sonsuza kadar seyredip “Aferin lan bu Refah'a” diyecek!³⁹⁴

Ortadoğu gazetesi yazarlarının kapatma kararını, “ordu işe karışmasa, ortada Cumhuriyet de kalmazdı, demokrasi de” şeklinde değerlendirmesi basının orduyargı ilişkisine bakışını deşifre eden önemli bir saptamayı:

BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu “Orduya gelince; ordu gözbebeğimizdir. Ama, demokrasiyi savunmak, millet iradesini savunmak, ordu kendi asli görevini yapsın demek, ordunun da menfaatini korumaktır. Ordunun milletimizin her meselesini düzenlemeye hakkı yoktur. Hukuk devleti kurallarını işletmeliyiz.” dedi... Fakat, bu mızrak bu çuvala sığmaz. Refah Partisi, 30 yıl önce Adalet Partisi'ni bölmek için ara rejim yönetimi tarafından kurdurulmuştu. Refah, öngörülenden daha fazla büyüyünce, Cumhuriyet'in başına dert oldu. Askerlerin kurdurduğu bir partinin, 28 Şubat süreci sonunda kapatılması bence demokrasiye aykırı değildir. Bu konuda, sayın Yazıcıoğlu'na katılmıyorum. Haydan gelen huya gider... Askerler kurdu, askerler götürüyor... Bu kadar basit... Demokrasiyi kullanarak devletin kuruluş felsefesini değiştirmek, akıl işi değildir. Bunu değiştirmeye kalkışan, bedelini de ödemek zorundadır. Erbakan, gerçekten milli-demokratik-laik bir parti oluşturmuş olsaydı, kimse partisini kapatmaya cüret edemezdi. Din istismarına dayanarak, insanlar belirli bir süre aldatılabilir ama sonuna kadar aldatılamaz. Ordu bu işe karışmasa, ortada Cumhuriyet de kalmazdı, demokrasi de...³⁹⁵

RP'nin kapatılması istemiyle açılan davanın iddianamesinde kullanılan ifade ve tespitler ile yargı mensuplarının açıklamaları da yargıdaki anlayışı göstermesi bakımından önemliydi. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, “laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği” gerekçesiyle açtığı kapatma davası iddianamesini makamında basın toplantısı düzenleyerek açıkladı ve yine görülmedik biçimde, gazete sahiplerinden, RP'nin iç yüzünü öğrenmeleri için iddianameyi ek olarak vermelerini istedi. Açıklamada Savaş'ın Atatürk'ün gençliğe hitabesini anımsatan ifadeler kullandığını belirten *Hürriyet*'in haberine göre iddianame MGK

392 Çölaşan, Emin, 1998, 'Biz de Şaşırık Ne Yapacağımızı', *Hürriyet*, 14 Ocak.

393 Çölaşan, Emin, 1998, 'Refah'ın 'Kara Cuma'sı', *Hürriyet*, 17 Ocak.

394 Çölaşan, Emin, 1998, 'Kırma Makinesi', *Hürriyet*, 27 Ocak.

395 Bulut, Arslan, 1998, 'Türkiye'de Muhalefet Kalmadı', *Ortadoğu*, 17 Ocak.

kararlarına destek veriyor ve “zehir zemberek suçlamalarla dolu”. Nitekim açıklamanın basına yansıyan içeriğinin de bu tespiti doğrular nitelikte olduğu görüldü:

Savaş: “Devletimizi ve rejimimizi korumaya kararlı bir cumhurbaşkanımız, hukukçularımız, askerlerimiz, polisimiz ve her şeyden önemlisi laikliğin önemini kavramış vatandaşlarımız oldukça, politikacılarımızın bir kısmı gaflet, dalalet ve hatta ihanet içinde olsa bile, büyük Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti, dünya durdukça yaşayacaktır...” Savaş konuşmasını “Yargıya güvenin. Allah’tan böyle bir kutsal davaya hizmet edenlere yardımcı olmasını diliyorum” diyerek tamamladı. Savaş, gazete sahiplerinden RP’ye “temiz duygularla” oy verenlerin “bu partinin içyüzünü öğrenmeleri için” iddianameyi ek olarak vermelerini istedi. MGK kararlarına destek verilen iddianamede, bu kararlara aykırı olarak, imam hatipler ve kesintisiz eğitim konusunda RP’lilerin halkı kışkırtıcı davrandıkları vurgulandı.³⁹⁶

Açıklamayı, “devlet şeriatının hücum ordusu” olarak algıladığını belirterek, hukuk demokrasiyi değil, bürokratik cumhuriyeti korumada ve kollamada araçsallaştırılması olarak değerlendiren yazar Yavuz Gökmen ise konuyla ilgili değerlendirmelerini şöyle sürdürdü:

Sabah gazetelerini görünce resmen havsalam durdu. Yargıtay Başsavcısı’nın basın toplantısını okudum. Bu işi, bir hukuk adamı dışında biri yapsa, bürokratik devlet ya da benim tabirimle, “Devlet şeriatının hücum ordusu” olarak algılayacağım. Oysa bunu bir “hukuk adamı” yapıyor. Bizde hukukun da demokrasiyle temelde ilişkisi olmadığını dosta düşmana ilan ediyor. Çünkü hukuk da demokrasiyi değil, bürokratik cumhuriyeti korumak ve kollamak adına yapılmış. Böyle bir ülkede birey kavramı yoktur. Herkes devletin kurbanlık koyunu olmak zorundadır. Ve devlet sıkışırsa her şeyi kapatır. Benim acı duyduğum şey, hukuk adına bu işe destek olunmasıdır. Demokrasilerde, bir takım sözler söylendi diye, bırakınız parti kapatmayı, insanlar dahi kovuşturulamazlar. Eğer bir parti bir takım açılardan çağdışı görülüyorsa –ki ben de buna katılıyorum- çare o partiyi kapatmak değil, çağdaştırmaktan geçer.³⁹⁷

TSK’NIN ERGENEKON TEPKİSİ

Bağımsızlığı anayasal güvence altında korunan yargı erkine rağmen, TSK kritik yargılama süreçlerinde rahatsızlığını ve taleplerini dile getirmekten kaçınmadı. Kritik soruşturma ve davalarda askeri dokunulmazlık alanına yönelik her müdahale girişimi TSK tarafından tepkiyle karşılandı. Kritik yargılama süreçlerindeki Genelkurmay bildiri ve açıklamaları, ordunun sistem içindeki ayrıcalıklı konumunu teyit eden, yargının bağımsızlığının sınırlarını çizen önemli bir gösterge olarak algılandı.

³⁹⁶ *Hürriyet*, 1997, ‘RP’ye Kapatma Davası’, 22 Mayıs.

³⁹⁷ Gökmen, Yavuz, 1997, ‘Bürokratik Devlet Hücuma Geçti’, *Hürriyet*, 23 Mayıs.

Ergenekon soruşturması çerçevesinde, emekli ve muvazzaf askerlerin darbe suçları nedeniyle sivil savcılık tarafından gözaltına alınmalarına ve tutuklanmalarına karşı ordunun duyduğu rahatsızlık çeşitli yollarla ifade edildi. Genelkurmay Başkanlığı, Ergenekon gündemli basın açıklamaları ve toplantıları düzenleyerek, tutuklu komutanların ziyaret ederek soruşturmanın seyriyle ilgili rahatsızlığını ve tepkisini ortaya koymaya devam etti.

Taraf yazarı Lale Sariibrahimoğlu, Ergenekon soruşturmasından hareketle, askerlerin kritik davalarda, sivil yargı tarafından yargılanmalarından rahatsızlık duymasının (ve bu konuya hassasiyet göstermesinin) nedenlerini TSK'nın özerk yapısını koruma isteğine dayandırdı:

Ordu mensupları, işlendiği savlanan bir suçla ilgili eski komutanlarının tutuklanmalarından rahatsızlık duyabiliyorlar. Bu rahatsızlığın arkasında, TSK'nın, bir dizi reformlara karşın halen özerk yapısını sürdürüyor olması, siyasi yönlendirmeler içinde yer almasını kendisinde bir hak olarak görmesi ve askerî yasaların yol açtığı iki başlı yargı sistemi yatıyor dersek yanılmış olmayız.³⁹⁸

Buna karşın *Ortadoğu* gazetesi, diğer kritik yargı süreçlerinde olduğu gibi Ergenekon soruşturmasını da, ordu merkezli bakış açısıyla ele alarak soruşturmanın hedefinin orduyu yıpratmak olduğunu belirtti. Bu noktada yargı bütün olarak eleştirilmek yerine, soruşturmayı yürüten savcılar ve arkalarındaki güç olarak gösterilen hükümet eleştirilerin odağında yer aldılar:

Ergenekon davası, eğer darbe ortamı hazırlamak için kanlı tertipler peşinde koşan ve hatta bu uğurda cinayet işleyenleri açığa çıkartacaksa, bu işin peşini bırakmayan savcıyı alkışlamak bir vicdan borcudur. Yok, esas amaç bu çok haklı davayı vesile edip Ordu'nun itibarını zedelemek, Cumhuriyet değerlerini yıpratmak ve muhalefeti susturmaksa buna karşı tavır koymak da şarttır.³⁹⁹

Ergenekon'un "Yeni Avukatı"

Genelkurmay Başkanlığı, Ergenekon soruşturmasıyla ilgili aralıklı olarak yaptığı açıklamalarla çeşitli kereler anayasal kurumları, basını, yargıyı ve yetkili makamları "görev"e davet etti. Bu açıklamalarda genellikle muhatapların "sözde değil özde" önlemler alması istenildi.

Bu açıklamalarda, soruşturmada adı geçen kişi ve kuruluşlarla ilgili olarak duyulan tepkinin masumiyet karinesi,⁴⁰⁰ yargı üzerinde şüphe yaratılması ve soruşturmanın gizliliği⁴⁰¹ gibi adil yargılanma hakkı çerçevesinde yansıtılmasıydı. Bu

398 Sariibrahimoğlu, Lale, 2008, 'Subaylar Komutanlarına Öfkeli', *Taraf*, 9 Temmuz.

399 Cansen, Ege, 2009, 'İneğin Altındaki Buzağı', *Hürriyet*, 25 Ocak.

400 *Hürriyet*, 2009, 'Genelkurmay Uyarı Tonunu Ağırlaştırıldı', 21 Ocak.

401 *Hürriyet*, 2009, 'TSK: "700 Bin Kişilik Ordu, 300 Kişilik Yasa Dışı Örgüte İhtiyaç Duymaz: Ordunun Komutanı 330 Kişiyi mi Kaldı"'-manşet, 13 Şubat.

konuda Genelkurmay Başkanlığı'nın en kapsamlı açıklaması, bir dergide çıkan "4 korgeneralin Ergenekon örgütüyle ilgisi var" iddiasıyla ilgili olarak 31 Temmuz 2008 tarihinde yapılmıştır:

Öte yandan, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 157. maddesinin amir hükmüne rağmen, soruşturma konusu tüm gizli bilgi ve belgelerin, özellikle TSK'yı karalamaya yönelik yayın politikası izleyen basın yayın kuruluşlarına sızdırılmasının ardındaki gerçek maksat, aziz milletimiz tarafından çok iyi bilinmektedir. Malûm çevrelerce her olay, kanun ve hukuk tanımaz bir şekilde ve insafsızca TSK ile ilişkilendirilmeye çalışılmakta; temel insan hakları, anayasal teminatlar, "masuniyet karinesi", "adil yargılanma hakkı" gibi en temel hukuk ilkeleri pervasızca ihlal edilmektedir. Mevcut gizlilik ve yayın yasağına ilişkin mahkeme kararları ile ülkenin kanunlarından bu denli sarfı nazar edilmesi, hukuk devleti ve haberleşme özgürlüğü ile açıklanabilecek bir durum değildir. Haklarında yeterli ve etkili bir şekilde işlem yapılmaması veya yapılan işlemlerin caydırıcı olmaması, bu çevreleri maalesef daha da cesaretlendirmektedir.⁴⁰²

Genelkurmay Başkanlığı'nın Ergenekon soruşturmasıyla ilgili görüş ve yorumlarını dile getirdiği en kapsamlı toplantı ise 29 Nisan 2009 tarihinde Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un düzenlediği "Ergenekon davası" konulu basın toplantısıydı. Başbuğ toplantıda, soruşturma kapsamındaki suçlamalara yönelik açıklama ve yorumlarda bulundu. Başbuğ'un Ergenekon soruşturmasıyla ilgili açıklama ve sözleri, basında, kendisi hakkında "Ergenekon'un avukatı" yorumlarına neden oldu.

Bu toplantı ile ilgili haberi, *Taraf* gazetesi "Ergenekon'un yeni avukatı" başlığıyla manşetten verirken; *Ortadoğu* gazetesi "Her soruya net cevap"; *Hürriyet* gazetesi, "TSK 86'dan beri silah gömmüyor"; *Radikal* gazetesi, "Silahlara kısmi izahat"; ve *Zaman* gazetesi de, "Başbuğ: TSK'da demokrasiye karşı çıkan barınamaz" başlıklarıyla açıklamanın farklı noktalarını öne çıkararak verdi. *Taraf*, Başbuğ'un Ergenekon soruşturmasıyla ilgili açıklamalarını başlıklar halinde şöyle değerlendirdi:

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Başbuğ, Ergenekon davasıyla ilgili "Yargı süreciyle ilgili yorum yapmam beklenemez" deyip bol bol yorum yaptı. Davadan "gizli tanık ve itirafçılara dayanıyor" diye yakınan Başbuğ, "Dileriz sanıklar beraat eder ama etik zarar ne olacak" dedi. "Biz samimiyiz, karşı taraftan da aynısını bekleriz" sözü "Karşı taraf kim" diye kesilen Başbuğ, "Boğaz'ın karşı tarafı" cevabını verdi. Basın toplantısının başında Poyrazköy'den çıkan silahların TSK'ya ait olmadığını anlatan Başbuğ, boş bir LAW'ı "Korkmayın" diyerek gösterdi. Başbuğ'un Poyrazköy'e ilişkin sözleri, cephaneliğin bulunduğu arazinin sahibi Dalan'ı kesin bir dille yalanlar nitelikteydi. "Arazi asker denetiminde, giren sivil ölü çıkar" diyen Dalan'a Başbuğ yanıt verdi: Arazi Milli Savunma'nın değil. Siviller girer ve isterse bina bile yapar.⁴⁰³

402 *Hürriyet*, 2008, 'İsim ve Belge Sahte', 1 Ağustos.

403 *Taraf*, 2009, 'Ergenekon'un İkinci Avukatı', 30 Nisan.

Açıklamanın basındaki yankıları, gazete başlıklarına yansıdığı biçimde, farklı yorumlara yol açtı. Ergenekon soruşturmasını destekleyen gazete yazarları açıklamayı, “yargıya müdahale” ve “davada tarafını belli etme” yönünde eleştirirken, soruşturmayı eleştiren kimi yazarlar ise övgüyle karşıladı.

Hürriyet yazarı Yalçın Bayer, “Hukuk adına balans ayarı” başlıklı yazısında, 28 Şubat’ın simgesel ifadesine gönderme yaparak, TSK’nın davayı yakın takibe aldığı ortaya koyduğunu ve basının bir bölümüne ‘balans ayarı’ yaptığını belirtti:

Sonuç olarak, genelde bu davanın mahiyeti ve seyri hakkında kendi konumunu Hukuk Devleti konsepti çerçevesi içinde belirlemiş ve yakın takibine almış olduğunu ortaya koydu. Yürümekte olan bir dava ile ilgili olarak, usule ve yasalara riayet etmenin gereksizliğinden dem vurup, sayfalarında, ekranlarında “kaba kompas” yayın yapanlara hukuk adına sağlam bir “balans ayarı” yaptı.⁴⁰⁴

Taraf yazarı Ahmet Altan Başbuğ’un açıklamalarını yargıya müdahale bağlamında şöyle değerlendirdi:

Ergenekon çetesiyle ilgili davada, “gizli tanıklardan ve itirafçılardan” yakındı. Üstelik de “hukuk devletiyiz, yargıya karışamayız” diyerek yaptı bunu. Ergenekon iddianamesini çürütmeye çalıştı. Darbeyle ilgili sorulardan kıvrak manevralarla sıyrıldı. Toprak altından çıkan cephaneliklerle ilgili “toprakta silah fışkırtıyor” diyen Mehmet Ali Birand’a ise “fışkırtma” kelimesinin yanlış olduğunu söyledi, “fışkırtıyor” diyebilmek için topraktan ne kadar cephane çıkarılması gerektiğini doğrusu ben anlayamadım. Her gülfidanının dibine bir Kalaşnikof ekilmesini mi bekleyeceğiz “fışkırtıyor” demek için? Bulunan “silahların” orduya ait olmadığını söyleyip, ele geçirilen “mühimmatın” polise ait olabileceğini ima etti.⁴⁰⁵

Zaman yazarı Mümtaz Er Türköne ise açıklamaları, ordunun tipik bir bürokrasi refleksi göstererek kurumunu savunması olarak nitelendirdi:

Genelkurmay Başkanı, kendi kurumunu, yani Türk Silahlı Kuvvetleri’ni müdafaa ediyor. Basın toplantısının özeti oldukça basit: Askerî bürokrasinin en tepesindeki isim, kurumunu savunuyor. Bu savunmayı tam olarak askerî mantıkla yapıyor. Ergenekon soruşturmasının ortaya çıkarttığı güçlü gerekçeleri değil, zayıf olanlarını irdeliyor. Mesele, bu soruşturmanın ortaya saçtığı dehşet manzarası ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasında bir bağ olmadığını, askerî bürokrasiye terettüp eden bir sorumluluk bulunmadığını ispatlamaktan ibaret. Tipik bir bürokrasi refleksi. Suçlamalara maruz bir başka kamu kurumu da muhtemelen aynı tepkileri verirdi. Özeti özet: “Sorumlu biz değiliz.”⁴⁰⁶

404 Bayer, Yalçın, 2009, ‘Hukuk Adına Balans Ayarı’, *Hürriyet*, 30 Nisan.

405 Altan, Ahmet, 2009, ‘Orgeneral Başbuğ Taraf’a Akreditedir’, *Taraf*, 30 Nisan.

406 Türköne, Mümtaz Er, 2009, ‘Ordu ve TSK Arasındaki Fark’, *Zaman*, 30 Nisan.

TSK'nın Ergenekon'dan Tutuklu Komutanları Ziyareti

Ergenekon soruşturması çerçevesinde tutuklanan iki emekli generalin TSK adına Kocaeli Garnizon Komutanı tarafından cezaevinde ziyaret edilmesi ve ziyaretin gerekçesinin kamuoyuna açıklanması ordunun yargıya müdahalesi olarak değerlendirilebilecek yeni ve önemli bir gelişme olarak kaydedildi. Ziyarete ilişkin tepkiler soruşturmayı destekleyen yazarlardan geldi. Mustafa Şentop, *Zaman* gazetesindeki "Yargıya 'sözde değil, özde saygı'" başlıklı yazısında, Genelkurmay yetkililerinin sıkça kullandığı deyimlere atıfta bulunarak, ziyaretin yargıya müdahale boyutunu şöyle irdeledi:

Türkiye'de bir kurumu temsilen şüpheli veya sanıkların ziyaret edilmesi benzerine rastlanmış bir olay değildir... Ancak, ziyaretin Genelkurmay Başkanlığı tarafından üstlenilmesi ve kurum adına yapılmış bir ziyaret olarak kamuoyuna açıklanması işi önemli hale getirmektedir... Böyle bir ziyaretin ne amacı olabilir? Her ne kadar, tepkileri hafifletmek üzere, yargılama sürecine saygı duyulduğundan söz edilse de, bu "söz"ün yargılama sürecine müdahale ihtimalini bertaraf edemeyeceğini herkes bilmektedir... Kamuoyunda da değerlendirildiği gibi, yargılama sürecine bir psikolojik müdahalede bulunmak hedeflenmiyor olsa da, "Ergenekon Davası" gibi çok kritik, tarihi bir davada sanık ya da şüpheli konumunda bulunan kişilerin, Genelkurmay Başkanlığı'nda görev değişikliğinin hemen akabinde ziyaret edilmesi ve bu ziyaretin kamuoyuna duyurulması devam eden dava üzerinde bir tesir meydana getirebilecektir; bunu kimse inkâr edemez. Bu bakımdan, olayı, kurumsal veya kişisel "vefa" anlayışı içinde izah ve kabul etmek mümkün değildir... Devam eden bir dava ile ilgili olarak, süreci etkileyecek yayın ve değerlendirmelerin bile sınırlandırıldığını dikkate alacak olursak, Türk Silahlı Kuvvetleri adına "kurumsal" bir ziyaretin davaya müdahale anlamına gelmeyeceğini kimse söyleyemez.⁴⁰⁷

Aynı gazetede, ziyaretin yargı üzerinde yaratacağı etkiyi ele alan Bülent Korusu da yorumunu yargı bağımsızlığı temelinde dayandırdı:

Paşa ziyaretine farklı anlamlar yüklemek, hukukun üstünlüğü düşüncesine ve yargının bağımsızlığı ilkesine gölge düşürecektir. Sanıkların lehine çıkacak kararlar yargının etki altında kaldığını, tersi durumlar ise yargının TSK ile inatlaştığını mı gösterecek? Konunun bir an önce gündemden düşmesi, hatta yapılmamış farz edilmesi gerekiyor.⁴⁰⁸

Ziyareti yargı sürecine müdahale olarak değerlendiren *Zaman* yazarı Şahin Alpay ise ziyaretin Başbakan tarafından "insani amaçlı" olarak yorumlanmasına atıfta bulunarak, ulusun temsilcisinin TSK değil, Meclis olduğuna işaret etti:

Kocaeli Garnizon Komutanı Korgeneral Galip Mendi'nin Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) adına Kandıra F Tipi Cezaevi'nde, Ergenekon örgütü davası kapsamında

407 Şentop, Mustafa, 2008, 'Yargıya 'Sözde Değil Özde Saygı', *Zaman*, 5 Eylül.

408 Korusu, Bülent, 2008, 'Tutuklu Paşalara 'İnsani' Ziyaret', *Zaman*, 5 Eylül.

tutuklu bulunan emekli orgeneraller Şener Eryugur ve Hurşit Tolon'u ziyaret etmesi, Başbakan Erdoğan tarafından "insani amaçlı" olarak yorumlandı. Başbakan'ın yorumunun genel kabul görmeyeceği, bu ziyaretin Türkiye'de askeri otoritenin yalnızca siyasi sürece değil, yargı sürecine de müdahalelerde bulunmasının son örneği olarak kayda geçeceği muhakkak. Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Aydoğan Babaoğlu'nun, "Bence Ergenekon'un ne olduğu belli değil ki..." şeklindeki sözlerinin de, mahkemece tutuklanmış 53 sanığı olan davayı "sulandırma" gayreti olarak yorumlandığına da kuşku yok... Silahlı kuvvetlerin siyasi otoritenin denetimine tabi olmadığı yerler yalnızca, ordunun ulusu temsil etme iddiasını taşıdığı askeri rejimlerdir. Türkiye ise bir demokrasidir ve burada "ulus"un temsilcisi TSK değil TBMM'dir.⁴⁰⁹

Taraf yazarı Etyen Mahçupyan, "kurumsal akıl tutulması" olarak nitelediği ziyaretin, yargıya müdahale isteğinin yanı sıra, orduyu çete destekçisi olarak göstereceğine vurgu yaptı:

Silahlı kuvvetlere mensup bir generalin Ergenekon soruşturması çerçevesinde tutuklu yargılanan iki emekli komutanı ziyareti tam da böyle bir "kurumsal akıl tutulmasını" ifade etmekte. Son birkaç yıllık süreçten siyaseten ve psikolojik olarak yeniklik duygusuyla çıkan TSK içinde, belli ki birçok kişi bu izlenimi değiştirmeyi hedefliyor. Ama düşündükleri ve uyguladıkları hamleler onların söz konusu yenilgilerini daha da derinleştirecek cinsten. Çünkü bu ziyaret ister istemez ordunun hem yargıya müdahale isteği olarak değerlendirilecek, hem de bu kurumu resmen geçmişteki darbe girişiminin ve bu amaca hizmet etmesi umulan çete faaliyetlerinin destekçisi olarak gösterecek... Nitekim bu ziyaret TSK'yi Ergenekon davasında yargılananlarla aynı düzleme çekme riskini taşıyor.⁴¹⁰

Ziyaretin amaçlarını sorgularken, "ikinci Şemdinli yaratarak adalete müdahale" boyutunu da hesaba katan Ahmet Altan, TSK'nin bu tutumunun, ordunun niyetleri konusunda kuşku yaratacağına dikkati çekti:

Önceki gün Genelkurmay Başkanlığı'nın, bir korgenerali, çete sanıklarına "resmî bir ziyaret" için göndermesi, ordunun niyetleri konusunda ciddi kuşkular yaratacak bir hareketti... Nasıl sonuçlar elde etmeyi amaçladılar? Orgenerallerin tahliye edilmesini mi? Onları yargılayacak olanların korkmasını mı? İkinci bir Şemdinli olayı yaratarak adalete müdahaleyi mi? Böyle bir ziyaretin, insanların zihninde sanıklarla ordu arasında bir bütünlük sağlayacağını da hesap etmiş olmaları... Niye "suçla" ordu arasında böyle bir bağ kuruyorlar? Normalde hiçbir ordunun almayacağı bir riski almaları için kendilerini bir konuda çok sıkışmış hissetmiş olmaları gerekiyor... Bu davayla ilgili her sonuç kaçınılmaz olarak orduya bağlanacak. Bu sanıkların lehine sonuçlar "ordu baskısı" olarak yorumlanacak, aleyhlerine bir sonuç ise orduyu "suçla" bağlantılı hale getirecek. İki sonuç da herhangi bir ordunun övünebileceği bir durum olmayacak.⁴¹¹

409 Alpay, Şahin, 2008, 'Ulusun Temsilcisi TSK Değil TBMM'dir', *Zaman*, 6 Eylül.

410 Mahçupyan, Etyen, 2008, 'Kurumsal Akıl Tutulması', *Taraf*, 5 Eylül.

411 Altan, Ahmet, 2008, 'Korgeneral', *Taraf*, 5 Eylül.

Ergenekon davası, “ordu yargının üzerinde midir?” sorusunu gündeme getirmesiyle de önem kazandı. Genelkurmay’ın davanın önemli sanıklarından Emekli General Veli Küçük’ün ajandaları hakkında gizli bilgiler içerdiği gerekçesiyle gizlilik kararı vermesi basında, “Genelkurmay mahkemenin üzerinde midir?” sorusunun yöneltmesine neden oldu:

Dava ile ilgili iki konuya dikkatinizi çekmek istiyorum: 1-Tutuklu sanık Veli Küçük’ün ajandalarına Genelkurmay tarafından konulduğu iddia edilen “yasaklama” kararı: Söz konusu yasaklama kararı, Küçük’ün görevde olmadığı dönemi de kapsıyordu. Sormak istediğim sorular şöyle: Genelkurmay, böyle bir yasaklamada bulunduyorsa, bu sürmekte olan bir dava ile ilgili olarak bazı delillerin karartılması anlamına gelmiyor mu? Genelkurmay’ın gizlilik kararı, mahkemenin üzerinde midir? Söz konusu ajandalarda gerçekten istihbarat ile ilgili gizli bilgiler var ise bunlar emekli olmuş bir kişide ne arıyordu? Bu ajandalar, mahkemenin kapalı oturumunda yargıçlara sunulamaz mıydı? Yargıçlara güvenmeyeceksek, bu ülkede kime güveneceğiz?⁴¹²

GENELKURMAY-HÜKÜMET ARASINDAKİ GÖRÜŞME TRAFİĞİ

Soruşturma süreçlerinde, ordunun soruşturmalarla ilgili hükümetle yürüttüğü görüşme trafiği de yargıya müdahale ve yargı bağımsızlığını gölgeleme iddialarının gündeme gelmesin neden oldu. Kamuoyunun ve basının, Şemdinli iddianamesinin açıklanmasını takiben tanık olduğu bu trafiğin benzeri son olarak Ergenekon davasında da yaşandı.

Şemdinli bağlamında değerlendirme yapan Ümit Kardeş, yürüyen bir dava sırasında, Genelkurmay Başkanı’nın ve onun şahsında Silahlı Kuvvetlerin, iddianame hakkında Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile görüşmelerini ve yakınmalarını iletmelerini, yargıya müdahale olarak niteledi.⁴¹³

Ergenekon operasyonları sırasında hükümetle Genelkurmay arasında yaşanan görüşme trafiği, ordu, yargı ve siyaset arasındaki hassas dengelere dayalı ilişkilere ışık tutması ve yargı süreçlerinde sonuç alıcı etkileri bakımından önemli bir gelişmeydi. Genelkurmay’ın hukuka müdahale eleştirilerine aldırmandan yürüttüğü ve hükümetten yargısal tasarruflarla ilgili taleplerde bulunduğu yönündeki saptamalar, üst düzey emekli generallerin gözaltına alınmaları sürecinde sıklıkla dile getirildi:

Peki, 2003’teki sivilleşme operasyonundan önceki eski MGK’nın son genel sekreteri olan Kılınç gözaltına alınınca Ankara’da neler olmuştu yeniden hatırlayalım. O gece tüm kuvvet komutanları Genelkurmay Başkanlığı’nda toplandı. Genelkurmay’ın ışıkları tüm gece yanık haldeydi. Bunun ne anlama geldiğini Türkiye’yi izleyen herkes çok iyi biliyordu. Komutanlar toplantıda beş saat

412 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, ‘Ergenekon’da Dikkatimi Çeken İki Konu’, *Hürriyet*, 18 Aralık.

413 Düznel, Neşe, Ümit Kardeş söyleşisi, 2006, ‘Van Savcısı Doğru Olanı Yaptı’, *Radikal*, 13 Mart.

boyunca durum değerlendirmesi yaptı. Ertesi gün Genelkurmay Başkanı işi gücü bırakıp önce Başbakan, ardından da Cumhurbaşkanı ile görüştü. Bu görüşmenin ardından Başbakan, İçişleri Bakanı ve Adalet Bakanı ile acilen toplandı. O gün Ankara’da birbiriyle görüşmeyen yetkili kalmadı. Bu arada Yargıtay da Sabih Kanadoğlu’nun evinin aranması üzerine “Aşiretimizden birini kaldırmışlar” hissiyatıyla toplanıp, işleyen hukuki süreç hakkında az kalsın bildiri yayınlayacakken son anda durduruldu. Ve dün Ergenekon Savcısı Öz, gözaltına alınması Ankara’yı karıştıran bu paşanın serbest kalması için hukuki bir çözüm buldu. Böylece hem davanın hem de Türkiye’nin hassas dengeleri gözetilmiş oldu. Peki, hukukun hassas terazisi? Bakalım en başından beri “davaya siyasi müdahale var” diyenler bu görüşme trafiğiyle bu kez gerçekten de davaya siyasetin müdahale etmesi karşısında ne diyecekler? Neden Genelkurmay hukuka müdahale eleştirilerine bile aldırmadan olaya müdahil oldu?⁴¹⁴

Ordu- hükümet-yargı arasındaki ilişkinin amacını ve arka planını göstermesi bakımından bu konudaki en çarpıcı açıklama, CHP lideri Deniz Baykal’ın Meclis’teki parti grup toplantısında yaptığı konuşmaydı. Baykal, hükümetle Genelkurmay arasındaki görüşme trafiğinin ardından, soruşturmanın seyrinde meydana gelen “memnun edici gelişmelerin”, Başbakan’ın müdahalesiyle gerçekleştiğini ima etti. *Hürriyet* bu durumu öne çıkararak konuşmayı, “Paşaları Erdoğan bıraktırdı iması” başlığıyla duyurdu. Haberde, Ergenekon davasında gözaltına alınan üç emekli generalin Genelkurmay’ın başlattığı “sessiz trafiğin” ardından serbest kaldığına dikkati çekti:

Çarpıcı gözaltına almalar gerçekleştirildi. Emekli orgeneraller gözaltına alındı. Cumhuriyet Başsavcısı’nın evi arandı. Eski YÖK Başkanı gözaltına alındı. Tüm bunlar karşısında tüm Türkiye derinden sarsıldı. İnsanların kafası karıştı. Komutanlar bir araya geldiler ve 5 saatlik bir toplantı yaptılar. Ertesi gün Genelkurmay Başkanı Başbakan’ı ziyaret etti. Arkasından Cumhurbaşkanı’nı ziyaret etti. Bu ziyaretlerden sonra Adalet ve İçişleri Bakanları’nı çağırdı. Ardından memnun edici gelişmeler oldu. Ardından Genelkurmay açıklaması kamuoyuna duyuruldu... Gözaltına alındıktan üç gün sonra, gözaltına alınan üç generalin tahliyesine tanık olduk. YÖK Başkanı serbest bırakıldı. Başsavcının evinde yapılan inceleme sonuçlandırıldı ve Ergenekon davasıyla ilgili olarak birden bire bir vites yükseltme kararının ciddi bir frenle durdurulduğuna tanık olduk. Serbest kalmalarından mutluluk duyuyorum. Fakat bunun irdelenmesi gerekir. Ne oldu, o üç günde? O üç gün neyi değiştirdi.⁴¹⁵

Siyasi aktörlerin de kabul ve deşifre ettiği bu duruma ilişkin kuşkuları *Hürriyet* yazarı Yalçın Doğan, “Yargı bağımsızlığına gölge düşürmüyor mu?” sorusuyla dile getirdi:

414 Oğur, Yıldırım, 2009, ‘O, ‘Eski MGK’nin Son Genel Sekreteriydi’, *Taraf*, 12 Ocak.

415 *Hürriyet*, 2009, ‘Paşaları Erdoğan Bıraktırdı İması’, 14 Ocak.

Onuncu dalga gözetilirden sonra Tayyip Erdoğan ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ görüşüyor. Ardından, son gözetilme alınan paşalar serbest bırakılıyor. Görüşme ile serbest bırakma arasında bağ var mı? Yoksa mesele yok. Varsa, bu yargı bağımsızlığına gölge düşürüyor mu?⁴¹⁶

Bir başka *Hürriyet* yazarı Cüneyt Ülsever ise bu konudaki eleştirilerini, soruşturma boyunca yargının bağımsızlığına vurgu yapan Başbakan'a yöneltti:

Peki şuna ne dersiniz? 10. dalgadan sonra gözetilme alınan tüm emekli generaler saliverildi, ama Yalçın Küçük tutuklandı! Paşaların neden gözetilme alındıklarını, neden saliverildiklerini bilen yok. Ancak, arkadaşşıma göre bunda da şaşacak bir şey yok. O, "Yargı bağımsızdır" diye devamlı bağırın Başbakan'a Genelkurmay Başkanı Başbuğ'un yaptığı ziyarete dikkat çekiyor. "Normal, çok normal" diyor. Devletin tepesindeki işbirliğinden bahsediyor.⁴¹⁷

SİLAH TEHDİDİYLE YARGIYI "HİZAYA GETİRMEK"

Emekli Korgeneral Altay Tokat, Şemdinli'de patlayan bombaları yorumladığı *Yeni Aktüel Dergisi*'ndeki röportajında, "Benim zamanımda ben de bomba attırdım. Bir, iki kritik noktaya. Boş yerlerdi! Meselem mesaj vermek. Batı'dan gelen memurlar, hâkimler işin ciddiyetini anlamıyor. Çok koordineli ve iyi çalıştık. Baktım, sonradan işler sakinleşince işi basite almaya çalıştılar. Rast gele dolaşıyorlar, şunu bunu yapıyorlar. Onun üzerine şunlar bir hizaya gelsin diye evlerine yakın iki yere attırdım. Ondan sonra anladılar ki çok dikkatli olmalılar. Bir musibet bin nasihatden iyidir. Öylece onları eğittim ben" ifadeleri, hâkim ve savcılara dönük baskı yöntemleri ve ordu-yargı ilişkileri konusunda yeni soruları gündeme getirdi.

Tokat'ın, 1995-1998 yılları arasında Güneydoğu'da görev yaptığı döneme ait bu itiraflar, basında tepkiyle karşılandı. *Radikal*, konuyu, "Bir bomba attırmak meğer ne kadar kolaymış: Emekli paşa bombaların arkasında" manşetiyle ele alarak Tokat'ın gazeteye yaptığı açıklamalara yer verdi.⁴¹⁸ Emekli generalin *Radikal*'in sorularını yanıtlarken, aynı rahatlıkla attırdığı bombaları savunması ve uygulamayı sonrasında hep birlikte gülüşlerle karşılanabilen, basit ve rutin bir işlem olarak sunması, ordu ile yargı arasındaki algıya ışık tutması bakımından önemliydi. Tokat açıklamasında şunları söyledi:

Attırdım dediğim bombaların maksadı eğitimidir, eğitilmiş birlikler hem zaman fark yaratır. Bunun için de önceden planlar yapılması lazım, bunların genel hedefi de güvenliğin sağlanmasıdır. Hâkimlerle savcılarla akşam sabah çoğu zaman zaten birlikteyiz, sürekli görüşüyorduk. Ama bakın eğitim bombası bun-

416 Doğan, Yalçın, 2009, 'Firari Yarbayın Krokisi', *Hürriyet*, 14 Ocak.

417 Ülsever, Cüneyt, 2009, 'Kafayı Yemek Üzereyim', *Hürriyet*, 13 Ocak.

418 *Radikal*, 2006, 'Bir Bomba Attırmak Meğer Ne Kadar Kolaymış: Emekli Paşa Bombaların Arkasında'-manşet, 28 Temmuz.

lar, bombaları kullanmazsak gevşeklik oluyor... Bu konu eğitim amaçlı olmuştur, bu işlerde iki taraf oluşturulur biri düşman tarafı, buna göre planlar yapılır... Bizim bu nedenle eğitim bombalarını kullandığımızı hâkim de bilir. Ayrıca OHAL bölgesinde komutana bu yetki veriliyor. OHAL Kanunu'nu biliyor musunuz? Personel eğitiminde bu planlar etkili olmuştur... Elbette sivil memurlar da bilinçli davranacak, hâkim de o da bu da istihbarat faaliyeti duyarsa gelip söyleyecek, onların da görevleri var. Bu konuları magazinleştirmemek lazım, milli duruş ve kahramanlık kitaplarda yazmaz. Bunlar kitleleri pasifleştirecek magazin konusu olmamalı. Yasalar var, bu eğitimler yapılacak ki işin ciddiyetini anlasınlar. Bu eğitim bombalarının tarafımızdan atıldığını ertesi gün hâkimlere söylediğimiz de olmuştur belki oturup birlikte gülmüştür. Bunun yapıldığını bilenler elbette var. Çünkü planda bunlar var, atış planları var bölgede.⁴¹⁹

Uygulamanın 'sıradan' ve 'olağan' algılanışını gösteren nokta, yargı ve askeri çevrelerden her hangi bir tepkinin gelmemesi, şikâyetçi olunmaması, Tokat'ın adli ya da idari soruşturmaya uğramaması ve hatta teşekkür almasıydı: Tokat *Radikal*'e yaptığı açıklamada bu durumu şöyle açıklıyor:

Bu açıklamalarıma ne yargıdan ne askeri çevrelerden bana tepki gelmedi, tersine teşekkür edenler oldu, birçok vatandaş. Biz bölgede yaptığımız eğitimlerin de sonucunu aldık... Kimse bizim bu yaptıklarımız (bombalar) nedeniyle şikâyetçi olmadı. Bu nedenle de geçirdiğim herhangi adli idari soruşturma olmadı. Bu işlerde karşı tarafa korku vereceksin. Eğitim amaçlı bombalar, uçuşlar niye yapılır, bunlar öldürmez, ama işe gerçeklik kazandırır, bunların faydasını gördük.⁴²⁰

Tokat, uygulamanın hâkim ve savcılar üzerinde baskı oluşturup oluşturmadığı, yargılamaya etkisi, yaptığıнын yasadışı olduğu ve soruşturulması gerektiği yönündeki eleştirileri ise "Şartlar gereği olan olaydı, yaptığımı da söylerim. Yapılan şey yasadışı değildi, alnım ak. Zaman aşımı var, 15 yıllık süre, soruşturma olmaz. Bu bomba eğitiminin bilinmemiş olması da sorun oluşturmazdı, çünkü bombada gerekli önlem alınır, kimin ne yapacağı bellidir, kazalar olmaz. O dönem için yapılan doğrudu. Soruşturulacak bir şey yoktu. Biz yaptıklarımızla halkı bilinçlendirdik. Halk bu eğitim bombalarını çatışma zannediyor olabilir" şeklinde yanıtladı. "Hâkimlerin hizaya getirilmesi" ifadesini kullanma amacını ise Tokat, "Gevşek davranmaya karşı canlarının korunması lazım, tetikte olması lazımdı. Mesela ava gidiyorlar, bunlar gevşeklikti" olarak açıkladı. Basında genel olarak, bombalamanın, askerin yargıyı istediği noktaya çekmeye ve baskı oluşturmaya dönük eylemi olarak değerlendiren yorumlar yapıldı:

Altay Paşa, Hakkâri'deki birkaç sivil görevliyi gafletten uyandırmak ve olayın vahametini idrak ettirmek üzere evlerinin yakınlarında birkaç bomba patlattır-

419 a.e.

420 a.e.

mış. İnsan düşünmeden edemiyor; daha yüksek mevkilerde bulunan, daha çok sayıda ya da gaflet derecesi daha ileri olanları uyandırmak için daha çok ses çıkarmak mı gerekir? Bu sesi elde edebilmek için hangi tesir gücünde bombaların, nerelerde patlatılması lazımdır?⁴²¹

Ancak basındaki tepkiler ve eleştiriler yalnızca, bombalamanın yargıyı tehdit mesajına yönelmedi. Bu eleştirilerden bir bölümü de açıklamanın yakışıklılığıyla ilgiliydi. Tokat'ın açıklamasını, "general olmuş askerlerimizin", "beyanlarına dikkat etmemeleri" şeklinde değerlendiren yazarlara da rastlandı:

Paşa bunu, Şemdinli'de son kasım ayında atılan bombalarla ilgili görüşünü açıklarken söylemiş. Tokat Paşa, "Bu iş yapılır ama böyle yapılmaz" demeye getirmiş. Kendi emriyle yapılanları da o nedenle "başarılı örnek" olarak göstermiş. Önce belirtelim ki dünyada "eli temiz devlet" maalesef yoktur. Hele bizimki hem bu tür olaylara karışmak hem de bunu beceriksizce yapmak konusunda şöhretlidir. Ama bu örnekler, devlet adına işlenen bir suçun cezasız kalması gerektiği anlamına hiç gelmez. Tam tersine, "o suça yeşil ışık yakan" devlet, olay ortaya çıkınca faili yargılar ve gerekirse cezalandırır. Zaten o tür olaya giren kişi de, bu bedeli göze alanlar arasından seçilir. Ama bizi asıl düşündüren özellikle "general" olmuş askerlerimizin kamuoyuna yansıyacak beyanlarına hiç dikkat etmemeleri... Bunun gerisinde askerlik dönemlerinde aldıkları meslek terbiyesi ve disiplini mi, yoksa orada bir "eğitim" sorunu mu var, tayin edemiyoruz.⁴²²

Savcı Sarıkaya'nın hazırladığı iddianame hakkında, Genelkurmay bildirisini açıktan destekleyen yargı çevrelerinin, doğrudan yargıyı ve mensuplarını hedef alan bu itiraflara karşı tepkisiz kalması ise dikkat çekiciydi. Bu tepkisizlik, Altay Tokat'ın açıklamaları hakkında yapılan suç duyuruları dâhil tüm başvuruların sonuçsuz kalmasıyla bir kez daha somutlandı. Baskın Oran tamamen cezasız kalan bu süreci, basından yaptığı alıntılarla şöyle aktardı:

E. Korgeneral Altay Tokat, hakkında açılan son davada da aklandı. Bu olağanüstü olay tarihe kalsın diye bir özetlemek istiyorum. Başka bir şey de yapmayacağım. Gerekmiyor. Sivil yargıdan bir ses yoktu. Buna karşılık Genelkurmay Başkanlığı soruşturma başlattı. Basında yapılan yorumlar, Paşa'nın bomba attırmak suçundan kurtulsa bile, "suçu övmek"ten yargılanacağına ilişkindi. Çünkü bomba atma suçunu savunmuştu (A.Keskin, Radikal, 29.07.06). Nihayet Ağustos 2006'da, 3 ayrı suç duyurusu üzerine (Diyarbakır Barosu; İHD ve Mazlumder; Yurtsever Cephe Hukukçular İnisyatifi) cumhuriyet savcılıkları da "görevi kötüye kullanma" ve "genel güvenliği kasten tehlikeye sokma"dan soruşturma başlattı. Dava açıldığı takdirde 6 aydan 3 yıla kadar hapis istemi söz konusu olacaktı (Radikal, 01.08.06). Paşa haklı çıktı: Eylül 2006'da Genelkurmay Askerî Savcılığı,

421 Korucu, Bülent, 2006, 'Sivilleri Uyandırma Servisi', *Zaman*, 28 Temmuz.

422 Ekşi, Oktay, 2006, 'Eline, Beline, Diline', *Hürriyet*, 30 Temmuz.

Altay Paşa hakkında “komutanlara karşı güven hissini yok etmeye çalışmak ve yetkili olmadığı halde askerî konularda açıklama yapmak” ve “meskûn mahalde bomba atmak” suçlarından 6 yıla kadar hapis istemiyle dava açtı (Radikal, 05.09.06). Ekim 2006 sonunda askerî savcılık “yetkisiz açıklama yapmak” suçlaması konusunda davanın sivil mahkemeye gönderilmesine karar verdi. “Bomba atmak”tan ise askerî başsavcılık “dava için yeterli yasal sebeplerin mevcut olmaması nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı”na hükmetti. Gerekçe şuydu: “Sanığın emekli olduğu son rütbe ve askerlik mesleği içinde üstlendiği terörlü mücadele faaliyetlerini yasadışı yöntemlerle yürüttüğü izlenimini doğurmuştur. Bu, sabit olduğu takdirde, elbette suçtur. Her toplumda kamu görevlilerinden bazılarının zaman zaman suç işledikleri bilinen bir gerçektir. TSK’nın en güvenilir kurum olma özelliğini taşıdığı ve sanığın söylemlerinden ve eylemlerinden etkilenmeyecek kadar sağlam bir organizasyona sahip olduğu ulusumuzca bilinmektedir” (Radikal, 31.10.06). Bendeniz bunu tam anlamadım, ama gazetede eksik yazılmış olabilir. Bu sırada, Altay Paşa haklı çıktı. Hakkâri C. Başsavcılığı, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik”, “yargı görevini yapanı etkilemeye çalışma” ve “memuriyet yetki ve görevini kötüye kullanma” suçlarının işlendiğini belirledi, fakat zaman aşımı olduğunu belirterek dava açmadı. Takipsizlik kararında, Altay Paşa’nın Ankara Askerî Savcılığı’na verdiği bir ifade de alıntılanmıştı: “Hakkâri’de attırdığım bomba gerçek bomba değildi” (Radikal, 13.04.07). Sonunda, 15 Kasım 2007 tarihli basındaki, “birkaç bomba” olayından beraat etme haberi çıktı. Milliyet’e göre İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi Savcılığı sanığın bombalama eylemleri yaptırdığına yönelik kanıt bulunmadığını ve ifadesinde yanlış anlaşıldığını söylediğini belirterek, beraatını istedi. Mahkeme de Tokat’ın beraatına hükmetti. Birgün’deki habere göre savcı “Sanığın ifadelerine rağmen görev yaptığı sırada tuğgeneral seviyesinde bulunduğunu, hâkim evlerine yakın bir yerde bomba attırma eylemiyle ilgili olarak kendisine özel bir izin verilmesinin söz konusu olamayacağını, sanığın güvenlik önlemlerinin alınmasıyla görevi olduğunu ve aksinin düşünülmemeyeceğini” ifade etti. Bunun yanı sıra savcı, “Sanığın astlık-üstlük ilişkilerini zedelemeye, amir veya komutanlara karşı güven hissini yok etmeye yönelik hareketlerde bulunduğu iddiasının ise unsurlarının oluşmadığı”nı belirtmişti. Basını özetledim. Başka bir şey yapmadım.⁴²³

Aynı biçimde cezasızlıkla sonuçlanan, adli ve idari olarak sorumluları açığa çıkarılmayan ve soruşturulmayan bir başka saldırı da Şemdinli soruşturması sırasında yaşandı. Birçok tanığın ve vatandaşın gözleri önünde aleni biçimde gerçekleşen bu olayda da, Şemdinli soruşturmasını yürüten savcı, adli görevi sırasında güvenlik güçlerince açılan ateşe maruz kaldı. Olay yerinde keşif yapılırken güvenlik güçlerince ateş açılması sonucu bir vatandaş ölürken, keşfe katılan savcı, eşlik eden emniyet müdürü ve Milletvekili Esat Canan keşif yerinden kaçarak hastaneye sığınmak zorunda kaldı. Esat Canan, gerçekleşen saldırıyı ve yorumunu şöyle aktardı:

■ 423 Oran, Baskın, 2007, ‘Altay Tokat Paşa Olayının Şimdiki Öyküsü’, *Radikal* 25 Kasım.

Oradaydım. Savcıyla keşif yapıyorduk. Ortalık sakindi. Halkta en ufak kıpırdanma yoktu. Bir panzerden ateş açıldı. Mermiler tepemizde uçuşmaya başladı. Panzer Emniyet'e aitti. O sırada Emniyet Müdürü de bizimleydi. "Kardeşim ne oluyor? Müdür bey sizin haberiniz yok mu bu atıştan" dedim. "Bilmiyorum" dedi ve telefona sarıldı ki, bu kez başka birkaç otomobilden yayılım ateşi başladı. Bu olayda Emniyet Müdürü de Savcı da, ben de ölebilirdim. Bir vatandaş öldü. Baktım ki Savcı kaçtı, Emniyet Müdürü de kaçtı. Daktilocu da kucağında daktiloyla ve zabıtla kaçtı. Ya araba? Arabayı bırakmak zorunda kaldık ve hastaneye sığındık. Soruşturmanın bundan sonra sağlıklı yürümesi mümkün değil" dedim. Kaldı ki Savcı'nın da üzerine ateş açıldı. Panzerden ateş açan acaba bunu kendi inisiyatifle mi yaptı? Yoksa bir birimden emir mi aldı? Bütün bunlar soruşturulmadı.⁴²⁴

Milletvekili Esat Canan'ın tanık olduğu saldırıyı değerlendiren Türker Alkan, yaşananları "hüzün verici" olarak niteledi:

Neşe Düzel'in dünkü Radikal'de Şemdinli'ye giden CHP milletvekilleri Esat Canan ve Mahmut Duyan'la yaptığı röportaj, hüzün vericiydi. Güvenlik ve yargı adına, ülkemiz adına hüzün verici. Emniyet müdürüne ve savcıya ateş eden polisler, can havliyle kaçan emniyet müdürü ve savcı... Ölenler. Tutuklananlar, salıverilenler. "Astsubay'ı neden tutuklamadınız?" "Kaçma ihtimali yok." "Ya rektörün kaçma ihtimali mi vardı?"⁴²⁵

Şemdinli olayları sonrası ilçeyi ziyaret eden aydınlar heyetinde yer alan Murat Çelikkan, saldırıya maruz kalan soruşturma savcısıyla yaptıkları görüşme izlenimini çalışma ortamına gönderme yaparak şöyle aktardı:

Ben, Şemdinli Savcısı'nı ziyarete giden hukukçular ve gazeteciler heyetindeyim. Bölgeye dört ay önce atanmış, gencecik bir adam. Hazırlık soruşturmasının gizliliği nedeniyle bilgi veremiyor. Baro başkanları, bu olayda hukukun üstünlüğü, soruşturmanın tam anlamıyla gerçekleşmesi konusunda baroların her türlü desteği vermeye hazır olduğunu belirtiyor. Ben susuyorum. Son bir yılda onlarca bombanın patladığı, sivil, asker insanların öldüğü ve yaralandığı bu sınır kasabasında, hukuk düzeninin, demokrasinin, adaletin sorumluluğu bu gencecik savcının omuzlarında. Halkın suç delilleriyle yakaladığı bombalama zanlılarını teslim almak, keşif yapmak için zapt edilen arabanın yanına gittiğinde ateş açıldığı için, delilleri bırakıp can güvenliğini sağlamaya çalışan savcının. Ancak saldırı tehdidi ortadan kalktığına gidip keşif yapabilen savcının.⁴²⁶

Aynı savcının, olayın zanlıları olduğu gerekçesiyle halk tarafından yakalanan astsubayları salıvermesi, delillerin toplanması sırasında yaratılan bu baskı ve tehdit ortamının payı küçümsenemezdi. Murat Yetkin bu duruma değindiği yazısında, olay yeri incelemesini dahi tamamlayamayan savcının yerine Bakanlığın soruşturmayı yürütmek üzere Van'dan savcı göndermek zorunda kaldığını belirtti:

424 Düzel, Neşe, Esat Canan söyleşisi, 2005, 'Polis, Emniyet Müdürüne Ateş Açtı', *Radikal*, 21 Kasım.

425 Alkan, Türker, 2005, 'Bu Bize Ders Olmalı', *Radikal*, 22 Kasım.

426 Çelikkan, Murat, 2005, 'Yurttaşlar Heyeti İzlenimleri', *Radikal*, 11 Aralık.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek ise, “devlet ve hükümetin” Şemdinli olayının sonuna dek gideceğini bir kez daha söylüyor. Aynı zamanda yargının baskı altına alınmaya çalışıldığı iddialarını da reddediyor. Oysa Şemdinli’de olay yeri incelemesini bile tamamlamaya imkân bulamayan, ama olay yerinde bulunan görevlilerin gözaltına alınması talebinde bile bulunmayan savcının yerine Van’dan cumhuriyet savcısı göndermek zorunda hissediyor kendini. O da CHP milletvekili Esat Canan’ın uyarısından sonra.⁴²⁷

Şemdinli’deki olaylardan sonra Silopi Savcısı’nın aracına bomba konularak havaya uçurulması da yargı mensuplarına yönelik saldırıların rastlantısal olmadığını göstermesi bakımından önemli bir başka gelişmeydi. Tahir Elçi, bu tür saldırıların yargı mensupları üzerindeki etkisini şu tespitle özetledi:

Bu arada, Şemdinli gibi Irak sınırındaki ücra bir yerde görev yapan savcıdan, olaydan iki gün sonra, yakınlardaki Silopi ilçesi savcısının aracının havaya uçmasını akılda tutarak, kimsenin kahramanlık beklemeye hakkı da olmamalıdır.⁴²⁸

Altay Tokat gibi OHAL Bölgesi’nde görev yaptığı dönemlerdeki uygulamaları anlatan bir başka asker, Emekli Albay Erdal Sarızeybek’ti. Şemdinli’de günlerce roket atıp belirledikleri hedefleri makineli tüfekle taradıklarını açıklayan Sarızeybek, bu saldırıları yapmakla halkı terörden korumayı amaçladıklarını belirtti. “İhaneti Gördüm” adlı kitabında görev yaptığı dönemdeki “terörle mücadele” sırasında yaşadıklarını anlatan Sarızeybek, halkı korumak amacıyla kullandıkları yöntemleri şöyle özetledi:

İki üç gecede bir, havan aydınlatma mermisini ilçe üzerine atacaktım. Belirlenmiş hedeflere makineli tüfekle ateş açacak, ardından roketleri ateşleyip, şehir üzerinde çatışma havası yaratacaktık. Ertesi sabah halkı toplayıp muhtemel bir çatışmada ne denli zarar görebileceklerini, bu nedenle teröristlerin şehre girmesine izin vermemeleri gerektiğini anlatacaktık. Dediğimiz gibi de yaptık. Haftada en az bir kez bu uygulama Şemdinli’de yapıldı.⁴²⁹

Emekli askerlerin açıklamalarında geçen yöntemleri yorumlayan Mehmet Elkatmış, bu yöntemlerin, hakim ve savcılarını susturmak veya istedikleri gibi davranmalarını sağlamaya yönelik birer mesaj olduğunu belirtti:

Şemdinli davasının savcısı Ferhat Sarıkaya bir iddianame yazdı. Adam meslekten men edildiği gibi ömür boyu kamu hizmeti de yapamayacak. Serbest meslek olan avukatlık hakkı bile elinden alındı. Bunların hepsi bir mesajdır. Kime ne mesajdır bu? “Kimse konuşmasın” diye mesajdı bunlar. Bazı emekli askerler konuşmaya başlamıştı ki, onlara da konuşmayın mesajı verildi. Emekli kor-

427 Yetkin, Murat, 2005, ‘Gözler Meclis’te’, *Radikal*, 15 Kasım.

428 Elçi, Tahir, 2005, ‘Şemdinli’nin “Adaletle İntikali”’, *Radikal*, 20 Kasım.

429 *Zaman*, 2007, ‘Şemdinli’de Planlı Şekilde Çatışma Havası Oluşturduk’, 26 Eylül.

general Altay Tokat çıktı, “Biz Güneydoğu’da yeni tayin olan hâkim, kaymakam ve öğretmenlerin evlerinin yakınında onları korkutmak için bomba patlatıyor-duk” dedi. Yani bizim istediğimiz gibi davransınlar, kararlar versinler mana-sında... Gene Güneydoğu’da alay komutanlığı yapmış General Erdal Sarızey-bek, Şemdinli diye bir kitap yayınladı.⁴³⁰

YARGININ TARAFSIZLIĞI

Yargısal makamların yargı görevlerini tarafsız, ön yargıdan ve kayırmadan uzak ve eşitlik ilkesine uygun biçimde yerine getirmelerini ve yargılamanın taraflarına karşı olumlu veya olumsuz bir duyguya veya çıkara sahip olmamalarını öngören “tarafsızlık” ilkesine yönelik algılar, kritik davalar yönünden yargının bağımsızlığı tartışmalarında öne çıkan bir başka konuydu.⁴³¹

Susurluk davasında verilen mahkûmiyet kararının Yargıtay aşaması, davanın sanıklarından biri olduğu halde siyasi dokunulmazlık nedeniyle yargılanamayan Mehmet Ağar’ın girişimleri nedeniyle hâkimlerin tarafsızlığı tartışmalarına sahne oldu. Mahkûmiyet kararının temyiz incelemesini yapan Yargıtay 8. Ceza Dairesi’nin bozma kararına Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu tarafından yapı-lan itirazı karara bağlayan Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nda görev alan üç üyenin Mehmet Ağar tarafından ziyaret edilmesi, *Radikal*’in ısrarlı haberleriyle kamuoyu-nun gündemine taşındı.

Radikal, “Yargıtay da ‘çete var’ dedi: ‘Çete’yi yıkan karar” manşetiyle verdiği haberde, Ağar’ın Yargıtay üyelerini birinci oylamanın hemen öncesinde ziyaret etmesini ve bu üyelerden ikisinin oylamada bozma lehine oy kullanmasıyla ilgili gelişmeleri gündeme taşıdı. Habere göre, Ağar’ın ziyaret ettiği isimlerden biri olan, ilk oylamaya katılmadığı halde ikinci oylamada kararın bozulması yönünde oy kullanan ve Ağar’ın Adalet Bakanlığı döneminde müsteşarlık görevinde bulu-nan Yargıtay Genel Sekreteri Uğur İbrahim Hakkıoğlu, ziyareti “tesadüf” olarak değerlendirdi.⁴³²

Murat Çelikkan, “Tesadüfen Ağar” başlıklı yazısında, Ağar’ın ziyaretin sonunda, üyelerden ikisinin itirazın reddi yönünde (sanıklar lehine) oy kullanmalarının tesadüf olmadığını şöyle ortaya koydu:

Başsavcı’nın itirazı 4 Aralık’ta Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nda görüşülmüştü. Üçte iki çoğunluk sağlanamadığı için karar salt çoğunlukla verilmek üzere önü-müzdeki salı gününe ertelendi. Dava dosyasının pek çok yerinde ismi geçen Mehmet Ağar, bu karar öncesinde Yargıtay’ı ziyaret edivermiş. Dokunulmazlığı

430 Düzal, Neşe, Mehmet Elkatmış söyleşi, 2008, ‘AKP Özgürlük Diyor, Yasak Getiriyor’, *Taraf*, 21 Ocak.

431 Bkz. Mithat Sancar, Eylem Ümit Atılğan, “*Adalet Biraz Es Geçiliyor*” *Demokratikleşme Sürecinde Hakimler ve Savcılar*, TESEV Yayınları, 2009, s. 108-150.

432 *Radikal*, 2001, ‘Susurluk’ta Zor Karar Bugün’, 11 Aralık.

neniyle çeteyle ilişkili suçlardan bugüne kadar yargılanamayan Elaziğ Bağımsız Milletvekili Ağar'ın Yargıtay'ı ziyareti Ceza Genel Kurulu'nun hemen öncesine rastlamış. Akşam mesai bitimine doğru Yargıtay'a gelen Ağar, sırasıyla üç üyeyi ziyaret etmiş. Ağar'ın ziyaret ettiği cezacı üyelerden birisi Yargıtay Genel Sekreteri Uğur İbrahimhakkioğlu, diğeri 6. Ceza Dairesi Başkanı Mustafa Aydın. Bu iki üye de Susurluk davasında itirazın görüldüğü toplantıya katılıyor. Öğrenildiğine göre ikisi de olumsuz oy kullanmış. Ne tesadüf ama! Ağar, daha geçen ay Susurluk haberlerini sürdüren Radikal'i "yargıyı baskı altına almakla" suçlamış ve "Yazmayı sürdürürseniz kötü olur" tehdidinde bulunmuştu.⁴³³

Mehmet Ağar', Susurluk sürecinde yalnızca kritik oylama öncesi Yargıtay üyelerini ziyaretiyle değil, sarf ettiği "Ankara'da hâkimler var" sözüyle de yargının tarafsızlığı konusunda kuşku doğurdu. Murat Belge, Ağar'ın bu sözü ile adli süreçte yaşanan belirsizlikler ve cezasızlık tablosu arasında bağ kurarak, adalet duygusunu çiğnemek pahasına sergilenen koruma ve kollama tutumunu şöyle eleştirdi:

Bundan bir süre önce Susurluk davasının Yargıtay aşamasında mahkeme bir karar verdi. Süreci izleyenler ve bu gibi konuları, üzerinde yorum yapabilecek kadar iyi bilenler, bu karara bakarak davanın beraatla sonuçlanıp konunun kapanabileceğini söylediler. Bu arada Mehmet Ağar'ın da "Ankara'da hâkimler var" dediğini okuduk... Sonra hep bildiğimiz, çok iyi bildiğimiz olaylar dizileri: uzayan bir adli süreç ki, zaten o süreç içinde birtakım yeni pencereler açılıp içeriye yeni ışık huzmeleri gelmesi değil, açılmış pencerelerin birer birer kapanıp loşluğun koyulaştığını gözlemliyorduk. Gene o süreç içinde, ortalığa saçılan ilişkilere tutulan ışıldıklar altında görünüp kaybolan, yüzünü saklamaya çalışsa da kimliği belli olan figürlerin bir kısmına hiç gidilememişti. Bir toplum için uzun vadede en kötü şeydir bu. Adalet duygusu rencide olunca, ahlak, şu bu, gevşeyiverir - zaten ne kadar sıkı? Birileri, topluma danışmadan, bir şeyler yapmış. Şimdi, korunma içgüdüğü birtakım kurumlarda ağır basıyor. Ama o yapılan "bir şeyler" in korunması, toplumun adalet duygusunu çiğnemek pahasına gerçekleşiyor -başka türlü de gerçekleşemez. O kurumlarda bulunanlar neyi koruduklarını ve neyi harcadıklarını iyi düşündüler mi?⁴³⁴

Basın, kritik dava süreçlerinde yargının tarafsızlığıyla ilgili yakınmaları ve eleştirileri yansıtmakta önemli bir rol oynadı. Bu çerçevede basında gündem oluşturan ve yorumlara neden olan asıl gelişmeler Ergenekon soruşturması ve davası vesilesiyle yaşandı. Yine, Hrant Dink cinayeti davasında önem kazanan, TCK'da "Türklüğü, Cumhuriyeti, devletin kurum ve organlarını aşağılama" suçunu düzenleyen 301. maddeyi ihlal gerekçesiyle açılan davalarda da, yargı mensuplarının sanıklara karşı besledikleri kişisel yargı ve duygularından kurtulamadıkları, ideolojik yaklaşımlarını yansıttıkları görüldü.

433 Çelikkan, Murat, 2001, 'Tesadüfen Ağar', *Radikal*, 8 Aralık.

434 Belge, Murat, 2001, 'Adalet Duygusu', *Radikal*, 3 Kasım.

Ergenekon soruşturması kapsamında ortaya çıkan yeni bilgi, belge ve kayıtlar ve beraberindeki tartışmalar yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorununu aleni biçimde ‘senin yargın benim yargım’ düzlemine kaydirdi. Bu tarihi bir dönüm noktasıydı. Sorunun buraya evrilmesinde, Ergenekon soruşturmasında tutuklu bulunan emekli paşalar hakkında verilen tutuklama ve tahliye kararları etkili oldu.

Emekli General Şener Eruygur’un askeri hastaneye sevki ve sonrasında bu hastane tarafında verilen rapora dayanarak tahliyesinin ardındaki kuşklar, Eruygur’un eşinin hastane doktorlarından biriyle yaptığı telefon konuşmasının internet ortamında yayınlanmasıyla birlikte yerini, sağlık ve yargı kurumlarının tarafsızlığını sorgulayan tartışmalara bıraktı.

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorununu somut olarak ortaya koyan bu gelişme basında geniş yankı buldu. Eruygur’un eşi ile GATA’da görevli bir albay arasında geçen konuşmanın ses kaydının yayınlanmasını, *Taraf* ve *Zaman* gazeteleri manşet haberle ele aldı. *Taraf* gazetesi haberi, “yandaş medya” nitelendirmesine gönderme yaparak, “Yandaş yargı tahliye etmiş” manşetiyle duyurdu:

İnternete düşen ses kaydında Şener Eruygur’un eşi, Hurşit Tolon’un tartışmalı tahliye kararını veren 12. Ağır Ceza Mahkemesi için “bizden” diyor. Ergenekon zanlısı Eruygur’un eşi, GATA’dan bir albayla yaptığı iddia edilen konuşmada “13. mahkeme Savcı Öz’ün, 12 ve 14. Ağır Ceza bizden” diyor. 12. Ağır Ceza, Tolon’un delil yetersizliğinden tahliyesine karar vermişti. Kayda göre Ankara, İstanbul Baroları da Eruygur’un eşine “Biz hazırız” demiş. İstanbul Barosu Tuğgeneral Ersöz ve Jitemci Albay Doğan’ın tahliye talepleri için İstanbul Başsavcılığı’na yazılı başvuruda bulunmuştu... Ses kaydının diğer bölümlerinde Mukaddes Eruygur, 13. Ağır Ceza Mahkemesi’nin Zekeriya Öz’ün istekleri doğrultusunda karar verdiğini, 12 ve 14. Ağır Ceza Mahkemeleri’nin ise kendilerinden olduğunu şu sözlerle belirtiyor: “Şimdi bu Zekeriya Öz 13. Mahkemede. İtirazlarımızı bunlar kapatıyor. 12. ve 14. Mahkemeler bizdenmiş. Ankara, İstanbul ve İzmir Barosu hazırız biz dediler. Teşekkür ettik herkese ama bir ceza profesörü, anayasa profesörü birisi ceza profesörü. Sinan Aygün nasıl çıktı dedim. Aygün’ün yanında Hisarcıkloğlu vardı dedi. Sizin arkanız nerde arkanız dedi bana.”⁴³⁵

Zaman gazetesi ise aynı haberi, “GATA’da şaşırtan diyaloglar” manşetiyle vererek, yargıyla ilgili konuşmaların yanı sıra, tutuklu emekli askerlerin sevk edildikleri sağlık kurumunun tarafsızlığı konusundaki kuşkları öne çıkardı:

Albay Demircan’ın konuşmalarından da Eruygur’un ağır hasta olmadığı anlaşılıyor. Ses kaydı, GATA’nın, “kişinin sağlık durumuna göre değil, hukukî durumuna göre rapor verdiği” iddiasını gündeme getiriyor. Albay Demircan, hukukçularla görüşülmesini, buna göre istenirse taburcu, istenirse yatış kararı verilebileceğini söylüyor. Ortam dinlemesi sonucu elde edildiği anlaşılan kaydın bir bölümünde

435 *Taraf*, 2009, ‘Yandaş Yargı Tahliye Etmiş: Eruygur’un Eşi: 13. ve 14. Mahkeme Bizden’-manşet, 11 Şubat.

ise Eryugur'a hiçbir tedavinin uygulanmadığı anlatılıyor. Eryugur'a ait ne bir kan testi ne de film olduğunu belirten bir doktor, bunun Emekli Sandığı'na fatura edilirken sıkıntıya sebep olacağına, tedbir alınması gerektiğini vurguluyor.⁴³⁶

Zaman yazarı Hüseyin Gülerce, haberle ilgili değerlendirmesinde, davayı sonuçsuz bırakma çabasının her yolu deneyerek sürdüğünü belirterek, bunu yargı, medya ve TSK dâhil kurumların Ergenekon davadaki yerlerinin hâlâ anlaşılmasına bağladı:

ETÖ [Ergenekon Terör Örgütü] davası, perde gerisinde muazzam karşılıklı hamlelerle ilerliyor. Davayı sonuçsuz bırakmak isteyenler her yolu deniyorlar. Yargı, barolar, medya, Encümen-i Daniş, MİT, Emniyet ve Silahlı Kuvvetler bu davanın tam neresinde hâlâ anlaşılamiyor. GATA'nın üzerinde derin bir şüphe bulutu var. "Falan mahkeme bizden" deniyor. YARSAV, cepheye sürülmüş gibi. Devlet içinde fakat hukuk dışındaki yapıların sökülüp atılmasını engelleme adına, kurumlar içerisinde müthiş bir direnç var. Psikolojik savaşın bütün taktikleri deniyor.⁴³⁷

Mustafa Ünal da telefon konuşmasında geçen ifadeleri, "yargı üzerine düşürülen ağır bir gölge" olarak değerlendirdi:

Bayan Eryugur "12. ve 14. Mahkeme bizden" diyor. 12 No'lu Mahkeme Hurşit Tolon hakkında verdiği tahliye kararıyla dikkatleri üzerine çekti. Meğer birileri "bizden, bizden olmayan" diye mahkemeleri sınıflandırmış... İnsan sormadan edemiyor: İtirazlar bu sınıflandırmaya göre mi yapılıyor? "Bizden" dedikleri mahkemenin nöbetçi olduğu zaman dilimini kolluyor olmalılar. Ne yazık ki böyle bir algı oluştu. Yargıya bundan daha ağır gölge düşürülemez. İlginçtir, bayan Eryugur'un bu sözü hangi amaçla söylediği net olmasına rağmen bunu tevil etmek için uğraşanlara ne demeli? Oysa ne söylediği, niye söylediği çok net... Hiç sağa sola çekmeye gerek yok. Ergenekon davasının serencamını göstermesi açısından çok önemli bir itiraf.⁴³⁸

Taraf gazetesindeki yazısında Emekli Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Ahmet Gündel, raporu düzenleyen kurumun askeri hastane olması nedeniyle emir-komuta zinciri dışında hareket edemeyeceğine ve konuşmada adı geçen mahkemelerin kararları ve kişisel yaşamlarıyla böyle bir inancı oluşturduklarına dikkati çekerek kuşkularını şöyle dile getirdi:

Emir-komutanın dışında hareket edilemeyeceği nazara alındığında tutuklu emekli askerlerin GATA'ya sevklerinde ve oradan verilen raporlarda bilinçli davranıldığı sonucuna ulaşmak zor olmayacaktır... Bu nedenle Şener Eryugur'un eşinin konuşmasında geçen "12. ve 13. Ağır Ceza Mahkemeleri bizdenmiş" sözünün üzerinde hassasiyetle durmamız gerekiyor. Demek ki bu mahkemele-

436 *Zaman*, 2009, 'GATA'da Şaşırtan Diyaloglar'-manşet, 11 Şubat.

437 Gülerce, Hüseyin, 2009, 'Ergenekon'un Üstü Örtülebilir mi?', *Zaman*, 12 Şubat.

438 Ünal, Mustafa, 2009, 'Bir Fotoğraf ve Ergenekon'un Serencamı', *Zaman*, 13 Şubat.

rin hâkimleri daha önceki kararlarında ve kişisel yaşamlarında bazı çevrelerde bu inancı oluşturmuşlar. Hurşit Tolon'un bu konuşmada bahsi geçen mahkeme hâkimi tarafından, üstelik yargılama usulünde olmayan bir şekilde sanki beraat kararı veriyormuş gibi bir gerekçeyle ve bir kısım delilleri de tartışmak suretiyle tahliye kararı vermesi düşündürücüdür. Tahliye talebi bu mahkemenin nöbetçi olduğu güne mi denk getirilmiştir? Bunların doğru olabileceğini düşünmek istemiyoruz. Ancak ciddi kuşkuların ortaya çıktığı da bir gerçektir.⁴³⁹

Basın tarafından kamuoyuna duyurulan konuşmaların ortaya koyduğu bu vahim tabloyu, *Hürriyet* gazetesi, olayın yargının tarafsızlığına gölge düşürmesinden öte, konuşmaların "ortam dinlemesi" sonucu elde edilmesi noktasında ele alarak değerlendirdi. Konuşma bandının yayınlanmasıyla, tahliyeler üzerinde şaibe yaratılmasının amaçlandığı yorumları öne çıkıttı.

Ertuğrul Özkök, konuşmada adı geçen mahkemelerin töhmet altında bırakıldığını ve davada taraf oldukları izlenimi yaratıldığını belirttiikten sonra, konuşmayı yapan paşa eşinin sözlerini, "mahkeme bize adaletsiz davranıyor" demeye getiriyor" biçiminde yorumladı:

Emekli Orgeneral Hurşit Tolon tahliye ediliyor ve üç gün sonra, bu tahliyeyi halkın gözünde şaibeli hale getirecek bir bant yayınlanıyor... Şimdi geliyorum paşa eşinin ortam geyiğine. Ne diyor Ergenekon'la ilgili mahkemeler hakkında? "13'üncü Mahkeme onlardan, 12 ve 14 bizden..." Şimdi burada hangi mahkeme şaibe altında kalıyor? Tolon'un tahliyesine bozulanlar, "12 ve 14'üncü Mahkeme" cevabını veriyor. Ben olaya iki yanlı bakıyorum. Eğer "12 ve 14'üncü Mahkeme onlardansa" 13'üncü Mahkeme kimden oluyor? "Hukuktan, adaletten yana mı?" Ergenekon davasını bir tür militanlık haline getirenler böyle diyor. Ama paşa eşi de, "O mahkeme bize adaletsiz davranıyor" demeye getiriyor. İkisi de taraf. Hangisine inanacağız?... Bu sözler sadece 12 ve 14'üncü Mahkeme'yi değil, 13'ü de töhmet altında bırakıyor. Her üç mahkemenin de davada "taraf olduğu" izlenimi yaratıyor... Bu davayla ilgili mahkemelerin de, ne paşa eşlerinin, ne de militan gazetecilerin etkisinde kalmadan bağımsız bir şekilde görevlerini yapmaları gerekir.⁴⁴⁰

Yargının tarafsızlığını yitirmesiyle ilgili öne çıkan davalardan biri de 301 yargılamaları oldu. 301 yargılamalarında hakimlerin tarafsızlıklarını kaybedişlerine ilişkin en çarpıcı örneğe, Hrant Dink hakkında verilen mahkûmiyet kararının gerekçesinde rastlandı. Gerekçe, hükmü veren hâkimin tarafgirliğini ve ön yargılarını kararına yansıtıldığını gösteren önemli bir kanıt niteliğindedi.

Radikal gazetesinde yayımlanan yazısında Orhangazi Ertekin, hâkimin tarafsızlığını yitirşini şöyle değerlendirdi:

439 Gündel, Ahmet, 2009, 'Ergenekon'da Neler Oluyor', *Taraf*, 15 Şubat.

440 Özkök, Ertuğrul, 2009, 'Paşa Eşleri Ortamı', *Hürriyet*, 12 Şubat.

Bir savcının sanığa “Ermenioğlu Ermeni” diyerek kendince hakaret etmesine 12 Eylül yargılamalarından alışmıştık, bu kararda ise hâkim sanığına öyle bir hukuk dışı şüphe ile sesleniyor ve öyle bir üslup kullanıyor ki nasıl böyle mesafesiz bir dille yaklaşılabildiğine şaşmamak elde değil... Cevdet Paşa hâkimin “metin olma” niteliğinde ısrar etmişti. Ama bu kararı görse ne derdi acaba? Hâkimin sanıktan nefret etmesini nasıl karşılardı acaba? Peki, hükmün gerekçesinde yer alan şu millet tanımına ne demeli: “Öyle millet var ki: Kan dedin mi akla bu toprakların her santiminde bulunan ecdat kanı gelir. Bu toprağın her karesi kanla sulanmıştır... Oysa sanık bu kanın zehirli olduğunu ifade etmiştir. Bu Türk atalarına şehitlere, milleti meydana getiren değerlere saygısızlıktır...” Fakat bunlar bir düşünce dergisinde değil bir yargı kararında yer alıyor. Akıl alır gibi değil! Milleti hukuk ile değil de kan ile tanımlamak ve hele de bunu bir yargı kararıyla pekiştirmek bırakın millet ile ilgili ayırıcı bir tutum edinmiş olmayı toplumsal, kültürel ve etnik farklılıklar arasındaki eşitlik dengesini yeniden ve yeniden kendi yerine iade etmesi gereken bir yargıç için açıkca mesleki bir deformasyon anlamına gelir... Yargılama sürecini bir tarafa bırakın bizzat mahkeme hükmünün kendisi Hrant’ın, olması gerektiği gibi, kendi yargılanmasının yapıcı, kurucu ve etkili bir tarafı olmadığını, tam tersine basit bir nesne olarak, hiçbir zaman sesinin duyulamayacağı bir uğultunun tam ortasına nasıl fırlatılıverdiğini kanıtlıyor.⁴⁴¹

İlerleyen dönemde Ergenekon soruşturması sırasında ortaya çıkan belgeler ve kayıtlar, yargının tarafsızlığı konusundaki iddia ve kuşkuları doğrular nitelikteydi. Dink’in mahkumiyetine karar veren hakim, Ergenekon sanıklarıyla telefonda yaptığı görüşme içerikleri basına yansıdı.

Zaman gazetesi, gazeteci Zihni Çakır hakkında 301. maddeden verdiği mahkûmiyet kararının gerekçesinde Ergenekon lehine ifadeler kullanan aynı hakim, Ergenekon sanıklarıyla arasında geçen konuşmayı, “Ergenekon’u öven hâkimden Kerinçsiz’e: Bir emriniz var mı?” manşetiyle duyurdu. Hâkimle sanıklar arasındaki ilişkiyi “şok bağlantı” olarak niteleyen gazete, haberi şöyle aktardı:

“Ergenekon’un Çöküşü” isimli kitabı sebebiyle gazeteci-yazar Zihni Çakır’a 1 yıl 6 ay hapis cezası veren Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi Hâkimi Hakkı Yalçinkaya’nın Ergenekon sanıklarıyla şok bağlantıları ortaya çıktı. Çakır’a verilen cezanın gerekçeli kararında Ergenekon’u aklamaya yönelik ifadeler kullanan Yalçinkaya’nın, örgüt üyeliğinden yargılanan Kemal Kerinçsiz’le telefon görüşmeleri yaptığı belirlendi. Yalçinkaya, Kerinçsiz’e “abi” diye hitap ederken, Kerinçsiz de hâkime, “Hakkıcağım” diyor. Görüşmenin sonunda Yalçinkaya, “Bir emriniz var mı?” diye de soruyor... Kemal Kerinçsiz, Hrant Dink hakkında 301. madde kapsamında suç duyurusunda bulunmuş, her duruşma öncesi Şişli Adliyesi’nin önünde gösteri yapmıştı. Hâkim Yalçinkaya da, Hrant Dink’in yargılandığı 301 davasına bakan hâkimler arasında yer alıyordu. Dink’in öldürülmesinin ardından Yalçinkaya, Agos Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Arat Dink ve İmtiyaz

Sahibi Serkis Seropyan'ın 301. maddeden yargılandıkları davaya da baktı. Yalçinkaya, sanıkları birer yıl hapis cezasına çarptırılmış, bu davanın gerekçeli kararı da çok ses getirmişti. Yalçinkaya, gerekçeli kararda, Ermeni soykırımı iddialarının kabulünün Türkiye'yi sonu gelmez kavgalar ile terörün içine çekeceğini belirtmişti. Ergenekon terör örgütü yöneticisi olmaktan yargılanan Veli Küçük de davanın müdahillerindendi. Keriñsiz'le Hâkim Yalçinkaya'nın samimi konuşmaları kafaları karıştırırken Veli Küçük'ün de Şişli Adliyesi'ndeki bağlantıları sayesinde rahatladığı biliniyor. Küçük'le Keriñsiz'in iddianameye yansıyan telefon görüşmelerinde bu durum açıkça görülüyordu. Küçük, bir telefon görüşmesinde Keriñsiz'e, "Ben gittim o Şişli savcısına. Ya ordaki o çocuklar, savcılar tanıdıklarımış benim. Hepsi geldiler meldiler şey yaptılar, gerekli ifadeyi verdik. Bi netice çıktı mı? Bıktık şu Hrant Dink denen heriften yahu." diyordu. Bir başka görüşmede de, "Görüştüm Mecit de oradaydı, Mecit C. var, savcı. O gördü beni. Mecit aldı beni şey yaptı, öbür arkadaşımız o Naci Bey şeymiş duruşmadan çıkardılar falan. Söyledim verdim yani biraz da oturduk, sohbet ettik geldim ya." diyordu. Keriñsiz de, "Tamam zaten verecekleri yine bunlar da takipsizlik kararı verecekler. Başka ne olacak yani." karşılığını veriyordu. Yine bir görüşmede Keriñsiz, "E o takipsizlik kararı çıkar yani sorun yok onda, ama yine de baktıracam yani." diyerek Küçük'ü teskin ediyordu.⁴⁴²

442 *Zaman*, 2008, 'Ergenekon'u Öven Hâkimden Keriñsiz'e: Bir Emriniz Var mı?', 20 Kasım.

Hâkim (ve Savcı) Güvencesi

Hâkim ve savcılar, yürütme başta olmak üzere her türlü dışsal etki ve güce karşı koruyacak ve güvenceleri sağlayacak mekanizmaların varlığı yargı bağımsızlığının işlevselliğini arttıran önemli bir unsurdur. Bu mekanizmalardan biri olan hâkim ve (savcı) güvencesi, hâkim ve savcıların yargılama faaliyeti çerçevesinde kamu adına yetkilendirildikleri tasarruflarından dolayı baskıya uğramamaları, görevden alınmamaları, başka bir yere atanmamaları ve nakledilmemeleri güvencelerini içerir. Bunun tersine, hâkim ve savcılarının takdir haklarını ve vicdanlarına göre oluşturmaları gereken kararlarını etkilemeye ve baskıya dönük her türlü keyfi işlem ve tasarruflar, adaletin gerçekleşmesini engeller.

Kritik davalarda yaşanan gelişmeler hâkim ve savcılar üzerindeki baskı odaklarını ve kanallarını yeterince göstermiştir. Kimi davalarda açıktan yürüyen bu baskı süreci, hâkim ve savcılar için travmatik deneyimlere dönüşmüştür. Bu deneyimlere basının yaklaşımı ise kendi pozisyonuna göre farklılık göstermiştir. Basın, zaman zaman anlaşılabilir bir hal alan tutumunu, somut olguların ötesinde ele alarak, soruşturma ve davalardaki genel tutumu doğrultusunda açıklamıştır. Özellikle Şemdinli sürecinde güncel bir sorun haline gelen hakim (ve savcı) güvencesi konusunda basının, Şemdinli Savcısı Ferhat Sarıkaya'nın ihracıyla ilgili gelişmeler boyunca kötü bir sınav verdiği söylenebilir.

Türkiye deneyimi, hakim (ve savcı) güvencesinden ziyade yargılama faaliyeti üzerinde pek çok baskı unsurunun olduğunu göstermektedir. Hâkimlerin bağımsızlığını etkileyen faktörleri ve baskı odaklarını Ümit Kardaş, *Zaman* gazetesindeki söyleşisinde şu sözlerle açıkladı:

Bizde hâkimler kamuoyundan, siyasî gelişmelerden, gücün yaptığı hareketlerden, konuşmalardan çok etkilenirler. Türkiye travmalar yaşadı. 12 Eylül'de Diyarbakır'daydım. Yolda sabah işine gitmekte olan bir ağır ceza reisini hemen gözaltına alıp içeri attılar. Birçok hâkimin yerini değiştirdiler. Bazı hâkimlerin işine son verdiler. Bazı hâkimler, tahliye kararı verdiklerinde sıkıyönetim komutanı tarafından çağrılıp uyarıldılar. Yani zaten yaşanmış, öğrenilmiş bir travma var yargı üzerinde. Bizim yargımız devleti korur. Birkaçı vicdanının sesini dinleyip bir şey yapmaya kalksa onlar bastırılır zaten.⁴⁴³

443 Akman, Nuriye, Ümit Kardaş söyleşi, 2008, 'Ergenekon'un Şemdinli Gibi Olmasından Korkuyorum', *Zaman*, 20 Ekim.

SAVCI FERHAT SARIKAYA’NIN İHRACI

Şemdinli soruşturmasını yürüten Van Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya, hazırladığı iddianamede, dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt dâhil bazı komutanları suçlayıcı tanık beyanlarına yer vererek Büyükanıt’ın davanın sanıklarından Astsubay Ali Kaya için “Tanırım, iyi çocuktur” demesini “yargıyı etkilemeye teşebbüs” olarak değerlendirdi. Sarıkaya’nın komutanlarla ilgili dosyayı Genelkurmay Askeri Savcılığı’na göndermesiyle birlikte, yargının bağımsızlığı ve hâkim (ve savcı) güvencesi bakımından tarihi bir süreç de başlamış oldu. Ancak bu süreçte hiç kuskusuz asıl sınavı basın verdi.

Şemdinli iddianamesinin henüz mahkemece kabul edilmeden ve yasal süreç tamamlanmadan basına sızdırılması, iddianame içeriğinin kamuoyu tarafından öğrenilmesine, yargıyı etkileyen tüm faktörlerin devreye girmesine ve soruşturma savcısı üzerinde yoğun bir baskı oluşturulmasına neden oldu. Bu baskı odakları tarafından iddianameye, hukuki sürecin bir parçası olmanın dışında amaç ve işlevler yüklendi. Bu durum, hızla davanın esasından uzaklaşılmasına ve olayın aydınlatılması yönündeki başlangıçtaki irade, istek ve kararlılığın ortadan kalkmasına yol açtı.

Tepkilerin odak noktasını daha ziyade, ordunun üst düzey komutanlarına bir suç atfetmenin kabul edilemezliği oluşturdu. Ertuğrul Özkök’nün “pes yani” ifadesinden daha ağır duygularla dile getirmek istediği bu durum, Şemdinli olaylarının seyrinin değişmesinde en önemli faktördü kuşkusuz:

Ortada bir savcının iddianamesi değil, Türk Ordusu’na alenen karşı bazı muhbirlerin “ihbar mektuplarından” oluşan bir tefrika vardı... İnsanın içinden “Pes yani” anlamına gelecek çok daha ağır duygular geçiyor.⁴⁴⁴

Aynı noktayı CHP lideri Deniz Baykal, savcının Büyükanıt’a böyle bir suçlama yöneltme yetkisi olmadığını söyleyerek dile getirdi:

Soruyorum. Büyükanıt hakkında iddianame hazırlama yetkin var mı? Bilmiyor musun bunu? Dostlarına o iddianameyi Genelkurmay’a göndermeyi telkin et? Sen Altındağ denen adamın ifadesini alıyorsun sayfalarca yer ayırıyorsun? Çok açık ve net. Tamamen hukuki kaygılarla, gerçekleri ortaya çıkarma anlayışıyla yapılmış masum bir şey olduğunu düşünmek mümkün değildir.⁴⁴⁵

Hürriyet ve *Ortadoğu* gazeteleri iddianameyi, Yaşar Büyükanıt ve diğer üst düzey komutanlara yönelik suçlamalara yer vermesi nedeniyle tepkiyle karşılayarak eleştirilerini bu noktada yoğunlaştırdılar. Gelişmeyi, iktidar partisine “Yaşar Büyükanıt’ın Genelkurmay Başkanı olmasının engellenmesi” ve “ordunun yıpratılması” girişimi olarak değerlendirdiler:

444 Özkök, Ertuğrul, 2006, ‘İyi ki O Gün Yazmışım’, *Hürriyet*, 7 Mart.

445 Batur, Nur, 2006, ‘Başardık, Sivil Darbe Girişimini Durdurduk’, *Hürriyet*, 10 Mart.

Delil ve ihbar olarak ortaya konan ne kadar malzeme varsa, hepsinin altından PKK ile bağlantılar çıkmıştır. Bunun devlete karşı bir tezgâh olduğunu, aptallar ve hainler dışında herkes kabul ediyor. Şemdinli iddianamesi, PKK'nın jargonu ile hazırlanmış ve AKP'nin yarattığı siyasi atmosferle alakalı bir hukuk yolu kullanılarak gündemde yer edinmiştir. Şemdinli iddianamesinin temel amacının, Türk Ordusu'nun mücadele gücünü kırmak ve PKK ile mücadele etmiş komutanları kamuoyu önünde yıpratmaya çalışmak olduğu alenen görülmektedir. AKP, duruşu itibarıyla Şemdinli iddianamesinden bir rahatsızlık duymamıştır. İddianame ortaya çıktığı günlerde AKP'nin tüm yetkilileri, sadece eveleyip-gaveleyerek attıkları son derece basit hukuk nutukları ile aslında taraf oldukları noktayı göstermişlerdir...⁴⁴⁶

Hürriyet yazarı Mehmet Y. Yılmaz, Büyükanıt'ın savcı tarafından yargıyı etkilemek olarak değerlendirilen sözlerinin devamındaki açıklamanın göz ardı edilmesine ve aynı savcının Van 100. Yıl Üniversitesi Rektörü'nün uzun süre tutuklu kalmasına⁴⁴⁷ neden olmasına dikkati çekerek iddianameyi Genelkurmay Başkanlığı atamalarıyla ilişkilendirdi:

Şimdi de Van Savcısı'nın "yargıyı etkilemeye teşebbüs suçlaması" gündemde. Büyükanıt, Şemdinli olayına karışan astsubay hakkında "Tanırım, iyi çocuktur" dediği için yargıyı etkilemekle suçlanmaya çalışılıyor. Astsubay hakkında yaptığı "Suçlu mu değil mi, soruşturmaya bakmak lazım" açıklaması nedense unutulmuş görünüyor. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü'nün uzun süre tutuklu kalmasına neden olduğu için Türkiye gündemini uzun süre meşgul eden Van Savcısı üstelik bir de "hata" yapmış. Genelkurmay Başkanlığı'na göndermesi gereken soruşturma talebini Genelkurmay Askeri Savcılığı'na göndermiş. Sadece bu bile suçlamanın ne kadar alel usul yapıldığını gösteriyor. Belli ki sonuç alınmayacağı en baştan belli bir iddia bu noktalara taşınarak Orgeneral Büyükanıt'ın ismi üzerinde tartışmalar yaratılmaya çalışılıyor. Bütün bunların 5 ay sonraki atamalarda ne kadar etkili olabileceğini biraz sabrederek göreceğiz. Ama şunu söylemek istiyorum: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendi gelenekleri içinde yürüttüğü atama faaliyetlerine müdahale etmeye çalışmak bugüne kadar hiç kimseye yaramadı. Biliyorum ki bundan sonra da yaramayacak.⁴⁴⁸

Hürriyet yazarı Tufan Türeñç de yazısında, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü olayından sonra aynı savcının Şemdinli gibi kritik bir davaya görevlendirilmesini ve krize yol açabilecek bir suçlamayı iddianameye sokmaya nasıl cesaret edebildiğini sorguladı:

446 Çiçek, Yıldırım, 2006, 'Kokan Şemdinli İddianamesi', *Ortadoğu*, 23 Mart.

447 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın, 14 Ekim 2005 tarihinde, suç örgütü kurmak, ihaleye fesat karıştırmak, evrakta sahtecilik ve görevi kötüye kullanmak iddiasıyla tutuklanarak cezaevine konuldu. Davanın görüldüğü Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi, 29 Aralık 2005 tarihli duruşmada Aşkın'ın tahliyesine karar karar verdi. Aşkın, Van 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde tarihi eser kaçakçılığı suçundan yargılandığı davadan ise beraat etmişti. Ancak bu karar da Yargıtay 7. Ceza Dairesi tarafından 2009'da usulden bozulmuştu.

448 Yılmaz, Mehmet Y., 2006, 'Amaç Orgeneral Büyükanıt'ı Yıpratmak', *Hürriyet*, 6 Mart.

Daha önce Rektör için saçma sapan suçlamalarla dolu bir iddianame hazırlayan bu savcıya böylesine kritik bir görevi niye, kim tarafından ve ne amaçla verdi?” Durum bu kadar açık. Bir savcı ülkede büyük bir krize neden olabilecek bir suçlamayı, elinde ciddi bir tek kanıt olmadan iddianamesine sokmaya nasıl cesaret edebiliyor? Ferhat Sarıkaya iktidar gücünü arkasında hissetmeden böyle bir işe kalkışabilir mi? Çünkü yaptığı iş hem ahlaki, hem de hukuki değil. Kalkırsa bunun bir hukuk devletinde hesabı sorulmaz mı?

İddianamenin amacını sorgulayan bu eleştiriler bir süre sonra yerini, iddianame üzerinden Savcı'nın şahsına yönelik saldırılara bıraktı. Bu yönelim, dile getirilen görüş ve yorumların eleştiri sınırlarını aşması ve ölçsüz bir dil kullanılması nedeniyle başka bir noktaya kaydı. *Ortadoğu* gazetesi yazarları, savcının fotoğraflarına bakmanın, savcıyla ilgili çıkarımda bulunmak ve iddianamenin ardındaki bağlantıları görebilmek için yeterli olacağını iddia ederek suçlamalarını bu yöne taşdılar:

Savcı Ferhat Sarıkaya'nın gazetelerde yayınlanan fotoğraflarına baksanız bile, tipik bir bağlantı yakalayabilirsiniz. Savcı, PKK'nın gerekçelerine dayanarak iddianame hazırlıyor da biz tipinden, duruşundan hissiyatlarımızı konuşturuyoruz, çok mu? Savcının tarikat bağlantısı, AKP bağlantısı dillendiriliyor... Kürtçülerle olan bağlantısı da Şemdinli iddianamesinde gayet net görülüyor. O halde oynanan oyun, senaryo, figüranlar, sahne herşey birbirine uyumlu bir halde işlemektedir. PKK her yerde cirit atıp, devlete kafa tutarken, devletin savcısı, onlarla uğraşıp, iddianame hazırlayacağı yerde, Türk Ordusunu suçlayıcı iddianameler hazırlayarak tiyניותini göstermiştir. Şemdinli iddianamesi gündem olduğu gün, AKP'ye yakın gazeteler, "Savcının idealist" olduğuna dair manşetler atıyorlardı... Bu savcının ve onu destekleyenlerin hangi ideoloji ve düşüncesinin idealisti olduğunu şimdi daha iyi anlamış olduk.⁴⁴⁹

Aynı tutumu *Hürriyet* yazarları da sürdürdü. İddianameyi "ihbar iddianamesi"⁴⁵⁰ olarak tanımlayan gazetede, Savcı Sarıkaya ve hazırladığı iddianameyle ilgili kullanılan ifadeler, yargı bağımsızlığına saygının ve eleştiri sınırlarının oldukça uzatılmıştı. Bu konuda *Hürriyet* yazarları, özetle şu ifadeleri kullandılar:

Emin Çölaşan: Ferhat Sarıkaya isimli Van Cumhuriyet Savcısı... Bu beyefendi... Bay savcı... Beyefendinin gözünde suç kanıtıydı... Bay savcı iddianamesinde (sayfa 47 ve 48) Başbakan Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu ve Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ten övgüyle söz ediyor. Onlardan söz ederken isimlerinin başında "Sayın" sözcüğünü kullanıyor. Fakat bunların hemen altında sıra Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri ile Yaşar Büyükanıt'a geldiğinde, bu "Sayın" sözcüğü savcı bey tarafından her nedense kaldırılıyor!⁴⁵¹

449 Çiçek, Yıldırım, 2006, 'Kokan Şemdinli İddianamesi', *Ortadoğu*, 23 Mart.

450 *Hürriyet*, 2006, 'İhbar İddianamesi', 6 Mart.

451 *Hürriyet*, 2006, 'TSK Üzerinde Oynanan Oyun', 7 Mart.

Oktay Ekşi: Van'daki şöhretli Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya'nın...⁴⁵²

Emin Çölaşan: Dahası var. İddianamede yer alan bu değerlendirme ve yorum bölümü -çok ilginçtir!- Fethullah Gülen'in geçmişte yazdıklarıyla bire bir örtüşüyor. İnanılmaz bir uyum! Hayret verici bir durum!⁴⁵³

Tufan Türeñç: Van savcısı, iddianamesinde Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt'ın temel haklarına saygı göstermedi. Somut bilgilere dayanmayan, iftiraldan oluşan ifadeleri ciddiye alıp Büyükanıt'ı çete kurmakla suçladı. Büyükanıt'ın sözlerinin işine gelen bölümünü alıp yargıya müdahale ettiğini iddia etti. Bu anlayışıyla ve yaklaşımıyla hazırladığı iddianamede hukuk ilke ve kurallarını çiğnedi... Ve "Toplum rahatsız eden bu konunun sürüncemede kalmadan, kişileri, kurumları yıpratmasına izin vermeden, bir an önce çözülmesini istiyoruz"⁴⁵⁴

Hukukçular Birliği: "Savcı şaşırma / Sabrımızı taşıрма.", "Büyükanıt Paşamız / Sahip çıkarız."⁴⁵⁵

Basının kullandığı bu dil, Şemdinli soruşturmasını destekleyen gazete ve yazarlar tarafından tepkiyle karşılandı. Savcıyı ve iddianameyi eleştirenler tarafından iktidar yanlısı olmakla suçlanan söz konusu gazete ve yazarlar, eleştiri sınırının çoktan aşıldığına vurgu yaptılar.

Savcı Sarıkaya'nın hazırladığı iddianamenin arka planında ideolojik nedenler bulunduğu, hatta bunda bir kısım gazetelerin etkisinin sezildiği imalarının dile getirilmesi ve Savcı'nın özel yaşamına ve kişilik haklarına yönelik iddialara *Zaman* yazarlarının tepkisi gecikmedi:

Böyle kritik dönemlerde gazeteciler ve köşe yazarları itidalin, sağduyunun adresi olmalıdır. Sadece devlete, askere karşı değil; meslektaşlarına karşı da daha duyarlı ve insafli davranmalıdır. Mesela dünkü Sabah'ta Fatih Altaylı'yı okuyunca donup kaldım. "İddianamede öyle bir hava var ki, sanki Zaman Gazetesi'nin arşivi taranmış, orada gündeme getirilmiş çeşitli "söylentiler" iddianameye alınmış gibi." diyor Altaylı. Arşivimizi tarattım, mesele hiç de öyle değil. Her zamanki gibi Zaman, olabildiğince dikkatli, olabildiğince titiz. Sınıırım Altaylı'ya yanlış bilgiler veriliyor... Konu ağız dalaşına feda edilmeyecek kadar önemlidir ve titizlik gerektirir. Sivil-asker ilişkileri Türkiye'nin en hassas meselelerindedir. Bu konuda yazılanlar hem doğruyu yansıtmalı, hem üslup-taki nezaket korunmalı... Böyle günlerde medya yöneticilerinin sorumluluğu artar. Çünkü "dedikodu üzerine iddianame" ne kadar yanlışsa, dedikodu üzerine haber-yorum yapmak da o kadar yanlıştır.⁴⁵⁶

452 Ekşi, Oktay, 2006, 'Samimi İseniz Çözüm Basit', *Hürriyet*, 8 Mart.

453 Çölaşan, Emin, 2006, 'Böylesi Görülmedi', *Hürriyet*, 9 Mart.

454 *Hürriyet*, 2006, 'Sorular, Sorunlar Derken Atılan Taş Hala Kuyuda', 10 Mart.

455 Hakan, Ahmet, 2006, 'Türk Ordusunu Destek Eyleminin İçine Düşüm', *Hürriyet*, 10 Mart.

456 Dumanlı, Ekrem, 2006, 'Şemdinli İddianamesi ve İtidal Ölçüsü', *Zaman*, 8 Mart.

Zaman gazetesindeki yazısında Murat Yılmaz, örneklediği suçlamalardan hareketle, savcıya yönelik eleştiri sınırlarını aşan bir kampanya yürütüldüğünü, bunun savcılarını yıldırım dışındaki bir amacının olmayacağını belirtti:

Basın, savcı hakkında bir süre avı, bir cadı avı başlattı. Fakat basın burada da bildiğini zannettiğinden farklı bir insan tipiyle karşılaştı: Savcının eşi türbanlı değildi, savcı ideolojik bir gruba veya dinî bir gruba mensup değildi, üstelik okey bile oynuyordu... Basın yine önyargısını teyit etmek için savcının kayınpederine, kayınbiraderine ilişkin asparagaslara başvurmayı ihmal etmedi. Mamafih basın giderek ilk günlerdeki çıkışının yaratacağı yıpranmayı fark etmektedir... Yarın öbür gün bu tür hadiseler karşısında savcılarını yıldırım dışındaki bir amaca hizmet etmeyecek bu kampanyaların hükmünün bittiğini kısa sürede göreceğiz. Elbette savcı da eleştiriden azade değildir, tıpkı Kara Kuvvetleri Komutanı olmadığı gibi... Lakin ortada eleştiri sınırlarını aşan bir kampanya görülüyor.⁴⁵⁷

Aynı gazeteden, Bülent Korucu da, bazı gazetecilerin savcının mürteci olduğu gibi kanıtlayamayacakları suçlamalarda bulunduğunu, ancak bu çabanın sonuçsuz kaldığını belirtti:

Ruhat Mengi gibi birkaç yazar savcı ile ilgili ispatlayamayacakları imalarda bulunmaya devam ediyorlar. Savcının ne yiyip içtiği, okey oynadığına, hangi kasap ve marketten alışveriş yaptığına varıncaya kadar hayatı didik didik edildi. En küçük bir iz bulunamamasına rağmen dayanaksız imalar devam ediyor. Savcının değerlendirme bölümünde söyledikleri Gülen'in geçmişte yazdıklarıyla birebir örtüşüyormuş... Yazar ve yöneticiler gariban muhabirlerin yakasını bırakın artık. Çocuklar savcının mürteci olduğuna dair ipucu bulabilmek için kendilerini paraladılar. Nafile buradan size eklemek yok.⁴⁵⁸

Hüseyin Gülerce ise, savcının acımasızca taşlandığını belirterek, bu konuda gazetecilerin sorumluluklarına vurgu yaptı:

Savcı, recm cezasına çarptırıldı. Öylesine acımasız taşlandı ki, doğduğu evin fotoğrafını bile yayınladılar. "Az konuşur, espri sevmez, okey oynar, eşinin başı açık, bir erkek, bir kız çocuk sahibi, tarikatçı değil milliyetçi" diye yazdılar... Yazımızı, *Hürriyet* Gazetesi başyazarı, mesleğimizin duayeni Sayın Oktay Ekşi'nin dünkü uyarıları ile bitirelim: "İyi bir öğrencinin yargıç veya savcı olabilmesi için onun bu görevlere uygun kişiliğe sahip olması da istenmelidir. Örneğin dürüst bir insan mı, zevk ve sefa eğilimi baskın biri mi, ruhî ve aklî dengesi sağlam biri mi, sentez yapmaya muktedir biri mi, araştırılmalıdır." Çok doğru. Hemen her kamu görevlisi için geçerli. Bizim mesleğimiz için de geçerli değil mi? Hatta yazarlar, gazeteciler, yayın yönetmenleri ve editörler için ayrıca, "tetikçilik yapar mı, paragöz mü, yalancı mı, gerçekten demokrat mı, yoksa darbe goygoycusu mu, yüksek transfer ücretleri ile patronunu satar mı, meslektaşlarını satar mı, generallerin talimatıyla manşet atar mı, bunlara da bakmak gerekmez mi?"⁴⁵⁹

457 Yılmaz, Murat, 2006, 'Şemdinli Krizinde Sınıfta Kalanlar-2', *Zaman*, 10 Mart.

458 Korucu, Bülent, 2006, 'Eyvah Savcı Mürteci Çıkmadı', *Zaman*, 10 Mart.

459 Gülerce, Hüseyin, 2006, 'Lütfen Ayıp Oluyor', *Hürriyet*, 10 Mart.

Savcının kişiliğinin ve özel yaşamının da didiklendiği bu tartışma ve yayınlar, basının Şemdinli soruşturmasına gösterdiği dikkat ve ilginin kaymasına, tartışmaların soruşturmadan uzaklaşmasına ve ‘silahların gölgesindeki yargı’ imajının derinleşmesine neden oldu. Yıldırım Türker, *Radikal*’deki köşesinde, Büyükanıt tartışmasıyla Şemdinli’deki çeteleşmenin hükmünün kalmadığını, paşaya dokunmakla yaratılan kıyamet havasının, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki hassasiyetten öte başka şeyleri örtbas etme çabası olduğunu belirtti:

Yaşar Büyükanıt’ın adının Şemdinli iddianamesinde geçiyor olmasıyla birlikte ne orada yaşananların, ne Susurluk ikizi çeteleşmelerin en ufak bir hükmü kaldı. Medya görev başına yapıp “küstah ve cüretkâr” savcının tiynetini, ifadesine başvurduğu işadaminin yalanlarını ve zamanında çevirmiş olduğu dolapları bir bir ilan etmeye başladı. Çünkü korkunç bir günah işlenmiş, memleketi yerle bir edecek bir bombanın pimi çekilmişti. Paşamıza dokundurtmayacağımızı kabarmış hançeremizle haykırmak zorundaydık... Şunu belirtmek zorundayız ki Van Cumhuriyet Savcısı’nın hazırladığı iddianamenin yarattığı kıyamet havasının, bu toplumun adalet duygusunun gelişmişliği, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki hassasiyeti ile en ufak bir ilgisi yoktur. Hele askeri mevzularda rüştnü ispat edememiş basınımızın gürültülü kampanyası da bir şeyleri örtbas etme gayretinde.⁴⁶⁰

Murat Belge ise medyadaki tutumu ve gelişmelerin iddianamedeki diğer ciddi suçlamaları yok sayma tehlikesini, yargıyı etkileme yollarını, savcının yazdığı bir iddianame nedeniyle suçlanışını ve iddianamedeki diğer suçlamaların yok sayılmasını, iki ayrı yazısında şöyle sorguladı:

Bir iddianame karşısında, yalnız Genelkurmay Başkanı’nın değil, onu fersah fersah aşacak biçimde, pek çok sivri bürokratın, hukuk adamının ve neredeyse bütün bir medyanın çıkardığı “ses” yargının bir girişimini önlemek üzere şimdiye kadar çıkarılmamış ölçülerde bir “ses” değilse, evet, değilse, nedir? Yargı başka türlü nasıl etkilenir?⁴⁶¹ Savcının incelenmesi, sorgulanması, yargılanmasını talep etme noktalarına kadar geliyor. Bu ülkede hangi savcı, yazdığı bir iddianameden ötürü böyle etkili bir suçlamayla karşılaşmış? [...] Öte yandan, bütün olayın çıkış noktası, Şemdinli’de olan olay, herhangi bir iddianamede olabileceği ve olması gerektiği kadar titizlikle incelenmiş. Peki, öteki bölümleri var diye, işin bu kısmını da geçersiz ilan edecek miyiz şimdi? Savcı, dava, iddianame, ne varsa silip atacak mıyız?⁴⁶²

Basında bu tartışmalar yaşanırken gelişmelerin odağındaki isim Yaşar Büyükanıt, iddianamedeki suçlamayla ilgili görüşlerini *Hürriyet*’e açıkladı. Büyükanıt’ın açıklamasında geçen “Yargılanmaktan gurur duyarım: Dağlarda çarpıştık mahkemede

460 Türker, Yıldırım, 2006, ‘Paşama Dokunma’, *Radikal*, 13 Mart.

461 Belge, Murat, 2006, ‘Yargıyı Etkileme Yolları’, *Radikal*, 17 Mart.

462 Belge, Murat, 2006, ‘İddianameden Mahkûm Olan Savcı’, *Radikal*, 24 Mart.

savunuruz” sözlerini *Hürriyet* manşetten verdi. Büyükanıt açıklamasında, “Madem öyle yargılasınlar. Ben bu nedenden dolayı yargılanmaktan gurur duyarım. Üstelik çıkar o mahkemede avukatlığımı bizzat kendim yaparım. Çünkü bu benim için bir gururdur. Biz bu yola hayatımızı koyduk. Neye mi? Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığına. Bugüne kadar bu dava uğruna dağlarda çarpıştık. Mahkeme kürsüsünde de fikirlerimizi söyleriz” dedi.⁴⁶³

Radikal, “Savcı iddianamesini kendi eliyle çürüttü: Dava yok ama telaş çok” manşetiyle aktardığı haberinde, mahkemece onaylanmadan basına yansıyan iddianamenin içeriğinden öte, iddianamenin gizliliğini sağlayamadığı için savcıyı eleştirerek, büyük iddiaların yer aldığı soruşturmada dava sürecinin tehlikeye girdiğine dikkati çekti.⁴⁶⁴ *Hürriyet* ise “Maksat aşıldı” başlıklı haberinde Şemdinli iddianamesinde Büyükanıt’ı suçlayan ifadelerin ve kullanılan üslubun askeri rahatsız ettiğini belirtirken, Genelkurmay’ın Savcı Sarıkaya hakkında “görevinin sınırlarını aştığı” gerekçesiyle Adalet Bakanlığı’na şikâyeti ve hukuki yollara başvurmayı değerlendirdiğini duyurdu.⁴⁶⁵ Bu haberden bir gün sonra, Genelkurmay karargâhında yapılan komutanlar toplantısının haberi ve aralarında iddianamenin maksadını aştığına dair görüşlerin de yer aldığı dört mesajı içeren haber yine manşette çekildi. Haberde, resmi bir açıklamaya dayanmamakla beraber, komutanların iddianamenin geri çevrilmesini bekledikleri ve krizin böylece aşılabileceğinin öne sürülmesi ise hayli ilginçti:

Genelkurmay Karargâhı’nda dün sabah “acil gündem”le bir araya gelen komutanlar, Van Cumhuriyet Savcısı’nın, Orgeneral Büyükanıt hakkındaki iddiaları ele aldı. Komutanlar, “Bu hukuki değil, siyasi bir saldırdır. Buna asker değil hükümet cevap vermelidir” görüşünde birleşti. Orgeneral Özkök Başbakanlığa giderek Başbakan Tayyip Erdoğan’la 1 saat 10 dakika süren görüşmeyi yaptı ve sözlü olarak şu dört maddeyi ve beklentilerini iletti. Kara Kuvvetleri Komutanı’nın yargıyı baskı altına almak istemesi söz konusu değildir. Van Savcısı’nın iddianamesi maksadını aşmıştır. İddianame hukuki dayanaktan yoksundur. Komutan ve bölgede görev yapan subaylar tek bir tanığın iddialarıyla suçlanmaktadır. Bu iddianame Türk Silahlı Kuvvetleri’ne bir saldırdır. Hukuki hiç bir temeli olmayan isimsiz ihbar mektuplarına dayanmaktadır. Sorunu çözme görevi de hükümete aittir. Türk Silahlı Kuvvetleri’ne (TSK) yönelik suçlamalara en kısa sürede cevap verilmelidir... Komutanlar, mahkemenin “hukuki dayanaktan yoksun” olan iddianameyi geri çevirmesini bekliyorlar. Böylece, kriz aşılmış olacak.⁴⁶⁶

Genelkurmay’ın hamlelerini bir adım önden verme niteliği taşıyan bu haberler aslında, iddianame ile ilgili gelişmelerin sonraki aşamasına dair ipuçları veriyordu.

463 *Hürriyet*, 2006, ‘Yargılanmaktan Gurur Duyarım: Dağlarda Çarpıştık Mahkemede Savunuruz’-manşet, 6 Mart.

464 *Radikal*, 2006, ‘Savcı İddianamesini Kendi Eliyle Çürüttü: Dava Yok Ama Telaş Çok’, -manşet, 7 Mart.

465 *Hürriyet*, 2006, ‘Maksat Aşıldı’, 6 Mart.

466 *Hürriyet*, 2006, ‘Git Yüzüne Söyle: ‘Rahatsız’ Dedi’-manşet, 7 Mart.

Nitekim, haberde, Genelkurmay Başkanlığı'nın yargıya müdahale görüntüsü yaratmamak için, Adalet Bakanlığı'nın kendiliğinden Sarıkaya hakkında soruşturma açmasını beklediği, bu nedenle savcıya yönelik şikâyet dilekçesi gönderme-yebileceklerinin belirtilmesi ve resmen soruşturma açma yetkisinin Adalet Bakanı Cemil Çiçek'te olduğuna işaret edilmesi bir başka ilginçlikti:

Gelişmeleri izleyen Genelkurmay ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın da Savcı Sarıkaya'yı, Adalet Bakanlığı'na şikâyet etmeye hazırladıkları belirlendi. Genelkurmay'ın şikâyetinde, "Büyükanıt'la ilgili iddiaların, mesnetsiz ve mak-sadı aştığı, Savcı'nın görev ve yetkisini kötüye kullanıp, görevinin sınırlarını aştığının" belirtileceği öğrenildi. Jandarma'nın şikâyetinde ise JİTEM ve JİT'e yönelik ifadelerle, savcının görevinin sınırlarını aştığı vurgulanacağı belirlendi. Askerlerin, bakanlığa savcıyı şikâyet etmek için Büyükanıt'la ilgili suç duyuru-sunun Genelkurmay'a ulaşmasını bekledikleri öğrenildi. Ancak, Bakanlığın resen soruşturma açması halinde, "Yargıya müdahale" görüntüsü vermek iste-meyen asker kanadının şikâyet dilekçesi göndermeyebileceğine de dikkat çekildi. HSYK dün yaptığı özel toplantıda, Şemdinli iddianamesi ve Büyükanıt'a suç duyurusu yapılmasından sonra yaşanan gelişmeleri değerlendirdi. Önce Başkanvekili Altunkaynak daha sonra da Kurul olarak, Bakan Çiçek'i ziyaret ettiler. Kurul üyeleri, Adalet Bakanı Cemil Çiçek'e, "Savcı görev sınırını aştı, yargı yıpranıyor, soruşturma açın" dediler. Resen soruşturma açma yetkisi Anayasa'ya göre HSYK'nın da başkanı olan Çiçek'e ait bulunuyor. Bakan Çiçek de, yaşananlardan duyduğu üzüntüyü dile getirdi.⁴⁶⁷

Bu haberlerin ardından, ilerleyen günlerde gelişmelerin aynen haberde aktarıldığı gibi gerçekleşmesi şaşırtıcı olmadı. Gündem Genelkurmay'dan gelen tepkiler temelinde oluştu. *Hürriyet*, beklenen görüşme olarak belirttiği Genelkurmay Başkanı'nın Cumhurbaşkanı'yla görüşmesini de "Başkomutan'a çıktı: Başkomutan'la 1 saat" manşetiyle verdi.⁴⁶⁸ Orgeneral Büyükanıt ile ilgili suçlama-lara dayanak olan Meclis Araştırma Komisyonu tutanaklarının, Komisyon'un AK Partili başkanı Musa Sivacıoğlu tarafından gönderildiği haberi de "Başkan sızdır-mış: Ben gönderdim" başlığıyla manşetteki yerini aldı.⁴⁶⁹

Gelişmelere siyasi partilerden gelen tepkiler de basında geniş yankı buldu. CHP, MHP, ANAP gibi muhalefet partileri genel olarak, *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazetele-riyle paralel bir çizgide ele alarak, Şemdinli iddianamesini, "Hükümetin bir takım ayak oyunları ile TSK'nin iç işleyişine müdahale etmek istemesi" olarak değeren-dirdiler. Savcıyı, iddialarını ispat etmeye davet eden MHP, iddiaları basına sızdır-manın ardında başka niyetler olduğunu ileri sürdü ve Savcının eyleminin arka-sında iktidarın olduğunu vurguladı.⁴⁷⁰ Anavatan Partisi Genel Başkanı Erkan

467 *Hürriyet*, 2006, 'HSYK Savcıya Soruşturma Açılmasını İstiyor', 8 Mart.

468 *Hürriyet*, 2006, 'Başkomutan'a Çıktı: Başkomutan'la 1 Saat'-manşet, 8 Mart.

469 *Hürriyet*, 2006, 'Başkan Sızdırmış: Ben Gönderdim'-manşet, 9 Mart.

470 *Hürriyet*, 2006, 'İktidar TSK'ya Müdahale Etmek İstiyor', 7 Mart.

Mumcu, Büyükankit'in cevabından memnun olduğunu, herkesin eşit olduğuna dair inancı pekiştiren bu tutumu dolayısıyla kendisini kutladığını açıkladı.⁴⁷¹ Muhalefet partileri içinde CHP'nin tutumu yine belirleyici bir unsur olarak öne çıktı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, iddianameyi TSK'ye karşı, yargının alet olduğu bir "darbe girişimi" olarak niteledi.

Silahlı Kuvvetler'e karşı bir darbe girişimi söz konusudur. Asıl üzüntü verici olan, bu darbe girişimine yargının da alet edilmiş olmasıdır. Yargı gerçek işlevini ciddi ölçüde kaybetmiş gözüküyor. Yargının çok sakıncalı amaçlar için alet edildiğine tanık oluyoruz... Yargıya ve YÖK'e, Milli Eğitim'e müdahale edilmiştir. Ve şimdi de müdahale edilmek istenen Türk Silahlı Kuvvetleri'dir. Olay hukuki değil siyasi bir niteliğe bürünmüştür. Van Savcısı'nı Van Yüzüncü Yıl Üniversite Rektörü Prof. Dr. Yücel Aşkın'la ilgili dava sürecinde incelemiştik. Sayın Rektör'ün davası kapsamında hazırlanan iddianame ciddiyetten uzak bir metindi. Aynı savcı, Orgeneral Yaşar Büyükankit hakkında da hukuki değeri ciddi şekilde tartışılmaya hazır bir iddianame hazırlıyor. Türkiye'nin en temel kurumlarını sallamaya çalışıyorlar... Olay rejim meselesi haline gelmiştir.⁴⁷²

Baykal'ın açıklamalarının Genelkurmay üzerindeki yankısı *Radikal* yazarı Murat Yetkin tarafından "Akşam saatlerinde konuştuğumuz bir general, 'Bu iddianamenin 1984'ten bu yana PKK ile sürdürdüğümüz mücadele ile adeta bir hesaplaşma düşüncesiyle yazıldığı kaygısını taşıyoruz. İşin acısı, bu darbenin yargı tarafından bir cumhuriyet başsavcısı eliyle gelmiş olması' diyordu" şeklinde aktarıldı.⁴⁷³

Baykal'ın açıklamasının yankısı, basın bir bölümü tarafından, tansiyonu yükseltmek ve bu vesileyle hükümetle ordu arasında kriz yaratmak olarak değerlendirildi:

Meselenin bu yönü hakkında Büyükankit da ordu da sağduyulu davranarak kamuoyunda takdir toplarken, bir kısım basının ve bilhassa Deniz Baykal'ın "kriz var, darbe var" diye sert açıklamalarla tansiyonu yükseltmeleri dikkat çekici. Bu kesim, meseleyi iddianamenin ötesine taşıyarak ordu ile hükümet arasında bir problemmiş gibi takdim etmek için ellerinden geleni yaptılar. Hükümetin meseleye heyecan göstermeden, sakin, orduya ve yargıya beraber sahip çıkarak yaklaşması tansiyonu düşürdü. Bu yüzden de tartışılan Şemdinli değil, Türkiye'nin rejim ve beka meselesidir... Bugün Türkiye'nin en önemli meselesi, basının ve muhalefetin normalleşme sürecine intibak edememesidir. İddianameyle yaşanan kriz, normalleşen Türkiye'ye intibak edemeyenlerin krizidir.⁴⁷⁴

Bu açıklamanın devamındaki sürecin derin devlet yargılamalarında gözlenen iktidar-muhalefet kutuplaşmasının başlangıcı olduğu söylenebilir. Nitekim, Deniz Baykal'ın açıklamasına yanıt veren Başbakan Erdoğan, medyada yer alan haber

471 *Hürriyet*, 2006, 'Büyükankit TSK'ya ve Hukuka Güveni Arttırdı', 7 Mart.

472 *Hürriyet*, 2006, 'Askere Darbe Girişimi Var', 7 Mart; *Radikal*, 2006, 'Bu, Darbe Girişimi', 7 Mart.

473 Yetkin, Murat, 2006, 'Asker Kızgın, Muhalefet Tepkili, Hükümet Tam Siper', *Radikal*, 7 Mart.

474 Yılmaz, Murat, 2006, 'Şemdinli Krizinde Sınıfta Kalanlar-1', *Zaman*, 9 Mart.

ve yorumların hükümetle yargıyı karşı karşıya getirme çabası olduğunu belirttikten sonra “TSK’ya karşı darbe tertip etmek kimin haddine düşmüş?... Yargının böyle bir hezeyana bulaştırılması ise gerçekten çok daha vahimdir. Her kurumun yedeği olabilir ama ordunun ve yargının yedeği yoktur. TSK’ya dönük yıpratma faaliyetlerine de yargıyı zaafa uğratma gayretlerine de tüm siyasi irademizle karşı çıkarız...” diyerek kendilerine yöneltilen iddiaları yalanladı.⁴⁷⁵

CHP liderinin Şemdinli iddianamesiyle ilgili takındığı tutuma bazı yazarlarca tepki gösterildi. Hürriyet yazarı Hadi Uluengin, konuyla ilgili yorumunda, CHP liderinin aynı hassasiyeti neden TCK 301 yargılamalarında göstermediğini sorguladı:

Diğer savcılar Ermeni konferansı; Orhan Pamuk; bir dizi yazar; Hrant Dink vs. hakkında “suç” duyurusunda bulunup dava açtığında, CHP önderi neden hiç “demokrasiye darbe girişimi yapılıyor” demedi? Niçin “hukukun üstünlüğü” teranesiyle yetindi?...Gerekmezdi ve her ne kadar Baykal’ın yukarıdaki “adli suçlamalar” (!) karşısında demokrasiyi sahiplenmemesi etik açıdan büyük bir zaaf oluştursa dahi, muhalefet liderinin buralarda “komplo” keşfetmemesi son derece doğal bir tutum oluşturdu. Zira, söz konusu davalarda ne kumpas, ne danışıklı dövüş, ne de emir vardı. Olmadı. Tıpkı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt hakkındaki “iddianame”nin (!) arkasında da bir “komplo”nun ve “darbe girişimi” olmadığı gibi! Nasıl ki Büyükanıt’a veya Van’daki diğer vukuat Yücel’e ilişkin “soruşturmalar” (!) kimse tarafından dayatılmadı; belki “zıt kutupta” algılandılar dahi, Konferans, Pamuk, yazarlar, Dink, vs. davaları da “görünmez bir el” tarafından empoze edilmedi. Çünkü bunların tümü birden, bizzat Türkiye’deki o “adli sistem”den kaynaklanıyor. Düşünün ki, bu ülkede bir Anayasa Mahkemesi Başkanı “sıkıysa” diye etrafı susta durdurmuş; bir Yargıtay Başsavcısı “kan içiciler” diye iddianame yazmış ve en önemlisi de, bırakın hazretlerin evrensel hukuk devleti hizasına çekilmelerini, bunlar baş tâci edilmişlerdir... Ne iktidara, ne orduya karşı komplo, ebedi “darbe girişimi” hukuka karşı yapılıyor.⁴⁷⁶

Öte yandan, basında birçok köşe yazarı, üst düzey komutanlara yönelik iddiaları ve iddianameyi saçma bulan kesimleri eleştirerek, sıradan insanlar için aynı hassasiyeti göstermediklerine dikkati çekti. Türkiye yargı pratiğinde “olağan” sayılabilecek bir iddianamenin, “ülkenin hassas dengelerine dokunduğu”nda neden sorun haline getirildiğini ve krize dönüştüğünü sorgulayan yazılar kaleme aldılar.

Bu kapsamda, Cüneyt Ülsever, normal bir vatandaşın saçma sapan iddialarla suçlanabilirken, bir komutanın “zırva” bir iddianamenin dahi parçası olamamasını, ülkenin hassas dengelerine dokunulmasına bağladı:

475 Hürriyet, 2006, ‘Askere Karşı Darbe Kimin Haddine Düşmüş’, 8 Mart.

476 Uluengin, Hadi, 2006, ‘Kime Darbe’, Hürriyet, 8 Mart.

İki-üç gündür anlıyoruz ki; gazeteciler, yazarlar, akademisyenler, işadamları ve tabii ki “normal yurdum insanları” savcılarının istedikleri iddianamelerde, arzu ettikleri kadar saçma sapan iddialar ile suçlanabilirler ama bir komutan “zırva” bir iddianamenin dahi parçası olamaz. Ben “zırva”ya muhatap olma konusunda bile eşitlenmeye çoktan razı idim ama görüyorum ki bu kadar basit bir arzu bile hâlâ çok uzakta bir hayal! Peki, “basit bir mantıkla” hazırlanan iddianame neden bu kadar gürültü kopardı? Neden “bu savcı sağlamamış” deyip, iddianameyi bir kenara atmadık! Böyle yapamadık, zira iddianame ülkenin çok ama çok hassas dengelerine dokunuyor da ondan! Seçilmişler ile atanmışlar cumhuriyetin 80 küsur, demokrasinin 50 küsur yılında bir arada ve uyum içinde çalışmayı benimseyemiyorlar!... Şemdinli iddianamesi ülkenin bam teline bu noktada basmıştır! Turnosol kâğıdı ise “Terörle Mücadele Yasası”dır!⁴⁷⁷

Zaman yazarı Ahmet Turan Alkan da, yargının tarafsız bir güç olmasından hareketle, komutan da olsa her vatandaşın yargının dışında olamayacağını vurguladı:

“Tabii hâkim” prensibinden hareketle Türkiye’de bir ilin başsavcısı, bir kuvvet komutanı aleyhine iddianame kaleme aldı ve ortalık karıştı. Teorik açıdan her şey olağan; kuvvet komutanı da olsa her vatandaş yargı dairesinin dışında değildir ve yargı hükümetlerden bağımsız işleyen tarafsız bir güçtür...⁴⁷⁸

Mehmet Y. Yılmaz, savcının hazırladığı iddianamenin şaşkınlıkla karşılanmasına anlam veremediğini belirttiği yorumunda, siyasi dava iddianamelerinin salt gazete haberlerinden ve dedikodulardan oluştuğuna dikkati çekerek, benzer dava süreçlerinde güçlü ve tanınmış olanlarla olmayanlar arasındaki eşitsizliği sorguladı:

Savcı Bey’e yönelik en temel eleştiri “dedikoduları” ve “ihbar mektuplarını” hiçbir araştırmaya gerek duymaksızın iddianamesine almış olması. Bu konuda yazılıp çizilenlere bakıyorum ve birçok kişinin sanki böyle bir durumla ilk kez karşılaşmış gibi şaşırması bir anlam veremiyorum. Özellikle siyasi yönü de olan birçok davada yazılan iddianamelerin salt gazete haberlerinden ve dedikodulardan ibaret olduğunu ne çabuk unutmuşuz! Sorun sanıyorum ki en temelinde adli soruşturma süreçlerimizin iyi işlemediği. Geçmişte çok işe yarayan “zorla konuşurma ve itiraf ettirme” yöntemleri de artık kolayca kullanılamaz hale geldiği için savcılar ellerinde ne varsa artık onlarla dava açmaktan başka yol bulamıyorlar. Biliyorum ki söz konusu kişi Orgeneral Büyükanit olmasaydı da sıradan vatandaş Mehmet Efendi olsaydı şu anda yargılama süreci yürüyor olacaktı. Belki de tutuklu olarak! Van Savcısı hakkındaki inceleme sürerken kendimize bunu da soralım: Orgeneral Büyükanit kadar güçlü ve tanınmış olmayanlar ne yapacak?⁴⁷⁹

Etyen Mahçupyan ise konunun, yargının devlet hiyerarşisi ve ideolojisinden bağımsızlaşmasının istenmediğini açıklığa kavuşturduğunu belirtti:

477 Ülsever, Cüneyt, 2006, ‘Bunlar Neden Oluyor?’, *Hürriyet*, 9 Mart.

478 Alkan, Ahmet Turan, 2006, ‘Sıradaki Gelsin’, *Zaman*, 8 Mart.

479 Yılmaz, Mehmet Y., 2006, ‘İlk Kez Olmuyor ki’, *Hürriyet*, 10 Mart.

Genelkurmay, Büyükanıt'a suç duyurusu yapan Van Savcısı Sarıkaya'yı "görevinin sınırlarını aştığı" gerekçesiyle Adalet Bakanlığı'na şikayet etmiş, Bakanlık da soruşturma açmıştı... Bu uygulama yargının devlet hiyerarşisi ve ideolojisinden bağımsızlaşmasının istenmediğini tüm açıklığıyla ortaya koydu. Eğer amaç "işleyen", yani toplumsal talep ve tercihleri hayata geçiren, bunları kamusal uygulamalar içerisinde gerçekleştiren bir demokrasi ise; hem Genelkurmay'ın hem de Adalet Bakanlığı'nın varoluş maksatlarını fazlasıyla aştıkları söylenebilir. Savcı açısından söylenmesi gereken ise resmî ideolojiyi hedef alan tasarrufların çitasının yüksek olduğudur... Aynı şekilde derin devleti deşifre edecek bir iddianamenin de sıradan vatandaşlara yönelik iddianamelerden daha titiz ve dikkatli hazırlanması gerekir. Çünkü burada belirleyici olan yargının dili değil, içeriğin ima ettiği muhataptır.⁴⁸⁰

Savcıya yönelik yoğunlaşan baskı çok geçmeden sonuçlarını gösterdi ve basın Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in istenen soruşturmayı başlattığını duyurdu. *Radikal*'in "Al sana bağımsız yargı" şeklinde manşetten verdiği haberde, Sarıkaya hakkındaki soruşturmanın Adalet Bakanı tarafından başlatıldığı ve HSYK'nın disiplin işlemlerinde son sözü söylemeye yetkili makam olmasına rağmen daha konu önüne gelmeden iddianameyle ilgili rahatsızlıklarını Bakan Çiçek'e ilettiği bildirildi.⁴⁸¹ Ancak bu görüşme ve TSK'nın telkinde bulunduğu iddiaları Çiçek tarafından *Radikal*'e yapılan açıklamayla yalanlandı.⁴⁸²

Adalet Bakanı Cemil Çiçek Şemdinli soruşturması boyunca yaptığı açıklama ve izlediği tutumla tartışmaların odağındaki isimler arasındaki yerini aldı. Adalet Bakanı, iddianameyle ilgili yaptığı açıklamalarda, yargıya müdahale sorununa ışık tutacak zengin örnekler sundu. Çiçek'in, "Ben ve benim hükümetim, TSK'yı bu ülkenin en seçkin kurumu olarak kabul ediyor. Burada görev yapan komutanlar da son derece saygın kişilerdir. Şemdinli iddianamesi için söylemiyorum. Okumadım, bilmiyorum. Ama yeni usul kurallarına göre bir iddianame hatalı ve eksikse ilgili mahkemeden geri döner" şeklindeki açıklaması, basında haklı olarak "Çiçek'in dün Bakanlar Kurulu sonrası, 'hatalı ve eksik' iddianamelerin mahkemelerden geri döndüğüne dikkat çekmesi, 'Şemdinli iddianamesi de geri mi çevriliyor' sorusunu gündeme getirdi" yorumlarına yol açtı.⁴⁸³ Bu açıklamaları takiben Adalet Bakanı soruşturma sürecini başlatarak Van'a müfettiş yolladı. Soruşturmanın askerinin baskısı ve müdahalesiyle gerçekleştiği konusunda basında geniş bir mutabakat oluştuğu görüldü.

Ne zaman ki olaylar birbiri ardına patladı, iddianamenin kapsamı çorap söküğü gibi ortalığa döküldü, şimdi Van Savcısı hakkında inceleme ve soruşturma baş-

480 Mahçupyan, Etyen, 2006, 'Maksat Nerede Aşıldı', *Zaman*, 17 Mart.

481 *Radikal*, 2006, 'Al Sana Bağımsız Yargı'-manşet, 9 Mart.

482 *Radikal*, 2006, 'Çiçek: Askerden Telkin Gelmedi', 22 Mart.

483 *Hürriyet*, 2006, 'Çiçek İddianameye Adres Gösterdi', 7 Mart.

latmaya karar verdi. Van'a müfettişlerini gönderiyor. Niçin?.. Gayet basit... Çünkü askerler bastırdı ve Cemil Bey bu kararı almak zorunda kaldı...⁴⁸⁴

Yaşanan süreç yargıya müdahale savlarını daha da güçlendirecek gelişmelere sahne olurken, bu yöndeki iddialar bizzat HSYK tarafından "Yargıya müdahale değil, yapılanlar hâkim teminatının gereğidir" şeklinde reddedildi. HSYK'nın hakim güvencesinin gereklerini yansıtmayan bu tavrı, *Hürriyet* gazetesi tarafından, "HSYK: Savcıya soruşturma yargıya müdahale değildir" başlığıyla sunuldu:

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK), Şemdinli iddianamesini hazırlayan Van Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya'ya karşı inceleme başlatılmasının "yargıya müdahale" anlamına gelmeyeceğini bildirdi. HSYK'dan yapılan açıklamada "Yargı yetkisini kullanırken herhangi bir usulsüzlük yapılmış ise yasal çerçeve içinde yetkililerce bu hususların araştırılması ve soruşturulması yargıya müdahale anlamını taşımaz. Aksine, hâkim ve savcılarının kişisel veya görevle ilgili eylem ve işlemlerinden dolayı müfettişlerce usullere uygun olarak yapılacak olan soruşturmalar, yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatının gereğidir" denildi.⁴⁸⁵

Ana akım medya, TSK kaynaklı haber ve yorumlarıyla, baştan itibaren süreçte hayli etkili oldu. Bu çerçevede, ordudan "muhtıra" geleceği, hatta ordunun "darbe" yapabileceğine dair imalar dahi dillendirildi. Hatta bu beklentinin karşılık bulmayacağını gösteren ordu kaynaklı değerlendirmelerin, bazı gazetecilerde hayal kırıklığı yarattığı söylenebilir. Bu konuda, *Hürriyet* gazetesinin, "Büyükanıt'tı, şimdi daha büyük oldu" başlıklı haberinde gazeteci Nur Batur'un Genelkurmay Başkanı'na yönelttiği sorular ve gelişen diyalog önemli veriler sundu:

Gazeteci Nur Batur: Sizden sert muhtıra bekleniyordu. Ama hiç açıklama yapmadınız.

Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök: (Elini sallayarak) İlla pat küt yapmak mı lazım. Türkiye birinci sınıf bir devlettir. Bütün kurumlar birinci sınıf gibi oynamalıdır. Biz de oynuyoruz. Masaya beynimizi, aklımızı, ışığımızı koyarız. Yumruk değil, beynimizi koyarız...

Gazeteci Nur Batur: Tam ayrılıyorlardı ki en hayati soruyu sordum: "Büyükanıt Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı'nı engelleyen bir şey var mı?" Genelkurmay Başkanı'nın yanıtı çok açık ve netti: "Adı üstünde Büyükanıt'tı.. Şimdi daha büyük anıt oldu." İşte devletin zirvesindeki kararlı hava... Muhtıra yok. Hukuk işleyecek.⁴⁸⁶

Murat Belge, TSK'nin tutumuyla ilgili beklentilerini açıkça belli eden gazetecilerin yanlı tutumlarını eleştirdiği yazısında, "'Gazetecilik' diye bilinen meslek içinde çalışan birileri Genelkurmay Başkanı'na gidip 'Yayımladığınız bildiri niçin sert

484 Çölaşan, Emin, 2006, 'Böylesi Görülmedi', *Hürriyet*, 9 Mart.

485 *Hürriyet*, 2006, 'HSYK: Savcıya Soruşturma Yargıya Müdahale Değildir', 10 Mart.

486 Batur, Nur, 2006, 'Büyükanıt'tı, Şimdi Daha Büyük Oldu: Büyükanıt Daha da Büyük', 14 Mart.

değil' sorusunu sorabildiklerine göre, yeni meni bir durum yok ortada. 'Asker konuştu mu sert konuşur!' Böyle bir inanç ve böyle bir 'sertlik' sevgisi olduğuna göre, iddianame karşısında kamuya sunulan cevabın bu cevap olmasında bir 'yenilik' söz konusu değil; eski beklentiler karşılanmış, soruyu öyle soranlar mutlu kılınmış..." dedi.⁴⁸⁷

Hürriyet gazetesi izleyen günlerde de Genelkurmay kaynaklı açıklamaları, askerın hassasiyetlerini hatırlatmanın fırsatı olarak değerlendirdi. Genelkurmay Başkanı'nın "Kendimizi savunursak borsa bile zarar görür" yönündeki açıklamasını manşete çeken⁴⁸⁸ gazetesin yazarlarından Şükrü Küçükşahin de bu sözlerden hareketle yaptığı değerlendirmede, ordunun hassasiyetinin siyasi iktidar tarafından görülmesi gerektiği uyarısında bulundu:

Özkök'ün, "Konuşursak borsa bile etkileniyor" uyarısı Başbakan'a "Asker, ekonominin kırılmasını bildiği için tepkisini bu noktada tutar" diye mi yorumlanıyor? Böyle olsa bile askerın, iddianameye hassasiyetinin devam edeceği kesin. Beklenen, bu hassasiyetin siyasi otorite tarafından da görülmesi. Yoksa asker, iddianamenin etkisinin kısa dönemde aşılacağı kanısında. Ama asker için asıl önemsenen konu şu: İddianamenin uzun dönemde, 85 yıllık tüm mücadeleyi masaya yatırma çabalarına yol açma olasılığı göz ardı edilemez.⁴⁸⁹

BASININ GENELKURMAY'DAN BEKLEDİĞİ BİLDİRİ "NİHAYET" GELDİ

Basının sabırsızlıkla ve hevesle beklediği Genelkurmay bildirisini, Şemdinli davasının Savcısı Sarıkaya hakkındaki müfettiş incelemelerinin devam ettiği günlerde, 20 Mart 2006 tarihinde geldi. Bildiride, iddianame ve savcıyla ilgili olarak, "Personel gerçekte ilgisi olmayan suçlamalara maruz bırakıldı", "İddianameyi hazırlayan savcı [...] ihbar ve şikayetlerden Genelkurmay Başkanlığı'nın yetkisine girenleri soruşturma yapmaksızın ve hiçbir hüküm sergileyici ifade kullanmadan, olduğu gibi yetkili makam olan Genelkurmay Başkanlığı'na göndermesi gerekirken, yasal yetkilerini aşarak kendisine göre suç tanımlı yapmış ve bunu olmaması gereken bir şekilde iddianamesine yansıtılmıştır", "bir Cumhuriyet savcısının bu derece hukuk bilgisinden yoksun veya tecrübesiz olamayacağı, bu bariz hataları yapması için belli bir görüşün temsilcilerinin kamuoyuna da yansımış etki ve telkinleri altında kalmış olabileceği", "mesnetsiz, hukuki dayanaktan yoksun ve maksatlı bir belgenin hazırlanmış olması" gibi nitelermelerde bulunulduktan sonra, savcı hakkında ilgili makamlar nezdinde gerekli girişimlerin yapıldığı belirtildi.

Gazetelerin bildiriye yaklaşımı manşetlerine de yansdı. Bunlar arasında en çarpıcı olanı "Asker mesajının gizli şifreleri" manşetiyle *Hürriyet*'e aitti. Gazete, aynen

487 Belge, Murat, 2006, 'İddianameden Mahkûm Olan Savcı', *Radikal*, 24 Mart.

488 *Hürriyet*, 2006, 'Kendimizi Savunursak Borsa Bile Zarar Görür'-manşet, 15 Mart.

489 Küçükşahin, Şükrü, 2006, 'Şemdinli İddianamesine Bürokrat Merak', *Hürriyet*, 20 Mart.

yayımladığı bildiri metnine, kullanılan ifadelerin ne anlama geldiğini açıklayan ve bildirinin “saklı şifrelerini” çözen yorumlar ekledi. Örneğin, Genelkurmay’ın bildirisinde “Türk Silahlı Kuvvetleri’ne yapılan bu haksız ve maksatlı suçlamalar karşısında öncelikle Anayasal sorumluluğu olanların tavır almaları, bu saldırıyı bütün yönleriyle ortaya çıkarmaları ve arkasındaki çarpık zihniyetin temsilcilerini makam, statü ve konumları ne olursa olsun kamuoyuna açıklamaları ve haklarında işlem yapmaları gerekmektedir. Bu çerçevede, iddianameyi hazırlamış olan Cumhuriyet Savcısı hakkında ilgili makamlar nezdinde gerekli girişim tarafımızdan yapılmıştır. TSK kendisine karşı düzenlenen bu girişimlerin tümüyle farkındadır ve yasal yollardan sonuna kadar da takipçisi olacaktır” ifadesinin şifresi, gazete tarafından “Bildirinin en kritik bölümü bu paragraf. Çünkü asker ‘makam’ sözcüğüyle bakanları kastediyor. Adalet Bakanı’ndan savcı hakkında soruşturma talep ediyor, Van’da etkili bir isim olan Milli Eğitim Bakanı hakkında imada bulunuyor. ‘Statü’ şifresiyle dokunulmazlık zırhı bulunan milletvekilleri anlatılıyor. AK Partili Şemdinli Komisyonu Başkanı ile ‘Savcı bizim yapamadığımızı yaptı’ diyen AKP’li milletvekillerinden duyulan rahatsızlık vurgulanıyor. ‘Konum’ şifresiyle Emniyet İstihbarat birimi hedef alınıyor” şeklinde çözüldü.⁴⁹⁰ Bildiriyi şifreleyerek veren bu haberden iki gün sonra gazete, “Şifredeki ilk isim silindi: Şifredeki ilk kelle gitti” manşetiyle, Şemdinli Komisyonu’na verdiği ifade nedeniyle bildiriyle imha edilenler arasında yer alan Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanı Sabri Uzun’un görevden alınmasını duyurdu.⁴⁹¹

Bildiriyi “şifre çözücü ifadeler” ekleyerek yayımlayan *Hürriyet*’in yorumu basında eleştiri konusu oldu. *Zaman* yazarı Hüseyin Gülerce, sürecin, iktidar partisini köşeye sıkıştırma ve kuşatma amacı taşıdığını vurguladıktan sonra, şifre çözücülüğü yapanların bunu, Güneydoğu’daki yangını çıkartanlara karşı da yapmaları gerektiğini söyledi:

Şemdinli iddianamesi ile başlayan süreç (ki iddianameyi asıl kimin sızdığını devlet pekâlâ bilmektedir ve bu konuda ilk haberin hangi gazetelerde yayınlandığına bile bakılsa bir kanaat sahibi olunabilir) AK Parti’yi kuşatma ve köşeye sıkıştırılmışların psikolojisine sokmaya yöneliktir... Burada, Genelkurmay’ın Şemdinli iddianamesiyle ilgili yaptığı açıklamanın “şifresini çözme” adına; bu milletin değerlerini dünyanın dört bir yanında temsil eden, Türkiye’nin asil lobilerini kuran fedakâr insanları hedef göstermeye çalışanlara da iki çift lafımız olsun... Elsis ayaksız olanların üstüne gitmek kolaydır. Şifre çözücülüğünüzü, Güneydoğu’daki yangını çıkartanlara karşı gösterin. Gücünüzü onlara gösterin... Millete yanlış yapan kaybeder.⁴⁹²

490 *Hürriyet*, 2006, ‘Asker Mesajının Gizli Şifreleri: Genelkurmay’ın Gizli Şifreleri’, 21 Mart.

491 *Hürriyet*, 2006, ‘Şifredeki İlk İsim Silindi: Şifredeki İlk Kelle Gitti’-manşet, 23 Mart ve *Radikal*, 2006, ‘Soruşturmaya İzin Yok, Savcıya Ceza Talebi Var’, 21 Mart.

492 Gülerce, Hüseyin, 2006, ‘Kaybedersiniz’, *Zaman*, 30 Mart.

Bir başka *Zaman* yazarı Bülent Korucu ise, Genelkurmay bildirisine tempo tutanların gelinen noktada yeterince tatmin olmadıkları için şifre çözücülüğüne soyunduklarını belirtti:

Dünkü açıklamanın bırakabileceği en kalıcı iz, “pata küte” tarzının geri dönmesi olur... “Vur vur inlesin” nidalarıyla günlerdir tempo tutup askeri “muhtıra gibi” açıklamaya zorlayanlar gelinen noktanın keyfini çıkarıyor. Yine de tam tatmin olmamışlar ki askerin aslında ne demek istediğine dair yazılar yazıp şifre çözücülüğe soyunuyorlar... Ankara’da bazı yazarlar önce asıp sonra yargılıyor. Şifre çözücüler arasında biri gerçekten çözülmeye değer şifreler içeriyor... Sizin de “vay canına” dediğinizi duyar gibi oluyorum. Herhalde bildiriye kaleme alanlar da aynı şaşkınlıkla okumuştur. TSK’yı bütün kurumların karşısına konumlandırmak kime ne kazandıracak, anlamak mümkün değil. Başka hesaplar dönüyor; ama çözmekte zorlanıyoruz.⁴⁹³

Bildiriye ve ardından yaşanan gelişmeleri, muhtıra veya darbe beklentisi taşıyan gazetecilerin muradına ermesi olarak değerlendiren ve gazetesinden farklı bir yaklaşım gösteren *Hürriyet* yazarı Hadi Uluengin ise bildiri öncesi gazetecilerin beklentisine gönderme yaparak basını eleştirdi ve basının bu süreçteki rolüne ayna tuttu:

Eh, az bir rötarla da olsa Ankaralı meslektaşımız muradına erdi sayılır. Hani şu, Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök’ün Şemdinli soruşturmasına ilişkin sözlü demecinden hayal kırıklığına uğrayan ve dolayısıyla da, Kara Harp Okulu’ndaki törende Orgeneral’e, “muhtıra gibi bir açıklama bekleniyordu” diyen gazeteciyi kastediyorum. Hadi müjdelere olsun, işte “beklenti” (!) gerçekleşti!... HAYIR, ben “muhtıra gibi bir açıklama bekleniyordu” (!) diye sabırsızlanan başkentli meslektaşım değilim. Böyle bir “avuntu”m (!) olamaz. Olmayacak! Dolayısıyla da, aslında şaşılacak şey, en zirve kademesinde, Genelkurmay bildirgesinden önce ifade edilmiş olan yukarıdaki inanılmaz “gazeteci sabırsızlığı”na (!), “illâ masaya pata küte yumruk mu vurmamız gerekiyor? Masaya aklımızla vururuz” diye cevap vermiş Orgeneral Hilmi Özkök gibi çok mümtaz bir komutanın bulunduğu sivil mekanizmanın, sivil sisteme olur olmaz “müdahil” davranmasını kabullenemem. Tıpkı, bakış ufku gri bozkırla ve hayat perspektifi düz bulvarla sınırlı bir Ankara’nın o bitmez tükenmez “muhtıra gibi beklenti”sini (!) kabullenmediğim gibi! Aslına bakarsanız, ezici çoğunluk olarak Türkiye insanlarının da asla ve asla böyle bir “beklentisi” yok!⁴⁹⁴

Bildiriye destekleyen *Hürriyet* gazetesi, hükümetin, savcıya yönelik soruşturma sürecini başlatmakla üzerine düşeni yaptığı izlenimini okuyucuya aktardı. Askeri yetkililerin ve bildiriye destekleyen siyasi partilerin açıklamalarına geniş yer verdi.⁴⁹⁵ Gazetenin başyazarı, beklentilerin karşılanmasını “nihayet” kelimesiyle

493 Korucu, Bülent, 2006, ‘Yeniden Sivil Asker Cepheleşmesi’, *Zaman*, 22 Mart.

494 Uluengin, Hadi, 2006, ‘Muhtıra Gibi mi?’, *Hürriyet*, 23 Mart.

495 *Hürriyet*, 2006, ‘Gereği Yapıldı Artık Dışındayız’, 21 Mart; *Hürriyet*, 2006, ‘Askerin Açıklaması CHP’yi Doğrudur’, 21 Mart; *Hürriyet*, 2006, ‘Bu İktidar Yüzünden Siyasetçi Konuşamıyor’, 21 Mart; *Hürriyet*, 2006, ‘Savcı Sarıkaya’ya Destek Vermeliyiz’, 22 Mart.

ifade etti. Bildiriyi değerlendirdiği, “Sorun o zihniyette” başlıklı yazısında Oktay Ekşi, Genelkurmay Başkanlığı’nın sabrının “nihayet” taşıdığını ve iddianamedeki suçlamalara “yargı bağımsızlığı” bahanesiyle kayıtsız kalan, ancak bildiriyle harekete geçen hükümete, Genelkurmay gibi önemli bir kurumun “görevini yap” demek zorunda kaldığını belirtti:

Genelkurmay Başkanı’nın (veya Başkanlığı’nın) sabrı nihayet taşıdı. Nitekim dün Genelkurmay Genel Sekreterliği, hem Van Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya’yı suçladı, hem de hükümete ağır eleştiriler yöneltti... Keşke Şemdinli olayı üzerine “Altından kim çıkarsa çıksın, sonuna kadar gideceğiz ve suçluların cezalandırılmasını sağlayacağız” mesajını verirken aslanlar gibi kükreyen Başbakan, aynı yiğitliği Van’daki C.Savcısı’nın şeklen iddianame, ama özü itibarıyla bir siyasi sunuş niteliğindeki “suçlama belgesi” ortaya çıkınca da gösterseydi. “Ama bağımsız yargıya hükümet nasıl karışabilir?” demek, gerçekleri yok saymak veya insan idraki ile dalga geçmektir. Aksi söz konusu olsa, aynı konuda önce “Yargı bağımsızdır, biz karışamayız” diyen Adalet Bakanı Cemil Çiçek, aradan birkaç gün geçince (daha doğrusu Genelkurmay Başkanı Özkök Başbakan’la görüşme yaptıktan sonra) hidayete erip Van C.Savcısı’nı incelemek üzere 2 müfettiş göndermezdi. Gördüğünüz gibi dönüyor dolaşiyor yine “yargı bağımsızlığı” ve “yargı kalitesi” konusunda düğümleniyoruz. Yargı bağımsız olmayınca elbet gerçek muhatap yargı yerine hükümet oluyor. Ve Genelkurmay gibi, önemli bir kurum hükümetin karşısına geçip, “Görevini yap!” demek zorunluluğunu hissediyor.⁴⁹⁶

Emin Çölaşan, bir adım daha ileri giderek, Savcı Sarıkaya hakkındaki iddialarını sıraladıktan sonra, artık “silahın ters teptiğini” ve savcının sadece görevde değil, meslekte de kalamayacağını belirterek, adeta sürecin bundan sonraki aşamasını işaret etti:

Bu açıklama hükümet açısından yenilir yutulur bir lokma değil. Van Savcısı tarafından Orgeneral Büyükanıt ve dolayısıyla TSK üzerinde oynanmak istenen oyuna son nokta konuldu. Hem de en ağır ifadelerle... O meşhur iddianameyi hazırlayan Van Savcısı’nın Fethullahçı olduğu basında sık sık yer almıştı. Kendisi ayrıca Kürtçü olmakla da suçlanmıştı. Genelkurmay hangisi olduğunu belirtmiyor, ancak ikisinden birini ya da her ikisini kastettiği açık. [...] Van’da Rektör Yücel Aşkın olayı sonrasında, ikinci bir oyun daha oynamaya kalkıştılar. Hiç hoşlanmadıkları Orgeneral Büyükanıt’ın önümüzdeki 30 Ağustos’ta Genelkurmay Başkanı olmasının yolunu kesmeye kalkıştılar. Silah ters tepti. İsmi her iki olaya da karışan Ferhat Sarıkaya isimli Van savcısı bu saatten sonra o görevde kalmaz. Sadece görevde değil, meslekte de kalmaz.⁴⁹⁷

Çölaşan’ın işaret ettiği biçimde savcının cezalandırılması yönündeki eğilim, bildiriyle birlikte güç kazandı. Bildiri, savcıya disiplin cezası verilmesi konusundaki sabırsızlığın artmasını ve bu yöndeki taleplerin daha açık biçimde ifade edilmesini

496 Ekşi, Oktay, 2006, ‘Sorun O Zihniyette’, *Hürriyet*, 21 Mart.

497 Çölaşan, Emin, 2006, ‘Ve Genelkurmay’, *Hürriyet*, 21 Mart.

kolaylaştırdı. CHP lideri Deniz Baykal yaptığı açıklamalarda savcıya disiplin cezası verilmesinin hükümet tarafından kasıtlı olarak geciktirildiğini öne sürdü. HSYK'nın yaptığı toplantıda konunun ele alınmamasını eleştiren Baykal, "Özellikle bir ayak direme var. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu toplanıp bir türlü müfettiş raporunu ele almıyor. Bu kasıtlı olarak geciktiriliyor. Bakan, kurulun başkanı, müsteşar kurulun üyesi. Bakan, kurulu bir türlü toplantıya çağırıyor. Savcı için önerilen disiplin cezasının geciktirilmesinin nedenleri var. İşte bu gecikmenin hesabını da TBMM'de sorup gerekçelerini de açıklayacağım" dedi.⁴⁹⁸

Genelkurmay bildirisine bir destek de yargı çevrelerinden geldi. Bildiriye, hukuka saygılı bir açıklama olarak niteleyen Türkiye Barolar Birliği (TBB) Başkanı Özdemir Özok desteğini, "Meslek hayatımda yargıya yönelik bu kadar ağır suçlama pek görmedim. Ancak, bu açıklamanın yapılma nedenleri var. Rektör Yücel Aşkın davasında olduğu gibi Şemdinli iddianamesinde de yasalara uygun bir teknik yoktur. Suçlanan komutanlarla ilgili deliller yoktur. Nasıl Barolar Birliği Başkanı olarak benim ağır eleştirilerde bulunma hakkım varsa, Genelkurmay'ın da bu hukuk dışı uygulamaları eleştirme hakkı vardır. TSK bu açıklamayla yargıya müdahale etmemiş, savcıyı hedef göstermemiştir. Hukuka saygılı bir açıklama böyle yapılır" sözleriyle ifade etti.⁴⁹⁹ Yüksek yargı temsilcilerinden de benzer açıklamalarda bulunuldu. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Nuri Ok da savcıya yönelik açıklama ve söylemleri "haklı eleştiri" olarak niteleyerek savcılara görevlerinin çerçevesi konusunda uyarılarda bulundu.⁵⁰⁰

Ok'un açıklaması, *Radikal*'de, Adalet Bakanı'nın yargı bağımsızlığına müdahaleleriyle ilgili değerlendirmelerin öne çıkarıldığı "Adalet Bakanı yargıda görülmemiş nüfuza sahip" manşetiyle verildi.

Siyasetin son olarak hala güncelliğini koruyan olayda [Şemdinli soruşturması kastedilerek] hâkimlere alenen iddianamenin iadesi yolunu göstermesi üzüntü vericidir. [...] Adalet Bakanlığı'nın yargıda her şeye hâkim görüntü verdiği, yakın geçmişte görülmediği kadar yargıya nüfuz ettiği yadsınamaz. [...] HSYK'nın bu görüntüyü kırması ve Bakanlık'tan bağımsız olduğu izlenimini edindirmesi son derece önemlidir. Hâkimler ve savcılara güvence olamayan onları politik dâhil tüm güçlere karşı koruyamayan, tasarruf ve tercihleri sürekli eleştiri çeken kurulun bağımsız olduğu söylenemez.⁵⁰¹

Bu konuyu akademik açıdan ele alan Mustafa Şentop, *Zaman* gazetesindeki yazısında, iddianameyle ilgili söylemlerin bazılarının suç olduğuna dikkat çekerek, devamında yaşanan tartışmaların yargıyı etkileme meselesine yeni perspektifler getirdiğini belirtti:

498 *Hürriyet*, 2006, 'Savcının Cezasını Kasıtlı Geciktiriyorlar', 4 Nisan.

499 *Radikal*, 2006, 'TBB: Tepki Doğal', 21 Mart.

500 *Hürriyet*, 2006, 'İddianamede Suçlama Şüphelilerle Sınırlıdır', 8 Nisan.

501 *Radikal*, 2006, 'Adalet Bakanı Yargıda Görülmemiş Nüfuza Sahip'- manşet, 8 Nisan.

Bir haftadır kamuoyunda cereyan eden tartışmaların önemli bir kısmı, hem Türk Ceza Kanunu hem de Basın Kanunu çerçevesinde “suç” teşkil etmektedir... Öte yandan, aynı delilleri bilse, aynı tanıkları dinlese de savcıların bütünüyle aynı iddianameyi kaleme almaları beklenemez; kişisel takdir haklarını kendilerine tanıdığımız için onları savcı olarak atadığımızı unutmamalıyız. Şu halde, iddianamede şu yazılmamalıydı, şu yazılmalıydı, şeklindeki beyanlar hem kanun karşısında, hem de mantık ve insaf ölçüleri içinde kalındığı zaman mesnetsiz ve haksız beyanlardır... İddianamede, Kara Kuvvetleri Komutanı'nın bir beyanının, “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs” olduğu dile getirilmektedir. Böyle, tek bir sözle yargılama etkilenebilir mi, diye düşünenler olabilir. Ama iddianame sonrasında, bir haftadır yaşanan tartışmalar, yargıyı etkileme meselesine yeni perspektifler getirmiştir. Nihayet Başsavcı hakkında bir inceleme başlatılmıştır. İçeriği ve takdir hakkı bakımından tartışılabilir noktalar olsa da, kanuni düzenlemeler karşısında herhangi bir problem taşımayan iddianame üzerine koparılan fırtınanın yargıyı etkilemeyeceği düşünülebilir mi?⁵⁰²

Bildiriye, “Deprem Gibi Kaş Çatışın İfadesi” Olarak Görenler

Başından beri Şemdinli olaylarında orduyla paralel bir duruş sergileyen *Ortadoğu* gazetesi, iddianameyle ilgili gelişmeleri ve süren tartışmaları, ilk etapta hukuki bir mesele olarak ele alarak ve yargıya saygı duyduklarını belirterek yorum yapmaktan kaçındı:

Van Başsavcılığı'nın iddianamesi hukuki bir meseledir. Üzerinde tartışacak değiliz, dosya şimdi Genelkurmay Askeri Savcılığı'ndadır. Şemdinli'de olanlar ortadadır. Orgeneral Büyükanıt ile ilgili olarak ileriye sürülen iddianın yanında bölgedeki öteki komutanlarda iddianameye dâhil edilmişlerdir. Bu yine hukuki bir meseledir. Savcılığın iddiaları ile ilgili yorum yapacak değiliz... Hukuki soruşturmalar bir tarafa. O yargı meselesidir. Yargıya saygı duymak gerekmektedir. O da işin ayrı yanıdır.⁵⁰³

İddianameyle ilgili yorum yapmaktan kaçınma tutumu, Genelkurmay düzeyinde rahatsızlıkların ifade edilmesiyle birlikte yerini tepkiye bıraktı. Sarıkaya'nın iddianamesinde Büyükanıt'ın ve komutanların adlarının geçmesini, Büyükanıt'ın Genelkurmay Başkanlığı için önünün kesilmesi ve ordunun yıpratılması olarak yorumlayan ve ordu eksenli görüşlerin ağırlık kazandığı *Ortadoğu* gazetesinde, bildiriyle ilgili olarak, “Şemdinli İddianamesi'ne karşı Türk Ordusundaki”, “Deprem gibi kaş çatışın ifadesi” ve “ava giderken avlanmak” yorumları öne çıktı:

Atatürk'ün Harbiye'ye girişinin 107. yılı nedeniyle yapılan törenlerin ardından, Şemdinli iddianamesinin getirdiği tartışmalarla ilgili olarak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sayın Hilmi Özkök, “Büyükanıt'ın önü mü kesilmek isteniyor?” sorusuna, “Büyükanıt, şimdi daha büyük anıt oldu. Büyükanıt'ın engellenmesi

502 Şentop, Mustafa, 2006, ‘Hukuka Saygı ve Şemdinli İddianamesi’, *Zaman*, 12 Mart.

503 Sorgun, Taylan, 2006, ‘Bu Hafta: “Büyükanıt”, “Suriye Sınırı”, “Boğazlar”, “Kürt Konferansı” ve Deseler ki’, *Ortadoğu*, 6 Mart.

diye bir şey yok” cevabını vermiştir. Bu cevap, Şemdinli iddianamesinin ortaya çıkması ile, TSK'deki “Deprem gibi kaş çatışının ortaya çıkmasının da” bir ifadesi olarak görülebilir. Aynı törende Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer'in “Ben de Harbiyeli sayılırim” sözleri de anlayanlara, anlaması gerekenlere uzatılmış bir mesajdır.⁵⁰⁴

İddianameyle birlikte “milletin ordusuna sahip çıktığını” belirten Taylan Sorgun ise, “deprem gibi açıklama” olarak nitelediği bildirinin, iddianameyi kapsar görünmekle birlikte Türkiye üzerine oynanan oyunlara yönelik verilmiş bir ihtar olduğunu ifade etti:

Şemdinli iddianamesi o kaş çatışları “Artık yeter” çizgisine taşımış ve sonun da bu “Deprem gibi açıklama” yapılmıştır. Açıklama sadece Şemdinli iddianamesi kapsar gibi görünse de Türkiye üzerinde ki, oyunlar ada verilmiş bir ihtardır... Genelkurmay Başkanlığı'nın Şemdinli iddianamesi ile yaptığı açıklama bir “Suskunluk döneminin” ardından gelmiştir. Çünkü önemli kaş çatmaların getirdiği birikim de vardır. Kimileri işi öyle bir hale getirmektedir ki, nerde ise kendilerini TSK'nin Genelkurmay Başkanı'nın nasıl olması gerektiği konusunda da vazifeli saymışlardır... Şemdinli iddianamesi sonrasında Millet ordusuna sahip çıkmıştır. Ama, kimileri o sahip çıkışı “Militarist refleks” olarak değerlendirmiştir. Çoook demokratırlar ya. Milletin ordusuna sahip çıkması acaba onları neden rahatsız etmiştir? Öte yandan, AB'li komiser ve parlamenterlerin Diyarbakır Belediye Başkanlığı makamında Türkiye'nin bir coğrafi bölgesini “Bilmemneistan ilanlatlarına” sessiz kalınacak, ama TSK komutanları görevleri gereği bir açıklama yaptılar mı “Vay demokrasi” diye kıyamet koparılacaktır.⁵⁰⁵

Ortadoğu yazarı Orhan Karataş, “ava giderken avlanmak” olarak nitelediği gelişmeleri, Türk adaletinin, hükümetin alt yapısını hazırladığı ve yönlendirdiği hain oyuna alet edilmesi ve iktidar partisinin himayesinde, yargı eliyle TSK'nın mahkûm edilmeye çalışılması olarak değerlendirdi:

Genelkurmay Başkanlığı'nın, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt hakkında soruşturmaya gerek görmemesi ve Van Cumhuriyet Savcısı hakkında Adalet Bakanlığı'na suç duyurusunda bulunması, kelimenin tam anlamıyla “ava giderken avlanmak” olmuştur. Gelişmeler, hiç şüphesiz ki en çok kanlı terör örgütü PKK'nın işine yaramış, Türk ordusu, bölücü hainlerin hedefi haline getirilmiştir. PKK sözcülüğünü yapan ve teröre yardım ve yataklıktan hüküm giyen hainlerin bu konudaki suçlamaları da gerekçe olarak kullanılmıştır. Bu sürecin en vahim ve acı tarafı ise Türk adaletinin, AKP hükümetinin hazırladığı alt yapı ve yönlendirme ile bu hain oyuna alet edilmesi olmuştur. Terör örgütü ve ihanet maşaları devletle hesaplaşmak için fırsat kollarken, AKP'nin siyasi himayesi ve yargının eliyle Türk Silahlı Kuvvetleri mahkûm edilmeye çalışılmıştır. Nitekim Genelkurmay Başkanlığı da yaptığı açıklamada,

504 Sorgun, Taylan, 2006, ‘AB Manifestosu Konferansı, AB’den Şemdinli Baskısı Ve Toplum Mühendisliği Yoklaması’, *Ortadoğu*, 15 Mart.

505 Sorgun, Taylan, 2006, ‘Türk Ordusunun Deprem Gibi Açıklaması’, *Ortadoğu*, 22 Mart.

“Cumhuriyet savcısının bu derece hukuk bilgisinden yoksun veya tecrübesiz olamayacağı, bu bariz hataları yapması için, belli bir görüşün temsilcilerinin kamuoyuna da yansımış etki ve telkinleri altında kalmış olabileceği değerlendirilmektedir... Kimin, ne yapması gerektiği açıkça belirtilmiş ve yapılanların yapanın yanına kar kalmaması için başta Adalet Bakanı olmak üzere bütün Anayasal sorumluluğu olanlar göreve çağırılmıştır.⁵⁰⁶

“Ordumuzun hassasiyeti giderilmelidir” sözleriyle Sarıkaya’nın Genelkurmay’ın talebi doğrultusunda bir an evvel cezalandırılması gerektiğini vurgulayan *Orta-doğu* yazarı Mustafa Ertekin ise ordunun hassasiyetlerinin siyasi irade tarafından giderilmesi gerektiğini, orduya uzanan ellerin derhal kırılması gerektiğini belirtti:

Ordu sonuç olarak komplo planının varlığını ortaya çıkardı. Maksatlı komplo karşısında Genelkurmay açıklamasının derinliklerinde bu tezgâhın sorumlularının ortaya çıkarılması uyarısını yapmıştır. Savcı Sarıkaya hakkında suç duyurusunda bulunan Genelkurmay siyasi iradeden olaya hassasiyet göstermesini açıkça istemiştir. Yargı sürecini başlatması beklenen Sayın Cemil ÇİÇEK bu hassas dengeleri ciddi şekilde değerlendireceği kuşkusuzdur. Ancak adalet ilkesi ön planda olmalıdır. Ordu üzerinde Türkiye’ye siyasi darbe girişiminde bulunan maksatlı dış zihniyetlere karşı verilecek demokrasi sınavı başarılı olmalıdır. Ordumuzun bu hassasiyetleri giderilmelidir. Kendini savunmak zorunda bırakılan sanlı ordumuzun çıkışı, üç beş AB komiserinin diline malzeme olmasına izin verilmemelidir. Türkiye’ye siyasi darbe yapma girişimleri karşısında “Çanakkale ruhu” ortaya konmalıdır... Milli hassasiyetler konusunda daha duyarlı olunmalı “aportta” bekleyen şer odaklarının diline malzeme verilmemelidir. Adliye koridorlarında racon kesmeye yeltenen AB’nin üç beş komiserine haddi artık bildirilmelidir. Ülke güvenliğimizin teminatı göz bebeğimiz şanlı ordumuza uzanan eller derhal kırılmalıdır. Bu ülkenin korunması noktasında kuvvetler prensibi kavranmalı, orduyu korumakta ortaya konan irade yargıyı korumak için de açıkça ortaya konmalıdır.⁵⁰⁷

İSTENEN OLDU: SAVCI İHRAÇ EDİLDİ

Adalet Bakanlığı müfettişlerinin, Sarıkaya hakkındaki incelemeyi tamamlayarak hazırladıkları raporda, savcının “iddianamede bulunmaması gereken hususlara yer verdiği” ve “yetkisini aştığı” gerekçesiyle disiplin cezası verilmesi görüşünü bildirdikleri belirtildi.⁵⁰⁸ HSYK, Genelkurmay bildirisinden yaklaşık bir ay sonra, Sarıkaya hakkındaki kararını “meslekten ihraç” olarak açıkladı. İhraç kararı, *Hürriyet*’te “Domino taşı gibi: Savcıya ihraç”⁵⁰⁹ ve *Radikal*’de ise “Uçtu uçtu savcı uçtu”⁵¹⁰ manşetiyle verildi.

506 Karataş, Orhan, 2006, ‘Şemdinli Oyununda Son Perde’, *Orta-doğu*, 21 Mart.

507 Ertekin, Mustafa, 2006, ‘TSK’nin İçine Nifak Sokulmayacak’, *Orta-doğu*, 22 Mart.

508 *Hürriyet*, 2006, ‘Müfettişler Disiplin Cezası İstediler’, 29 Mart.

509 *Hürriyet*, 2006, ‘Domino Taşı Gibi: Savcıya İhraç’-manşet, 21 Nisan.

510 *Radikal*, 2006, ‘Uçtu Uçtu Savcı Uçtu’-manşet, 21 Nisan.

Kararından dolayı HSYK'ya ilk destek CHP liderinden geldi. Baykal açıklamasında, "Kurul, ortada ciddi bir durum olduğunu, hukuk dışı kaygılar, ilişkiler, irtibatların işlediği bir durumla karşı karşıya olduğunu tespit etmişse, 'Bunun cezası şu olsun, bu olsun' demek dışarıdaki insanların yetkisinde değil. Orada hukuk dışı bir durum var mı, yok mu, garip, olmaması gereken işler döndü mü, dönmedi mi, hukuka yakışmayan amaçlar güdüldü mü, güdülmüdü mi... 'Şu hafif, bu ağır' demek bizim işimiz değil" diyerek HSYK'nın bağımsızlığına vurgu yapması çarpıcıydı.⁵¹¹

HSYK'nın, Şemdinli Savcısı Ferhat Sarıkaya hakkındaki ihraç kararını, Kurul'un bağımsızlığını zedelediği gerekçesiyle eleştirilen Adalet Bakanı Müsteşarı'nın karşı oyuyla alması ise bir başka çarpıcı gelişme oldu. Bu durum, yargının bağımsızlığı sorununun yalnızca siyasi iktidardan bağımsızlık olmadığı, başka iktidar güçlerinden de bağımsız olunması gerektiğinin basında gündeme gelmesini sağladı:

Ülkemizde yargı bağımsızlığı, her zaman, sadece yargının siyasi iktidardan bağımsızlığı olarak ele alınmaktadır. Hatta bu güzel tezlere bakarsanız, Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyesi olmasa ülkemizde yargı tam bağımsız olacaktır. Yargının siyasi iktidardan bağımsız olmasının gerekliliğine inanan bir kişi olarak, ülkemizde yargı üzerinde etkili olan güçler arasında siyasi iktidarın ilk sıralarda yer almadığı kanaatini taşıyıyordum. 28 Şubat akabinde yargı mensuplarının askerler tarafından verilecek brifinge gidip gitmeyecekleri tartışılırken, zamanın adalet bakanı bir genelge yayınlayarak hâkim ve savcıların brifinge gitmelerinin doğru olmadığını ifade etmişti. O günleri bilenler, kaç hâkim ve savcının bakanı dinlediğini hatırlamaktadır? Demek ki, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı olan Adalet Bakanı yargı üzerinde herhangi bir tesir gücüne malik değilmiş.⁵¹²

Disiplin soruşturmasının sonucunu merakla bekleyen ve destekleyen yazarların bir kısmının yaklaşımları, ağır sonuçları nedeniyle "ihraç" yerine "kınama verilse daha iyi olurdu" şeklinde özetlenebilir. Böyle yorumlayanlar arasında, Sarıkaya'ya yönelik ağır söylemlerde bulunan yazarların da olması dikkat çekiciydi. Bu yazarların eleştirilerinin hedefinde, ihraç kararının müsebbibi olarak gösterilen hükümet ve HSYK olmakla birlikte, Genelkurmay'ın bu süreçteki payına ve rolüne değinmekten özenle kaçınılması ise bir başka önemli noktaydı.

Kararından dolayı HSYK'ya imalı biçimde "aferin" diyerek başladığı yazısında Oktay Ekşi, yargının ilk darbeyi, Bakanlık'ın tepkiler üzerine müfettiş göndermesiyle aldığını, elde kalan son yargı bağımsızlığı kırıntısının da HSYK kararıyla ortadan kalktığını ve bu kararın Genelkurmay açıklamasından esinlenmeden alındığının söylenemeyeceğini belirtti:

511 Radikal, 2006, 'CHP Liderinden HSYK'ye Destek', 22 Nisan.

512 Şentop, Mustafa, 2006, 'Hukuka Saygı ve Şemdinli İddianamesi', Zaman, 12 Mart.

Aferin (!!) diyelim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) sıfatlı kurula... Biz onları “yargı bağımsızlığının güvencesi” diye biliyorduk. Meğer bir kurulu oluşturup belirli bir süreyle dokunulmaz kılmak, sonra da ondan adil ve tarafsız kararlar beklemek pek de gerçekçi değilmiş. Van C. Savcısı Ferhat Sarıkaya’yı meslekten ihraç etmeleri bunu gösterdi... Şimdi sırf görev sınırının dışına çıktı diye bir savcıcı -örneğin uyararak yerine- meslekten ihraç eden, üstelik ihraç kararını “mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozma” gerekçesine dayandıran HSYK da tüy dikti... Savcının görev anlayışının çarpıklığı iddianameyle sabitti. Hakkında bir işlem yapılması gerekebilirdi. Bunu HSYK başlatsa iyi olurdu. Ama mekanizma tersine işledi: Örneğin önce savcıya sahip çıkan Bakanlık, tepkiler üzerine tavır değiştirip Van’a müfettiş gönderince, “yargı” zaten ilk darbeyi aldı. Eldeki son yargı bağımsızlığı kırıntısını da o mahvetti. Sarıkaya’yı meslekten ihraç eden bu kararın, Genelkurmay Genel Sekreterliği’nin 20 Mart 2006 tarihli o çok sert “Basın Açıklaması”ndan esinlenerek alınmadığını söyleyecek bir tek HSYK üyesi var mı? Orada hedeflenen ve “makam, statü ve konumları ne olursa olsun haklarında işlem yapılması” talep edilenlerin cezalandırılmakta olduklarını görmemek mümkün mü?⁵¹³

Ertuğrul Özkök de, “bu kişilikte birinin”, “böyle bir insanın” savcılık makamında oturmasında toplumsal yarar olmadığını belirttiğinden sonra, yine de kararın “şık” olmadığını ifade etti:

Peki, Şemdinli iddianamesi için hangi vicdan sahibi insan, “Evet bu hukuki bir iddianamedir” diyebilir? Bir soru daha: Aramızdan kaçımız, bu kişilikte birinin savcılık yapmasını doğru buluyor? E o zaman... Böyle bir insanın savcılık gibi bir makamda oturmaya devam etmesinde toplumsal yarar mı var, yoksa zarar mı? Yine de içimden bir ses, “Savcının bu şekilde görevinden alınması şık olmadı” diyor. Yani işin aslına girdiğimizde önümüze şu tablo çıkıyor: Bu hataları yapan bir savcının yargı sistemine yararı değil, zararı olabilir...”Şık olmadı...” Evet, şık olmadı. Bu ülkede eğer derin devlet olsaydı bunu çok daha şık biçimde hallederdi. Ne bileyim önce uyarır, sonra etkisiz bir göreve çeker, sonra da tamamen nötralize ederdi.⁵¹⁴

Cüneyt Ülsever ise tersi bir yaklaşımla HSYK’nın ihraç kararını askerin rolüne vurgu yaparak eleştirdi. Ülsever, kararı, “askeri müşterekte birleşmek” şeklinde niteledi ve hukuk devletinin bizzat hukukçular tarafından katledildiğini belirterek HSYK’yı ve hükümeti eleştirdi:

Askeri müşterekte birleşen HSYK, savcıcı meslekten men etti. O gün, zaten ülkemizde mehter adımlarıyla ilerleyen hukuk devleti, bizzat hukukçular tarafından katledildi. Ancak, o kararda cezalandırılan savcı değildir, belirli çevrelerce Yaşar Büyükanıt’a kompo hazırladığına inanılan hükümetin kendisidir.⁵¹⁵

513 Ekşi, Oktay, 2006, ‘Yargı İşte Böyle Etkilenir’, *Hürriyet*, 21 Nisan.

514 Özkök, Ertuğrul, 2006, ‘Kahvaltı Masasında Bir Soru’, *Hürriyet*, 22 Nisan.

515 Ülsever, Cüneyt, 2006, ‘Cezalandırılan Savcı Değil ki’, *Hürriyet*, 23 Nisan.

Savcı hakkındaki ihraç kararını farklı bir perspektiften eleştiren Emekli Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Ahmet Gündel de, *Radikal* gazetesindeki yazısında ihraç kararını, diğer kritik davalardaki savcılarının tutum ve davranışlarıyla karşılaştırarak ele aldı. RP kapatma davasında Savcı Vural Savaş'ın sarf ettiği sözler ve başvurduğu yöntemlerle, benzeri örnekleri kıyaslayarak yaptığı değerlendirmede Gündel, disiplin uygulamalarındaki çifte standarda dikkati çekti:

Eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sayın Vural Savaş, Refah Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili olarak düzenlediği iddianamede, partililer için, “kan içiciler, vampirler...” ve benzeri ifadelere yer vermiş, iddianameyi gazetelerle birlikte, ek olarak dağıtmayı tasarlamıştı. Yine dönemin Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı Sayın Talat Şalk, ANAP Genel Başkanı ve Başbakan Sayın Mesut Yılmaz ve Bakan Sayın Cumhur Ersümer hakkında açıkça suç isnatlarında bulunmuştu. Oysa Sayın Şalk'ın, Yılmaz ve Ersümer hakkında soruşturma açma ve iddianame düzenleme yetkisi mevcut değildi. İddianamede sanık konumunda bulunmayan ve mahkemede kendisini savunmak olanaklarından da yoksun bulunanlar hakkında bu tür ithamlara yer vermek hem yasalara aykırıdır, hem de etik değildir. Sayın Şalk'ın, iddianamenin tanziminden bir süre sonra Doğru Yol Partisi'nden aday olduğu da hatırlardadır. Sayın Vural Savaş ve Sayın Talat Şalk ne herhangi bir soruşturmaya maruz kalmış ne de bir ceza almışlardır...⁵¹⁶

HSYK'nın kararını hâkim güvencesi açısından ele alan *Zaman* yazarı Ekrem Dumanlı ise kararı “ağır” olarak niteledi. Dumanlı, HSYK'nın bu kararıyla yargının bağımsızlığının ayaklar altına alındığını ve bundan sonraki soruşturmalar konusunda yargıya gözdağı verildiğini belirtti:

Kararın ağır olduğu çok aşikâr. Müfettiş raporları basına yansımıştı. Müfettişlerin talep ettiği ceza ile HSYK'nın verdiği ceza arasında korkunç bir uçurum var. Hukukî boyutlar çoktan aşılmış, HSYK âdeta meslektaşlarına gözdağı vermişti. Nerede kaldı yargı bağımsızlığı, nerede kaldı adalet mensuplarına tanıyan güvence? Genç savcının hatasını herkes dile getiriyor. Buna rağmen cezanın ağır olduğunu da düşünüyor herkes. Meclis Komisyon üyeleri doğru söylüyor: “Trafik suçuna idam cezası verildi.” Kamuoyunda oluşan genel kanaat şudur: Savcıya bir ceza verilmesi makul olsa bile, bu ceza ölçsüz ve dengesizdir. Yargı bağımsızlığını ayaklar altına aldığı gibi, bundan sonraki soruşturmalar konusunda yargıya gözdağı verilmiştir.⁵¹⁷

Dumanlı, aynı yazısında, ortaya çıkan manzarada medyanın rolünün olduğunu belirterek, Savcı'yı eleştirenlerin bile Savcı'nın mağduriyetini kabullenemediğine dikkati çekti:

Hâl böyleyken bütün faturanın bir savcıya çıkarılması hoş bir manzara oluşturmadı ve daha kötüsü savcıyı yerden yere vuranlar bile bu mağduriyeti kabulle-

516 Gündel, Ahmet, 2006, 'Van Savcısının İhracı ve Yargıya Etkisi: 69. Madde Anayasa'ya Aykırı', *Radikal*, 22 Nisan.

517 Dumanlı, Ekrem, 2006, 'Neye Yaradı Şimdi', *Zaman*, 24 Nisan.

nemedi. “Ne yapalım yani; asmayıp da beslese miydik!” tarzını çağrıştıran bir mantıkla “Ne yapalım yani; böyle bir adam savcı olmaya devam mı etmeliydi” şeklindeki yaklaşım da yanlıştır. Konu bir devlet görevlisinin düştüğü trajik hâl ile sınırlı değildir. Meselenin demokrasiyle, yargıyla, sivil-asker ilişkisiyle irtibatı vardır. O yüzden yargının geleceğini tek yönlü ipotek altına alacak bir tehlike söz konusudur. Ve maalesef bugün eleştirilen son durumu, biraz da medya hazırlamıştır.⁵¹⁸

İhraç kararını destekleyen görüşler içeren yayınlar yapan *Ortadoğu* gazetesi, Şemdinli iddianamesini, “TSK’ye karşı girişim” olarak tanımlayarak Savcı Sarıkaya’nın hak ettiği cezayı bulduğunu ileri sürdü. *Ortadoğu* yazarı Yıldırım Çiçek, ihraç kararı, savcı “Sarıkaya’nın olması gereken mesleki sonu” olarak değerlendirdi:

Şemdinli iddianamesi, TSK’ya karşı bir darbe girişimi olmuştur, fakat kötü niyetli bu iddianame ellerinde patlamıştır. Bu iddianamede maşa olarak kullanılanlar da, böylece hak ettiği cezayı bulmuşlardır. Türkiye’den yana, Türk ordusundan yana olanlar, Şemdinli olayları ve olaylar hakkında hazırlanan iddianameye zaten bakış açısı belliydi, hal böyleyken savcı Ferhat Sarıkaya’nın olması gereken mesleki sonu, kimseyi şaşırtmamıştır. Ey savcı, ey iddianameyi destekleyenler size kim dedi, oturun da PKK’nın internet sitelerinden, PKK’lı işadamlarından bilgi toplayarak Türk ordusuna saldırın, Türk devletini yıpratmaya çalışın diye... Van Savcısı Ferhat Sarıkaya’nın meslekten ihracı, birilerine umarım ders olmuştur. Hukuk yolunu kullanarak, devleti parçalamak ve devletin yapısını zedelemek isteyenlerin kolay kolay başarılı olamayacağını herkes görmüştür. Karara en çok üzülen AKP’liler de savcıyı alıp, partilerinde hukuk danışmanı yapabilirler.⁵¹⁹

Gezetenin bu tutumuna karşın, gazete yazarlarından Taylan Sorgun ise ihraç kararını ağır bularak Anayasa’nın hâkim güvencesini düzenleyen hükmüne aykırı olduğunu ileri sürerek eleştirdi. HSYK’nın savcı hakkında ihraç kararı veremeyeceğini belirten Taylan Sorgun, Kurul’un verdiği kararlar adil ve tarafsız yargı ilkesi ve hukukun üstünlüğünü çiğnediğini, sürmekte olan davayı etkilemek üzere suç işlediğini belirtti:

Evet, iddianame hâlihazırda sürmekte olan bir davanın temelini oluşturuyor. Bir mahkeme, bu iddianamede yer alan ithamlara göre bir davayı görüyor. HSYK ise bu iddianameden hareketle bir savcıya verilebilecek en ağır cezayı veriyor; savcıyı meslekten ihraç ediyor. Ortada aleni olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından işlenmiş anayasal bir suç var. Anayasa’nın 138. maddesi “hiçbir organ”ın yargı yetkisinin kullanımında mahkemelere tavsiye ve telkinde bile bulunamayacağını emrederken, HSYK sürmekte olan bir davayı etkilemek üzere yine Anayasa’nın 139. maddesinde yer alan suçu işlemektedir.

518 a.e.

519 Çiçek, Yıldırım, 2006, ‘Ağır Yakanlara Bakın’, *Ortadoğu*, 24 Nisan.

Bu maddeye göre “Hâkimler ve savcılar azlolunamaz.” Savcının eylemine, yani hazırladığı iddianameye müdahale edemeyen yargı sistemi, davayı doğrudan etkileyecek bir girişimde bulunarak savcuyu azletmenin ötesine geçmekte, meslekten ihraç etmektedir. Unutmayalım, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencelerinin tek gerekçesi adil ve tarafsız yargı ve bütünüyle hukukun üstünlüğü içindir. Adil ve tarafsız yargıyı, yargı bürokrasisinin etkilemeye çalışması da bir suçtur. HSYK, hukukun mantığını ve temel ilkelerini zorlamış ve çiğnemiştir...⁵²⁰

İHRAÇ KARARININ GÖLGESİNDEKİ YARGI

Savcı Sarıkaya’ya yönelik disiplin soruşturmasının başlatılmasından itibaren bunun yargı üzerinde yaratacağı etki ve sonuçları bazı yazarlar tarafından ısrarla vurgulanmıştı. Bunlardan biri olan *Radikal* yazarı İsmet Berkan, daha soruşturma sürecinin başında Savcı hakkında inceleme başlatılmasının, Anayasanın 138. maddesi çerçevesinde, hükümetin ve Adalet Bakanlığı’nın hâkim ve savcılar üzerindeki baskıyı arttıracığına vurgulamıştı:

Dün Adalet Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt için soruşturma izni isteyen savcı hakkında, herhalde böyle bir soruşturma izni istemeye cüret ettiği için inceleme başlattı. Şimdi merak ediyorum, siyasi arenada bir tek kişi var mı Başbakan’a ve Adalet Bakanı’na Anayasa’nın 138. maddesini hatırlatacak? Herhalde Adalet Bakanlığı’nın Van’daki savcı hakkında inceleme başlatmasını “normal” bir işlem olarak gören ve bu incelemenin sadece Van’daki savcıya değil Türkiye’deki bütün savcılara verilmiş bir mesaj olduğunu düşünmeyen yoktur. Bu inceleme normal değil, açıkça savcı ve mahkemeye baskı niteliğindedir. Çünkü Van olayı ve arkasından gelen bu inceleme, paradoksal biçimde hükümetin yargı üzerindeki gücünü ve denetimini artıracaktır, arttırdı bile...⁵²¹

İhraç kararıyla birlikte yazarların yargıya dönük endişeleri de somut bir gerçeğe dönüştü. HSYK kararının, görevleri başındaki hâkim ve savcılara gözdağı verdiği konusunda yazarlar ve yorumcular arasında geniş bir görüş birliği oluştu.

İsmet Berkan ihraç kararının ardından yaptığı değerlendirmede, kararın genel olarak yargı üzerindeki olası etkilerini yineleyerek, gelinen noktayı, “Sanık yakınlarının ve avukatlarının sevinç çığlıklarına bakılacak olursa HSYK kararı onları çok umutlandırdı. HSYK kararından sonra Şemdinli soruşturmasının derinleşmesi beklenemezdi zaten, ama şimdi konunun Şemdinli ile sınırlı ‘münferit bir olay’ olduğunu söylemek bile cesaret ister hale geldi” tespitiyle özetledi.⁵²²

Zaman yazarı Bülent Korucu da, Şemdinli iddianamesiyle başlayan ve Savcı Sarıkaya’nın ihracıyla sonuçlanan sürecin adını “Şemdinli sendromu” olarak

520 Türköne, Mümtaz Er, 2006, ‘Muddeumumi’nin Onuru Herkesin Onurudur’, *Zaman*, 22 Nisan.

521 Berkan, İsmet, 2006, ‘Anayasa’nın 138. Maddesini Hatırlayan Var mı?’, *Zaman*, 9 Mart.

522 Berkan, İsmet, 2006, ‘Uçtu, Uçtu’, *Radikal*, 22 Nisan.

koydu. Özellikle ihracın ve sonrasında yapılan açıklamaların gölgesinde başlayacak olan yargılamanın yara alacağını belirttiği ve bunun bütün mahkemeler üzerindeki etkilerini irdelediği yazısında Korucu, eskiden askerlerdeki “Muğlalı sendromu”nun yerini, yargıdaki “Şemdinli sendromu”nun aldığını belirtti:

Öncelikle Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 4 Mayıs’ta başlayacak yargılama ağır yara aldı. İddianame ve savcı hakkında kayıtlara geçirilen ifadeler mahkemenin işini zorlaştırdı. Ehliyetsizlik ötesinde art niyet ima eden açıklamalar ve ihraç kararından sonra mahkeme yargılamayı nasıl yapabilir ki? Savcının yerine başka meslektaşının davaya girecek olması çözüm değil. Hazırlık soruşturması, dava dosyası ve iddianame, yargılama sürecinin en önemli mihenk taşları... Yani yargılama, ehliyetsizlik ve hatta art niyetle suçlanan savcının dosyası üzerinden yürüyecek... Eskiden askerlerde “Muğlalı sendromu” vardı. “Sonumuz Muğlalı Paşa gibi mi olsun” yakınmaları iştirdik. Şimdi yargıyı “Şemdinli sendromu” bekliyor.⁵²³

Boğaziçi Üniversitesi Anayasa Hukuku Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zafer Üskül, askerî savcılarının da zaman zaman hukuka aykırı iddianame hazırladıklarını, idam talebiyle açılan onlarca davanın beraatla sonuçlandığını, ancak o askerî savcılar hakkında soruşturma açılmadığını belirterek hâkim teminatı konusundaki çifte standarda vurgu yaptı. 12 Eylül darbecilerinin yargılanmasını isteyen savcı hakkındaki ihraç kararını hatırlatan Üskül, HSYK’nın de hâkim ve savcılarının güvenli biçimde görevlerini yerine getirme güvencesini bizzat ortadan kaldırdığını ifade etti.⁵²⁴

Radikal’deki yazısında Emekli Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Ahmet Gündel, ihraç kararının hâkim ve savcılarca nasıl algılanacağını şöyle özetledi:

Van Savcısı’na verilen bu ağır ceza tüm hâkim ve savcılara “gözdağı” olarak algılanacaktır. Savcılar, kamuoyunda yankı bulabilecek soruşturmalara girmekten çekinecekler, ellerini taşın altına sokmayacaklardır. Bundan da yargı ve tüm ülke zarar görecektir. Yargı mensupları siyasal iktidarlara karşı teminat ararlarken, kendi sistemlerinde teminatsız duruma düşürülmüşlerdir.⁵²⁵

Ortadoğu gazetesi ise ihraç kararının yargı üzerindeki olası etkilerine ilişkin kaygı ve endişelere katılmadı. Gazete, tam tersine, ihraç kararının alınmaması durumunda savcılık kurumunun zedeleneceğini ve kararın yargı üzerinde baskı oluşturmayacağını savundu:

İddianamenin açıklanmasından sonra yukarıdaki görüşleri benimseyen bazı çevreler ve bazıları şimdi, “Efendim bu karardan sonra savcılar nasıl görev yapacak” demekte ve Savcı’nın uyarılması cezası ile yetinilmesinin gerektiğini söylemektedirler. Cumhuriyet savcılarını görevleri her zaman her şartta yerine getirmişlerdir. Bundan sonra da getirilecektir. Bundan da kimsenin şüphesi

523 Korucu, Bülent, 2006, ‘Şemdinli Sendromu’, *Zaman*, 23 Nisan.

524 *Zaman*, 2006, ‘Savcının İhracı Yargıya Çok Ağır Bir Baskı’, 23 Nisan.

525 Gündel, Ahmet, 2006, ‘Van Savcısının İhracı ve Yargıya Etkisi: 69. Madde Anayasa’ya Aykırı’, *Radikal*, 22 Nisan.

olmamalıdır. Ancak, Şemdinli iddianamesini ortaya çıkaran Van Savcısı Sarıkaya'nın iddianamesinin siyasi maksatlara dayandığı yolundaki iddialar ve görüşler aynı esaslarda birleşmiştir. Eğer Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu böyle bir karar almasaydı Cumhuriyet Savcılığı esaslı zedelenmiş ve tereddütler yaratmış olacaktı. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, meslektaş koruması gibi bir yolu tercih etmemiş sağlam ilkeleri olduğunu bir defa daha göstererek Cumhuriyet Savcılığı esaslarını tartışmalardan kurtarmıştır. Sağlam prensipleri olduğunu ortaya koymuştur.⁵²⁶

İhraç kararından sonra, kaygı ve endişeleri haklı çıkaracak biçimde, yargılamaya Savcı'nın ihracının gölgesi düştü. Yargılamanın seyrinde yaşanan gelişmeler özetle şöyle gerçekleşti: İhraç sonrası gerçekleştirilen ilk duruşmada mahkeme, iddianamede Büyükanıt ve diğer komutanların adlarının geçtiği bölümler ile jandarmanın yasa dışı işler yapmakla suçlandığı bölümleri okumaktan imtina etti. Müdahil tarafın ısrarlı taleplerine rağmen, iddianamenin özetlenmesiyle yargılamaya başlandı.⁵²⁷ Kitabevi bombalanan Seferi Yılmaz tutuklandı.⁵²⁸ Sanıklar hakkında mahkemece verilen mahkûmiyet kararının, ikinci duruşmada sanıkların tahliyesini isteyen hâkim Ferhat Erbaş'ın izinli olduğu sırada ve onun yokluğunda verildiği iddiaları basında yer aldı. Haberlerde, Erbaş'ın yerine heyette görev alan üyenin, karara, sanıkların daha ağır nitelikteki devlet bütünlüğüne karşı suçlardan iki kez cezalandırılmalarını istediği gerekçesiyle muhalefet ettiği gündeme getirildi.⁵²⁹ Bu iddiaların basına yansımalarından sonra sanıklardan itirafçı Veysel Ateş'in yargılandığı davanın duruşmasında müdahil avukatların "tarafsızlığını yitirdiği" gerekçesiyle ret talebinde bulunduğu hâkim Erbaş, "Sanıklar hakkında tahliye talebinde bulunmam üzerine 'O gitti karar çıktı' şeklinde haberler yayınlandı. Vicdanen tarafsız olamayacağımdan çekiniyorum ve çekiliyorum" diyerek davadan çekildi.⁵³⁰ Van Cumhuriyet Savcısı Sezgin Kanmaz, eksik soruşturma yapıldığı ve sanıklara yeterince savunma hakkı tanınmadığı gibi gerekçelerle astsubaylar lehine temyiz talebinde bulundu.⁵³¹

İhraçtan Sonra Şemdinli Hâkimlerine Atama

Savcı Sarıkaya'dan sonra Şemdinli davasına bakan hâkimler hakkında da sanık tarafın şikâyetleri üzerine müfettişler tarafından inceleme başlatıldı. Yargıtay'ın görevsizlik kararına direnen karara imza atan Mahkeme Başkanı İlhan Kaya ile üye Eşref Aksu hakkında inceleme yapmak için Bakanlık müfettişleri görevlendirildi.⁵³² Bu sürecin sonunda, Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı İlhan

526 Sorgun, Taylan, 2006, "Şemdinli İddianamesi", "Karar", "Terörün Gerçek Yüzü", Ortadoğu, 22 Nisan.

527 Hürriyet, 2006, 'Şemdinli İddianamesine Duruşmada Büyükanıt Rötüşü', 5 Mayıs.

528 Hürriyet, 2006, 'Kitapçı Tutuklandı', 21 Mart.

529 Hürriyet, 2006, 'O Gitti, Karar Çıktı', 21 Mart.

530 Hürriyet, 2006, 'Şemdinli Davası Hâkimi Çekildi', 4 Ağustos ve Radikal, 2006, 'Tarafsızlığını Yitiren Hâkim Şemdinli Davasından Çekildi', 4 Ağustos.

531 Hürriyet, 2006, 'Şemdinli Davasında İlginç Gelişme', 3 Ağustos.

532 Radikal, 2007, 'Şemdinli Davasında Şimdi de Hâkimler Hakkında İnceleme Başlatıldı', 27 Haziran.

Kaya, İstanbul Bakırköy'e düz hâkim olarak atanırken, sanık astsubaylara verilen 39'ar yıllık hapis cezasını az bulan ve sanıklara çete yerine "ülke birliğini bozmaya yönelik eylemlerde bulunmak" suçundan daha ağır ceza verilmesi gerektiğini öne sürerek karara muhalefet eden üye hâkim Sinan Sivri Adana Hâkimliği'ne, iddia-nameyi işleme koyan Van Başsavcivekili İbrahim Özer ise Sakarya'ya düz savcı olarak atandı. Nakillerin ardından sürmekte olan davada, düğüm, sanıkların talebi doğrultusunda çözüldü. Davaya bakmak üzere yeni üyelerden oluşturulan mahkeme heyeti ise önceki heyetin aksine Yargıtay'ın kararı doğrultusunda görevsizlik kararı vererek, dosyayı Van Askeri Mahkemesi'ne gönderdi ve sanıklar bu mahkemedeki ilk duruşmada tahliye edildiler.⁵³³

Mustafa Şentop, *Zaman* gazetesinde yayımlanan ve ihraç sonrası gelişmeleri ve hâkimlerin karşılaştığı uygulamaları özetlediği yazısında, kararı veren mahkemenin yanı sıra, itiraz mercii olarak başvuruları inceleyen Van 4. Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerin tamamına yakınının başka yerlere tayin edildiklerini belirtti. Şentop, yargıya saygı ve yargının bağımsızlığı bağlamında gelişmeleri şöyle değerlendirdi:

Temyiz edildikten sonra Yargıtay 9'uncu Ceza Dairesi, bu kararı "eksik soruşturma" gerekçesiyle bozdu ve davanın askerî mahkemede görülmesi gerektiğini belirtti. Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay'ın "bozma" kararına uydu, ancak görevsizlik kararı vermedi. Yargıtay'ın bozma sebebi olarak gösterdiği eksiklikleri tamamlama yolunu tercih etti. Bunun üzerine, sanıkların şikâyeti ile yargıçlar hakkında da soruşturma açıldı. Bu sırada denk gelen olağan atama döneminde, davaya bakan Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi ile ara kararları için itiraz mercii olan 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nin başkan ve üyelerinin tamamına yakını başka illere tayin edildi, yerlerine yeni üyeler atandı. Yeni atanan yargıçlar önlerine tekrar gelen davada Yargıtay kararının görevsizlikle ilgili kısmına da uyararak, sanıkların tutukluluk halinin devamına ve dosyayı askerî mahkemeye göndermeye karar verdi. Yargıtay da bu kararı onadı. Böylece iki yıldan fazla bir zaman tartışmalarla devam eden Şemdinli davası Van Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı Askerî Mahkemesi'nde görülmeye başlandı. Bu mahkemede gerçekleştirilen ilk duruşmada, daha önce Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nce 40 yıla yakın hapis cezasıyla cezalandırılan sanıkların tutuksuz olarak yargılanmalarına ve tahliyelerine karar verildi. Davanın işleyişi ile ilgili herhangi bir yorum yapmak bu aşamada doğru olmayacaktır. Ancak sürecin kendisi, özellikle yargı mercileri arasında anlaşılması ve açıklanması çok zor derin görüş ayrılıkları Türkiye'nin dikkatini bu davaya çekmelidir. Türkiye'de, yargıçlar ve yüksek yargı bürokrasisi de dâhil olmak üzere herkes, her olay karşısında samimiyetle ve mutlak olarak benimsemedikçe, yargıya saygı ve yargı bağımsızlığı meselesi çözülemeyecektir.⁵³⁴

533 *Radikal*, 2007, 'Şemdinli Mahkemesini Yargıtay Seçecek', 18 Ekim.

534 Şentop, Mustafa, 2007, 'Yargı Bağımsızlığı ve Şemdinli Davası', *Zaman*, 17 Aralık.

Hâkim ve Savcılar Üzerindeki Baskı Eleştiren Hakime Soruşturma

Şemdinli davası yalnızca davaya bakan hâkim ve savcılarını etkilemedi. Şemdinli sürecinde yaşananlarla ilgili görüşlerini *Radikal* gazetesinin *Radikal İki* ekinde “Hizayaaa geeelll” başlıklı yazısında aktaran Kazan Hâkimi Kemal Şahin de Bakanlık tarafından soruşturmaya tabi tutuldu. Açıkladığı düşüncelerinden dolayı cezalandırılmakla yüz yüze kalan Hâkim Şahin, yazısında, Şemdinli’deki olaylardan sonra yaptığı açıklamalarla bölgede görev yapan hâkimleri hizaya getirmek için birkaç bomba da kendisinin attırdığını açıklayan emekli Korgeneral Altay Tokat’ın itiraflarıyla başlayan tartışmaları değerlendirmişti. Şahin, bomba itirafı karşısında yüksek yargının yeterince tepki vermemesini eleştirirken, görevlerini cesurca yapan, susmayan hâkim ve savcılarının ise suçlandıklarını belirtmişti. Yazıda, Şemdinli davasını açan ve bu nedenle meslekten ihraç edilen Van Savcısı Ferhat Sarıkaya’yla ilgili cezalandırmaya da gönderme yapmıştı. “Hizmet dışında, resmi sıfatının gerektirdiği saygınlık ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunduğu” gerekçesiyle açılan soruşturmaya ilişkin fezlekedede suç unsuru olarak gösterilen ifadeler ise şunlardı:

Hâkim ve savcı olarak çekimser ve edilgen kalmayıp suç işleyen bu kişiler hakkında işlem yapmaya veya uyarmaya kalkışırsanız hakkınızda yine suç işleyen kişiler denilerek tahkikat yapılır. Bu tahkikat sonucu da genelde aleyhinize olduğundan Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından cezalandırılırsınız. Hâkim ve savcı olarak yöneltilen suçlama ise, olaya göre PKK terör örgütü ya da Hizbullah terör örgütü sempatanlığıdır. HSYK’nın bu şekilde olaya bakış açısını da bilerek görev yapan, kararlar veren, her hâkim ve savcı büyük baskı altındadır. Bu şekilde sürekli ağır, korkunç bir itham ve psikolojik baskı altında görev yapmaya çalışan hâkim ve savcılarının giderek halkın gözünde inandırıcılığı ve tarafsızlığı kaybolmaktadır. Ve hukuk kuralları çiğnendiğinde, onurlu, dirençli, kişilikli, hukuku özümsemiş, benimsemiş, algılamış bir hâkim veya savcı olarak edilgen kalmayıp, yasaların gereğini yapmaktadır. Bunun doğal olmayan sonucu da, terör örgütü sempatanlığı suçlaması tahkikatı geçirmeniz, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu ve HSYK’nın uygun göreceği mağduriyetlerdir.⁵³⁵

Ergenekon Savcılarına “Şemdinli” Mesajı ve Suçlamalar

Sarıkaya’ya yapılan uygulamanın izlerinin, yargı üzerinde bir kâbusa dönüştüğü söylenebilir. Sarıkaya’nın ihraç kararının gölgesi Ergenekon soruşturmasına açık bir tehdit olarak düştü. Eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu’nun “Ergenekon, Şemdinli gibi olmaya mahkûm” sözleri, *Zaman* tarafından “Hukukçular tepkili: Ergenekon soruşturmasını engellemek istiyor” başlığıyla ele alındı. Haberde, Kanadoğlu’nun yaptığı açıklamayla yargıyı etkilemeyi amaçladığını ileri sürerek “yargılamayı etkilemeye teşebbüs” suçunu işlediğini belirttiler.⁵³⁶

535 *Radikal*, 2007, ‘Düşünce Açıklayan Hâkime Soruşturma’, 29 Mart.

536 *Zaman*, 2008, ‘Hukukçular Tepkili: Ergenekon Soruşturmasını Engellemek İstiyor’, 16 Nisan.

Zaman'da hukukçuların eleştirel yaklaşımı, yorumlara da aynen yansdı. Kanadoğlu'nu, Şemdinli Savcısı'nın sonunu hatırlatarak davanın sonucunu açıklamakla suçlayan Bülent Korucu, görüşlerini şöyle dile getirdi:

Emekli Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun terör örgütü Ergenekon soruşturmasıyla ilgili söyledikleri gerçekten ürpertici. Eski başsavcı, Ergenekon'un sonunun Şemdinli gibi olacağı kehanetinde bulunuyor... Son iki yıldır yaşadığımız hukuk ve siyaset eksenli krizlerin fikir babası olduğu hesaba katıldığında yabana atılamayacak bir "öngörü" ile karşı karşıya kaldığımız anlaşılır. "Şemdinli gibi olur" ifadesinden, acaba bir şey oldu, biz mi kaçırdık diye araştırdım. Henüz olan bir şey yok.... Kanadoğlu aslında bir taşla iki kuş birden vuruyor, aynı anda Şemdinli davasının sonucunu açıklamış oluyor. Bu kadar saf olma, kastettiği savcının sonu diyebilirsiniz; ama pekâlâ benim söylediğim gibi de anlaşılabilir. Devam eden soruşturma ve mahkemeye ilgili beyanat vermenin eski başsavcı ve kıdemli hukukçuyu düşürdüğü zor durumu dile getirmeye zaten gerek yok.⁵³⁷

Yargıç ve savcılarını sindirme çabasının Şemdinli'den sonra Ergenekon'da da sürdü-rüldüğünü belirten Murat Yılmaz da, açıklamayı soruşturmayı yürüten savcı ve polisler üzerinde açık bir tehdit olarak niteledi:

Şemdinli iddianamesi sonrasında başlayan görevini yapan yargıç ve savcılarını sindirme ameliyesi, şimdi Ergenekon davası üzerinden yürütülmeye çalışılıyor. Hatta öyle ki, basına akseden meslekten men tehditlerinin ötesinde, soruşturmayı yürüten savcı ve ekibi ölümle tehdit edilebiliyor... Bütün bu baskılara rağmen, Ergenekon soruşturmasının başlatılabilmesi ve bugün iddianame hazırlanacak hale gelmesi demokrasi, sivil yönetim ve hukuk devleti namına kaydedilmesi gereken ciddi bir başarıdır... Her şeyden evvel iddianameyi hazırlayan savcı ve ekibi ile soruşturmayı yürüten emniyet görevlileri, bu kadar aleni bir şekilde tehdit edilmemiştir. Birtakım emekli ve halen görevde bulunan üst düzey yargı görevlileri, bilhassa soruşturmayı yürüten savcı ve ekibini, Şemdinli iddianamesini hazırlayan Savcı Ferhat Sarıkaya'nın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararıyla görevinden ve hukukçuluktan men edilme kararını hatırlatarak açıkça tehdit ettiler.⁵³⁸

Şemdinli davası ile ilgili, Ergenekon sürecinde yaşanan bu gelişmenin hukukçuları korkutmak amacıyla yapıldığının anlaşıldığını belirten İrfan Yıldırım ise görüşlerini şöyle aktardı:

Şemdinli davasının Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya'nın başına gelenlerin hukukçuları korkutmak amacına matuf olduğu açıkça anlaşıldı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu için "yargının harekât merkezi" nitelemesini yapması, yargı üzerindeki niyetlerin açık bir beyanı olarak kayda geçti.⁵³⁹

537 Korucu, Bülent, 2008, 'Şiştt! Akıllı Olun Noktayı Unutmayın', *Zaman*, 18 Nisan.

538 Yılmaz, Murat, 2008, 'Ergenekon İddianamesi Açıklandığında Yaşanacaklar', *Zaman*, 16 Haziran.

539 Yıldırım, İrfan, 2008, 'Küçük'ten Büyüğe Ergenekon'dan Çıkış', *Zaman*, 3 Temmuz.

Kanadoğlu'nun açıklaması, Ergenekon savcılarının her hangi bir bahaneyle soruşturmada alınabilecekleri yönündeki kaygı ve korkuların yoğunlaşmasına neden oldu. Şemdinli'de hükümetin askerî bürokrasiye müthiş bir taviz verdiğinden hareketle, Ergenekon savcılarının da yine hükümetçe değiştirileceği endişesi dile getirildi:

Türkiye'deki 85 yıllık cumhuriyet geleneği içerisinde de öyle yargı tümüyle idarenin etkisi altına girmez. Yürütme sizin önünüzdeki dosyayla ilgili herhangi bir emir veremez. Ama bunun hâkimini alırlar, yerini değiştirirler. Başka bir hâkim verirler. O anlamda bir müdahale olabilir.⁵⁴⁰

Şemdinli'nin gölgesi yalnızca Kanadoğlu'nun açıklamasıyla Ergenekon üzerine düşmedi. Ayrıca savcılara dönük yorum ve değerlendirme yöntemleri açısından da Ergenekon soruşturması, Şemdinli'ye benzedi. Şemdinli savcısının bir komutan hakkında iddianame hazırlamaya nasıl cüret edebildiği yönündeki söylemler Ergenekon savcıları için de aynen tekrarlandı:

Bir hukuk devletinin savcısı böylesine ucu açık bir soruşturma yürütür mü? Aralarında çok önemli kişilerin de olduğu bir sürü insanı gözaltına almaya cesaret edebilir mi? Yetkisini bu kadar pervasız kullanabilir mi? Bir hukuk devletinde insanlar tutuklanıp suçları ortaya konulmadan aylarca cezaevlerine kapatılabilir mi?⁵⁴¹

Savcılara yönelik suçlamalardan birisi de “dedikoduyu çok seviyor” sözleriydi. Soruşturmada telefon dinlemelerine dayalı deliller kastedilerek savcıların soruşturmada somut delillere dayanmadığı ileri sürüldü:

“Soruşturma somut deliller üzerinden yürütüldüğü zaman adil bir yargılamadan söz edebiliriz. Somut deliller ile kanıtlanamayan iddialar, dedikodu olmaksızın daha fazla bir anlam ifade etmezler ve bu davanın savcısı ne yazık ki dedikoduyu çok seviyor!”⁵⁴²

Ergenekon soruşturmasını eleştiriyse karşılayan yazarların bir kısmı, savcı Öz ile ilgili tarikat bağlantısı olduğu iddialarını gündeme getirdiler. Dahası, hükümeti savcının uygulamalarına ve yöntemlerine sessiz kalmakla suçladılar. Bu bağlamda Tufan Türeñç, Can Dünder'in savcıyla ilgili gözlemlerine gönderme yaparak savcıyla ilgili iddiaları ve görüşlerini şöyle dile getirdi:

Savcılığın uygulamasının yasalara aykırı olduğunu söyleyen bazı hukukçular, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısı Zekeriya Öz hakkında soruşturma açılmasını istiyorlar. Ama hükümet bu uyarılara kulak asmıyor. Hükümet

540 Akman, Nuriye, Mete Göktürk söyleşisi, 2008, ‘Gözaltılarının Kınanması Hukuki Açıdan Büyük Ayıp’, *Zaman*, 6 Temmuz.

541 Türeñç, Tufan, 2008, ‘Canım Sıkılıyor’, *Hürriyet*, 2 Temmuz.

542 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, ‘Ergenekon Git, Tuncay'ın Omzuna Kon’, *Hürriyet*, 9 Ocak.

muhalefet yapan önemli insanlar tutuklanıp cezaevine konuyor. Şakası yok, tarihi bir olayla karşı karşıyayız. Soruşturmayı yürüten savcı Zekeriya Öz'ün Fetullahçı olduğuna dair yoğun iddialar var. Milliyet Gazetesi yazarı Can Dündar'ın bu savcı ile yaptığı konuşmayı aktaran yazısını dehşetle okuduk. 2.5 saat süren konuşma sırasında savcı Öz'ün sürekli tespih çekmesi, Can Dündar'ı bilgisine başvurmak amacıyla çağırmasına karşın bir zanlı gibi sorgulaması, bazı bilgileri karıştırması dehşet verici. Bir gazeteci arkadaşım haklı olarak şu değerlendirmeyi yaptı: "Can'ın yazısını okurken ürperdiğimi hissettim. Hiç kuş-kum yok bu savcı hepimizi gözaltına alabilir ve sorgulayabilir." İzlediğimiz kadarıyla "Ergenekon soruşturması"na kaynak olan delillerin çoğunun (telefon dinlemeleri gibi) hukuka aykırı yöntemler kullanılarak elde edildiği anlaşılıyor. Bunu zanlılara sorulan sorular da ortaya koyuyor.⁵⁴³

Savcılara yönelik bu tür suçlamalar, karşıt görüş ve yorumları da gündeme getirdi. Soruşturmayı destekleyenler savcının cesaretini öne çıkararak sergilediği performansı övgüyle karşıladılar:

Yürekli bir savcı çıktı; Türkiye'de Ergenekon'un üzerine gidiyor. Ne kadar çok yerden "acıyor" diye bağıyorlar farkında mısınız? "Hadi uzlaşın ve bu Ergenekon çetesinin üzerine gitmeyin." diyorlar. Diyenlerin boğazlarına kadar bu çetenin içinde olduklarını anlıyorsunuzdur sanırım...⁵⁴⁴

Ekrem Dumanlı medyanın savcıya yönelik uyguladığı yöntemleri "medya terörü" olarak niteledi:

Tüyleler ürpertici dedikodular dolaşüyor etrafta. Mesela muhabirler arasında deniyor ki; medya plazalarda şöyle emirler veriliyormuş. "Ergenekon savcısının üzerine gidin, ailesini, akrabalarını araştırın vs..." Genç muhabirler rahatsız ama ne yapсын çocuklar. Şemdinli Savcısı için de benzer bir çaba sarf edilmişti. Şayet doğruysa bu söylenti hatırlatmak isterim ki bugünkü şartlar Şemdinli'deki durumdan farklıdır. Kamuoyuna mal olmuş böyle bir davayı medya terörüyle örtbas etmek imkânsız hale gelmiştir.⁵⁴⁵

Zaman yazarı Mustafa Ünal da, Ergenekon soruşturması savcılarını eleştirenleri, iktidar partisinin kapatılması davasında tam tersi bir tutum sergilemekle eleştirdi. Ünal, çelişik gördüğü bu tutumla ilgili görüşlerini şöyle açıkladı:

Gözlerden kaçmıyor; çetenin derinleşmesinden rahatsız olanlar, bazı gerçeklerin ortaya çıkmasından korkanlar var. AK Parti'ye dava açan savcıyı yücelten bu kesimler Ergenekon savcısını ise yerden yere vuruyor. Daha dün söyledikleri "Yargıya saygıyı da hukuk sürecine müdahaleyi" de çabuk unutuyorlar.⁵⁴⁶

543 Türeñç, Tufan, 2008, 'Kapkara Bir Tünel', *Hürriyet*, 7 Temmuz.

544 Kamyş, Mehmet, 2008, 'Gladio ya da Ergenekon', *Zaman*, 29 Mart.

545 Dumanlı, Ekrem, 2008, 'Kırılma Noktaları Üzerine Küçük Notlar', *Zaman*, 31 Mart.

546 Ünal, Mustafa, 2008, 'Ergenekon'dan Rahatsız Olanlar', *Zaman*, 26 Mart.

Ergenekon savcılarıyla ilgili tepkiler gazete yazarlarının suçlamalarıyla sınırlı kalmadı. Savcılar sanıklar, sanık avukatları ve CHP tarafından çeşitli iddialara dayanılarak Adalet Bakanlığı'na ve HSYK'ya şikâyet edildiler. Şikâyet başvuruları ve sonuçları basın tarafından ilgiyle izlendi:

CHP Konya Milletvekili Atilla Kart, Ergenekon soruşturmasında görev yapan Savcı Zekeriya Öz ve diğer savcılar hakkında soruşturma açılması için resmen başvurdu. Adalet Bakanlığı ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na (HSYK) 26 Ocak'ta başvuruda bulunduğunu belirten Kart, "Savcı Öz ve diğer savcıların, soruşturmanın selameti ve adil yargılamanın alt yapısını hazırlama konusunda üstlerine düşen görevi bihakkın yapamadıkları ve bundan böyle de yapamayacakları ortaya çıkmıştır" dedi.⁵⁴⁷

Zaman gazetesi soruşturma süreciyle ilgili resmi açıklamaları öne çıkararak Savcı Öz hakkında Ergenekon sanıkları ve Avukat Turgut Kazan tarafından yapılan suç duyurularının "soruşturma başlatıldı" şeklinde basında yer almasına yönelik Adalet Bakanı'nın tepkisini, "Ergenekon savcısı görevini yapıyor maksatlı haberleri yadığıyorum" başlığıyla manşetten duyurdu:

Adalet Bakanlığı'nın şikâyetler üzerine Ergenekon Savcısı Zekeriya Öz hakkında yaptırdığı rutin incelemeyi, "soruşturma başlatıldı" şeklinde veren haberlere Bakan Mehmet Ali Şahin tepki gösterdi... Bakan Şahin, hâkim ve savcı arkadaşlarının kendilerine verilen görevleri hukuk çerçevesi içinde gece gündüz çalışarak yerine getirmeye çalıştıklarının altını çizdi. "Sanki arkadaşlarımız yargılama görevlerini yaparken suç işliyorlarmış gibi bir anlayışla kendilerinin haber konusu yapılmış olmasını şık bulmuyorum." diyen Şahin, yıl içinde buna benzer yüzlerce inceleme yapıldığını vurguladı...⁵⁴⁸

Savcılar hakkında Adalet Bakanlığı'na yapılan şikâyetlerin, soruşturmaya yer olmadığı kararı ile sonuçlanması da, basın tarafından, soruşturmadaki saflarını yansıtacak biçimde aktarıldı. Adalet Bakanlığı'nın soruşturmaya yer olmadığı kararı, Ergenekon soruşturmasını eleştiriyle karşılayan basın tarafından, savcıların Bakan tarafından korunduğu izlenimi yaratacak biçimde "Bakan izin vermedi" şeklinde yansıtılırken, diğer gazetelerse karar içeriğine sadık kalan ifadeler kullandılar.

Zaman gazetesi, Adalet Bakanlığı'nın, soruşturmaya yer olmadığı kararını "Bakan izin vermedi" şeklinde aktaran haberlere ilişkin tepkisini aynen yansıttı:

İstanbul Cumhuriyet savcıları Zekeriya Öz ve Mehmet Ali Pekgüzel aleyhinde yapılan başvurular üzerine Mehmet Ali Şahin tarafından başlatılan inceleme tamamlandı. Adalet Bakanlığı'ndan dün yapılan yazılı açıklamada, "cumhuri-

547 *Hürriyet*, 2009, 'Savcılar İçin Suç Duyurusu TRT'ye dava', 28 Ocak.

548 *Zaman*, 2008, 'Ergenekon Savcısı Görevini Yapıyor Maksatlı Haberleri Yadığıyorum'-manşet, 10 Eylül.

yet savcılarının delillerin toplanması, değerlendirilmesi konularında yetkilerini herhangi bir şekilde kötüye kullandığına dair delil elde edilemediği için, haklarında işlem yapılmasına yer olmadığına karar verildiği” ifade edildi. Bu arada, “inceleme” talimatını, “soruşturma başlatıldı” başlıklarıyla veren bazı medya organlarının, Bakanlık’tan yapılan “Soruşturmaya yer yok” açıklamasını da kamuoyuna “Bakan izin vermedi” şeklinde yansıtmaları dikkat çekti... Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’nun yaptığı değerlendirme sonucunda bakanlık “Olur”uyla İstanbul cumhuriyet savcılarını Zekeriya Öz, Mehmet Ali Pekgüzel ve ilgili Cumhuriyet savcısı ile hâkim hakkında işlem yapılmasına yer olmadığına karar verdi... Tüm bu ihbar ve şikâyetlerle ilgili işlemler, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’ndaki düzenlemeler ile Anayasa’nın 138. maddesinde yer alan yargı bağımsızlığı ilkeleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir.”⁵⁴⁹

Aynı biçimde soruşturmaya yer olmadığı kararının iptali istemiyle Ankara 4. İdare Mahkemesi’nde açılan davaya Adalet Bakanlığı tarafından sunulan savunma da, soruşturmayı destekleyen gazeteler tarafından öne çıkartıldı. *Zaman*’ın “Adalet Bakanlığı: Savcı Öz’ün uygulamaları hukuki” şeklinde verdiği bu haberi, *Taraf* gazetesi de “Bakanlık savcı Öz’ü savundu” başlığıyla duyurdu. Ayrıca *Taraf* haberin girişinde şikâyetçilerin ifadelerine gönderme yaparak “Avukat Turgut Kazan, bir yurttaş olarak Adalet Bakanlığı’na başvurarak Ergenekon Savcısı; ‘ucu açık’ bir soruşturma yürüttüğünü ve bu uygulamayla, ‘Geceleyn kapı çalınınca sütçü gelmiştir diye uyanma hakkımızın öldürüldüğünü’, insanların korku içinde olduğunu ve yaşananlardan dehşete kapılmış insanlar için Savcı Öz hakkında soruşturma açılmasını talep etti” dedi:

Bakanlık, Ankara 4. İdare Mahkemesi’ne açılan dava için gönderdiği savunmada, “Savcı Öz’ün gözaltına alma, tutuklama, arama, el koyma, teknik takip işlemlerini alan mahkeme kararlarına istinaden yerine getirdiğini” bildirdi. Bakanlık, yazısında Savcı Öz’ün hak ve yetkilerini kötüye kullandığı, objektif davranmadığına ve hukuk dışı uygulamalar yaparak soruşturmayı kasıtlı olarak geciktirdiğine dair herhangi bir delil bulunmadığını belirtti... Soruşturması çerçevesinde ele geçirilen belgelerin sayısının fazla olmasının, tutuklu, şüpheli ve sanıkların da aynı şekilde çokluğunun davanın açılmasını geciktiren etkenler olduğuna dikkat çekildi... Ergenekon savcısının basına bilgi sızdırdığı yönündeki iddiaları da yalanlayan bakanlık, “... bu bilgilerin adı geçen cumhuriyet savcısı tarafından basına verildiğine ya da ondan elde edildiğine dair herhangi bir delil gösterilmediği anlaşılmış ve bu hususta emareye de rastlanmamıştır. Bu bakımdan; İstanbul Cumhuriyet Savcısı Zekeriya Öz hakkında işlem yapılmasına yer olmadığına 21 Ağustos 2008 tarihli olurla karar verilmiştir.” ifadesini kullandı.⁵⁵⁰

549 *Zaman*, 2008, ‘Bakanlık İncelemeyi Tamamladı: Savcı Öz İçin Soruşturmaya Gerek Yok’, 13 Eylül.

550 *Zaman*, 2008, ‘Adalet Bakanlığı: Savcı Öz’ün Uygulamaları Hukuki’, 3 Kasım.

Ergenekon Soruşturmasına Yeni Savcı Atamaları

Ergenekon soruşturması ve davasının yürütüldüğü İstanbul Adliyesi'ne yapılan yeni savcı ve hâkim atamaları basın tarafından ilgi ve kuşkuyla karşılandı. HSYK'nın 3 yeni savcı atamasını, soruşturmanın sulandırılması çabalarından biri olarak değerlendiren *Zaman*, "Hukukçular endişeli: Ergenekon soruşturmasına müdahale edilmesin" manşetiyle verdiği haberde, atamaların Sabih Kanadoğlu ve Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) Başkanı Ömer Faruk Eminağaoğlu'nun açıklamalarından sonra yapılmasına dikkati çekerek, sürece müdahale edilmek istendiğini belirtti.

Zaman yazarı Ekrem Dumanlı, Şemdinli ve Susurluk davalarındaki savcı ve hâkim değişikliklerini hatırlatarak, "operasyonel kumkuma" olarak adlandırdığı kesimlerin yeni savcı ataması önerisini, soruşturmanın derinleşmesinden duydukları rahatsızlığın göstergesi olarak değerlendirdi:

Sabih Kanadoğlu'nun öncülüğünü yaptığı, YARSAV Başkanı'nın şedit beyanlarla desteklediği "40 savcı atansın" kampanyası devreye girmiş gibi bir görüntü var ortada. Genç Siviller hareketi dün sokaklardaydı ve diyordu ki "40 savcı yetmez, 367 savcı atayın". Haksız mı bu gençler? Meseleyi kırkayak işine çevirenler niçin korkuyor?... Örgütle ilgili somut deliller buldukça, mutlu olması gereken bazı yargı ve medya çevreleri soruşturmanın derinleştirilmesinden rahatsız oluyor. Ayak oyunlarının biri bitiyor, öbürü başlıyor. "Şemdinli Davası"nda da böyle olmuştu. Önce genç bir savcının hayatı karartıldı, ardından atamalar yapıldı. Susurluk hâkimi de bir anda değiştirilmiş, yerine gelen (şu anda da Ergenekon zanlılarının avukatlığını yapan) hâkim işi basit cezalarla savuşturmuştu. Neyse ki İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Vekili Turan Çolakkadı daha atamaların yapıldığı gece "Görevlendirmelerin Ergenekon'la ilgili olmadığını, diğer soruşturmalar için doğan ihtiyacın karşılandığını" söyledi... Bakalım YARSAV, Aydınlık Dergisi, Kanadoğlu, CHP gibi blokların oluşturduğu operasyonel kumkuma başarılı olacak mı? Bir başka tabirle, Ergenekon soruşturmasının derinleşmesinden endişe eden bazı derin çevreler bu davayı sabote edebilecek mi?⁵⁵¹

Soruşturmaya yeni savcıların atanması yönündeki talep ve telkinlerin yargının bağımsızlığına ve tarafsızlığına gölge düşürdüğünü belirten Yusuf Çağlayan da, amacı, soruşturmada tarafsızlık dengesini bozmaya dönük çabalar olarak değerlendirdi:

Soruşturmayı yürüten savcılarının sayısı itibarıyla yeterli olup olmadığı, bizatihi ilgili cumhuriyet başsavcılığı tarafından belirlenir ve ek görevlendirme hususu resmi olarak talep edilir. Bunun dışında, hiçbir yetkisi olmayan bazı kişilerin "savcı sayısı artırılmalıdır" gibi tavsiye ve telkinlerde bulunmaları soruşturmada tarafsızlık dengesini bozmaya dönük çabalar olarak algılanmalıdır. Gözlemedi-

551 Dumanlı, Ekrem, 2009, '40 Savcı Yetmez 367 Olsun', *Zaman*, 29 Ocak.

ğim kadarı ile soruşturmaya yönelik suçlamalar, tavsiye ve telkinler, soruşturmayı yürüten hukukçuların bağımsızlığı ve tarafsızlığına gölge düşürmek suretiyle soruşturmayı yetersiz düzeyde tutmak, soruşturmanın daha ileri seviyedeki boyutlara nüfuzunu engellemek, yargıyı etkilemek ve yönlendirmek, adil yargılama hakkının ihlali intibası doğuracak görüntüler vererek, ileride Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne müracaatın altyapısını oluşturmak ve benzer amaçlar taşıyan birtakım kişiler veya grupların propagandasından ibarettir.⁵⁵²

Atamaları, soruşturmayı yürütenler üzerinde tehdit, yıldırma ve küçük düşürme çabası ve soruşturmanın sulandırılması ve savsaklanması doğrultusundaki formüller olarak yorumlayan İrfan Yıldırım ise görüşlerini şöyle açıkladı:

İlk olarak savcılar başta olmak üzere, yargıçlar ve soruşturmayı yürüten emniyet kuvvetleri akla hayale gelmeyecek şekilde tehdit edilmeye, yıldırılmaya ve küçük düşürülmeye çalışılıyor. Bu güçlü kampanyaya rağmen davayı başarıyla yürüten heyet korkutulmadığı ve kamuoyu nezdinde yıpratılmadığı için bu heyetin değiştirilmesi, bu da yapılamazsa bilhassa savcı sayısının artırılarak soruşturmanın sulandırılması ve savsaklanması istikametinde formüller aranıyor... Bu tavsiyeleri takiben ilgili mahkemeye biri vaktiyle Başbakan Tayyip Erdoğan aleyhinde dava açmış ve içlerinde Mahkeme Savcısı Zekeriya Öz'den kıdemlilerin de bulunduğu üç savcının atanmış olması kamuoyunun duyarlılığını artırdı.⁵⁵³

Mevcut savcılar gibi yeni atanan hâkim ve savcılar da basın tarafından mercek altına alındı:

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan, Ergenekon soruşturmasına bakan İstanbul Adliyesi'ne takviye olarak 3 savcı atandı... HSYK, Yargıtay Onursal Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun evinin aranması kararını veren İstanbul 9.Ağır Ceza Mahkemesi'ne de "geçici görevle" bir takviye hâkim [olarak] görevlendirdi...⁵⁵⁴

SUSURLUK HAKİMİ: "BASKIYA BOYUN EĞMEDİĞİM İÇİN ATANDIM"

Derin devlet yargılamalarında hâkimler üzerindeki idari baskının hâkim güvencesini zedeleyen uygulamalarına Şemdinli'den önce Susurluk davasında da rastlanmıştı. Susurluk sürecinde, davanın görüldüğü İstanbul 6 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanı Sedat Karagül, yargılamanın sona ermesinden hemen önce bir başka adliyeye atanmıştı. Karagül, Şemdinli olaylarının başında ve henüz savcı ve hâkimlere yönelik herhangi bir işlemin söz konusu olmadığı sırada yaptığı açıklamada, Susurluk yargılamaları sırasında karşılaştığı baskıyı gündeme getirerek, Şemdinli'nin de aynı biçimde kapatılması ihtimalinin olduğu uyarısında bulundu. Karagül, davanın karar aşamasında baskı gördüğünü ve bu baskılara boyun eğmediği için bir başka adliyeye atandığını, bunun üzerine de emekli olduğunu açıkladı.

552 Çağlayan, Yusuf, 2009, 'Yargı Bağımsızlığı ve Ergenekon Davası', *Zaman*, 29 Ocak.

553 Yıldırım, İrfan, 2009, 'Ergenekon Delillerini Yok Etme Çabası', *Zaman*, 30 Ocak.

554 Hüriyet, 2009, 'Ergenekon'a Bakan Adliyeye Savcı Takviyesi', 28 Ocak.

Zaman'ın manşetten duyurduğu habere göre Karagül, "Kararı verirken o zamanki Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk çok baskı yaptı. Baskılara boyun eğmediğim için başka bir adliyeye atamam yapıldı. Bunun üzerine emekli oldum. Ben emekli olduktan sonra Susurluk davasından karar çıktı" dedi.⁵⁵⁵

Haberde, Karagül ile ilgili gelişmeler şöyle aktarıldı:

Emekli olduktan sonra bir gazeteye verdiği röportajda dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk'ü eleştirerek "Yargı bağımsız değil!" dediği için hakkında dava açılan Karagül, 6 bin TL tazminat ödemeye mahkûm edilmişti. Karagül, Susurluk davasının hâkimi olarak tanındı. O dönemde İstanbul 6 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi başkanlığını yürüten Karagül, Malki cinayeti, Alaattin Çakıcı ve Türkbank dosyalarına da baktı. Susurluk'un sonuçlanmasına sayılı günler kala ani kararlar Sultanahmet Adliyesi'ne atandı. "Tenzil-i rütbe"yle üye hâkim yapılan Karagül, 64 yaşında emekli oldu. 2 yıl önce Sabah'a verdiği röportajda bu atama için, "Türk'ün tavırları, istekleri çok şaşırtıcıydı. Bana direkt baskı yapamıyordu. Aracılarla isteklerini dile getiriyordu. İşine geleni tutukla, işine gelene beraat, işine gelene ceza" ifadelerini kullandı... Karagül, Sabah'taki röportajda sözlerini şöyle sürdürdü: "Adalet mülkün temelidir derir ya, temel bozuk olursa ne olacak? DGM'de kapıma "Adalet bakanı giremez" diye yazacaktım. Ama maalesef giremez dediğin adam senin başkanın oluyor." Sedat Karagül'ün bu açıklamaları üzerine Sami Türk, Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 10 bin liralık tazminat davası açtı. Karagül, yaklaşık 2 yıl süren dava sürecinin ardından 4 bin lira tazminata mahkûm edildi. Kurum, Sedat Karagül'ün emeklilik maaşına 2009 Mart'ından itibaren haciz koydu.⁵⁵⁶

SUSURLUK KOMİSYONU'NDA GÖREVLİ HAKİMİN KUŞKULU ÖLÜMÜ

Hâkim ve savcılar yalnızca haklarında verilen atama, nakil ve ihraç kararıyla gündeme gelmediler. Hâkim ve savcıların adları derin devlet bağlantıları içinde de geçti. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı Hâkim Akman Akyürek'ti. TBMM Susurluk Komisyonu, Faili Meçhulleri Araştırma Komisyonu ve Hayali İhracat Komisyonu'nda raportör olarak görevlendirilen Hakim Akman Akyürek hakkında, MİT ajanı olduğu iddiası dahil pek çok iddia dile getirildi. Bu iddialar arasında en vahimi Susurluk skandalının ardından başlatılan soruşturmanın sürüncemede bırakılmasıydı.

Fatih Altaylı'nın Başbakan Mesut Yılmaz'a sunulan bilgi notuna dayanarak dile getirdiği bu iddiaya göre, Akyürek, soruşturmanın bazı evrelerinde yer almış ve bazı kişi ve olayları perdeleme karşılığında ya da ön plana çıkarma tehdidiyle kişisel çıkar sağlamıştı. Altaylı, Akyürek hakkındaki iddiaları, "Ne hakim ama" sözleriyle yorumladı:

555 *Zaman*, 2005, 'Susurluk Hâkimi: Devlet Savcıya Destek Olmazsa Şemdinli de Kapanır: Susurluk'ta Baskı Gördük, 'Şemdinli'nin Aydınlatılması Devletin Desteğine Bağlı'-manşet, 17 Kasım.

556 *Zaman*, 2009, 'Yargı bağımsız Değil' Diyen Susurluk Hâkimine Haciz'-manşet, 18 Ocak.

Bu şu demek: Soruşturmayı yürüten kimi kişiler, soruşturmayı saptırarak gerçek suçluları gizlemek için avanta istemişler. Avanta vermeyenleri de suçlu olarak ilan edeceklerini söyleyip korkutarak avanta toplamışlar. Başbakan'a sözlü olarak iletilen bu isimlerin arasında ve ilk sırada kimin olduğunu herhalde tahmin ediyorsunuz: Akman Akyürek... Nasıl hâkim ama...⁵⁵⁷

Hâkim Akyürek'in, 8 Aralık 1997'de, polis "kaza", yakınlarının da "kasıt" dediği kuşkuyla bir trafik kazası sonrası yaşamını yitirmesi, hakkındaki iddiaları daha önemli hale getirdi. Hakkında "Bilmediği yoktu" denilen Akyürek'in ölümünü Fatih Altaylı şöyle yorumladı:

Susurluk Komisyonu eski Başkanı Elkatmış, "Bilmediği yoktu." demiş. Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu Başkanı Avundukluoğlu ise "Özel bilgilere ulaşmıştı" diye konuşmuş... Akman Akyürek bildiği bunca şeyi kiminle paylaşıyordu? Ancak eğer Akyürek öldürüldüyse, bu, işini gerektiği şekilde yapmamış ve bilgilerini yanlış kişilerle paylaşmış olmasından kaynaklanabilir ancak.⁵⁵⁸

Akyürek ölümüyle ilgili savcılığın ifadesine başvurduğu kişilerden biri de o dönemde Kanal D Haber Müdürü olan gazeteci Tuncay Özkan'dı. Hâkim Akyürek'in kazadan iki saat önce aradığı kişi olması nedeniyle savcılıkça ifadesi alınan Özkan, yaptığı açıklamada savcının, "Sizinle görüşmeye mi geliyordu" sorusunu yönelttiğini, kendisinin de "Beni saat 02.00 sıralarında aradığı doğrudur. Bana yolda olduğunu söyledi ve 09.30 gibi kendisiyle görüşmeyi kararlaştırdık" diye yanıtlandığını söyledi.⁵⁵⁹

Hâkim Akyürek, MİT ajanı iddialarının bir gazetede yer almasından yaklaşık bir ay sonra, hakkındaki iddiayı gerekçe göstererek Susurluk Komisyonu'ndan Mart 1997'de istifa etmişti. Akyürek'in ölümünü kuşkuyla karşılayan Komisyon Başkanı Mehmet Elkatmış, olayın meydana geliş şeklini aktarırken, kamyonun aniden durduğuna, plakasının sahte olduğuna ve şoförün kayıp olduğuna dikkati çekerek, "Olay sabaha karşı oluyor. Bu bir suikasttır." dedi. Komisyon üyesi Fikri Sağlar da kuşkusunu, "Benim de bilgi aldığım bir başka kişi de bu şekilde trafik kazasında öldü." sözleriyle dile getirdi.⁵⁶⁰

557 Altaylı, Fatih, 1997, 'Nevi Şahsına Münhasır Menfaat Grubu', *Hürriyet*, 13 Aralık.

558 Altaylı, Fatih, 1997, 'Kazaysa Masum, Cinayetse Suçlu', *Hürriyet*, 10 Aralık.

559 *Hürriyet*, 1997, 'Raportör Kazasında Suikast Bulgusu Yok', 13 Aralık.

560 *Zaman*, 1999, 'Akyürek de Kaza Kurbanı', 22 Kasım.

Adil Yargı

Uluslararası insan hakları belgeleri ve yargı etiği ilkeleri, adil yargılanma hakkının ön koşulunu, bağımsız ve tarafsız yargı olarak belirlemiştir. Bu ön koşulla bağlantılı olarak adil yargılanma hakkının kapsamı da, bir kimseye yönelik suç isnadında bulunulmasıyla başlayan yargılama süreci boyunca sahip olduğu başka güvenceleri içine alacak biçimde tanımlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 10. maddesinde bu güvenceler, “Herkes, hakları ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak tam bir eşitlikle yargılanma hakkına sahiptir” ifadesiyle çerçelenmiştir. Bir başka uluslararası insan hakları belgesi olan Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesinde ise bu hakkın içerdiği güvenceler; mahkemeler ve yargı önünde eşitlik, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma ve suçluluğu kanıtlanana dek masum sayılma olarak öngörülmüştür. Aynı içerikteki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi de adil yargılanma hakkının içerdiği güvenceler arasında “makul sürede yargılanma hakkı” da sayılmıştır.

Bu belgeler ışığında, hakkında herhangi bir suç isnadı bulunan kişilerin sahip olduğu asgari hakları kısaca; “suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı olarak ve anlayabileceği dilde derhal bilgilendirilme”, “savunmasını hazırlamak için yeterli süre ve kolaylıklara sahip olma ve gecikmeden yargılanma”, “duruşmada hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya seçtiği bir avukat aracılığıyla savunma”, “aleyhine olan tanıkları sorguya çekme ve sorguya çektirme”, “kullanılan dili anlamıyorsa ücretsiz çevirmenden yararlanma” ve “kendisini suçlayıcı tanıklık yapmaya veya bir suçu itirafa zorlanmama” biçiminde özetlemek mümkün.

Türk Hukuk Mevzuatı bakımından adil yargılanma hakkına hasredilmiş bir hüküm bulunmadığından, bu konudaki güvenceler bakımından anayasa ve ilgili yasalara dağılmış düzenlemeler çerçevesinde bir sonuca ulaşmak gerekir. Anayasa'nın 38. maddesi “masumiyet karinesi” ve “kendisini veya yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya veya delil göstermeye zorlanmama” kuralı ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) sanık ve şüphelilerin haklarıyla ilgili düzenlemeleri, temel güvenceleri içermektedir. Öte yandan, taraf olunan uluslararası belgelerin öngördüğü hükümlerin, Anayasa'nın 90. madde hükmü çerçevesinde iç hukuk kuralı gücünde olması nedeniyle aynen uygulanması gerektiği unutulmamalıdır.

Adil yargılanma hakkı, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güvencelerinden birini oluşturması sebebiyle yargısal süreçlere dair tartışmaların odağında yer aldı. Kritik davalar içinde adil yargılanma hakkının en fazla öne çıktığı yargısal süreç Erge-
nekon soruşturması ve davası oldu. Basın ve kamuoyunun, 2007 yılı ortalarında başlayan soruşturma sürecine ilgisi asıl olarak, emekli generallerin de aralarında bulunduğu çeşitli kesimleri kapsayacak biçimde soruşturmanın derinleştirildiği döneme rastladı. Basının soruşturma ve dava eksenindeki ayrışmasında adil yargılanma hakkı, özellikle ana akım medyanın öncelikli gündemini oluşturdu. Soruşturmanın başında adil yargılamayı etkileme kaygısıyla soruşturmanın seyri hakkında yorum yapmaktan ve görüş bildirmekten kaçındıklarını açıklayan bazı yazarlar, operasyonların genişletildiği süreçte eleştirilerini adil yargılanma hakkı ihlalleri üzerinde yoğunlaştırdılar.

MAKUL SÜREDE YARGILANMA

Soruşturma ve davaların makul sürede görülmesi kuralı, Türkiye yargı pratiğinin adil yargılanma hakkı çerçevesindeki temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Ne var ki, Türkiye'deki bu genel sorun, derin devlet bağlantılı davalar açısından çoğu zaman tersinden eleştiri konusu oldu. Bu iddianın gündeme geldiği ilk dava Susurluk'tu. Bu dava sürecinde soruşturmanın hızlı yapıldığı ve bu nedenle yeterince delil toplanmadığı ileri sürüldü. Oysa, derin devlet örgütlenmelerinin basit çete suçu veya eylemlerinin lokal suçlar biçiminde ele alınarak terör suçu kapsamına sokulmaması nedeniyle bu davaların zaman aşımına uğrama tehlikesi daima gündemde kaldı. Nitekim çete sanıklarının mahkûm edildiği dava, zaman aşımı tehlikesi nedeniyle, Yargıtay'ın eksik soruşturma nedeniyle verdiği bozma kararı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından itiraz edilerek ortadan kaldırılmış ve sanıkların cezalarının kesinleşmesi sıra dışı bir biçimde sağlanmıştı. Buna karşın çete davası dışındaki davalar zaman aşımına uğramaktan kurtulamamıştı.

Yargılama süreçlerinin uzamasının yarattığı yakınmaların tersine döndüğü asıl dava Şemdinli davasıydı. Davaların zaman aşımına uğramasıyla ortaya çıkan cezasızlık eleştirileri, Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın üçüncü duruşmada sonuçlanmasıyla tersine döndü. Davanın kısa sürede sonuçlanması, savcıya tepki gösteren *Hürriyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin bu kez tepkilerini mahkemeye yöneltmelerine neden oldu. Tepkilerin kaynağında, kararın içeriği kadar sanık astsubayların benzer davada (Susurluk) o güne dek verilmiş en yüksek cezaya çarptırılmış olmalarının etkisi büyüktü. Ancak aynı basın, hem Şemdinli sanıklarından Tanju Çavuş'un Hakkâri'de açılan davanın daha ilk duruşmasında tahliye edilmesine, hem de diğer sanıklar hakkındaki mahkûmiyet kararının ardından davanın seyrindeki köklü değişikliklerin sonunda davanın askeri yargıya gönderilmesine ve askeri yargıdaki ilk duruşmada sanıkların aynı hızda salıverilmelerine herhangi bir tepki göstermedi.

ŞEMDİNLİ DAVASINA “HIZLI YARGILAMA” SUÇLAMASI

Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kısa sürede yargılamayı tamamlayarak sanıklar hakkında mahkûmiyet kararı vermesi, daha önce savcıya yönelik tepkilerin ve yorumların bu kez hâkimlere yönelmesine neden oldu. Kararın neden hızlı verildiği basın tarafından sorgulanan konulardan biri oldu.

Ortadoğu gazetesi mahkemenin astsubaylar hakkındaki mahkûmiyet kararını, “Derin ihanet” manşetiyle verdi. Haberde MHP lideri Devlet Bahçeli'nin “Mahkemenin altı hafta gibi kısa bir sürede görülmemiş bir hızla hüküm vermesinden sonra Türkiye'deki bölücü ihanet odakları ile AB yetkililerinin gösterdikleri tepkiler de bu kapsamda bir ibret vesilesi olarak hatırlanacaktır. AB yetkilileri, çok olumlu buldukları kararın jet hızından ve ağırlığından duydukları büyük memnuniyeti saklamamışlardır. Bununla da yetinmeyen AB Komiserleri, PKK ağzıyla konuşarak, mahkûm edilen iki sanığın arkasındaki kişi ve kurumların da yargılanmasını talep etmişlerdir” şeklindeki açıklaması öne çıkarılarak, kararda Avrupa Birliği'nin rolü olduğu ima edildi.⁵⁶¹ Gazetenin kendisi de mahkûmiyet kararını AB'nin baskılarına bağladı:

Olayların hemen ardından, Avrupa Birliği “Şemdinli davası bir an önce karara bağlanmalıdır” baskılarına başlamıştır. Yargılama kısa sürede tamamlanmıştır. Ancak, sonucu tartışılmaktadır. Sanık astsubaylar terör başı Öcalan ile neredeyse aynı cezaya çarptırılmışlardır. Terör başının yargılanması sırasında “Savunma hakkı” diyerek mabadını yırtan AB'nin bu davada öyle bir derdi yoktur. Avrupa Birliği Ferhat Sarıkaya'nın iddianamesinin ortaya çıkmasının ardından Türk Ordusu'nu komutanlarının da yargılanmalarını açıkça talep etmiştir. Ne tesadüftür ki, meslekten ihraç edilen Sarıkaya'nın iddianamesinde Avrupa Birliği'nin ortaya koyduğu görüşleri de kapsayan bölümler vardır. Şimdi acaba bu bir tesadüf müdür?⁵⁶²

Soruşturmanın hızla sonuçlandırıldığını belirten milliyetçi kesimlerin “acelecilik” eleştirileri, kararla birlikte daha geniş bir kesime yayıldı. Başta *Hürriyet* olmak üzere basının önemli bir bölümü, yargılamanın hızını kuşkuyla karşıladı.

Tufan Türeñç, hukukçulara dayanarak yaptığı yorumda, mahkemenin hızıyla ilgili kuşkusunu olayın karmaşıklığına bağladı. Türeñç, mahkemenin seri hareket etmesinin adil yargılamayı nasıl etkilediğine dikkati çektiği değerlendirmesinde, karara yönelik kuşku noktalarını, jandarmanın haber alma elemanı olan PKK itirafçısının davasının ayrılarak kararın verilmesi, karmaşık bir olayın üç duruşmada çözümlenmesi ve önceki duruşmada sanıkların tahliyesini isteyen üye hâkimin yokluğunda karar verilmesi olarak sıraladı:

⁵⁶¹ *Ortadoğu*, 2006, ‘Derin İhanet’-manşet, 22 Haziran.

⁵⁶² *Sorgun, Taylan*, 2006, “‘AB’nin TSK’ne karşı Siyasi Savaşı”, “Gül ve Orhan Doğan”, “Bahçeli’nin Söyledikleri”, *Ortadoğu*, 24 Haziran.

Şemdinli davasında Van Mahkemesi'nin verdiği karar da kafalarda bazı soru işaretleri oluşturuyor. Van Mahkemesi'nin kararına hukukçuların duydukları kuşkulardan ilki şöyle: “Birden çok sanıklı davada, belirlenmiş kurallar dışında, bir sanık hakkında davanın ayrılıp diğerleri hakkında davanın sürdürülmesi ve karar verilmesi yerleşmiş kurallara uygun değildir.” Oysa mahkeme bu konuda bir sakınca görmedi ve sanıklardan birinin kararını bir sonraki duruşmaya bıraktı. Mahkemenin hızı konusunda da kuşklar var. Olay son derece karmaşık. Bombalama var, ölüm var, olaylar var. Karmakarışık böyle bir davanın 3 duruşmada çözümlenmesinin olanaksız olduğunu vurguluyor hukukçular. Mahkemenin bu kadar seri hareket etmesi, adil yargılamayı acaba nasıl etkiledi? Bir başka düşündürücü durum da şöyle özetlenebilir. 1 Haziran'daki duruşmada sanıkların tahliyesini isteyen üye hâkim Ferhat Erbaş'ın izne ayrılmasından sonra 15 gün içinde 2 duruşma yapılması ve karar verilmesi... [...] Hiç kuşkusuz, yargının her zaman böyle hızlı işlemesi hepimizin özlemidir. Ancak bu kararların kuşku uyandırmaması, hukuka gölge düşürücü nitelikte olmaması koşuluyla...⁵⁶³

Ertuğrul Özkök, Türkiye'de yargının işleyişiyle ilgili yakınmaların yarattığı ikilemi aktararak başladığı yazısında, kararın Abdullah Öcalan'ın hızlı yargılanmasının rövanşı gibi olduğunu ima ederek, Türk yargı tarihinde “rekor sayılabilecek bir sürede” karar verilmesine dair kuşkusunu, “umarım, adalet gerçekten tecelli etmiştir” sözleriyle açıkladı:

Şemdinli davası 7 Mayıs'ta başlamış ve 19 Haziran'da sonuçlanmıştı. Tam bir bilançosunu çıkaramadım. Ama herhalde Türk yargı tarihinde rekor sayılabilecek bir hızla karar bağlanmıştı. Mahkeme ile ilgili bazı sorular da vardı. PKK'ya yakınlığı ile tanınan bir gazete, hâkimlerden birinin izne çıkacağını önceden yazmıştı. Nitekim öyle olmuş ve onun yerine gelen daha da ağır bir ceza istemişti... Acaba Yüksek Askeri Şûra'dan önce “Verilmek istenen bir mesaj mı vardı?” Eğer öyleyse, bu karara başka bazı “arzular” karışmış demektir... Şemdinli olayının mutlaka aydınlatılması gerektiğine inanıyorum. Van Savcısı'na o nedenle çok kızıyorum. Çünkü bu kadar önemli bir davaya siyaset soktu. Kafaları karıştırdı. Abdullah Öcalan, PKK elebaşısının, yargılanması 29 gün sürmüş. Astsubayları ise 1.5 ay. Ama böyle apar topar hissi veren, “rövanşizm” kokan kararlarla değil... Umarım bu kadar kısa sürede verilen kararlar “adalet gerçekten tecelli etmiştir”... Yoksa, 20 yıldır o bölgede kahramanca savaşan askerlerimize, telefisi hiç mümkün olmayan bir iftira atılmış olacaktır. Adalet gerçekten tecelli ettiyse de, Türk ordusunun bundan çıkaracağı çok büyük dersler olacaktır.⁵⁶⁴

Ertuğrul Özkök'ün bu yorumu basında tepkilere yol açtı. *Zaman* yazarı Tamer Korkmaz, Özkök'ün kararın jet hızıyla sonuçlanmasından rahatsız olduğunu Susurluk sürecindeki tutumuna gönderme yaparak “karar devlet gazetesi kaptanının canını sıktı” tespitiyle eleştirdi:

563 Türeç, Tufan, 2006, ‘Şemdinli Kararı’, *Hürriyet*, 23 Haziran.

564 Özkök, Ertuğrul, 2006, ‘Tam Masadan Kalkarken’, *Hürriyet*, 21 Haziran.

Amiral Gemisi'nin kaptan köşkünde oturan gazete yöneticisi, Şemdinli davasının jet hızıyla sonuçlanmasından hayli rahatsız... Mahkeme, 7 Mayıs'ta başlayıp 19 Haziran'da sonuçlandı: Türk yargı tarihinde bir rekor olmasa da en iyi ikinci derece! Gelgelelim, bu müthiş hızlı karar şimdiye kadar Türkiye'de mahkemelerin çok geç karar vermesinden yakınan devlet gazetesi kaptanının canını sıktı!... "İyi Çocuk" Ali Kaya ile diğer astsubay Özcan İldeniz 39'ar yıl hapis cezasına çarptırıldılar: Hürriyet, lütfetti bu çok önemli haberi birinci sayfasında etekten iki sütuna verebildi! Ertuğrul Özkök, bir yandan "Şemdinli Olayı'nın mutlaka aydınlatılması gerektiğine inanıyorum" diye yazarken diğer yandan "Niye bu kadar hızlı?"dan şekva ediyor ve iyice küçülttüğü haberi birinci sayfasının altına atıyor... Susurluk'un perde arkasına seyahat etmeyi -28 Şubat döneminde kuvvet komutanlarından aldığı seri tepki telefonlarının ardından anında bırakan, böylelikle örtbas cephesine dahil olan bir gazeteciden söz ediyoruz.⁵⁶⁵

Gelen eleştirilere yanıt niteliğindeki yazısında ise Özkök, yargılananların TSK mensupları olmasına atıfta bulunarak, kuşkularını dile getirme nedenini "Basın hürriyetlerinden söz edilen bir ülkede bir köşe yazarının bu kadar cıvıltı şüphesini dile getirmesi ağır bir suç mu oluyor?... Yargılanan insanlar, PKK'ya karşı mücadele veren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin mensupları. Suçlularsa elbette hak ettikleri cezayı alacaklardır. Türk Silahlı Kuvvetleri de bundan gereken dersi çıkaracaktır, çıkartmalıdır. Ama elinizi vicdanınıza koyun ve kararı siz verin. Üye hâkimin yazdığı karşı oy gerekçesine baktığınız zaman, en azından sanıkların dinlenmesi gerektiğine siz de inanmıyor musunuz? Silahlı Kuvvetleri bir kenara koyalım, bu sanık sandalyesine oturan her insanın en doğal hakkı değil mi?" şeklinde açıkladı.⁵⁶⁶

Kararın hızla verildiğini belirten bir başka yazar da Mehmet Y. Yılmaz'dı. Mahkemenin kararını aceleye getirmesini normal bulmadığını belirten Yılmaz da bu görüşlerini, dosyadaki eksikliklere ve delillerin yeterince toplanmayışına dayandırdı:

Kararın tümünden anlayabildiğim kadarıyla mahkeme heyeti böyle kişilerin varlığına kanaat getirmiş ama önündeki dosya eksik olduğu için var olan deliller ve sanıklarla yetinmek zorunda kalmış. Sadece bu bile, mahkemenin olağandışı bir hızla hareket ettiğini, deliller yeterince toplanmadan ve soruşturma yeteri kadar derinleştirilmeden karar verdiğini gösteriyor diye düşünüyorum. Türkiye'yi bu kadar sarsan bir olayın soruşturmasının böyle aceleye getirilmiş olmasını normal bulamıyorum.⁵⁶⁷

Karara yönelik eleştiriler ve ileri sürülen gerekçeler, kararı makul karşılayan gazete ve yazarlar tarafından çelişkili ve tutarsız bulundu.

565 Korkmaz, Tamer, 2006, 'Cinayet İşleyebilirim Ama Asla Adam Öldürmem', *Zaman*, 23 Haziran.

566 Özkök, Ertuğrul, 2006, 'Vicdan Sahibi İnsanlara', *Hürriyet*, 23 Haziran.

567 Yılmaz, Mehmet Y., 2006, 'Şemdinli Kararını Anlamak Kolay Değil', *Hürriyet*, 19 Temmuz.

Hürriyet yazarı Cüneyt Ülsever ise gazetesinin genel yaklaşımından farklı olarak, karara yönelik eleştirileri yargı bağımsızlığına saygı ve yargıya müdahale temeline değerlendirerek karar etrafında yaşanan ayrışmaya ve tarafların içine düşükleri çelişki ve açmazlara dikkati çekti:

Kararı beğenmeyenler mahkemenin “hızlı karar” verdiği kanaatindeler. Yargının verdiği kararların çok geç verildiği, bunun için de değerini yitirdiği iddialarının genel kabul gördüğü bir ülkede bu kez “hızlı karar” eleştiriliyor. Kararın hızlı verilmesi de bazı kesimlerce “yangından mal kaçırma” olarak yorumlanıyor. Örneğin, eski Yargıtay Başkanı Vural Savaş, bir TV kanalında önce kararı eleştirmenin yanlış olacağını söylüyor, sonra da dayanamayıp kararı yerden yere vuruyor, kararı verenlerin de “cemaat ilişkilerini” dile getiriyor... Vural Savaş ve diğerlerine göre “hukuk kararları” pekala “işime gelen kararlar” ve “işime gelmeyen kararlar” olarak ikiye ayrılabilir! Bir hukuk insanının hukuk kararları karşısında duygusal tepki vermesi, beğenmediği bir kararın ardında “taraf tutan yargı”nın bulunduğunu pervasızca söyleyebilmesi, bana nasıl bir hukuk devletinde, daha doğrusu nasıl bir devlette yaşadığım sorusunu sorduruyor. Tekrar ediyorum, kararı beğenip beğenmemek özgür iradedir. Ancak, yargının tarafsızlığını yitirdiğini iddia edebilmek çok ağır bir itham. Vural Savaş haklı ise de durum çok vahim, yok haksız ise yine durum çok vahim!... Ancak, kaç gündür benzer ithamların, ama doğrudan ama ima yolu ile telaffuz edilmesi, bana bu ülkede hâlâ birilerinin hukuk kararlarını yönlendirme hevesinde olduğunu gösteriyor. Vural Savaş haklı olsa da, olmasa da bu yönlendirmenin var olduğu bizzat aynı meslekten gelen bir insan tarafından kabul ediliyor. Ülkenin bir karpuz gibi ortadan bölündüğü aşikâr. “Dinciler” ile “laikçiler” birbirini alt etme sevdası içinde bel altına vurmaktan katıyen utanç duymuyorlar. Her ikisi de yargıya müdahale etmek, yargıyı ayaklar altına almaktan çekinmiyorlar. Zira her ikisinin de hukukun üstünlüğüne, yargı bağımsızlığına zerre kadar saygısı yok.⁵⁶⁸

Buna karşın *Zaman* gazetesi, “Şemdinli’deki hızlı karar, yeni TCK’nin sonucu” başlıklı haberiyle mahkemenin hızını doğal karşıladı ve görüşlerine başvuru uzmanların yorumlarına dayanarak bunun, yeni TCK’nın ürünü olduğunu belirtti:

Şemdinli’de Umut Kitabevi’ne düzenlenen bombalı saldırı ile ilgili davanın kısa sürede sonuçlanması tartışma konusu oldu. Bir kesim kararın başka davalarla kıyaslandığında çok çabuk alınmasına tepki gösterirken, hukukçular bu durumun yenilenen kanunlardan kaynaklandığını belirtiyor... Ceza hukukçusu Prof. Dr. Bahri Öztürk, “Yeni CMK’da davanın tek celsede ya da peş peşe süren oturumlarla bitirilmesi öngörülmektedir. Daha önce Abdullah Öcalan yargılanırken de bu sistem uygulanmıştır. Ancak bu yapılırken adil yargılama ilkelerine riayet edilmeli. Özellikle de savunma hakkının kısıtlanmamasına özen gösterilmeli. Bunların uygulanması şartıyla ceza yargılamasında normal olan duruşmaların kısa sürede bitirilmesi.”⁵⁶⁹

568 Ülsever, Cüneyt, 2006, ‘Şemdinli Davası Kararı Ardından’, *Hürriyet*, 22 Haziran.

569 *Zaman*, 2006, ‘Şemdinli’deki Hızlı Karar, Yeni TCK’nin Sonucu’, 22 Haziran.

Zaman, aynı haberde Avrupa Birliği Komisyonu'nun, kararın hızla sonuçlandırılmış olmasını cesaretlendirici bulan ve sanıkların üstlerinin rollerinin aydınlatılmasını isteyen değerlendirmesini de öne çıkardı:

AB Komisyonu da Şemdinli "hijerarşisinin" aydınlatılmasını istedi. Komisyon, Şemdinli sanıklarına verilen cezaların cesaretlendirici olduğunu kaydederken, ceza alan askerlerin üstlerinin rolünün de aydınlatılmasını istedi. Genişleme komiseri Olli Rehn'in sözcüsü Krisztina Nagy, adli sürecin hızla sonuçlandırılmasının cesaretlendirici olduğunu belirterek, "Ancak Jandarma görevlilerinin suçlu bulunmakla birlikte temyiz hakları göz önüne alınarak bu kişilerin tabi olduğu hiyerarşinin rol ve mesuliyetine ilişkin soruların da ele alınması önemlidir." dedi.⁵⁷⁰

Avrupa Birliği'nden gelen bu açıklama, yargılamanın kısa sürede sonuçlanmasını kuşkuyla karşılayan kesimlerce, yargılamanın adil sayılabilmesi için mahkûmiyet kararını dayattıkları yorumlanmasına neden oldu. Tufan Türeç'in görüşlerini aktardığı hukukçular da böyle düşünenler arasındaydı:

Hukukçular şu noktaya dikkat çekiyor: "AB ile belli çevrelerin, yargılamayı ancak sanıkların mahkûm edilmeleri durumunda adil sayacakları yolunda hava yaratmaları başlı başına bir tehlikeydi. Yaratılan böyle bir ortam, adil yargılamayı olumsuz yönde etkilemiştir." Bazı insanlar ise bu sonuçlardan 30 Ağustos'a dönük bir operasyon izlenimi doğduğunu öne sürüyor.⁵⁷¹

ERGENEKON SORUŞTURMASINA "GECİKTİ" SUÇLAMASI

Şemdinli davasındaki mahkûmiyet kararı, yargılamanın hızlı yapılması eleştirilerine maruz kalırken, Ergenekon soruşturması ise tam tersi bir yaklaşımla yargılamanın geciktiği eleştirileriyle karşılaştı. Şemdinli kararını kısa sürede sonuçlanmakla eleştiren kesimler, Ergenekon soruşturmasını, adil yargılama hakkı çerçevesinde sürecin uzaması nedeniyle eleştiri konusu yaptılar. Bu eleştirilerde, soruşturma ve yargılamanın uzaması meselesi, AB müzakerelerine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları dayanak gösterilerek ve sanıkların haklarındaki suçlamayı öğrenme haklarıyla bağlantılı olarak ele alındı.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Aykut Cengiz Engin yaptığı açıklamada, makul süre aşımı iddialarını, soruşturmanın uzamasının nedenini, soruşturmanın kapsamına ve ele geçirilen belgelere göre yeni operasyonların yapılması zorunluluğunun doğmasına bağlayarak, sanıkların tutukluluk hallerinin yasanın öngördüğü aralıklarla gözden geçirildiğini belirterek yanıtladı:

Soruşturmanın kapsamı, elde edilen deliller, bilgi ve belgelerin yüz binlerce sayfa oluşturması, bunların incelenmesi, analizi ve tasnifinin uzun süreyi gerektirmesi, bu belgelere istinaden ek operasyonlar yapılması gibi zorunlu

570 a.e.

571 Türeç, Tufan, 2006, 'Şemdinli Kararı', *Hürriyet*, 23 Haziran.

sebeplerle soruşturmanın bugüne kadar uzadığı, ancak bu süreçte bu soruşturma sebebiyle tutuklu bulunanların tutukluluk halleri ve hukuki durumlarının en geç birer aylık sürelerde hâkim tarafından incelenerek tutukluluk hallerinin devam edip etmeyeceği hususunda kararlar verildiği ve bu sürecin sonuna yaklaşıldığı tespit edilmiştir.⁵⁷²

Başbakan Tayyip Erdoğan ise iddianamenin hazırlanmasını, karanlıkların aydınlanması için kendilerinin de istediğini, “Tabii bizler de iddianamenin bir an önce hazırlanmasını bekliyoruz. Herhalde yargının (iddianameyi) tamamlanmasına yönelik bir adımı diye düşünüyorum. Neticesinde, karanlıklar da aydınlığa çıkmış olur” sözleriyle ifade etti.⁵⁷³

Ergenekon iddianamesinin hazırlanmamasına tepki duyanlar arasında muhalefet partileri de yer aldı. Anavatan Partisi Genel Başkanı Erkan Mumcu, yaptığı açıklamada sanıkların savunma ve adil yargılanma haklarının elinden alındığını ileri sürdü:

Erkan Mumcu (Anavatan Partisi Genel Başkanı): “Parti kapatma davasında kıyameti koparan iktidar, bu olayda gözaltına alınan kimselerin bir iddianame ile isnat edilmek için aylardır beklediklerini, savunma ve adil yargılanma haklarının ellerinden alındığını görmezden gelmektedir.”⁵⁷⁴

Yargılamanın gecikmesine yönelik basından gelen eleştiriler içinde en iddialısı *Hürriyet* yazarı Rahmi Turan’a aitti. Olağanüstü dönemler dışında hiçbir davanın bu kadar gecikmediği yönündeki kanısını Turan, “Bugüne kadar hiçbir yargı bu kadar gecikmemişti. Adalet tarihinde (dikta rejimleri hariç) iddianamesi bir yılda hazırlanamayan başka bir dava var mı, bilemiyorum!” sözleriyle ifade etti.⁵⁷⁵

Rahmi Turan, Ergenekon soruşturmasında masumiyet karinesi ve soruşturmanın gizliliği kuralının bir kısım medya tarafından ihlal edildiğini vurguladığı yazısında, aradan geçen süreye rağmen iddianamenin hazırlanmamış olmasını şöyle eleştirdi:

Böyle cafcıflı adlar takılan birçok operasyon fos çıktı, ama isimleri akıllarda kaldı, sanıklar da hep damgalanmış gibi “Filanca operasyonun sanığı” diye anıldı. Aradan 9 ay gibi uzun bir süre geçmesine rağmen “Ergenekon Operasyonu” konusunda fazla bir şey bilmiyoruz. Bildiğimiz, ilk gözaltına alınmaların Haziran 2007’de olduğu, daha dava başlamadığı gibi, henüz bir iddianame bile hazırlanmadığıdır. Sanıklar neyle suçlanmaktadır, belli değil... Neden yargı önüne çıkarılmıyorlar, o da belli değil... Soruşturmayla ilgili yayın yasağı da var, fakat iktidara yakın gazeteler için bu yayın yasağı geçerli değil! Onlar için atış serbest! Çarşaf çarşaf bilgi ve belge yayınlıyorlar!⁵⁷⁶

572 *Hürriyet*, 2008, ‘Ergenekon’un Diğer Davalarla İlişkisi Yok’, 25 Mart.

573 *Hürriyet*, 2008, ‘Erdoğan: İddianame Bir An Önce Bitmeli’, 2 Temmuz.

574 *Hürriyet*, 2008, ‘Korku İmparatorluğu Kurma Yarışındalar’, 2 Temmuz.

575 Turan, Rahmi, 2008, ‘Bu Daha İyi Günlerimiz’, *Hürriyet*, 3 Temmuz.

576 Turan, Rahmi, 2008, ‘Ergenekon Destanı’, *Hürriyet*, 27 Mart.

Ahmet Hakan, soruşturmanın bir yılı geride bıraktığı süreçte yaptığı değerlendirmede, iddianamenin gecikmesini “insani açıdan kabul edilemez” buldu:

Raconu şöyle kesiyorum: Ergenekon davasında bir yıldır iddianamenin ortaya çıkmasını ve neyle suçlandıklarını bilmeyen insanların bir yıldır “mahphane türküleri” söylemek durumunda kalmasını insani açıdan kabul edilemez buluyorum.⁵⁷⁷

Aynı biçimde Ertuğrul Özkök, bazı sanıkların 13 aydır tutuklu bulunduğuna dikkati çekerek, bu süre boyunca sanıkların haklarındaki suçlamayı bilmemelerini “keyfiyet” olarak değerlendirdi:

Ergenekon soruşturmasında gözaltına alınan bazı insanlar 13 aydır içerde yatmaktadır ve henüz haklarında ne gibi bir suçlama var bilmemektedirler. Türkiye, Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerini sürdürmektedir. Her ay yeni chapter’lar açılmakta ve müzakereler ilerlemektedir. Peki 13 ay neyle suçlandığını bilmeden yatan bir insanın durumu bu chapter’lardan hangisine girmektedir? Kimin böyle bir keyfiyete hakkı vardır?⁵⁷⁸

Mehmet Y. Yılmaz ise, uzayan soruşturmaya ilgili AİHM’e yapılacak olası başvurulara dikkati çekerek, uygulamanın Avrupa standartlarına ve normlarına uygun olmadığını belirtti:

Ergenekon davasında bir yılı aşkın sürenin geçmiş olmasına rağmen, iddianame henüz ortada yok. Hazırlanıyor olması durumu kurtarmıyor. Bu davada halen 49 tutuklu var. Aylardır hapisteler. Şimdi hepsinin AİHM’de Türkiye aleyhine tazminat açma hakları var. Darbe demokrasi dışı, hukuk bir eylem. Hukuk dışı bir eylemi önlemek üzere, o eylemi yapacakları iddia edilen kişilere uygulanan yöntem de, Avrupa hukukuna göre, kural dışı. Türkiye’nin o hukukta imzası var. İmzası var, ama uygulama Türk usulü...⁵⁷⁹

Yılmaz, iddianamenin hazırlandığı, ancak henüz açıklanmadığı dönemde kaleme aldığı yazısında, bir yandan iddianame hazırlanırken, öte yandan operasyonların sürmesiyle ilgili değerlendirmesinde, yargılamadaki gecikmenin davaya olan inancı zayıflattığını, bu nedenle iddianamenin bir an evvel açıklanması gerektiğini belirtti:

AKP medyasının yarattığı hava, son tutuklamaların, bu örgütün “tepesi” olduğu şeklinde! Tuhaflık da burada zaten! Savcılık bazıları 1 yıldır tutuklu olan sanıkların oluşturduğunu iddia ettiği örgüt ile ilgili bir iddianame yazıyor, ama örgütün tepesi ancak geçen hafta “ele geçebiliyor”. “Ele geçenler”, dağlarda saklanmıyorlardı. Adresleri belliydi. İddianame son aşamasına kadar yazılmış olduğuna göre, savcılık bu kişilerin kim olduğunu da biliyor olmalıydı. O zaman bu son tutuklamalar neden bu kadar gecikti diye sormak gerekiyor. Öte yan-

577 Hakan, Ahmet, 2008, ‘Başıma Bir Şey Gelmeyecekse’, *Hürriyet*, 2 Temmuz.

578 Özkök, Ertuğrul, 2008, ‘Asacaksın Beni, Memleket Kurtulacak’, *Hürriyet*, 3 Temmuz.

579 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, ‘Ergenekon’da Türkiye Çok Para Öder’, *Hürriyet*, 4 Temmuz.

dan, bu kişiler AKP medyasının iddia ettiği gibi örgütün tepe yöneticileri değilse, iddianamenin tümünü etkileyecek bir durumları da yok demektir. Onlarla ilgili suçlama her ne ise, bu bir ek iddianame ile yapılabilirdi. Savcılık şunu unutmamalı ki bu konu üzerinde spekülasyonların sürmesi, davaya olan inancı zayıflatıyor. Bu nedenle iddianame bir an önce açıklanmalı.⁵⁸⁰

Sanıkların tutukluluk sürelerinin uzadığı yönündeki eleştiriler ve tespitler, davanın görülmeye başlanmasından sonra da tartışmalara damgasını vurdu. Bu durum, davanın 5. duruşmasında mahkeme başkanı ile sanık avukatları arasında yaşanan diyaloglara da yansdı. *Hürriyet* tarafından, “Sanıkların durumuna hâkim bile üzülüyor” başlığıyla manşete çekilen haberde, sanıklardan Hayrettin Ertekin’in avukatı ile Mahkeme Başkanı arasında geçen konuşma şöyle aktarıldı:

Tutuklu sanıklardan Hayrettin Ertekin’in Avukatı Lütfi İşbulan, sanıklar neyle suçlandığını biliyorsa, onlara tebligat yapıldıysa iddianamenin okunmaması gerektiğini söyledi. Avukat İşbulan’ın “Buradaki sanıklar uzun süredir tutukludur. Mağdur olmuşlardır. Yazık oluyor, üzülüyoruz” sözlerini Mahkeme Başkanı Köksal Şengün, “Hepimiz üzülüyoruz avukat bey” diye destekledi.⁵⁸¹

Soruşturmanın uzadığı eleştirilerine karşı, soruşturmayı destekleyen basın, gecikmeyi doğal karşılayarak, bu gecikmenin makul sebepleri olduğunu vurguladı ve bu yöndeki eleştirileri hukuki değil, siyasi olarak nitelendirdi:

Yaklaşık bir yıldır soruşturması devam eden Ergenekon iddianamesi nihayet açıklandı. İddianamenin bu ölçüde gecikmesinin elbette makul sebepleri var... Soruşturma sürecinde davanın uzadığı, iddianamenin geciktiği, esasen bu gibi ipuçlarının davanın tutarsızlığına bir karine olarak okumak gerektiği yolundaki değerlendirmeleri hukuki değil siyasi olarak görmek lazım.⁵⁸²

Soruşturmanın zaman alması soruşturmanın kapsamı icabıdır. Her soruşturmanın olgunlaşması, kapsamı ve derinliği ile orantılı olarak makul bir zaman alması kaçınılmazdır. Bu konudaki haksız suçlamalar artık tam bir taciz boyutu kazanmıştır.⁵⁸³

MASUMİYET KARİNESİ

Haklarında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olmadan kimsenin suçlanamayacağı anlamına gelen “masumiyet karinesi”, Ergenekon soruşturmasında adil yargılanma hakkı kapsamında en fazla tartışılan konulardan birini oluşturdu. İddianamenin hazırlanmasındaki gecikme, soruşturma nedeniyle gözaltına alınan ya da tutuklanan kişilerin peşinen mahkûm edilmeleri tartışmalarını tetikleyen bir unsur oldu. Basında, soruşturma konusu olay ve kişilerle ilgili çıkan haberlerde kişilerin,

580 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, “‘Tepe’ Neden Bunca Zaman Dışarıdaydı?’, *Hürriyet*, 7 Temmuz.

581 *Hürriyet*, 2008, ‘Sanıkların Durumuna Hâkim Bile Üzülüyor’, 31 Ekim.

582 Bostancı, M. Naci, 2008, ‘Ergenekon’daki İroni’, *Zaman*, 15 Temmuz.

583 Çağlayan, Yusuf, 2009, ‘Yargı Bağımsızlığı ve Ergenekon Davası’, *Zaman*, 29 Ocak.

daha iddianameyle resmen suçlanmadan suçlu ilan edildiği iddiaları öne çıktı. Soruşturmayı destekleyen basın, masumiyet kuralını ihlal etmekle suçlandı. Bu yöndeki suçlamalar ağırlıklı olarak ana akım medya tarafından yöneltildi:

Ergenekon soruşturmasıyla ilgili pek çok gazetecinin etekleri zil çalıyor. Birilerini suçüstü yakaladıkları inancıyla. Çünkü Ergenekon üzerinden darbe önleniyor, demokrasi kurtuluyor. Eteklerin zil çalmasıyla bununla sınırlı değil. Utanmazca ihbarlar eşliğinde zanlıları şimdiden mahkûm eden, onları küçük düşüren yazılar, manşetler. Demokrasiden anladıkları tek bir denklem var. Demokrasi eşittir askerın sözünün geçmediği bir sistem. Doğru, kurallardan sadece biri bu. Ama çok eksik.⁵⁸⁴

Masumiyet karinesi, tutuklu sanıklardan Kuddusi Okkır'ın ölmesiyle somut ve güncel bir tartışmaya dönüştü. *Hürriyet*'ten Fatih Çekirge, Okkır'ın ölümünü makul sürede yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi bağlamında şöyle değerlendirdi:

Kuddusi Okkır'ın yargılanmadan cezaevinde ölmesi nasıl bir olaydır... Nasıl bir insanlık meselesidir? Cezaevinde mahkemeyi beklerken ölmek. O son bakışları cezaevinde hiç mi görülmedi. O eriyen beden hiç mi dikkat çekmedi? Belki de öldükten sonra yargılanıp suçsuz çıkacak. Çıksa ne olur... Kim bilir şu anda iddianamesinin yazılmasını ya da davanın başlamasını, sonuçlanmasını cezaevlerinde bekleyen kaç insan vardır... Kaç mağdur... Kaç acılı insan. Ve onları dışarıda bekleyen kaç yorgun... İşte Okkır... Yargılanmadan ölen zanlı... Türkiye bari bu meseleyi AB'yi, ABD'yi, AP'yi, insan hakları örgütlerini ya da af örgütlerini beklemeden çözsün.⁵⁸⁵

Tufan Türeç, adil yargılanma hakkı kapsamındaki eleştirilerini savcının keyfi tutumuna bağladığı yazısında, bu olumsuz havanın ve kuşkuğun yargılama aşamasında dağılacığını, yargının vereceği kararları beklemek gerektiğini belirtti:

13 aydır savcının iddianamesini oluşturamadığı "Ergenekon soruşturması" karanlık bir tüneli andırıyor. İddiaların hangisi doğru, hangisi yanlış belli değil. 12 aydır hapiste yatan insanların çoğu suçlarının ne olduğunu bile bilmiyor. Soruşturmayı yürüten savcılığın süreci keyfi bir şekilde uzatması, ucunu açık tutması hukuk sistemimizi ciddi şekilde zedelemiştir... Yargıçların ve savcılarının temel görevi, hukukun üstünlüğüne ve hukuk devletine, faturası ne olursa olsun toz kondurtmamaktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin savcı ve yargıçlarından bunu beklemek vatandaşlar olarak hepimizin hakkıdır... Bütün kalbimle şunu dilemek istiyorum: Ergenekon soruşturması süreci, sorumlu savcının tutumu ve yöntemleri yüzünden birtakım endişe ve kuşuklara neden oldu. Yargılama bu kuşukları, endişeleri ve yaratılan olumsuz havayı dağıtacaktır. Hepimiz sabırla yargının vereceği kararları beklemeliyiz.⁵⁸⁶

584 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Ergenekon'da Türkiye Çok Para Öder', *Hürriyet*, 4 Temmuz.

585 Çekirge, Fatih, 2008, 'Onu Hangi Mahkeme Nasıl Yargılayacak', *Hürriyet*, 7 Temmuz.

586 Türeç, Tufan, 2008, 'Kapkara Bir Tünel', *Hürriyet*, 7 Temmuz.

Masumiyet karinesi yargılama aşamasının da temel meselesi oldu. Soruşturmayı destekleyen basında yer alan bazı haber ve yorumlarda “Ergenekon Terör Örgütü” ifadesinin kullanılması, mahkemenin 28 Nisan 2009 tarihli duruşmada bu tanımlama ile ilgili yasaklama kararı almasına neden oldu. Davanın görüldüğü İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi’nce alınan yasaklama kararında şöyle denildi:

Dava dosyası açılıncaya kadar Ergenekon Terör Örgütü isimli herhangi bir örgütün olup olmadığı ilgili birimlerden sorulmuş ve bulunmadığı yönünde cevap verildiği anlaşılmıştır. Bu halde böyle bir örgütün varlığı ancak yargılama sonunda açıklığa kavuşacağından böyle bir örgütün var olduğu yönündeki ifadeler yerine “iddia olunan” tabirinin kullanılması konusunda Emniyet Genel Müdürlüğü resmi web sitesi, yazılı ve görsel basın yayın organları ve Türkiye İletişim Başkanlığı nezdinde gerekli yasal girişimlerin yapılmasına karar verilmiştir.

Kararla, henüz kesinleşmiş yargı kararı bulunmaması nedeniyle Ergenekon dava ve soruşturmalarıyla ilgili haber ve yorumlarda “Ergenekon Terör Örgütü” ifadesinin “iddia olunan” ifadesiyle birlikte kullanılması öngörüldü.

SORUŞTURMANIN GİZLİLİĞİ

Soruşturmanın gizliliğini düzenleyen CMK’nin 157. madde hükmü, Şemdinli ve Ergenekon davalarında önemli bir sorun alanı olarak öne çıktı. Şemdinli soruşturmasında iddianamenin tamamlanmadan basına sızdırılması, Ergenekon soruşturmasında ise soruşturma kapsamındaki bilgi ve belgelerin soruşturma devam etmekteyken basına sızdırılması, “gizlilik ihlali” ile ilgili tartışmalara neden oldu. Her iki soruşturmada da savcılar gizlilik ihlalinin sorumlusu olarak ana akım medyanın ve muhalefetin eleştirilerine maruz kaldılar. Bu eleştiriler, Ergenekon soruşturmasında daha kapsamlı ve yaygın biçimde gündeme getirildi. Ancak, bu kez eleştirilerin hedefinde savcıların yanı sıra emniyet birimleri ve hükümet de yer aldı.

Ergenekon soruşturmasında gizliliği sağlamak amacıyla, soruşturmanın gizliliği kuralını düzenleyen CMK’nin 157. maddesindeki hükümden ayrı olarak mahkemelerce yayın yasağı ve müdafinin dosyayı inceleme yetkisinin kısıtlanması kararları alındı. İstanbul 9. Ağır Ceza Mahkemesi, 22 Ocak 2008 tarihinde Basın Kanunu’nun 3. maddesi kapsamında aldığı yayın yasağı kararını, “gözaltına alınan şahısların emekli asker olması ve bazı önemli bilgilerin ele geçirilmesi” gerekçelerine dayandırdı. Mahkeme kararının devamında, “Basında çıkan çeşitli haberlerin kamu düzeni, kamu güveni ve toprak bütünlüğünün korunması, devlet sırlarının açıklanması veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabileceğinden bahisle söz konusu soruşturma ile alakalı olarak soruşturmanın amacından saptırılmak istenmesi ve kamuoyunda yanlış anlamalara sebebiyet verilmesi amacıyla” tüm yazılı ve görsel basın ve medya kuruluşlarına yayın yasağı getirildiği belirtildi. Keza İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesi de, müdafii ve suçtan zarar gören vekillerin dosya evrakını inceleme ve örnek alma yetkisinin kısıtlanmasına karar verdi. Mahkeme, CMK’nin 153/3 mad-

desi hükmü gereği, yakalanan kişilerin veya şüphelilerin ifadeleri, bu kişilerin hazır buldukları işlemlere ilişkin tutanakları ile bilirkişi raporlarını inceleme ve örnek alma yetkisini kısıtlama kararının dışında tuttu.

Soruşturma çerçevesinde bilgi ve belgelerin basında yer alması, ana akım medya ve muhalefet partileri tarafından, bilgi ve belgelerin hükümet yanlısı medyaya “sızdırıldığı” iddialarının dile getirilmesine neden oldu. Ana akım medya, bilgi ve belgelerin basında çeşitli kesimlere sızdırılmasıyla ilgili Genelkurmay Başkanlığı, muhalefet ve hükümet temsilcilerinin eleştirisi ve açıklamalarını özenle ve ayrıntıyla yayımladı.

Basındaki ayrışmanın taraflarının “sızdırma” ve “sulandırma” tartışmaları, basının soruşturmaya yönelik pozisyonlarını açıklaması ve soruşturmanın basın tarafından nasıl algılandığını ortaya koyması bakımından önemli bir gösterge oldu. Ana akım medyanın “sızdırma” suçlamasına muhatap olan Ergenekon soruşturmasını destekleyen basın ise ana akım medyayı ve muhalefet partilerini davayı “sulandırmak” ile suçladı.

Kritik davalarda gelenekselleştiği üzere Genelkurmay Başkanlığı, soruşturmanın gizliliği üzerindeki tartışmaların dışında kalmayarak, Ergenekon soruşturması kapsamındaki operasyonlarda gözaltına alınan Susurluk sanıklarından İbrahim Şahin’in basına yansıyan ifadelerine tepki gösteren bir açıklama yaptı. 12 Şubat 2009 tarihinde yapılan bu açıklamada, ifadelerdeki iddialar reddedilerek, CMK 157. madde hükmüne dayanarak “soruşturmanın gizli yürütülmesi gerektiğine” vurgu yapıldı. Açıklamadaki ifadeler, hükümet yetkililerince haklı bulundu. Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, Genelkurmay Başkanlığı’nı haklı bulan açıklamasında, “Soruşturmanın gizliliğinin ihlal edildiğine ilişkin hükümet adına en az 12 defa açıklama yaptım. Genelkurmay Başkanlığı’mızın son olayla ilgili o manadaki değerlendirmesi doğrudur ve yerindedir. Çünkü yasalar uyulmak için çıkarılır. Üstelik Genelkurmay’ın açıklamasında atıf yapılan CMK’nin 157. maddesi, çağdaş bir hukuk normudur. Soruşturmanın gizliliğine maalesef bugüne kadar riayet edilmedi.” dedi.⁵⁸⁷

Cemil Çiçek, Mehmet Y. Yılmaz’a yaptığı açıklamada da, soruşturmanın gizliliği ihlaliyle ilgili 512 dava açıldığını, 199 davanın devam ettiğini, bu davalardan 4’ünün mahkûmiyet, 32’sinin beraatla sonuçlandığını, 125’inin ise zaman aşımı gibi nedenlerle düştüğünü belirtti.⁵⁸⁸

Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin de konuyla ilgili yaptığı açıklamada, sızdırmanın yargı mensuplarından kaynaklanıp kaynaklanmadığının araştırıldığını ancak bu çalışmanın henüz sonuçlanmadığını belirtti. Şahin, devamla, Tuncay Güney’in ifade kasetlerinin televizyonlarda yayımlanmasında avukatların rolüne vurgu

587 *Hürriyet*, 2009, ‘Soruşturma Gizliliğine Uyulmadı’, 15 Şubat.

588 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, ‘Hükümet Müfettiş Görevlendirdi’, *Hürriyet*, 28 Ocak.

yaparak, “Demek ki bu bilgiler daha çok avukatlardan sızmaktadır. Barolar Birliği Başkanı, yargı mensuplarını ve savcılarımızı eleştireceği yerde, bu bilgileri sızdıran ve suç işleyen avukatlarla ilgili ne yaptığı konusunda kamuoyunu aydınlatırlarsa seviniriz.” dedi.⁵⁸⁹ *Hürriyet* gazetesi, Şahin’in bu açıklamasını, “Faturayı avukatlara çıkardı” başlığıyla vererek, sızdırma sorumluluğu bakımından güvenlik birimlerinin ve savcılığın dışta bırakılmasına dikkati çekti.

ŞEMDİNLİ İDDİANAMESİ BASINA SIZDI

Şemdinli iddianamesi tamamlandıktan sonra, henüz mahkeme tarafından kabul edilmeden basına sızdı. İddianamenin sızdırılmasında basın, soruşturma savcısı Ferhat Sarıkaya’yı sorumlu tuttu. *Radikal*, “Savcı baştan yanlış yaptı” başlıklı haberde, “Yaşar Büyükanıt’a yönelik ağır suçlamalar yönelten” savcının “işin başında prosedürü ihlal ettiğini” belirtti. Haberde, soruşturmanın gizliliğini sağlamamakla suçlanan Sarıkaya’yı, görüşleri aktarılan Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in de suçladığı ifade edildi. Haberde savcının gizlilik ihlali şöyle değerlendirildi:

Yeni Ceza Muhakemeleri Kanunu’na göre davanın açılması için mahkemenin iddianameye onay vermesini beklemesi gereken ve bu süreçte iddianamenin gizliliğinden sorumlu olan Sarıkaya gizliliği sağlamadı. [...] Oysa yeni CMK’nın 174. maddesi, mahkeme heyetinin yedi gün içinde iddianameyi iade edebilmesini öngörüyor. Yani bu süre içinde mahkeme, iddianamede hatalı noktalar görürse savcıya geri verebiliyor ve dolayısıyla dava açılmış sayılmıyor. Hazırlık soruşturmasının gizliliği nedeniyle de iddianamenin dava açılıncaya kadar hiçbir şekilde sızdırılmaması gerekli. Dosyanın gizliliğinden ise bizzat savcı sorumlu. Sarıkaya gizliliği koruyamadığı için büyük iddiaları yer aldığı Şemdinli soruşturmasında dava süreci de tehlikeye girmiş oldu.⁵⁹⁰

Radikal’in değerlendirmelerini destekleyici açıklamalarda bulunan Adalet Bakanı Cemil Çiçek, yargıdaki aksaklıkları gidermek için 4500 genelge yayınladıklarına ve açılan davaların yarısının beraatle sonuçlandığına dikkati çekti:

Sonuçta beraat edecek birini yargı önüne çıkardığınızda kamu vicdanı rahatsız olur. [...] Bu bir iddianamedir. Yargı kararı değil, mahkûmiyet kararı değildir. [...] Hazırlık soruşturmasının gizliliğine riayet edilmediği ortada. Kim sızdırıyorsa bu bir yasa ihlalidir ve onunla ilgili işlem yapma yetkisi de savcıdır. [...] Öyle şeyler yazılıyor, çiziliyor ki, bir süre sonra birçok insanın bu iddianameyle ilişkisinin olmadığı ortaya çıksa bile, bu insanların özgürlükleri, kişisel itibarları, aile hayatları dâhil olmak üzere bundan zarar görüyor. Sonunda bu insanlar beraat etse de beraati insanlar pek hatırlamıyor, ama o görüntüleri hatırlıyor. Hukuk hepimize lazım.

⁵⁸⁹ *Hürriyet*, 2009, ‘Faturayı Avukatlara Kesti’, 19 Şubat.

⁵⁹⁰ *Radikal*, 2006, ‘Savcı Baştan Yanlış Yaptı’, 7 Mart. Bu haberde, CMK’nın 174. maddesi gereğince iddianamenin iadesi için öngörülen sürenin 7 gün olduğu öne sürülüyor. Doğrusu, CMK’nın 174. maddesinde iddianamenin iadesi için öngörülen süre 15 gün.

Şemdinli iddianamesi basına sızdıktan sonra müdahil avukatlar iddianamenin bir örneğini almak üzere savcılığa başvurdu. Ancak savcılık tarafından bu talep, soruşturmanın gizliliği gerekçe gösterilerek reddedildi. Müdahil avukatlardan Murat Timur yaptığı açıklamada, bu durumu kuşku verici bulduğunu belirterek, “Son gelişmeleri de göz önüne aldığımızda, bizde, iddianamenin değiştirilebileceği endişesi uyandı” dedi.

Radikal yazarı İsmet Berkan da, iddianamenin resmi nitelik kazanmadan önce sanık avukatlarının, daha sonra da basının eline geçtiğini belirttiği yazısında, sızdırmanın nedeninin ve amacının araştırılması gerektiğini vurguladı:

Maalesef Şemdinli'deki bir kitapçının bombalanması olayının iddianamesi, daha resmi iddianame sıfatını bile kazanmamışken önce sanık avukatlarının eline geçti, ardından basının. Ve geçen hafta sonundan itibaren de kızılca kıyama met koptu. İddianamenin içeriği yeterince yayımlandı ve iddianame hakkında yeterince yazılıp çizildi, ben bunlara girmeyeceğim ama bazı spekülasyonları da yapmadan edemeyeceğim... Başlayalım... 1. İddianamenin gizliliğinden savcı sorumlu. Daha iddianame mahkeme tarafından resmen kabul edilmeden nasıl ve neden sanık avukatlarına ulaştırıldı? Bence bu konu en ince ayrıntısına kadar soruşturulmalı. 2. İddianameyi sızdıranların amacı neydi? Akla gelen ilk amaç, iddianamenin kredibilitasını tartıştırmak ve aşındırmak olabilir. Bu amaca büyük ölçüde ulaşıldı, bir eski Adalet Bakanı televizyona çıkıp açık açık “Bu yetersiz bir iddianamedir” dedi.⁵⁹¹

Ortadoğu gazetesi yazarı Orhan Karataş ise, soruşturmanın gizliliği kuralının ihlalinin, Şemdinli olayında son perde olarak yorumlayarak, iddianamenin içeriğindeki güvenlik güçlerine ve komutanlara yönelik suçlamaların asılsız olduğuna ve bu iddiaların “PKK'nin yayın organında” yayımlanmasına dikkati çekerek değerlendirdi:

Hazırlık soruşturmasının gizliliği ilkesi ayaklar altına alınmış, soruşturmanın seyri ve zanlıların ifadeleri PKK'nın yayın organlarında bütün ayrıntılarıyla yer almıştır. Savcının iddianamesinin basında yer alması ile zincirin son halkası da tamamlanmış ve güvenlik güçleri ve komutanlar asılsız, taraflı ve kasıtlı ifadelerle dayanılarak suçlu ilan edilmişlerdir.⁵⁹²

ERGENEKON SORUŞTURMASINDA BASINA SIZDIRMA TARTIŞMALARI

Soruşturmanın gizliliğinin ihlali bakımından Ergenekon soruşturması ayırt edici bir özelliğe sahipti. Özellikle soruşturma dosyasında yer alan bazı bilgi ve belgelerin gazetelerde yayımlanması “sızdırma” tartışmalarını temel mesele haline getirdi ve gündemi uzun süre meşgul etti. Yazılı ve görsel basın, birçok kez soruşturmanın gizliliğini ihlal etmekle suçlandılar. Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, basın kuruluşları hakkında 2008 yılının ilk üç ayında 472 soruşturma başlatıldığını

⁵⁹¹ Berkan, İsmet, 2006, ‘Şemdinli Olayları ve İddianamesi’, *Radikal*, 8 Mart.

⁵⁹² Karataş, Orhan, 2006, ‘Şemdinli Oyununda Son Perde’, *Ortadoğu*, 21 Mart.

açıkladı.⁵⁹³ Şahin, CHP milletvekili Atilla Kart tarafından verilen “Ergenekon soruşturmasında gizli ifadelerin hükümete yakınlığıyla bilinen gazetelere sızdırıldığı” iddialarını içeren soru önergesini “Talimat verildi, 2008’in ilk 3 ayında 472 suç duyurusunda bulunuldu” şeklinde yanıtladı. Şahin, İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlileri hakkında da “evrakta gizliliğin ihlali ve görevi kötüye kullanma” suçları nedeniyle soruşturma başlatıldığını belirtti.⁵⁹⁴

Sızdırma iddialarını ısrarla gündeme getiren ve tepki gösterenler arasında muhafefet partileri önemli yer tuttu. CHP Grup Başkanvekili Kemal Anadol, İçişleri Bakanı’na ve Başbakan’a seslenerek, basına bilgi ve belgeleri servis yapan “çeteleri” ortaya çıkarmalarını istedi:

Bazı köşe yazarları, sırayla kimin gözaltına alınacağını, ellerindeki fihristten köşelerine yazıyorlar. Baktıkları fal da tutuyor. Gizlilik ve yayım yasağına rağmen, avukata dahi verilmeyen bilgileri, bazı yayın organları nasıl elde ediyor?... Adaletle gölge düştü. Yargı dışındaki güçlerin eli çekilmezse tamamen siyasetleşir olay... Yayın yasağına, gizlilik kararına rağmen bu ifadeleri, delilleri basına servis yapan kimse, İçişleri Bakanı ortaya çıkarmalıdır... Başbakan’a sesleniyorum. Dava hakkında yeterince konuştu, her gittiği yerde çetelerle mücadeleden bahsediyor. Yasağa rağmen, bu servisi yapan çeteleri ortaya çıkarmasını istiyoruz.⁵⁹⁵

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, 11. dalga operasyonları nedeniyle yaptığı açıklamada, soruşturmaya ilgili rahatsızlıklarını “linç adaleti” olarak adlandırdı. Baykal açıklamasında, “Başbakan da Adalet Bakanı da, soruşturmanın gizliliğinin ihlal edildiğini kabul ediyor. Genelkurmay, konuyla ilgili açıklama yapıyor. Ama bu ihlalleri yapanlar, davayı yönetmeye devam ediyor. Bu bir linç adaletidir, linç adaleti!”⁵⁹⁶ dedi.

Soruşturmaya ait bilgi ve belgelerin genellikle soruşturmayı destekleyen basın tarafından kullanılması, eleştirilerin daha çok bu kesime yönelmesine yol açtı. Bu eleştiriler doğal olarak soruşturmaya eleştirel yaklaşan *Hürriyet* gazetesinden geldi:

Kendilerine “Ergenekon” soruşturmasının dosyaları sızdırılan meslektaşlarımız, ulvi, mistik ve fizik ötesi bir ses tonuyla şöyle diyorlar: “Daha dur... Daha dur... Daha işin kuyruğu yakalandı... Bu iş öyle derinlere gidecek ki... Şaşıp kalacaksınız... Gözündeki bütün sis perdeleri ortadan kalkacak... Her şey ayan beyan ortaya çıkacak...” Bir soruşturma dosyasından değil de mitolojiden söz eder gibi yapılan bu değerlendirmeleri duydukça... Fenalık geçiriyorum... Sanki ortada tıkr tıkr işleyen bir demokrasimiz vardı...⁵⁹⁷

593 *Zaman*, 2008, ‘Ergenekon Haberlerine 472 Soruşturma Açıldı’, 30 Mayıs.

594 *Hürriyet*, 2008, ‘Ergenekon ‘Sızmalarına’ 472 Suç Duyurusu Yapıldı’, 14 Haziran.

595 *Hürriyet*, 2008, ‘Delilleri Sızdırmanı Açıklayın’, 25 Mart.

596 *Hürriyet*, 2009, ‘Baykal: Silivri AKP’nin Guantanamo’su Olmasın’, 28 Ocak.

597 Hakan, Ahmet, 2008, ‘Ergenekon Efsanesini Anımsayalım’, *Hürriyet*, 26 Mart.

Ertuğrul Özkök, Ergenekon soruşturmasında gelinen noktayı yol ayrımı olarak nitelendirerek “insanların özel hayatlarının hiçe sayıldığı hoyrat dinleme ve sızdırma yönteminde” ısrar edilmesi durumunda polis devleti haline gelineceğini belirtti:

Ergenekon olayında bir yol ayrımındayız. Bu dava, ciddi delillerle, intikam duygularından arınmış ve marjinal medyanın rövanş provokasyonlarından etkilenmeden, siyasi iktidarın etkilerinden azade biçimde sürdürülüp sonuçlandırılırsa, Türkiye bir hukuk devleti olma yolunda önemli mesafe katedecektir. Yok, bu ilkeler uygulanmaz, geçmiş bir buçuk yıl içinde yapılan hukuk dışı ve keyfi uygulamalar devam eder, insanların özel hayatını hiçe sayan hoyrat bir dinleme ve sızdırma yönteminde ısrar edilirse, o zaman hukuk devleti değil, polis devleti haline geliriz.⁵⁹⁸

Basın Konseyi Başkanı sıfatıyla yaptığı kınama açıklamasında Oktay Ekşi de, Ergenekon soruşturmasında yaşananları “çirkin tertip”, “iğrenç oyun” ve “rezalet” olarak nitelendirdikten sonra, “çok önemli bazı kurumların” gerçeği yansıtip yansıtmadığı belli olmayan bilgi ve belgelerle suçlu ilan edildiğini belirterek, medyanın bir bölümünü ve hükümeti suçladı:

Ergenekon kod isimli soruşturma vesilesiyle de aynı çirkin tertibe tanık olduk. Sonu her zaman oyuncuların utancı ile noktalanın bu iğrenç oyunun pervasızca sahnelenmesi sonucu sadece “zanlı” denebilecek isimlerle çok önemli bazı kurumlarımız, onlarla ne ölçüde bağlantısı olduğu bilinmeyen, gerçeği yansıtip yansıtmadığı tayin edilemeyen belge ve bilgilerle suçlu ilan edildi. Yaşadığımız bilgi kirliliğinin adı tek kelime ile rezalettir. Bunun gerçek sorumlusu, soruşturmanın gizliliğinin gereğini yerine getirmesi gerekirken aksini yapan, kamuoyunu yetkilendirilmiş kişiler eliyle ve kuralları, yaptırımları belli bir düzen içinde bilgilendirmesi gerekirken kendi yandaşı saydığı medya mensuplarına ve organlarına el altından haber sızdıran kamu görevlileri ile onları yönlendiren yetkililerdir. Onları açıkça kınıyoruz.⁵⁹⁹

Başbakan Erdoğan, iddianame ortaya çıkmadan olayın spekülasyonlara yol açmasını ve kaynağı belli olmayan bilgilerin ortada dolaşmasını doğru bulmadığını belirtti. Başbakan’ın medyaya seslendiği, “Hukuki süreci sıkıntıya sokacak, hukuki nezaketi zorlayacak tutum ve eylemlerden hassasiyetle kaçınmalıdır. Özellikle gerek asker, gerek polis bütün güvenlik kurumlarımızı yıpratacak yorumlardan, haksız isnat ve eleştirilerden özenle kaçınmalıdır.” şeklindeki sözleri, *Taraf* gazetesince “Askerimizi yıpratmayın” başlığıyla aktarıldı.

Aynı biçimde Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin’in soruşturma bilgilerinin basına sızdırılması konusundaki açıklamaları, *Hürriyet* gazetesinde “Usulde bir yanlışlık

598 Özkök, Ertuğrul, 2009, ‘Haberdeki İki Unsurlu Eksik’, *Hürriyet*, 14 Ocak.

599 *Hürriyet*, 2008, ‘Ekşi: Ergenekondaki Bilgi Kirliliği Rezalet’, 11 Nisan.

varsa düzeltiriz” başlığıyla yayımlandı. Haberde Şahin’in, “Bu süreç devam ederken, soruşturma devam ederken bu tür haberleri ve yorumları son derece yanlış buluyorum. Bunları, devam etmekte olan yargı sürecini gölgeleme amaçlı görüyorum.” sözlerine ve masumiyet ilkesini düzenleyen Anayasa’nın 138. maddesiyle ilgili hatırlatmalarına yer verildi.⁶⁰⁰ *Taraf* gazetesinde ise Bakan Şahin’in yargı bağımsızlığına vurgu yapan açıklamaları öne çıkartılarak, “Hâkimler ve savcılar Adalet Bakanı olarak benim ya da Adalet Bakanlığı’nın memurları değildir. Bağımsız yargı organlarının mensuplarıdır. Onların bağımsızlığı Anayasa ile teminat altına alınmıştır. Onların işini zorlaştıracak söz, davranış ve yorumlardan kaçınmalıyız” sözlerine yer verildi.⁶⁰¹

Hürriyet gazetesi, bilgi ve belgelerin sızdırılması konusundaki tutumunu, iddianamenin mahkemeye resmen gönderildiği aşamada, “Ergenekon’da her şey sızdı” başlığıyla manşete çekerek sürdürdü. Haberde, on üç ay süren soruşturma sonunda hazırlanan iddianamede yer alan terör örgütünün yapılanmasından eylemlerine, bağlantılarından yönetim kadrosuna kadar birçok bilginin basına sızdığı belirtildi.⁶⁰²

Tufan Türeñç, iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra yaptığı değerlendirmede, savcı Zekeriya Öz’ün iddianamenin önemli bölümlerini gazetecilere açıkladığını belirtti:

İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Aykut Cengiz Engin dün yaptığı açıklamada yasalar izin vermediği için iddianamenin içeriğine değinemedi. Ama soruşturmada sorumlu olan savcı Zekeriya Öz gazetecilere iddianamenin en önemli bölümlerini açıkladı. Bu nasıl iştir? Başsavcı yasaya uyuyor, savcı ise yasa masa dinlemiyor. Bakalım başsavcının tutumu ne olacak?⁶⁰³

İddianameyle ilgili sızdırmayı bizzat soruşturma savcısının yaptığı ileri süren Oktay Ekşi de *Hürriyet*’teki köşesinde bu durumu şöyle yorumladı:

Sorunca öğrendik ki İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı’nın uyarısını dinlemeyip bu haberleri veren bizzat Ağarta davası Savcısı Zekeriya Öz imiş. Muhabirleri iki grup halinde makamında kabul etmiş ve bir kısmını yukarıda özetlediğimiz bilgileri o vermiş. Bundan anlaşılıyor ki iki-üç aydır yaşadığımız bilgi kirliliği ve pek çoğu uydurma haberle dolu furyanın ardında da ya Zekeriya Öz’ün kendisi vardı veya medya onun bilgi ve onayı ile bu kampanyayı yürüttü.⁶⁰⁴

Bilgi ve belgelerin sızdırılması konusu üzerinde önemle duran Mehmet Y. Yılmaz ise sızdırmanın amacına, kaynağına ve sorumlularına dönük tespit ve yorumlarda

600 *Hürriyet*, 2008, ‘Usulde Bir Yanlılık Varsa Gerekeni Yaparız’, 5 Temmuz.

601 *Taraf*, 2008, ‘Askerimizi Yıpratmayın’, 5 Temmuz.

602 *Hürriyet*, 2008, ‘Ergenekon’da Her Şey Sızdı: İddianame Yine Sızdı’-manşet, 15 Temmuz.

603 Türeñç, Tufan, 2008, ‘Ergenekon Oldu AGARTA’, *Hürriyet*, 16 Temmuz.

604 Ekşi, Oktay, 2008, ‘Kim Kırletti?’, *Hürriyet*, 16 Temmuz.

bulundu. Bu çerçevede, savcılığın ve emniyetin sorumluluğuna işaret ederek, savcılığın iyi sınav veremediğini ve yayın yasağını ihlal edenlere karşı çifte standart uyguladığını belirtti:

Daha iddianame yazılıp, mahkemeye sunulmadan suçlamalar basın bültenleri halinde iktidar yanlısı medyaya dağıtıldı. Konuyla ilgili yayın yasağını delenlere karşı çifte standartlı bir uygulama yapıldı. Savcılık, bu davada iyi bir sınav veremedi.⁶⁰⁵

Yılmaz, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturmanın gizliliğinin ihlali nedeniyle açılan soruşturmalardan yola çıkarak yaptığı değerlendirmede de, sorunun kaynağına dönük soruşturma açılmasının daha yerinde olacağını ifade etti:

O bilgiler ve belgeler medyaya nasıl, kim tarafından ve ne amaçla sızdırıldı? O kişi ya da kişilerin soruşturmanın tam merkezinde olduğunu medyada bilmeyen kimse yok. 450 soruşturma açarak dosya kalabalığı yaratmak yerine, tek bir soruşturma ile sorun çözümlenebilirdi!⁶⁰⁶

Yılmaz, bir başka yazısında, bilgi ve belgelerin basına servis edilmesinde kaynağı tespit etmenin zor olmadığını belirterek, yeniden emniyet birimlerini işaret etti:

Servisi yapanlar iki kurumun mensupları olabilir. Ya bunlardan biri ya da her ikisi: Savcılık veya Emniyet Müdürlüğü görevlileri! Doğrusunu isterseniz, kişisel olarak savcılığın yürüttüğü bir soruşturmada gizliliği ihlal ederek bilgi sızdırabileceğine inanmak istemiyorum... Yalçın Küçük'ün de dikkat çektiği gibi soruşturma, savcılıktan daha çok polis tarafından yürütülüyor gibi görünüyor. Bilgilerin de oradan gazetecilere sızdırılmış olması daha büyük bir ihtimal. Ve bilgilerin nereden sızdırıldığını bulabilmek çok zor olmamalı. Gazetelerde yayımlanan haberlerin tarihi belli ve o tarihte bu bilgilere sahip olabilecek durumdaki emniyet görevlilerinin kimler olduklarını bulabilmek için insanın araştırmacı olmasına bile gerek yok.⁶⁰⁷

Yılmaz, gizlilik ihlali nedeniyle, soruşturmanın savcılık ve emniyet tarafından yürütüldüğü halde, medyanın suçlanmasını bir çelişki olarak vurguladı ve sızdırmanın hükümet yanlısı medyaya yapılmasını, hükümetin davayı siyasi amaçla kullanma isteğine bağladı:

Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, cumartesi günü gazetecilere şunu söyledi: "Gizli olan soruşturmanın basın yayın organlarında yer alması sorundur ve suç teşkil eder." İlginç bir durum: Savcılık ve Emniyet birlikte bir operasyon sürdürüyorlar ve bu operasyonun gizliliğine riayet etmediği için medya suçlanıyor! Ergenekon soruşturması, ilk gününden beri AKP yanlısı medyanın en iyi haber konusu! Soruşturmanın hangi yolu izleyeceğini, bulunan delilleri, gizli kalması

605 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Çok Önemli Bir Fırsatı Harcamak', *Hürriyet*, 16 Temmuz.

606 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, '450 soruşturmaya Gerek Yok', *Hürriyet*, 18 Temmuz.

607 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Gizliliği bozani Bulmak Zor Değil', *Hürriyet*, 26 Ocak.

gereken polis ve savcılık ifadelerini hep AKP medyasından takip edebildik. Hatta AKP medyası bu konuda o kadar iyi çalıştı ki, bazı yazarlar ilerideki tutuklamalarda kimlerin içeriye alınacağını bile önceden haber verebildiler. Bu haberler bizzat savcılık ve polis tarafından sızdırıldı... Gizli kalması gereken soruşturma sürecinin hükümet yanlısı medyaya böyle sızdırılmış olması ise, hükümetin bu soruşturmayı siyasi amaçlı olarak kullanmak isteğini düşündürüyor. Gizli kalması gereken süreç ve ifadeler kasten sızdırılıyor ki davadan bir şey çıkmasa bile bugün sanık olarak ismi geçenler, kamuoyunun vicdanında suçlu olarak görülebilsinler ve hükümet de bunun siyasi rantından faydalanabilsin!⁶⁰⁸

Öte yandan, kendisine bilgi ve belge sızdırıldığı söylenen basın kuruluşları, ana akım medya tarafından dile getirilen iddiaları kısaca derin devleti örtbas etme çabası olarak değerlendirdi:

Bazı bilgiler bazı gazetelerde yer aldığına “Bunları kim sızdırıyor?” diye ortalığı ayağa kaldıranlar, benzer bir bilgiyi kendileri yayınladığında buna “gazetecilik başarısı” diyebiliyordu... Bugün Susurluk’tan çok daha derin ve tehlikeli bir örgütle karşı karşıyayız. Bununla yüzleşmemek; hatta daha kötüsü, bunu örtbas etmek için çırpınıp durmak, sadece gazetecilik hatası değil; insanlık suçudur!⁶⁰⁹

Sızdırılan haberleri yayımlayan gazeteler arasında yer alan *Taraf*, medyadan gelen eleştirilere, bilgi ve belgelerin geldiği kaynağı, “devleti derin devletten kurtarmak isteyenler” olarak açıklayarak yanıt verdi. *Taraf* yazarı Ahmet Altan yanıt yazısında, sızdırma iddiasını gündeme getiren gazeteleri, Susurluk sürecinde sızdırılan belgeleri yayımladıkları ve Susurluk’a karşı çıktıkları halde bugün Ergenekon çetesini korumaya çalışmakla suçladı:

“Ergenekon’la ilgili belgeler nereden geliyor” diye soruyorsunuz. Susurluk’un belgeleri o zamanlar gazetelere nerelerden geldiyse, bugün de oralardan geliyor. Devleti, “derin devletten” kurtarmak isteyenlerden. O zamanlar niye o belgeleri çarşaf çarşaf yayınladınız da şimdi yayınlamıyorsunuz? “Bize belge gelmiyor” diyorsanız, her zaman söylüyoruz, isteyenle elimize gelen belgeleri paylaşırız. Ama siz yayınlamak istemiyorsunuz... Niye Susurluk’a karşı çıktınız, niye şimdi Ergenekon çetesini korumaya çalışıyorsunuz? Susurluk’un varlığına sizi hangi kanıt inandırdı da, bugün o kanıtı Ergenekon’la ilgili bulamıyorsunuz? Hiç öyle AKP’nin arkasına saklanmaya da çalışmayın. Ergenekon, yayınladığımız belgelerden de göreceğiniz gibi, AKP kurulmadan çok önce kuruldu... Bu örgüt, “demokrasiyi” tehdit olarak değerlendiriyor. Niye savunuyorsunuz bu örgütü?... İnsanın kanını donduran belgeler yayınlıyoruz. Bu belgeler sizi deşete düşürmüyor mu?... Bir siyasi partiye “kızdığınız” için, bir darbenin bu ülkenin üzerine balyoz gibi inmesini mi destekleyeceksiniz? Darbe yandaşlığı yapmak için bulabildiğiniz bahane bu mu?⁶¹⁰

608 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, ‘Soruşturma Bilgileri Savcıdan Habersiz Sızmaz’, *Hürriyet*, 19 Ocak.

609 Dumanlı, Ekrem, 2008, ‘Ergenekon Yeni Bir Çıkış Yolu’, *Zaman*, 14 Temmuz.

610 Altan, Ahmet, 2008, ‘Siz Dönün, Biz Dönmeyeceğiz’, *Zaman*, 17 Temmuz.

Sulandırma Tartışmaları

Ana muhalefet partisinin ve ana akım medyanın “sızdırma” eksenli değerlendirmelerine karşılık, Ergenekon soruşturmasını destekleyen gazete ve yazarlar ise bu kesimlerin soruşturmayı ve davayı “sulandırma” amacı taşıdığını belirttiler. Dolayısıyla “sulandırma” suçlamasına muhatap olan kesimlerin başında CHP ve ana akım medya geldi. Olayı küçük görmek ve göstermekle suçlanan bu kesimlerin bazı açıklama ve tutumları sulandırma çabası olarak değerlendirildi. Bu bağlamda, sulandırmayla, derin devletin aklanmasının, soruşturmanın ve Ergenekon örgütünün olduğundan zayıf gösterilmesinin ve küçümsemesinin amaçlandığı belirtildi.

Zaman, “Dava sulandırılırsa Ergenekon iktidar olur” manşetiyle sulandırma girişimlerine yönelik görüş ve yorumları öne çıkardı. Yorumlarda, sulandırmanın önleyici bir strateji olarak kullanıldığı, bu çerçevede davayı küçümseyenlerin örgütten nemalananlar olduğu ve bu tür çabalarla derin devletin ortadan kaldırılmasının engellendiği gibi görüşler ağırlık kazandı:

DP Genel Başkanı Süleyman Soylu: Demokratik bir iktidar olmaz. Eğer bu dava sulandırılır ve fiyaskoyla sonuçlandırılırsa, “derin devlet” beraat ettirilirse, aklanırsa, “dibinde bir şey çıkmadı” dedirtilirse, Türkiye’yi ve dünyayı tatmin eden, Türkiye’nin demokrasisine ve hukukun üstünlüğüne katkıda bulunacak ve Türkiye’nin yarınlarını aydınlatacak bir ciddiyetle tamamlanmazsa bu Ergenekon davası bir Ergenekon iktidarı doğurur. [...] Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan (Bahçeşehir Üniversitesi Rektörü): Sulandırma, bir önleyici strateji olarak kullanılıyor. Ergenekon davası, Cumhuriyet tarihinin en önemli siyasi davalarından bir tanesi. [...] Oysa davanın esası devletin içerisinde illegal biçimde yapılmış ve büyük hasar yaratan bir yapının ortaya çıkarılması. Bu konunun her türlü ideolojinin ve siyasal yaklaşımın üzerinde tutulan bir objektiflikle değerlendirilmesi gerekiyor. Halbuki pisliliği temizlemeden yeni bir sayfa açmak mümkün değil. Doç. Dr. Erol Göka (Psikiyatrist): Türk yargısı büyük sınavdan geçiyor, Ergenekon davasını kısa yoldan iktidar amaçlayanlar sulandırmaya çalışıyor. Dava, Türkiye ve Türk hukuk sisteminin büyük bir sınavıdır. Şayet muvaffak olunabilirse bundan sonra darbelere geçiş olmayacaktır. Lale Mansur (Sinema sanatçısı): Bu sorunu şimdi çözemezsek üzerimize çok daha büyük problemleri alacağız. Ergenekon’u yok saymaya çalışanlar da bu örgütten öyle veya böyle nemalananlar.⁶¹¹

Ergenekon iddianamenin açıklandığı dönemde yoğunlaşan sulandırma iddialarının bir plana dayandığı ve bu planda, davaya tepki gösteren gazete ve yazarların izleyecekleri yöntemlerin anlatıldığı ileri sürüldü. Bu konuyu ele aldığı yazısında Mustafa Ünal, sulandırma planını ve sonrasındaki bazı gelişmelerin planla örtüşüğünü söyledi:

611 *Zaman*, 2008, ‘Dava Sulandırılırsa Ergenekon İktidar Olur’-manşet, 27 Ekim.

Star Gazetesi iddianamenin açıklandığı gün bir “sulandırma planı”ndan söz etti. Ergenekon davasına tepki gösteren kesimlerin nasıl bir yol haritası izleyeceğine yazdı. İlginçtir iki gündür yaşanan gelişmeler bu plana uygun cereyan ediyor. Kimi açıklamalar tıpatıp örtüşüyor. Sözgelimi “Dağ fare doğurdu” şeklinde yaklaşılması. Henüz iddianamenin içeriğini bilmeden, delillerin künhüne vâkıf olmadan “Dağ fare doğurdu” denebilir mi? Denirse önyargıyla yaklaşmış olmaz mı? Bazıları açığa düştü.⁶¹²

Hüseyin Gülerce, Ergenekon’a yüzyılın davası deme ve davayı önemseme gerekçesini, örgütün “sulandırma stratejisi” doğrultusunda gösterilmeye çalışıldığı kadar cılız olmadığına, iddianamenin hacmine ve yer alan iddialara dayandırdı:

Ergenekon davasına “yüzyılın davası” diyoruz. Neden bu davayı bu kadar önemsiyoruz? Çünkü dava sulandırılırsa, fiyasko ile sonuçlanırsa, Türkiye’de Ergenekon iktidar olur. Acımasız ve kanlı bir misilleme yaparlar. Türkiye’nin geleceğine ipotek konulur. Evet, endişeleniyoruz; çünkü Ergenekon adındaki çete, gösterilmek istendiği gibi cılız olamaz. Ergenekon epey derindedir: Eline bombalar tutuşturulmuş 70-80 provokatörden ve onlara güya akıl verenlerden ibaret değildir. Ortada 2.500 sayfalık bir iddianame var. İddialar, bu ülkedeki faili meçhul cinayetlerden Danıştay saldırısına, azınlıkları ülkeden kovmak için 6-7 Eylül 1955’teki cinayet ve yağmalardan sivil iktidarlara yönelik komplolara kadar, karanlıkta kalmış pek çok tertibi, yapılanmayı ortaya çıkarabilecek iddialar.⁶¹³

Ekrem Dumanlı, Ergenekon soruşturmasında ortaya çıkan vahim iddiaları yayımlamak yerine “sızdırma” iddialarının ön plana çıkartılmasını “sulandırma” bağlamında değerlendirerek, aynı gazetelerin sızdırma bilgilere dayanarak haber yaptıklarını belirtti:

Vahim iddiaları nakletme yerine “sızma” üzerine bir sürü şey söylendi. Tabii ki o da önemli ve o da sorgulanmalı; ancak herkes de biliyor ki ister Hürriyet isterse diğer gazetelerin ses getirici haberlerinin önemli bir kısmı da sızdırma bilgilere dayanıyor... Ergenekon davası başladı ve korkarım ki bazı gazeteler şuuraltı göndermelerin bin bir çeşit taktiğine yine başvuracak. Baştan beri bu olayı sulandırmak için çırpınıp duran meslektaşlarımız var. Bu davayı sulandırmak, sadece gazetecilik hatası olmaz; aynı zamanda bu ülkenin geleceğini gasp etmek anlamı taşır. PKK militanı bir canlı bombacıdan başörtüsü mesajı çıkarmak gibi bariz hatalara girilince insan endişeye kapılıyor. Çünkü bu mantıkla Avrupa kıtasında ayakta kalan son Gladyo’yu yenmek mümkün değil...⁶¹⁴

Bülent Korucu, demokratik medyanın, davayla yakalanan tarihi fırsata sahip çıktığını ve bunun sulandırma çabası önünde engel oluşturduğunu söyledi:

612 Ünal, Mustafa, 2008, ‘Sulandırmayın’, *Zaman*, 16 Temmuz.

613 Gülerce, Hüseyin, 2008, ‘CHP, Ergenekon Durağında İktidar Bekliyor’, *Zaman*, 31 Ekim.

614 Dumanlı, Ekrem, 2008, ‘Bu Mantıkla Gladio Sonsuza Kadar Yaşar’, *Zaman*, 21 Ekim.

Hal böyleyken bazı marjinal internet siteleri ve ulusalcı mesaj zincirleri “hem kel, hem fodul” takılmayı tercih ediyor. Ergenekon soruşturmasının sulandırılmasının önündeki en büyük engellerden biri de demokratik medya. Bazıları soruşturmayı sonuçsuz bırakmak uğruna taklalar atarken, demokratik medya, devletin bağışsıklarını temizlemesi için yakalanmış en önemli fırsata sahip çıkıyor.⁶¹⁵

İddianamenin mahkemece kabulüyle sulandırma çabalarının etkisiz kalacağını belirten İrfan Yıldırım da bu gelişmeyi şöyle değerlendirdi:

İddianameyi sulandırmaya veya Ergenekon terör örgütünün avukatlığına soyunarak örgüte siyasi bir şemsiye sunmaya çalışanlar artık ne yaparlarsa yapsınlar bataklığa daha da batmaktan öte bir netice alamayacaklardır... İddianamenin kabul edilmesiyle beraber, sulandırma ve avukatlık ilan ederek meseleyi siyasileştirme çabaları boşa çıkmıştır...⁶¹⁶

Sulandırma tartışmalarına katılan *Taraf* yazarları Önder Aytaç ve Emre Uslu ise maddi bulgulara dayanan soruşturmada, “ETÖ medyası” olarak adlandırdıkları basın sulandırma tutumlarıyla, kendilerini Ergenekon’a bir adım daha yaklaştırdığını belirttiler:

ETÖ medyasının bu soruşturmayı sulandırmaya çalıştığını, çarpıtma girişimi yaptığını söyleyebiliriz. Bu durum Güney’in videolarından sonra ortaya atılan akla zarar kompo teorilerinde de kolaylıkla görülüyor. Ulaştığımız kaynaklardan edindiğimiz izlenime göre, bu videolarda hiç bir hile hurda yok... Kimse karnından komplolar kurup davayı sulandırmaya kalkmasın. Zira savcılar bulguları ve mahkeme kararları fiziksel gerçekliğe dayanıyor. Buna karşın, ETÖ’yü sulandırma girişimleri, onu yapanları ve ısrarla bu tutumlarını sürdürenleri, Ergenekon’a bir adım daha yaklaştırıp, bu kişilerin de ETÖ’nün içinde mi olduklarının paniğini yaşadıklarını kamuoyuna düşündürüyor, hepsi bu kadar.⁶¹⁷

Basındaki “sızdırma” ve “sulandırma” eksenindeki tartışmalarda, her iki iddianın da doğruluk payını hesaba katan veya bu yönde kuşkularını dile getiren yazarlar da yer aldı. Bu durumu özetleyen yazarlardan biri Cüneyt Ülsever’di:

Dava ile ilgili olarak kafam çok karışık. 1) Davanın bazı unsurları bana “Türkiye nihayet kendisi ile yüzleşecek, hukuk devleti önündeki son engeller de kalkacak” dedirtiyor. 2) Diğer bazı unsurlar ise “Birileri işi sulandırıyor, nerede ise hükümete karşı tüm kişiler için içine sokulmaya çalışılıyor” duygusu veriyor. 3) Öte yanda, bahsi geçtiği kadarıyla ortaya konacak deliller ne kadar ciddi biçimde ele alınmış, içimde büyük şüpheler var!... Sanki onlar bir şekilde iktidarın canını sıktıkları için durumdan vazife çıkaran savcılar tarafından davaya dâhil edilmişler.⁶¹⁸

615 Korucu, Bülent, 2008, ‘Ergenekon’da Atatürk İstismanı’, *Zaman*, 27 Kasım.

616 Yıldırım, İrfan, 2008, ‘Artık Dönüşü Olmayan Bir Yoldayız’, *Zaman*, 27 Temmuz.

617 Aytaç, Önder ve Uslu, Emre, 2009, ‘ETÖ ve Tuncay Güney Sorgusunun Detayları’, *Taraf*, 17 Ocak.

618 Ülsever, Cüneyt, 2008, ‘Ergenekon Davası’, *Hürriyet*, 21 Ekim.

Taraf yazarı Elif Çakır da, soruşturma sürecinin, sızdırılan bilgilerle “medya savaşı”na ve telefon kayıtlarına dayanarak “mahalle dedikodusu”na dönüştürülmesiyle, ciddiyetini ve inandırıcılığını yitireceğini vurguladı:

Ergenekon süreci belirsizleşir ve ne amaca yönelik olduğu belli olmayan gözaltılar ve serbest bırakmalarla, basına birtakım telefon görüşmesi içerikleri sızdırmalarla sürüp giderse, kısa sürede “hariciler” de (her iki taraftan da olmayan, bu mücadelenin suyunu çıkarana karşı taraf olmayı da istemeyenler) ortaya çıkacaktır... Sızdırılan birtakım belli belirsiz bilgilerle medyalar savaşı haline dönüştürülünce de işin tadı hepten kaçıyor. İşin içinde kimler varsa sorgular, delillendirir, yargılırsın. Yoksa, bu böyle dedi, bak benim elimde şöyle belge var, telefon kayıtlarını dinledim gizli gizli bunları demişsin, evinde kroki buldum gibi mahalle dedikodularına dönüşen bir süreç kısa sürede ciddiyetini de yitirir, inandırıcılığını da.⁶¹⁹

ERGENEKON’DA “SANIKLAR SUÇLAMADAN HABERDAR EDİLMEDİ” İDDİASI

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin, yöneltilen suçlamalar hakkında derhal bilgilendirilme hakkının kullanımı, uygulamadaki temel ihlal alanlarından biri olmakla birlikte, bu durum Ergenekon soruşturmasında ilk kez bir sorun olarak dile getirildi.

Bu yöndeki iddialar siyasi platforma da taşındı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal tarafından dile getirildi, operasyonlar ve soruşturmaya ilgili konuşmasında, gözaltına alınanların gözaltı gerekçelerini bilmediklerini dile getirdi:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, kendisini “Biz mafyanın veya çetelerin avukatı değiliz” sözleriyle suçlayan ve Ergenekon soruşturmasını İtalya’daki “Temiz Eller” operasyonuna benzeten Erdoğan’a sert yanıt verdi. Baykal, “..Bu iş Ümraniye’de ele geçirilen bombalarla başladı. Bir gecekonuda bombalar bulundu. Enteresan! Tıpkı Sinan Aygün’ün bürosunda silah bulunduğu gibi. Ama, sonra ne oldu? Bombalar 12 Temmuz’da ele geçirildi, 13 Temmuz’da imha edildi. Böyle dava olur mu? Ortada yığınla insan var, söz var, proje, tez var. Ortada cep-hane yok, ortada silah yok, mermi, bomba yok! Ortada subay var, ama emekli. Ancak asker yok, tank yok. CD’ler var. Arkadaşlar ciddi olalım. Sizin Ergenekon İnsanlar gözaltına alınıyor, niye gözaltına alındıklarını bilmiyor.”⁶²⁰

Soruşturma kapsamında gözaltına alınan zanlıların kendilerine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmedikleri veya neyle suçlandıklarını bilmedikleri yönündeki yakınmalar ve eleştiriler, ana akım medyada sıklıkla yer aldı.

Ergenekon sanıklarından bir bölümü yaptıkları açıklamalarda, suçlamanın söylenmemesinde savcılığın soruşturmanın gizliliği gerekçesine dayandığını söylediler. Bu iddialardan birini *Hürriyet* yazarı Mehmet Y. Yılmaz şöyle gündeme getirildi:

⁶¹⁹ Çakır, Elif, 2008, ‘Hukuk Kuşu, Devlet Kuşu’, *Taraf*, 25 Mart.

⁶²⁰ *Hürriyet*, 2008, ‘Önce Kendi Ellerini Temizlesin’, 9 Temmuz.

Gazetelere yansıyan haberler Alemdaroğlu'nun "susma hakkını" kullanıp, ifade vermediği yönündeydi. Alemdaroğlu serbest bırakılınca durum anlaşıldı. Meğerse Alemdaroğlu'nun ifade sırasında "konuşamamasının" nedeni "susma hakkını" kullanma gayreti değilmiş. Alemdaroğlu, savcılığın kendisine soruşturma ile ilgili gizlilik kararı sebebiyle, hangi suçlardan gözaltına alındığıyla ilgili bilgi veremediğini, hakkındaki suçlamayı bilmediği için de ifade veremediğini anlatıyor.⁶²¹

Aynı gerekçe, soruşturma kapsamında emekli generallere yönelik gözaltı operasyonlarıyla ilgili olarak, *Hürriyet* gazetesi tarafından, "Neyle suçlandığı Tolon Paşa'ya söylenmemiş" başlıklı haberle yeniden gündeme getirildi. Haberde, Ergenekon sanıklarından emekli Orgeneral Hurşit Tolon'a, soruşturma savcısı Zekeriya Öz tarafından, soruşturmanın gizliliği nedeniyle suçlamanın söylenmediği belirtildi:

Ergenekon soruşturması kapsamında tutuklanan emekli Orgeneral Hurşit Tolon'un ifadesini alan soruşturma savcısı Zekeriya Öz'ün eski komutana neyle suçlandığını eksik söylediği ortaya çıktı... Tolon "Dosya ile ilgili alınan gizlilik kararı nedeniyle hakkımdaki suçlamayı ayrıntılı olarak öğrenebilmiş değilim. Savcılık ve sizin tarafınızdan aktarıldığı kadarı ile konuya vakıfım. Bana emniyet ve savcılık aşamasında suçumun örgüt üyeliği olabileceği aktarıldı. Ancak biraz önce belirttiğiniz suçların işlenmiş olabileceği şüphesi ile sevk edilmiş olduğumu öğrendim. Ben yaptığım savunmalarla bana ilk başta yöneltilen üyelikle ilgili suçlamayı dahi bertaraf ettiğimi düşünürken, huzuruza çok daha ağır yaptırımları gerektiren suçlamalarla çıkarılmanın şaşkınlığı içerisindeyim." dedi.⁶²²

Enis Berberoğlu, zanlıların gözaltına alınış biçimleri dâhil, soruşturmanın pek çok yönden eleştirilebileceğini belirttikten sonra, "suçlamanın derhal bildirilmesi" kuralıyla ilgili görüşlerini, Türkiye'nin tarafı olduğu sözleşmelere dayanarak açıkladı:

Şimdiden yapılabilecek bir gözlem, gözaltı ve tutuklama yöntemlerinde eleştirilecek pek çok yön bulunduğu. Hiç lüzumu yokken baskın şeklinde tevkifler ve gözaltına alınanlara ne ile suçlandıklarının hemen bildirilmemesi haklı olarak tenkit ediliyor... Anayasamız gereğince Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi milli kanunlarımıza nazaran önceliği haiz olduğundan sözleşmedeki kurallara uygun hareket edilmesi gerekir. Ne var ki, Türkiye'de sözleşme ancak siyasi tercihlere göre hatırlanıyor. Desteklemekte olduğunuz grup ve bireyler söz konusu ise derhal ona sığınyorsunuz, aksi halde sadece Avrupa hukukunun değil, kendi hukukunuzun ihlaline bile lakayt kalabiliyorsunuz.⁶²³

Yalçın Bayer, eski bir AİHM yargıcının suçlamanın derhal söylenmesi kuralı ve makul süre aşımına yönelik açıklamasına atfen yaptığı değerlendirmede, Ergenekon soruşturmasındaki gözaltıları, insan avı olarak niteleyerek eleştirilerini şu gerekçelere dayandırdı:

621 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Bu Bir Aziz Nesin Öyküsü Değil', *Hürriyet*, 26 Mart.

622 *Hürriyet*, 2008, 'Neyle Suçlandığı Tolon Paşa'ya Söylenmemiş', 9 Temmuz.

623 Berberoğlu, Enis, 2008, 'Sıcak Bir Yaz', *Hürriyet*, 5 Temmuz.

Eski AİHM yargıcı, sabaha karşı alıp götürülen insanlara gözaltı nedeninin hemen bildirilmesi gerektiğini söylüyor, “Tutukluluk makul süreyi aşmamalı” diyor... Bir hukuk devletinde, hukuk dışı yöntemlerle toplanan delillere dayanarak ve gerekçe gösterilmeden insan avına çıkılır mı? Kaçma ve delilleri karartma olasılığı söz konusu olmayan insanları evine baskın yaparak kargatulumba alıp götürmek, demokrasi ve insan hakları ihlali değil mi? Tutuklanan zanlıların insan hakları çiğnenerek aylarca hapishanelerde yatırılması, hukuk devletinde kabul edilebilir mi? Savcıların ve polislerin, soruşturma sürerken yandaş medyaya delillendirilmemiş bilgileri sızdırmaları ve zanlıların karalanmasına neden olmaları doğru mu?... Yaşamları boyunca bir araya gelmesi bile mümkün olmayan insanları aynı suç sepetine koymak, hukuku zorlamak değil mi?⁶²⁴

Avrupa Birliği'nin 2008 İlerleme Raporu'nda Ergenekon soruşturmasıyla ilgili, “Soruşturma sürecinde yargı, medya ve siyaset çevrelerinden savunma haklarının yeterince güvence altında olmadığı ve sanıkların herhangi bir suçlama yapılmaksızın aşırı uzun sürelerle gözaltında tutuldukları yönünde şikâyetler oldu” şeklindeki değerlendirmeleri, *Hürriyet* yazarı Yalçın Doğan tarafından “gerçeğin ta kendisi” olarak nitelendirildi. Yalçın Doğan aynı yazısında, olası AİHM başvurularından doğacak faturaya da vurgu yaptı:

Raporda geçen bu cümleler aylardır yazılıp çiziliyor. Gerçeğin ta kendisi. İnsanlar ne ile suçlandıklarını bilmeden, aylarca gözaltında tutuluyor... Ergenekon üzerinden, toplumda korku fırtınası estiriliyor. Herhangi bir anda, kime, ne olacağı belli değil. Demokrasiye ve hukuk devletine taban tabana zıt olaylar. İlerleme Raporu bu açıdan yine eksik... Mahkeme kararları ne olursa olsun, Ergenekon davası bittiğinde, mahkûm olan ve olmayan pek çok kişinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gideceği kesin. Suçunu bilmeden aylarca tutuklu kalanların ciddi miktarlarda tazminat davası açacağı kesin. Daha oraya çok var, ama AİHM'in benzer kararlarına bakarak, dava açacak olanların devletten yüklü tazminat alacaklarını şimdiden söylemek mümkün. O paralar kimin cebinden çıkacak? Kim sorumlu olacak?⁶²⁵

Ergenekon iddianamesinin açıklanması, adil yargılanma hakkıyla ilgili tartışmaları başka bir noktaya taşıdı. Bu kez, açıklanan iddianamenin kendisi tartışmaların odağına oturtuldu. İddianamenin hazırlanmasını eleştiren kesimler, iddianamenin içeriği ile ilgili haber ve yorumların adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini ve bunun adil yargılamayı etkilemek anlamına geldiğini belirttiler.

Hürriyet başyazarı Oktay Ekşi, iddianamenin açıklanmasıyla ortaya çıkan tabloyu, ceza hukukçusu Prof. Adem Sözüer'in değerlendirmelerine gönderme yaparak, soruşturmayı destekleyen yazarların tutumlarını, “kendilerini mahkemenin yerine koydukları” biçiminde yorumladı:

624 Bayer, Yalçın, 2008, ‘AKP, Türkiye’yi Korku Toplumuna Dönüştürdü’, 4 Temmuz.

625 Doğan, Yalçın, 2008, ‘Ergenekon’da Bir Sonraki Aşama AİHM’, *Hürriyet*, 30 Ekim.

O gün saat 17.00'de açıklanan 2455 sayfalık iddianameyi iki saatte hatmetmeden (!?) meslektaşlarımız akşam ekran başındaki izleyicilere bu iddianamenin içeriği hakkındaki değerli görüşlerini sundular. Bu çapaçulluk İstanbul Üniversitesi'nin Ceza Hukuku profesörlerinden Adem Sözüer'in de dikkatini çekmiş olmalı ki Ergenekon iddianamesinin televizyonlarda satır satır okunarak tartışılmasına tepkisini, "Kimse kendini mahkeme yerine koyarak, konuşmama. Bu tür konuşmaların hepsi kendini mahkeme yerine koymaktır, yanıltır... Ergenekon iddianamesinin daha duruşması bile yapılmadan bu şekilde naklen yayınlanması, içeriğiyle ilgili "doğrudur", "yanlıştır" diye yapılan tartışmalar adil yargılanma hakkını zedelemektedir. Bu konuların tümünün "delil mi", "değil mi" (sayılması gerektiğini) değerlendirecek tek yer mahkemedir. Bunun dışındaki açıklamalar, adil yargılamayı etkileyici niteliktedir" dediği bildiriliyor... Demek ki "Ergenekon" sanıklarının devletin mahkemesinden beraat kararı almaları halinde bu yetmeyecek bir de "yandaş kalemlerin" oluşturduğu "Yargıtay"dan karar çıkması gerekecek.⁶²⁶

ŞEMDİNLİ DAVASINDA İDDİANAME SANSÜRELEREK OKUNDU

Suçlamayı öğrenme hakkı, Şemdinli davasında yargılamanın başında yoğun tartışmaların yaşanmasına neden oldu. İlk duruşmada, iddianamenin ordu komutanlarına yönelik suçlamalar içeren bölümlerinin okunmaması, müdahil avukatlar tarafından adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle itirazla karşılandı. *Radikal*'in "Şemdinli'de Büyükankit yok" başlığıyla verdiği haberde, mahkemenin, iddianamenin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükankit ve diğer komutanların suçlandığı bölümleri okumaması ve müdahil avukatların adil yargılama hakkı çerçevesinde iddianamenin tümünün okunması gerektiği yönündeki itirazı yer aldı:

Diyarbakır Baro Başkanı Sezgin Tanrikulu, yasalara göre mahkemenin usul hatası yaptığını, iddianamenin tümünün okunması gerektiğini söyledi. Başkan Kaya, tutumunu sürdürürken avukatlar itirazlarını artırdı. Kaya bunun üzerine atlayarak da olsa bazı bölümleri okumak durumunda kaldı. Müdahil avukatlardan Hasip Kaplan, "Mahkemenin yapmak istemediği şey, Anayasa'nın ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin adil yargılanma ilkesinin bir gereğidir... Yasaya göre iddianameyi savcı okur. Burada başkan savcının görevini üstleniyor. Dünyanın gözünün üzerinde olduğu ve davayı açan savcının meslekten ihraç edilerek hayatının karartıldığı bu davada, iddianameyi okumamak gibi bir usul hatası yapılmaz lüksü yoktur. Bu AİHM'den dönme nedenidir" dedi. Mahkeme heyeti, iki saate yakın süren itirazlara rağmen, Büyükankit'in yanı sıra bölgedeki jandarma komutanlarının da suçlandığı, jandarmanın yasadışı istihbarat yaptığının anlatıldığı, yasadışı yapılanmanın Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na kadar uzandığı tespitinin yapıldığı bölümlerini okumadı...⁶²⁷

626 Ekşi, Oktay, 2008, 'Sahte Yargıçlar', *Hürriyet*, 27 Temmuz.

627 *Radikal*, 2006, 'Şemdinli'de Büyükankit Yok', 5 Mayıs.

ERGENEKON DAVASINDA YARGILAMANIN ALENİYETİ TARTIŞMALARI

Yargılama aşamasının başlamasıyla Ergenekon davasındaki adil yargılanma hakkına yönelik ihlal iddiaları durulmadı. İddianamenin açıklanmasında olduğu gibi, yargılamanın başlamasıyla eleştiriler yargılama sürecine yöneldi.

Davanın Silivri Cezaevi yerleşkesinde bulunan duruşma salonunda görülmesi kararı, yeni bir uygulama olmasına rağmen hiçbir tepki veya tartışmaya yol açmadı. Davadan bağımsız olarak, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları mekânlarda yargılanmasının, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, insan hakları normları ve demokratik toplumun gerekleriyle ne ölçüde bağdaşıp bağdaşmadığı ve uygulamanın sakıncaları hiçbir şekilde sorgulanmadı. Bu zeminde herhangi bir tartışma yürütülmedi. Böylece, Adalet Bakanlığı, Ergenekon davasının yarattığı meşruiyet ortamını fırsat bilerek, yeni tip cezaevlerinin tümünde inşa ettiği ve ceza yargılamasını doğal adli mekanlardan uzaklaştırıp “cezaevlerine” taşıyan uygulamasını başlatmış oldu.

Bu uygulamayla ilgili tartışmalar, davada sanık sayısının fazlalığından hareketle duruşma salonunun fiziki koşullarının yetersizliği noktasında yoğunlaştı. Fiziki koşullardaki yetersizlikler ise yargılamada aleniyetin sağlanamadığı ve savunma için uygun ortam ve koşulların yaratılmadığı hususlarıyla sınırlı kaldı. Nitekim duruşma salonunun genişletilmesiyle bu konudaki yakınmalar sona erdi.

Ergenekon davasının ilk duruşması, salonun yetersizliğinin yarattığı tartışmaların gölgesinde başladı. Bu başlangıç *Hürriyet* gazetesi tarafından “Ergenekondu: Dakika bir fiyasko bir” manşetiyle verildi. Haberde, “Tam 46’sı aylardır hapiste yatan 86 sanıklı Ergenekon davası, aylar önceden hazırlanan Silivri Cezaevi’nin içindeki fiyasko ve dışındaki curcunayla başladı” yorumu yapıldı.⁶²⁸ Gazete ayrıca, “Ergenekon siyasi bir davadır” ve “DTP: Müdahiliz” gibi başlıklar da kullandı. Duruşma gününden önceki sayısında ise “Türkiye’yi üçe bölen davada sonun başlangıcı” ve “493 gün sonra” gibi uzun tutukluluk sürelerini öne çıkaran haberlere yer verildi.

Hürriyet gazetesi yazarı Tufan Türeñç, duruşmanın ilk günü yaşananları “komedi” olarak niteledi. Türeñç, sanık avukatlarının adil yargılama koşullarının sağlanamadığı ve davanın aleniyetinin kalmadığı yönündeki açıklamalarına yer verdiği yazısında, suçlularla suçsuzların aynı sepete konulduğunu, yargıçların görevinin, suçlular ve davaya zorlamalarla eklenen muhalifleri ayırmak olduğunu ifade etti:

Ergenekon’un böyle bir komediye dönüşeceği ta başından belliydi. Adalet Bakanlığı’nın bu konudaki tutumu tam bir skandaldı. Soruşturma süreci, mahkemenin sorgulamaları, tutuklama kararları tereddütler uyandırdı. Savcıların aylarca süren hazırlıklardan sonra yazdıkları iddianame ise tam bir kara mizahtı. Şimdi bu utandırıcı durumdan ülkemizi, yargımızı kurtarmak yargıçla-

628 *Hürriyet*, 2008, ‘Ergenekondu: Dakika Bir Fiyasko Bir’, 21 Ekim.

rimıza düşüyor. Onların yapacakları yargılama hukuk devletinin saygınlığını sağlayabilir. Yargının üzerinde oluşan kuşkuları, güvensizliği ortadan kaldıracaktır. Yaratılan korku toplumu psikolojisini dağıtabilir. Bir dava düşünün ki, 17 aydır hapiste tuttuğu sanıklar ve avukatları nelerle suçlandıklarını bilmiyor. Ergenekon davası, suçluyla suçsuzu aynı sepete koyan belki de dünyadaki ilk dava olarak tarihe geçecek. Bu davada yargıçların en büyük görevi gerçek suçlularla, davaya zorlamalarla dâhil edilen muhalifleri ayırmak olmalı.⁶²⁹

Mehmet Y. Yılmaz da, “Asrın davası gecekonda da görülmez” başlıklı yazısında, fiziki koşulların yol açtığı sorunları çözmek için mahkemece alınan tutuklularla tutuksuz sanıkların ayrı ayrı sorgulanması, avukatların sınırlanması gibi önlemlerin adil yargılamaya zarar vereceğini belirtti:

Davanın sanık sayısı, kaç avukatın savunma görevi yapacağı biliniyordu. Davayı izleyebilecek makul sayıda seyircinin kaplayacağı yeri tahmin edebilmek ve bütün bu unsurları medeni bir ortam içinde bir araya getirmek bu kadar zor muydu? Tutuklu sanıklar ile tutuksuz sanıkların ayrı ayrı sorgulanması, sorgulamaların sanıkların ve sanık avukatlarının tümü tarafından dinlenmesinin engellenmesi, avukatlar ile ilgili sınırlamalar da adil bir yargılamaya zarar verecektir...⁶³⁰

Ergenekon davasındaki aleniyetin sağlanamaması sorunu, *Zaman*'da yayımlanan yazısında Ümit Kardaş tarafından da değerlendirildi. Kardaş, sanıkların adil yargılanma hakkına yönelik hassasiyetleri, davanın siyasi bir dava olduğunu ve hukuk dışı davranışların da hukuku talep etme hakları olduğunu vurgulayarak değerlendirdi:

Bu dava özünde yargılanan ve soruşturulan olaylar bakımından bizatihî siyasîdir. Bir darbe girişimine açıkça destek verip, bunun altyapısını hazırlayanların demokrasi ve özellikle hukuku dışlayarak yaptıkları kaba güce dayalı bir siyasettir. Bunu açıkça yapanların hukuk talep etmeleri elbette haklarıdır. Şüpheli ve sanık olanların yargısal süreç içinde adil yargılanma hakkı gözetilerek yargılanmaları demokrasiye giden yol açısından önemlidir. Demokrasi ve hukuk devletine geçişin yolu da ahlakî olmalıdır. Ahlakî davranmayanlara karşı da demokrasinin ve hukukun ahlakî olma mecburiyeti vardır.⁶³¹

DAVALARIN NAKLİ

Kamuoyunun işkence ve yaşam hakkı ihlallerinde sıklıkla karşılaştığı “davanın nakli” mekanizması, kritik davalardan Şemdinli için de işletildi. CMK'nın 19. maddesine dayanarak davanın görüldüğü mahkemeden alınarak başka bir yerdeki mahkemeye gönderilmesi kararı, Şemdinli sanıklarından uzman çavuş Tanju Çavuş'un yargılandığı davada alındı. Şemdinli'de 9 Kasım'daki bombalama olayını

629 Türeñç, Tufan, 2008, 'Ergenekon Curcunası', *Hürriyet*, 22 Ekim.

630 Yılmaz, Mehmet Y., 2008, 'Asrın Davası Gecekonduda Görülmez', *Hürriyet*, 22 Ekim.

631 Kardaş, Ümit, 2009, 'Sürekli İstisna Hali ve Ergenekon Soruşturması', *Zaman*, 11 Ocak.

protesto eden göstericilere ateş açarak bir kişinin ölümüne neden olmaktan yargılanan uzman çavuş Tanju Çavuş'un davası, güvenlik gerekçesiyle Hakkâri'den Malatya'ya nakledildi. Çete davasından ayrı olarak Hakkari Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen ve "meşru müdafaa sınırları içinde kalarak adam öldürme suçundan" açılan bu davada, Tanju Çavuş ilk duruşmada serbest bırakıldığından yargılama tutuksuz devam ediyordu. *Radikal*, "Şemdinli sanığı çavuş Malatya'da yargılanacak" başlığıyla duyurduğu haberi, güvenlik güçlerinin yargılandığı işkence ve yaşam hakkı ihlaliyle ilgili diğer davalarda alınan davanın nakli kararlarını hatırlatarak ele aldı:

Şemdinli'de Ali Yılmaz adlı vatandaşın ölümüne, beş kişinin yaralanmasına neden olan Tanju Çavuş tutuklanmıştı. Çavuş 18 Ocak'taki ilk duruşmada tahliye edilmişti. Çavuş, Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi'nde 17 Mart'ta ikinci kez hâkim karşısına çıkmıştı. Mahkeme, davanın başka ile nakli için Adalet Bakanlığı'na başvurmuştu. Bakanlığın dosyayı ilettiği Yargıtay 5. Ceza Dairesi nakil talebine olumlu yanıt verdi ve davanın Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmesini kararlaştırdı. Üçüncü duruşma yarın yapılacak. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi dosyayı Malatya'ya gönderecek. Daha önce de devlet görevlilerinin yargılandığı birçok dava yine "güvenlik" gerekçesiyle nakledilmişti. Gazi davası Trabzon'a, gazeteci Metin Göktepe'nin öldürülmesi davası Afyon'a, Kızıltepelili 13 yaşındaki Uğur Kaymaz ile babasının öldürülmesi davası Eskişehir'e alınmıştı. Son karar, Van'da görülen ana Şemdinli davasının da başka bir kente nakledilip nakledilmeyeceği sorusunu gündeme getirdi.⁶³²

632 *Radikal*, 2006, 'Şemdinli Sanığı Çavuş Malatya'da Yargılanacak', 17 Mayıs.

Dokunulmazlık ve Cezasızlık

Bu “derin devlet” denilen örgüt bir suç örgütü. Sürekli suç işliyor. Ve cezasız kalıyor. O her cezasız kaldığında Türkiye tökezliyor. Biz, bütün ülkeyi tökezleten bu yapıyı diğer bütün çağdaş ülkeler gibi dağıtmak zorundayız. Derin devlet lafı hepimizi uyuşturuyor. Derin devlet deyip duruyoruz. Bu sarhoşluktan uyanma vakti geldi bence. Baksanıza hâlâ darbe hazırlıklarından söz ediliyor. Biz bu “derin devletin” en derinini bulmalıyız artık. Bunu kimin yönettiğini açığa çıkarmalıyız. Suç işleyen askerler ve diğer devlet görevlileriyle onları koruyanlar cezasız kalmamalı. Onlar her cezasız kaldığında... Cezayı bu ülkenin insanları ödüyor çünkü.⁶³³

Ahmet Altan’ın Türkiye’de derin devletin sürekliliği ve dokunulmazlığı ile ilgili bu tespitlerin haklılığı, kritik soruşturma ve dava süreçlerinde defalarca kanıtlandı. Taşınan onca umuda rağmen, bütün yargılama girişimleri, “derin devlet”in gözden çıkarıldığı kadarıyla, ya görünülebilir sınırlı ya da tamamen sonuçsuz kaldı. Her yeni dava ve soruşturma, yeni bir adli, idari, yasal ve fiili engel ya da koruma demektir. Bu durumun en dramatik yanı, her seferinde yargısal süreçlerin sonuçsuzluğu ve etkisizliği duygusunun biraz daha yerleşik hale gelmesi ve olayların aydınlatılacağı, derin devletin tasfiye edileceği ve faillerin suçlarıyla orantılı bir biçimde cezalandırılacağı inancının tümüyle yitirilmesi idi. Bu nedenle adaletin gerçekleşmesi isteği, derin devletle mücadelenin önemli bir parçasını oluşturdu. Dolayısıyla, derin devlete karşı mücadelede adalet talebi, Susurluk sürecinde “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” sloganında simgeleşirken, Hrant Dink cinayeti davasına gelindiğinde ise “Hrant İçin, Adalet İçin” sloganında simgeleşti.

Etkisiz ve edilgen yargı süreçlerinde güvenlik güçlerinin, mahkemelerin, savcı ve yargıçların, faillere ve sanıklara gösterdikleri derin hoşgörü ve destek, bir yandan derin devlet mağdurlarını ve toplumu tarifsiz biçimde yaralarken, diğer yandan sanıklara ve destekçilerine büyük cesaret verdi. Bu koşulda ve ortamda, dokunulmazlık duvarının ardındaki güçler konumlarını kaybetmeden kaldıkları yerden yollarına devam ettiler.

Bu tablo karşısında basın dokunulmazlık ve cezasızlık sorununa yaklaşımı her dönem önem taşıdı. Ancak bu konuda basının, sınırlı sayıda gazete ve yazar dışında, tutarlı ve ısrarcı bir yayın politikası izlediği söylenemez. Gazete ve yazarların birçoğunun dokunulmazlık ve cezasızlık sorununu algılama biçimi, kritik davalardaki pozisyonuna göre gelişti. Derin devletin tasfiyesinden yana ısrarlı

633 Altan, Ahmet, 2008, ‘Derinlik Sarhoşluğu’, *Taraf*, 25 Ocak.

duruş sergileyen gazete veya yazarlar, dokunulmazlık ve cezasızlık sorununa ve yargı sürecine karşı daha hassas davrandılar. Buna karşın “kutsal devlet” fikrine ve militarist hassasiyetlere sahip, devletin hukuk dışı örgütlenmelere başvurabileceğini savunan gazete ve yazarlar ise, derin devlet kapsamında özellikle güvenlik görevlilerinin suçlanmalarına ve yargılanmalarına karşı çıktılar ve tepki duydular. Bu tür soruşturmaları ve yargılamaları, diğer kamu görevlilerinin moralini bozacağı, mücadele isteğini kıracağı ve kurumları yıpratacağı gerekçesiyle tepkiyle karşıladılar. Kimi zaman yargı, kimi zaman hükümet, kimi zaman Şemdinli olaylarında ve Hrant Dink cinayetinde olduğu gibi mağdurlar, kimi zaman da soruşturma ve yargılamaları destekleyen gazete veya yazarlar bu eleştirilerin odağında yer aldı. Dolayısıyla derin devlete yönelik yargısal süreçte ortaya çıkan dokunulmazlık ve cezasızlık olgusunu bir sorun olarak algılamaları mümkün olmadı.

SUSURLUK SÜRECİNDE DOKUNULMAZLIK

Susurluk süreci, çete davası dışında ele alınan suçların tümüyle cezasız kaldığı bir sürecin adı oldu. Açığa çıkan ve resmi raporlara yansıyan pek çok suç ve iddia soruşturma konusu dahi yapılmadı. Bu gerçek, davanın dördüncü yılında “Susurluk Skandalı’ndan bu yana dört kocaman yıl geçti de, şu kadarcık ceza alan biri bile çıkmadı” sözleriyle özetlendi.⁶³⁴

Meclis Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, bu konudaki öngörüsünü, “korunacaklarını ve üzerlerine gidilmeyeceğini biliyordum” diyerek ortaya koydu ve bunun nedenlerini, söz konusu suç örgütlerinin devlet tarafından kurulmasına bağladı:

Afla ya da başka bir yolla bunların da korunacağını, üzerlerine gidilmeyeceğini biliyordum ben. Çünkü çete organizasyonunu derin devlet kurmuş. Adamların cebine yeşil, kırmızı pasaport koymuş. Ellerine silah taşıma belgesi vermiş. Eğer ruhsat olsaydı yasal olurdu. Yasal olmayan bir belgeyi vermiş. Para vermiş. Bazı çete reislerine de Maliye Bakanlığı Uzmanı, İçişleri Bakanlığı Danışmanı gibi kimlikler vermiş. Şimdi devlet bu afla kendi dışındaki bir şeyi affetmiyor ki, kendi içindeki bir çeteyi affediyor.⁶³⁵

Benzer durum, yargılama süreçlerinin geride kaldığı kazanın 6. yıldönümünde de değişmedi. *Radikal*, “Bir Susurluk vardı” başlıklı haberde, Susurluk’la ilgili dokunulmazlık ve cezasızlık tablosuyla ilgili sunduğu özetle, kazanın ardından ortaya çıkarılan silahlı çetenin asıl sorumlularının hiçbir zaman yargı önüne çıkarılmadığını, çete ilişkileri içinde isimleri öne çıkan Mehmet Ağar ve Sedat Bucak’ın dokunulmazlıklarının bir türlü kaldırılmadığını belirtti. Haberde, Susurluk soruşturma ve yargılamalarıyla ilgili cezasızlık süreci şöyle özetlendi:

⁶³⁴ Korkmaz, Tamer, 2000, ‘Denizler Altında Yirmi Bin Plaket’, *Zaman*, 21 Kasım.

⁶³⁵ Düznel, Neşe, Mehmet Elkatmış söyleşisi, 1999, ‘Susurluk Bitmedi Sürüyor’, *Radikal*, 6 Eylül.

İstanbul DGM’de başlayan davada devlet içindeki çeteleşme iddiası uzun bir süreç sonunda Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun da onayıyla tescillendi. Toplam 14 sanık cezalandırıldı. Hükümlülerden eski özel tim şefi İbrahim Şahin, cezaevinden çok hastanede kaldı ve tahliye edildi. Önceki gün de eski özel timci Ayhan Çarkın cezasını tamamlayıp serbest kaldı. Cezalar bu 14 sanıkla sınırlı kaldı, çete bağlantılı davaların önemli kısmı beraatle sonuçlandı. Kumarhaneler kralı Ömer Lütfü Topal’ın öldürülmesiyle suçlanan, Susurluk çetesi iddialarının içinde yer alan özel timci polisler beraat etti. Özel timci Akça ve arkadaşları ile kurye Dilek Örnek aleyhine, çete oluşturarak eroin sattıkları gerekçeyle açılan davalarda hâlâ sonuç yok. Uyuşturucu kaçakçısı Öz’ü, “Emniyet Genel Müdürlüğü uzmanlık belgesi”, yeşil pasaport ve silahlarla birlikte yakalanmasına karşın Ağar’ın talimatıyla serbest bırakmakla suçlanan dönemin İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Mestan Şener ve arkadaşlarına yalnızca 1 milyon 150’şer bin lira ağır para cezası verildi. Susurluk kazasında ölen Abdullah Çatlı’ya, Mehmet Özbay adıyla silah ruhsatı verilmesi olayında suçlanan başkomiser Doğan Şimşek ile iki polis 1 yıl 8 ay hapse mahkûm edilirken, Topal cinayeti zanlısı özel timci polisleri savcılığa sevk etmeyerek salıvermekle suçlanan dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu ve yardımcısı beraat etti. Öz’ün evinde ele geçirilen silah ve belgeler için yasal işlem yapmayan dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir hakkında ancak fezleke hazırlanabildi, işadamı Mehmet Ali Yaprak’ın fidye için kaçırılmasıyla ilgili aralarında Haluk Kırıcı’nın da bulunduğu dokuz kişi hakkında açılan çete davası beraatle sonuçlandı. Pek çok faili meçhul siyasi cinayetin faili olan Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım bir türlü yakalanamadı. Çete ilişkileri içinde sayısız yerde ismi geçen Emekli Tuğgeneral Veli Küçük, yargılanamadı.⁶³⁶ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, sağlık sorunları nedeniyle geçen yıl tahliye edilen Susurluk çetesi davası hükümlüsü, eski Emniyet Özel Harekât Dairesi Başkanvekili İbrahim Şahin’in cezasını affetti.⁶³⁷

Soruşturma konusu yapılan birçok suç, çete davasından bağımsız ve dağınık bir biçimde yürütüldü. Farklı mahkemelerde açılan bu davaların cezasız kalmasında, zaman aşımı ve o dönemde sanıkları koruma amacını da içinde taşıyarak çıkartılan şartlı salıverme yasaları etkili oldu. Ancak beraat kararları da hayli dikkat çekiciydi. Cezalandırmayı sağlamaya dönük hükümet tarafından birçok önlem alınmasından ya da yasanın çıkartılmasından söz edildiyse de bunların hiçbiri gerçekleşmedi.

Mithat Sancar, Hrant Dink’in öldürülmesiyle bağlantılı olarak, Susurluk’ta ortaya çıkan resmi ve sivil kollama ve korumaya vurgu yaptığı yazısında, bütün yaşananlara olanak tanıyan zihniyetin dokunulmazlığını koruduğunu ve kutsal devlet fikriyle cesaretlendirildiklerini belirtti:

636 *Radikal*, 2002, ‘Bir Susurluk Vardı’, 3 Kasım.

637 *Radikal*, 2003, ‘İbrahim Şahin’e Sezer Affı’, 16 Temmuz.

Bütün o vahim suçlar için, onca delil ortadayken ve her şey herkes tarafından biliniyorken, bir kaç göstermelik dava ve hüküm dışında bir yargılama süreci başlatılmadı, böylece bunları mümkün kılan zihniyetin dokunulmazlığı korundu. “Bir daha asla” diyenlerin karşısına, “gerekirse her zaman” düsturuyla çıkan bu anlayış; güya devletçe aranan katliam mahkûmlarını, “milli menfaatler” ve “devletin yüksek çıkarları” için istihdam etti, “bu devlet adına ve millet için kurşun sikan vatanseverler” olarak savundu, kucakladı ve kahramanlaştırdı. Bundan cesaret alan başka “vatanseverler”, yeni “kahraman” adayları, sokaklarda, üniversite kampüslerinde, mahkeme salonlarında satırları, sopaları ve tabancalarıyla boy gösterdi. Vatani, milleti ve devleti korumak için “hainlere” karşı saldırıya geçtiler. Resmî ve “sivil” kollama, koruma ve güzellemeye mazhar olan bu saldırıların her birinde Hrant bir kez daha vuruldu.⁶³⁸

Basının ve yazarların yansıttığı bu tabloyu, gazeteci Adnan Keskin’in Radikal’deki “Susurluk örtbas” başlıklı manşet haberindeki⁶³⁹ deyimile, “Susurluk’a adaletin gücü yetmedi” biçiminde tanımlamak mümkündür. Öyle ki, devlet kurumlarının bilgi ve belge sakladığı bu koşullarda gazeteler ve gazeteciler çoğu zaman yargının önünde gittiler ve soruşturmalarda yol alınmasına katkı sundular:

Susurluk skandalının en ilginç kamu davalarından biri geçen hafta açıldı. Susurluk’u yakından takip eden gazeteciler, bu davanın içeriğini ve neredeyse bütün kanıtlarını ta en başından beri biliyorlardı. Hatta davanın tarafı olan kişilerin “ifadeleri”ni de ilk defa gazeteciler almıştı, yani olayın taraflarıyla konuşup herkesin bildiklerinin ortaya dökülmesini onlar sağlamıştı. Gazetelerimizde konuyla ilgili haberleri yayımlayalı neredeyse 3 yıl oldu, ama savcılık hepsi de devlet belgelerine, soruşturma dosyalarına ve tanık-sanık ifadelerine dayanan bu yayınların içerdiği davayı yeni açtı. Yargılama kim bilir kaç yıl sürece, varın siz hesap edin. Bu dava meşhur “kayıp silahlar”la ilgili dava.⁶⁴⁰

İsmet Berkan’ın vurguladığı Mehmet Ağar’ın Emniyet Genel Müdürlüğü ve Danıştay tarafından sorumlu bulunmasına rağmen sanık dahi yapılmadığı ve iki ayrı mahkemede görülen kayıp silahlar davasında da tüm sanıklar cezasız kaldı. Üç yıl süren soruşturmanın ardından zaman aşımı ve af nedeniyle cezasızlıkla sonuçlanan bu davalarla ilgili haberi *Radikal*, “Susurluk örtbas: Af Susurluk’u yuttu” manşetiyle verdi.⁶⁴¹ Susurluk sürecindeki cezasızlık tablosunun ayrıntıyla sunulduğu haberde, “Devlet-mafya-siyaset üçgenindeki kirliliği ortaya çıkaran Susurluk skandalında, ana çete davası hariç, bütün davalar ya beraat ya zaman aşımı ya da afla sonuçlanıyor. Adaletin gücü, 3 Kasım 1996’da Susurluk’ta trafik kazasıyla ortaya saçılan ve İstanbul DGM’nin ‘Çete vardır ve cezasız kalmamalıdır’ kararıyla cezalandırdığı çetenin en önemli suçunu cezalandırmaya yetmedi”

638 Mithat Sancar, 2007, ‘Güvercin Kasapları’, *Radikal*, 28 Ocak.

639 *Radikal*, 2001, ‘Susurluk Örtbas: Af Susurluk’u Yuttu’-manşet, 17 Ekim.

640 Berkan, İsmet, 2000, ‘Devlet Sırrı’nın Sırrı’, *Radikal*, 3 Temmuz.

641 *Radikal*, 2001, ‘Susurluk Örtbas: Af Susurluk’u Yuttu’-manşet, 17 Ekim.

tespiti yapıldı. Cezasızlık kararları yalnızca sanıkları cezadan kurtarmadı, kayıp silahlarla bağlantılı yaşamsal önemdeki diğer iddiaların üstünün örtülmesini ve sorumlularının cezadan kurtulmalarını sağladı.⁶⁴²

Kayıp silahlar davasının temyiz incelemesini yapan Yargıtay dairesinin başkanı Naci Ünver, Ergenekon soruşturması kapsamında bulunan silahların tartışıldığı sırada *Hürriyet*'e yaptığı açıklamada, davanın “devlet sırrı” diye üzerinin örtüldüğünü belirterek, o döneme ışık tuttu:

Dosyayı incelediğimizde, sanıklardan birisinin yargılama sırasında gizli oturum yapılması halinde kayıp silahlar konusunda açıklama yapacağını söylediğini okuduk. Ancak, buna fırsat verilmediğini gördük. Eğer, yerel mahkeme, Susurluk Davası'yla ilgili olarak kayıp silahların yerini kapalı oturumda söylemek isteyen sanığı dinlemiş olsaydı, çoğu suikast silahı olarak bilinen silahların yeri o yıllarda belirlenmiş olabilecekti. Nitekim Susurluk davasında 6 yıl hapis cezasını onadığımız Özel Harekat Dairesi Başkan Vekili İbrahim Şahin'in, evinde bulunduğu belirtilen krokilere dayalı olarak bazı silah ve bombaların bulunduğu, aramaların devam ettiğini görüyoruz. Susurluk Davası'nın bize ancak suyunun suyu gelmişti. Silah ve bombaların bulunması da o zaman kararımızın haklılığını gösteriyor.⁶⁴³

Susurluk sürecinin dokunulmazlığı üzerine basında pek çok yorum ve tanımlama yapıldı. Bazı yazarlarca bu süreç, dokunulmazlığı sembolleştirmesi amacıyla “Susurluk sendromu” olarak adlandırıldı. Haluk Şahin dokunulmazlık, yargı bağıksıklığı ve cezasızlık temelinde “Susurluk sendromu”nu şöyle tanımladı:

“Susurluk sendromu” bazı kişilerin belirli devlet görevlileriyle işbirliği halinde belirli alanlarda suç işledikten sonra yakalanmamaları, yargılanmamaları, cezalandırılmamaları olarak tanımlanabilir. “Bir bakıma” diyorum, çünkü yakalamada gösterilen başarının, yargılama ve cezanın infazında gösterilip gösterilemeyeceği belli değil. Çakıcı'nın Fransa'dan iadesi durumunda Türk hapishanelerinde krallar gibi yaşayacağını ve icra-i sanat etmeye devam edebileceğini söyleyenler var. Üstelik bunlardan bazıları devletin içinde bulunan kişiler. Türkiye son günlerde suçluların yakalanmasında gösterdiği başarıyı yargılama ve cezalandırmada da gerçekleştirebilirse, 2000'li yıllarda çok daha yaşanması bir yer haline gelecektir.⁶⁴⁴

Aynı çerçevede İsmet Berkan da, Susurluk'u, “Hukuk devletinin yokluğu, devlet işlerinin hukuksuz görülmesi, hukukun rafa kalkması” olarak tanımladıktan sonra, halen hiçbir şey yapılmamasını sorguladı:

Bence Susurluk'un en genel, en kapsayıcı, en açıklayıcı tanımı şudur: “Hukuk devletinin yokluğu, devlet işlerinin hukuksuz görülmesi, hukukun rafa kalk-

642 *Radikal*, 2001, 'Devlete Çete Faturası', 18 Ekim.

643 *Hürriyet*, 2009, 'Gizli Celsede Gösterecekti: Susurluk'un Suyu Geldi', 11 Ocak.

644 Şahin, Haluk, 1998, 'Post-Susurluk Dönemi', *Radikal*, 21 Ağustos.

ması.” Üstünde başbakanlık damgası bulunan bir raporda, “Nitekim Musa Anter’in öldürülmesinden -tüm olayları tasvip edenlerin dahi- pişman olduğu tespit edilmiştir” cümlesiyle Musa Anter’in katillerinin kimliklerinin bilindiğinin ima edilmesine rağmen bu konuda hâlâ hiçbir şey yapılmamış olması, Susurluk dediğimiz şeyin durmak bir yana sürdüğünün en açık kanıtıdır. [...] Susurluk bir sistemin, bir yönetim felsefesinin, bir anlayışın sonucudur, çok köklüdür.⁶⁴⁵

Susurluk’un karanlıkta kalmasını devlet içindeki korumaya bağlayan ANAP milletvekili Eyüp Aşık ise bu süreçte korunan kesimleri şöyle işaret etti:

Susurluk’un korunan kesimleri var. “Çete üyeleri”, kim olurlarsa olsunlar ceza görecekler mi? Çok zor. Ben olaylarla direkt ya da dolaylı bağlantısı olup cezalandırılmayacak kişileri biliyorum. Mesela askerin içinde böyle bağlantılar varsa, geçmişe dönük hesaplaşma olacağını sanmıyorum. Ya da devletin üst kademesinde bakandı, başbakandı, cumhurbaşkanıydı, bu tip kişilerin Susurluk’ta bağlantıları çıkartılacak ve cezalandırılacaklar diye bir beklenti içinde değilim.⁶⁴⁶

MAHKÛMİYET BUZ DAĞININ GÖRÜNEN KISMI

Susurluk davasında sanıklar, yargılamanın önemli bir bölümünü tutuksuz yargılanarak geçirdiler. Tutuklanan sanıkların tutuklulukları ise kısa süre içinde verilen tahliye kararlarıyla sona erdirildi. Sanıkların kısa sürede tahliye edilmeleri basın tarafından kaçınılmaz son olarak algılanarak, tepkiyle karşılandı.

Sanıkların tahliye edilmişlerini, Susurluk’un devlet katında münferit bir olaymış gibi algılanmasından yola çıkarak yaptığı değerlendirmede Enis Berberoğlu, çetenin Cumhuriyet’in üç ana gücü olan yürütme, yasama ve yargı ile hesaplaşması ekseninde ele aldı ve varılan noktayı, suç örgütlerinin devletin desteği olmadan yaşayamayacağı gerçeğine bağladı:

Susurluk, Türk siyaset ve devlet zirvesi tarafından tek bir çete ve münferit olay diye algılandı. Oysa Susurluk, tek bir çetenin değil çeteleşmenin işaretiydi. Mercedes’te yakalanan, yükselen trendin kanıtıydı. Türkiye’deki suç örgütleri ancak devletin ihmali ve/veya desteği sayesinde yaşarlar. O yüzden 3 Kasım 1996 tarihli kazadan sonra her Türk vatandaşı gibi mafya babaları da çetenin kaderini merak eder oldu. Ve çetenin, cumhuriyetin üç ana gücüyle hesaplaşmasını izledi. Önce icra organı yani hükümet, işini savsakladı. Ardından yasama organı Meclis, kurduğu komisyonda siyasi sorumluyu ilan etmekten kaçındı. Son olarak yargıda sanıkların tamamı tahliye edildi. Bu süreç mafyaya parmak ısırttı. Çünkü düşündüler ki; 1) Devlet çeteye baş edemiyor. 2) Ya da devlet çeteye göz yumuyor. 3) Belki de devlet çeteye iş veriyor. Bu tespitlerin tamamı aynı kapıya çıktı.⁶⁴⁷

645 Berkan, İsmet, 1998, ‘Susurluk... İki Yıl Geçti, Ne Değişti?’, *Radikal*, 3 Kasım.

646 Düzel, Neşe, Eyüp Aşık söyleşi, 1999, ‘Kıslalı’yı Cunta Öldürmüş Olabilir’, *Radikal*, 15 Kasım.

647 Berberoğlu, Enis, 1998, ‘Susurluk Tek Çetenin Değil, Çeteleşmenin İzi’, *Hürriyet*, 25 Mayıs.

Yürütme ve yasama organlarının hazırladığı raporlarda ortaya çıkan karanlık ilişkilere rağmen Susurluk'ta adli ve idari dokunulmazlık duvarının aşılamaşısı, Susurluk kazasının her yıldönümünde hatırlatılan temel konu oldu. Gelenekselleştiği biçimde Susurluk'un üçüncü yıldönümünde de cezasızlık ve dokunulmazlık eleştirileri öne çıktı. Zeynep Atikkan, iki yılın sonunda halen senaryonun aktörlerinin devletin üst kademelerinde himaye gördüğünü belirtti:

Karanlık ilişkiler en üst düzeyde tescil edildi. Ama iş burada noktalandı. Sonra ne ses çıktı ne soluk. Hiç kimse teşhir edilmedi. Kimsenin tasfiye edilmesine cesaret edilemedi. Susurluk dördüncü yaşına giriyor. Hâlâ gürbüz mü gürbüz. Garip zeytinciler garip himayeler altında. Bu senaryodaki aktörler, en yükseklerin kolu kanadı altına sığınmış. Rahatı yerinde.⁶⁴⁸

Susurluk davası, derin devlet bağlantılı davalarda çete suçundan yargılanan sanıkların mahkûm edildiği ilk dava olma özelliği taşımasına rağmen, bu karar, vicdanları rahatlatmaya ve adaletin gerçekleştiği duygusunu vermeye yetmedi. Kazanın beşinci yılında verilen bu karar, derinleştirilmeyen bir yargılamanın sonunda çetenin yalnızca su yüzüne çıkarılan bölümüyle sınırlı kaldı. Sanıklara verilen cezalar, işledikleri suçların sayısının ve ağırlığının karşılığı olamayacak denli orantısız ve etkisizdi. Mahkumiyet kararı, *Hürriyet* gazetesi tarafından "Susurluk'u efkâr bastı", *Zaman* gazetesi tarafından da "Susurluk'a 4-6 yıl" başlığıyla duyuruldu. *Radikal* gazetesi ise kararı, bütün süreç boyunca dokunulamayan isimleri öne çıkararak, "Sıra Ağar ve Bucak'ta: Yargı: Bunlar çete" manşetiyle duyurdu. Her üç haberde de kararın gerekçesinin öne çıkan bölümleri şöyle aktarıldı:

Susurluk civarında meydana gelen kazada silahlı teşekkülün bir bölümü su yüzüne çıkmıştır. Yasa dışı faaliyetler öyle ürkütücü boyutlara ulaşmıştır ki Susurluk'taki kazadan sonra Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan siyasi liderler, bu tip çete faaliyetlerinin önünün alınması, kamu ve özel şahıs güvenliğinin sağlanması için alınacak önlemleri yapılacak yasal düzenlemeleri, idari ve siyasi tedbirleri tartışıp kamuoyuna açıklamıştır. Bir daha benzer olayları yaşayıp, yeniden toplumsal karamsarlığa kişi ve kamu güvenliği yönünden kuşkuya düşmememiz için yapılması gereken, unutulmaması gereken şey; Edirne'den Kars'a, Sinop'tan Mersin'e Türkiye'nin her köşesinde yaşayan her bireyin, devletimizin en alt görevlisinden en tepesinde bulunanlara kadar herkese düşen görev, hukukun üstünlüğünün hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde tesis edilip sürdürülmesidir. Bu da; demokrasinin üç kuvveti olan yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin denk ve ahenk içerisinde çalışmasıyla olur, hiçbir yasa dışı uygulamaya, keyfilığe ya da kayırmaya izin verilmemeli, en ufak bir hoşgörü gösterilmemelidir. Kamusal ya da özel hiçbir tasarruf, faaliyet ya da eylem yargı denetim ve gözetiminden uzak tutulmamalıdır. Unvanı, görevi, sıfatı, siyasi ya da sosyal konumu ne olursa olsun suç işleyen herkes

648 Atikkan, Zeynep, 1999, 'Tepsiyle Sunulan Fırsatlar', *Hürriyet*, 4 Kasım.

derhal ve en kısa zamanda yargı önüne çıkartılıp hesap vermesi sağlanmalıdır. Birtakım idari, siyasi veya yasal düzenleme ve manevralarla yargı denetiminin önüne geçilmesi, toplumumuzdaki herkesi üzmemekte, korkutmakta, adaleti ve adalet duygusunu zedelemektedir. Suç işleyenin cezasını çekmediği bir toplumda sosyal ve siyasi iktidar sağlanamaz. Huzur ve refah tesis edilip sürdürülemez. Suç işleyip de bazı siyasi, sosyal, idari ve yasal koruma kalkanlarının arkasına sığınanlar ile bu koruma kalkanlarını muhafaza edenler ya da kaldırmayanlar unutmamalıdır ki; adalet bir gün onlara da lazım olacaktır...⁶⁴⁹

Ortaoğu gazetesi ise mahkumiyet kararını basını hedef alarak değerlendirdi ve bu konudaki haberleri sanıkların terörle mücadeledeki çalışmalarından dolayı intikam almak olarak niteledi. Gazete kararı, “Dinime söven Müslüman olsa” başlığıyla ele alarak basının kararla ilgili yayınlarını “infaz” olarak değerlendirdi. Haberde, basın kastedilerek, devletin güvenlik birimlerinde görev yapan Susurluk sanıklarının mahkûmiyetinin sevinç yarattığı ileri sürüldü:

Devletin güvenlik birimlerinde görev yapıp adları yaşa dışı işlemlere bulaştığı için yargılanan sanıkların aldıkları cezalar, belli bir kesimde sevinç havası yarattı. Bu kesim eskiden Milliyetçi Hareket’in içinde olmuş olan sanıkların bu özelliğinden faydalanarak suçtan “siyasi rant” bırakıyorlar. Susurluk Davası’nın karara bağlanarak yargılanan sanıklarına 6’şar yıl ile 4’er yıl ağır hapis cezası verilmesinden sonra medyada yeniden infaz başladı. Bütün medya, ağız birliği etmişçesine, Susurluk Kazası sonrası yargılanan eski MİT görevlisi Korkut Eken ile Özel Harekat Dairesi eski Başkanvekili İbrahim Şahin’in de aralarında bulunduğu 12 sanığa karşı saldırılara başladılar. Oysa “Susurluk Çetesi” diye yargılanan bu grubun üstüne Türkiye’nin bütün suçları yıkılmak isteniyor... Susurluk Davası’nda yargılanan sanıkların daha önce Terörle Mücadele konusundaki çalışmalarını bilenler, bu saldırılar ile adeta intikam alıyorlar...⁶⁵⁰

Gazetelerin kararla ilgili tepkileri ağırlıklı olarak mahkeme kararında da belirtildiği biçimde cezalandırmanın buz dağının görünen yüzüyle sınırlı kaldığı ve çetenin siyasetçi, mafya ayağına dokunulmadığı noktasında birleşti. Bu anlamda, mevcut koşullarda mahkemenin elinden geleni yaptığını belirten *Zaman*, “Kamyonun kulakları çınlasın” manşetiyle yaptığı irdelemede kararı, “ikramiye yerine amorti” olarak niteledi ve beklentileri tam olarak karşılamamakla birlikte çetenin varlığının kanıtlandığı biçiminde değerlendirdi:

Evet, sayın seyirciler, Susurluk filminin finalinden büyük ikramiye yerine amorti çıktı! Susurluk’un Merkezi’ne Seyahat’in gerçekleşmeyeceği epeyce önceden belli olmuştu... Çokları, amorti bile beklemiyordu... DGM, sanıklar için üst sınırdan ceza vererek, “Susurluk’ta çetenin varlığını” kanıtladı. Mahkeme, bir anlamda “Adım Hidir, elimden gelen budur” dedi, diğeri yandan da taşı gedigine

649 *Radikal*, 2001, ‘Sıra Ağar ve Bucak’ta: Yargı: Bunlar Çete’-manşet, 13 Şubat; *Zaman*, 2001, ‘Susurluk’a 4-6 Yıl’, 13 Şubat ve *Hürriyet*, 2001, ‘Susurluk’u Efkâr Bastı’, 13 Şubat.

650 *Ortaoğu*, 2001, ‘Dinime Söven Müslüman Olsa’, 14 Şubat.

koydu: “Kamusal ya da özel hiçbir tasarruf, faaliyet veya eylem yargı denetim ve gözetiminden uzak tutulmamalı! Suç işleyip, kalkanların arkasına sığınanlar ve bunlara izin verenler unutmamalıdır ki, hukuk onlara da lazım olabilir.” Bu cümleler; yargıya intikal eden kısmının, Susurluk Buzdağı'nın suyun üstünde kalan bölümü olduğunu anlatmaya çalışıyor... Yargı süreci, sonunda 14 kişiyi cezalandırabildi; “hepsi bu kadarcık” antetli final, Susurluk'un susturulduğunun en büyük kanıtını oluşturdu... Susurluk, örtbas edildi: Asıl faillerin ortaya çıkarılmayacağı gerçeği bütünüyle anlaşıldı. Elde bunca bilgi, belge ve itiraf varken, Susurluk Buzdağı “beklendiği gibi” fare doğurdu... Aktörler, sahneler, çekimler, replikler büyük ölçüde belirginleşti, ne var ki filmin rejisörleri ile yapımcılarına ulaştırılması söz konusu olmadı!... Skandalın siyasetçi ayağı cezasız kaldı. “Derin ilişkiler”in siyasetçi ayağı yargılanamadı, bile... Siyaset, Yargı'nın hareket alanını daraltarak, Susurluk'un gerçek anlamda sorgulanmasına izin vermedi. Mahkemenin “Adım Hıdır, elimden gelen budur” demesi de, bu yüzden. DGM, “siyasi ve bürokratik yönlendirmeler”den söz ederken, bu çerçevedeki kişilerin yargılanamayışından duyduğu rahatsızlığı açığa vuruyor...⁶⁵¹

Susurluk'la ilgili yasama ve yürütme bünyesinde yapılan araştırma çalışmalarının sonuçsuz kalması nedeniyle mahkemece verilen mahkumiyet kararı bazı yazarlar tarafından “son umut” olarak nitelendirildi. Susurluk sanıklarının tahliyelerini, çetenin üç erkle hesaplaşması olarak gören Enis Berberoğlu, aynı sanıkların mahkûm edilmeleri üzerine yaptığı değerlendirmede, yargının verdiği mahkûmiyet kararını, Susurluk zihniyetinin “üçüncü sütunu devrememesi” olarak değerlendirdi:

Son umut yargı aşamasıydı. Susurluk zihniyeti, demokrasinin üçüncü sütununu şükür ki deviremedi. Yargının kararını haklı veya fazla ağır bulanlar çıkabilir. Çünkü kabul edelim ki, Susurluk'un siyasi tartışması Güneydoğu'daki askeri yönetimin varlığından ötürü hâlâ tabu sayıldığından sağlıklı yürütülemiyor. Oysa aslında suçlanan şahıslar değil, bir devlet düzenidir.⁶⁵²

Susurluk fotoğrafının tamamının gözler önüne serilmediğinden hareketle, Susurluk'un derinliğine inilememesinde siyasetçilerin rolüne ve verilen cezaların olayı çözecek boyutta olmadığına vurgu yapan Mustafa Ünal kararı şöyle değerlendirdi:

Koskoca mekanizma küçük Susurluk fotoğrafına sığdı. Susurluk'un derinliğine inilemedi maalesef. Emniyet-mafya-siyasetçi üçgeninde odaklaşan Susurluk davasında ceza alan hiçbir siyasetçi yok. Daha çok emniyet ayağı cezalandırıldı. Mehmet Ağar ve Sedat Edip Bucak dokunulmazlıkları nedeniyle kapsam alanının dışında kalmayı başardılar. Susurluk olayının tam anlamıyla çözülmemesinde, mekanizmanın küçük bir fotoğrafın çerçeveleri içine sığmasında siyasetin de rolü var kuşkusuz. Yargıya daha fazla yardımcı olunabilirdi. Komisyonun yaptığı çalışmaları, siyaset kurum olarak derinleştiremedi.

651 Zaman, 2001, ‘Kamyonun Kulakları Çınlasın’-manşet, 14 Şubat.

652 Berberoğlu, Enis, 2001, ‘Susurluk Kararı’, Hürriyet, 13 Şubat.

Susurluk'u fotoğrafa girenlerden ibaret görüyorsanız olayın çözüldüğünü düşü-
nebilirsiniz. Nihayetinde çetecilikten en üst cezayı aldılar. Mekanizmayı daha
derinlerde görüyorsanız ceza çok anlamlı; ama olayı çözecek kadar değil.⁶⁵³

Zaman gazetesindeki yazısında İdris Gürsoy da, asker-sivil bürokrasinin bu süre-
cin dışında olamayacağını vurgulayarak davanın sonucunun devletin içindeki diğer
çeteleri nasıl etkileyeceğini sorguladı:

Kamuoyunu yıllardır meşgul eden Susurluk davası nihayet sonuçlandı ve mah-
keme daha çok emniyetçilerden oluşan sanıklara ceza yağdırdı. İstanbul
DGM'nin verdiği kararla devlet içinde bir çetenin varlığı da resmen tescil edil-
miş oldu. Ancak üç ayaklı devlet içindeki örgütün bir ayağı mahkûm edilebilir-
ken diğer ayaklarına "dokunulamadı". Siyasetçinin, asker/sivil bürokratların
bilgisi olmadan sözelimi kamu bankalarının içi boşaltılabilir mi? Silah ve uyuş-
turucu kaçakçılığı yapılabilir mi? Terör, varlığını yıllarca devam ettirebilir mi? O
halde sadece emniyetçileri mahkûm etmek yetmez. Bu ilişkiler ağında görevle-
rini kötüye kullananlar açığa çıkarılarak yargılanmalıdır. Susurluk davasının
sonuçlanması devletin içindeki Susurlukları nasıl etkileyecek? Sıra diğer yasa-
dışı örgütlenmelere gelecek mi? Mahkeme kararının ülkenin bu derin gerçekle-
rini ne ölçüde değiştireceğini zamanla göreceğiz.⁶⁵⁴

TBMM Susurluk Komisyonu Başkanı ve Fazilet Partisi (FP) Nevşehir Milletvekili
Mehmet Elkatmış da kararı, bir ön tespit olarak niteleyerek, "Çetenin varlığı ve
devlet içinde olduğu tespit edilmiştir. Sanıklar bir devlet görevi yaptıklarını söy-
lediler. Bu beyanlardan yola çıktığınızda, devlette birilerinin birtakım görevler ver-
diği ifade ediliyor. Bu görevleri verenler kimlerdir? Bunlar ortaya çıkarılmazsa,
sadece 14 kişiye verilen ceza ile yetinilirse o zaman bu kişilere de haksızlık yapılmış
olur. Çünkü bunlar, kaba tabiriyle kendilerinin piyon olduklarını ifade ediyorlar.
Peki, bunun beyni kim? Bunun mutlak suretle ortaya çıkarılması gerekir" dedi.⁶⁵⁵

Kararın açıklanmasıyla basının gözlerini çevirdiği isimlerden biri de FP Genel Baş-
kanı Recai Kutun'dı. Susurluk sürecinin başında iktidarda olan RP'nin Genel Başkanı
ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın Susurluk hakkındaki "faso fiso" yorumları nede-
niyle, FP'nin değerlendirmesi önem kazandı. Nitekim Kutun da yaptığı değerlendiri-
mede kararı, "Dağ fare doğurdu" sözleriyle karşıladı. Kutun, Türkiye'de bazı olayla-
rın üzerine derinlemesine gidilmediğini, Susurluk konusunun da bunlardan biri oldu-
ğunu savunduktan sonra, "Millet soruyor. Susurluk skandalında işin derinliğine
niçin inilmedi? Bu skandalın siyasetçiyle mafya ayağına niçin ulaşılmadı, bunlar için
ne yapıldı? Bunlar ile yetinilecek, sadece 3-5 bürokrati cezalandıracak ve ondan
sonra, ülke bakımından çok önemli olan bu olayın üstünü örteceksiniz" dedi.⁶⁵⁶

653 Ünal, Mustafa, 2001, 'Susurluk'a Nokta', *Zaman*, 14 Şubat.

654 Gürsoy, İdris, 2001, 'Yaşayan Susurluklar', *Zaman*, 15 Şubat.

655 *Hürriyet*, 2001, 'Susurluk Çözülmedi', 14 Şubat.

656 *Hürriyet*, 2001, 'Dağ Fare Doğurdu', 14 Şubat ve *Zaman*, 2001, 'Dağ Fare Doğurdu', 14 Şubat.

Susurluk'u "miş gibi yapmak" olarak değerlendirdiği yazısında *Zaman* gazetesindeki yazısında Tamer Korkmaz, Recai Kutan'ın sözlerini, Susurluk sürecindeki tutumuna gönderme yaparak eleştirdi:

Susurluk'u tek bir cümle ile ifade etmek gerekseydi, herhalde en iyi cevaplardan biri olurdu, mış gibi, yapmak!... Altın Madeni Susurluk, fare doğurdu sonunda... Fazilet Partisi Genel Başkanı olduğu öne sürülen Recai Amca bile bu tabiri kullanıyor! Hangi Recai Amca, bu? İktidarı döneminde Susurluk'a "Fasa fiso..." diyen Er Bakan'ın emanetçisi olan Recai Amca! Şeker gibidir, Recai Bey Amca. Önceki gün partisinin grup toplantısında da şeker, hatta lokum gibi laflar sarf ediyordu: "14 kişiye ceza verilmesi göstermelidir. Açıkça soruyorum, Susurluk olayında işin derinine neden inilmiyor? Siyasetçi ve mafya ayağı neden ortaya çıkarılmıyor? Ülkemiz açısından çok önemli olan bu olayın üzerini örtmeye kalkışmayın!" Bütün bunları siz mi söylüyorsunuz, Recai Bey Amca? Fasa fiso türünden konuların üzerine gitmeye değer mi, hiç?! Recai Kutan, fasa fiso muhabbeti yapılırken uzayda falan değildi, her zamanki gibi Erbakan'ın yanı başındaydı... Susurluk Komisyonu nihai raporunu "canlı yayında" kamuoyuna açıklarken, Refah Partisi Yönetimi, Başkan Mehmet Elkatmış'a "Kısa kes!" pusulası gönderdiğinde de, Recai Amca oralardaydı!⁶⁵⁷

Emekli Generallerden Karar Tepkisi: "Her şeyi Bilgimiz Dâhilinde Yaptı"

Çetenin sınırlı da olsa yargılanarak cezalandırılması, sanıklar ve hamileri tarafından, dokunulmazlığın alışıldık rahatlığı nedeniyle 'şok' haliyle karşılandı. Sanıkların cezalandırılmalarından duyulan rahatsızlık genellikle "devlete hizmet"ten hareketle "hak etmedik" biçiminde tezahür etse de, özünde mutlak dokunulmazlık güvencesinin sarsılmasının yarattığı dehşet duygusunun hâkim olduğu görüldü. Mahkûmiyet kararının kesinleşmesi ve sanıkların cezaevlerine konulmalarının ardından yaşanan gelişmeler bu duyguyu aynen yansıttı.

Susurluk davasının hükümlülerinden emekli Yarbay Korkut Eken'in, 1 Mart 2002 tarihinde cezasını çekmek üzere cezaevine konulmasının ardından bir kısım emekli general, Eken'in her şeyi bilgileri dâhilinde yaptığını söylediler. Generallerin bu çıkışı basında geniş yankı uyandırdı. *Hürriyet*'in manşetten duyurduğu "Korkut Eken her şeyi bilgimiz dâhilinde yaptı" açıklaması, tamamlanan yargı sürecini etkileyen önemli bir gelişme oldu. Basında tepkiler, "Daha önce neredeydiniz?" sorusunun yöneltmesine ve yeni bilgiler ışığında davanın yeniden görülmesi gerektiğine odaklandı.

PKK'yla mücadelede Korkut Eken ile birlikte aktif görev yapmış, başta dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş olmak üzere üç General, Susurluk davası görülürken sessiz kalırken, nedense şimdi vicdanlarının sesini dinlemek zorunda kalıyorlar (!) ve şerefli bir hareketle Susurluk davası baş sanığı Korkut Eken'e

657 Korkmaz, Tamer, 2001, 'Altın Madeni Kamulaştırıldı', *Zaman*, 15 Şubat.

sahip çıkıyorlar. “Yaptığı her iş bilgimiz dâhilindedir.” İşin daha da ilginç olanı, Yargıtay 8. Ceza Dairesi “terörle mücadele adı altında yola çıkıp, bir süre sonra yasaların kendilerine verdiği yetkileri (aşarak)” derken, Doğan Güreş; “...aldığı emirleri eksiksiz yerine getirmiştir” demektedir. Yine mahkeme kararı “kendi çıkarlarını gözeterek, her yöntemi uygun yöntem olarak benimsediği anlaşılmaktadır” derken, Doğan Güreş; “Hiçbir zaman kontrolden çıkmamış ve yüksek disiplin anlayışı...” (ile davranmışlardır) tabirlerini kullanmaktadır. Emekli General Necati Özgen ise; “Yargının kararını tartışmak istemiyorum, ancak mahkûmiyetin bilgi eksikliğinden (oluşturduğunu), ya da Korkut Eken’in üstün yurt sevgisiyle mahkemede konuşmadığını ve kendisini yeterince savunmadığını düşünüyorum” diyor. Korkut Eken kendisini yeterince savunmadı ise diğer silah arkadaşlarının neden onu mahkeme sırasında savunmadıkları, tersine her şey olup bittikten sonra neden şimdi savundukları sorusu boşlukta kalırken; ortaya yeni bir gerçek ve soru çıkıyor: Bu yeni bilgiler dâhilinde Susurluk davası yeniden görülmek zorundadır. 1) Susurluk davası yeniden görülmek zorundadır. 2) Şimdi konuşarak belki de tarihe ışık tutan bu üç emekli general, neden dava sırasında sustuklarını, neden şimdi bu açıklamaları yaptıklarını kamuoyunu tatmin edecek şekilde açıklamalıdır.⁶⁵⁸

Cüneyt Ülsever, gerektiğinde bir devletin kendi düzensiz (gizli) ordusunu oluşturabileceğini düşündüğünü belirttiği ve bu tür kararı alanların mertçe davranmayarak yargıyı yanılttıklarını söylediği bir başka yazısında görüşlerini şöyle açıkladı:

Emekli paşalar konuşana kadar beni bu davada rahatsız eden, düzensiz ordu kurulmasıyla ilgili kararlar büyük bir ihtimalle en üst düzeyde (örneğin MGK’da) alınmasına rağmen; adeta ailenin ayıbını eşten dosttan gizler gibi, başımızı yastık altına gömerek saklandığımızı zannetmemizdir. Susurluk davası görülürken en üst düzeyde yetkililerin ortaya çıkıp, neyi neden yaptıklarını açıklamalarını beklerdim. Kusura bakılmasın ama aldığı kararın ardında duramayan asker-sivil tüm yetkililer bu davada yan çizmiş, mertçe davranmamışlardır. Başlarını yastık altına gizleyerek, emirlerindeki üç-beş insanı yalnız bırakmış ve yargıyı yanıltmışlardır. Benim iddiam şudur: Aldıkları kararların ardında duramayan korkak yöneticiler, toplumun kapalı toplum olarak kalmasını isterler. Onlar kapalı toplumun dostlarıdır.⁶⁵⁹

Devletin hukuk dışına çıkmasını onaylanamaz bir şey olarak değerlendiren ve bunu savunmayı hukuk dışı eylemlerden daha vahim olarak niteleyen ve açıklamayı “6 yıl sonra Gladio itirafı” olarak değerlendiren İsmet Berkan, MGK ve Genelkurmay Başkanlığı’nın bu sürecin dışında olamayacağından hareketle açıklamayı önemseydiğini belirtti:

Doğan Güreş, “Korkut Eken ne yaptıysa bilgimiz dâhilinde yaptı, o hiçbir zaman verilen emirlerin dışına çıkmadı” diyor özetle. Ben bu cümleyi, Mehmet Ağar

658 Ülsever, Cüneyt, 2002, ‘Susurluk Davası Yeniden Açılmak Zorundadır’, *Hürriyet*, 14 Mart.

659 Ülsever, Cüneyt, 2002, ‘Kapalı Toplum ve Dostları’, *Hürriyet*, 16 Mart.

Korkut Eken ikilisi tarafından oluşturulan -adına ister Gladio deyin ister çete-organizasyonun sadece MGK'dan değil Genelkurmay Başkanı tarafından da onaylandığının itirafı olarak algılıyor ve çok önemsiyorum. Türkiye, Susurluk'u çok konuştu ama yargılamadı. Umarım gelecekte bu sözler olayı deşecek savcılar için yol gösterici olur, hatta delil yerine geçer. Devletin hukuk dışına çıkması onaylanabilir bir şey değil. Çünkü hukuk yoksa devlet de yoktur. Ama devletin hukuk dışına çıkmasının savunulması, bence hukuk dışına çıkma eyleminden bile vahim.⁶⁶⁰

Açıklamayı "asıl içerde olması gerekenler dışarıda" yaklaşımıyla geç kalan itiraf olarak niteleyen Bekir Coşkun da, TSK'yi zan altına itip geri çekilen generallerin yargılanması gerektiğini vurguladı:

Şimdi günde üçerden, altı önemli ve emekli generalin, içerde olan Korkut Eken'e sahip çıkmaları ve ona aslında madalya verilmesi gerektiğini söylemeleri daha birçok şeyi kanıtıyor: Birincisi; Susurluk soruşturması ve yargılama yanlış yapıldı, tümüyle eksik. İkincisi; asıl içerde olması gerekenler dışarda. Üçüncüsü; Susurluk sürüyor. Ayrıca "O aslında madalya verilmesi gereken bir kahramandır. Her şeyi doğru yaptı" dediklerine göre, demek ki Susurluk olayının çok güçlü tanıkları var. Yeni yeni ortaya çıkıyorlar. "Emirleri uyguladı" demeleri ise yine çok geç kalmış bir itiraf değilse ne?.. Susurluk dosyası yeniden açılmalı. Şimdi konuşmayı akıl eden o zamanın en üst düzeydeki generalleri yargılanmalı. Konuşmaya karar verdiklerine göre yiğitçe-mertçe bildikleri her şeyi herhalde hukuktan saklamazlar. Ayrıca toplumun yüreğinde ayrı bir yeri olan ve neredeyse insanların güvendiği tek kurum olan Türk Silahlı Kuvvetleri'ni böyle zan altına itip geri çekilmeleri de beklenemez. Artık görev savcılardadır.⁶⁶¹

"TSK'yi yıpratmamak" gerektiğini vurgulayan bir başka yazar Hüseyin Gülerce'ydi. Destek açıklamasını, asker ve hukuk ile ilgili yeni bir tartışma olarak değerlendirerek, TSK'yi yıpratmadan ve hukuku zedelemeyen çözüm bulmak gerektiğini dile getirdi:

Doğan Güreş'in ifadeleri çok çarpıcıdır: "Hiçbir zaman kontrolden çıkmamış ve yüksek disiplin anlayışı ile aldığı emirleri yerine getirmiştir." Şimdi garip bir durumla karşı karşıyayız. Komutanları Eken'in bir kahraman olduğunu, görevini verilen emirler doğrultusunda yaptığını ve hiçbir zaman kontrolden çıkmadığını söylemektedirler. Kesinleşmiş yargı kararına göre ise Eken, devlet içinde çete kurmuş, kontrolden çıkmış ve suç işlemiştir. "Asker ve devlet", "asker ve hukuk" tartışmalarına, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yıpratmadan, devleti zaafa uğratmadan ve hukuku zedelemeyen bir çözüm bulmanın zamanı artık gelmedi mi?⁶⁶²

660 Berkan, İsmet, 2002, '6 Yıl Sonra Gladio İtirafı', *Radikal*, 14 Mart.

661 Coşkun, Bekir, 2002, 'Susurluk Sürüyor', *Hürriyet*, 15 Mart.

662 Gülerce, Hüseyin, 2002, 'Asker ve Devlet, Asker ve Hukuk Tartışmaları', *Zaman*, 14 Mart.

Basın, Korkut Eken'i destekleyen emekli orgenerallerin görev yaptıkları dönemin izini sürerek, Eken'le ne zaman birlikte çalıştıklarını ortaya çıkardı. Haberlere göre, Doğan Güreş, Necati Özgen ve Hasan Kundakçı'nın, Susurluk kazasının meydana geldiği Kasım 1996'da aktif terörle mücadele görevinde olmadıkları, Doğu ve Güneydoğu'dan sorumlu olarak yürüttükleri bu görevlerini sırasıyla 1993, 1994, 1995 yıllarında bıraktıkları açığa çıktı.⁶⁶³ *Radikal* gazetesi, "Kahramanlık bu mu: Faili meçhul kahramanlık" manşetiyle verdiği haberde, generallerin sahip çıktığı dönemin, Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun 1997'de hazırladığı Susurluk Raporu'nda "çete işi" denilen siyasi cinayetler ile faili meçhul 2 bin cinayetin işlendiği ve yine Mehmet Ağar'ın büyük bir övünmeyle "Bin operasyon yaptık" dediği dönem olduğuna dikkati çekti.⁶⁶⁴

Bu bilgiler, destekçi komutanlardan Teoman Koman'ın da Meclis Susurluk Komisyonu'na iki kez çağrıldığı halde gitmemesine atıfta bulunularak, "Şimdi neden destekliyorlar?" sorusunun yinelenmesine ve yeni bir fırsat olarak değerlendirilmesine neden oldu:

Emekli paşaların üzerinde durdukları dönem, 1993–94; yani Eken'in Emniyet çatısı altında bulunduğu yıllar... Bu noktada... dönemin Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman'ın Susurluk Soruşturma Komisyonu'nun çalışmaları esnasında takındığı tavrı hatırlamamak mümkün değil... Koman, o vakitler iki kez çağrıldığı halde komisyona gitmemiş; ilkinde muhatabının Meclis Komisyonu olmadığını ifade ederken, ikincisinde "Bu iş güç gösterisine dönüştü" diyerek, komisyon başkanı Mehmet Elkatmış'a sert bir ret cevabı göndermişti. Elkatmış, bugün haklı olarak soruyor: "Eken'le ilgili söyleyecekleri vardı da, neden o gün komisyona gelip görüşlerini söylemediler? O zaman 'hiç ilgimiz yok' diyorlardı, şimdi neden destekliyorlar?" Teoman Koman,... katıldığı bir TV programında "JİTEM diye bir şey yoktur!" diyebilmişti! Emekli generallerin "Eken'e destek"leri vesilesiyle, çok büyük bir fırsat–hatta öncekinden de büyük bir fırsat–ortaya çıkmış durumda!⁶⁶⁵

Açığa çıkan tüm ilişkiler ağının, eylemlerin ve Susurluk'un sorumlularının ortaya çıktığını belirten Mine G. Kırıkkanat, "Demek sizsiniz" başlıklı yazısında generalerin açıklamalarını şöyle değerlendirdi:

Siz... Üniformalarından emekli olunca, memeden kesilmiş buzağıya dönen eski kurtlar. Meğer kurt bile değilmişsiniz. Hukuk devletinin çürüyen etlerini, gizli gizli kemiren leş çakallarından ibaretmişsiniz. Demek sizdiniz, faili meçhul cinayetlerin azmettiricisi. Demek sizdiniz, kumarhane krallarını haraca bağlayan örgütün haracını, örgüte karşı örgütlenen kiralık katillere ödeten ve "kralı" temizleten. Demek sizdiniz, uyuşturucu ticaretiyle "vatan kurtaran". Demek sizdiniz, derin devlet. Sizdiniz "kayıp silahlar". Sizdiniz kontrgerilla. Sizdiniz

663 *Hürriyet*, 2002, 'Destekçi Paşalar Susurluk'ta Yoktu', 14 Mart.

664 *Radikal*, 2002, "'Kahramanlık' Bu Mu: Faili Meçhul Kahramanlık'-manşet, 17 Mart.

665 Korkmaz, Tamer, 2002, 'Kamyonun Ruhunu Çağırarak', *Zaman*, 16 Mart.

yargısız infazlar. İzi sürülemeyen, ele geçirilemeyen, adı konulamayan katillerin, dayanamayıp cinayet yerine dönmesi gibi döndünüz, Susurluk'a. Sahip çıkıyorsunuz, siz "üst" sorumlular yakalanamadığınız, yargılanamadığınız ve mahkûm olmadığınız için yegâne "emirbaş" olarak hapse giren "astınıza". Gurur diye kabullendiğiniz aşağılık duygunuz, elvermedi bir "emir eri"nin "emirbaş" sanılmasına. Susurluk sizin eserinizdi, demek. Susurluk sizsiniz, siz Susurluk. Ameleler meydanda. Demek sizdiniz ustabaşı. Taşeron hanginizdi peki? Sormak hakkımız, çünkü vatan diye ördüğünüz duvara, hukuk devletini gömdünüz... İşte sizin milliyetçiliğinizin milleti, işte yarattığınız hailer. İşte öldürmekle yetinmeyip, katlini savunduğunuz hukuk devleti.⁶⁶⁶

SİYASİ DOKUNULMAZLIKLAR

Susurluk kazası, devlet içindeki çeteleşmenin siyasi boyutunu ve bağlantısını açığa çıkarması bakımından önemli bir kilometre taşı oldu. Milletvekili dokunulmazlığı, bu ilişkiler ağı içinde yer alan bazı isimler için yargıdan ve cezadan kaçmanın aracı olarak kullanıldı. Bu noktada iki önemli kritik isim öne çıktı: Korucubaşı Sedat Bucak ve Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar. Bu isimlerin pek çok suçlamada adları geçti. Ancak her ikisi de DYP milletvekili olarak uzun süre dokunulmazlık zırhının koruması altında yargıdan kaçmayı başardılar.⁶⁶⁷ Bu özellikleri nedeniyle, basında "Susurluk ve cezasızlık" konusundaki değerlendirmelerin değişmez aktörü oldular.

Her iki milletvekilinin de, haklarındaki suçlamalara rağmen yıllarca yargı önüne çıkarılmayışlarında Meclis korumasının rolü büyüktü. Bucak ve Ağar'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmaması için, Meclis'te temsil edilen siyasi partiler destek vermekten kaçınmadılar. Siyasi partilerin bu desteği, basında da eleştirildi.

Siyasi partilerin Meclis bünyesindeki tutumlarını eleştiren Oktay Ekşi, Susurluk skandalıyla ortaya çıkan olayların araştırılması için yapılan girişimlerin sonuçsuz kalmasını ele aldığı yazısında, her iki milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasıyla engellenmenin tesadüf olmadığını söyledi:

Birçok cinayetin faileri bulunamıyor. Ömer Lütfi Topal'ın öldürülmesi olayında faileri bildiren ihbar gelince de başka güçler devreye giriyor: Sanık polisler İstanbul Emniyeti'nden alınıp Ankara'ya götürülerek selamete kavuşturuluyorlar. Çünkü dosya orada kapatılıyor. TBMM'de konuyu araştırmak amacıyla bir komisyon kuruluyor. Ama sonuç yine sıfır. Hatta çalışmalarının başında kamuoyuna güven veren komisyon, bir de bakıyorsunuz ki, dinlenilmesi gereken asıl tanıkları çağırımdan vazgeçiyor. Alelusul bir rapor yazıp işin üstünü örtüyor. Hadi o komisyon öyle yaptı diyelim: Ya, Mehmet Ağar ve Sedat Bucak dokunulmazlıklarının kaldırılmasını görüşen tamamen farklı komisyon toplantısına

666 Kırkkanat, Mine G., 2002, 'Demek Sizsiniz', *Radikal*, 20 Mart.

667 *Radikal*, 2001, 'Dokunulmazlık Zırhı Oldu', 13 Şubat.

ANAP ve DSP'li milletvekillerinin katılmamasına, bu yüzden Komisyon'un, bunların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmadığına karar vermesine ne diyeceksiniz? Sizce bunlar sadece "tesadüf" mü?⁶⁶⁸

Susurluk sanığı milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmaması için Meclis bünyesinde oluşan ittifakın, DEP'li milletvekilleri söz konusu olduğunda tersi yönünde bir ittifaka dönüşmesi ise Meclis'in derin devletle hesaplaşma konusundaki samimiyetini ortaya koyan vahim bir tabloydu. Siyasi partilerin, uzun süre her iki sanığın yargıdan uzak tutulmasında oynadığı rol, sivil inisiyatifleri harekete geçirerek, "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemlerinin yurttaş girişimi tarafından yeniden başlatılmasına neden oldu. Çeteler ve dokunulmazları hedef alan bu eylemde de, savcılığın haklarında fezleke hazırladığı iki milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması istendi.⁶⁶⁹

Sedat Bucak "Övgülerle" Beraat Etti

Sedat Bucak, Meclis Susurluk Komisyonu'na çağrıldığı halde gitmedi. Kayıp silahlar davasında tanık sıfatıyla mahkemece çağrılmasına rağmen, bu çağrıya da icabet etmedi ve sonunda mahkeme kendisini tanık olarak dinlemekten vazgeçmek 'zorunda kaldı'. Bucak'ın yargılanmasına, yeniden milletvekili seçilememesi nedeniyle dokunulmazlığının kalkmasıyla başlanabildi. Ancak bu yargılama da, daha ikinci duruşmada savcının dikkat çekici mütalaasının ardından verilen beraat kararıyla hızla sona erdi. *Hürriyet*'in "Övgülerle beraat" başlığıyla verdiği haberde savcının mütalaası şöyle aktarıldı:

Savcı, "Sanığa ait araçta vefat eden Hüseyin Kocadağ'la 12 Eylül'den sonra emniyet amirliği yapması nedeniyle dostluğu devam eden Bucak, Abdullah Çatlı ile bir toplantıda tanışmış, etrafında çok sayıda devlet adamı olduğu için kendisinden şüphelenmemiş, Çatlı'yı devlet mensubu olarak bilmiştir" dedi. Bucak'ın diğer şahıslarla tanışma şekli ve devlet tarafından terörle mücadeleye hizmet için teşvik edilmesi ve bir eyleme karıştığına dair delil bulunmaması neticesinde suçun unsurlarının oluşmadığını kaydeden Savcı, beraatını istedi. Savcı Orhan Erbay, karar duruşmasında Sedat Bucak ve aşiretine övgüler yağdırıp, devlete hizmetlerini anlattı. Mahkeme, Bucak'ın "kanun kaçağını saklamak" ve "vahim nitelikte silah bulundurmak" suçlamalarını da affa sokup erteledi.⁶⁷⁰ Mütalada Bucak aşireti şu sözlerle övüldü: "Sanığın Bucak aşireti Şeyh Sait isyanında devletin yanında yer almış, terör örgütlerine karşı korucularla mücadele etmiştir. 12 Eylül öncesi aşiret çatışmalarında düşman sahibi olan sanık, belli kesimce hedef olmuştur. Çatlı'nın "üst düzey kişiler tarafından saygı görmesi, takdir edilmesi" nedeniyle aranan biri olduğuna ihtimal verememiştir."⁶⁷¹

668 Ekşi, Oktay, 1997, 'Düğüm Hala Çözülmedi', *Hürriyet*, 2 Kasım.

669 *Hürriyet*, 1997, 'Liderlere Aydınlık Çağrısı', 25 Eylül.

670 *Hürriyet*, 2003, 'Övgülerle Beraat', 27 Haziran.

671 *Radikal*, 2004, 'Bucak'a Yargı Yolu', 28 Şubat.

Beraat kararı basında da yankı uyandırdı ve tepkilere neden oldu. Hadi Uluengin, savcının beraat yönündeki mütalaasının ve kararın “dokunulmazlığın teyidi” anlamına geldiğini vurguladı:

Susurluk bittiii! Size bir bardak soğuk su ikram edeyim. Afiyet şeker olsun. DYP eski milletvekili Sedat Bucak önceki günkü duruşmada, hem “inandırıcı delil bulunamadığı”, hem de Rahşan Ecevit affından yararlandığı için beraat etti. Hatta bırakın beraat etmeyi, savcı Orhan Erbay, “devlete vermiş olduğu hizmetler”den (!) ötürü, Bucak’ın bugün reisi olduğu aşirete övgüler yağdırdı. Elinde imkan olsaydı, sanığın göğsüne bir de altın liyakat madalyası takacaktı. Böylelikle de, aslında bütün bir “derin devlet” yapısını gözler önüne seren “Susurluk sistemi”, o sistematik çözülmeden tekrar ambalajına sarılmış oldu... O kendisini “dokunulmazlık”la teçhiz etmiştir. Ses çıkartılamaz, göz atılamaz. Zaten, tamam “şeriatın kestiği parmak acımaz” ilkesi uyarınca çenemizi kapatıp mahkeme kararına laf söyleyecek değiliz, ama söz konusu kararın aslında bu “dokunulmazlığın” teyidi anlamına geldiğini görmemek için kör olmak gerekir. Bu, nereye kadar böyle gidecek? “Derin devlet” ve “derin egemenler” hangi dönemece, hangi viraja, hangi kazaya dek, gözümüzün içine baka baka, biz “sığ yurttaş”ları sığır yerine koyacak?⁶⁷²

Beraat kararı, temyiz incelemesinde Yargıtay tarafından esastan bozuldu.⁶⁷³ Yargıtay bozma kararında mahkemenin beraat gerekçesini paylaşmayarak ceza verilmesi gerektiğini belirtti. Bozma kararından sonra yeniden yapılan yargılama sonunda mahkemece Bucak, “örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmekten” 1 yıl 15 gün hapis cezasına çarptırıldı. Bucak’ın ileride suç işlemeyeceğine kanaat getiren mahkeme bu cezayı da erteledi.⁶⁷⁴ Böylece, skandalın kilit isimlerinden biri olmasına ve hakkındaki onca iddiaya rağmen bir sanık daha cezasız kalmış oldu. Bu karar, *Radikal*’de, “mahkemenin Yargıtay’a direnişi” olarak değerlendirildi.

Susurluk çetesi davası sanıklarından eski DYP milletvekili Sedat Edip Bucak’ın yalnızca “çeteye yardım”dan bir yıl hapse mahkûm edilmesi, “mahkemenin Yargıtay’a direnişi” olarak görüldü. Çünkü, Yargıtay Bucak’a çete yöneticiliğinden ceza istemiş, önceki çete sanıklarının cezalarının üst sınırdan verilmesini, cezada indirim yapılmamasını ve ertelenmemesini de onaylamıştı. Mahkeme ise Bucak’ı çete üyesi bile saymadı.⁶⁷⁵

Mahkemenin örgüte yardım ve yataklık suçundan verdiği ve ertelediği bu karar, temyiz incelemesinde Yargıtay tarafından onanarak kesinleşti.

672 Uluengin, Hadi, 2003, ‘Susurluk Beraati’, *Hürriyet*, 28 Haziran.

673 *Hürriyet*, 2004, ‘Beraat Kararı Bozuldu’, 28 Şubat.

674 *Hürriyet*, 2006, ‘Susurluk Cezası: Tabancayı İade Edecek’, 14 Kasım.

675 *Radikal*, 2006, ‘Mahkeme Bucak İçin Yargıtay’a Direndi’, 15 Kasım.

11 Yıl Sonra Mehmet Ağar

Uzun süren dokunulmazlık öyküsü boyunca Ağar'ın milletvekili dokunulmazlığının Meclis tarafından kaldırılacağı yönündeki beklentiler, ne yazık ki, Ağar'ın yeniden milletvekili seçilemediği zamana kadar karşılıksız kaldı. 22 Temmuz seçimlerinde milletvekili seçilemeyen Ağar'ın yargılamasını başlatan karar Danıştay'dan geldi. Danıştay, Mehmet Ağar'ın, Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde, suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan Susurluk davası kapsamında yargılanmasına karar verdi. Danıştay kararının gerekçesi basında şöyle yer aldı:

Susurluk'ta kaza yapan araçtaki Emniyet Genel Müdürlüğü kaynaklı silahların, orada bulunan kişiler eline nasıl geçtiği izah edilememiştir. Türkiye'de katliam sanığı, Avrupa'da uyuşturucu kaçakçılığından aranan Abdullah Çatlı ile üst düzey bir emniyet mensubunun (Hüseyin Kocadağ) ve bir milletvekilinin (Sedat Edip Bucak) bir arada bulunmaları, özel kasıtle bir araya geldiğini ve teşekkül oluşturulduğunu göstermiştir. Susurluk sanıklarıyla Ağar arasında bazı bağlantılar tespit edilmiştir. İstanbul 6 Nolu DGM'-nin kararında, İbrahim Şahin ve Korkut Eken'in, bu görevlere dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar tarafından atandıkları ve geniş yetkilere sahip oldukları da yer almıştır.⁶⁷⁶

Danıştay'ın kararının ardından, milletvekili dokunulmazlığı zırhıyla Susurluk sanıkları arasındaki yerini alamayan Mehmet Ağar'ın geç gelen yargılaması ancak 11 yıl sonra başlayabildi. Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan davada, "cürüm işlemek için silahlı teşekkül oluşturmak" suçundan yargılanan Mehmet Ağar, suçlamaları reddederek, zor bir süreçte görev yaptığını ve görev süresi içinde hep hukuk ilkeleri içinde davrandığını savundu. Emekli Yarbay Korkut Eken ve Sedat Bucak'a övgüler yağdıran Ağar'ın "Abdullah Çatlı'yı tanımıyorum" sözleri duruşmaya damgasını vurdu.⁶⁷⁷

Susurluk skandalı sonrası hakkındaki iddialara 12 yıl sonra yargı önünde yanıt vermesi beklenen Mehmet Ağar ile ilgili dava dün başladı. Ağar, dün ilk duruşmaya rapor sunarak katılmadı. Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi, görevsizlik kararı vererek dosyayı, terör ve organize suçlara bakmakla görevli Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderdi. Ağar, özel yetkili bu mahkemede yargılanacak.⁶⁷⁸

Susurluk sürecinin kilit sanığı Mehmet Ağar'ın geç gelen yargılamasını, "muktedirlerin mahkemeye 'düşmesi'" olarak niteleyen Mithat Sancar, dokunulmazlık sorununu iktidarın ruhu bağlamında ele alarak şöyle değerlendirdi:

Mehmet Ağar, mahkemeye düşmüş; yani hâkimin huzuruna çıkmış. Muktedirler için mahkemeye düşmek, gerçekten "düşmek"tir; hâkimin huzuruna çıkmak, gerçekten "huzur"dan çıkmaktır, sonunda hüküm giymeseler de daha baştan huzur-

676 *Hürriyet*, 2008, 'Susurluk'tan Yargılanacak', 15 Şubat.

677 *Radikal*, 2009, 'Mehmet Ağar: Çatlı'yı Tanımam', 10 Şubat.

678 *Hürriyet*, 2008, 'Özel Mahkemeye Havale', 12 Kasım.

suzluğa mahkûm olmaktır. Bir zamanlar, ekrandaki görüntüleriyle, hatta sadece isimlerinin anılmasıyla bile insanları huzursuz edebiliyorlardı; bir kelimeyle istedikleri kişiyi istedikleri yere düşürebileceklerini hissettirmekten hoşnut, sızdıranlar kasılabiliyorlardı. Onlara bu imkânı veren, “dokunulmazlık”tır; ne yaparlarsa yapsınlar, kimsenin onlara dokunamayacağına dair inançtır. Zira iktidarın ruhu, dokunulmazlıkta saklıdır. Bir muktedir dokunulduğu anda, o ruh uçar, geriye bütün zavallılığıyla ölümlü bir beden kalır... Aslında en büyük muktedir, ne şu ne budur; “korku”dan başkası değildir; herkese diz çöktürebilir, herkesi bir anda hiçleştirir. Ergenekon operasyonu, korku duvarının yıkılması için bulunmaz bir fırsattır. Yıkım başlamıştır; onu tamamlamak için cesaret ve basiret ihtiyacı var. Ergenekon’da, tarihi kan ve kirlenmiş bir zihniyetin, bir yönetim anlayışının, bir toplum tasavvurunun çıplak hale gelmesi söz konusudur. Üzerine ışık düşünce, yaşamı mümkün olmayan bir mikrop yuvasıdır ortaya çıkmakta olan... Kan ve kirlenmiş ve şimdi bir delinmekte olan dokunulmazlık zırhlarını parçalamak için, meselâ Cumartesi Anneleri’nin yeniden eylemlerine başlamalarında olduğu gibi, geçmiş sürekli hatırlatmak çok gereklidir. Zira Galeano’nun dediği gibi “dokunulmazlık kötü hafızanın yavrusudur.”⁶⁷⁹

Ergenekon soruşturması bağlamında Hadi Uluengin de “İlk amaç ne olursa olsun, ‘yasal dokunulmazlık’, böyle bir ayrıcalıkla teçhiz edilmiş olan örgütlerin ve şahısların başıbozukluğuna zemin yaratır. Altın tepsi içinde fırsat sunar.” saptamasıyla dokunulmazlığın yol açacağı elverişli ortama dikkati çekti.⁶⁸⁰

Yıldırım Türker, Ağar’ın yargı önüne çıkarılmasının çok önemli bir fırsat olduğunu vurgulayarak Ağar ve arkadaşlarının yargılanmaları talebini bir kez daha yineledi:

Mehmet Ağar, 11 yıl sonra, ilk olarak Susurluk davasından yargı önüne çıkacak... Şimdi, yargı sürecinin başlayabilmesi için bugün dosyası, diğer 83 “yeni dokunulabilir”in hakkında hazırlanmış 227 dosyayla birlikte TBMM Başkanlığı tarafından Başbakanlığa gönderilecek. Başbakanlık, bu dosyaları Adalet Bakanlığı’na ileticek. Adalet Bakanlığı da dosyaları ilgili mahkemelere gönderecek... Susurluk’un 11 yıl sonra da olsa yargıya intikali kutlu bir olaydır. Demokratikleşme sıkıntısı çeken memleketim için çok önemli bir fırsattır. Mehmet Ağar ve silah arkadaşları yargılanmalıdır.⁶⁸¹

Yıldırım Türker, Ağar’ın ilk kez yargı makamlarına verdiği ifadeden yola çıkarak duruşmada sergilediği tutumu ise şöyle değerlendirdi:

Mehmet Ağar 12 yıl sonra Susurluk konusunda ifade vermek zorunda kaldığında karşımıza bir aralar DYP başkanı olarak çıktığındaki sakin ve olgun lider imajını bir yana atıverdi. İktidar döneminden çok iyi tanıdığımız ağır delikanlı makamına geçiverdi... Hayatı boyunca inkârın en pişkini en kibirlisini çalışıp

679 Sancar, Mithat, 2009, ‘Muktedirler Mahkemeye Düşünce’, *Taraf*, 12 Şubat.

680 Uluengin, Hadi, 2009, ‘Ergenekon Nereden Nereye’, *Hürriyet*, 14 Ocak.

681 Türker, Yıldırım, 2007, ‘Susurluk Nereye Kadar?’, *Radikal*, 20 Ağustos.

durdu. Şimdi de ilk duruşmasında, Çatlı'nın üzerinden çıkan silah taşıma belgesi ve yeşil pasaportta imzası olmasına rağmen, onu tanımadığını iddia edebiliyor. Küçük tetikçi adamların hiçbirini tanımadığını söylüyor. Ama kendisine destek vermek için mahkemeye kadar gelen Korkut Eken'i yere göğe sığdıramıyor. Tanımadığını iddia ettiği Ayhan Çarkın'ın hocası Korkut Eken besbelli öyle güçlü bir sır kasasının üstünde oturuyor ki yine etekli Doğan Güreş de "Korkut Eken ne yaptıysa bilgimiz dâhilinde yaptı, o hiçbir zaman verilen emirlerin dışına çıkmadı" diyordu.⁶⁸²

SUSURLUK BAŞBAKANLIK ELİYLE ARAŞTIRILDI

Susurluk süreci, devlet içindeki yapılanmayı araştırarak kişi ya da kurumların bağımsızlığı ve tarafsızlığı konularının önemini hatırlatan kritik tartışmalara yol açtı. Susurluk'a konu olan devlet içindeki örgütlenme ve ilişkilerin açığa çıkarılması için Başbakan Mesut Yılmaz'ın görevlendirdiği Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'ın hazırladığı rapor, bağımsız ve tarafsız olamayacağı gerekçesiyle basın tarafından eleştiriyile karşılandı. Bunlardan en çarpıcı olanı, yürütmenin kendi kendini soruşturması anlamına geldiği için Başbakanlıkça yapılacak araştırmayı, "devletin kendi davasında yargıç olmasına" benzeten Yavuz Gökmen'e aitti:

Kimse kendi davasında yargıç olamaz. [...] Bu önermeyi diğer kesimlere uyguladığımız takdirde, hiç kimsenin kendi işlediği bir suçu araştıramayacağını da anlarız. Çünkü bizzat suç işleyen bir insan, kendi suçunu örtbas etmek için her çabayı gösterecektir. O halde, suç işlediği düşünülen biri hakkında soruşturma, o kişi tarafından değil, bir başkası tarafından yapılmalıdır. Susurluk raporu konusunda, benim temel yaklaşımım budur. Susurluk konusunda devlet-mafya ilişkisi araştırılmaktadır ve bu araştırmayı Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı ve ekibi yapmaktadır. Ancak ilginç olan, bu araştırmanın bile ortalığı velveleye verecek kadar gürültü koparmasıdır... Kuvvetler Ayrılığı sisteminde tam bağımsız bir yargı ön koşuldur. Yasama ve Yürütme de birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmışlardır. Susurluk olayının TBMM'ce soruşturulması ne kadar doğruysa, Başbakanlık'ça soruşturulması da o kadar yanlışti. TBMM Soruşturması bir takım güçlerce engellendi ve askıda kaldı. Orada ortaya çıkabilecek birçok gerçek ya çıkmadı, ya da bastırıldı. Oysa şimdi Başbakanlık soruşturması, amacı "olayı belli bir noktada tutarak, kellesinin koparılması istenen bazı kişilere yönlendirmek" olsa bile, bu niyeti çoktan aşmışa benziyor. Ve devletin kendi davasında yargıç olması bile sonucu engelleyemeyecek. Yargıç, kararı okurken parmağını kendisine çevirecek.⁶⁸³

Kutlu Savaş'ın Susurluk Raporu'nun içeriğinin kısmen basına yansımalarının ardından, araştırmanın, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in Başbakan olduğu 1993 yılından itibaren başlatıldığına anlaşılması, raporun tarafgirliği tartışmalarının teme-

682 Türker, Yıldırım, 2009, 'Ağar Meseleler', *Radikal* 2, 15 Şubat.

683 Gökmen, Yavuz, 1998, 'Kimse Kendi Davasında Yargıç Olamaz', *Hürriyet*, 24 Ocak.

lini oluşturdu. Basın, raporu, dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın, Susurluk'un siyasi aktörlerinden Tansu Çiller'le hesaplaşması olarak algıladı. Raporun kapsadığı dönem ve hedef alınan kurumların da, bu ihtiyaç çerçevesinde sınırlandırıldığı iddia edildi. Tüm bu süreç boyunca, raporun içindeki bilgiler, birçok faili meçhul olay ve ilişkiyi açığa çıkarmada ipucu olabilecek bulgular, hesaplaşma iddialarının gölgesinde kaldı.

Zeynep Atikkan, siyasi hesaplaşma olarak nitelediği raporun, sorunun çözümünü sağlamayacağını ve bu tür araştırmaları yapacak kişi ve kurumların bağımsız olması gerektiğini şöyle ifade etti:

Aynı halk, ciddi bir ülkede, başmüfettişlik, baş bilmemnelik gibi müesseselerin bağımsız olması gerektiğini kavramış mı? Ciddi devlet adamı, rapor talk show'u yapmaz, çıkıp ne yapacağını söyler. "Eylem planını anlatır." Ne dersiniz? Susurluk kaç yaşında? Susurluk'un çözümü bu sorunun yanıtında saklı. Gerisi fasa fiso, sadece siyasi hesaplaşma.⁶⁸⁴

Enis Berberoğlu da, bağımsız olmayan müfettişlerce hazırlanması nedeniyle raporun yetersizliğine vurgu yaparak, bu tür raporların içeriklerinin ve işlevlerinin yargıyı harekete geçirmeye yetmeyeceğini belirtti:

Necip Türk milletinin Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından hazırlanan son Susurluk raporundan çıkarması gereken tek ders ortadadır: Müfettişler siyasi makama bağlı çalışmamalı... Aksi halde umutla beklenen raporlar kamuoyuna her açıklandığında, "Hayret, vallahi sayın başbakan biz-zat kaleme alsa ancak bu kadar olurdu..." diye şaşırırmaktan vazgeçilmeli... Çünkü yakın tarih tanıktır ki, Başbakanlık Teftiş Kurulu raporları çok kolayca "Başbakan raporu" haline gelebiliyor... Gelelim Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunun işlevine... İnceleme raporu niteliği taşıdığı için yargıyı harekete geçiremez. Kamuoyuna açıklanan bölümleri yeni bir ayrıntı içermiyor.⁶⁸⁵

Öte yandan, Başbakanlık bünyesindeki rapor çalışması, yargılama makamlarından saklanan ve olayları aydınlatmaya yarayacak önemli bilgi ve belgelere yürütmenin kolaylıkla ulaştığını gösterdi. Ancak ulaşılan bu bilgi ve belgeler dahi devlet sırrı gerekçesiyle yargıya ulaştırılmadı ve yargılama faaliyetlerine yansımada, yansıtılmadı. Böylece, yargılamalarda yaşanan tıkanıklıkları aşmada herhangi bir yarar ve açılım sağlamadı. Rapor süreci, dokunulmazlık ve cezasızlık gerçeğini değiştiremedi. Bazı yazarların raporun yargıya ulaştırılarak soruşturma konusu yapılması yönündeki çağrıları ise sonuçsuz kaldı.

İsmet Berkan, adaletin gerçekleşmesi için rapordaki bilgilerin yargıya ulaştırılarak, adalet önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini ifade etti:

684 Atikkan, Zeynep, 1998, 'Rapor Talk-show'u', *Hürriyet*, 25 Ocak.

685 Berberoğlu, Enis, 1998, 'Müfettiş Değil, Başbakan Raporu', *Hürriyet*, 25 Ocak.

Susurluk Raporu'nun gündeme getirdiği ana şikâyetlerden biri de, devlet kurumlarının birbirlerine bilgi vermekten kaçınması ve böylece adaletin engellenmesi değil miydi? İşte bir fırsat: Kutlu Savaş, emniyet ya da MİT arşivlerinde yatmakta olan bu bilgiyi ortaya çıkardı, şimdi görev Başbakanlık'a ait. Onlar da bu bilgiyi adaletin tecellisi için bir an önce savcılara ulaştırmalılar... Eksik bilgiyle konuştuğumun farkındayım ama acaba Kutlu Savaş'ın bulduğu bilgiler taze bilgiler midir, yoksa bir süreden beri birtakım arşivlerde uyumakta olan belgeler midir? Eğer bir süreden beri arşivlerde bekleyen bilgilerse herhalde yeni bazı soruşturmalar açmak, bu cinayetin çözülmesini engelleyenleri de yargılamak gerekecektir...⁶⁸⁶

ŞEMDİNLİ SORUŞTURMASINDA DOKUNULMAZLIK

Susurluk'la özdeşleşen askeri dokunulmazlığı aşma girişimine sahne olan Şemdinli soruşturması, başta TSK olmak üzere, basın, yüksek yargı çevreleri, hükümet ve diğer siyasi partilerden yükselen tepkiler nedeniyle bir kırılma yaratamadı. Basının önemli bir bölümü, başlangıçta Susurluk sürecine benzettiği soruşturmanın üst düzey komutanlara yönelmesiyle birlikte, rotasını değiştirdi. Sızan ve içeriği öğrenilen iddianameyle birlikte, sorun, davayı oluşturan olaylar zincirinden hızla uzaklaşarak, bir komutana dokunma cüreti gösterilmesi meselesine odaklandı.

Yıldırım Türker, gelişmeler ışığında yaptığı değerlendirmede bu durumu şöyle eleştirdi:

Gerçekten de Yaşar Büyükanıt'ın adının Şemdinli iddianamesinde geçiyor olmasıyla birlikte ne orada yaşananların, ne Susurluk ikizi çeteleşmelerin en ufak bir hükmü kaldı. Medya görev başı yapıp "küstah ve cüretkâr" savcının tıynetini, ifadesine başvurduğu işadaminin yalanlarını ve zamanında çevirmiş olduğu dolapları bir bir ilan etmeye başladı. Çünkü korkunç bir günah işlenmiş, memleketi yerle bir edecek bir bombanın pimi çekilmişti. Paşamıza dokundurtmayacağımızı kabarmış hançeremizle haykırmak zorundaydık... "Bağımsız olması mümkün olmayan bir askeri yargıyla, askerinin dokunulmazlığının sürmesiyle, bu işlerin tam olarak aydınlanması zor." Kısacası, AKP'nin sonunu Şemdinli'de görmüştük. Şemdinli iddianamesini hazırlayan savcının yalnızlık, itibarsızlık, işsizlik cehennemine postalanmasına, Şemdinli davasının şimdi geldiği noktaya gelip örtbas edilmesine göz yumduğunda, ikide bir "faili meçhul" bombaların hedefinde yaşayan halkın şahitliğini geçersiz ilan ettiğinde. Şimdi demokrasi malûl gazileri pozunda, "boynubükük, gözü tok" müsamesine alkış istiyorlar.⁶⁸⁷

Büyükanıt ve üst düzey komutanlara yönelik iddiaların iddianamede geçmesinin, TSK'ya dokunmanın, yargı da olsa kimsenin haddi olmadığı yaklaşımıyla ve "şok" tepkisiyle karşılanması, "devlet ya da ordu suç işlemez" ön kabulünün ürünü olarak dikkat çekti:

686 Berkan, İsmet, 1998, 'Teoman Koman'la Susurluk Üzerine', *Radikal*, 9 Şubat.

687 Türker, Yıldırım, 2007, 'Şemdinli'den Şimdiye', *Radikal*, 28 Mayıs.

Van Savcısı'nın basında çarşaf çarşaf yer alan şaşırtıcı iddiaları karşısında "Pes doğrusu!" demekten kendimi alamadım. Kara Kuvvetleri Komutanı'nı çete kurmakla suçlamak, dedikodudan öteye geçmeyen söylentileri "kanıt" göstererek Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okkan'ı ordunun öldürdüğünü ileri sürmek, olacak şey değil. Hele de Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın bir konuşmasıyla "yargıya müdahale" ettiği için cezalandırılması istemi, son günlerde herkesin bu iddianameyi tartışıp görüş bildirmesiyle iyiden iyiye tuhaflaştı.⁶⁸⁸

Aynı ön kabulü yansıtan bir başka yaklaşım, *Ortadoğu* gazetesinden geldi. Gazete yazarlarından Seyfi Şahin, Şemdinli'de bombalama olayının faili olarak jandarma görevlilerinin suçlanmasını, saldırının güvenlik güçlerince yapılamayacağı konusundaki inancına dayandırdı:

Şemdinli olayı bir tertiptir. Hiç devlet veya devlet görevlisi; gündüzün göz göre göre bir kitapçığını basar mı? Oraya bomba atar mı? Bindiği arabaya kendi hüviyetini bırakır mı? Ve arabayı ortada bırakarak terk eder mi?⁶⁸⁹

Olayların devamında devlet güçlerinin suçlanmalarını acele ve vahim bir siyasi hata olarak değerlendiren *Ortadoğu* gazetesi yazarı Taylan Sorgun da güvenlik güçlerinin suçlanmalarını haksızlık olarak niteleyerek, terörle mücadelede ihtiyaç duyulan yeni düzenlemelere vurgu yaptı:

Şemdinli'deki olaylardan sonra devlet kuvvetleri vahim bir siyasi hata ile alelacele hemen suçlanmıştır. O suçlamalar maalesef perdenin ardına tam olarak bakmadan vahim siyasi hatalarla devam etmektedir. Ama işte o devam ederken de yine Van'ın Başkale ilçesinde 3 Mehmetçik şehit olmuştur. Devlet kuvvetleri bir taraftan suçlanacak, bir taraftan da dağda şehitler vereceklerdir. Başlı ellerin arasına alıp düşünmek gerekmektedir. Hakkari'deki olayların arkasında asıl kimlerin olduğu yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Ama ona rağmen, devlet kuvvetleri suçlanmaktadır... Şimdi soru şudur: Van savcılığı acaba o gösterilerle ilgili bir soruşturma yapmış mıdır, yaptıysa sonucu ne olmuştur? Bunu bilmek istiyoruz. Genelkurmay Başkanlığı terörle mücadelede yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ifade etmişti. Nerede o düzenlemeler?⁶⁹⁰

Bu sürecin, medyanın orduyla ilişkilerini sınanan önemli bir gösterge olacağını ileri süren görüşler de dile getirildi. Sivil yargının askeri personele yönelttiği en kapsamlı ve en ağır suçlamaları içermesi nedeniyle davayı bir ilk olarak niteleyen Ahmet İnel, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı suçlamasını izleme sorumluluğunu taşıyan medyanın apoletli olup olmadığına yine bu davayla anlaşılacağını ifade etti:

688 Alkan, Türker, 2006, 'Akliselim', *Radikal*, 8 Mart.

689 Şahin, Seyfi, 2005, 'Şemdinli Olayları PKK Tertibidir', *Ortadoğu*, 17 Kasım.

690 Sorgun, Taylan, 2005, 'TBMM'de Emperyalizm, Şehitler ve Şemdinli, Vahim Hatalar', *Ortadoğu*, 17 Kasım.

Cumhuriyet tarihinde subayların yargılanmaları ilk değil. Bu öğelerin bir kısmını içinde barındıran, fakat diğer tüm örneklerden farklı olarak, söz konusu suç iddialarında askeri hiyerarşinin neredeyse kusursuz biçimde çalıştığını gösteren ilişkileri savlayan ve tarihimizin bir parçası olacak olan savcılık iddianamesi, görevlerini ifa ederken ve asli görevlerinin bir parçası olan kararlar ve eylemler nedeniyle asker kişilere sivil yargının yönelttiği, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı suçlamasıdır. Genelkurmay Başkanlığı adları geçen üst düzey subay için kovuşturma izni vermese de, bu iddia ister istemez toplumsal belleğe yazılacak... Ordunun da sivil güçler tarafından denetlenmesinin olmazsa olmaz gereği bugünden itibaren çok daha güçlü biçimde gündemimizde olacaktır. Bundan böyle ulusal basına söz konusu iddiaların izini sürmek sorumluluğu düşüyor. Medyanın apoletli olup olmadığının göstergesi, bu konuda basın önümüzdeki aylarda sergileyeceği tavır olacak.⁶⁹¹

Dava sürecinde yaşananları, askerin dokunulmazlık kalkanı olarak ele alan ve Büyükanıt'ın bu süreçteki açıklamalarını ve tutumunu dokunulmazlık ve yargıya müdahale bağlamında değerlendiren Yıldırım Türker de görüşlerini şöyle ifade etti:

Böylesi sıkı bir dokunulmazlık kalkanı bizzat senin güvenilirliğine yönelik bir tehdit oluşturmaz mı? Açık olmak, şeffaf olmak, bir hatası, suçu olanları gözlerimizin önünde cezalandırmak senin saygınlığını artırmaz mı? Yargıya gelmişken, Orgeneral Büyükanıt'ın Şemdinli'de halk tarafından kısıtılan Astsubay Ali Kaya hakkında dava sürerken fikir belirtmesini, onun iyi bir asker olduğuna teminat vermesini doğru buluyor musun? Bu, yargıya müdahale değil midir? Sanık astsubayları tutuklayamayan, onları tutuksuz yargılamak için salıveren emniyet, sivil zanlılara aynı tavrı gösteriyor mu? Arada bir çıkıp kimileri tarafından sabrının sınıandığından söz ediyorsun. Silahlı olanın sabrından söz etmesini, bizimle sabırla tartışılan bir ilişkiye girdiğini belirtmesini son derece ürkütücü buluyoruz. Umarım sabrını zorlamamışımdır. İyi nöbetler.⁶⁹²

Öte yandan Şemdinli'de olayların yaşandığı sırada Hakkari'de bulunan CHP milletvekili Esat Canan'ın basına yansıyan açıklamaları, soruşturma süreciyle ilgili pek çok kuşkuyu akla getirdi. Canan, halkın yakaladığı ve polise teslim ettiği astsubayların serbest bırakıldıklarını, ifadelerinin ise olaydan iki gün sonra alındığını ve normal gözaltı prosedürünün uygulanmadığını, Şemdinli Cumhuriyet Savcısı'nın davayı çete suçlaması kapsamında değerlendirmemesinin askerin baskısından kaynaklandığını ve Büyükanıt'ın sanık Ali Kaya ile ilgili sözlerinin "koruyun" anlamına geldiğini belirtti:

Nasıl oldu da, halkın polise teslim ettiklerinden sadece PKK itirafçısı olan bombacı tutuklandı ve iki astsubay gözden kayboldu? Jandarma'nın elinde kaybettiler resmen. İdare iki gün sustu. "Vatandaş size üç kişi vermiş, şimdi siz bir kişi tutuklandı diyorsunuz. Diğer iki kişi kim ve nerede?" sorusuna ben bir türlü

691 İnsel, Ahmet, 2006, 'Şemdinli ve İddianamesi', *Radikal* 2, 19 Mart.

692 Türker, Yıldırım, 2005, 'Sayın Asker Vatandaş!', *Radikal* 2, 27 Kasım.

cevap alamadım. Meğer savcı o iki astsubayın ifadesini iki gün sonra almış ve onları serbest bırakmış. Vatandaş için uygulanan gözaltı süresi ve soruşturma yöntemi onlar için uygulanmadı. Formaliteden ifadeleri alındı. [...] Tutuklananlar kim? Bombayı koyan PKK itirafçısı ve keşif esnasında halkı tarayan Tanju Çavuş. Peki tutuklanma gerekçeleri ne? Biri, bir dükkâna bomba koyup adam öldürmekten... Öbürü de meşru müdafaa sınırlarında sağa sola ateş ederek yaralamaya sebep vermektan ve kastı aşan biçimde adam öldürmekten tutuklanıyor. [...] Savcı iki olayı aralarında hiçbir ilişki yokmuş gibi birbirinden ayırıyor ve her ikisini de tek sanıklı basit bir adam öldürme davası yapıyor. Böylece bombalama da, halkı tarama da adli vaka oluyor. Oysa iki dava birleşse bir çete oluşur ve bu dava dört sanıklı ağır cezalı çete davası olur. Ama Şemdinli’de hukuk çalışmıyor. [...] Savcı baskı altında kaldı. Çünkü bombalama olayında asker kökenli iki kamu görevlisi var. Ayrıca yukarıdan da mesaj geldi. Kara Kuvvetleri Komutanı, “Ali Kaya iyi çocuktur” dedi. Komutan’ın “Kaya suç işlemez” şeklindeki beyanı bu çocuğu koruyun anlamındadır ve aşağıya mesajdır. Suçüstü yakaladığı birinin yukarıdan himaye görmesi tabii vatandaşın tepkisine neden oldu.⁶⁹³

Nitekim, yaratılan baskı ortamı, Canan’ı doğrularak, tutuklama kararlarının kısa sürede kaldırılmasıyla sonuçlandı. Bombalamayı protesto gösterisinde kalabalığa ateş açarak bir kişinin ölümüne sebep olan Astsubay Tanju Çavuş, 68 gün sonra salıverildi.⁶⁹⁴ *Radikal*, kararı, “ödül gibi karar” olarak niteledi.

Şemdinli olaylarının dokunulamayan komutanlarından biri de Hakkâri Jandarma Alay Komutanı Albay Erhan Kubat’tı. *Radikal*’in “Şemdinli’nin tek dokunulmazı alay komutanı” başlığıyla verdiği habere göre Kubat, bombalamanın olduğu ve polisin yetki alanında yakalanan astsubayları görevlendiren komutandı. Kubat hakkındaki dokunulmazlık süreci şöyle gelişti:

Şemdinli’deki bombalı saldırıyla ilgili iki astsubay 39 yıl 10 ay 27’şer gün ağır hapis aldı, ihmali görülen yöneticilerin yeri değiştirildi, ancak Hakkâri Jandarma Komutanı Albay Erhan Kubat’la ilgili bir işlem yapılmadı. Kubat’ın adı ilk kez astsubaylar Ali Kaya ve Özcan İl Deniz ile itirafçı Veysel Ateş’in üzerinden ve araçlarından çıkan “görevlendirme yazısında” görülmüştü. Daha sonra görevinden ihraç edilen Van Savcısı Ferhat Sarıkaya, Kubat’ı görevi kötüye kullanmakla suçlamış ve dosyasını askeri savcılığa göndermişti. Savcılık ise soruşturmaya gerek olmadığına karar vermişti. Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi’nde dava sürerken, Kubat’ın 9 Kasım’daki bombalama olayından 13 gün sonra, Kaya ve İl Deniz’e “takdirname” verdiği ortaya çıkmıştı. Kubat, TBMM Şemdinli Komisyonu’nda, “Failler neden bulunamıyor?” sorusu üzerine, şunları söylemişti: “Devlet burada. Başka güç yok. Patlamalar sayın vekilim, PKK’nın işi, kafayı bulandırmayın.” Kubat, bunlara rağmen görevinden uzaklaştırıldı.⁶⁹⁵

693 Düzel, Neşe, Esat Canan söyleşi, 2005, ‘Polis, Emniyet Müdürüne Ateş Açtı’, *Radikal*, 21 Kasım.

694 *Radikal*, 2006, ‘Çavuş Tahliye Edildi’, 19 Ocak.

695 *Radikal*, 2006, ‘Şemdinli’nin Tek Dokunulmazı Alay Komutanı’, 22 Haziran.

Hürriyet'in "İçişleri soruşturma izni vermedi" başlıklı haberinde, İçişleri Bakanlığı'nın, sorumlu bürokratların adli yönden yargılanmalarını engellediği de ortaya çıktı. Savcılığın "görevi ihmal" nedeniyle soruşturma açabilmek için eski Hakkâri Valisi Erdoğan Gürbüz, eski Şemdinli Kaymakamı Mustafa Cihat Feslihan ve Hakkâri Jandarma Alay Komutanı Erhan Kubat hakkında İçişleri Bakanlığı'ndan iki kez izin istediği halde gerekli iznin verilmediği görüldü. İçişleri Bakanlığı, Bakanlar Kurulu kararıyla atanan vali ve kaymakamlar hakkındaki adli soruşturmaların sadece Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yapılabileceği, dolayısıyla izin başvurusunu da Yargıtay Başsavcılığı'nın yapması gerektiğini öne sürdü. Bu gerekçeyle, üçlü kararnameyle atanan Vali Gürbüz ve Kaymakam Feslihan için bu gerekçeyle soruşturma izni vermeyen Bakanlık, İl Jandarma Alay Komutanı Albay Kubat için yapılan başvuruyu geri çevirme gerekçesini ise "Ast memur ile üst memurun aynı fiile iştiraki halinde izin, üst memurun bağlı olduğu merciden istenir" olarak açıkladı. Hakkâri Başsavcılığı, bu yanıtı yeterli bulmayarak izin başvurusunu yineledi. Ancak, Bakanlık bu başvuruyu da geri çevirdi.⁶⁹⁶

TSK'DAN SANIKLARA AVUKAT DESTEĞİ

Albay Erhan Kubat'ın ismi, yalnızca dokunulmazlık zırhı nedeniyle gündeme gelmedi. Kubat, aynı zamanda, yakalanan astsubaylara hukuki destek sunmak üzere kurum adına avukat görevlendirmesi yapılması işleminde de anılan isimdi.

TSK personelinin çete suçlamasıyla sivil mahkemede soruşturulması ve yargılanması, başka kurumsal koruma mekanizmalarının devreye sokulmasını gündeme getirdi. Bunlardan biri, Şemdinli davasında astsubaylara Jandarma Genel Komutanlığı tarafından avukat tayin edilmesi ve avukatın çalışmalarını kolaylaştırmak için TSK'nın olanaklarının seferber edilmesiydi. İşkençe davalarında sıklıkla rastlandığı gibi çete davalarında da sanıklara TSK tarafından kurumsal hukuki yardım sunulması oldukça önemli bir gelişme olarak kaydedildi. TSK'yı kurum olarak yargısal sürecin tarafı haline getirdiği, olayın mağdurları ve yargı mensupları üzerinde baskı oluşturduğu bu gelişmeye, baştan beri tepkileriyle sürece müdahil olan çevreler sessiz ve kayıtsız kaldılar.

Albay Erhan Kubat'ın devreye girmesiyle gerçekleşen avukat görevlendirmesi *Hürriyet* gazetesi tarafından, "Sahipsiz bıraktılar" başlığıyla haberleştirildi. Haberde, sanıkları savunmak üzere görevlendirilen avukatın görevlendirilme sürecini anlatan açıklamalarına ve sanıklara ulaştırılmak için kendisine sunulan olanaklara yer verildi:

Şemdinli olaylarına adı karışan 3 asker ve 1 PKK itirafçısına avukat bulunması için Hakkari İl Jandarma Komutanı Albay Erhan Kubat ile yardımcısının devreye girdiği öğrenildi. Hukukçu kökenli emekli Yarbay Mehmet Göçmen, "Hakkari Jandarma Komutanı ile yardımcısı beni aradı. Bu olayın avukatlığını üstlen-

696 *Hürriyet*, 2006, 'İçişleri Soruşturma İzni Vermedi', 8 Mart.

memi istediler. Ben de kabul ettim” dedi. Göçmen, geçen cuma uçakla Van’a, oradan da askeri helikopterle Hakkari’nin Şemdinli İlçesi’ne gittiğini söyledi. Göçmen, “Beni aradıklarında sanıkların gözaltı süresi bitmek üzereydi. Karayoluyla gidersem sanıkların gözaltı sürelerine yetişemeyeceğimi söyledim. Bunun üzerine bölgeye giden iki Mülkiye Müfettişi ile birlikte askeri helikopter ile bizi aldılar” diye konuştu.⁶⁹⁷

Ancak ilerleyen süreçte, hukuki yardım için seçilen avukat hakkında da, Yarbay olarak görevli olduğu dönemde köy boşaltma iddialarının olduğu ortaya çıktı. Emekli Yarbay Mehmet Göçmen’in, görev yaptığı dönemde köy yakma iddiasında adının geçtiği ve bu iddiaların AİHM’e şikâyet edildiği, ancak bu eylemleri nedeniyle herhangi bir takibata uğramadığı yönündeki bilgiler Yalçın Doğan tarafından şöyle dile getirildi:

Kendisinin söylediğine göre, “Kendisini arayan komutanların isteği üzerine davayla ilgileniyor.” (14 Kasım, CNN Türk’te yayınlanan DHA muhabiri Oktay Özilhan’ın haberi). Avukat Mehmet Göçmen, Şemdinli’de bombalama olaylarına karıştığı öne sürülen astsubayları savunmakla görevli. Emekli bir yarbay. On yıl kadar önce Doğu ve Güneydoğu’da görev yapıyor. Avukat Göçmen’le ilgili haberin devamı var: “Göçmen”in adı Mardin’de 1992 yılında bir köy yakılması iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde açılan davada geçiyor. Henüz sonuçlanmayan davaya ilişkin Türkiye tarafından savunmada, Mehmet Göçmen’in o dönem yüzbaşı rütbesiyle Mardin İl Jandarma Komutanlığı’nda görev yaptığı belirtiliyor. Göçmen’in AİHM’ne başvuran köyün de dâhil olduğu bir grup köyden sorumlu olduğu ifade ediliyor.⁶⁹⁸

Kurumsal hukuki destek, CMK kapsamında sanık ve şüphelilerin yakınlarına tanıyan avukat tayini hakkının kullanılmasını da engelledi. Astsubay Ali Kaya’nın ailesi adına davayı takip eden ve *Radikal*’e açıklama yapan bir avukat, aile istemesine rağmen Jandarma Genel Komutanlığı’nın dışarıdan avukat istemediği için davada vekâlet alamadıklarını açıkladı. Açıklamaya göre, “Jandarma Genel Komutanlığı dışarıdan avukat istemedi, olayı görev sırasında işlenen suç olarak gördüklerinden başkasına vekâlete izin çıkmadı.”⁶⁹⁹

HRANT DINK CİNAYETİNDE DOKUNULMAZLIK

Hrant Dink cinayeti davası da Susurluk ve diğerleri gibi görünürde bir yargılama olmasına rağmen, belirleyici rolü ve sorumluluğu olanların yargı dışı tutulduğu bir dava olma özelliği taşıdı. Dolayısıyla Dink cinayeti yargılaması, gelenekselleştiği üzere, cezalandırmayı eldeki sanıklarla sınırlı ve yeterli gören yaklaşımla, tetiği çektiren güçlerin dokunulmazlığına teslim olunarak sürdürülmekte.

697 *Hürriyet*, 2005, ‘Sahipsiz Bıraktılar’, 15 Kasım.

698 Doğan, Yalçın, 2005, ‘Şemdinli Komisyonu Havale’, *Hürriyet*, 16 Kasım.

699 *Radikal*, 2005, ‘Şemdinli Dosyası’ Van’a Gönderildi’, 23 Kasım.

Hrant Dink'in öldürüleceğinin güvenlik birimleri tarafından önceden bilindiği halde önlenmemesi ile ilgili gerçekler, Neşe Düzel'in müdahil avukatlardan Fethiye Çetin ile söyleşisinde şöyle yer aldı:

Hrant'ın cinayet dosyasına bakıyorsunuz, kolluk görevini yapmamış. Suçu önlememiş. Çünkü Hrant'ın öldürüleceğini önceden Emniyet de biliyor, jandarma da biliyor. Davanın iki numaralı sanığı Yasin Hayal'in eniştesi Coşkun İğci, Trabzon'da Jandarma istihbaratçılarına Hrant'ın öldürüleceğini bildiriyor... Trabzon Emniyeti, cinayetin işleneceğini İstanbul Emniyeti'ne yazıyla bildiriyor. "Yasin Hayal İstanbul'a gelecek, Hrant Dink'i öldürecek. Ümraniye'de abisinin çalıştığı fırında kalacak. Yasin bunu yapabilecek biri. Daha önce McDonald's'ı bombalayacağını söyledi ve yaptı" diye yazı gönderiyor. Hatta Trabzon İstihbarat Şube Müdürü yazıyla da yetinmeyip, İstanbul İstihbarat Şube Müdürü'nü telefonla arıyor. Ama hiçbir önlem alınmıyor. "Fırın bulunamadı" diye uyduruk bir zabıt tutuluyor. Cinayetten sonra müfettişler gittiler, o fırını ve Yasin Hayal'in abisinin kayıtlarını buldular. "Biri emniyet, ikisi jandarma, sadece üç istihbarat görevlisi hakkında soruşturma izni çıktı. Haklarında dava açılacak mı belli değil. Bakın... Cinayetten sonra Trabzon Emniyet Müdürü değişti. Yeni Emniyet Müdürü, Hrant'ın öldürüleceğini İstanbul'a hem yazı, hem telefonla bildiren İstihbarat Şube Müdürü'nü görevden aldı... Aslında cinayetten sonra bütün görevlilere el çektirilmeliydi ve bütün bilgilere, kayıtlara el konulmalıydı. Çünkü deliller yok edildi. Şimdi biz bu delilleri ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Hrant'ın eviyle işyeri arasında keşif yapmışlar, krokiler çıkarmışlar, Jandarma bunu raporuna yazmış. Cinayete ilgili bu kadar çok bilgisi var ama Trabzon Jandarma İl Komutanı, cinayetten sonra yapılan soruşturmada, "Ben kayıtları inceledim. Bize gelen bir bilgi yok" diyor.⁷⁰⁰

Perihan Mağden, her kademedeki cinayetten haberdar olan güvenlik birimlerinin rollerine, ödül gibi terfilerine ve cezalandırılmamak üzere haklarında soruşturma izni verilmemesine ilişkin değerlendirmelerini şöyle aktarıyor:

Şimdi her geçen hafta, her yeni ay, bazen de her Allah'ın günü öğreniyoruz ki: Polisinden, jandarmasına, jandarma istihbaratından, ille de polis istihbaratına, vali yardımcılarında MİT görevlilerine Dink'in planlanmakta olan ("Plan yapmayın plan") cinayetinden satır satır haberi olmayan, nerdeyse hiçbir devlet mercii yokmuş! Hepsi de, nerde, ne zaman olacağını, hangi çulsuz çocuklar tarafından, ne şekilde yapılacağını (son Erhan Tuncel-Muhittin Zenit telefon konuşmasında kelime kelime dinlediğimiz üzere) sular seller gibi biliyormuş!... Öylesine beğenilen/takdir edilen bir "doku" söz konusu ki burada: işte eski Trabzon Emniyet Müdürü Ramazan Akyürek, bugün Ankara'da, yurdun kalbinde Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı'na terfi etmiş vaziyette! Erhan Tuncel'le o kan dondurucu konuşmaları "gerçekleştiren" polis memuru Muhittin Zenit de öyle. Amirinin yanı başında: Ankara'ya, İstihbarat'a tayin edilmiş vaziyette. Mükâfatlandırmak/en azından cezalandırmamak üzere bu

700 Düzel, Neşe, Fethiye Çetin söyleşisi, 2007, 'Hrant Davasında Savcılardan Deliller Saklanıyor', *Radikal*, 1 Ekim.

dokuyu Trabzon Valiliği İl İdare Kurulu hiçbir polis memuru hakkında soruşturma izni vermedi. Zira: İçişleri Müfettişleri polisleri olayda kusursuz buldu. Bu, işin polis istihbarat ayağı. Yasin Hayal'in halasının eşi Coşkun İçgi'nin Jandarma istihbaratı tarafından görevlendirildiğini biliyoruz.⁷⁰¹

Cinayetin azmettiricisi olarak yargılanan sanıkla güvenlik görevlileri arasındaki ilişkileri değerlendiren ve tüm bu ilişkiler ağını "şebeke" olarak niteleyen Murat Belge de, güvenlik güçlerinin rolünü şöyle sorguluyor:

Ve sonra Hrant Dink öldürülüyor. Öldürülür öldürülmez, Erhan Tuncel'e "Sizin çocuklar mı yaptı?" telefonları yağmaya başlıyor. Evet, şimdi nedir bunun anlamı? Bu konuda istihbarattan bir yığın adamın adı geçiyor, ilk konuşan, sonra konuşan, askere giden, onun yerini alan vb. Bayağı bir şebeke bu. Görevlerinin de "suçu önlemek" olduğunu düşünürsünüz. Ama suç önlenemiyor. Bu bir "beceriksizlik" mi, yoksa tam tersine, olması istenen "beceriklilik" bu mu? Bu adamlar suçu önlemek için mi var, yoksa istenen suçu işleyeceklerin yolunu açmaları, küçük müdahalelerle gerekli kişiyi gerekli yöne sevk etmeleri için mi? Mantık, insana bu soruyu sorduruyor. Ama ortaya çıkmış olgular, hiçbir şeye cevap vermiyor.⁷⁰²

Hrant Dink cinayeti davasının başladığı güne dair izlenimlerini aktaran İsmet Berkan da, güvenlik görevlilerinin cinayetdeki rolünü, ihmalin ötesinde görerek "ihmali de aşan, teşvikçiliğe varan" tutum olarak niteledi ve normal ülkelerde skandal olması gereken bu durumun bizde skandal olarak sayılmamasını şöyle sorguladı:

Normal ülkelerde, bir siyasi cinayetin soruşturmasında polislerin, jandarmaların ihmali de aşan, teşvikçiliğe varan ithamlara uğraması büyük skandal sayılır, kamuoyu ve siyasi mekanizma o skandalın peşini bırakmaz, illa birileri mahkemeye çıkarılmasa bile bir daha böyle şeylerin yaşanmaması, kanun uygulama kuvvetlerinin bir daha böylesine bir töhmet altında kalmaması için gereken tedbirlerin hepsi alınır. Ama bakın bizim ülkemize, Hrant Dink öldürüldü, bu cinayeti işleyen ve planlayanların tamamının polis ve jandarma tarafından bilinen, hatta Hrant Dink'i öldürebilecekleri düşünülen kimseler olduğu ortaya çıktı. Cinayetin baş planlayıcısı olmakla suçlanan ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istemiyle dün yargılanmaya başlanan bir tanesinin uzun süre polisten maaş almış olması bile bizde skandaldan sayılmadı... Bakın bizim ülkemize, Hrant Dink'in duruşmasını izlemek isteyen aile üyeleri ve Hrant'ın arkadaşları mahkeme kapısında hakarete uğradılar, çevrede onca polis olmasa belki fiili saldırıya bile uğrayacaklar... Bu şartlar öyle kanıksanmış ki, savcı bile iddianamesinde, yapılan eylemin neden terör kapsamına girmesi gerektiğini uzun uzun izah etme gereği duymuş. Hani şüphesi olan varsa, hâlâ kendini terörize edilmiş hissetmeyen varsa, okusun da ikna olsun diye sanki... Dün Beşiktaş'ta faili de azmettiricisi de belli cinayetin ilk duruşması yapıldı. Daha

701 Mağden, Perihan, 2007, 'Dink Cinayetinin Karekörü', *Radikal*, 2 Ekim.

702 Belge, Murat, 2007, 'Yeni Dink Bulguları', *Radikal*, 15 Mayıs.

duruşmanın kapısında, suçlular aslında güçlü de olmak istediklerini, daha doğru güçlülüklerinin tescilini istediler.⁷⁰³

Bir yandan davanın görülmesine devam edilirken, diğer yandan cinayetin öncesi ve sonrasındaki gelişmeler nedeniyle Samsun ve Trabzon'da açılan adli ve idari soruşturmalar da sonuçlanmaya başladı. Bunlardan biri, Samsun Emniyeti'nde Ogün Samast ile poz veren polis ve jandarma görevlileri hakkında açılan soruşturma-ymaydı. Soruşturma, "kovuşturmaya yer olmadığı" kararıyla sonuçlandı. Kararın gerekçesi yargının, kamu görevlileri söz konusu olduğunda nasıl korumacı ve kayırmacı bir tutum içine girdiğini göstermesi bakımından oldukça önemliydi. *Hürriyet*'in "Kamusal hizmet yarışı" başlığıyla aktardığı habere göre karar, güvenlik görevlilerinin suçu ve suçluyu kayırdıklarına dair herhangi bir delil bulunmadığı, aksine bu görevlilerin zanlının işlediği suçu itiraf etmesi konusunda özel gayret sarf ettiği gerekçesine dayandırıldı. Kararın vicdanları yaralayan yanıysa, Türk bayrağının zanlının elinde bulunma nedeninin görevlilerin "kamusal hizmet için yarış halinde olmalarına" bağlanmasıydı:

"Katil zanlısına ait Türk bayrağının elinde olmasının, bunu aşırı derecede önemsemesi ve elinden alınması durumunda işlediği suça ilişkin hiçbir beyanda bulunmayacağını belirtmesinden kaynaklandığı, insani yaklaşım ile işlediği suçu anlatmasından elde edilecek kamusal menfaat göz önünde bulundurulmasından dolayı bayrağın elinden alınmadığı, o nedenle de burada bir suç unsuruna rastlanmadığı, aksine kamusal hizmeti yürütmek için yarış halinde oldukları, bu nedenle belirtilen 2 kişi dışında kalan 19 kişi hakkında kovuştur- mayaya yer olmadığına karar verilmiştir."⁷⁰⁴

Cinayetle ilgili soruşturmaya uğrayan güvenlik görevlileri hakkındaki tek cezasız- lık kararı bu değildi kuşkusuz. Samsun'da güvenlik görevlilerinin zanlının eylemini destekleyici nitelikteki davranışlarıyla ilgili "görevi ihmal" ve "soruşturmanın giz- liliğini ihlal" suçlamasıyla görülen tek dava da, "delil yetersizliği ve suçu işlemedi- ğinin sabit olması" gerekçesine dayanılarak beraat kararıyla sonuçlandı ve ceza- sız kaldı. *Radikal*'in, "Bu utanç görüntülerinde suçlu bulunamadı" başlığıyla ver- diği haberin ayrıntıları şöyleydi:

Hrant Dink öldürdükten sonra yakalanan Ogün Samast'ın poster gibi fotoğraf- larının çekilmesi ve polis ile jandarmaların katil zanlısıyla poz vermeleri dava- sında yargılanan iki polis beraat etti... Mahkeme hakkında görevi kötüye kul- lanmak suçundan dava açılan Metin Balta'nın atılı suçu işlemediğinin sabit olması sebebiyle, gizliliğin ihlali suçundan yargılanan İbrahim Fırat'ın da mahkûmiyetine yetecek derece kesin, inandırıcı, şüpheden uzak delil elde edile- mediğinden dolayı beraatlerine karar verdi.⁷⁰⁵

703 Berkan, İsmet, 2007, 'Suçlular ve Güçlüler', *Radikal*, 3 Temmuz.

704 *Hürriyet*, 2007, 'Kamusal Hizmet Yarışı Yapmışlar' 4 Temmuz.

705 *Radikal*, 2008, 'Bu Utanç Görüntülerinde Suçlu Bulunamadı', 23 Ekim.

Samsun'dan sonra bir başka cezasızlık haberi de İstanbul'dan geldi. Hrant Dink'in öldürülmesinde en önemli sorumluluklardan biri de İstanbul Emniyeti'ne aitti. Trabzon Emniyeti'nin bildirdiği istihbaratın gereği yapılmayarak cinayetin işlenmesine göz yumulmuştu. İstanbul Emniyeti'nin bu sorumluluğunu konu edinen soruşturma ile ilgili incelemede ise dönemin İstanbul İstihbarat Şube Müdürü Ahmet İlhan Güler hakkında soruşturma izni verilirken, İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın da dâhil olduğu sekiz polis hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilerek soruşturmanın önemli bir ayağına dokunulamamış oldu. Bu karara karşı müdahil avukatlarca yapılan itiraz da sonucu değiştirmeye yetmedi. İtirazı inceleyen Bölge İdare Mahkemesi, başvuruyu haksız bularak polislerin yargılanmalarına yer olmadığına, oy çokluğuyla karar verdi. Karara muhalefet şerhi koyarak Cerrah'ın yargılanması gerektiğini belirten üye ise, 2005'te Ermeni Konferansı'nın⁷⁰⁶ durdurulması kararına imza atan hakim Sadettin Yaman'dı. Ne var ki, Yaman'ın Kuran'dan surelere dayandırdığı ve "konunun ciddiyetini yeterince değerlendirmede" tespitini içeren muhalefet şerhi de, Cerrah'ın dokunulmazlığını değiştirmeye yetmedi. *Radikal*, "Polisi korumayı 'ihmal' etmediler" başlığını kullanarak, Hrant Dink'in öldürülmesinde gösterilen ihmalin, polislerin korunmasında gösterilmediğine gönderme yaparak kararı eleştirdi.⁷⁰⁷

Hrant Dink'in öldürüleceğinin, polis istihbaratı gibi jandarma istihbaratına da önceden bildirildiğinin ortaya çıkması, yargılamada yeni bir dokunulmazlık alanını daha ortaya çıkardı. Sanıklardan Yasin Hayal'in eniştesi Coşkun İçci'nin ifadeleri doğrultusunda deşifre olan bu bilgi, cinayetin Trabzon Jandarma Alay Komutanlığı'nca da bilindiğini gösterdi. Cinayetin jandarma ayağının devreye girmesiyle ihmallerin aslında bilinçli olduğu kesinlik kazandı.

Jandarmaya yönelik yürütülen adli soruşturma, Jandarma Astsubay Okan Şimşek ile Uzman Çavuş Veysel Şahin hakkında "görevi ihmal" suçundan dava açılmasıyla sonuçlandı. Alışıldık biçimde, jandarmada da üst düzey sorumlular hakkında dava açılmayarak, komutanların yargı bağımsızlığı sürdürüldü.

Davada ortaya çıkan bir belgeye göre cinayetin ayrıntılarını jandarma tarafından daha önceden biliniyordu. Dink cinayeti sonrasında hazırlanan bu belgenin, aslında cinayetin daha önce bilindiği halde konuyla ilgili hiçbir işlem yapılmadığını gizle-

706 Boğaziçi ve Sabancı Üniversiteleri tarafından 23 Eylül 2005 tarihinde düzenlenmek istenen "İmparatorluğun Çöküş Dönemlerinde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları" başlıklı konferans, Hukukçular Birliği Derneği Başkanı Av. Kemal Kerinçsiz ve bir grup avukat tarafından açılan iptal davası üzerine İstanbul 4. İdare Mahkemesi kararıyla durduruldu. Oy çokluğu ile alınan ve hakim Sadettin Yaman'ın da durdurma yönünde oy kullandığı karara bir üye hakim karşı çıktı. Muhalef üye, dava konusu konferans kararının idari bir işlem olmadığına bu konuda idari dava açılmayacağını belirterek, davanın, incelenmeksizin reddedilmesi gerektiği görüşünü savundu. Yürütmeyi durdurma kararı üzerine Konferans Hazırlık Komitesi, kararın bilimsel alana müdahale anlamına geldiğini belirterek, toplantının İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirileceğini açıkladı. Hükümetin ve geniş bir kesimin desteğiyle toplantı 24 Eylül'de Bilgi Üniversitesi Dolapdere kampüsünde gerçekleştirildi.

707 *Radikal*, 2008, 'Polisi korumayı 'İhmal' Etmediler', 23 Temmuz.

mek ve kendilerini sorumluluktan kurtarmak için hazırlandığı anlaşıldı. Albay Ali Öz imzasını taşıyan “Haber kayıt ve bildirim formu”, tetikçinin Samsun’da yakalanmasından bir saat önce düzenlenmişti. Formda, kaynağı belirtilmemekle birlikte, cinayetin kimler ve kaç kişi tarafından işleneceği şu ifadelerle kayıt altına alınmıştı:

19.01.2007 günü İstanbul Şişli ilçesindeki Agos gazetesinin kurucusu ve genel yayın müdürü olan Ermeni asıllı Hrant Dink’in öldürülmesi olayı ile ilgili olarak; a) Hrant Dink’in son dönemlerde Türkiye aleyhine yapmış olduğu konuşmalara tepki olarak Trabzon ili Pelitli beldesinde ikamet eden... 24 Ekim 2004 yılında Trabzon’daki McDonald’s isimli işyerine patlayıcı madde koymak suretiyle eylem yapan Yasin Hayal’in organize ettiği, b) Şahısların dört kişi olduğu, açık kimliklerinin tespit edilemediği, İstanbul’a gittikleri, ev ile Agos gazetesi arasındaki güzergâhın keşfinin yapılarak krokilerini hazırladıkları, c) Olayda kullanılan silahın temin edilebilmesi için Yasin Hayal’e 500 YTL para gönderildiği ve Ardeşen el yapımı silahı temin ettiği yönünde bilgilerin elde edildiği, d) Televizyon kanallarında gazeteci Hrant Dink’i öldüren şahsın yayınlanmış olduğu görüntülerden Yasin Hayal’in yakın arkadaşı O.S. isimli şahıs olduğu.⁷⁰⁸

Davada yargılanan jandarma görevlilerinin, başlangıçta kendilerine yöneltilen suçlamayı kabul etmedikleri halde, devam eden süreçte bu tutumlarından vazgeçerek, Coşkun İğci’nin iddialarını doğrulayıcı yönde ifade vermeleri yeni ve önemli bir gelişme olarak kaydedildi. Basın, sanık jandarma görevlilerinin, cinayetten bir yıl önce haberdar olduklarını anlattıkları ifadelerle geniş yer verdi. *Hürriyet*’in “Üstlerimiz biliyordu hiçbir şey yapmadılar” başlığıyla yer verdiği habere göre, jandarma görevlilerinin ifadelerini değiştirmelerini, “O zaman öyle gerekiyordu. Çünkü üstlerimiz öyle istedi. Ama onlar şimdi ayrı yerde. O yüzden konuşuyoruz.” diyerek açıklamaları ise oldukça çarpıcıydı. Habere göre jandarma görevlileri ifadelerinde şunları anlattılar:

2006 yılı Temmuz ayında eniştesi Coşkun İğci, Yasin Hayal’in İstanbul’da Ermeni bir gazeteciyi öldürmek istediğini söyledi. Hayal’in İstanbul’a gittiğini, gazete ile gazetecinin evi arasındaki bölgenin krokisini çıkardığını anlattı. Hayal’in el yapımı bir silah istediğini ve para verdiğini söyledi. Komutan Jandarma Albay Ali Öz, İstihbarat Şube Müdürü Metin Yıldız, Asayiş Şube Müdürü Ali Oğuz Çağlar, Jandarma Yüzbaşı Hüsamettin Polat, Jandarma Başçavuş Hüseyin Yılmaz, Jandarma Başçavuş Gökhan Aslan ve ben yapılan bir toplantıda hazır bulunduk. İstihbarat Müdürü Yıldız, Hayal’in İstanbul’da Ermeni asıllı gazeteciyi öldürme planı olduğunu söyledi. Albay Öz, konuyu sonra özel konuşacaklarını söyledi. Bir süre sonra Jandarma Uzman Çavuş Hacı Ömer Ünalır, Hayal ile ilgili işlem yapılmadığını söyledi. Şube Müdürü Yüzbaşı Yıldız da, “Sonra emir veririm” demekle yetindi. Bunun üzerine çok sinirlendim ve çıktım. Cinayeti televizyondan öğrendik. İğci ile görüştüğümüz için onunla konuşmamız ve sessiz kalması gerektiği söylendi. Değirmendere’de buluştuk. Kim-

708 *Hürriyet*, 2008, ‘Dink Cinayetini Dört Kişi Organize Etti’, 18 Ocak.

seyile konuşmamasını söyledik. O da sinirlenerek, “Ben bilgi verdim, siz değerlendiremediniz” dedi. Yanından ayrıldık.”⁷⁰⁹

Jandarma görevlilerinin ifade değişikliği, hem dokunulmayan sorumlulardan Albay Ali Öz’ün yargılanmasını gündeme getirmesi, hem cinayetin önceden bilinmesinin polisle sınırlı kalmayarak jandarmayı da kapsadığını kanıtlaması, hem de “ihmal”in esasında “kasıtlı” olduğunu göstermesi bakımından önemli bir gelişme olarak değerlendirildi. Askerlerin üstlerini suçlamasıyla ortaya çıkan bu yeni durum, Etyen Mahçupyan tarafından, sıra dışı olarak nitelendirilerek şöyle ifade edildi:

Hrant Dink cinayeti ile bağlantılı olarak Pelitli bölgesindeki Jandarma İstihbaratı’nın kasıtlı bir ihmali olup olmadığını açığa çıkarmakla yükümlü Trabzon 2. Sulh Ceza Mahkemesi’nde sıra dışı iki beyanla karşılaştık... Sonuç birim amirlerini de aşan bir “kasıtlı ihmalin” işlendiğidir... Anlaşılan geleceğin Jandarması geçmiştekine pek benzemeyebilecek... Çünkü askerinin, hele “Jandarma İstihbaratı”ndan askerlerin bir cinayet davasında sonucu belli bir biçimde kendi üstlerini suçlamaları Cumhuriyet tarihinde ilk kez oluyor...⁷¹⁰

Müdahil avukat Fethiye Çetin, ortaya çıkan yeni durum gereği jandarma görevlilerinin suçladığı Albay Ali Öz ve Yüzbaşı Metin Yıldız’ın cinayet suçundan yargılanmaları gerektiğini, olayın basit bir görev ihmali olmadığını belirtti:

Kendilerini kurtarmak için sahte istihbarat belgesi düzenliyorlar. Yasin Hayal’in eniştesi Coşkun İğci’nin Hrant’ın öldürüleceği bilgisini cinayet işlendikten sonra verdiğini yazıyorlar. İki astsubay değiştirdikleri ifadelerinde, üstlerinin emriyle yazdıkları bu sahte belgeyi açıkladılar işte. “Trabzon İl Jandarma Alay Komutanı Ali Öz, bu sahte istihbaratı Jandarma Genel Komutanlığı’na gönderdi” dediler. Üstelik Albay Ali Öz bu sahte evraka Hrant’la ilgili kendi yorumlarını da ekliyor, onu hain olarak nitelendiriyor... Ali Öz ve yüzbaşı Metin Yıldız cinayet suçuyla yargılanmalılar. Bu, basit bir görevi ihmal suçu değil. Bütün bunlar, Dink cinayetinin “üç beş çocuğun işi” olmadığını gösteriyor.⁷¹¹

“İhmal değil, kasıt” diyen bir başka yazar Ahmet İnsel’di. İnsel, güvenlik birimleri tarafından yakından izlenen kişilerin öldürülmelerindeki kasıtı şöyle irdeledi:

Hrant Dink, rahip Santoro, Zirve Yayınevi çalışanları, emniyet tarafından yakinen takip edilmelerine rağmen katledildiler. Burada rağmen kelimesini bir ihtiyat kaydı olarak kullanıyoruz. Devletin tüm istihbarat ve emniyet güçlerinin izlediği bu kişiler, bu kadar kolayca öldürüldü. Bu konuda bir ihmali varsa, ihmalin sorumlularının ortaya çıkması yönündeki girişimler gene devletin bazı kurumları tarafından engellendi. Tüm bu bulguları üst üste koyduğumuzda,

709 *Hürriyet*, 2008, ‘Üstlerimiz Biliyordu Hiçbir Şey Yapmadılar’, 21 Mart.

710 Mahçupyan, Etyen, 2008, ‘Geleceğin Jandarmaları’, *Taraf*, 25 Mart.

711 Düzal, Neşe, Fethiye Çetin söyleşi, 2008, ‘Fethiye Çetin: Santoro’nun da Öldürüleceği Biliniyordu’, *Taraf*, 31 Mart.

kusur ve ihmal kelimelerinin yeterli olmadığı, “kasıt” kelimesinin ister istemez dilin ucuna geldiği bir tablo ortaya çıkıyor. Oğün Samast’a, “Senin bıraktığın bayrağı kimse yerde bırakmaz aslanım” diyen emniyet görevlisinin pek güzel ifade ettiği o korkunç kasıt.⁷¹²

İzlendiği halde hedefteki kişilerin öldürülmesini sorgulayan bir başka yazar *Hürriyet*’ten Ferai Tınç’tı. Devletin izlediği kişilerin öldürülmesi ile olayların faille-riyle ilgili maddi gerçeklere ulaşılabilmesi arasındaki çelişkiye dikkat çeken Tınç, “havanda su dövülmesi” olarak nitelediği süreci şöyle değerlendirdi:

İki koca yıl. Gerçek tam olarak ortaya çıkabilirdi. Çıkmadı. Hayır, doğru değil aslında gerçekler ortada ama üzerlerine gidilmedi... Dosyadaki belgelere göre Hrant Dink, öldürülmeden önce devlet tarafından izleniyor, aynı biçimde Rahip Santoro’nun ve Malatya’daki Zirve Yayınevi çalışanlarının da öldürülmeden önce takip altında oldukları biliniyor. Devletin izlediği kişiler öldürülürken, olayların failleriyle ilgili maddi gerçeklere neden ulaşamıyoruz?... Sorumluların ortaya çıkartılmasının önemi, bu kişilerin aynı zamanda davanın seyrini etkileyecek bilgi ve belgeleri mahkemeye sağlamakla görevli kişiler olmalarından da kaynaklanıyor. Havanda su dövülmesinin bir nedeni de bu. Devlet mekanizması gücünü kötüye kullananları, işini gerektiği gibi yapmayanları, sorumluluklarını yerine getirmeyenleri korumak yerine onlardan kurtulmalı.⁷¹³

Jandarma görevlilerinin ifadeleri, davada tanık olarak dinlenen diğer jandarma görevlileri tarafından da doğrulandı. *Hürriyet*’in “Dink iddiasını ciddiye almadık” başlığıyla verdiği habere göre, tanık olarak dinlenen tanıklardan Jandarma Uzman Çavuş Hacı Ömer Ünalır ifadesinde, “Biz bu konuyu da pek ciddiye almadık aslında. Trabzon’da böyle şeyler hep söylenirdi. Gerçekten olabileceğini düşünmedik. Olay meydana gelince televizyondan öğrendik. Bir gün sonra Hüseyin Başçavuş ile Emniyet’e gittik. Orada Emniyet’in de bu konuyu önceden bildiğini öğrendim. Biz 6 ay önceden biliyorduk, ama Emniyet de 1 sene önceden beri biliyormuş.” dedi.⁷¹⁴

Bu arada, dava kapsamında ifadesi alınan bir başka tanık Binbaşı Ali Oğuz Çağlar da jandarmaları doğruladı. Çağlar’ın ifadesinde, “Ali Öz, şube personelinin kendi haber elemanlarından aldıkları istihbarat bilgisini bilerek ya da bilmeyerek önemsememiş ve ‘Bu konuyu sonra görüşürüz’ demekle yetinmiş, konu bir daha gündeme gelmemiştir. Fakat o brifinge katılanlar arasında brifing sonrası günlerde ara sıra ‘Nasıl böyle bir haber önemsenmez acaba’ diye konuşuluyordu. Hatta toplantıya katılan şube müdürleriyle bir araya geldiğimizde biz de konuya ilişkin fikirlerimizi beyan ettik ama komutanımızın emri kesindi. Bu konuda hüküm bile yürütmenin nelere mal olacağını tahmin edebiliyorduk.” demesi dikkat çekiciydi. Yine üstlerinin kesin emrinden söz etmesi nedeniyle bu ifade de, cinayete kayıtsız-

712 İnsel, Ahmet, 2009, ‘Dink Cinayetinde Devletin Sorumluluğu’, *Radikal* 2, 25 Ocak.

713 Tınç, Ferai, 2009, ‘Dink Suikastı Davası Yokuş Yukarı’, *Hürriyet*, 26 Ocak.

714 *Hürriyet*, 2008, ‘Dink İddiasını Ciddiye Almadık’, 20 Haziran.

lığın üst düzeydeki sorumluluğunun Öz'le sınırlı olmadığını göstermesi bakımından önemliydi.⁷¹⁵

Ali Öz'ün cinayetin sorumluları arasında gösterilmekle birlikte jandarmaların yargılandığı davada tanık sıfatıyla dinlenmesi, yargısal sürecin trajik yanlarından birini oluşturdu. Jandarmaların suçladığı komutan Ali Öz yeni görev yeri olan Bursa'da alınan ifadesinde, jandarmaların suçlamalarında geçen birçok çok kritik konuyla ilgili soruları "hatırlamıyorum" şeklinde yanıtlarken, sorumluluğu jandarma görevlilerinin üzerine yıktı. Haber, *Hürriyet* gazetesinde "Hatırlamıyorum" başlığıyla verilirken, *Taraf* gazetesi haberi, Ergenekon soruşturmasına konu olan darbe günlüklerini çağrıştıracak biçimde "Keşke günlük tutsaydınız: Ali Öz, hiçbir şey hatırlamıyorum" manşetiyle öne çıkardı:

Hrant Dink ailesi avukatlarının sorularını cevaplayan Albay Öz, Astsubay Okan Şimşek ve Uzman Çavuş Veysel Şahin'in ifadelerini, sorumluluğu Şimşek ve Şahin'e yikarak yanıtladı: "Veysel Şahin'in anlattıkları ile ilgili herhangi bir bilgim olmadı, toplantıda söylediği konu gündeme gelmedi. Ben hatırlamıyorum. Öyle bir istihbarat bilgisi ellerine geçmiş ise zaten Veysel Şahin ve Okan Şimşek bu işin eğitimini aldıkları için, ne yapabileceklerini bilmeleri gerekiyor. Böyle bir konu varsa bunun hemen kayda girmesi gerekirdi. Toplantıda gündeme getirilip getirilmemesi çok önemli değildir." Albay Öz, Avukat Cinmen'in kendisine gösterdiği belgedeki imzanın ise kendisine ait olduğunu kabul etti. Yasin Hayal'i tanımadığını anlatan Albay Öz'e, altında imzası bulunan belgede "Hrant Dink'in son zamanlardaki Türkiye aleyhine yapmış olduğu konuşmalara tepki olarak Trabzon'a bağlı Pelitli beldesinde ikamet eden Yasin Hayal'in organize ettiğini..." ifadesinin nedeni soruldu. Öz, metin hazırlandığında kendisinin orada olmadığını, İstihbarat Şube Müdürü Yüzbaşı Metin Yıldız, Okan Şimşek ve Veysel Şahin'in belgeyi hazırladığını ileri sürdü. Avukatın "Siz önüne gelen her belgeyi imzalar mısınız?" sorusuna ise "Ben usulüne uygun getirilmiş, hazırlanmış her haberin altına imzalarım. Her haberin de doğru olup olmadığı tarafımda bilinmez." diyen Albay Ali Öz, kendisine gelen istihbarat bilgilerin içeriği ile ilgilenmediğini, sadece usulüne uygun olup olmadığına baktığını da öne sürdü. Avukat Bakırcioğlu'nun "İstihbarat Şube Müdürü Metin Yıldız'ın ifadesinde, 2006 yaz aylarında sabah yapılan bir istihbarat toplantısında diğer komutanlar da toplantıdayken size hitaben Okan Şimşek ve Veysel Şahin'in Hrant Dink'in Yasin Hayal tarafından öldürüleceğine dair bilgi verdiğini söyledi" hatırlatması üzerine ise Albay Ali Öz; "Ben bunu az önce cevapladım, böyle bir konunun gündeme gelip gelmediğini hatırlamıyorum. Metin Yıldız'ın o toplantıdan iki gün sonra böyle bir konu için odama geldiğini hatırlamıyorum" dedi. Öz, Şimşek ve Şahin'i Coşkun İğci ile görüşmek üzere görevlendirip görevlendirmedeği sorusuna da "hatırlamıyorum" yanıtı verdi...⁷¹⁶

715 *Radikal*, 2008, 'Albay Ali Öz'e Dink Hatırlatmaları', 26 Temmuz.

716 *Hürriyet*, 2008, 'Hatırlamıyorum', 22 Temmuz ve *Taraf*, 2008, 'Keşke Günlük Tutsaydınız: Ali Öz, Hiçbir Şey Hatırlamıyorum'-manşet, 22 Temmuz.

Jandarma görevlilerinin ve tanıkların ifadeleri, Ali Öz başta olmak üzere diğer jandarma görevlilerinin dokunulmazlık zırhının sona ermesine neden oldu. İfadeden sonra İçişleri Bakanlığı ve Trabzon Valiliği tarafından verilen soruşturma izniyle birlikte Öz dâhil diğer jandarma görevlilerinin de yargılanmasının yolu açılarak Öz'ün sanıklar arasındaki yerini alması sağlanabildi. Ancak bu gelişme, sanıkların "görevi ihmal" suçundan yargılanmaları nedeniyle tatmin edici değildi. Müdahil tarafın, suçun ağırlığı ve sonuçlarıyla orantılı bir biçimde cinayetten yargılanması ve davanın cinayet davasıyla birlikte görülmesi yönündeki istemleri mahkeme tarafından kabul edilmedi.

İsmet Berkan, cinayetin ikinci yılında, "göz göre göre gelen cinayetin" jandarma ayağında Ali Öz dâhil sekiz jandarmanın yargılanmasının başlamasını ve polis ayağındaki Ramazan Akyürek'in Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunda sorumlulardan biri olarak gösterilmesini iki olumlu gelişme olarak değerlendirdi. Berkan, aynı yazıda, İstanbul Emniyeti ve Valiliğiyle ilgili sorumluların yargılanması için izin çıkmadığını belirterek, "kasıtlı ihmalin" bir başka bölümünün cezasız kaldığını vurguladı:

Şimdiye kadar hakkında "idari ve adli" işlem yapılmayan Akyürek Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun hazırladığı Aralık 2008 tarihli raporda sorumlulardan biri olarak gösterildi... İçişleri Bakanlığı'nın izniyle Öz dâhil sekiz asker hakkında Sulh Ceza Mahkemesi'nde "görevi ihmal"den dava açıldı. İlk duruşmada mahkeme, sanıkların "Görevin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevi kötüye kullanmak" suçundan yargılanmaları gerektiğini belirterek, dosyası Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderdi. Başbakanlık Teftiş Kurulu da ihmallerinden ötürü Trabzon İl Jandarma Alay Komutanlığı hakkında disiplin soruşturması yapılması için durumun İçişleri Bakanlığı'na bildirilmesine karar verdi. İstanbul Valiliği ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü de cinayetten sonra tartışılan iki kurumdu. Dink'in Sabiha Gökçen'le ilgili haber nedeniyle İstanbul Valiliği'ne çağrılıp, Vali Yardımcısı Ergün Güngör ve iki istihbarat görevlisi tarafından "uyarıldığı" ortaya çıkmıştı. Bu durum yargılama konusu yapılmadı, iki istihbaratçının kimliği açıklanmadı. Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunda da cinayetle bu görüşme arasında bağ kurulamadığı belirtildi. Dink'in öldürüleceği ihbarına karşın gerekli önlemleri almamakla suçlanan İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlilerinin yargılanması için izin çıkmadı.⁷¹⁷

"HRANT İÇİN, ADALET İÇİN"

Hrant Dink'i ölüme götüren kurgunun ve olayların sorumlularını etkili biçimde cezalandırma ve cinayeti aydınlatma konusunda idarenin ve yargının gösterdiği kayıtsızlık, adaletin gerçekleşmesi taleplerinin dile getirilmesi ihtiyacını dayattı. Hrant Dink cinayetinin birinci yıl dönümü de, adalet arayışlarının ve bu yöndeki talepleri öne çıkardı. Hrant Dink'in eşi Rakel Dink, adalet adına katedilemeyen mesafeye dikkati çekerek, cinayetin sorumlularının yargılama süreçlerinin dışında tutulmasını yönelttiği sorularla sorguladı:

■ 717 *Radikal*, 2009, 'Merak Etme Hrant, Katillerin Peşini Bırakmayacağız', 19 Ocak.

Ülkemin yargısı, bir kez daha şafak sökmeden önceki anın, yani en karanlık anın eşliğinde. Ya giderek karanlığa doğru yolculuk ya da aydınlık yarınlar tercih edilecek. "... Geçen bir yıl içinde adalet adına ne gördük? Katilimizin eline ülkenin bayrağını verip poster çektirenlere ülkemin adaleti ne yaptı? Stadyumlarda "Hepimiz Ogünüz" diye bağırarlara, katlinden sonra onu hain ilan eden devlet görevlilerine ne yaptı ülkemin adaleti? Telefonda "Tek farklılık kaçmayacaktı, ama bu kaçtı" diyen ve kimin öldüreceğini bilen emniyetçilere ne yaptı ülkemin adaleti? Daha katil yakalanmadan silahın markasına kadar bilen jandarmalara ne yaptı ülkemin adaleti? Cinayet planları yapılan ocaklara ne yaptı ülkemin adaleti? Eşime haddini bildirmeye çalışan vali yardımcısı ve sözde yakınlarına ne yaptı ülkemin adaleti?⁷¹⁸

Sorumluların yargıdan başışık tutulmaları, adaletin işleyişinin sorgulanmasını daha çok zorunlu kıldı. Yargının ve kurumların, adaletin gerçekleşmesi konusunda gösterdiği isteksizlik ve gönülsüzlük basına da yansıdı:

Bir yılı devirdik... Şimdi, adaletin işlemediği bu kuytuda toplanmışız. Bu kuytu, bizim memleketimiz. Onlar, gönülsüz. Adaletin başını bekleyenlerin adaletten anladığı, örtbas etmek. Gölgelemek. Hakikati inkâr etmek. Bizim, Hrant'ı asla unutmayacak olanların, adalete sahip çıkmamız gerek. Ve Rake'l'in dediği gibi, adalet cesaret ister... Alperenler'den Emniyet'e, odasında Hrant'ı tehdit ettiren vali yardımcısından Jandarma'ya kadar bu ölümün arkasındaki örgütlenmenin bütün aktörlerinin ortaya çıkarılabilmesi için bu davanın peşini bırakmayacağız.⁷¹⁹

Yargının gönülsüzlüğüne vurgu yapan Etyen Mahçupyan da, gri alana terk edilen olgu ve olayları şöyle çerçeveledi:

Birçok insanın beklentisi ise davanın halen yargılananların arka planına ulaşabilmesi ve özellikle Erhan Tuncel'in ilişkide olduğu kamu görevlilerinden başlayarak bu cinayete bağlantılı olabilecek herkesi gün ışığına çıkartması... Ne var ki bürokrasinin direnci ve mahkeme heyetinin gönülsüzlüğü bu açılımın yaşanmasını engelliyor. Bu durumda arka plana ilişkin apaçık soruların yanıtız kalmasına ve kamuya sadece "ihmal" suçunun atfedilmesine razı olmamda kalıyoruz. Böylece örneğin Hrant Dink'in öldürüleceğinin bir yıl önceden bilinmesine rağmen bir önlem alınmaması; birçok soruşturmanın kayda geçirilmemesi; delillerin karartılması; yurtdışındaki bilirkişi raporunun Akbank kamerasının cinayet sabahı yapmış olduğu kayıtların kasıtlı olarak, yeniden elde edilemeyecek şekilde silinmiş olduğunu değerlendirmesi; cinayet sonrasında zanlının kamu yetkililerince korunması, desteklenmesi, psikolojik olarak sahiplenilmesi; Trabzon Emniyeti'nin soruşturma talebini reddetmesi; Trabzon Jandarması'nın gerekçesiz olarak sadece iki kişiye soruşturma açması; ve benzeri olguların gerçek anlam ve işlevleri belirsiz bir "gri" alana terk ediyor.⁷²⁰

718 Şahin, Kemal, 2008, 'Şafak Sökmeden', *Radikal*, 17 Şubat.

719 Türker, Yıldırım, 'Bugün Davamız Var', *Radikal*, 11 Şubat.

720 Mahçupyan, Etyen, 2008, 'Meğserse Aslı Hayalmış', *Taraf*, 15 Şubat.

Cinayetin geride kalan bir yılda tam olarak aydınlatılmadığına, cinayette dışlayıcı ve ötekileştirici şoven milliyetçilik anlayışının etkili olduğundan hareketle, katilleri hakıyla cezalandırmanın gerekliliğini İhsan Dağı şöyle vurguladı:

Hrant Dink'in katlinin üzerinden bir yıl geçti. Bu süre içinde ne cinayet tam anlamıyla aydınlatıldı, ne de Dink'i hedef haline getiren TCK 301 ortadan kaldırılabilir. Dink cinayetini çözmeden, katil(ler)i adam gibi yargılamadan bu ülkenin üzerindeki karanlık örtüyü kaldıramayız... Tetikçiler sadece Dink'i değil, bir "iddiayı" da katlettiler; bu topraklarda bin yıldır barış içinde birlikte yaşadığımız iddiasını. Hâlâ bu iddiada ısrarcı olanların yapabileceği şeyler var. Önce, katilleri hakıyla cezalandırmak; sonra, kalanlarla, birlikte yaşamayı yeniden keşfetmek ve 301'in utancından kurtulmak. Bu maddeden yargılanan herkes potansiyel bir hedef... Şovenist ve zenofobik milliyetçilerin, statükocu yargıyı da arkalarına alarak kendilerinden olmayanları baskı altında tuttıkları bir imkân olan 301'den kurtulmalıyız.⁷²¹

Cinayetin ikinci yılı vesilesiyle kaleme alınan yazılarda da cinayetin neden önlenemediği ve aydınlatılmadığı sorgulanmaya devam etti. Mehmet Y. Yılmaz da, azmettirici sanık Yasin Hayal'in eş zamanlı olarak yargılandığı ve Dink cinayetinin de ipuçlarını veren bombalama eylemiyle ilgili davada savcının "etkin pişmanlık" gerekçesiyle cezada indirim yapılmasını istemesini eleştirdi ve adalet mekanizmasının hoşgörüsüne dikkati çekti:

Bugün Hrant Dink'in öldürülüşünün 2. yıldönümü. Aradan geçen iki yılda her şey gözlerimizin önündeyken cinayete giden süreç yeterince aydınlatılabilmemiş değil. Emniyet güçlerinin bu konuda kesin istihbarata sahip olmalarına rağmen cinayetin neden önlenemediğini, cinayette rol alan kişilerin bağlantılarını, kimler tarafından yönlendirilip, teşvik edildiklerini hâlâ öğrenebilmiş değiliz. Takip edebildiniz mi, bilemiyorum. Hrant Dink cinayetinde tutuklu olarak yargılanan Yasin Hayal'in, bir hamburger lokantasının bombalanması ile ilgili davası da Trabzon'da sürüyor. Bu davanın geçenlerde yapılan 3. duruşmasında savcı, Yasin Hayal hakkında istediği hapis cezasının "sanığın gösterdiği etkin pişmanlık nedeniyle" yarı yarıya düşürülmesini istedi. Hayal, bu bombayı 24 Ekim 2004 tarihinde patlatmış ve altı kişinin yaralanmasına neden olmuştu. Altı kişiyi yaralayıp, hapse giren Hayal, dışarı çıkınca da Hrant Dink'in öldürülmesiyle sonuçlanan örgütlenmenin önde gelen isimlerinden biri olarak karşımıza çıktı. Savcılığın burada nasıl bir "etkin pişmanlık" görebildiğini anlayamadım... Hayal'in, hapisten çıktıktan sonra ikinci bir terörist eyleme karışması bir yana, bu eyleminden yargılandığı sürede takındığı tutum, müdahil avukatlara ve gazetecilere salladığı tehditler bile aslında hiçbir pişmanlık duymadığını açıklıkla ortaya koyuyor. Terör zanlılarına karşı böylesine hoşgörülü bir adalet mekanizması ile terörün önlenebileceğine inananlar parmak kaldırırsınlar!⁷²²

721 Dağı, İhsan, 2008, 'Katil Kimdi ve Asıl Kimi Vurdu', *Zaman*, 18 Ocak.

722 Yılmaz, Mehmet Y., 2009, 'Pişman Oldu: Bomba Atmıyor Tabanca Atıyor', *Hürriyet*, 19 Ocak.

“Hrant için, adalet için” talebi, adaletten kaçırılan sorumluların basına yansıyan açıklamaları nedeniyle daha anlamlı hale geldi. Dink cinayeti işlendiği sırada Trabzon Emniyet Müdürü olan ve cinayetten sonra Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı görevine atanan idari ve adli sürecin dokunulmazları arasında yer alan Ramazan Akyürek, TBMM Hrant Dink Cinayeti Komisyonu’na yaptığı açıklamada, cinayetin azmettiricisi olarak yargılanan polis muhbiri Erhan Tuncel’in örselenmesinden üzüntü duyduğunu belirtti. Bu açıklama, basın tarafından tepkiyle karşılandı. *Radikal* tepkisini, “Polis müdürünün üzüldüğü şeye bak: ‘Büyük Abi’nin en büyük hamisi” manşetiyle gösterdi.⁷²³ Haberde, Ramazan Akyürek’in, cinayetin azmettiricisi olan polis muhbirini savunması, “Devletin bir görevlisi olarak, Erhan Tuncel’in basında fazlaca örselenmesi beni üzmüştür. Tuncel’in deşifresinden sonra bu tarz çalışan kişilere ilişkin ciddi zorluklar yaşıyoruz. Bu ülkemiz için önemli. Yalnız Emniyet İstihbarat Dairesi’nin değil, başka diğer bu konuda çalışan teşkilatlarımız da muhtemelen aynı sıkıntıyı çekiyor.” sözleriyle aktarıldı.

Akyürek’e yönelik tepkiler köşe yazarlarının yazılarına da yansıdı. Cinayetin neden önlenemediğine dikkat çeken eleştirisinde Oral Çalışlar, Akyürek’in sorumluluğunu bir kez daha hatırlattı:

Erhan Tuncel’in durumuna üzülme yerine, “Bu cinayet neden önlenemedi?” sorusunun üzerine gitmesi gerekmiyor muydu? Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanı olmak ne anlama geliyor? Ramazan Akyürek’in hassas ruhlu bir sanatçı gibi üzüntüye kapılmak yerine işini yapması daha hoş olmaz mıydı?... Ramazan Akyürek’in sorumlu bir devlet görevlisi olarak sorumluluğu, ülkemizin değerli bir aydınının, gazetecisinin öldürülmesini aldığı istihbarata rağmen engellememiş olmasıdır. Erhan Tuncel ne işe yaradı? Cinayeti mi önledi? Onun “örselenmesi”nin nedeni de verdiği istihbarat değil, cinayet içindeki rolü ve sorumluluğudur. Tabii yalnızca o sorumlu değildir. İstanbul Emniyeti de sorumludur, Trabzon Emniyeti de, Trabzon Jandarması da...⁷²⁴

Cinayet sonrasında ‘üzüntü duyan’ bir diğer sorumlu ise Albay Ali Öz’ü. Tanık olarak verdiği ifadesinde Ali Öz, yaşananların kendisini fazlasıyla yordüğünü ve üzdüğünü belirtti. *Hürriyet* gazetesi, “Hatırlamıyorum” başlıklı haberinde, Öz’ün, “İstanbul’da işlenen cinayet unutuldu, konu Ali Öz’ü nasıl suçlarımız’a döndü. Bu beni çok üzüyor” sözlerine yer verdi.⁷²⁵

ERGENEKON SORUŞTURMASINDA DOKUNULMAZLARA DOKUNMAK

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in Şemdinli soruşturması sırasında kuvvet komutanı olan Yaşar Büyükanıt’a yöneltilen iddialar nedeniyle tepkisini dile getirirken söylediği, “Hiç kimsenin suç işleme imtiyazı yoktur; ama yüksek rütbeli bir komutanın savcılık takibine maruz kalması yadırganır” sözleri, siyasetin ve bası-

723 *Radikal*, 2008, ‘Polis Müdürünün Üzüldüğü Şeye Bak: ‘Büyük Abi’nin En Büyük Hamisi’-manşet, 25 Temmuz.

724 Çalışlar, Oral, 2008, ‘Ramazan Akyürek’in ‘Üzüntü’sü’, *Radikal*, 29 Temmuz.

725 *Hürriyet*, 2008, ‘Hatırlamıyorum’, 22 Temmuz.

nın, askerin dokunulmazlığı konusundaki genel tavrını yansıtmaması bakımından önemliydi.⁷²⁶ Gerçekten de Susurluk, Şemdinli, Hrant Dink cinayeti ve Ergenekon soruşturmaları ve yargılamaları, askere dokunmanın geniş bir kesim tarafından yadırgandığını ve kabul edilemez bulunduğunu tüm çıplığıyla gösterdi. Dolayısıyla, kritik dava süreçlerinde dokunulmazlara dokunanın cezalandırıldığı ve bedel ödediği gelişmelerin yaşanması kaçınılmaz oldu.

Askere yönelik dokunulmazlık algısının oluşumunda, ordunun, çoğu zaman, siyaset dışı olmakla birlikte siyasi iktidarın ve kurumların üzerindeki konumunun ve demokratik meşruiyeti olmayan güç odağı olarak bağımsız ve dokunulmaz bir iktidar alanına sahip olmasının rolü yadsınamazdı. Bu bağlamda ordunun, diğer kurumlar karşısında olduğu gibi yargı karşısında da geniş bir imtiyaza sahip olduğu söylenebilir. Şemdinli özelinde Anayasa Mahkemesi raportörü Osman Can, bu imtiyazı sorularıyla şöyle ayrıntılandırıyor:

Yargı bağımsızlığını mı, bu bağımsızlığın yalnızca halkça seçilmiş iktidarlara karşı değil, öncelikle halka karşı hiçbir zaman sorumlu olmayan/olamayan, meşruiyetini “code red/kırmızı yasa”dan alan iktidarlara karşı geçerli olduğunu mu? Binlerce yazıya konu olmuş kirli güç ilişkilerinin, ilk defa suçüstü yakalanmasını, ardından akıl yürütmeyle saptanan “mantıksal kanıt”la ilk defa bir iddianameye ve suç ihbarına konu olmasını mı? Bu iddianame üzerine başlatılan taarruzu, 48 saatlik ultimatoları ya da bardağın taşması söylemlerini mi? 36 saat içinde ultimatomon muhatabı mukavvadan hükümetin mukavvadan Adalet Bakanı’na “süt dökmüş kedi gibi”, “ben yapmadım keloğlan yaptı” psikolojisiyle savcı hakkında soruşturma açılmasını mı? Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun Adalet Bakanlığı’nın tetiklemesiyle ve müfettişlerince açılan soruşturmayı azgın iştahlarla beklercesine ve huşu içinde “tanrılara kurban” edasıyla yaptığı açıklamaları ya da üst yargı oligarşisinin tuzu kuru emekli temsilcilerince verilen idam fetvalarını mı? Bu savcının görevden atılması durumunda hakkını arayacak hiçbir hukuksal yolun 12 Eylül Anayasası gereği bulunmayışı ve avukatlık dahi yapamayacak olmasının kimsenin umurunda olmamasını mı? Olmayan yargıç dayanışmasını mı? Artık Türkiye’de hiçbir yargı mensubunun, tarafı ordu olan bir suç üzerine gidemeyecek olmasının rahatsız edici bulunmamasını mı? Bu şekilde Anayasa gereği yürütmenin bir parçası ve dolayısıyla işlem ve eylemlerinin gerek siyasal gerekse yargısal yoldan denetlenebilir olması gereken ordunun artık kutsal, dokunulmaz, denetlenemez ve sorgulanamaz bir fiili statüye kavuşturulduğunun görülemiyor olmasını mı? “Yedeği bulunmadığı” hamasetle buyrulanlar arasında “insanın, özgürlüğünün ve adalet talebinin” neden lütfen sayılmadığını mı? Her “davudî seda” üzerine hazırola geçen basını mı? Bağımsızlığını ve sahip olduğu kurumsal özgürlüğü demokratik meşruiyeti bulunmayan güç odaklarına karşı koruyamadığı sürece “mütareke basını”ndan farkı kalmayacağını bilmeyişini ya da bilmek istemeyişini mi? Hiçbirini! Yalnızca kendimi tartışmam, kendimle savaşmam gerekiyor...⁷²⁷

726 *Hürriyet*, 2006, ‘Savcı Takibi Yadırganır’, 6 Mart.

727 Can, Osman, 2006, ‘Şemdinli, Bir Rüya ve Sonrası’, *Radikal* 2, 26 Mart.

12 Eylül darbecilerinin dokunulmazlığının anayasal güvence altında olması nedeniyle, Ergenekon soruşturması, darbe iddialarının yargılama konusunu yapılabildiği ilk dava olma özelliği taşımaktadır. Bu nedenle Ergenekon soruşturması, pek çok emekli generalin gözaltına alındığı operasyonlara sahne oldu. Ancak bu operasyonlar, *Hürriyet* yazarı Yalçın Bayer'in, "Yıllarca terörle mücadele etmiş insanların, hükümeti devirmek için terör örgütü kurmakla suçlanması mantığa sığar mı?"⁷²⁸ sözleriyle özetlediği anlayış çerçevesinde tepkiyle karşılandı.

Taraf gazetesi ise, emekli olduktan sonra adli yargı tarafından dokunulabilen generallerin gözaltına alınmalarını cezasızlık geleneğinin sona erışı olarak nitelendi. Yasemin Çongar, gözaltıları ve soruşturmayı bu temelde önemseyen yazarlardan biriydi:

Operasyonu'nda dün nitel bir sıçrama yaşandı. Çünkü ilk kez, darbeci generalere uzandı yargının eli... Darbe suçunu cezasız bırakma geleneğini terk ettiğimiz gündü belki de dün. Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki Raskolnikovlar için sonun başlangıcıydı... Biliyorum ki, "dokunulmazlara" da dokunulabileceği, darbeciliğin cezasız kalmayacağı, devletin derinliğindeki pisliğin temizleneceği yönündeki işaretler, bu ülkedeki milyonlarca darbe mağduru için umut kaynağı oldu... Apoletli Raskolnikovlarımız ve onların destekçileri için kötü bir gündü dün... Raskolnikovlara suçlarının cezasız kalmayacağı bir kez açıkça gösterilirse, bu ülkede yeni darbelerin önü kesilir. Raskolnikovlar bunu hak ediyor. Daha önemlisi, bu toplum bunu hak ediyor.⁷²⁹

Devlet adına suç işleyenlerin cezasızlık inancına vurgu yapan Ahmet Altan da, Ergenekon soruşturmasındaki gelişmeleri, bu inancın yıkılışı olarak değerlendiriyor ve daha önce müdahale edilseydi cinayetlerin önlenebileceğini belirterek "geç kalındı" diyor:

Sanırım, "devlet adına cinayet" işlemenin cezasız kalacağına inanan bir geleceğin bugünkü temsilcileri, bu inanca kendilerini fazlaca kaptırarak delilleri ve bağlantıları saklamak için büyük bir çaba göstermemişler. Yüz yıldır sürüp giden bir öldürme alışkanlığının bir gün aniden suça dönüşebileceği, hukukun bu devletin bir yerlerinden çıkabileceği hiç akıllarına gelmemiş.⁷³⁰ Neden Ergenekon davası yedi yıl önce açılmadı? O dava o zaman açılrsa belki de Danıştay baskını olmaz, bir yargıç öldürülmezdi. Oraya buraya bombalar atılmazdı. Kim korudu bu Ergenekon'u? Koruyanlar şimdi nerede? [...] Başında "kipa"sıyla Toronto'da oturan biri bile biliyor bütün ayrıntıları. Ama devlet yıllarca sesini çıkarmıyor.⁷³¹

728 Bayer, Yalçın, 2008, 'AKP, Türkiye'yi Korku Toplumuna Dönüştürdü', *Hürriyet*, 4 Temmuz.

729 Çongar, Yasemin, 2008, 'Apoletli Raskolnikovlar ve Destekçileri İçin Kötü Bir Gündü', *Taraf*, 2 Temmuz.

730 Altan, Ahmet, 2008, 'Yüz Yıllık Temizlik', *Taraf*, 26 Temmuz.

731 Altan, Ahmet, 2008, 'Başka Kimse Yok mu?', *Taraf*, 1 Kasım.

Ergenekon soruşturmasında emekli generallerin ve muvazzaf subayların gözaltına alınması önemli bir gelişme olarak kaydedilmekle birlikte, bunun demokratikleşmenin yol açtığı köklü bir anlayış değişikliği olduğu fikrine mesafeli durarak, yaşananları, hükümetle ordu arasında geçici bir ittifakın ürünü olarak değerlendiren görüşler öne sürüldü:

Demokrasi ve hukuk adına önemli günler yaşıyoruz son dönemde. Örneğin Susurluk olayından bu yana “sorgulanamaz” olarak bilinen emekli tuğgeneral bir yana orgeneraller darbecilikten tutuklu yargılanabiliyor. Basamak mı atlıyoruz? Bu bir açıdan basamak atlamadır. Bir ilki yaşadık çünkü. Valiler, generaller, başbakanlar, gazete patronları hele orgeneraller dokunulmazlar sınıfındadır. Fakat bir hukuk devletinde dokunulmaz olan hiç kimse yoktur, eğer bir suç söz konusuysa. 2008 yılında nihayetinde bir mahkemenin orgeneral tutuklamasını da gördük. Ama bunun kalıcı, gerçekten bir hukuk devleti, demokratik bir rejime dönüşebilmesinin yerleşmesi anlamını yüklemiyorum. Bu geçici bir ittifaktır.⁷³²

Yine, Ergenekon soruşturmasının açığa çıkardığı ilişkilerin, başta TSK olmak üzere devlet kurumları içinde de soruşturma konusu yapılması gerektiğini her fırsatta vurgulayan Mümtaz Er Türköne, idari dokunulmazlık ve cezasızlıkta kurumların sorumluluğunu gündeme taşıdı:

Ergenekon terör örgütü devlet içine yerleşmiş bir terör örgütü. Bu örgüt mensuplarından önemli bir kısmı, TSK mensubu olarak aldıkları eğitimle kazandıkları becerileri bu terör örgütünü sevk ve idare ederken kullandılar. Kendilerine “resmen” verilen araçları ve imkânları terör faaliyetlerinde seferber ettiler. Yine TSK’nın verdiği rütbeleri ve makamları bir güç ve itibar aracı olarak kanunsuz ilişkilerinde bir ayrıcalığa dönüştürdüler. Bütün bunların hepsi, TSK’nın kendi bünyesinde girişeceği geniş kapsamlı bir idarî soruşturmanın acil gereği değil mi?... Yakalanan suçlular yargılanırken TSK’nın da eline neşteri alıp bir yerleri kesip temizlemesi gerekmiyor mu? Ergenekon soruşturmasında kurumlara düşen eksik olan bir taraf yok mu?⁷³³

DOKUNULMAZLARA DOKUNMANIN AĞIR BEDELİ

Ergenekon soruşturması çerçevesinde yakın tarihte yaşanan gelişmelerin aksine, daha önce derin devletle hesaplaşma olanağının yakalandığı Susurluk ve Şemdinli süreçleri, dokunulmazlara dokunanların bedel ödemediği kritik dönemeçlerdi.

Susurluk süreci, orduyu veya komutanları suçlayanların cezalandırıldığı ilk davaydı. Hakkındaki iddiaların ilk kez devlet raporlarına geçmesiyle, Veli Küçük’ün ordu tarafından himaye altına alınması eş zamanlı gerçekleşti. Küçük hakkındaki

732 Deligöz, Önder, Mehmet Altan söyleşi, 2008, ‘Ergenekon Tutuklamaları Geçici Bir İttifakı Gösteriyor’, *Zaman*, 13 Temmuz.

733 Türköne, Mümtaz Er, 2008, ‘Ergenekon Soruşturmasında Eksik Olan Ne?’, *Zaman*, 23 Eylül.

ilk suçlamalar, Meclis Susurluk Komisyonu'na bilgi veren dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanı Hanefi Avcı tarafından dile getirildi. Ancak Avcı'nın bu açıklamaları, Küçük'ün değil, Avcı'nın soruşturulmasını ve cezalandırılmasını gündeme getirdi. Hanefi Avcı ile ilgili dönemin Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman'ın etkin olduğu bu süreci Sedat Ergin şöyle aktardı:

Ordu, Susurluk'un karanlık ilişkiler ağının içine Jandarma Komutanlığı'nı da dâhil eden Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkan Vekili Hanefi Avcı hakkında "işlem yapılması" için İçişleri Bakanlığı'na başvuruyor. Emniyet bünyesi içinde istihbarat örgütünün kilit ismi Avcı, 4 Şubat 1997 tarihinde TBMM Susurluk Komisyonu'na yaptığı açıklamalarla devletin pek çok birimini şoke etmişti. Devlet içinde çetelerin varlığını kabullenmiş, emniyet ve MİT içinde bulunduğunu öne sürdüğü çetelerin elebaşlarının ve mensuplarının isimlerini vermişti. Avcı'nın en ilginç çıkışı Emniyet yetkilisine göre "Jandarmada görevli bazı subaylar, bir takım mafyacı insanlarla bazı eylemlere girişmişler, bu eylemleri devlet işi gibi gösterip, aslında kendi şahıslarına menfaat sağlamışlardı". Avcı, Tuğgeneral Veli Küçük, Binbaşı Ali Yıldız gibi bazı askerlerin isimlerini de vermişti. Emniyet kökenli bu suçlamalar ordu kanadında büyük rahatsızlık taratmış; Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, Avcı'ya "Devletin saygılı bir memurunun görevi, bu olayları öğrendiği an buna karşı çıkmak olmalıydı namuslu bir devlet görevlisine düşen bunu o zaman açıklamak olmalıydı" eleştirisini yöneltmişti. Orgeneral Koman, ardından Jandarma Komutanlığı bünyesinde bir dizi soruşturma açtırmış, Avcı'nın iddialarına hedef olan jandarma görevlilerinin tümünün savunmaları istenmişti. İşte, yaklaşık üç ayı aşkın süren bu ayrıntılı soruşturma, geride bıraktığımız günlerde tamamlandı. Alınan bilgiye göre, soruşturmalarda "Avcı'nın ortaya koyduğu iddiaların gerçeği yansıtmadığı" sonucuna varıldı. Jandarma Genel Komutanlığı, bundan bir hafta kadar önce İçişleri Bakanı Meral Akşener'e bir yazı göndererek, soruşturma sonucunu Hanefi Avcı'nın iddialarının "varit bulunmadığını" bildirdi. Yazının bir sonraki cümlesinde ise "Jandarma görevlileri hakkında varit olmayan iddialar ortaya atan Hanefi Avcı hakkında gerekli işlemin yapılması" istendi.⁷³⁴

Hanefi Avcı'nın maruz kaldığı uygulamaları, "kutsal devlet" eleştirisi temelinde değerlendirdiği yazısında Yavuz Gökmen, çetelerle ilişkili olanlar salıverilirken, çete olayını açığa çıkarmaya çalışanların içeri atıldığını belirtti:

"Bütün bunları biz yaptık ve haklıydık, gerekirse yeniden yaparız. Çünkü biz kutsal devletiz; Tanrısızlık; her yaptığımız doğrudur." Eğer böyle düşünüyor olmasalardı, Susurluk olayının önde gelen bir kısım failini asla gizlemezlerdi. Eğer böyle düşünüyor olmasalardı, Susurluk olayının ikinci ve daha sonraki planlardaki faileri oldukları iddiasıyla yargılananları sokağa salıvermezlerdi. Ve eğer böyle düşünüyor olmasalardı, Susurluk olayında en çarpıcı gerçekleri açığa çıkaran Hanefi Avcı'yı alelacele içeri tıkmazlardı. Kısaca şunu yaptılar:

■ 734 Ergin, Sedat, 1997, 'Yeni Hükümete Susurluk Sürprizi', *Hürriyet*, 30 Haziran.

Çeteler ile ilişkili olduğu iddia edilenleri bıraktılar; çete olayını aydınlığa kavuşturmaya çalışan kişilerin en önde gelenini içeri attılar. Bunu yaparken hukuku da bir kenara attılar.⁷³⁵

Meclis Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış da, Avcı ile ilgili gelişmeleri değerlendirirken, konuşanların akıbetlerini hatırlatarak Avcı'nın susturulmaya çalışıldığını ve onun şahsında konuşmak isteyenlere gözdağı verildiğini söyledi:

Susurluk olayında herkes konuşmadı. Birkaç kişi konuştu. Biri de Hanefi Avcı idi. Avcı ise susturulmaya çalışıldı. Konuşmak isteyen susturuluyor. [...] Avcı'nın şahsında bilgisi olan herkese gözdağı veriliyor. [...] "Kimse konuşmasın, konuşanın canını yakarız." denilmek isteniyor.⁷³⁶

Veli Küçük ve jandarma özelinde başlayan, failleri değil, çözmeye çalışanları cezalandırma tutumu, Susurluk'un ikinci yılında da öne çıkan konu oldu. Bu çelişkiyi, "Susurluk kılıç oldu kelle almaya başladı" sözüyle Enis Berberoğlu şöyle vurguladı:

Susurluk kılıç oldu, kelle almaya başladı. Aslında bu noktaya, hukuki yoldan ve daha kısa sürede ulaşıldı... Yetersiz kanıtla mahkemeye sevk edilen Susurluk sanıkları kısa sürede tahliye oldu. Belirli siyasi merkezlerin de desteğiyle iade-i itibar süreci başladı... Ömer Lütfü Topal cinayeti ve çete sanığı özel tim memuru iki polisin göreve dönüş yazıları kaleme alındı. Susurluk'un en karanlık ve kritik dosyası, "kayıp silahlar" soruşturmasında zaman aşımı tehlikesi belirdi. Eyüp Aşık istifaya mecbur kaldı, Fikri Sağlar MİT belgelerini açtığı gerekçesiyle mahkemeye veriliyor, Susurluk'la ilgili ilk MİT raporunu yayınlayan Doğu Perinçek hapiste, Hanefi Avcı kıl payı kurtuldu... Liste uzun. Demek ki Susurluk sanıklarının değil, çözmeye çalışanların başı dertte.⁷³⁷

Susurluk'un siyasi bağlantılarının cezalandırılmadığı, yargı önüne çıkarılmadığı koşullarda, ısrarla olayın üzerine giden milletvekilleri arasında yer alan Fikri Sağlar da soruşturmaya uğrayanlar arasındaydı. Sağlar, Yurdağül Erkoca ile söyleşisinde maruz kaldığı soruşturmaya şöyle açıklıyor:

Fikri Sağlar: Düzen kendini korumak doğrultusunda bir örtü örtmüş. Biz kanun devleti bile değiliz. Kanunlar yurttaşların genel ihtiyaçlarıyla ilgili değil. Kanunlar bu düzeni korumakla ilgili. Ben bildiklerimi dile getirdiğimde MİT benim hakkımda fezleke düzenlenmesi için suç duyurusunda bulunuyor ve sekiz yıla yargılanmamı istiyor. Ama İbrahim Şahin ve diğer polisler çeteden altı yıla yargılanıyor. Hırsızlık, gasp, adam öldürmek, düşünce ifade etmekten, yurttaşlık haklarını kullanmaktan daha az suç teşkil ediyor... Bizim yapmamız gereken şey bağımsız yargıyı oluşturmak ve o bağımsız yargı aracılığıyla devletin ciddi bir şekilde baştan sona kadar incelenmesini sağlamaktır.⁷³⁸

735 Gökmen, Yavuz, 1998, 'Yeni Bir Irak mı Yaratıyoruz?', *Hürriyet*, 23 Şubat.

736 *Hürriyet*, 1997, 'Askeri Fişlemeye İsyân Edin', 21 Temmuz.

737 Berberoğlu, Enis, 1998, 'Hukukun Yenilgisi veya Kaset İnfazı', *Hürriyet*, 10 Ekim.

738 Erkoca, Yurdağül, Fikri Sağlar söyleşisi, 1998, 'Devletin Tepesi Haberdar', *Zaman*, 31 Ağustos.

Dokunulmazlara dokunmanın bedelini ödeyenler arasında yargı mensupları da vardı. Kitabın Hâkim (ve Savcı) Güvencesi başlıklı III. Bölüm'ünde ayrıntılı biçimde aktarıldığı üzere, hâkim ve savcılara yönelik nakil, atama ve meslekten ihraç kararlarının ardındaki nedenlerden biri, yargı mensuplarının dokunulmazlara dokunma cesareti göstermeleriydi. Bu tutumlarının bedelini en ağır biçimde ödeyenlerin başında Şemdinli davasının savcısı Ferhat Sarıkaya geldi. Sarıkaya, 8 ve 20 Mart tarihli Genelkurmay bildirimlerinin ardından Adalet Bakanı'nın başlattığı soruşturma sonunda HSYK tarafından, yetkisi olmadığı halde hazırladığı iddianamede TSK'nin üst düzey komutanları hakkındaki iddialara yer verdiği için meslekten ihraç edildi. İhraç sonrası ortak kanı, kararın yalnızca Sarıkaya'yı etkilemediği, kararın, bütün hâkim ve savcılarının üzerinde baskı ve gözdağı yaratacağı ve bundan böyle herhangi hâkim ve savcının suç işlediği halde üst düzey komutanlar hakkında yargısal tasarrufta bulunmaya cesaret edemeyeceği yönündeydi.

SORUŞTURMALARIN DERİNLEŞMESİNE “DEVLET SIRRI” ENGELİ

Suç işleyen devlet görevlilerine ve diğer güçlere koruma kalkanı sağlayan önemli bir neden de, bu konuda yargının önünü açıcı tüm bilgilere sahip olan güvenlik ve istihbarat kurumlarının “devlet sırrı”, “gizlilik” bahaneleriyle yargı, yasama gibi temel kurumlardan bilgi saklayarak dokunulmazlık alanlarını genişletmeleriydi. Soruşturmalarda derinleşmeyi engelleyen bu tutum, birçok suç ve suçlunun yargıdan uzak tutulmasını sağladı.

Susurluk davasıyla başlayan ve Hrant Dink ve Ergenekon davalarıyla devam eden bu sorun, basına yansıyan önemli tartışmalar arasındaydı. Susurluk süreci, devlet sırrı tartışmaları bakımından önemli bir yere sahipti. Devletin ve çıkarlarının kutsallığını savunan gazete ve yazarlar, şeffaflık adına devletin sırlarının açıklanamayacağını ileri sürdüler. Buna karşın, devletin ve kurumların şeffaflığını savunanlar ise devlet sırrına yönelik eleştirilerini ifade etmekten kaçınmadılar.

Basına yansıyan gelişmelerde görüldüğü üzere, “devlet sırrı” gerekçesi, soruşturma ve davaların çeteleri açığa çıkarmak üzere derinleşmesini engellemede önemli rol oynadı. Devlet içindeki bağlantıların korunmasında ve kayrılmasında etkin bir biçimde kullanıldı. Yargılamaların eldeki sanıklarla ve kısıtlı bilgilerle sınırlı kalmasını ve daha ötesine geçmemesini sağlayan ve dokunulmazların korunacağı haline gelen bu engel ve mazeret, devlet içindeki faillerin ve sorumluların hesap vermektan kaçmasına yetti. Delilleri yargıdan gizlemenin ve kaçırmanın sihirli ve etkili aracı olarak kullanılması, dokunulmazlığı ve cezasızlığı güçlendirdi.

Susurluk süreci, sınırları belirsiz bir “devlet sırrı” mazeretine dayanan koruma kalkanının gölgesinde sürdü. Buna karşın yargı da, sahip olduğu yetkileri kullanmada ve devlet kurumlarının bu tutumunu sorgulamada istekli davranmadı.

Basında yer alan haberlere göre, “devlet sırrı”nı ileri sürenlerin, gerekçelerini “kurumların ve devletin yıpratılması”na dayandırdıkları anlaşıldı. Susurluk sürecini aydınlatma iddiasını dile getiren Başbakan Mesut Yılmaz’ın, “devlet yıpranır” gerekçesiyle önlerinin kesilmeye çalışıldığını belirtmesi dikkat çekiciydi:

Yapılacak şeyler var. Soruşturmalar iyi gidiyor, iyi noktadayız ve tam değilse bile sonuç alacağız. Kurumlar ve devlet yıpranır, diye önümüz kesilmeye çalışılıyor. Biz de bütün kurumlara savaş açacak değiliz. Bu işin devlet işi değil, kirli iş olduğunu gösterip, mahkeme önüne çıkaracağız. Ben bu kadar üstüne gittim, işi biliyorum, ama ancak yüzde 20’sine vakıfım. Halk yüzde 5’ine, siz belki yüzde 10’una. Benim bildiğim yüzde 20 bile ürkütücü bir organizasyonu gösteriyor. Çözümü de şu: Dokunulmazlıkları mutlaka sınırlandırıp, yargının kaldırılmasını istediklerini kaldırmalıyız.⁷³⁹

Susurluk davasında devlet sırrı ile ilgili tartışmaları tetikleyen asıl gelişme, Kutlu Savaş’ın hazırladığı rapordur. Başbakan Mesut Yılmaz, raporun kamuoyuna, devlet sırrı olmayan bölümlerinin açıklanacağını söyledi. Nitekim rapor bu çerçevede kamuoyuna açıklanmadan basına sızdırıldı. Ancak raporun devlet sırrı olarak görülen bölümlerinin içeriğinde bulunan hususlar da çok geçmeden basında yer aldı. Susurluk’un aydınlatılmasından yana olan gazete ve yazarlar, raporun hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan aynen açıklanmasını istediler:

Başbakan ve yakın çevresi bir süreden beri aynı şeyi söylüyorlar: “Raporu kamuoyuna açıklayacağız ama...” “Devlet sırrı olmayanları açıklayacağız.” Nedir devlet sırrı?... Susurluk Raporu’ndan “devlet sırrı” olduğu gerekçesiyle çıkartılacak, kamuoyuna açıklanmayacak her satır, zaten fazlasıyla sarsılmış olan “devlet” kavramını biraz daha sarsmaktan başka hiçbir işe yaramayacaktır. Mesut Yılmaz’ın sorumluluğu, siyasi sonuçlarına hiç bakmaksızın raporu olduğu gibi açıklamaktır. Diğer bütün davranışları, Yılmaz’ın siyasi hesaplarla böyle davrandığı şüphesini yaratacaktır ki, Susurluk konusunda yapılabilecek en büyük hata bu olur.⁷⁴⁰ “Gün ışığında yönetim” denen şeyden Türkiye’nin haberi bile yoktur, bizde her şey devlet sırrıdır. Ve devlet sırrı kavramının kendisi bizde devletin vatandaşlarına hesap vermesini engelleyen şeylerin başında gelir. Devletin ne konuda ne yaptığını bilmiyoruz ki, onu vatandaş olarak denetleyebilelim? Oysa bu denetim demokratik bir ülkede en temel haktır. Devlet sırrının sırrını çözdüğümüzde demokrasiye bir adım daha yaklaşmış olacağız.⁷⁴¹

DYP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk da, raporu “devlet sırrı” olarak değil, “devletin kusuru” olarak niteledi. Ancak Cindoruk da, “diplomatik soruna” yol açacağı düşünülen bölümlerin gizlenmesi gerektiğini vurgulayarak hükümetin tutumunu destekledi:

739 *Hürriyet*, 1997, ‘Kellemi Koydum’, 13 Kasım.

740 Berkan, İsmet, 1998, ‘Bana Apo’nun Kellesini Getirin’, *Radikal*, 13 Ocak.

741 Berkan, İsmet, 2000, ‘Devlet Sırrı’nın Sırrı’, *Radikal*, 3 Temmuz.

Raporun, özel değil devlete ait bir rapor olduğunu vurgulayan Cindoruk, “Rapor, devlet sırrı değil, devlet kusurudur. Bu nedenle bazı yurtdışı ile ilgili diplomatik ilişkiler belki biraz gizlenerek açıklanmalıdır” diye konuştu. Sadece raporda adı geçen kişileri cezalandırmanın temel sorunları çözmeyeceğine dikkat çeken Cindoruk, devletin yeniden yapılanması gerektiğini vurguladı.⁷⁴²

Radikal gazetesi, Susurluk sürecinde “devlet sırrı” mazeretine özenle vurgu yapan ve eleştiren bir tutum izledi. Yapılan yorumlarda, “devlet sırrı”nın, daha önceden hazırlanmış bir kılıf olarak bekletildiği tespiti ve “Meclis dâhil her türlü denetimden uzak çeteleşmiş devlet” vurguları dikkat çekiciydi:

Mehmet Ağar boşuna söylemiyordu, “Bunlar devlet sırrıdır” diye...”Ne yaptırısam bu devlet için yaptım” diye... “Bunları askerlere sorun” diye. Burası Türkiye... Çeteden hesap sorulamayacağını hemen herkes söylüyordu... Susurluk meselesinin devletin derin katlarında çoktan kapandığı ifade ediliyordu... Sanıyorum bu “devlet sırrı” meselesi daha çok önceden hazırlanmış bir kılıf olarak bekletiliyordu... Daha doğrusu, Meclis dahil her türlü denetimden uzak çeteleşmiş devlet... Türkiye’de bir belgeye, bir tutanağa, bir kanıtla “devlet sırrı” damgası vuruldu mu ona ne Meclis sahip olabilir, ne de hükümetler... Peki bunu kim yapıyor? Kim vuruyor bazı belgelere, bütçelere “devlet sırrı” damgasını? Kim yurttaşından, onların temsil edildiği Meclis’ten, bu Meclis’in tayin ettiği hükümetten daha güçlü? Kim vatandaşın “bilme hakkı” olmadığını, hangi konuların “gizli” ve “devlet sırrı” kategorisinde olduğuna karar veriyor? Kim bu ülkenin gizli kapaklı bir otoriter, kapalı rejim gibi yönetilmesini istiyor? Gerçeklerin ortaya çıkması kimin, kimlerin işine gelmiyor? Bu nedenle biliniz ki, “devlet sırrı” denildi mi orada bize karşı, gizli kapaklı, demokrasi ve hukuk dışı bir şeyler var.⁷⁴³

Öte yandan, Kutlu Savaş raporunun devlet sırrı nedeniyle yayımlanmayan bölümleri, Ergenekon soruşturması dosyasına girdi ve iddianamenin eklerinde yer aldı. *Taraf* gazetesi, “12 yasak sayfa: Susurluk sırları iddianamede” manşetiyle kamuoyundan gizlenen bölümleri aynen yayımladı. Habere göre raporda sır kapsamında görülen olayların, yurt dışında darbe hazırlamaktan devletin işlediği cinayetlere kadar pek çok yasa dışı eylemde bürokrat, polis, asker, itirafçı ortaklığı belgelendi. Rapordan yapılan alıntılar özetle şöyle sıralandı:

Behcet Cantürk’ü polis öldürdü, pekçok Kürt asıllı kişi infaz edildi, cezalandırılmaları doğrudu. Ama bazı cinayetlerin etkisi yanlış hesaplandı. Abdullah Çatlı’yı ASALA’ya karşı Kenan Evren’in izni ile MİT adına Hiram Abas görevlendirdi, dönüşte Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından korundu.” “Veli Küçük’le birlikte JİTEM itirafçıları kullandı, grup komutanı yaptı. Üstten gelen emirle infazlar yapıldı. Bunlar daha sonra şahsi cinayetler işledi.⁷⁴⁴

742 *Radikal*, 1998, ‘Cindoruk: Rapor Yargıya Verilsin’, 16 Ocak.

743 Düzgören, Koray, 1998, ‘Çeteyi Devlet Sırrı ile Örtmek’, *Radikal*, 13 Ocak.

744 *Taraf*, 2008, ‘12 Yasak Sayfa: Susurluk Sırları İddianamede’-manşet, 9 Ağustos.

Susurluk kazasının üçüncü yılının bitiminde, *Zaman* gazetesi, TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış'ın değerlendirmelerine yer verdi. Elkatmış, devlet içindeki örgütlenmede beyne ulaşmanın mümkün olup olmadığı ya da dokunulursa ne olacağına ilişkin soruyu yanıtlarken, bunun mümkün olduğunu ancak "devlet sırrı"nın mazeret olarak kullanarak örgütlenmenin çözümlenmesinin engellediğine dikkati çekti.⁷⁴⁵

Susurluk sürecinde devlet sırrı mazeretini eleştirenler arasında CHP lideri Deniz Baykal da yer aldı. Baykal, "devlet sırrı" gerekçesine karşı çıkarak, "Hukukun devlet sırrı olan tarafı var mı? O zaman devletin hukuk dışı olan sırrı vardır." dedi.⁷⁴⁶

Zaman yazarı Fehmi Kuru ise, "devlet sırrı"nın geçmişin pisliklerini örtmek için kullanılan kurnazlık olarak değerlendirdi:

Devlet, bazı bilgilerin açıklanmasını engellemek için bir mazerete sahip, üzerine fazla gidildiğinde "devlet sırrı" kavramı ardına saklanıyor; oysa, "devlet sırrı" kavramı kapsamına girebilecek yabancı ülkelerde darbe girişimine kadar hemen herşeyin bilgisi açıklandığı halde, geniş yığılımları ilgilendiren konular kopkoyu bir karanlıkta tutuluyor. Bunun sebebi, devletin iyice derinlerindeki bir mekanizmanın, Susurluk'un meydana getirdiği uyanışı, skandalı sadece belli bir kişi ve kadronun üstüne atmak için değil, aynı zamanda geçmişin pisliklerini örtmek için de kullanma kurnazlığına sapmasıdır.⁷⁴⁷

"Devlet sırrı" kavramı ve uygulamasının en radikal savunusu *Ortadoğu* gazetesinden geldi. Gazete, devletin âli menfaatlerinin gözetilmesi gerektiğinden hareketle, devlet sırrının olması gerektiği görüşünü her fırsatta savundu. Bu, gazetenin ve yazarlarının "kutsal devlet" anlayışını yansıtan bir yaklaşımdı.

Altumur Kılıç, raporun tümüyle açıklanması gerektiğini savunanlara karşı, hükümeti, kendisinin ve gelecek hükümetlerin işini zorlaştırmamak adına, "devletin kutsallığı" ve devletin "yüksek ve derin çıkarları"ni gözetmeye davet etti:

Başbakanlık her zaman çetin bir iştir, ama galiba bizde gittikçe daha da çetinleşiyor... İnsan önceden deli değilse bile kolay fittirabilir. Ne var ki Yılmaz'ın sinirleri sağlam, soğukkanlılığını bozmuyor. Susurluk Raporu konusunda da bu soğukkanlılığını ve sağduyusunu kaybetmeyeceğine inanıyorum. İnanıyorum ki raporu açıklarken, kim ne derse desin, herşeyin temeli olması gereken "devletin", yine kim ne derse desin her zaman herşeye rağmen gözetilmesi gereken "yüksek ve derin" menfaatlerini gözetecek ve tribünlere oynamayacaktır. Yanlış bir çığır açarsa hem başbakan olarak kendisinin, hem de geleceğin iktidarlarının işini güçleştirmiş olur.⁷⁴⁸

745 *Zaman*, 1999, 'Ortada Görünenler Piyon', 6 Kasım.

746 *Zaman*, 1998, 'Baykal: Devletin Sırrı Olmaz', 21 Ocak.

747 Kuru, Fehmi, 1998, 'Kapatamazsınız', *Zaman*, 25 Şubat.

748 Kılıç, Altumur, 1998, 'Sisler İçinde', *Ortadoğu*, 17 Ocak.

Aynı çevrelere, kutsal devlet fikri çerçevesinde devlet sırrı kavramına da büyük önem atfettiler. Derin devlet cezalandırılacak ya da dağıtılacaksa da bütün bunların sistem ve “erkân” içinde yürütülmesi gerektiğini savundular. Devlet sırrını, dostu düşmana koz vermemek bağlamında ele aldılar:

Suçlular varsa tabii cezalandırılmalıdırlar. Devlet içinde gerçekten çeteler varsa elbette dağıtılmalıdır; ama en demokratik ülkelerde bile vaki bu gibi işler karşısında, bu tedbirler, devlet sırrları dostu ve düşmana koz olarak ortaya saçılmadan, sistem içinde ve “erkânı” dâhilinde alınıp icra edilir... Hem unutmamak gerek, Türkiye hiçbir zaman cennette ve tamamıyla sterilize bir ortam içinde olmadı.⁷⁴⁹

Gazetedeki yazısında Refik Sönmezsoy da, devlet yönetiminde şeffaflığa karşı çıkarak eleştirilerini, “şeffaflık enayiliktir” tespitine kadar vardırı:

Devlet yönetiminde şeffaflık, ülkenin çıkarları söz konusu olduğunda sadece enayiliği sergiler. Devlet sırrı, sadece Türkiye için geçerli bir mefhum değildir. Demokrasinin en yaygın olduğu ülkelerde dahi, şeffaflığın bir hududu bulunur.⁷⁵⁰

Devletin şeffaflığının bir “sınırının olması gerektiğini” belirten Altumur Kılıç şeffaflığın bütün devlet sırlarının “işportaya dökülmesi” anlamına gelmediğini ifade etti:

Üzerinde önemle durulması gereken bir husus! Devletin “saydam” olması gerektiğini söylüyorlar, ama saydamlık bütün devlet sırlarının sorumsuzca ve pervasızca işportaya dökülmesi demek de değildir... Eğer gücümüzü ve imkânlarımızı, sırlarımızı işportaya dökerek, düşmanların ellerine vererek harcarsak, kendi el ve ayaklarımızı kesmiş oluruz. Sonra, bu operasyonları planlayacak ve yapacak insanları da güç buluruz.⁷⁵¹

Altumur Kılıç, bir başka yazısında da, devlete zarar vermemek için devletin önemli sırlarının işportaya dökülmemesi gerektiğini tekrarlayarak, aksi halde devletin “bazı işleri” yapamaz hale geleceğini ve yapacak “adam” bulamayacağını belirtti:

Herşey belki görüldüğü gibi değil. Görünenler de herşey değil. Susurluk dibine belki de asla varılamayacak bir gayya kuyusu olarak Türkiye’yi karıştırmaya devam edecek... Ancak dikkat edilmesi gereken hususlar kendi önümüzü kesmemek, kendi silahımızla yaralanmamak ve devletin mühim sırlarını şimdi yapıldığı gibi işportaya dökmemektir. Sonra gerektiğinde ve muhakkak gerekecektir de bazı işleri yapamaz hale geliriz, yapacak adam da bulamayız... Nihayet çok acı olan bir şey de devletin sırlarının ve soruşturmaların ayrıntılarının çerçevelerinden çıkarılacak belki de bir takım hesaplarla medyaya sızdırılması insanların suçları veya sorumlulukları sabit olmadan her gün ekranlarda ve manşetlerde afişe edilmesidir.⁷⁵²

749 a.e.

750 Sönmezsoy, Refik, 1998, ‘Susurluk ve Devlet Düşmanlığı’, *Ortadoğu*, 23 Ocak.

751 Kılıç, Altumur, 1998, ‘Rapor’, *Ortadoğu*, 24 Ocak.

752 Kılıç, Altumur, 1998, ‘Bütün Bunlardan Ne Çıkacak’, *Ortadoğu*, 28 Ağustos.

MECLİS ARAŞTIRMA KOMİSYONLARINA “DEVLET SIRRI” ENGELİ

Susurluk Araştırma ve İnceleme Komisyonu, birçok kamu görevlisinin “devlet sırrı” gerekçesine dayanarak bilgi vermekten kaçınması ve komisyon davetine uymaması nedeniyle yaptığı incelemeleri derinleştiremedi. Meclis İç Tüzüğü ve ilgili yasaların, “devlet sırları” ile “ticaret sırları”nı araştırma kapsamı dışında tutması, olayların aydınlatılmasında komisyonun yetkilerini sınırlayan önemli bir engele dönüştü.

1993’te görev yapan Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu Başkanı Sadık Avundukluoğlu, DGM savcılarının o dönemde, devlet kurumlarına, “bilgi ve belge vermeyin” şeklinde yazılı talimat gönderdiğini belirtti. Avundukluoğlu, Genelkurmay, Emniyet ve MİT’in suç işlenmiş bir olayda “devlet sırrı” kavramından uzaklaşıp TBMM komisyonlarına yardımcı olması gerektiğinin altını çizerek şunları söyledi:

Bırakın bir komutanı, Meclis Komisyonu, cumhurbaşkanını da çağırırsa gelmesi gerekir. Kim gelir? Çekinecek bir şeyi olmayan adam gelir. Şemdinli hadisesinin aydınlanması için devlet, titizlik içinde, şeffaf olarak elindeki bilgi ve belgelerle adaletin tecellisine çalışmalı.⁷⁵³

Şemdinli olaylarını araştırmak için kurulan komisyonun çalışmalarının da aynı biçimde engelleneceğini ileri süren Meclis Susurluk Komisyonu üyesi Fikri Sağlar ise bu konuda mevzuat değişikliği yapılarak araştırma komisyonlarının soruşturma komisyonlarına dönüştürülmesi gerektiğini söyledi. Sağlar, Şemdinli komisyonunun kuruluşu çerçevesinde Susurluk deneyiminden hareketle sorunu şöyle dile getirdi:

TBMM İç Tüzüğü ve ilgili yasalar değiştirilerek devlet sırrı çağdaş hukuk devletlerindeki noktaya getirilmelidir. Kişilerin veya herhangi bir yürütme organının iradesinden bağımsız olarak devlet sırrını parlamentolar belirlemeli. Neyin ne kadar devlet sırrı olarak kalacağıyla ilgili süre konulmalı... Yaptırım gücümüz yoktu. Susurluk Komisyonu’na toplumun saygı duymasından dolayı pek çok kişi korkarak, çekinerek geldi ve ifade verdi...⁷⁵⁴

SUSURLUK VE DİNK CİNAYETİ DAVALARINDA DELİLLER SAKLANDI

Gerekçeli ya da gerekçesiz kurumların bilgi saklaması, bir yandan derin devlet bağlantılı olayların ve yapılanmaların sonuç alıcı biçimde ve derinliğine araştırılmasını engellerken, öte yandan, bilgi saklayan kişi ve kurumlar üzerindeki kuşku-ları haklı çıkardı. Bilgi ve delillerin saklanması, Susurluk ve Hrant Dink cinayetiyle ilgili yargısal süreçlerde dokunulmazlığı ve cezasızlığı sağlayan başlıca faktör oldu.

753 Mercan, Faruk, 2001, ‘Ankara’nın Korkut Eken’e Cevabı’, *Zaman*, 27 Ekim.

754 *Zaman*, 2005, ‘Şemdinli Olaylarını ‘Araştırma’ Değil ‘Soruşturma’ Komisyonu Aydınlatılabilir’, 5 Aralık.

Susurluk skandalının önemli aktörlerinden DYP milletvekili Sedat Bucak, yargılandığı süre boyunca sakladığı Abdullah Çatlı'ya ait çantanın içinde bulunan belgeleri, hakkındaki beraat kararının Yargıtay tarafından bozulması üzerine yeniden başlayan yargılama sırasında mahkemeye sundu. Milletvekili dokunulmazlığı nedeniyle uzun süre yargı önüne çıkarılmadığı için gecikmeli olarak yapılan yargılamada Bucak, elindeki bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmaktan kaçınmıştı. Bucak, 8 yıl boyunca sakladığı ve aralarında bazı generallerle Çatlı'nın çekilmiş fotoğraflarının da bulunduğu belgeleri , “bunların okunması devlete zarar verebilir” sözleriyle teslim etti. Haber, *Hürriyet* tarafından “Kayıp çantadaki Susurluk bombası: ‘Reis’in ‘emanetleri’ni 8 yıl sonra verdi” manşetiyle duyuruldu. Mahkemeye sunulan belgeler, yeni davaların açılması gerektiği yönünde beklentilerin doğmasına yol açtı.⁷⁵⁵ Ancak bu beklentiler ilerleyen günlerde yanıtız kalarak, beklenti olmaktan öteye geçemedi.

Davaya bakan mahkemenin hakimi Sedat Karagül, emekli olduktan sonra yaptığı açıklamada, Çatlı'nın çantasında bulunan tüm evrakların mahkemeye verilmediğini ileri sürdü. O dönemde yaşadıkları zorlukları, *Zaman*'a açıklayan Karagül, kendisine 4 yıl boyunca “devletin âli menfaatlerini” gerekçe göstererek kurumların bilgi vermediğini belirterek, “Ben Abdullah Çatlı'nın organize suç örgütü lideri Alaattin Çakıcı ve askerlerle olan fotoğraflarını biliyordum. Bunlar devletin himayesinde, zaten hepsi devlet memuru.” dedi.⁷⁵⁶

Susurluk davasını izleyen gazeteciler, mahkemelerin devlet kurumlarından bilgi ve belge gönderilmeyişine yakından tanıklık ettiler ve bunu haber ve yorumlarına yansıtılar. Bunlar arasında, Kutlu Savaş'ın Susurluk raporunun olmasıya hayli ilginçti. Gazeteciler, bu raporun “devlet sırrı” olarak nitelenen kısmının kendilerinde olmasına rağmen mahkemeye gönderilmediğini dile getirdiler:

Susurluk davasının 25 duruşmasının pek çoğunu izledim. Soruşturma aşamasından itibaren savcı ve hâkimlerin delillere ulaşmakta çektikleri güçlükleri biz gazeteciler yakından gördük. Örneğin Kutlu Savaş'ın 120 sayfalık Susurluk Raporu'nun hükümet tarafından sansürlenmiş 12 sayfalık kısmı bizlerde vardı, ancak mahkemeye ulaştırılmıyordu. Bu raporun delil mahiyetindeki 140 sayfalık ekleri de mahkemeye gönderilmıyordu. Dokunulmazlığı kaldırılınca mahkemeye gelen Mehmet Ağar, “Siz beni yargılayamazsınız.” deyip İstanbul'dan ayrıldı. Ve ilk seçimlerde yeniden dokunulmazlık kazandı.⁷⁵⁷

Susurluk davası boyunca yargının ve yasamanın taleplerine kulak tıkanması ve yapılan resmi çağrılara yanıt verilmemesini *Radikal*, “Susurluk örtbas: Af Susurluk'u yuttu” başlığıyla manşete taşıdı. Haberde, buldukları kilit görevler nedeniyle yargılamayı derinleştirebilecek bilgi ve belgelere sahip oldukları halde

755 *Hürriyet*, 2004, ‘Kayıp Çantadaki Susurluk Bombası: Reis'in ‘Emanetleri’ni 8 Yıl Sonra Verdi’, 1 Ekim.

756 *Zaman*, 2004, ‘Bucak Delilleri Saklayarak Suç İşledi’, 1 Ekim.

757 a.e.

Meclis ve mahkemelerce yapılan tanıklık çağrısına uymayanların dökümü yapıldı. Bunlar arasında başbakanlık, milletvekiliği ve üst düzey komutanlık yapmış sorumlu kişilerin yer alması, derin devlet konusunda önemli veriler sundu:

Kayıp silahlardan birinin otomobilinde ortaya çıkması nedeniyle davaların kilit ismi olan Sedat Bucak, “tanık” sıfatıyla bile olsa mahkemenin çağrılarına yanıt vermedi. Bucak’ın ifadesini alamayan asliye ceza yargıcı da Bucak’ı dinleme kararından vazgeçti. Geçen yasama döneminde Meclis’te oluşturulan Susurluk Araştırma Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, “bilgi ve belge saklanması” nedeniyle inceleme yapamamaktan yakınmıştı. Komisyonun bilgisine başvurmak üzere çağrı yaptığı üst düzey bazı devlet görevlileri, komisyona gelmeme yolunu seçerken, önemli belgeler de komisyona iletilmedi. Eski Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman ile “Elimde belge var” diyen Mesut Yılmaz ve “Babalar Operasyonu” ile ilgili bilgisine başvurulmak istenen eski Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ, komisyona gelmeyen isimlerden. Ayrıca Milli Güvenlik Kurulu’na sorular soruldu, ancak bu sorulara yanıt alınmadı. Genelkurmay, Jandarma Genel Komutanlığı ve diğer askeri birimlerden istenen belgeler de komisyona gönderilmedi.⁷⁵⁸

Yargısal makamlardan bilgi, belge ve delillerin saklandığı yönündeki yakınmaların yoğunlaştığı bir başka dava, Hrant Dink cinayeti davasıydı. Cinayeti soruşturan savcıların devletin güvenlik birimlerinden bilgi alamadıklarını, delil niteliğindeki bilgi ve belgelerin savcıdan gizlendiğini ya da eksik gönderildiğini açıklayan müdahil avukatlardan Fethiye Çetin, bu durumu, Neşe Düzel ile *Radikal*’deki söyleşisinde şöyle aktardı:

Cinayetin işleneceği İstanbul’a 17 Şubat 2006’da bildirilmiş. Bir yıl sonra, 19 Ocak 2007’de Hrant öldürüldü. Ardından İstanbul’da cumhuriyet savcıları cinayet soruşturması başlattı. Savcılar bir süre sonra şunu fark ettiler. Meğer davanın bir ve iki numaralı sanıkları olan Erhan Tuncel’in 2006’dan itibaren, Yasin Hayal’in de 2005 Aralık’ından itibaren telefonları Trabzon Emniyeti tarafından, üstelik cinayet tarihine kadar dinlenmiş. Ama, dinlendikleri savcılara söylenmemiş. Ayrıca bu kişilerin fiziken izlendikleri de savcılardan gizlenmiş. Savcılar, Trabzon Emniyet Müdürlüğü’nden dinleme kayıtlarını istediler, ama kayıtlar eksik gönderildi. Aranan ve arayan telefonların numaraları, arama tarih ve saatleri gönderilmedi. Sadece ses kayıtları geldi. Bu sesler kime ait belli değil. [...] Savcılar bilgilere ulaşamıyor. Savcılardan bilgi saklanıyor, deliller gizleniyor... Takiplerde ne öğrenildiğini bilmiyoruz. Bu bilgiler savcılara verilmiyor. Bir şeyler gizleniyor. Belki ilişkiler gizleniyor. [...] Çok önemli ipuçları yakalanamıyor. Cinayetin MOBESE kayıtlarından sanıkların takip kayıtlarına kadar bir sürü şey kayboldu. [...] Cinayetin aydınlatılmasında çok önemli olan Akbank’ın MOBESE kamerasının sabahla öğlen arasındaki kayıtları yok. Akbank, kayıtları İstanbul Emniyeti’ne vermiş. Savcı kayıtları istedi, ama kayıtlar ortada yok.⁷⁵⁹

758 *Radikal*, 2001, ‘Susurluk Örtbas: Af Susurluk’u Yuttu’-manşet, 17 Ekim.

759 Düzel, Neşe, Fethiye Çetin söyleşisi, 2007, ‘Hrant Davasında Savcılardan Deliller Saklanıyor’, *Radikal*, 1 Ekim.

Devlet güvenlik kurumlarının cinayetten haberdar olduğu halde cinayetin işlenişine göz yumdukları, kendi sorumluluklarını ve cinayetin arkasındaki güçleri ortaya koyacak nitelikteki bilgi ve belgeleri yargıyla paylaşmadıkları yönündeki yakınmalar, Dink ailesinin avukatları tarafından her fırsatta dile getirildi. Bu yönündeki yakınmalar, gözlem ve değerlendirmeler, yargısal süreci yakından izleyen gazeteler ve yazarlar tarafından sık sık gündeme taşındı. Ne var ki, tüm bu çabalar, cinayetin aydınlatılmasını sağlamaya yetmedi.

Derin devlet bağlantılı soruşturma ve yargılamalarda yol alınabilmesi için istihbarat kurumlarının bilgilerine duyulan ihtiyaç, Ergenekon soruşturması sırasında da dile getirildi. Soruşturmayı yakından izleyen Sabah yazarı Mahmut Övür, *Taraf* gazetesinde Neşe Düzel ile yaptığı söyleşide, istihbarat kurumlarının soruşturmaya beklenen katkıyı sunmadıklarını söyledi:

MİT'in kapıları Ergenekon savcılarına açılmıyor. MİT elindeki olanakları, dosyaları Ergenekon operasyonunu yürütenlerin önüne koysa, arşivini onların kullanımına sunsa, bugün çok daha ciddi bir operasyon yapılıyor olurdu. Ama MİT bunu yapmıyor, Ergenekon soruşturmasına kurum olarak destek vermiyor. Desteğini bilgi sızdırarak el altından veriyor... MİT'in arşivi Zekeriya Öz'e açılmıyor.⁷⁶⁰

YASAYLA “CEZASIZLIK STATÜSÜ”

Derin devlet yargılamaları, kamu görevlilerinin yargılanması önündeki en büyük engellerden birinin, memurların yargılanmalarına ilişkin usul ve koşulları düzenleyen 4483 sayılı kanun⁷⁶¹ hükümleri olduğunu gösterdi. Zira kanun, suç işleyen kamu görevlilerinin yargılanmalarını idari amirin vereceği izne bağlıyor. Uygulamada kanıtlandığı üzere amirler ve izin makamları bu yetkilerini büyük oranda memurlarını korumaktan yana kullandılar. Ancak daha önemlisi, kanunda öngörülen bu izin sisteminin, kanunun sınırlarını aşarak ve geniş bir biçimde yorumlanarak uygulama alanının genişletilmesidir. Kamu görevlilerine yasayla tanınan bu ayrıcalık/güvence, özellikle insan hakları ihlallerinden sorumlu kamu görevlilerinin yargılanmalarında önemli bir engele dönüşüyor ve dokunulmazlık ve cezasızlık olgusunun öncelikli sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Kanunun kritik dava süreçlerindeki rolüne dair değerlendirmeler nadiren de olsa köşe yazarları tarafından dile getirildi. Memurların yargılama usulüne ilişkin bu düzenlemeyi bir tür ‘cezasızlık statüsü’ olarak niteleyen ve kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılığını vurgulayan Tarhan Erdem, Susurluk sürecinin cezasızlık tablosundan yola çıkarak yaptığı değerlendirmede, kanundaki değişiklikleri ve gelinen noktayı şöyle değerlendirdi:

760 Düzel, Neşe, Mahmut Övür söyleşisi, 2009, ‘11. Operasyon Medya ve Siyasete: “Medyada Ergenekoncular Temizlenecek”’, *Taraf*, 12 Ocak.

761 2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlileri'nin Yargılanmaları Hakkında Kanun; 4.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmî Gazete.

Arkadaşlarımız Adnan Keskin ve Demet Bilge'nin, dikkatli ve kapsamlı incele-meye dayalı dünkü haberi, davaların afla, zaman aşımıyla, usul maddeleriyle sonlandığını; belgelerin dağılıp yok olduğunu anlatıyordu. Bana göre haberde, yargı ve yasama erkinin kullanılmasındaki yapısal sorunlarımız “Görün, düşü-nün, karar verin” der gibi önümüze konulmaktadır. Demokrasinin en temel ilkelerinden biri, bireylerin hukuk karşısındaki eşitliğidir. Oysa memurlarımızın, görevleri sırasındaki eylemlerinin kanuna aykırılığının soruşturulması ve yargı-lanması “idarenin” iznine bağlıdır. Bu uygulamanın yasal dayanağını anlata-yım: Memurların yargılanmasıyla ilgili ilk kanun 4 Şubat 1329'da (1913) yayım-lanmıştır. 86 yıl yürürlükte kaldıktan sonra, başlığında “geçici” olduğu yazılan bu kanunun yerine, “Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında” 4483 sayılı kanun Aralık 1999'da çıkarılmıştır. Temel anlayış şudur: “Memurların görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için” bazı “mercilerden” izin almak gerekir. Kanunun amacı bu mercileri ve izle-necek usulü belirlemektir. Bu yasayla memurlara 1913'te verilen bir tür “ceza-sızlık statüsü” devam ettirilmiştir. Bana göre, 1913'teki Meşrutiyet Kanunu'ndan daha geri (4483 sayılı) bu kanun, geçen haziran ayında hükümetin tasarısı kabul edilerek değiştirildi ve memurlar hakkında soruşturma açılması daha da zorlaştırdı. Cumhurbaşkanı Sezer, “... cezai sorumluluktan kurtarılmalari sonucunu doğurabilecekler” gerekçesiyle soruşturmayı zorlaştıran (4696 sayılı) kanunu Meclis'e iade etti. (5.7.2001) Bunun üzerine Meclis ne yaptı?: Cumhur-başkanı bir daha iade edemesin diyerek, kanunu harfiyen koruyan tasarıyı komisyondan geçirdi ve gündemine aldı. İki yıl önce de söylemiştik: Bu kanunla işkence bitmez, bu kanunla rüşvet azalmaz! İşte, Radikal'in “Susurluk örtbas” başlığının, bir başka anlatımı...⁷⁶²

Hrant Dink cinayeti davasında da, aynı kanun, yargı bağıışıklığının önemli bir daya-nağı oldu. Kamu görevlilerinin adli yargıda yargılanabilmelerini, kanunda gösteri-len amir veya izin makamlarının izni koşuluna bağlayan kanunun sunduğu olanak-lar, Dink davasında sonuna dek kullanıldı. Ahmet İnel, Dink soruşturmasında cezasızlıkla sonuçlanan soruşturmalara gönderme yaparak bu dokunulmazlık engelini şöyle gündeme getirdi:

İstanbul, Trabzon ve Samsun Emniyet Müdürlüğü görevlileri hakkında kovuş-turmaya yer olmadığı kararını alan Trabzon Valilik İl İdare Kurulu, İstanbul ve Trabzon Bölge İdare Mahkemeleri, Çarşamba Ağır Ceza Mahkemesi iç hukuk yollarını tıkayarak, davanın seyrinde son derece önemli engelleyici kararlar aldı-lar. Bu üç reddedilmiş kovuşturma talebi de bugün artık AİHM önünde. İşin bir başka düşündürücü yanı, avukatların raporlarında altını çizdikleri gibi, “yürütü-len onca inceleme ve savcılık soruşturması sırasında ve hatta yürümekte olan davada ulaşılamayan bilgilere, soruşturma ve yargılama makamlarına göre daha sınırlı yetkilere sahip olan Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun çalışması sonu-cunda ulaşılmış olmasıdır”. Ancak avukatlar, gayet haklı olarak, 4483 sayılı

762 Erdem, Tarhan, 2001, ‘Susurluk’u Yasalar Örtür’, *Radikal*, 18 Ekim.

yasa uyarınca, kamu görevlileri hakkında inceleme başlatılmış olmasının, bu kişilerin görevlerine eskisi gibi devam etmelerini, sorumluluklarını gizlemek için bazı girişimlerde bulunma, olası tanıkları etkileme gibi fiilleri gerçekleştirmele-
rini engelleyecek hiçbir önlem içermediğini belirtiyor. “Kendilerine yönelik her-
hangi bir yaptırım tehdidi hissetmeyen kamu görevlilerinin gerçeğe aykırı beyan-
larıyla incelemelerin sonuçsuz kaldığına” işaret ediyorlar.⁷⁶³

Yasanın doğurduğu korumadan yararlanan güvenlik görevlilerinden bir kısmının, Dink cinayeti davasında cinayetin azmettiricisi olarak yargılanan eski polis muh-
biri Erhan Tuncel’in tanığı olarak dinlenmeleri ise adalet çağrılarının haklılığını
gösteren bir başka gelişmeydi. Bu gelişmelerin yaşandığı duruşmayı *Hürriyet* ve
Radikal farklı yanlarıyla manşete çekildi. *Hürriyet* gazetesi, duruşmada sanıklar
arasında yaşanan kavgayı öne çıkararak, “Ağır ağabeyler sille tokat: ‘Ağır abiler’
yumruk yumruğa” manşetiyle verirken, aynı gelişmeyi *Radikal*, “Dink cinayetinde
polis her taşın altından çıkıyor: Polisin sıkı Dink takibine bak” manşetiyle polisin
cinayetdeki rolünü yeniden öne çıkararak verdi:

Hrant Dink cinayetinin sekizinci duruşmasında azmettirici olarak yargılanan
“büyük abi” Erhan Tuncel’in isteği üzerine birlikte çalıştığı istihbarat polisleri
“tanık” sıfatıyla dinlendi. Bir polis diğer azmettirici Yasin Hayal’in sadece “tek-
nik değil”, “fiziki takip”te de olduğunu söyledi, başka bir polis ise “sıkı takibe”
karşın “Yasin Hayal’in İstanbul’a gidip keşif yaptığından habersiz olduklarını
anlattı. İfadeler polisin cinayetin bütün aşamalarından haberdar olduğunu göz-
ler önüne serdi.⁷⁶⁴ Trabzon’da İstihbarat Şube Müdürlüğü’nde görevli 3 polis,
Erhan Tuncel’in tanığı olarak dinlendi. Polislerin çapraz sorgusunda Dink cina-
yetinde istihbarat zaafı yaşandığı bir kere daha ortaya kondu. Polis Mehmet
Aydın 2005 yılında Tuncel’in kendilerine Dink’in öldürüleceğini söyleyince üstle-
rine bildirdiklerini belirterek, “Teknik ve fiziki takip de yaptık” diye konuştu.
Diğer tanık polis Onur Karakaya ise “Görevimizi yaptık vicdanen rahatız” dedi.
Karakaya, Avukat Kezban Hatemi’nin “Ölüm, görevinizi iyi yapmadığınızı ortaya
koyuyor” tespitine, “Kontrolümüz dışındaydı” diye karşılık verdi.⁷⁶⁵

SİYASİ İRADE YOKSUNLUĞU

Basında yer alan değerlendirmeler ve kritik dava süreçlerinde yaşanan gelişmeler,
dokunulmazlıkta etkili bir başka olgunun siyasi irade yoksunluğu olduğunu gös-
terdi. Yargısal süreçlerde yol alınabilmesi, dokunulmazlık duvarının aşılması, derin
ilişkilerin açığa çıkartılması, etkin ve kapsamlı bir yargılama yapılabilmesi için
siyasi iradenin gerekliliği daima hissedildi. Çetelerle baş etmenin siyasi kararlılık-
tan geçtiği her aşamada biraz daha önem kazandı.

763 İnsel, Ahmet, 2009, ‘Dink Cinayetinde Devletin Sorumluluğu’, *Radikal* 2, 25 Ocak.

764 *Radikal*, 2009, ‘Dink Cinayetinde Polis Her Taşın Altından Çıkıyor: Polisin ‘Sıkı Dink Takibine’ Bak!’-manşet,
28 Ocak.

765 *Hürriyet*, 2009, ‘Ağır Ağabeyler Sille Tokat: ‘Ağır Abiler’ Yumruk Yumruğa’-manşet, 27 Ocak.

Siyasi irade yoksunluğu bakımından Susurluk ve Dink cinayeti yargılamaları öne çıkarken, Şemdinli ve Ergenekon soruşturmalarıysa daha ziyade siyasi iradenin yargısal sürece müdahale ettiği iddialarıyla öne çıktı.

Derin devlet soruşturmalarında siyasi iradenin önemiyle ilgili güncel bir değerlendirme Hrant Dink cinayeti davasının müdahil avukatlarından Fethiye Çetin'den geldi. Çetin, Dink soruşturması ve yargılaması sürecinde siyasi iktidarın tutumunu şöyle açıkladı:

Siyasi iktidar ilk başta gerçekten büyük bir hızla bu işin üzerine gitti ve tetikçi hemen yakalandı. Bu önemliydi. Siyasi iktidarın kararlılığı sayesinde tetikçinin en yakın çevresi de hemen yakalandı. Bu da önemliydi. Ama sonra siyasi iktidar durdu. Eğer siyasi iktidar irade gösterseydi, soruşturma yürürdü. Şu anda da geç kalınmış değil. Siyasi irade gerçekten kararlılık gösterse bu cinayet aydınlanır. Bu cinayet aydınlanırsa, Türkiye de aydınlanır.⁷⁶⁶

Hrant Dink davasında siyasi iradeyi gündeme getiren Etyen Mahçupyan da, cinayetin ardındaki güçlere ulaşmada siyasi iktidarın desteğine ihtiyaç olduğunu vurguladı:

Kısacası arkasında bir siyasi irade olmadıkça ve o siyasi irade bürokrasiyi de mahkemeye destek olmaya zorlamadıkça, bu davanın cinayetin arka planına nüfuz etme şansı yok. Tek ihtimal başka yargı süreçlerinde ortaya çıkacak olan bilgilerin doğrudan bu davayı ilgilendirmesi, ama onun da bir garantisi yok... Bu genel çerçevede etrafında Hrant Dink cinayeti de üç kişinin arasındaki dengelere mahkûm olmuş durumda. Bir tarafta tetiği çektiği, yakalandığı ve itiraf da ettiği için birinci dereceden sorumlu olan katil zanlısı var. Ancak siyasi sorunun asıl azmettiricisinin kim olduğu.⁷⁶⁷

Susurluk sürecinde ise siyasi iradenin tutarsız ve istikrarsız tutumu basında sık sık dile getirilen ve eleştirilen bir konuydu. Ancak skandalın içinde bizzat siyasilerin yer alması ve sonrasında kurulan hükümetlerin tutarsız tutum ve açıklamaları, basındaki ve kamuoyundaki beklentinin boşa çıkmasına neden oldu.

Siyasilerin derin devletin aydınlatılması sürecindeki engelleyici rolleriyle ilgili çarpıcı değerlendirmelerden biri gazeteci Mahmut Övür'e aitti. Türkiye'nin Susurluk'la hesaplaşmadığını belirten Mahmut Övür, bunun nedenleri arasında, Susurluk olayında Susurluk'un oluşumunu sağlayan Tansu Çiller'in hükümette bulunmasını gösterdi:

Eğer Türkiye Susurluk'la hesaplaşsaydı, sadece benim vurulmam değil, binlerce insanın ölümü de engellenirdi. Çünkü pek çok cinayetin faili Ergenekon'un sırrı Susurluk'ta saklıydı... 1996'daki Erbakan iktidarı Tansu Çiller destekli bir iktidardı. Çiller ise Susurluk sürecinin oluşumunu sağlayanlardandı. DYP iktidarı

766 Düzal, Neşe, Fethiye Çetin söyleşisi, 2007, 'Hrant Davasında Savcılardan Deliller Saklanıyor', *Radikal*, 1 Ekim.

767 Mahçupyan, Etyen, 2008, 'Meğerse Aslı Hayalmış', *Taraf*, 15 Şubat.

Susurluk sürecinin içindeydi. Güneydoğu'da faili meçhullerin ve çeteleşmelerin oluşmasını sağlayan Çiller iktidarıydı. Her şey o kadar aleni yapılıyordu ki.⁷⁶⁸

Refahiyol hükümetinin devrilmesinden sonra ANASOL-D koalisyon hükümetini kuran ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın iktidarın ilk günlerinde yaptığı, devlet içindeki tüm kirliliği açığa çıkaracağı yönündeki iddialı açıklamalar dahi Susurluk'un çözülmeceği inancını kırmaya yetmedi:

Şimdi bütün çaba, devlet bürokrasisini ele geçirmiş olduğu ve tepelere kadar uzandığı anlaşılan bu organizasyonun örtbas edilmesi. Bakalım Mesut Yılmaz'ın kararlılığı bunu önleyebilecek mi? Yoksa siyasi kadroların bir bölümünü de içine alan bu çeteleşme karşısında Yılmaz da aciz mi kalacak? Bu işin boyutunu bilen ya da tahmin edenlerin inancı, Susurluk pisliğini çözmeye kimsenin gücünün yetmeyeceği noktasında.⁷⁶⁹

Başbakan Mesut Yılmaz'ın başlangıçtaki iddialı sözlerine ve bir takım önlemler alınacağı yönündeki açıklamalarına rağmen adli, idari, yasal boyutuyla hiçbir gelişme kaydedilememesi, bu yöndeki kaygıları haklı çıkardı. Taha Kıvanç, siyasi iradedeki yalpalamayı cezasızlıkla ilişkilendirerek ele aldığı yazısında bu konuyu şöyle değerlendirdi:

Ancak, aradan bunca zaman geçtiği ve hükümetin başında "Susurluk'un üzerine gitmezsem başbakanlık koltuğu bana haram olsun" diyen Mesut Yılmaz bulunduğu halde, çetelerle ilgili yasal ve hukuki hemen hiçbir ciddi adım atılmadı. 1,5 yıl içerisinde açılmış Susurluk irtibatlı 16 davanın listesi var önümde; kimi asker-sivil devlet görevlileri, kimi kumarhane mafyası denen kişilerle ilgili; bir bölümü bazı tetikçilere verilen yeşil pasaportlar ve silah taşıma izinlerine dair. Bazısı yüklü paraların söz konusu olduğu davalar. Hepsinin ortak bir özelliği bulunuyor: Tutuklu yargılanan tek kişi yok. Kamuoyu günlerce bazı isimleri konuştu, adamlar ya yakalandılar ya da kendileri teslim oldular; mahkemeler, hepsini birer birer serbest bıraktı... Vatandaş, "Devlet üzerine gitmiyor, gitmeyecek, af çeteler için çıkıyor" kanaatine nasıl vardı dersiniz?⁷⁷⁰

Oktay Ekşi, Susurluk sürecinde Kutlu Savaş'ın Susurluk raporundan yola çıkarak, suçluların cezalandırılmaması konusunda siyasi sorumluların tutumlarını şöyle eleştirdi:

Nitekim Kutlu Savaş bize çok açık mesajlar veriyor. Örnek verelim: Milli İstihbarat Teşkilatı'nın "her şeyden haberdar olduğunu" söylüyor. Yani devletin çeteler eline geçmesinden... Kamuoyunun "faili meçhul" sandığı cinayetlerin faillerinin hiç de meçhul olmadığından... Uyuşturucu ticaretinin kimler tarafından nasıl organize edilip yürütüldüğünden...Uyuşturucu paralarının kimler arasında nasıl

768 Düzal, Neşe, Mahmut Övüs söyleşi, 2009, '11. Operasyon Medya ve siyasete: "Medyada Ergenekoncular Temizlenecek"', *Taraf*, 12 Ocak.

769 Türenç, Tufan, 1997, 'Parsadan Suçlu Peki ya Çiller', *Hürriyet*, 17 Eylül.

770 Kıvanç, Taha, 1998, 'Cesareten Öte Bir Şey', *Zaman*, 31 Temmuz.

bölüştürüldüğünden... Kısaca devletimizi devlet olmaktan çıkartan ne kadar rezalet varsa, Kutlu Savaş'a sorarsanız bunların hepsinden Milli İstihbarat Teşkilatı haberdar imiş. Milli İstihbarat Teşkilatı o dönemin başbakanını olup bitenden haberdar etmemiş mi? Etti de o dönemin başbakanı (örneğin Tansu Çiller) yapılan uyarıya rağmen suçluların adalete teslim edilmesini sonuçlandıracak emirleri vermediyse, düpedüz sorumludur. Eğer Milli İstihbarat Teşkilatı bu bilgileri dönemin başbakanından sakladıysa, o zamanki müsteşar kim ise, sorumluluğun ona ait olması gerekir. Gördüğünüz gibi siz eğer niyetli iseniz, bu rapordan yola çıkarak sorumlulardan hesap sorabilirsiniz. Ama niyetiniz yoksa daha önce görevini yapmayan yüksek unvanlı alçaklar gibi siz de ülkeye ihanet etme derecesinde zarar verirsiniz ve sonra da suret-i haktan görünüp ahkâm kesersiniz.⁷⁷¹

Toplumdaki ve basındaki Susurluk'un aydınlatılmasıyla ilgili beklentiler, Başbakan Mesut Yılmaz'ın yaptığı bir başka açıklamayla tamamen sona erdi. Yılmaz, Başbakan olarak her türlü yetkisini kullanmasına rağmen olayın aydınlığa çıkacağından emin olmadığını söyledi. Yılmaz, Meclis'in gereken ölçüde destek vermediğini kaydettiği açıklamasında, mevcut durumu şu sözleriyle açıkladı:

Soruşturmalar önlendi, Erbakan soruşturma açtırmadı. Adalet Bakanı o incelemeyi, yargıya intikal ettiği gerekçesiyle tamamen durdurdu. Kapatmak istediler, çünkü kendi ortaklarının iki milletvekili çıkacaktı ama ortaya çıkan tabloya göre DYP'nin bu olayla ilişkisi sadece iki milletvekili ile sınırlı değildi, daha yukarılara çıkabilecekti. Yargı bunu ortaya çıkarabilirdi, bu da hükümetin sonu olabilirdi.⁷⁷²

Mesut Yılmaz'ın açıklamasını, göreve geldiği dönemdeki iddialı çıkışlarını hatırlatarak eleştiren *Ortadoğu* gazetesi yazarları ise Yılmaz'ın "temiz toplum", "temiz siyaset" söylemleriyle devlet düşmanlarından, devleti yıpratanelardan ve soyanlardan hesap sorması gerektiğini ve bunun en az Susurluk kadar önemli olduğunu vurguladılar:

Elbette ki, devleti yıpratanelar, soyanlar, devlet düşmanları ortaya çıkarılmalı, bunlardan hesap sorulmalıdır. Buna, hiç kimsenin bir diyeceğinin olmadığını da biliyoruz. Ancak, bu çalışmalar yanlı olursa, o zaman bunun üzerinde durmak gerekir... Susurluk olayı, gerçekten Türkiye için önemlidir. Ancak, Meclis'teki soynun ve vurgun olayı da en az Susurluk olayı kadar Türkiye için önemli olmalıdır.⁷⁷³

Altumur Kılıç ise Başbakan Mesut Yılmaz'ın başlangıçtaki iddialı sözlerinin kendisini müşkül duruma düşürdüğünü ve düşürmeye devam edeceğini ileri sürdü:

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel "Susurluk'tan ne çıktı?" diye soran Hürriyet Gazetesi ekibine o veciz "sorulu" cevaplarından biri ile cevap vermiş. "Ne çıkacaktı?" Bizim de o konuda hep söylediğimiz aşağı yukarı bu idi. Susurluk aylarca gündemin baş köşesini işgal etti. Politikaya ve medyaya sakız oldu,

771 Ekşi, Oktay, 1998, 'Daha Ne İstiyorlar', *Hürriyet*, 24 Ocak.

772 *Hürriyet*, 1997, 'Cindoruk'u Anlamıyorum', 26 Eylül.

773 Sivasslı, Necdet B., 1998, 'Yılmaz, Kapısının Önünü Temizlesin', *Ortadoğu*, 15 Şubat.

medyatik şovlara konu oldu. Kutlu Savaş'ın bomba denilen raporu el bombası bile olamadı. Büyük sözleri Mesut Yılmaz'ı müşkül duruma düşürdü ve seçim kampanyası esnasında da hep karşısına çıkarılarak daha da müşkül duruma düşürecek. O konuda artık herkes herşeyi biliyor ama gene de bilinmiyor.⁷⁷⁴

Ancak ilerleyen dönemde Mesut Yılmaz'ın belirttiği Meclis engeli dışında da siyasi iradeyi engelleyen yöntemlerin uygulandığı ortaya çıktı. Kutlu Savaş'ın Susurluk raporunda yer alan bilgilere göre devlet içindeki çeteler, siyasi iradenin tasarruflarını etkisiz kılmak için başka yöntemler de uyguladılar. *Radikal*'in aktardığı habere göre olay şöyle gelişti:

Susurluk kazası sonrası yapılan liderler zirvesinde Başbakan Necmettin Erbakan, bazı savcıların bazı soruşturmaları örtbas ettiklerinin ortaya çıktığını, yeni soruşturmalar açılması için emir verdiğini açıklamıştı. Erbakan gerçekten emri veriyor, Şevket Kazan da aynı emri tekrarlıyor, ama aylar sonra anlaşılıyor ki, emir Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nde sümen altı edilmiş, uygulanmamış.⁷⁷⁵

Kritik süreçlerde siyasi iradenin varlığı veya yokluğu sorunu, her dönemde, yargıya müdahale ve yargının siyasallaştırılması tartışmalarını tetikleyen hassas dengeler üzerinden tartışıldı. Soruşturmaları destekleyenler, siyasi kararlılık vurgusunu öne çıkarırken, hükümet karşıtı olanlar tersine bir tutumla, hükümeti yargıya müdahale etmek ve siyasallaştırmakla suçladılar.

DOKUNULMAZLIK VE CEZASIZLIĞIN YARATTIĞI CESARET ORTAMI

Türkiye, dokunulmazlığın ve cezasızlığın sanıkları ve çeteleri cesaretlendirdiği gerçeğiyle ilk olarak Susurluk süreciyle tanıştı. Susurluk davasında yargılanan sanıklar, yaptıkları eylemi kahramanlıklarının tezahürü olarak görerek ve göstererek, her fırsatta saldırganlıklarını ve tehditlerini sürdürmekten kaçınmadılar:

Türkiye Susurluk hesaplaşmasını adam gibi yapamadığı için, aslında çete üyesi olan, haraç alan, gözünü kırpmadan adam öldüren insanlar ortalığa kahramanlar gibi çıktılar, adeta yaptıklarıyla övündüler.⁷⁷⁶

Radikal'in manşetten duyurduğu kayıp silahlar davası ve Susurluk'un cezasızlık tablosunu içeren haber, gazeteci Adnan Keskin'in tehdit edilmesine neden oldu. Konu, "Radikal'e tehdit: Ağar'dan 'mesaj' var" başlığıyla manşete çekildi. Haberde tehdit şöyle özetlendi:

Çete sanığı özel timciler, Ağar aracılığıyla yüksek yargı muhabiri Keskin'i tehdit etti. "Susurluk örtbas" manşeti nedeniyle muhabirimiz Adnan Keskin'i arayan Ağar, özel timci sanıkların "çok rahatsız olduğunu" söyledi. Kayıp silahlar davasının affa sokulmasını "Susurluk örtbas", "Af Susurluk'u yuttu" başlıkla-

774 Kılıç, Altemur, 1998, 'Bütün Bunlardan Ne Çıkacak', *Ortadoğu*, 28 Ağustos.

775 *Radikal*, 1998, 'İnfaz Yetkisine Rapor Onayı', 29 Ocak.

776 Berkan, İsmet, 2004, 'Sedat Bucak'ın 'Sır'ları', *Radikal*, 1 Ekim.

ryla haber yapan Radikal, dokunulmazlık zırhı nedeniyle çete suçundan yargılanamayan Bağımsız Milletvekili Mehmet Ağar aracılığıyla tehdit edildi. “Amanınız ne, arkadaşlar size ulaşmak istedi, zor engelledim” diyen Ağar, Radikal’in “Engellemeseydiniz ne olurdu?” sorusuna ise, “Onlar tecrübesiz arkadaşlar, belki tavırları güzel olmayabilirdi” karşılığını verdi. Ağar, bu görüşmenin haber yapılmasının da “iyi sonuçlar vermeyeceğini” ima etti... Radikal’in Susurluk çetesiyle ilgili haberleri sanıklar “rahatsız” etti. Susurluk mahkûmiyetiyle ilgili Yargıtay kararının gelecek hafta açıklanması öncesinde, bu haberleri “yargıya baskı” olarak değerlendiren çete mahkûmu sanıklar, eski İçişleri Bakanı Ağar’ı aracı seçip, Radikal’e mesaj gönderdi.⁷⁷⁷

Susurluk’ta dokunulmazlık zırhının simgesi haline gelen Mehmet Ağar, her fırsatta tehditkâr tutumunu sürdürdü. Susurluk’ta açığa çıkan devlet içinde çeteleşmeye karşı sivil inisiyatifin önde gelen isimlerinden olan avukat Ergin Cinmen de, Ağar’ın hedeflerinden biri oldu. *CNN Türk* televizyonunda, emekli generallerin Korkut Eken’e sahip çıkmalarıyla ilgili olayın tartışıldığı programda Ağar’ın tehdidi basına şöyle yansıdı:

Milletvekili olduğu için ‘Susurluk Davası’nda yargılanamayan Mehmet Ağar, dün *CNN Türk*’te pašaların Eken’le ilgili sözlerini tartıştığı avukat Ergin Cinmen’i ‘Hesaplaşacağız’ diye tehdit etti. Elazığ Bağımsız Milletvekili Mehmet Ağar, Susurluk’ta kendisinin de yargılanması ve hüküm giymesi gerektiğini söyleyen avukat Ergin Cinmen’e canlı yayında, “Hesaplaşacağız, hesaplaşmamız bitmedi” dedi.⁷⁷⁸

Yıldırım Türker de Ağar’ın dokunulmazlığı ile tehditkarlığı arasındaki bağı şöyle kurdu:

Ama ne kadar iftihar etse azdır. Gerçekten de ısrarlı dokunulmazlığı, Susurluk batağı kurutulmadan üstüne inşa edilen siyasi hayatımız, onu haklı çıkardı. Mehmet Ağar, memleketimizin en dokunulmaz, en güçlü şahsiyeti. Sistemin kara kutusu. Mehmet Ağar, Susurluk patlamasından sonra hiç geri çekilmedi. Aksine, tehditkâr gövde gösterilerine ağırlık verdi... Yüzündeki derin sıkıntı ve kendi bildiklerini bilmek isteyen, merak eden herkesi küçümseyen ifadeyle yaşayan en güçlü Türk. Ağırbaşlı adam. Komiserlerin şahı. Derin devletin en derinindeki çekirdek. Onun karşısında herkesin eli kolu bağlı. Hâlâ.⁷⁷⁹

Benzer bir şekilde, Hrant Dink davasında da cinayetin tüm boyutlarıyla aydınlatılmaması ve sorumluluğu olan kamu görevlilerine dokunulmaması, cinayetin planlanma aşamasından itibaren katillere gösterilen derin hoşgörü, sempati ve “kahraman” muamelesi, yargılama aşamasında sanıkların ve avukatlarının saldırganlıklarının artmasını sağlayan en önemli faktördü. Bu tavır, basına ve müdahil

777 *Radikal*, 2001, ‘Radikal’e Tehdit: Ağar’dan ‘Mesaj’ Var’-manşet, 20 Ekim.

778 *Radikal*, 2002, ‘Ağar: Hesaplaşma Bitmedi’, 14 Mart.

779 Türker, Yıldırım, 2005, ‘Susurluk Bir Rüya mıydı?’, *Radikal*, 7 Kasım.

tarafa yönelik saldırı ve hakaret konusunda cesaretlendirici etki yarattı. Sanıkların ve avukatlarının sarf ettiği sözler ve davranışlar, çoğu zaman duruşmanın seyriyle ilgili haberlerin önüne geçti. Davanın ilk duruşmasında yaşananları *Radikal*, “Hakaretle başladılar: Hayal’in avukatından kışkırtan şov” manşetiyle verdi. Haberde, İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen davanın ilk duruşması öncesinde, Hayal’in avukatı Fuat Turgut’un, müdahillere, “İt sürüsü toplandı. Hepiniz Ermenistan’a gidin”, duruşma arasında da, “Eğer evimizde rahat uyuyorsak, bunu Muzaffer Tekin, Korkut Eken gibi insanlara borçluyuz” diye konuştuğu belirtildi.⁷⁸⁰ Turgut’un hakaretleri sonraki duruşmalarda da devam etti. *Radikal*’in “Gazeteci Hrant Dink cinayetinde azmettirici olmakla suçlanan Yasin Hayal’in avukatı Fuat Turgut sınır tanımıyor” şeklinde özetlediği haberde de, Turgut’un Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk’u hedef alarak “Orhannes Pamukyan’a ben de ‘Akıllı ol, devletine milletine iftira atma’ diyorum” dediği belirtildi.⁷⁸¹

Hürriyet’in de “Çapraz küfür” başlığıyla duyurduğu habere göre, Avukat Turgut, duruşma salonunda “Kuduz Ermeniler” diye bağırınca, Mahkeme Başkanı Erkan Canak tarafından uyarıldı. Dink Ailesi’nin avukatlarının, Turgut’un ırkçılık yaptığını ve Ermeniler’e saldırdığını belirterek salondan çıkarılmasını istemesi üzerine, Mahkeme Başkanı tarafından salondan çıkartılacağı yönünde uyarılan Turgut, daha sonra Hrant Dink’in Türk düşmanı olduğunun mahkeme kararı ile tescil edildiğini söyleyince salondan çıkartıldı.⁷⁸²

Yasin Hayal’in avukatı habire olay çıkartıyor; Ermeniler’e hakaret ediyor. Hrant’ı destekleyenlere küfrediyor. İçerdeki Cici Avukatlar dışarı çıkarılmasını talep ediyorlar. “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiğini” söylüyorlar. Mahkeme Heyeti iplemiyor Cici Avukatları. “Vızıldandıklarını” düşünüyor olsalar gerek. Yasin Hayal’in avukatı mahkeme salonundaki Hakaret Şov’una, mutlaka dışarı çıkıp kameraların önünde de devam ediyor... Rakel Dink her duruşmada Katil Çocuklar’ın hakaretlerini, şovlarını, gözlerini, sözlerini sineye çekmek durumunda bırakılıyor. Her duruşmada adaletin nasıl ondan esirgeneceğini, Hakiki Katiller’e ulaşılmaması için bu Derin Millet’in bu Devletiçi Çeteleşme’nin nasıl örgütlü, hazırlıklı ve kural tanımaz olduğunu seyretmesi isteniyor. Rakel Dink bu korkunç gösteriye, bu Hakiki Adalet Duygusuna Hakaret Sirkî’ne nasıl katlanıyor- bilemiyorum. Rakel Dink gözlerimizin önünde yaşlı bir kadına dönüşüyor... Adaletin yerini bulmasına dair, bir kaygımız yok bana kalırsa. On yıllardır da olmadı. “Hukukta adaletin yeri yoktur.” Anlaşılan, özellikle Bu Topraklar’da.⁷⁸³

Aynı davranışlar, sanık Ogün Samast’ın 18 yaşını doldurmasının ardından yargılamanın kamuya açılmasından sonra da sürdü. *Radikal*, haberi “Katilin rahatlığına

780 *Radikal*, 2007, ‘Hakaretle Başladılar: Hayal’in Avukatından Kışkırtan Şov’-manşet, 3 Temmuz.

781 *Radikal*, 2007, ‘Müvekkil Gibi Avukatı da Tehditçi’, 27 Eylül.

782 *Hürriyet*, 2008, ‘Çapraz’ Küfür’, 26 Şubat.

783 Mağden, Perihan, 2008, ‘Rakel’in Çilesi’, *Radikal*, 1 Mayıs.

bak” manşetiyle verirken⁷⁸⁴ *Hürriyet* ise “Cinayet davası değil, sanki şov programı” başlığıyla verdi.⁷⁸⁵ Davanın 7. Duruşması da, sanıklardan Yasin Hayal’in adliye girişinde “İktidara yürüyoruz iktidara. Yaşasın Alperen Ocakları, kanımız aksa da zafer İslam’ın” sloganı atmasıyla haberlere konu oldu.⁷⁸⁶ Sanıkların söz ve davranışlarıyla gündem yaratmaları davanın 8. duruşmasında da sürdü. Bu kez sanıklar duruşmada birbirleriyle yumruklaşarak gündemi belirlediler. *Hürriyet* haberi “Ağır ağabeyler sille tokat: ‘Ağır Abiler’ yumruk yumruğa” manşetiyle verdi.⁷⁸⁷ *Radikal*’in verdiği habere göre, aynı duruşmada, Ermenilere ve birçok kesime hakaret eden sanık avukatı Fuat Turgut hakkında da CMK kapsamında “müdafililiğinin yasaklanması” kararı verildi.⁷⁸⁸

Yargılama aşamasında yaşananlar sanıkların rahat tavırlarıyla ve hakaretleriyle sınırlı kalmadı. Tıpkı cinayetin öncesinde ve sonrasında olduğu gibi sanıkların tutukluluk sürecinde de güvenlik görevlileri sanıkların eylemlerini onayladıklarını göstermekten çekinmediler.

Dink cinayetinin tetikçi sanığını duruşmaya getiren cezaevi aracının önüne “Ya sev ya terk et” sloganının yer aldığı bir çıkartmanın yapıştırılması, bu desteğin son örneğiydi. Basının tepkiyle karşıladığı olay, *Hürriyet* gazetesi tarafından “Tehdit mi, aymazlık mı?” başlığıyla verildi. Haberde, gazetecilerin yoğun ilgisi üzerine aracın şoförü tarafından çıkartmanın sökülme istendiği, ancak başaramayınca görüntülenmemesi için üzerinin kâğıtla kapatıldığı belirtildi.⁷⁸⁹ Çıkartmanın basın yoluyla duyurulması ve tepki gösterilmesi üzerine Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından adli ve idari soruşturmanın başlatıldığı belirtildi.⁷⁹⁰ Ancak başlatılan soruşturma, etkisiz cezalarla geçiştirileceği ya da cezasızlıkla sonuçlanacağı yönündeki kaygılar nedeniyle yeterli bulunmadı. Ne araçtaki çıkartmaya şaşırdığını ne de soruşturmanın sonuçsuz kalacağına şaşırmayacağını söyleyen Mehmet Y. Yılmaz, olayı şöyle değerlendirdi:

Dink’in katil zanlısını duruşmaya getiren resmi aracın üzerindeki “Ya sev, ya terk et” yazılı çıkartma için hem Adalet Bakanlığı hem de Kocaeli Savcılığı adli ve idari soruşturma başlattı. Hep söylerim, bu tür soruşturmalardan, ne alanın ne de verenin önemsemediği “kınama” cezalarından başka bir şey çıkmaz. Hatta hiçbir şey çıkmaması da kuvvetli bir olasılıktır. Zaten kamu yöneticilerimizde bu tür bir hassasiyet olmuş olsaydı, o zanlının aynı şoförle cezaevine geri gönderilmesi bile söz konusu olmazdı. Daha duruşma bitmeden, araçta

784 *Radikal*, 2008, ‘Katilin Rahatlığına Bak’-manşet, 8 Temmuz.

785 *Hürriyet*, 2008, ‘Cinayet Davası Değil Sanki Şov Programı’, 8 Temmuz.

786 *Hürriyet*, 2008, ‘Yine Şov Var Bilgi Yok’, 14 Ekim.

787 *Hürriyet*, 2009, ‘Ağır Ağabeyler Sille Tokat: ‘Ağır Abiler’ Yumruk Yumruğa’, 27 Ocak.

788 *Radikal*, 2009, ‘Dink Suikastında Ergenekon Bağı: Dink Davasında Ergenekon İzi’, 27 Ocak.

789 *Hürriyet*, 2007, ‘Tehdit mi, Aymazlık mı’, 2 Ekim.

790 *Hürriyet*, 2007, ‘Cezaevi Aracındaki Çıkartma İçin Soruşturma Açıldı’, 3 Ekim.

öyle bir çıkartmanın olduğunu Bağdat'taki sağır sultan bile duymuştu! Çünkü devlet kademelerimizde yıllardır süren bir kadrolaşmanın doğal uzantısı olarak bu tür görüşleri paylaşanların, bu tür görüşlerin ateşli savunucularının sayıları da hiç az değildir. Sorun en temelinde kendi görüşünden başka fikirlerin de bu toplumda yaşayabilmesine, var olabilmesine tahammülsüzlüktür... Onun için ne araçtaki o çıkartma şaşırardım, ne de soruşturmadan hiçbir sonuç çıkarmasına şaşıracağım.⁷⁹¹

Güvelik görevlilerinin ve kurumların ırkçı-milliyetçi kampanyaya suç ve suçlunun övülmesi biçiminde katılmasının öneminden hareket eden Ahmet İnel, yapılanın mahallenin haylaz delikanlılarının densizliği ve kulak çekmekle cezalandırılması yeterli görülen bir kabahat olarak algılanmasına dönük değerlendirmelerini şöyle aktardı:

Hrant Dink'in katil zanlısı şahıs Samsun'da tutuklandığında, devletin kolluk güçleri kendisiyle, "Vatan Toprağı Kutsaldır, Kaderine Terk Edilemez!" yazılı bir pano önünde poz vermişlerdi. Şimdi ise, Kandıra Cezaevi'nden mahkemeye aynı cinayetin katil zanlılarını taşıyan vasıtanın önünde, Adalet Bakanlığı'nın renkleriyle bezenmiş, "Ya sev ya terk et" sloganı işlenmiş, ortasında yer alan Türk bayrağıyla resmi görünüm verilmiş bir arma yer alıyor. Bunun suç olduğunu o armayı oraya yapıştıran el herhalde aklına bile getirmemiş ki, dikkat çekince, telaş içinde üzerini örtüyor. İşin en vahim yanı bu... İzmit Başsavcılığı'nın bu arma hakkında, "görevi kötüye kullanma" ve "kamu malına zarar verme" çerçevesinde soruşturma yürüteceğini öğrendik. İnsana kerhen açılmış bir soruşturma olduğu izlenimi veriyor. Adalet Bakanlığı'nın hemen olaya el koyması, yapılanın doğrudan sorumlularının görevden alınması gibi, yapılan suçun ağırlığına denk düşen ihtiyati önlemler almaya gerek duyulmuyor. Çünkü yapılan, mahallenin haylaz delikanlılarının densizliği. Verilen zarar kamu malına, kamu vicdanına değil! Yerleşik "hukuk devleti" anlayışı açısından, azarlamak ve belki kulaklarını çekmekle cezalandırılması yeterli bir kabahat bu. Biraz sıkıştırırsanız, daha fazla cezalandırmanın "milliyetçi tosuncukların şevkini kıracağı" kulpunu hemen takacak zihniyetin hâkim olduğu bir "hukuk devleti"nin gölgesinde resmi görevliler haykırıyor: "Ya sev ya terk et!"⁷⁹²

Radikal gazetesinin "Hiç utanmadınız mı?: Dink'in katili çok mutlu" başlıklı manşet haberiyle, cinayet sanığı Ogün Samast'ın tıpkı Samsun Emniyeti'nde olduğu gibi İstanbul Emniyeti'nde de fotoğraflarının çekildiği ortaya çıktı:

Gazeteci Hrant Dink'in katili Ogün Samast'ın, Samsun'da Terörle Mücadele (TEM) Şubesi çay ocağında Atatürk'ün "Vatan toprağı kutsaldır, kaderine terk edilemez" yazılı posterin önünde ve eline Türk bayrağı tutuşturularak çekilen fotoğraflarından yedi saat sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nde aynı "ilgiyle" karşılandığı ortaya çıktı. Samast'ın burada çeki-

791 Yılmaz, Mehmet Y., 2007, 'Dostlar Soruşturmada Görsün', *Hürriyet*, 3 Ekim.

792 İnel, Ahmet, 2007, 'Amerika'dan İthal Faşist Slogan', *Radikal* 2, 7 Ekim.

len iki fotoğrafında, bir cinayet zanlısı olarak etrafa saçtığı gülücükler ölüm-süzleşirken, Dink ailesi ve sevenlerini rencide eden, polisin tarafsızlığına gölge düşüren bu fotoğraflar, bir “utanç belgesi” olarak Dink dava dosyasında yerini aldı.⁷⁹³

Dink davasının 5. duruşmasında sanıklardan Yasin Hayal’e, yazar Orhan Pamuk’la ilgili dile getirdiği “Orhan Pamuk akıllı olsun, akıllı” tehdidi soruldu. Hayal, o sözleri şüursuzca sarf ettiğini söyledi. Hayal, devamla “Ancak Orhan Pamuk’tan da Dink’ten nefret ettiğim kadar nefret ediyorum” diyerek yargılama boyunca sergilediği rahatlığını sürdürdü.⁷⁹⁴

Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink’in katledilmesi soruşturmasının adliye safhası cüretkâr bir tehditle başladı. Soruşturmada adı azmettirici olarak geçen Yasin Hayal, polislerin arasında getirildiği adliye girişinde gazetecilere, “Orhan Pamuk akıllı olsun, akıllı” diye bağırdı. Cezaevine götürülürken de, “Vatan sağ olsun vatan... Çok huzurluyum” dedi.⁷⁹⁵

793 *Radikal*, 2008, ‘Hiç Utanmadınız mı?: Dink’in Katili Çok Mutlu’-manşet, 5 Ağustos.

794 *Hürriyet*, 2008, ‘Önce Çark Etti, Sonra Kin Kustu’, 29 Nisan.

795 *Radikal*, 2007, ‘Bu Ne Cüret: Azmettirici Hayal’in Gözünü Kan Bürümüş’, 25 Ocak.

Sonuç Yerine

Demokratikleşme sürecinin içselleştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında itici güçlerden olan “yargı” ile “basın” arasındaki ilişkinin niteliği ve topluma dönük yansımaları her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır.

Demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargıdan oluşan temel kurumların faaliyetlerini izleme ve kamuya aktarma işlevi, basının dördüncü kuvvet olarak adlandırılmasında belirleyici faktörlerdendir. Etik ilkeler çerçevesinde yapıldığında izleme ve aktarmanın, toplumun bilgilene ihtiyacını karşılama, kurumsal şeffaflığı sağlama ve kamuoyu oluşturma gibi işlevselliği arttıran unsurlarla birlikte basını güçlü bir demokratik denetim aracına dönüştürdüğüne kuşku yoktur. Ancak bu denetimin etkin bir biçimde işlemesinin ön koşulu, toplum adına yapılan bu faaliyetin bağımsızlık, tarafsızlık, nesnellik, gerçeğe uygunluk gibi etik ilkeler üzerine oturmasıdır.

Ne var ki uygulamada basının konumu, her zaman bu işlevine uygun biçimde gelişmemektedir. Gerek büyüyen ve genişleyen ticari faaliyetleri, gerek kurumlarla geliştirdiği karşılıklı çıkara dayalı ilişkiler, demokratik denetimde basının konumunun değişmesine neden olmaktadır. Bu durum, basının olayları ve olguları kendi gerçekliği içinde değil, ticari kaygılar ve çıkarlar temelinde meşrulaştırıcı bir zeminde algılama ve yansıtma tehlikesini beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda basının kritik dava süreçleriyle ilgili algısını yansıtan özellikleri birkaç noktada özetlemek mümkün. Bu özelliklerden ilki, basının, genel olarak bireylerin ve toplumun hak ve özgürlüklerini esas alan, demokratik standartlara uygun bir yargı kurumsallaşmasından öte, devletçi yargı kurumsallaşmasını onaylayan ve destekleyen bir çizgi benimsemesidir. Devletin yüksek çıkarlarını kutsayan ve bu çıkarlar uğruna kurumların hukuk dışına çıkmasını haklılaştıran bu yaklaşım, doğal olarak yargının işlevini de rejimi ve devleti koruma önceliği olarak algılamaktadır. Bu algılama şeklinde yargısal süreçlere dair toplumun demokrasi ihtiyacı ve beklentisi geri plana itilmiştir. Dolayısıyla kritik dava süreçleri, her fırsatta yeni ayrışma noktalarının açığa çıktığı ve statükonun korunmasını destekleyen bir çizgide yürümüştür.

Bununla bağlantılı olarak basının yargı algısının taşıdığı bir diğer özellik, konu bağımsız ve tarafsız yargı da olsa, basının, başta ordu olmak üzere kurumsal hassasiyetlere ve denge hesaplarına önem vermesi ve özen göstermesidir. Hemen

hemen kritik yargılamaların tümünde, yargının da aynı hassasiyete uygun davranması istenmiş ve beklenmiştir. Yargısal süreçlerde TSK ile ilişkilendirilen her gelişme, ordunun yıpratılması olarak algılanmıştır. Orduya atfedilen bu kurumsal ayrıcalık ve üstünlük yaklaşımı, yargının bağımsızlığı, hâkim güvencesi, dokunulmazlık, adil yargı, derin devlet yapılanmalarının değerlendirilmesine aynen yansıtılmıştır. Bu yaklaşımından hareketle basın, yargısal tasarruflarla ilgili toplumu bilgilendirme işlevini kurumsal meşruiyet temelinde ve militarist bir anlayışla yerine getirdiği söylenebilir.

Bir başka özellik, basının olayları ve olguları, kavramsal ve kuramsal düzlemde derinleşme kaygısı gütmeyen, kısır çekişmelere dayalı, karşıtları hedef alan polemik ağırlıklı yer tuttuğu, etik ilkelerin göz ardı edildiği bir yöntemle ele almasıdır. Yargısal tasarrufların özüne, içeriğine dokunmayan, karşı söylemleri kendi söyleminin odağına alan bu yöntemle basın, ifade ve eleştiri özgürlüğünün gereklerine uygun biçimde, yargının ve toplumun demokratikleşmesini sağlayıcı, ön açıcı bir çizgi tutturduğu söylenemez. Bu somut durum karşısında basının işlevi, genellikle, gerçeğin açığa çıkması ve statükonun değişiminden öte, olayları ve olguları kabul ettirmeye ve şeyleştirmeye hizmet etmekten öteye geçememiştir.

Bununla birlikte, basındaki ağırlıklı eğilimin dışında kalarak, toplumun ve yargının demokratikleşmesi ve şeffaflaşması kaygısı taşıyan ve bu yöndeki eleştirilerini esirgemeyenlerin izlediği tutumu göz ardı etmemek gerekir. Bazen gazetesinin yayın çizgisine aykırı çıkışları, yargının da önünde giden tutumları ve gerçeğe ulaşmadaki katkılarıyla; bazen yargısal süreçlerin peşini bırakmayan ısrarlı takipleleriyle; bazen yargılama konusu olayların iç yüzünü kamuoyuna yansıtma çabasıyla; bazen de kritik davalarda sanıklar lehine gösterilen yargıdaki çifte standarda dik kati çekerken tanık olduğumuz ayrıksı duruşlarıyla öne çıkan gazeteci ve yazarların sürece katkısı ve belirleyici rolü yadsınamaz. Bu çalışmada olayların ve gelişmelerin arka planına dair somut veriler sunan bu tür haber, yorum ve değerlendirmelerden oldukça yararlanılmıştır.

Bu çalışmada basının yargı algısını ortaya koymak üzere ele alınan ilk başlık, derin devlet tartışmaları olmuştur. Susurluk skandalıyla basının ana konularından biri haline gelen derin devlet, Şemdinli, Hrant Dink cinayeti ve Ergenekon soruşturmalarıyla daha kapsamlı bir biçimde tartışılmıştır. Basında milliyetçi kesimler başta olmak üzere yazarların bir bölümü, devletin yüksek çıkarlarının gerektirdiği durumlarda devletin hukuk dışına çıkmasına duyulan ihtiyaca vurgu yapmaktadır. Bu savunuya dayalı olarak aynı kesimler, derin devlet bağlantılı soruşturma ve yargılama süreçlerini, devletin çıkarları ve kurumların yıpratılmaması çerçevesinde ele alarak, gelişmeleri eleştiriyle karşılamıştır. Basının yalnızca bir bölümü derin devlet soruşturmalarını koşulsuz biçimde desteklemiştir. Yargısal süreçler etrafında gelişen bu ayrışmanın, siyasi, ideolojik anlayış farklılığının doğurduğu

bölünmenin bir yansıması olduğu söylenebilir. Siyasi iktidarla veya siyaset dışı güç odaklarıyla kurulan ilişkinin de desteklediği bu konum, basının derin devlet yargılamalarına bakışını biçimlendirmiştir. Bu durum, kısmi farklılıklarla birlikte, genel olarak haberlerin ve gerçekliğin aktarımında tarafsızlık, ötekilerin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması eğiliminde artış, olayları adlandırırken ayrımcı, ötekileştirici ifadelerle ön yargıları pekiştirme ve meşrulaştırma çabasını da beraberinde getirmiştir. Keza basın, genel olarak, yargının derin devlet yargılamalarında sergilediği zaafı ve izlediği çifte standartçı tutumu sorgulamaktan kaçınmıştır. İstisnai yorum ve değerlendirmeler ise tabloyu değiştirmeye yetmemiştir.

Derin devlet yargılamalarının derinleşmemesinde, askeri yargı-sivil yargı ayrımı çok önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Farklı usul ve kurallara bağlı iki ayrı yargı sisteminin varlığı, askeri yargının geniş görev ve yetki tanımı, derin devlet davalarının askeri yargı ile ilişkilendirilmesini gündeme getirmiştir. İlk kez asker kişilerin sivil yargıda yargılandıkları Şemdinli davasıyla başlayan ve Ergenekon soruşturmasıyla devam eden yargısal süreçler, özellikle soruşturmaları destekleyen basın tarafından, sivil yargının görev alanı olarak algılanmış ve sık sık bu yöndeki görüşlere yer verilmiştir. Buna karşılık soruşturmaları eleştiren basın ise davaların askeri yargının görev alanına girdiği yönündeki iddia ve görüşleri yansıtmaya özen göstermiştir.

Yargılama yetkisinin kullanımındaki ikili sistem, askeri alanın hesap verebilirliğini sağlamada önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Askeri yargı süreciyle ilgili bilgiye erişim olanaklarının kısıtlılığı veya kapalılığı, bu alana hapsedilen kritik davaların basın tarafından izlenmesini ve kamuoyunun bilgilendirilmesini de güçleştirmektedir. Bu durum, askeri yargı tasarruflarını demokratik denetimin dışına itmektir. Bu nedenle, çalışmanın bütününde de görüldüğü üzere, askeri yargının kararlarına ve uygulamalarına yönelik basının algısını değerlendirmek mümkün olamamıştır. Bu durum, diğer askeri tasarruflarda olduğu gibi askeri yargı pratiğinin de “tartışma dışı” tutulduğu izlenimi yaratmaktadır.

Basının yargı algısını ortaya koyan ikinci nokta, yargıya saygı ve güven konusuna ilgilidir. Toplumun yargıya olan güvensizliğinin de farkında olan basının, bu konudaki algısının, bir ilkeye ve standarda dayandığını söylemek mümkün değildir. Siyasi parti kapatma davalarında anayasal yargıya sonsuz güven ve saygı besleyen gazetelerin, Şemdinli ve Ergenekon soruşturmasında ve yargılamasında aynı saygı ve güven duygusunu taşımadıkları görülmektedir. Ters bakımdan da parti kapatma davasında yargıya güvensizlik taşıyan gazetelerin, diğer kritik davalarda aynı endişeyi taşımadıkları gözlenmiştir. Ya da tüm bu tarafların DEP’in kapatılması kararında olduğu gibi mahkeme kararını “tartışma dışı” bırakarak mutlak kabulde uzlaşmaları bir başka gerçeği işaret etmektedir. O da, “kutsal devlet” fikrinin ve bunu temel alan ideolojinin basının geneline egemen olduğudur. Farklılık

ların daha ziyade iktidar karşıtlığı veya yandaşlığı çerçevesinde geliştiğini söylemek abartılı olmaz. Basının siyasi iktidarla ve başat kurumlarla geliştirdiği ilişkinin mesafesi ve bu ilişkinin dayattığı hassasiyet ve dengelere göre pozisyon alması, kritik dava süreçlerindeki ayrışmaların arka planını oluşturmaktadır. Bu noktada, bizatihi yargıdan ve davaların içerik ve kapsamlarından kaynaklanan nedenleri de dışlamamak gerekir.

Yargıya saygı ve güven, derin devlet bağlantılı davalarda şablon ifadeler arasındaki yerini korumuştur. Her fırsatta, siyasi aktörlerin ve TSK yetkililerinin sıklıkla vurguladığı bu söylem, yargıya müdahale tartışmalarının odağında yer almıştır. Yargıya saygı ve güven vurgusunun Genelkurmay bildirilerine ve açıklamalarına konu edilmesi, gerçek saygıdan öte, yargıya dönük bir “uyarı” algısı yaratmıştır. TSK yetkililerinin saygı söylemleri ile yargı süreçlerine müdahale yöntemleri arasındaki çelişki, bazı yazarlar tarafından, “yargıya sözde değil, özde saygı” çağrısının dile getirilmesine neden olmuştur.

Basının yargı algısının yansıdığı bir başka alan, “yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı” ilkesi etrafında yürütülen tartışmalardır. Davaların kendine özgü koşullarına rağmen değişmeyen tek şey, yargının bağımsız olup olmadığı tartışması olmuştur. Türkiye yargı sisteminin bağımsızlık ölçütlerine aykırı yapılanmasının ve işleyişinin de tetiklediği bu tartışma, “siyasallaşma” bağlamında ve yargı üzerindeki diğer baskı odaklarını göz ardı ederek yalnızca hükümetin müdahalesiyle sınırlı bir biçimde algılanmıştır. Oysa yargının bağımsızlığı, siyasi aktörler kadar, siyasi olmayan aktörlerden, resmi veya sivil bütün baskı odaklarından bağımsız olmayı ve bunu güvence altına alan mekanizmalara sahip olmayı gerektirir. Kritik yargı süreçleri, yargı üzerinde bürokrasi, ordu, derin devlet, mafya, çete gibi resmi veya gayri resmi güçlerin de önemli bir baskı odağı olduğunu göstermiştir. Ancak basının önemli bir bölümü, siyaset dışı baskı ve müdahale yöntemlerini, özellikle ordu kaynaklı müdahaleleri bir sorun olarak görmemiş ve hoşgörüsüyle karşılamıştır.

Şemdinli ve Ergenekon soruşturmasında olduğu gibi kritik süreçlerde “bildiri”, “muhtıra”, “darbe” gibi yöntemlerle ordunun sürece müdahale etmesi gerektiği açıkça dillendirilmiştir. Her kritik süreçte Genelkurmay Başkanlığı’nın açıklamaları, bildirileri veya hükümetle yürütülen görüşme trafiği, yargı sürecinin “haklı” ve “doğal” parçası olarak sunulmuştur. Aynı biçimde, derin devlet bağlantılı soruşturmaların kapsamının ordu mensuplarını içine alacak biçimde genişletilmesi şeklindeki yargısal tasarruflar, eleştiri sınırının ötesindeki söylemlerle ve TSK’nın yıpratılmak istendiği suçlamasıyla tepkiyle karşılanmıştır. Dahası, sivil yargının ordunun üst düzey komutanları hakkındaki gözaltı işlemleri ve iddianame düzenlenmesi, basının ağırlıklı kesimi tarafından “sınırı aşmak” ve “cüret” olarak algılanmıştır. Nitekim yargıyı etkilemeye teşebbüs iddiasıyla dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanit hakkında askeri yargıya suç duyurusunda bulunan

Şemdinli savcısı Ferhat Sarıkaya'nın bu 'cüretin' bedelini meslekten ihraçla ödemesi ise olağan, hatta gecikmiş bir karar olarak kabul edilebilmiştir.

Orduyu yargının bağımsızlığına müdahale eden kesimler arasında görmeme eğilimine karşın, yasama organı, yargının bağımsızlığını tehdit eden kurumlar arasında görülmüştür. Meclis'in kendi denetim mekanizmalarını harekete geçirmek üzere iç tüzük çerçevesinde kurduğu araştırma komisyonlarının çalışmaları ve bu çalışmalar sırasında ortaya çıkan bulgular yargıya müdahale olarak değerlendirilmiştir. Ancak burada da, birbirinden farklı amaç, işlev ve çalışma usulüne tabi ve biri diğerinin alternatifi olmayan denetim mekanizmalarının "müdahale" tartışmalarına konu edilmesinde hukuki gerekçelerden ziyade kurumlar arasında yaratılan fiili hiyerarşinin, siyasi ve ideolojik bahanelerin rol oynadığı görülmektedir. Şemdinli ve Hrant Dink cinayeti araştırma komisyonları çalışmaları sırasında gündeme gelen "yargıya müdahale" iddialarının, araştırmaların asker kişilerle ilgili derinleştirildiği süreçlerde ortaya çıkması dikkat çekici bir noktadır. Oysa burada yargının bağımsızlığıyla ilgili temel sorun, devlet sırrı gibi gerekçelerle, gerçek tabloyu ve maddi gerçeği ortaya çıkartacak güçteki bilgi ve belgelerin devletin güvenlik kurumlarınca yargıdan, Meclis'ten veya başka denetim organlarından saklayarak, bu kurumların denetimlerinin derinleşmesini ve etkili sonuçlar almalarını engellemeleridir. Derin devlet yargılamalarında, bağımsızlıkları anayasal güvence altındaki kurumlardan bilgi saklamanın meşru kılıfı olarak kullanılan devlet sırrı, esasında, güvenlik kurumlarına hukuk dışı, gizli ve dokunulmaz bir iktidar alanı yaratmanın ve bu alanı demokratik denetim yollarından kaçırmanın keyfi aracı olarak kullanılmıştır.

Basında önemli bir kesim, Susurluk sürecinde, hazırlanan raporların ve bir kısım bilgi ve belgelerin, devlet sırrı gerekçesiyle açıklanmamasını ve yargıdan, yasama organından, basından ve kamuoyundan bilgi saklanmasını tepkiyle karşılarken, bazı yazarlar devlet sırlarının açıklanmasına karşı çıkararak konuyu, "şeffaflık enayiliktir" algısına dek vardırırmıştır.

Susurluk sürecinde desteklenen Meclis komisyon çalışmalarının, diğer davalarda "yargıya müdahale" tartışmalarına yol açması ve Ergenekon soruşturmaları sürecinde hiç işletilmemesi, aynı zamanda kurumların şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini sağlamada ilerleme kaydedilemediğini göstermiştir. Aynı biçimde derin devlet yargılamaları, her türlü bilgi ve belgeye erişim olanağına sahip olması gereken yargının, güvenlik kurumlarının oluşturduğu "gizlilik" duvarını aşacak güçte bağımsızlık güvencelerine sahip olmadığını açığa çıkarmıştır.

Hiç kuşkusuz, yargı sürecinin devam ettiği olaylarda ayrıca Meclis araştırmasına ihtiyaç duyulmasının nedeni, idari ve adli süreçlerin/mekanizmaların olayların aydınlatılmasında etkisiz kalmasıdır. Yürütmeden, yargıdan umudun kesildiği yerde yasama organı, olayların tüm boyutuyla açığa çıkarılabilmesi için son demokratik

çare olarak akla gelmektedir. Ne var ki, şimdye dek yaşanan deneyimler, pek çok maddi bulguyu içerse bile bu bulguların gerek Meclis, gerek diğer kurumlar tarafından değerlendirilmemesi nedeniyle bu beklentileri boşa çıkarmıştır.

Yargı bağımsızlığının unsurlarından biri olan hâkim (savcı) güvencesi, basının yargı algısını ortaya koyduğu bir başka başlığı oluşturmaktadır. Şemdinli soruşturması savcısı Ferhat Sarıkaya'nın meslekten ihracıyla simgeleşen hâkim (ve savcı) güvencesi, yargının bağımsızlığına saygının sınıandığı gerçek bir sınav niteliğindedir. Ancak basın, yargı, TSK, hükümet ve diğer siyasi aktörler, bu sınavı geçemediler. Basın tarafından komutanlara dokunma cüreti göstermekle suçlanan Savcı Sarıkaya'nın ihracının genel olarak memnuniyetle karşılandığı ve ortaya çıkan maddi bulguları gölgelemeye hizmet ettiği söylenebilir. Bunu, ihraç sürecini başlatan gelişmenin, iddianamenin yasal süreç tamamlanmadan basına sızmasıyla ortaya çıkması ve dikkatlerin bir anda bu noktaya çekilerek soruşturma kapsamındaki maddi gerçeğin ikinci plana düşmesi de doğrulamıştır.

Genel eğilimin dışında kalan bir kısım yazar, hâkim güvencesini ortadan kaldıran gelişmeleri, hâkim ve savcılarının bundan böyle benzer durumlarda dava açmaya cesaret edemeyecekleri travmatik bir deneyim olarak algılamıştır. Aynı yazarlarca Sarıkaya'nın ihracı süreci, "Şemdinli sendromu" olarak nitelendirilmiştir. Yine, hükümetin ve Genelkurmay'ın ihraç sürecindeki rollerine vurgu yapan yorumlar ve değerlendirmelerin öne çıktığı bu süreçte, HSYK'nın ihraç kararı, *Hürriyet* yazarı Cüneyt Ülsever'in ifadesiyle "askeri müşterekte birleşmek" olarak nitelendirilmiştir.

Ceza yargılamalarında genel olarak basın ilgisiz kaldığı, hatta hiç değinmediği adil yargılanma hakkı, özellikle son dönemde derin devlet bağlantılı soruşturma ve yargılamaların ana konusu haline gelmiştir. Bu anlamda Ergenekon soruşturması özel bir öneme sahiptir. Sanıkların makul sürede yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin hakkındaki suçlamaları öğrenme ve bilgilendirilme hakkı gibi adil yargılanma hakkı kapsamındaki yaşamsal meselelere karşı geniş bir kesimde hassasiyetin olduğu gözlenmiştir. Ancak bu hassasiyeti, adil yargıyla ilgili sorunlara karşı ilgisizliğin sona erışı olarak nitelendirmemek gerekir. Nitekim Şemdinli davasında astsubaylar hakkındaki mahkûmiyet kararını hızlı verildiği gerekçesiyle eleştiren kesimlerin, Ergenekon sürecinde iddianamenin hazırlanmasındaki gecikmeyi makul süre aşımı olarak değerlendirdiklerine ve her iki durumda da süreci, adil yargı açısından kuşkuyla karşıladıklarına tanık olunmuştur. Yine bu süreçte, adil yargılama ilkeleriyle ilgili standartlar ve aynı uygulamalara maruz kalan (kalmaya devam eden) diğer sanıklar göz ardı edilmeye ve meselenin gerçek boyutlarını ortaya koyan derinliğine çözümlenmelerden kaçınılmaya devam edilmiştir. Belli durumlar ve kişiler söz konusu olduğunda ortaya çıkan ve yargı sisteminin temel bir sorununun köklü çözümünden yana bir yaklaşımı yansıtmayan bu itirazlar, öznel beklentilerin karşılanmasıyla sona ermiştir.

Adil yargıyla ilgili en kapsamlı tartışma “soruşturmanın gizliliği” konusunda yapılmıştır. Zira hemen hemen her yargısal süreçte soruşturma kapsamındaki birçok bilgi ve belge, ilgili kişi veya kurumlarca, basına ya sızdırılmış, ya resmen verilmiştir. Parti kapatma davaları, DEP’li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması ve gözaltına alınmaları sürecinde olduğu gibi açıktan yürütülen ve kamuoyunu yönlendirmeyi amaçlayan bu işleyiş, Hrant Dink cinayeti soruşturması gibi nadir durumlarda ise tamamen kapalı biçimde yürümüştür. Dink cinayetinde soruşturmanın gizliliği kuralı, tıpkı işkence soruşturmalarında rastlandığı biçimde soruşturmanın taraflarına ve basına karşı katı biçimde uygulanmıştır. Böylelikle gizlilik kuralına, tarafların haklarını korumaktan ve kanıtların güvenliğini sağlamaktan öte bir anlam yüklenmiştir.

Basın, kritik davaların soruşturma süreçlerinde genel olarak yargı (savcılık), hükümet ve güvenlik kurumlarından oluşan resmi haber kaynaklarına olan bağımlılığını sürdürmüştür. Meclis araştırma komisyonlarının kurulduğu davalarda komisyonlar da basının önemli bir haber kaynağı olmuştur. Ne var ki, savcılıklar ve güvenlik kurumları başta olmak üzere çoğunlukla kurumların kaynaklık ettiği gizlilik ihlallerinin sorumlusu olarak basın çalışanları gösterilmektedir.

Adil yargının önemli bir unsuru olan yargılamada aleniyetin sağlanması ilkesi, Ergenekon davasının görüldüğü Silivri Cezaevi’nde inşa edilen duruşma salonunun, aleniyeti sağlamaktan uzak fiziki koşulları bağlamında gündeme gelmiştir. Ancak burada da sorun, salonun elverişsizliği noktasında ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, Abdullah Öcalan yargılamasına benzer biçimde, duruşma salonuna erişim olanaklarını kısıtlayan, sınırlandırılmış bir aleniyeti dayatan, olağanüstü rejimlere ve koşullara özgü bir uygulamayı yeni tip cezaevi modeliyle olağanlaştıran ve yargılama makamlarını, kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı mekânlara taşıyan uygulamanın “bağımsız ve adil yargı” üzerinde yaratacağı tahribatın üzerinde durulmamıştır. Hükümetin ise, son yıllarda geliştirdiği “kampus cezaevi” modelinin parçası olarak inşa ettirdiği duruşma salonlarını, “mahkumları yerinde yargılama” uygulamasına açtığı ve uygulamayı, Ergenekon davasıyla meşrulaştırdığı görülmektedir. Her ne kadar “güvenlik” gerekçesiyle açıklansa da bu uygulamanın, tutuklu ve hükümlüleri dış dünyadan tamamıyla tecrit etmeyi amaçladığı göz ardı edilemez. Basın ise bu tip cezaevlerini, barındırdığı sosyal ve kültürel amaçlı tesislerin ve işyurtlarının mahkûmlara sunduğu olanaklar üzerinden “modernleşme” çabası olarak kamuoyuna yansıtmakla yetinmektedir.

Dokunulmazlık ve cezasızlık, kritik yargılama süreçlerine damgasını vuran temel bir sorun olmuştur. Susurluk davasıyla başlayan, Şemdinli ile devam eden ve Hrant Dink cinayeti davasıyla yeni bir boyut kazanan bu sorun, basının algılama biçimi kadar kurumların ve yargının oynadığı rolle önem kazanmaktadır. Özellikle Susurluk süreci, toplumun müthiş desteğine paralel biçimde basının gösterdiği perfor-

mansa rağmen, dokunulmazlık ve cezasızlığın kurumlar arası işbirliğinin ve işleyişin ürünü olduğunu ve elbirliğiyle geniş bir dokunulmazlık alanı yaratıldığını göstermiştir. Derin devlet yargılamaları içinde yargı süreci tamamlanan tek dava, Susurluk'tur. Ancak bu dava da, her biri farklı mahkemelerde görülen onu aşkın davanın beraat kararı veya zaman aşımı nedeniyle cezasız kaldığı, nadiren verilen mahkûmiyet kararlarının paraya çevirme, erteleme gibi mekanizmalarla etkisizleştirildiği yargısal sürecin adı olmuştur. Zaman aşımına ramak kala çete davasında verilen mahkûmiyet kararı ise hiçbir zaman kamusal vicdanı tatmin etmedi. Karar, "mahkûm edilen buz dağının görünen kısmı" yorumlarıyla skandalın üzerinin örtüldüğü, derin devletin tasfiye edilmediği vurgusunun sıklıkla yinelenmesine yol açtı.

Susurluk sürecinde, JİTEM özelinde jandarmaya yönelik sayısız iddiaya rağmen, hiçbir asker adli sürece dâhil edilmemiş ve skandalın önemli isimleri Mehmet Ağar ve Sedat Bucak siyasi dokunulmazlık nedeniyle uzun süre yargılanamamıştır. Şemdinli sürecinde, hazırladığı iddianamede üst düzey komutanlar hakkındaki iddialara yer vermesiyle birlikte, sanıklara karşı işletilmeyen etkili ve hızlı cezalandırma pratiği, iddianameyi hazırlayan savcıya yönelmiştir. Hrant Dink cinayeti davasında ise cinayetin işleneceğini önceden öğrendikleri halde hiçbir işlem yapmayarak Dink'in öldürülmesine göz yuman emirlerinin yargılanmalarına valilikçe izin verilmemiş ve Trabzon'da görevli üst düzey komutanların ve diğer jandarma görevlilerinin yargılanmaları, suçun ağırlığıyla orantısız biçimde, uzun ve zorlu bir sürecin ardından gerçekleşmiştir. Keza Samsun'da cinayeti onaylayan söz ve davranışlarla katil zanlısıyla fotoğraf çektiren, poz veren güvenlik görevlilerinin yargılanmaları beraatla sonuçlanmıştır. Tüm bu tablo idarenin, yasama organının, siyasi iradenin ve bizatihi yargının önemli paylarının bulunduğunu doğrulamıştır.

Gelinen noktada, devletin yüksek çıkarlarını koruma önceliğinin egemen olduğu ve bunu, hukuk dışı eylemlerle de olsa sürdürülebilir kılmak için etkili bir yargı bağımsızlığı geleneğinin oluşturulduğu açıktır. Bu geleneğin, her geçen gün, işkence ve yaşam hakkı ihlallerinde olduğu gibi derin devlet bağlantılı olayların faillerinin yasal, idari ve fiili koruma mekanizmalarıyla yargı önünde hesap vermesini engelleyecek yeni araçlarla güçlendirildiği görülmektedir. Bu nedenle söz konusu geleneğin dışına çıkıldığı istisnai girişimleri, geleneğin yıkılışı olarak adlandırmak hayli zordur. Aynı nedenle, dokunulmazlara dokunmanın ağır bedelini ödeyen hâkim ve savcıların sıra dışı tutumlarını, istikrarlı bir uygulama veya yeni bir sürecin başlangıcı olarak nitelemek de olanaklı değildir. Kaldı ki Şemdinli davasında savcının ihracından ve hâkimlerin başka yerlere atanmalarından sonra davanın seyrinde yaşanan köklü değişiklikler, bu kanıyı yeterince desteklemiştir.

Bir yandan derin devletin tasfiyesini isterken, öte yandan devletin hukuk dışına çıkmasını gerekli ve normal karşıladığını belirten gazete ve yazarların, bu tutumlarının devamı olarak, derin devlet yargılamalarının odağında yer alan TSK gibi kurumlara ve mensuplarına yargısal ayrıcalık tanınmasını haklı ve meşru gösteren

bir söylem ve tavır geliştirdiklerine tanık olunmuştur. Kuşkusuz devletin kutsallığı fikrinden beslenen bu tarafsız tutum, dokunulmazlık zırhını aşmaya dönük girişimleri dahi saldırgan ve ölçsüz bir üslupla karşılamıştır.

Basının resmi ideolojiden kopamayışı, en yalın biçimde parti kapatma davalarında açığa çıkmıştır. “İrtica” ve “bölücülük” tehdidi ekseninde gelişen kapatma davaları, basının yüksek yargıya yönelik algısının, rejimin korunması konusunda ordunun müdahalesinden önceki son engel biçiminde geliştiğini göstermiştir. Kapatma davalarının “darbe-kapatma” ikilemi temelinde ele alınarak egemen algının birebir yansıtılışı, resmi ideolojiyle uyumlu bir biçimde süreci doğallaştırıcı ve meşrulaştırıcı ifadelerin kullanılışı, ölçsüz dil ve söylemler, basının demokratikleşme sürecindeki rolü konusunda ciddi kaygılar yaratmıştır.

Basın, kapatma davalarına dayanak yapılan parti üyelerinin ve yetkililerinin konuşma ve açıklamalarının ifade özgürlüğü sayılamayacağını savunarak, partilerin “bölücü” ve “irticai” faaliyetlerin odağı haline geldiğini kanıtlamaya çalışmıştır. DGM ve polis kaynaklı haberleri hiçbir filtreye tabi tutmadan yayımlayan basın, hazırlık aşamasından itibaren sürecin bütününde resmi ideolojiyle olağanüstü bir uyum sergilemiş, tarafsızlık ve nesnellik ölçütlerinden hayli uzaklaşmıştır. DEP davasında basının büyük bölümü, davadan ziyade davanın sonucunu beklemeden Meclis tarafından milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını haklılaştırıcı ve meşrulaştırıcı bir çaba içine girmiştir. DEP davasında neredeyse basının tamamının yakaladığı bu uzlaşma ve uyum, RP kapatma davasında laik-anti laik temelli ayrışma nedeniyle kısmen dağılmıştır.

Kapatma davasını açma yetkisine sahip Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıları ve Anayasa Mahkemesi’nin üye profili sürecin ve gündemin belirleyici unsurları olmuştur. Başsavcı ve Mahkeme Başkanı’nın anayasal yargının rejimi koruma refleksini vurgulayan açıklamaları, davaların içeriğinin önüne geçmiştir. Dolayısıyla basın, mahkemenin vereceği kararla ilgili öngöründe ve çıkarımda bulunmakta zorlanmamıştır.

Örgütlenme ve ifade özgürlüğü bakımından hayli önem taşıyan bu davalar da, içerik, usul, demokratik normlara uygunluk, mevzuatın demokratikleştirilmesi gibi demokratik ilke ve standartlar açısından bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Çoğu Türkiye hakkındaki başvuruların katkısıyla oluşan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve diğer uluslararası insan hakları normlarının ve standartlarının öngördüğü ölçütlere itibar edilmemiştir.

Bu konuda yeri gelmişken, siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili tartışmalara ışık tutması bakımından, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu’nun (Venedik Komisyonu) parti kapatma davalarında gözetilmesi gereken ilke ve yorumlarından söz etmekte yarar var. Komisyon’un 1999 tarihli “Siyasi partilerin yasaklanmasına ve kapatılmasına ve benzeri tedbirlere ilişkin ilkeleri” bu konudaki temel yakla-

şımları belirlemiştir. Bu ilkelerde parti kapatmanın “son derece kısıtlı sayıda” yani istisnai nitelikte ve katı bir “ölçülülük” ilkesine bağlı bir tedbir olduğu vurgulanmıştır. İlkelerde yasaklama veya kapatmanın yalnızca, demokratik anayasal düzeni yıkmak için şiddet kullanılmasını savunan veya kullanan, anayasa ile güvence altına alınan hak ve özgürlükleri zayıflatan partiler söz konusu olduğunda haklı olabileceğini, barışçıl biçimde anayasa değişikliğinin savunulmasının yeterli bir sebep olamayacağını belirtmiştir. Bu ilke, Komisyon’un Türkiye’de siyasi partilerin kapatılması ve yasaklanması konulu ve 13-14 Mart 2009 tarihli 78. Genel Kurul toplantısında yorumlanmıştır. Bu yoruma göre Komisyon, şiddet kullanımını veya şiddet tehdidini tek meşru ölçüt olarak görmektedir. Sadece amacın değil kullanılan araçların tümünün demokrasiden uzak olması gerekir. Tek başına demokrasiye uymayan görüşlere sahip olunması kapatma için yeterli değildir. Kapatma tedbirinin meşru olabilmesi için o partinin şiddet tehdidinde bulunması gereklidir. Komisyon ölçülülük kistası açısından da, bir partinin yasaklanması veya kapatılması istenmeden önce söz konusu partinin gerçekten özgür ve demokratik siyasi düzene veya kişilerin haklarına bir tehlike oluşturup oluşturmadığı ve daha hafif başka tedbirin söz konusu tehlikeyi engelleyip engelleyemeyeceğinin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Komisyon son olarak yasaklamaya veya kapatmaya yönelik tedbirlerin, parti üyelerinin değil, partinin kendisinin anayasa aykırı araçları kullanarak veya kullanmaya teşebbüs ederek, siyasi amaçlar güttüğüne dair yeterli delillere dayandırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Viyana Komisyonu Türkiye’de parti kapatma geleneğini, mevzuatta öngörülen birçok maddi kısıtlamanın katılığına, genel ölçülülük ilkesiyle ilgili gerçek bir düzenleme olmadığına ve daha az usul engelinin varlığına dayandırarak, esas sorunun bu kuralların anayasanın olağan ve işleyen bir parçası olarak görülmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Komisyon, kapatma davası açma yetkisinin başsavcıya ait olmasını ve davanın herhangi bir siyasi kontrol veya denge olmaksızın resen açılmasını Avrupa standartlarına aykırı olarak değerlendirmiştir. Komisyon istisnai nitelikte kullanılması gereken bu yetkinin, demokratik siyasi kurumlara veya en azından doğrudan veya dolaylı demokratik denetim unsurlarına tabi olması gerektiği görüşündedir. Keza kapatma davasına bakan anayasal yargının üye dağılımının, kararların meşruluğunu ve toplum tarafından kabulünü sağlamak için, toplumdaki muhtelif eğilimleri yeterince yansıtacak biçimde çoğulculuğu dikkate alarak oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa ortak demokrasi standartlarının yakalanabilmesi için Komisyon Türkiye ile ilgili olarak, Anayasa’nın 68/4 maddesinde sayılan kapatma ve yasaklama ölçütleri ile Siyasi Partiler Kanunu’ndaki kısıtlamaların değiştirilmesi ve azaltılması, kapatma davası açma yetkisinin bir tür demokratik kontrole tabi tutulması, katı bir ölçülülük ilkesi ve daha açık kanıtlama ölçütlerinin getirilmesi tavsiyesinde bulunmuştur.

Yazar Hakkında

MERYEM ERDAL

1966 yılında Adana'da doğdu. 1988 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. İşkenceye karşı mücadelede yürüttüğü çalışmalar sırasında edindiği gözlem ve deneyimlerini, ilk olarak *Gözetiminde Tecavüz* (Çivi yazıları, 1997) adlı çalışmayla kitaplaştırdı. Kadınlara yönelik devlet kaynaklı şiddet ve kirli savaş yöntemi olarak tecavüz konulu konferanslar verdi ve makaleleri yayımlandı. İşkencenin mevzuattaki yerini tespit ettiği *Son On Yılda Geçirdiği Değişikliklerle Türk Hukuk Mevzuatında İşkence* (İHD, 2004), işkencenin cezasızlığına dikkati çektiği *İşkence ve Cezasızlık 2005* (TİHV, 2005) ile *Soruşturma ve Dava Örnekleriyle İşkencenin Cezasızlığı Sorunu* (İHD, 2006) adlı kitapların yanı sıra, işkencenin önlenmesinde uluslararası mekanizmalar ve bağımsız izleme mekanizmaları konusunda makaleleri bulunuyor. Meryem Erdal, son olarak TESEV Güvenlik ve İnsan Hakları Konusunda Sivil Kapasite Oluşturma ve Demokratik Bilinci Yükseltme Projesi'nde hukuk danışmanı görevini yürüttü.

Algılar ve Zihniyet Yapıları

“Herkesin Yargısı Kendine...”: Demokratikleşme Sürecinde Basının Yargı Algısı

Türkiye’de reform ihtiyacının en belirgin şekilde hissedildiği katmanlardan birini bürokratik kurumlar oluşturuyor. Başta silahlı kuvvetler, yargı ve emniyet olmak üzere neredeyse bütün bürokrasinin hem zihniyet hem de organizasyon ve işlevler açısından yeniden yapılandırılması zorunlu gözüküyor. TESEV, bu düşünceyle, “Algılar ve Zihniyet Yapıları” serisi kapsamında bürokratik kurumları yeni bir çalışma alanı olarak ele almış ve bürokratik kurumlara yönelik çalışmaların ilkinin, yargı araştırmasına ayırmıştır.

Yargı araştırması, yargı kurumunu üç farklı açıdan inceleyen üç ayrı kitaptan oluşuyor. “Adalet Biraz Es Geçiliyor” adlı ilk kitap, hâkimlerin ve savcılarının algı ve zihniyet yapılarını incelerken, “Biraz Adil, Biraz Değil” adlı ikinci kitap, toplumun yargı algısını ortaya koymaktadır. Meryem Erdal tarafından hazırlanan ve yargı araştırmasının üçüncü ayağını oluşturan bu kitap ise derin devlet ve parti kapatma gibi kritik öneme sahip Susurluk, Şemdinli, Ergenekon, Hrant Dink cinayeti, RP ve DEP’in kapatılması davaları temelinde, temsil ettikleri eğilimlere göre seçilen Hürriyet, Zaman, Ortadoğu, Radikal ve Taraf gazetesi esas alınarak, basının yargı algısını ortaya koymayı amaçlıyor.

Kitapta, basının kritik yargılama süreçlerindeki yaklaşımı; derin devletin derinleşemeyen yargılaması, yargının bağımsızlığı, silahlı kuvvetler başta olmak üzere kurumların yargılama süreçlerindeki etkileri ve müdahale biçimleri, askeri yargı-sivil yargı ayrımı, hâkim (ve savcı) güvencesi, adil yargı, dokunulmazlık ve cezazırlık sorunu başlıkları altında ele alınıyor.

Çalışma, basının, yaklaşık son on beş yılı kapsayan dönemde gerçekleşen ve gündemden düşmeyen kritik yargısal süreçleri izlerken ve değerlendirirken, kurumların demokratikleşmesi ihtiyacına mı, yoksa kurumsal pratiğin meşruiyet kazanmasına mı hizmet ettiği noktasında önemli ipuçları sunuyor.